

نُورُ الْمِقْبَاسِ فِي تَفْسِيرِ عِبْنِ عَبَّاسٍ

“15 Hadis Kaynağından Derlenen”

TENVÎRÜ'L-MİKBÂS MİN
TEFSÎR-İ
İBN
ABBÂS

DERLEYEN:

Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb b.

MUHAMMED FİRUZÂBÂDÎ

©İlkharf Yayınevi, 2016

Kitabın tüm yayın hakları "İlkharf Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti."ne aittir.
Sertifika No: 33723

› Yararlanılan Nüshalar

- Ezû Tâhir b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrû'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Mektebetü'l-Asriyye, 2006.
- Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrû'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011.
- Abdülazîz b. Abdullâh Humeydî, *Tefsîru İbn Abbâs ve Merviyâtuhû fi't-Tefsîr min Kutubi's-Sünne*, Riyad; Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, (ts).

› İlk Harf Yayınevi, 31

Tefsir Serisi, 2/3

› ISBN

978-605-9844-77-2 (cilt: 3)

978-605-5094-88-1 (takım)

› Editör

Ersan Güngör

› Tercüme

Cevher Caduk

› Sayfa Düzeni

DBY Ajans

› Kapak Tasarımı

Sercan Arslan

› Basım Tarihi

1. Baskı, İstanbul, 2016

› Baskı / Cilt

Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.

Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102

Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92

(Sertifika No: 11964)

› **İLK HARF YAYINEVİ**

www.ilkharf.com.tr • info@ilkharf.com.tr

› **Genel Dağıtım**

Çelik Yayınevi San. ve Tic. Ltd. Şti.

(Sertifika No, 14710)

İkitelli O.S.B. Mah. Milas Cad. İş Batı İş Merkezi

No: 29/12-A Başakşehir - İSTANBUL

Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12

www.celikyayinevi.com.tr • info@celikyayinevi.com

Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb
b. Muhammed Firuzâbâdî

Tenvîrü'l-Mikbâs Min
Tefsîr-i İbn Abbâs
-3-

Tercüme
Cevher Caduk

ÂYETLER FİHRİSTİ

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
İBRAHİM SÜRESİ (s. 9-44)		44	40	35	59	81	74	25	97	72	125
1	9	45	41	36	59	82	74	26	97	73	126
2	10	46	41	37	59	83	74	27	98	74	127
3	11	47	42	38	59	84	74	28	99	75	127
4	11	48	42	39	60	85	75	29	99	76	128
5	12	49	43	40	60	86	75	30	100	77	129
6	13	50	43	41	60	87	75	31	101	78	130
7	14	51	44	42	61	88	78	32	101	79	131
8	14	52	44	43	61	89	78	33	102	80	131
9	15	HİCR SÜRESİ (s. 45-84)		44	61	90	79	34	102	81	132
10	16	1	45	45	62	91	79	35	103	82	133
11	17	2	46	46	62	92	82	36	104	83	134
12	18	3	46	47	62	93	82	37	105	84	134
13	19	4	46	48	63	94	82	38	106	85	134
14	19	5	47	49	63	95	82	39	106	86	135
15	20	6	47	50	63	96	82	40	107	87	135
16	20	7	47	51	63	97	83	41	107	88	136
17	20	8	48	52	64	98	84	42	108	89	137
18	21	9	48	53	64	99	84	43	108	90	137
19	22	10	48	54	65	NAHL SÜRESİ (s. 85-162)		44	108	91	138
20	22	11	49	55	65	1	85	45	109	92	139
21	23	12	49	56	65	2	86	46	110	93	140
22	24	13	49	57	65	3	86	47	110	94	141
23	26	14	50	58	66	4	87	48	111	95	141
24	26	15	50	59	66	5	87	49	112	96	142
25	27	16	50	60	66	6	88	50	112	97	142
26	28	17	51	61	67	7	88	51	112	98	143
27	29	18	51	62	67	8	88	52	113	99	143
28	29	19	51	63	67	9	89	53	113	100	144
29	31	20	52	64	67	10	89	54	113	101	144
30	31	21	52	65	68	11	90	55	114	102	145
31	32	22	53	66	68	12	91	56	114	103	146
32	33	23	53	67	69	13	91	57	115	104	146
33	33	24	53	68	69	14	92	58	115	105	147
34	34	25	55	69	69	15	93	59	116	106	147
35	34	26	56	70	70	16	93	60	116	107	150
36	35	27	56	71	70	17	94	61	117	108	151
37	36	28	56	72	70	18	94	62	118	109	151
38	37	29	57	73	71	19	95	63	118	110	152
39	37	30	57	74	72	20	95	64	119	111	152
40	38	31	57	75	72	21	95	65	119	112	153
41	38	32	58	76	72	22	96	66	120	113	154
42	39	33	58	77	73	23	96	67	120	114	155
43	39	34	58	78	73	24	96	68	121	115	155
				79	73			69	122	116	156
				80	73			70	123	117	157
								71	124	118	157

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
119	157	37	185	86	222	20	251	69	282	5	309
120	158	38	185	87	222	21	252	70	282	6	309
121	159	39	185	88	223	22	253	71	283	7	310
122	159	40	186	89	223	23	254	72	283	8	311
123	159	41	186	90	224	24	255	73	284	9	312
124	160	42	187	91	224	25	255	74	284	10	312
125	160	43	187	92	224	26	256	75	285	11	312
126	161	44	188	93	225	27	257	76	285	12	313
127	161	45	188	94	226	28	257	77	285	13	313
128	162	46	189	95	226	29	258	78	286	14	314
İSRÂ SÛRESİ (s. 163-238)		47	189	96	227	30	259	79	287	15	314
		48	190	97	227	31	260	80	287	16	314
		49	190	98	228	32	260	81	288	17	315
		50	191	99	229	33	261	82	288	18	315
1	163	51	191	100	230	34	262	83	294	19	316
2	164	52	192	101	230	35	262	84	294	20	316
3	165	53	193	102	231	36	263	85	294	21	316
4	165	54	194	103	231	37	263	86	295	22	317
5	166	55	194	104	232	38	264	87	295	23	317
6	166	56	195	105	232	39	264	88	296	24	318
7	167	57	195	106	232	40	265	89	296	25	318
8	168	58	196	107	233	41	265	90	296	26	319
9	169	59	196	108	234	42	266	91	297	27	319
10	169	60	198	109	234	43	266	92	297	28	320
11	169	61	201	110	234	44	267	93	297	29	320
12	170	62	201	111	238	45	267	94	298	30	321
13	171	63	202	KEHF SÛRESİ (s. 239-306)		46	268	95	298	31	321
14	171	64	202			47	269	96	299	32	321
15	172	65	203			48	269	97	300	33	322
16	173	66	205			49	270	98	300	34	322
17	173	67	205	1	239	50	271	99	301	35	323
18	174	68	206	2	240	51	272	100	301	36	323
19	174	69	206	3	240	52	272	101	302	37	324
20	175	70	208	4	241	53	273	102	302	38	324
21	175	71	208	5	241	54	274	103	303	39	325
22	176	72	209	6	241	55	274	104	303	40	326
23	176	73	209	7	242	56	275	105	304	41	326
24	177	74	210	8	242	57	276	106	304	42	327
25	178	75	210	9	243	58	277	107	305	43	327
26	178	76	211	10	244	59	277	108	305	44	328
27	179	77	211	11	245	60	278	109	305	45	328
28	179	78	212	12	245	61	279	110	306	46	329
29	180	79	215	13	245	62	279	MERYEM SÛRESİ (s. 307-352)		47	329
30	180	80	216	14	246	63	279			48	330
31	181	81	218	15	247	64	280			49	330
32	182	82	218	16	247	65	280			50	331
33	182	83	219	17	248	66	281	1	307	51	331
34	183	84	219	18	249	67	281	2	308	52	332
35	183	85	220	19	250	68	281	3	308	53	332
36	184							4	308		

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
54	332	2	353	51	369	100	393	11	416	60	439
55	333	3	353	52	369	101	393	12	416	61	439
56	333	4	354	53	370	102	393	13	417	62	440
57	333	5	354	54	370	103	393	14	417	63	440
58	334	6	354	55	371	104	394	15	417	64	440
59	335	7	355	56	371	105	394	16	418	65	441
60	336	8	355	57	372	106	394	17	418	66	441
61	336	9	355	58	372	107	395	18	419	67	441
62	336	10	356	59	372	108	395	19	419	68	442
63	337	11	357	60	373	109	396	20	420	69	442
64	337	12	357	61	373	110	396	21	420	70	442
65	339	13	357	62	374	111	397	22	420	71	443
66	339	14	358	63	374	112	397	23	421	72	443
67	339	15	358	64	375	113	398	24	421	73	444
68	340	16	358	65	375	114	399	25	422	74	444
69	340	17	359	66	376	115	399	26	423	75	445
70	341	18	359	67	376	116	400	27	423	76	445
71	341	19	359	68	376	117	400	28	423	77	446
72	341	20	359	69	377	118	400	29	424	78	446
73	342	21	360	70	377	119	401	30	425	79	447
74	342	22	360	71	378	120	401	31	425	80	449
75	343	23	360	72	378	121	401	32	426	81	449
76	344	24	361	73	379	122	402	33	426	82	450
77	345	25	361	74	379	123	402	34	427	83	450
78	345	26	361	75	380	124	403	35	427	84	451
79	345	27	361	76	380	125	404	36	428	85	451
80	346	28	361	77	381	126	405	37	428	86	452
81	346	29	362	78	381	127	405	38	429	87	452
82	346	30	362	79	382	128	406	39	429	88	453
83	347	31	362	80	382	129	407	40	429	89	453
84	347	32	362	81	383	130	407	41	430	90	454
85	347	33	362	82	383	131	408	42	431	91	454
86	348	34	362	83	384	132	408	43	431	92	455
87	348	35	363	84	384	133	409	44	433	93	455
88	349	36	363	85	384	134	409	45	433	94	456
89	349	37	363	86	385	135	410	46	434	95	456
90	349	38	363	87	386	ENBİYÂ SÛRESİ (s. 411-464)		47	434	96	457
91	350	39	364	88	387			48	435	97	457
92	350	40	364	89	387	1	411	49	435	98	458
93	350	41	365	90	388	2	411	50	436	99	458
94	350	42	366	91	388	3	412	51	436	100	459
95	351	43	366	92	389	4	413	52	437	101	459
96	351	44	367	93	389	5	413	53	437	102	459
97	351	45	367	94	389	6	414	54	437	103	460
98	352	46	367	95	390	7	414	55	437	104	460
TÂHÂ SÛRESİ (s. 353-410)		47	368	96	390	8	415	56	438	105	461
		48	368	97	391	9	415	57	438	106	462
		49	368	98	392	10	416	58	439	107	462
1	353	50	369	99	392			59	439	108	462

Âyet No	Sayfa No
109	463
110	463
111	463
112	464

HAC SÜRESİ (s. 465-520)

1	465
2	466
3	467
4	467
5	468
6	470
7	470
8	471
9	472
10	473
11	473
12	475
13	476
14	476
15	477
16	479
17	479
18	480
19	481
20	482
21	482
22	482
23	483
24	484
25	484
26	485
27	486
28	487
29	488
30	489
31	490
32	491
33	491
34	492
35	492
36	493
37	494
38	495
39	496
40	497
41	498
42	499

Âyet No	Sayfa No
43	499
44	500
45	500
46	501
47	502
48	502
49	503
50	503
51	503
52	504
53	505
54	505
55	506
56	507
57	507
58	508
59	508
60	509
61	509
62	510
63	511
64	511
65	512
66	512
67	513
68	513
69	514
70	514
71	515
72	515
73	516
74	517
75	518
76	518
77	518
78	519

MÜMİNÜN SÜRESİ (s. 521-568)

1	521
2	521
3	522
4	522
5	522
6	522
7	523
8	523
9	523
10	523

Âyet No	Sayfa No
11	524
12	524
13	524
14	525
15	527
16	527
17	527
18	527
19	528
20	529
21	529
22	530
23	530
24	530
25	531
26	532
27	532
28	533
29	534
30	534
31	534
32	535
33	535
34	536
35	536
36	536
37	537
38	538
39	538
40	538
41	539
42	539
43	539
44	540
45	540
46	541
47	541
48	541
49	542
50	542
51	542
52	543
53	543
54	544
55	544
56	544
57	544
58	545
59	545

Âyet No	Sayfa No
60	545
61	546
62	546
63	546
64	547
65	547
66	548
67	548
68	548
69	549
70	549
71	549
72	550
73	551
74	551
75	551
76	552
77	552
78	553
79	553
80	553
81	554
82	554
83	554
84	555
85	555
86	555
87	556
88	556
89	557
90	557
91	558
92	558
93	559
94	559
95	559
96	560
97	560
98	560
99	560
100	561
101	561
102	562
103	562
104	563
105	563
106	564
107	564
108	564

Âyet No	Sayfa No
109	565
110	565
111	565
112	566
113	566
114	566
115	567
116	567
117	568
118	568

NUR SÜRESİ (s. 569-632)

1	569
2	570
3	571
4	572
5	573
6	573
7	574
8	574
9	574
10	577
11	577
12	578
13	579
14	580
15	580
16	581
17	581
18	582
19	582
20	582
21	583
22	584
23	585
24	586
25	586
26	587
27	588
28	589
29	590
30	591
31	592
32	595
33	596
34	599
35	600

Âyet No	Sayfa No
36	603
37	604
38	605
39	605
40	606
41	607
42	608
43	609
44	609
45	610
46	611
47	611
48	612
49	612
50	613
51	613
52	614
53	615
54	615
55	616
56	618
57	618
58	619
59	620
60	624
61	625
62	630
63	631
64	632

FURKAN SÜRESİ (s. 633-672)

1	633
2	634
3	634
4	635
5	636
6	636
7	637
8	637
9	638
10	639
11	639
12	640
13	640
14	640
15	641
16	642

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
17	642	66	666	34	683	83	697	132	710	180	722
18	643	67	666	35	684	84	697	133	710	181	722
19	644	68	667	36	684	85	697	134	710	182	722
20	644	69	669	37	684	86	697	135	710	183	723
21	645	70	669	38	685	87	698	136	711	184	723
22	646	71	669	39	685	88	698	137	711	185	723
23	647	72	670	40	685	89	698	138	711	186	723
24	647	73	670	41	685	90	698	139	711	187	724
25	648	74	671	42	686	91	699	140	712	188	724
26	648	75	671	43	686	92	699	141	712	189	724
27	648	76	671	44	686	93	699	142	712	190	725
28	649	77	672	45	687	94	699	143	713	191	725
29	649	SUARÂ SÜRESİ (s. 673-736)		46	687	95	699	144	713	192	725
30	649			47	687	96	700	145	713	193	725
31	650	1	673	48	687	97	700	146	713	194	726
32	650	2	673	49	688	98	700	147	714	195	726
33	651	3	674	50	688	99	700	148	714	196	726
34	651	4	674	51	689	100	701	149	714	197	726
35	652	5	674	52	689	101	701	150	714	198	727
36	652	6	675	53	689	102	701	151	715	199	727
37	652	7	675	54	689	103	701	152	715	200	727
38	653	8	675	55	690	104	702	153	715	201	728
39	653	9	676	56	690	105	702	154	715	202	728
40	654	10	676	57	690	106	702	155	716	203	728
41	654	11	676	58	690	107	702	156	716	204	728
42	654	12	676	59	691	108	703	157	716	205	729
43	655	13	677	60	691	109	703	158	716	206	729
44	655	14	677	61	691	110	703	159	717	207	729
45	656	15	677	62	691	111	704	160	717	208	729
46	657	16	678	63	692	112	704	161	717	209	729
47	657	17	678	64	692	113	704	162	718	210	730
48	658	18	678	65	692	114	704	163	718	211	730
49	658	19	679	66	692	115	705	164	718	212	730
50	658	20	679	67	693	116	705	165	718	213	730
51	659	21	679	68	693	117	705	166	719	214	731
52	659	22	680	69	693	118	705	167	719	215	732
53	660	23	680	70	693	119	706	168	719	216	732
54	660	24	680	71	694	120	706	169	719	217	733
55	661	25	680	72	694	121	706	170	720	218	733
56	661	26	681	73	694	122	706	171	720	219	733
57	661	27	681	74	695	123	707	172	720	220	733
58	662	28	681	75	695	124	707	173	720	221	733
59	662	29	682	76	695	125	707	174	720	222	734
60	663	30	682	77	695	126	707	175	721	223	734
61	664	31	682	78	696	127	708	176	721	224	734
62	664	32	683	79	696	128	708	177	721	225	735
63	665	33	683	80	696	129	708	178	721	226	735
64	666			81	696	130	709	179	722	227	735
65	666			82	696	131	709				

14- İBRAHİM SÛRESİ

Kendisinde Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın zikrediliği sûrelerdendir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 50, sözcük sayısı 831 ve harf sayısı ise 3.434'dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

الْكِتَابِ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾

1- “Elif, Lâ, Râ. Bu Kur'an, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, o çok güçlü ve övgüye lâyık olan (Allah)'ın yoluna iletmen için, sana indirdiğimiz bir kitaptır.”

Kendi isnadıyla İbn Abbâs İbrahim Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet etmiştir:

{ الْآلِ } “Elif, Lâ, Râ.” Diyor ki, “Ben Allah'ım, işlediğinizi ve söylediklerinizi görürüm.” Âyetin kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{ كِتَابِ } “Bu Kur'an.” Yani bu Kitap.

{ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ } “Sana indirdiğimiz bir kitaptır.” Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile sana indirdik.

{ لُخْرِجَ النَّاسُ } “İnsanları iletmen için.” Mekke ehlini çağırasını diye.

{ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ } “Karanlıklardan aydınlığa.” Küfürden imana.

{ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ } “Rablerinin izniyle.” Rablerinin emriyle onları davet edesin.

{ إِلَى صِرَاطٍ } “Yoluna.” Dine.

{ الْعَزِيزِ } “O çok güçlü.” Kendisine iman etmeyenden intikam almakla.

{ الْحَمِيدِ } “Ve övgüye lâyık olan (Allah)’ın.” Kendisini birleyeni öven.

Âyetin “Fiillerinde övülen Allah’tır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ
عَذَابٍ شَدِيدٍ ۝٢

2- “O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. İnkârcıların şiddetli azaptan dolayı vay haline!”

{ اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur.” Mahlukat ve harikuladelikler.

{ وَوَيْلٌ } “Vay haline.” Veyl, cehennemde bir vadidir. Veyl sıcaklık bakımından en şiddetli, yer bakımından ise en dar yer, derinlik bakımından ise en uzak yerdir.

Bu nedenle “Ey Rabbim! Sıcaklığım şiddetlendi, mekânım daraldı, derinliğim uzaklaştı. Bundan dolayı bana izin ver ki, sana isyan edenlerden intikam alayım. Hiçbir şeyi benden intikam alıcı kılma” der.

{ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ } “İnkârcıların şiddetli azaptan dolayı.” Şiddetli.

الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

3- “Onlar, dünya hayatını ahirete tercih ederler, Allah’ın yoluna engel olur ve onun eğrilmesini isterler. İşte onlar, derin bir sapıklık içindedirler!”

{الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا} “Onlar, dünya hayatını tercih ederler.”
Dünya hayatını seçerler.

{عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ} “Ahirete. Allah’ın yoluna engel olur.”
İnsanları Allah’ın dininden ve Allah’a itaat edişten engellerler.

{وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا} “Ve onun eğrilmesini isterler.” Onun değişmesini isterler.

{أُولَٰئِكَ} “İşte onlar.” Kâfirler.

{فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ} “Derin bir sapıklık içindedirler.” Haktan ve hidayet-
ten. Âyetin “Açık bir hata içindedirler” anlamına geldiği de söy-
lenmiştir.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلَّ اللَّهُ مَنْ
يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾

4- “Biz, her elçiyi kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara açık-
lasın. Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O,
çok güçlü, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”

{وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ} “Biz, her elçiyi kendi kavminin di-
liyle gönderdik ki.” Kendi kavminin diliyle.

{لِيُبَيِّنَ لَهُمْ} “Onlara açıklasın.” Onların diliyle emrolundukları ve
kendilerine yasak kılınan şeyleri kendilerine açıklasın diye. Âyetin
“Ondan öğrenebilecekleri bir dille gönderdik” anlamına geldiği de
söylenmiştir.

{ فَيُضِلُّ اللَّهُ } “Allah, saptırır.” Dininden.

{ مِنْ يَشَاءُ } “Dilediğini.” Buna ehil olan kimseyi.

{ وَيَهْدِي } “Doğru yola iletir.” Dinine.

{ مِنْ يَشَاءُ } “Dilediğini de.” Hidayete ehil olan kimseyi.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } “O, çok güçlü.” Mülkünde ve saltanatında çok güçlüdür. Kendisinden iman etmeyen kimseden intikam almakla aziz olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Emrinde ve kazasında. Saptırmasıyla ve hidayet bahşedişiyle hikmet sahibidir anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

5- “Andolsun Biz, Musa’yı da, ‘Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah’ın günlerini hatırlat!’ diyerek, mucizelerimizle göndermiştik. Hiç kuşkusuz bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا } “Andolsun. Biz, Musa’yı da mucizelerimizle göndermiştik.” Dokuz mucize ile. El, asâ, tufan, çekirge, kene, kurbağa, kan, kıtlık ve ürünlerde eksiltme.

{ أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ } “Kavmini çıkar diyerek.” Kavmini davet et.

{ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ } “Karanlıklardan aydınlığa.” Küfürden imana.

{ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَامِ اللَّهِ } “Ve onlara Allah’ın günlerini hatırlat!” Allah’ın azap günlerini. Âyetin “Allah’ın rahmet günleri” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Hiç kuşkusuz bunda.” Anlatılan şeyle.

{ لَآيَاتٍ } “İbretler vardır.” Alametler.

{ لِكُلِّ صَبَّارٍ } “Çok sabreden, herkes için.” Taat üzere.

{ شَكُورٍ } “Çok şükreden.” Nimete karşılık.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجَيْكُمْ مِنْ آلِ
فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ
نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾

6- “Bir zamanlar Musa kavmine demişti ki: ‘Allah’ın size olan nimetini hatırlayın! Hani O, oğullarınızı boğazlamak ve kadınlarınızı sağ bırakmak sûretiyle, size azapların en kötüsünü çektiren Firavun ailesinden sizi kurtarmıştı. Bunda Rabbinizden size büyük bir imtihan vardı!’”

{ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ } “Bir zamanlar Musa kavmine demişti ki.” Mu-
hakkak Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) kavmi İsrailoğullarına şöyle bu-
yurmuştu:

{ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ } “Allah’ın size olan nimetini hatırlayın!” Allah
Teâlâ’nın size bahşettiği lütfunu.

{ إِذْ أَنْجَيْكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ } “Hani O, Firavun ailesinden sizi kurtarmıştı.”
Firavun’dan ve onun Kıptî kavminden.

{ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ } “Size azapların en kötüsünü çektiren.” Size
azapların en şiddetlisiyle azap ediyorlardı.

{ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ } “Oğullarınızı boğazlamak.” Küçük.

{ وَيَسْتَحْيُونَ } “Sağ bırakmak sûretiyle.” Hizmetçi olarak kullan-
mak.

{ نِسَاءَكُمْ } “Ve kadınlarınızı.” Büyük.

{ وَفِي ذَلِكُمْ } “Bunda.” Oğulların boğazlanmasında ve hanımların
hizmetçi olarak kullanılmasında.

{ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ } “Rabbinizden size büyük bir imtihan vardı!” Rabbinizden büyük bir bela. Sizi kendisiyle imtihana tabi tuttuğu büyük bir sınama vardır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Bunda”, Allah’ın sizi kurtarmasında. “Rabbinizden size büyük bir imtihan vardı”, kendisiyle sizi nimetlendirdiği Rabbinizden büyük bir nimet vardı.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾

7- “Hani Rabbiniz size şöyle bildirmişti: ‘Eğer şükrederseniz, size olan nimetimi artırırım; ancak nankörlük ederseniz, (bilin ki) benim azabım gerçekten çok şiddetlidir!’”

{ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ } “Hani Rabbiniz size şöyle bildirmişti.” Rabbiniz buyurmuştur. Rabbiniz kitapta bildirmiştir.

{ لَئِنْ شَكَرْتُمْ } “Eğer şükrederseniz.” Tevfik, ismet, keramet ve nimete.

{ لَأَزِيدَنَّكُمْ } “Size olan nimetimi artırırım.” Tevfik, ismet, keramet ve nimeti arttırırım.

{ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ } “Ancak nankörlük ederseniz.” Bana veya nimetime.

{ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ } “(Bilin ki), benim azabım gerçekten çok şiddetlidir.” İnkâr eden kimsenin.

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنَّ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾

8- “Bunun üzerine Musa da (onlara) şöyle demişti: ‘Siz ve yeryüzünde bulunanların hepsi nankörlük etseniz, (bilin ki), Allah kendi kendine yeten, övgüye lâyık olandır.’”

{ وَقَالَ مُوسَىٰ إِنَّ تَكْفُرُوا } “Bunun üzerine Musa da (onlara) şöyle dedi: Nankörlük etseniz.” Allah’ı inkâr ederseniz.

{ أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَيِّبٌ } “Siz ve yeryüzünde bulunanların hepsi. (Bilin ki,) Allah kendi kendine yeten.” Allah imanınıza ihtiyaç duymayan.

{ حَمِيدٌ } “Övgüye lâyık olandır.” Kendisini birleyeni övendir.

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٌ ﴿٩﴾

9- “Sizden öncekilerin; Nûh, Ad ve Semud kavimleri ile onlardan sonra gelenlerin haberi size ulaşmadı mı? Onları Allah’tan başkası bilmez. Elçileri onlara kanıtlar getirdiler de onlar, ellerini ağızlarına götürerek, ‘Biz size gönderileni inkâr ettik; çünkü bizi çağırdığınız konuda derin bir kuşku içindeyiz!’ dediler.”

{ أَلَمْ يَأْتِكُمْ } “Size ulaşmadı mı?” Ey Mekke ehli.

{ نَبُؤُا } “Haberi.” Haberi.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ } “Sizden öncekilerin; Nûh, Ad kavimleri.” Yani Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ وَثَمُودَ } “Ve Semud.” Yani Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ } “İle onlardan sonra gelenlerin.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin ardından Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi ve onların dışındakiler. Yalanladıklarında Allah Teâlâ onları nasıl helak etti?

{ لَا يَعْلَمُهُمْ } “Onları bilmez.” Onların sayılarını ve azaplarını hiç bir kimse bilemez.

{ إِلَّا اللَّهُ جَاءَهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } “Allah’tan başkası. Elçileri onlara kanıtlar getirdiler de.” Emir, nehiy ve alametlerle.

{ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ } “Onlar, ellerini ağızlarına götürerek.” Ağızlarına. Diyor ki, resûllerin getirdikleri şeyi reddettiler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Müşrikler ellerini peygamberlerin ağızlarına koyuyor ve resûllere “Susunuz” diyorlardı. Eğer susmazsanız.

{ وَقَالُوا } “Dediler.” Resûllere.

{ إِنَّا كَفَرْنَا } “Biz inkâr ettik.” İnkâr ettik.

{ بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ } “Size gönderileni.” Kitap ve tevhidi.

{ شَكَّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ وَإِنَّا لَفِي كُشْكُ إِحْدَيْهِ } “Çünkü bizi çağırdığınız konuda bir kuşku içindeyiz.” Kitap ve tevhidde.

{ مُرِيبٌ } “Derin.” Dediğiniz konularda açık bir kuşku içindeyiz.

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأَثُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

10- “Elçileri onlara, ‘Gökleri ve yeri yaratan Allah konusunda, hiç kuşku olur mu? Oysa O, sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve belli bir süreye kadar yaşatmak için sizi (gerçek dine) çağırıyor’ dediler. Onlar ise, ‘Siz de ancak bizim gibi bir insansınız. Bizi atalarımızın taptığı şeylerden uzaklaştırmak istiyorsunuz. O halde, bize açık bir delil getirin!’ dediler.”

{ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ } “Elçileri onlara, ‘Allah konusunda, hiç kuşku olur mu?’ dediler.” Allah Teâlâ’nın vahdaniyetinde bir kuşku mu var?

{ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ } “Gökleri yaratan.” Gökleri yaratan.

{ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ } “Ve yeri. Oysa O, sizi (gerçek dine) çağırıyor.”
Tevbe ve tevhid davet eden.

{ لِيَغْفِرَ لَكُمْ } “Sizin bağışlamak.” Tevbe ve tevhid ile.

{ مِنْ ذُنُوبِكُمْ } “Günahlarınızdan bir kısmını.” Cahiliyye dönemindeki.

{ وَيُؤَخِّرَكُمْ } “Ve yaşatmak için.” Azapsız bir şekilde ertelemek.

{ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى } “Belli bir süreye kadar.” Belirli bir vakte yani ölüme kadar.

{ قَالُوا } “Onlar ise, dediler.” Resûllere.

{ إِنْ أَنْتُمْ } “Siz de.” Siz değilsiniz.

{ إِلَّا بَشَرٌ } “Ancak bir insansınız.” Ancak insansınız.

{ مِثْلَنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا } “Bizim gibi. Bizi uzaklaştırmak istiyorsunuz.” Bizi çevirmek.

{ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا } “Atalarımızın taptığı şeylerden.” Putlardan.

{ فَأَتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ } “O halde, bize açık bir delil getirin.” Kitap ve hüccet/kanıt.

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَى
مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ
وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11- “Peygamberleri onlara dediler ki: ‘Elbette biz de ancak sizin gibi bir insanız. Ama Allah, kullarından dilediğine lütufta bulunur. Allah’ın izni olmadan, biz size delil getiremeyiz. Mü’minler yalnız Allah’a güvenip dayansınlar!’”

{ اِنْ نَحْنُ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ } “Peygamberleri onlara dediler ki: Elbette biz de.” Biz değiliz.

{ اِلَّا بَشَرٌ } “Ancak bir insanız.” İnsan.

{ مِثْلُكُمْ } “Sizin gibi.” Diyor ki sizin gibi insanız.

{ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ } “Ama Allah, kullarından dilediğine lütufta bulunur.” Peygamberlik ve İslam ile.

{ وَمَا كَانَ لَنَا } “Elbette biz de.” Bize yaraşmaz.

{ اَنْ نَّاتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ } “Biz size delil getiremeyiz.” Kitap ve hüccet/kanıt ile.

{ اِلَّا بِاِذْنِ اللَّهِ } “Allah’ın izni olmadan.” Allah’ın emri olmadan.

{ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ } “Mü’minler yalnız Allah’a güvenip dayansınlar.” Diyor ki, mü’minler Allah’a tevekkül etmelidirler. Bunun üzerine onlar da resullere şöyle dediler: “Allah’a tevekkül ediniz de Allah’ın size ne yaptığınızı göresiniz.”

وَمَا لَنَا اِلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَيْنَا سُبُلَنَا وَلَنْصَبِرَنَّ عَلَىٰ مَا
اَذِثُّمُونَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

12- “Hem bize yollarımızı göstermişken, Allah’a niçin güvenip dayanmayalım? Biz sizin bize yaptığınız eziyetlere elbette katlanacağız. O halde güvenip dayananlar, yalnız Allah’a güvenip dayansınlar!”

Resûller şöyle dediler:

{ وَمَا لَنَا اِلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَيْنَا سُبُلَنَا } “Hem bize yollarımızı göstermişken, Allah’a niçin güvenip dayanmayalım?” Bize peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunmuşken.

{ وَلَنْصَبِرَنَّ عَلَىٰ مَا اَذِثُّمُونَا } “Biz sizin bize yaptığınız eziyetlere elbette katlanacağız.” Allah’a taat ederek bedenlerimize yaptığınız eziyetlere.

{ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ } “O halde güvenip dayananlar, yalnız Allah’a güvenip dayansınlar.” Güvenip dayananlar.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾

13- “İnkâr edenler peygamberlerine dediler ki: ‘Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka bizim dinimize döneceksiniz!’ Rableri de onlara, ‘Biz zalimleri mutlaka helâk edeceğiz!’ diye vahyetti.”

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا } “İnkâr edenler peygamberlerine dediler ki: Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız.” Şehirimizden.

{ أَوْ لَتَعُودُنَّ } “Ya da mutlaka döneceksiniz.” Girersiniz.

{ فِي مِلَّتِنَا } “Bizim dinimize.” Dinimize.

{ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ } “Onlara, diye vahyetti.” Resûllere.

{ رَبُّهُمْ } “Rableri de.” Sabrediniz.

{ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ } “Biz zalimleri mutlaka helâk edeceğiz.” Kâfirleri.

وَلَنُصْخِرَنَّكُمْ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

14- “Ve onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz! İşte bu söz, makamımdan korkan ve tehdidimden sakınanlar içindir.”

{ وَلَنُصْخِرَنَّكُمْ } “Ve sizi mutlaka yerleştireceğiz.” Sizi konaklattıracağız.

{ الْأَرْضَ } “O yerde.” Onların yurdunda ve diyarında.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ } “Onlardan sonra.” Onların helakinin ardından.

{ ذَلِكْ } “İşte bu söz.” Oturtma/yerleştirme sözü.

{ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي } “Makamımdan korkan içindir.” Huzurumda kıyama duran.

{ وَخَافَ وَعِيدِ } “Ve tehdidimden sakınanlar.” Azabımdan.

١٥ وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ

15- “O zaman peygamberler zafer istediler, bunu da elde ettiler ve her inatçı zorba da kaybetti!”

{ وَاسْتَفْتَحُوا } “O zaman peygamberler zafer istediler, bunu da elde ettiler.” Her kavim peygamberine karşı yardım istediler.

{ وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ } “Ve her zorba da kaybetti.” Dua ediş anında her mütekebbir ve aldatan kimse yardımdan dolayı hüsrana.

{ عَنِيدٍ } “İnatçı.” Haktan ve hidayetten yüz çeviren.

١٦ مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَى مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ

16- “Ardından da (o inatçı zorbaya) cehennem vardır; kendisine irinli bir su içirilecektir.”

{ مِنْ وَرَائِهِ } “Ardından da (o inatçı zorbaya).” Ölümün ardından bu zorbaların önünde.

{ جَهَنَّمُ وَيُسْقَى مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ } “Cehennem vardır; kendisine irinli bir su içirilecektir.” Derilerinden çıkan irin ve kandan içeceklerdir.

يَجْرَعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ

17- “Onu yudumlamaya çalışır, fakat boğazından geçiremez ve ona her yandan ölüm geldiği halde yine ölemez. Bunun ardından da şiddetli bir azap vardır!”

{ يَجْرُعُهُ } “Onu yudumlamaya çalışır.” İrin boğazında tıkanıp kalır.

{ وَلَا يَكَادُ يُسِغُهُ } “Fakat boğazından geçiremez.” Aşmaz.

{ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ } “Ve ona ölüm geldiği halde.” Ölüm tasası.

{ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ } “Her yandan.” Her kılın altından. Her yönden her taraftan ateş onu alır.

{ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ } “Yine ölemez.” Bu azaptan.

{ وَمِنْ وَرَائِهِ } “Bunun ardından da vardır.” İrinin ardından.

{ عَذَابٌ غَلِيظٌ } “Şiddetli bir azap.” Şiddetli. İrinin şiddetinden daha fazla.

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ
الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

18- “Rablerini inkâr edenlerin yaptıkları işlerin durumu, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir küle benzer. Onlar (kıyâmet gününde, dünyada iken) kazandıkları hiçbir şeyi, elde tutamazlar. İşte derin sapıklık budur!”

{ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ } “Rablerini inkâr edenlerin yaptıkları işlerin durumu.” Diyor ki, Rablerini inkâr edenlerin amellerinin örneği,

{ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ } “Şiddetle savurduğu bir küle benzer.” Saçıp savurduğu.

{ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ بِهِ الرِّيحُ } “Fırtınalı bir günde rüzgârın.” Çok şiddetli bir rüzgar.

{ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ } “Onlar (kıyâmet gününde, dünyada iken) kazandıkları hiçbir şeyi, elde tutamazlar.” Diyor ki, rüzgarın

saçıp savurduğu külden hiçbir şey bulunamayacağı gibi küfürde işledikleri hayır amellerinden hiçbir şeyin sevabını bulamazlar.

{ ذَلِكْ } “İşte.” Bu küfür ve Allah’tan gayrısı için işlenen amel.

{ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ } “Derin sapıklık budur.” Hak ve hidayetten uzak hatadır.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ يَئِشَ يَذْهَبْكُمْ
وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾

19- “Allah’ın gökleri ve yeri gerçekte yarattığını görmedin mi? O, dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir.”

{ أَلَمْ تَرَ } “Görmedin mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana haber verilmedi mi? Bu sözlerle Peygamber’e hitap edilmesine rağmen kavmi murad edilmiştir.

{ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ } “Allah’ın gökleri ve yeri gerçekte yarattığını.” Hak ve bâtılın beyanı için. Zeval ve fenası için anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنَّ يَئِشَ يَذْهَبْكُمْ } “O, dilerse sizi yok eder.” Ey Mekke ehli sizi helak eder ya da sizi öldürür.

{ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ } “Ve yerinize yeni bir halk getirir.” Sizden daha hayırlı ve Allah’a karşı sizden daha çok itaat edici bir başka topluluk yaratır.

وَمَا ذَلِكْ عَلَى اللَّهِ بَعْزٍ ﴿٢٠﴾

20- “Bu, Allah’a göre güç değildir.”

{ وَمَا ذَلِكْ عَلَى اللَّهِ بَعْزٍ } “Bu, Allah’a göre güç değildir.” Şiddetli değildir. Diyor ki, sizi helak edip başka bir topluluk yaratması Allah Teâlâ’ya güç değildir.

وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا
فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَيْنَا اللَّهُ
لَهْدَيْنَاكُمْ سَوَاءَ عَلَيْنَا أَجْرَعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾

21- “(Kıyâmet gününde) hepsi, Allah’ın huzuruna çıkacak ve güçsüzler büyüklük taslayanlara diyecekler ki: ‘Kuşkusuz biz size uymuştuk. Şimdi Allah’ın azabının bir kısmını bizden savabilir misiniz?’ Onlar da diyecekler ki: ‘Allah, bizi doğru yola iletseydi, biz de sizi doğru yola iletirdik. Artık sızlansak da, sabretsek de bizim için birdir. Kaçıp sığınacak bir yerimiz yoktur!’”

{ وَبَرَزُوا لِلَّهِ } “(Kıyâmet gününde) Allah’ın huzuruna çıkacak.” Allah’ın emriyle kabirlerinden çıkacaklar.

{ جَمِيعًا } “Hepsi.” Yönetici olanlar ve sefil/güçsüz olanlar.

{ فَقَالَ الضُّعَفَاءُ } “Ve güçsüzler diyecekler ki.” Güçsüz olanlar.

{ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا } “Büyüklük taslayanlara.” İmandan büyüklenerek yüz çevirenlere ki bunlar toplumun ileri gelenleridir.

{ إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا } “Kuşkusuz biz size uymuştuk.” Bize emrettiğiniz konularda itaat ediciydik.

{ فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ } “Şimdi savabilir misiniz?” Taşiyıcı olabilir misiniz?

{ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ } “Allah’ın azabının bir kısmını bizden.” Allah’ın azabından bir şeyi.

{ قَالُوا } “Onlar da diyecekler ki.” Yani toplumların ileri gelenleri, yöneticileri.

{ لَوْ هَدَيْنَا اللَّهُ } “Allah, bizi doğru yola iletseydi.” Dinine.

{ لَهْدَيْنَاكُمْ } “Biz de sizi doğru yola iletirdik.” Sizi O’nun dinine çağırırdık.

{ سَوَاءٌ عَلَيْنَا } “Artık bizim için birdir.” Azap.

{ أَجْزَعْنَا } “Sızlansak da.” Çılgılık atsak ve yalvarıp yakarsak da,

{ أَمْ صَبْرْنَا } “Sabretsek de.” Sussak.

{ مَا لَنَا مِنْ مَّحِصٍ } “Kaçıp sığınacak bir yerimiz yoktur.” Bir yardımcı ve bir sığınak yoktur.

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ
وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ
دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا
بِمُضِرِّكُمْ وَمَا أَنتُمْ بِمُضِرِّحِي إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ
قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٢﴾

22- “İnsanlar arasında yargılama işi bitirilince şeytan diyecek ki: ‘Allah size gerçek olanı vaat etti, ben de size vaat ettim, ama ben sözümünden caydım! Benim sizin üzerinizde zorlayıcı bir gücüm yoktu. Sadece sizi çağırdım, siz de benim çağırma koşunuz. O halde beni kınamayın, kendinizi kınayın! Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Aslında ben daha işin başında, beni Allah’a ortak koşmanıza karşı çıkmıştım.’ Şüphesiz zalimler için can yakıcı bir azap vardır.”

{ وَقَالَ الشَّيْطَانُ } “Şeytan diyecek ki.” Şeytan ki, bu İblis’tir, diyecek ki:

{ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ } “İnsanlar arasında yargılama işi bitirilince.” Cennet ehli cennete, cehennem ehli cehenneme girince şeytan, cehennem ateşinde cehennem ehline diyecek ki.

{ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ } “Allah size gerçek olanı vaat etti.” Cennetin, cehennem azabının, diriliş, hesap, mizan ve sıratın hak olduğunu,

{ وَوَعَدْتُكُمْ } “Ben de size vaat ettim.” Cennetin, cehennemin, dirilişin, hesabın, mizanın ve sıratın olmadığını.

{ فَأَخْلَفْتُكُمْ } “Ama ben sözümünden caydım.” Size yalan söyledim.

{ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ } “Benim sizin üzerinizde zorlayıcı bir gücüm yoktu.” Hüccet, özür ve gücüm.

{ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ } “Sadece sizi çağırdım.” Bana itaat edişe davet ettim.

{ فَاسْتَجَبْتُ لِي } “Siz de benim çağırma koştunuz.” Bana taate icabet ettiniz.

{ فَلَا تَلُمُونِي } “O halde beni kınamayın.” Sizi davet edişim hakkında.

{ وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ } “Kendinizi kınayın.” Bana icabet edişinizle,

{ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ } “Artık ne ben sizi kurtarabilirim.” Size ne yardımcı olabilir ve ne de sizi cehennem ateşinden kurtarabilirim.

{ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِي } “Ne de siz beni kurtarabilirsiniz.” Sizler de ne bana yardımcı olabilir ve ne de beni cehennem ateşinden kurtarabilirsiniz.

{ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ } “Aslında ben, beni Allah’a ortak koşmanıza karşı çıkmıştım.” Beni, O’na ortak koşmanızı.

{ مِنْ قَبْلِ } “Daha işin başında.” Beni O’na şirk koşmanızdan önce.

Âyetin “Ben kuşkusuz bugün beni ortak kılmanızı inkâr ettim” anlamına geldiği de söylenmiştir.

Diyor ki; bu “Daha işin başında” dünyada.

{ إِنَّ الظَّالِمِينَ } “Şüphesiz zalimler için.” Kâfirler için.

{ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Can yakıcı bir azap vardır.” Acıtması kalplerine işleyecek olan halis acıtıcı bir azap.

وَأَدْخَلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٣٣﴾

23- “İman edip iyi işler yapanlar ise Rablerinin izniyle içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere konulurlar. Onların orada temennileri ‘selâm’dır.”

{ وَأَدْخَلَ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip konulurlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “İyi işler yapanlar ise.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ جَنَّاتٍ } “Cennetlere.” Bahçeler.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve bahçelerinin.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” İçki, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçinde sürekli kalacakları.” Orada kalıcıdırlar.

{ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ } “Rablerinin izniyle.” Rablerinin emriyle.

{ تَحِيَّتُهُمْ } “Onların temennileri.” Kerametleri.

{ فِيهَا } “Orada.” Cennette.

{ سَلَامٌ } “Selâmdır.” Karşılaştıklarında birbirlerine selam verirler.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ
وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾

24- “Görmedin mi, Allah nasıl bir benzetme yaptı: Güzel söz kökü yerde, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir.”

{ أَلَمْ تَرَ } “Görmedin mi.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana haber verilmedi mi?

{ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً } “Allah nasıl bir benzetme yaptı: Güzel söz.” Diyor ki Allah Teâlâ güzel tertemiz sözün ki, bu söz “lâ ilâhe illallah”tır, niteliğini nasıl da açıkladı!

{ كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ } “Güzel bir ağaç gibidir.” Ki bu mü’minidir.

{ أَضَلُّهَا ثَابِتٌ } “Kökü yerde.” Diyor ki, ihlaslı mü’minin kalbi la ilahe illallah ile sabittir.

{ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ } “Dalları gökte olan.” Diyor ki, onunla ihlaslı mü’minin ameli kabul edilir.

تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾

25- “O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Allah, düşünüp öğüt almaları için, insanlara böyle örnekler sunmaktadır.”

{ تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ } “O ağaç, her zaman meyvesini verir.” Diyor ki, ihlaslı mü’min her an Allah’a taat eder ve hayır işler.

{ بِإِذْنِ رَبِّهَا } “Rabbinin izniyle.” Diyor ki, Rabbinin emriyle.

Fayda ve övgüde güzel sözün niteliği hakkında güzel bir ağaç gibi olduğu söylenilmiştir. Bu ağaç hurma ağacıdır. Temiz ağacın meyvesi de temizdir. Mü’minin aslı sabittir. Diyor ki, ağacın aslı kökleriyle yerdedir. Mü’min de bu şekildedir. Hücceti/kanıtı ve burhaniyla sabittir. Dalları ise göktedir. Diyor ki, hurma ağacının dalları göğe doğru yükseldiği gibi ihlaslı mü’minin ameli de bu şekilde göğe doğru yükselir. Her an yemişini verir. Diyor ki ürünü Rabbinin izniyle ve Rabbinin murad etmesiyle altı ayda bir çıkar. İhlaslı mü’min de aynı şekildedir. Her an Rabbinin emriyle taat ve hayır amel işler.

{ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ } “Allah, böyle örnekler sunmaktadır.” İşte bu şekilde Allah Teâlâ kendisinin birleşmesinin niteliğini örneklerle açıklar.

{ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ } “Düşünüp öğüt almaları için, insanlara.” Ta ki, zikri yüce olan Allah Teâlâ’nın buyruğunda öğüt alsınlar ve O’nu birleme noktasında gayret gösterebilirler .

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٣٦﴾

26- “Kötü bir sözün durumu da gövdesi toprağın üstünden koparılmış olan ve bu yüzden sabit olmayan kötü bir ağaca benzer.”

{ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ } “Kötü bir sözün durumu da.” Ki, bu kötü söz Allah’a ortak koşmaktır.

{ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ } “Kötü bir ağaca benzer.” Bu da müşriktir. Diyor ki, ortak koşma yerilmiştir. Müşrikin yerilmiş olup herhangi övücü hiç bir niteliği olmadığı gibi şirk de yerilmiş ve herhangi övünülecek bir niteliği bulunmamaktadır.

Kötü ağacın Ebû Cehil karpuzu olduğu da söylenmiştir. Bu ağacın herhangi bir yararı ve tatlılığı bulunmamaktadır. Şirk de bu şekildedir. Herhangi bir yararı ve kıvanç duyulacak hiçbir özelliği bulunmamaktadır.

{ اجْتُثَّتْ } “Koparılmış olan.” Sökülmüş olan.

{ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ } “Gövdesi toprağın üstünden ve bu yüzden sabit olmayan.” Yeryüzünde sabit olmayan. Müşrik de bu şekildedir. Hanzala ağacının yerde sabit bir kökü bulunmadığı gibi müşrikin de tutunabileceği bir kanıtı yoktur. Şirkle birlikte gerçekleşen hiçbir amel makbul değildir.

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ﴿٣٧﴾

27- “Allah iman edenleri, dünya hayatında da ahirette de sağlam sözle tespit eder. Allah, zalimleri ise saptırır ve Allah dilediğini yapar.”

{يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا} “Allah iman edenleri, tesbit eder.” Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenleri.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Misak gününde gönül hoşnutluğuyla iman eden ki, bunlar saadet ehlidirler.

{بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ} “Sağlam sözle.” Allah Teâlâ’dan başka ilah olmadığına şehadet etmekle.

{فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} “Dünya hayatında da.” Bu sözden dönmesinler diye.

{وَفِي الْآخِرَةِ} “Ahirette de.” Kabirde sorgu-suale çekildiklerinde.

{وَيُضِلُّ اللَّهُ} “Allah, saptırır.” Allah Teâlâ engeller.

{الظَّالِمِينَ} “Zalimleri ise.” Müşrikleri dünyada da, kabirde de kibirlerden çıktıklarında da ‘Lâ ilâhe illallâh’ şeklindeki tevhid sözünden engellerler ki, bu tevhid sözünü gönül hoşnutluğuyla söylemesinler. Bunlar şekâvet ehlidirler.

{وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ} “Ve Allah dilediğini yapar.” Saptırmayı ve sabit kılmayı.

Münker ve Nekir’in sarfını yapar anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٢٨﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ

28- “Allah’ın nimetine nankörlükle karşılık verenleri ve kavimlerini yıkım yurduna sürükleyenleri görmedin mi?”

{أَلَمْ تَرَ} “Görmedin mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana haber verilmedi mi?

{إِلَى الَّذِينَ} “Kimseleri.” Şu kimselerden ki.

{بَدَلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ} “Allah’ın nimetine karşılık verenleri.” Allah’ın lüt-funu, kitap ve resûlleri değiştirenleri.

{كُفُّوا} “Nankörlükle.” Küfürle. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr ederek ki, bunlar Ümeyye oğulları ve Bedir Savaşı’ndaki Muğire oğullarından olan Mutimlerdir.

{وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ} “Ve kavimlerini sürükleyenleri.” Mekke ehlini ko-naklatan.

{دَارَ الْبَوَارِ} “Yıkım yurduna.” Helak yurduna. Yani Bedir yurduna. Cehennem olduğu da söylenmiştir.¹

¹ a) İmam Buhârî, Allah Teâlâ’nın (الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ كُفُّوا) “Allah’ın nimetine nankör-lükle karşılık verenleri” ilahî buyruğu hakkında Ata kanalıyla İbn Abbâs’tan riva-yetine göre o şöyle demiştir: Bunlar Allah’a kasem olsun ki, Kureyş kâfirleridir. Buhârî, Kitabü’l-Meğazi, “Bedir Gazvesi” bâbı, 3977 nolu hadis.

b) (أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ كُفُّوا) “Allah’ın nimetine nankörlükle karşılık verenleri görmedin mi?” ilahî buyruğunda geçen nimetten kasıt; Allah Teâlâ’nın kendi-lerine göndermiş olduğu kendilerini dosdoğru yola davet eden Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) nimetidir.

İbn Abbâs da nimetin en büyük nimet olan Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) şeklinde anlayarak âyeti böyle tefsir etmiştir. Yemin etmesi de buna delildir. Nitekim Taberî’nin Amr ibn Dinar kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet et-tiği şu haberde de bu tefsirin daha somutu ve daha özeli bulunmaktadır: Bun-lar Bedir ehlinin müşrikleridir. Taberî, c. 13, s. 222.

c) Kanaatimizce ise bunlar küfrün ve şirkin ileri gelenleri ve öncü takımıdır. Zira bunlar öncülük ettikleri toplumlarını İslam’a girişten engellemeleri nede-niyle helak çukuruna getirmişlerdir.

d) Taberî, Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, Allah’ın verdiği nimeti küfre çevirip değiştirenlerden kasıt; Cebele ibn Eyham ile araplardan ona uyup Rumlara katılanlardır. Taberî, c. 13, s. 223. Taberî’nin Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı nakillerin zayıf olduğunu önceden belirtmiştik.

Sened açısından haberin senedi zayıf kategorisine girmektedir. Ancak metin yönünden haber değerlendirildiğinde haberin bâtil olduğu görülür. Zira Cebele, Gassanilerin en son hükümdarıdır ve İkinci Halife Hz. Ömer döneminde Müs-lüman olmuştur. Cebele Yermük Savaşı’nda Romalılarla birlikteydi. Savaştan sonra Müslüman olmuşsa da sonradan irtidat etmiş ve Romalılara katılmıştır. İrtidat ediş nedeni bir adama tokat vurması, Ömer’in de vurulan tokatın kar-şılığı olarak kendisine kısas uygulamak istemesi üzerine bunu gurur meselesi edinmesi ve kalbine kuşku girmesi ardından da dinden çıkmasıdır. Belazuri, Futûhu’l-Buldân, s. 141-2; Tarih-ü İbn Haldun, c. 2, s. 281.

جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَيَبْسُ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾

29- “(Onları) yaslanacakları cehenneme (götürdüler). (Yurt, girecekleri cehennemdir.) O ne kötü duraktır!”

Ardından şöyle buyurdu:

{ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا } “(Onları) yaslanacakları cehenneme (götürdüler) (Yurt, girecekleri cehennemdir.)” Kıyâmet gününde cehenneme gireceklerdir.

{ وَيَبْسُ الْقَرَارُ } “O ne kötü duraktır.” Menzil ve dönüş yeri cehennemdir.

وَجَعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى

النَّارِ ﴿٣٠﴾

30- “Allah’ın yolundan saptırmak için, O’na eşler koştular. De ki: ‘Şimdilik dünya nimetlerinden yararlanın! Ama sonunda varacağınız yer ateştir!’”

{ وَجَعَلُوا لِلَّهِ } “O’na koştular.” Allah için dediler ve Allah Teâlâ için nitelendirdiler.

{ أَنْدَادًا } “Eşler.” Kendilerine ibadet edecekleri putlardan eşler.

{ لِيُضِلُّوا } “Saptırmak için.” Bununla.

{ عَنْ سَبِيلِهِ } “Allah’ın yolundan.” O’nun dininden ve O’na taatten.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

e) (يَوَارِ) sözcüğü “helak” anlamına gelmektedir. Sözcük, Bare-Yeburu- Beveren ve Bevaran kökündendir. *Lisanü’l-Arab*, B-V-R maddesi. Bevar yurdundan kasıt ise cehennemdir. Zira Allah Teâlâ bu sözcüğün ardından (جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَيَبْسُ الْقَرَارُ) “(Onları) yaslanacakları cehenneme (götürdüler). Yurt, girecekleri cehennemdir. O ne kötü duraktır!” buyrumaktadır.

{ تَمَتُّعُوا } “Şimdilik dünya nimetlerinden yararlanın.” Küfrünüz içinde yaşayınız.

{ فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ } “Ama sonunda varacağınız yer ateştir!” Kıyâmet gününde.

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خِلَالَ ﴿٣١﴾

31- “İman eden kullarıma söyle: Namazı kılsınlar, ne alış-verişin ne dostluğun olmadığı bir gün gelmeden önce, kendilerine verdiği-miz rızıktan gizli ve açık olarak Allah yolunda harcasınlar!”

{ قُلْ } “Söyle.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman eden kullarıma.” Bana, kitaplara ve resûllere.

{ يُقِيمُوا الصَّلَاةَ } “Namazı kılsınlar.” Beş vakit namazı abdestiyle, rükûuyla, secdesiyle ve vacip olan şeyleriyle.

{ وَيُنْفِقُوا } “Allah yolunda harcasınlar.” Tasaddukta bulunsunlar.

{ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ } “Kendilerine verdiğimiz rızıktan.” Kendilerine bahşettiğimiz mallardan.

{ سِرًّا } “Gizli.” Gizli olarak.

{ وَعَلَانِيَةً } “Ve açık olarak.” Açıkça. Bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabıdır.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ } “Bir gün gelmeden önce.” Ki bu gün Kıyâmet günüdür.

{ لَا بَيْعَ فِيهِ } “Ne alış-verişin.” Herhangi bir fidye verişin olmadığı.

{ وَلَا خِلَالَ } “Ne dostluğun olmadığı.” Kâfirlere dostluğun faydasının olmadığı. Sâlihlere kurdukları dostlukları fayda verir.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ﴿٣٣﴾

32- “Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten su indirip, onunla size rızık olarak çeşitli ürünler bitiren, buyruğuyla denizde seyretmek üzere, gemileri hizmetinize sunan ve ırmakları emrinize amade kılandır.”

Ardından kendi nefsini birleyerek şöyle buyurdu:

{ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten su indirip.” Yağmuru indiren.

{ فَأَخْرَجَ بِهِ } “Onunla bitiren.” Yağmurla bitiren.

{ مِنَ الثَّمَرَاتِ } “Çeşitli ürünler.” Türlü türlü ürünler.

{ رِزْقًا لَكُمْ } “Size rızık olarak.” Size ve sair mahlukata yiyecek olsun.

{ وَسَخَّرَ لَكُمْ } “Hizmetinize sunan.” Boyun eğdirendir.

{ الْفُلْكَ } “Gemileri.” Yani gemileri.

{ لِتَجْرِيَ } “Seyretmek üzere.” Gemileri yürütmek üzere.

{ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ } “Buyruğuyla denizde.” İzni ve iradesiyle.

{ وَسَخَّرَ } “Amade kılandır.” Boyun eğdirendir.

{ لَكُمْ الْأَنْهَارَ } “Irmakları emrinize.” Dilediğiniz şekilde yüzdürendir.

﴿٣٣﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ

33- “O, düzenli seyreden güneşi ve ayı sizin hizmetinize sundu ve geceyi ve gündüzü de istifadenize amade kıldı.”

{ وَسَخَّرَ لَكُمْ } “O, sizin hizmetinize sundu.” Size hizmetkâr kıldı.

{ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ دَائِبَيْنِ } “Düzenli seyreden güneşi ve ayı.” Kıyâmet gününe kadar sürekli bir şekilde.

{ وَسَحَّرَ } “Amade kıldı.” Size boyun eğdirdi.

{ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَكُمْ } “Geceyi ve gündüzü de istifadenize.” Gidip gelmektedir.

وَأَتَيْكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ
الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

34- “O size istediğiniz her şeyden verdi. Allah’ın nimetini saymak isteseniz sayamazsınız! Doğrusu insan çok haksızlık edendir, çok nankördür!”

{ وَأَتَيْكُمْ } “O size verdi.” Size bahşetti.

{ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ } “İstediğiniz her şeyden.” Ve istemeyi ihsan etmediğiniz şeyleri.

{ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ } “Allah’ın nimetini saymak isteseniz.” Allah’ın lütfunu.

{ لَا تُحْصُوهَا } “Sayamazsınız.” Onu hıfzedemezsiniz ve şükür de edemezsiniz.

{ إِنَّ الْإِنْسَانَ } “Doğrusu insan.” Yani kâfir.

{ لَظَلُومٌ } “Çok haksızlık edendir.” Müşrik.

{ كَفَّارٌ } “Çok nankördür.” Allah’ı ve nimetini inkâr edicidir.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ أَمِنًا وَاجْعَلْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ
الْأَضْنَامَ ﴿٣٥﴾

35- “Hani bir zamanlar İbrahîm şöyle demişti: ‘Ey Rabbim! Bu beldeyi (Mekke’yi) güvenli kıl! Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan koru!’”

{وَأُذِّقَ} “Hani bir zamanlar şöyle demişti.” Muhakkak söylemişti.

{إِبْرَاهِيمَ} “İbrahîm.” Beyt’i inşa edişinin ardından.

{رَبِّ} “Ey Rabbim.” Ey Rabbim.

{اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ} “Bu beldeyi (Mekke’yi) kıl.” Mekke’yi.

{أَمِنًا} “Güvenli.” Kendisine saldırılmasından ve içinde bulunan korkağı güvende kıl.

{وَأَجْنِبْنِي} “Beni koru.” Beni koru.

{وَبَيْنِي أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ} “Ve oğullarımı putlara tapmaktan.” Putlara kulluk yapmaktan ve ateşlerden. Âyetin “Beni koru” anlamına geldiği de söylenmiştir.

رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلَّلَنِي كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾

36- “Ey Rabbim! Onlar insanlardan birçoğunu saptırdılar. Artık bundan sonra kim bana uyarsa, hiç kuşkusuz o bendendir; kim de bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olansın!”

{رَبِّ} “Ey Rabbim!” Ey Rabbim!

{إِنَّهُمْ أَضَلَّلَنِي كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ} “Onlar insanlardan birçoğunu saptırdılar.” Yani insanlardan bir çoğunu onlarla saptırdılar.

Âyetin “İnsanlardan bir çoğu onlarla saptılar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{فَمَنْ تَبِعَنِي} “Artık bundan sonra kim bana uyarsa.” Dinime tabi olur ve bana itaat ederse.

{فَإِنَّهُ مِنِّي} “Hiç kuşkusuz o bendendir.” Dinim üzeredir.

{ وَمَنْ عَصَانِي } “Kim de bana karşı gelirse.” Dinime muhalefet ederse.

{ فَإِنَّكَ غَفُورٌ } “Artık sen gerçekten çok bağışlayan.” Onlardan tevbe edenlere karşı kusurları örtensin. Yani onların tevbelerini kabul edensin.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhametli olansın.” Tevbe üzere vefat eden kimseye.

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ
رَبَّنَا لِتَقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ
مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

37- “Ey Rabbimiz! Ben neslimden bir bölümünü Senin Haram Evi’nin yanında, tarıma elverişli olmayan bir vadiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz, namazı kılsınlar diye (böyle yaptım). Artık sen de birtakım insanların gönüllerini onlara yönelt ve kendilerine meyvelerden rızık ver! Umulur ki şükrederler!”

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ إِنِّي أَسْكَنْتُ } “Ben yerleştirdim.” Konaklattırdım.

{ مِنْ ذُرِّيَّتِي } “Neslimden bir bölümünü.” İsmail ve annesi Hacer’i.

{ بِوَادٍ } “Bir vadiye.” Bir vadide.

{ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ } “Tarıma elverişli olmayan.” Ekinin ve bitkinin olmadığı.

{ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ } “Senin Haram Evi’nin yanında.” Yani Mekke’de.

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ لِتَقِيمُوا الصَّلَاةَ } “Namazı kılsınlar diye (böyle yaptım).” Kâbe yönüne namazı tastamam kılsınlar diye.

{ فَاجْعَلْ أَفْتَدَةً مِنَ النَّاسِ } “Artık sen de birtakım insanların gönüllerini.” İnsanlardan bir bölümünün kalplerini.

{ تَهْوِي إِلَيْهِمْ } “Onlara yönelt.” İhtiyak duysunlar ve her yıl onlara çek, yönelt.

{ وَأَرْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ } “Ve kendilerine meyvelerden rızık ver.” Türlü türlü ürünlerden.

{ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ } “Umulur ki şükrederler.” Senin nimetine şükretsinler diye.

رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُغْلِي وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ
فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿٣٨﴾

38- “Ey Rabbimiz! Sen bizim gizlediğimizi de açığa vurduğumuzu da bilirsin. Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz.”

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي } “Sen bizim gizlediğimizi de bilirsin.” İsmail (‘aleyhi’s-selâm) sevgisini.

{ وَمَا نُغْلِي } “Açığa vurduğumuzu da.” İshak (‘aleyhi’s-selâm) sevgisini. “Gizlediğimiz şeyi.” İsmail (‘aleyhi’s-selâm)’ın varlığından gizlediğimiz şeyi. “Açığa vurduğumuzu da”, ondan dolayı cefayı.

{ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ } “Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz.” Hayır ve şerr ameli.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي
لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٩﴾

39- “Yaşlılık dönemimde bana İsmail’i ve İshak’ı lütfeden Allah’a hamdolsun! Şüphesiz Rabbim, duayı hakkıyla işitendir.”

{ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ } “Allah’a hamdolsun.” Şükür Allah’adır.

{ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ } “Yaşlılık dönemimde bana lütfeden.” Yaşlandıktan sonra.

{ اِسْمَاعِيلَ وَاِسْحٰقَ } “İsmail’i ve İshak’ı.” Oğulları olduğunda kendisi 100, hanımı Sâre ise 99 yaşında idi.

{ اِنْ رَبِّيْ لَسَمِيعُ الدُّعَا } “Şüphesiz Rabbim, duayı hakkıyla işitendir.” Duaya icabet edendir.

رَبِّ اجْعَلْنِيْ مُقِيْمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاۗءِ ﴿٤٠﴾

40- “Ey Rabbim! Beni ve soyumdan bir bölümünü namazı kılanlardan eyle! Ey Rabbimiz! Duamı kabul eyle!”

{ رَبِّ } “Ey Rabbim.” Ey Rabbim.

{ اجْعَلْنِيْ مُقِيْمَ الصَّلٰوةِ } “Beni ve namazı kılanlardan eyle.” Namazı tas-tamam kılanlardan eyle.

{ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ } “Soyumdan bir bölümünü.” Zürriyetimden de. Diyor ki: “Bana ve zürriyetime namazı tastamam kılmakla ikramda bulun.”

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ وَتَقَبَّلْ دُعَاۗءِ } “Duamı kabul eyle.” İbadetimi.

رَبَّنَا اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ يَوْمَ يَقُوْمُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

41- “Ey Rabbimiz! Hesabın görüleceği gün beni, anamı- babamı ve mü’minleri bağışla!”

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ اغْفِرْ لِيْ } “Beni, bağışla.” Günahlarımı.

{ وَلِوَالِدَيَّ } “Anamı- babamı.” Mü’min anne babalarımı.

{ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ } “Ve mü’minleri.” Diğer mü’min erkekleri ve hanımları.

{يَوْمَ يَكُونُ الْحِسَابُ} “Hesabın görüleceği gün.” Hesabın olacağı gün. İyilikler ve kötülükler kurulur. İyiliği fazla olan kimseye cennet vacip olur. Kötülüğü fazla olan kişiye ise cehennem vaciptir. İyilik ve kötülüğü eşit olan kimse ise A’raf ashabındandır.

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمَ تَشْخِصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٤٢﴾

42- “Sakin zalimlerin yaptıklarından Allah’ı habersiz sanma! O sadece onları, korkudan gözlerin donup kalacağı bir güne erteliyor.”

{وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ} “Sakin zalimlerin yaptıklarından Allah’ı habersiz sanma.” Diyor ki, müşriklerin işlediği amellerin cezalandırılacağını terk edici sanma.

{إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ} “O sadece onları, erteliyor.” Erteliyor.

{لِيَوْمَ تَشْخِصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ} “Korkudan gözlerin donup kalacağı bir güne.” Kâfirlerin gözlerini ki, bu gün kıyâmet günüdür.

﴿٤٣﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُؤُسِهِمْ لَا يَزِيدُ الْإِيْهِمْ ظُرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ

43- “O gün onlar, başları yukarı kalkmış, korkudan gözleri donup kalmış ve kalpleri bomboş hâlde, oraya buraya koşup duracaklardır.”

{مُهْطِعِينَ} “O gün onlar, oraya buraya koşup duracaklardır.” Davetçiye hızlıca koşarak, bakarak ve yönelerek.

{رُؤُسِهِمْ مُقْنِعِي} “Başları yukarı kalkmış.” Başları zillet içinde eğilmiş. Âyetin “Başlarını yükseltmiş” anlamına geldiği de söylenmiştir. Bir başka anlam olarak “Boyunlarını uzatmış olarak” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{لَا يَزِيدُ الْإِيْهِمْ} “Korkudan gözleri donup kalmış.” Gözleri korku ve dehşetten dolayı kendilerine dönmez.

{ وَأَفْذَتْهُمْ } “Ve kalpleri.” Kalpleri.

{ هَوَاءَ } “Bomboş hâlde.” Her türlü hayırdan boş.

“Ne dönücü ne de çıkıcı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرِنَا
إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ نَحْبِ دَعْوَتِكَ وَتَتَّبِعِ الرُّسُلَ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ
مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ ﴿٤٤﴾

44- “Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin, ‘Ey Rabbimiz! Bize kısa bir süre daha ver de Senin davetine uyalım ve peygamberlere tâbi olalım!’ diyecekleri gün konusunda insanları uyar. (Onlara denilir ki): ‘Peki daha önce siz, sonunuzun gelmeyeceğine yemin etmemiş miydiniz?’”

{ وَأَنْذِرِ النَّاسَ } “İnsanları uyar.” Mekke ehlini Kur’an ile korkut.

{ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ } “Kendilerine azabın geleceği, gün konusunda.” Onlara azabın geleceği günden ki bu gün Bedir günüdür. Kıyâmet günü olduğu da söylenmiştir.

{ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا } “Bu yüzden zalimlerin, diyecekleri.” Şirk koşanların.

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ أَخْرِنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ } “Bize kısa bir süre daha ver de.” Dünyanın mühleti gibi.

{ نَحْبِ دَعْوَتِكَ } “Senin davetine uyalım.” Tevhide icabet edelim.

{ وَتَتَّبِعِ الرُّسُلَ } “Ve peygamberlere tâbi olalım.” Resûllere olumlu cevap vererek itaat edelim. Bunun üzerine Allah azze ve celle onlara şöyle buyurur;

{ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ } “(Onlara denilir ki): ‘Peki siz, yemin etmemiş miydiniz?’” Sizler yemin etmemiş miydiniz?

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce.” Bundan önce dünyada.

{ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ } “Sonunuzun gelmeyeceğine.” Dünyanın zail olmayacağına ve dirilişin olmayacağına.

وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمْ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

45- “Üstelik (sizden önce Âd ve Semud kavmi gibi), kendilerine yazık eden kavimlerin yurtlarında oturmuştunuz. Onlara neler yaptığımız size apaçık belli olmuştu ve size benzetmeler yapıp anlatmıştık.”

{ وَسَكَنْتُمْ } “Üstelik oturmuştunuz.” Konaklayıp yerleşmişsiniz.

{ فِي مَسَاكِنِ } “Yurtlarında.” Yurtlarında.

{ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ } “(Sizden önce Âd ve Semud kavmi gibi), kendilerine yazık eden kavimlerin.” Şirk ve yalanlama ile kendilerine yazık edenlerin. Onların helakinden öğüt almadılar.

{ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ } “Onlara neler yaptığımız size apaçık belli olmuştu.” Dünyada.

{ وَضَرَبْنَا } “Ve anlatmıştık.” Açıklamıştık.

{ الْأَمْثَالَ لَكُمْ } “Size benzetmeler yapıp.” Kur’an’da vaad ediş, tehdit ediş, rahmet ve azap gibi bütün yönlerden.

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾

46- “Onlar tuzaklarını kurdular. Oysa dağları yerinden oynatacak güçte tuzaklar olsa bile, onların tuzakları Allah’ın yanındadır!”

{ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ } “Onlar tuzaklarını kurdular.” Peygamberleri yalanlamaya planlarını yaptılar.

{ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ } “Onların tuzakları Allah’ın yanındadır!” Planlarının cezası.

{ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لَتُرْوَلَ مِنْهُ الْجِبَالُ } “Oysa dağları yerinden oynatacak güçte tuzaklar olsa bile.” Ta ki, dağlar onlardan dolayı yerinden oynaması için. Bu anlam sözcüğün ‘li-tezule’ şeklinde okunması halinde böyledir.

Eğer sözcük (لَتُرْوَلَ) şeklinde sözcük okunursa âyetin anlamı şöyle olur: “Hiç kuşkusuz onların hileleri. “Zorba Nemrud’un tuzağı o kadar büyük idi ki, dağlar dahi bu hileden dolayı yerinden oynayacaktı. Öyle ki, o, sandukanın ve kartalların seslerini işitti.’

﴿٤٧﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلَفًا وَعِدِهِ رَسُولُهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ

47- “Sakin, Allah’ı, elçilerine verdiği sözden cayacak sanma! Çünkü Allah çok güçlü olan, (kötülerden) intikam alandır.”

{ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلَفًا وَعِدِهِ رَسُولُهُ } “Sakin, Allah’ı, elçilerine verdiği sözden cayacak sanma.” Resûllerine kendilerini kurtaracağına ve düşmanlarına helak edeceğine dair vaadinden.

{ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ } “Çünkü Allah çok güçlü olan.” Mülkünde ve saltanatında.

{ ذُو انتِقَامٍ } “(Kötülerden) intikam alandır.” Dünya ve ahirette düşmanlarından intikam alıcıdır.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾

48- “O gün yer başka yere, gökler de başka göklere çevrilir. Bütün insanlar tek ve kahredici Allah’ın huzurunda toplanırlar.”

{ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ } “O gün yer çevrilir.” Yani o günde yer değiştirilir.

{ غَيْرَ الْأَرْضِ } “Başka yere.” Şu anki durumundan başka bir duruma. Yerin değiştirilmesi kendisinde artmanın ve eksilmenin meydana

gelmesi, dağlarının ve vadilerinin düzleştirilmesi anlamına gelmektedir. Âyetin “Yer bundan başka bir yerle değiştirilir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالسَّمَوَاتِ } “Gökler de başka göklere.” Kudretiyle dürülmüştür.

{ وَبَرَزُوا لِلَّهِ } “Bütün insanlar Allah’ın huzurunda toplanırlar.” Çıkarlar ve Allah için zâhir olurlar.

{ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ } “Tek ve kahredici.” Yarattıklarını ölümle gücüne almıştır.

٤٩ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقْرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ

49- “Ve o gün suçluları, birbirine yaklaştırılarak zincirlere vurulmuş olarak görürsün!”

{ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ } “Suçluları, görürsün.” Müşrikleri.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ مُّقْرَّنِينَ } “Birbirine yaklaştırılarak.” Zincirlenmiş olarak. Bağlanmış olarak anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فِي الْأَصْفَادِ } “Zincirlere vurulmuş olarak.” Şeytanlarla birlikte zincirlerde.

٥٠ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطْرَانٍ وَتَعْشَىٰ جُوهَهُمُ النَّارُ

50- “Gömlekleri katrandandır, yüzlerini de ateş kaplamaktadır.”

{ سَرَابِيلُهُمْ } “Gömlekleri.” Gömlekleri.

{ مِنْ قَطْرَانٍ } “Katrandandır.” Katran gibi siyah ateşten. “Katrandandır” ilahî buyruğunun sıcaklığı son noktaya ulaşmış sıcak tunçtan/bakırdan.

{ وَتَعْشَىٰ جُوهَهُمُ النَّارُ } “Yüzlerini de ateş kaplamaktadır.” Yükselir.

٥١} لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ

51- "(Bütün bunlar) Allah'ın herkese kazandıklarının karşılığını vermesi içindir. Kuşkusuz Allah hesabı çabuk görendir."

{ لِيَجْزِيَ اللَّهُ } "(Bütün bunlar) Allah'ın karşılığını vermesi içindir." Bu cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır. Diyor ki, tek ve kahredici Allah'ın huzuruna çıkarlar ki, Allah Teâlâ karşılıklarını versin.

{ كُلَّ نَفْسٍ } "Herkese." Sâlih olsun fâcir olsun.

{ مَا كَسَبَتْ } "Kazandıklarının." Hayır ve şerr.

{ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ } "Kuşkusuz Allah hesabı çabuk görendir." Cezalandırması şiddetli. "Hesaba çektiğinde hesabı çok şiddetlidir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ ٥٢}

52- "İşte bu (Kur'an), insanlar kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek Tanrı olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri düşünüp öğüt alsınlar diye (gönderilmiş) bir bildiridir!"

{ هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ } "İşte bu (Kur'an), insanlara (gönderilmiş) bir bildiridir." Allah Teâlâ'dan onlara bildir. Âyetin "Emir ve nehy, vaad ve tehdit, helal ve haramın onlara açıklanmasıdır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلِيُنذَرُوا بِهِ } "Kendisiyle uyarılsınlar." Kur'an'la uyarılsınlar diye.

{ وَلِيَعْلَمُوا } "Bilsinler." Bilsinler ve ikrar etsinler diye.

{ أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ } "Allah'ın ancak bir tek tanrı olduğunu." Çocuğu ve ortağının bulunmadığı.

{ وَلِيَذَّكَّرَ } "Düşünüp öğüt alsınlar diye." Kur'an'la öğüt alsınlar diye.

{ أُولُوا الْأَلْبَابِ } "Ve akıl sahipleri." Akıl sahibi olanlar.

سورة الْحَجَرِ
15- HİCR SÛRESİ

Kendisinde ‘hıcr’ın zikredildiği sÛrelerdendir. SÛrenin bütünü Mekkîdir. Sözcük sayısı 654, harf sayısı ise 2.770’dir.¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

الرَّ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُبِينٍ ﴿١﴾

1- “Elif, Lâm, Râ. Bunlar Kitab’ın ve apaçık bir Kur’an’ın âyetleridir.”

Kendi isnadıyla Hıcr SÛresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet etmiştir:

{الرَّ} “Elif, Lâm, Râ.” Diyor ki, “Ben Allah’ım, görürüm.” “Elif, lam ve ra”nın, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ} “Bunlar Kitab’ın âyetleridir.” Bu sÛre Kitab’ın âyetleridir.

{وَقُرْآنٍ مُبِينٍ} “Ve apaçık bir Kur’an’ın.” Diyor ki, helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayan Kur’an’a yemin ederim.

رُبَّمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾

¹ Metnin orijinalinde âyet sayısı geçmemektedir. Surenin âyet sayısı 99’dur.

2- “İnkâr edenler zaman zaman, ‘Keşke biz de Müslüman olsaydık!’ diye arzu ederler.”

{ رُبَّمَا يَوَدُّ } “Zaman zaman, arzu ederler.” Temenni ederler.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler.

{ لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ } “Keşke biz de Müslüman olsaydık, diye.” Dünyada. Diyor ki, “Bazen kâfirler için öyle günler olur ki, Müslüman olmayı arzularlar. Bundan dolayı bu kasem oldu. Bu durum Allah Teâlâ’nın imanı sağlam olan mü’min muhlis kişileri cehennem ateşinden çıkardığında ve cennete yerleştirdiğinde gerçekleşir. Bu esnada kâfir dünya hayatında Müslüman olmuş olmayı arzular.”

{ دَرَهُمْ يَأْكُلُوا وَيَمْتَعُوا وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ } ٣

3- “Onları bırak; yesinler, eğleninler, boş umut onları oyalasın! Onlar yakında bilecekler!”

{ دَرَهُمْ } “Onları bırak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onları terk et.

{ يَأْكُلُوا } “Yesinler.” Yarın gerçekleşecek olan şeyler hakkında kanıtsız ve himmetsiz bir şekilde.

{ وَيَمْتَعُوا } “Eğleninler.” Küfür ve haram içinde yaşasınlar.

{ وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ } “Boş umut onları oyalasın.” Allah Teâlâ’ya taatten uzak olan tul-u emel onları meşgul etsin.

{ فَسَوْفَ } “Yakında.” Bu onlara bir tehdittir.

{ يَعْلَمُونَ } “Onlar bilecekler.” Ölüm anında ve kabirde ve kıyâmet gününde kendilerine yapılacak olan şeyleri.

{ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ } ٤

4- “Biz hiçbir ülke helâk etmedik ki hakkında (bizce) bilinen bir yazgı olmasın.”

{ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ } “Biz hiçbir ülke helâk etmedik ki.” Ülke halkını.
 { إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّغْلُومٌ } “Hakkında (bizce) bilinen bir yazgı olmasın.”
 Kendileri hakkında helaklerine yönelik belirli bir ecel bulunmuş ol-
 masın.

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾

5- “Hiçbir toplum ne süresinin önüne geçebilir ne de onu geciktirebilir!”

{ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا } “Hiçbir toplum ne süresinin önüne geçebilir.”
 Diyor ki, ecelinden önce hiçbir ümmet ölmez ve helak da olmaz.

{ وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ } “Ne de onu geciktirebilir.” Ne de ecelini erteleyebilir.

وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾

6- “Onlar dediler ki: ‘Ey kendisine Kur’an indirilen! Sen gerçekten bir mecnunsun!’”

{ وَقَالُوا } “Onlar dediler ki.” Abdullah ibn Ümeyye el-Mahzumî ve
 ashabı Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e dediler.

{ يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ } “Ey kendisine Kur’an indirilen.” Senin id-
 diana göre Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Kur’an’ı getiriyor.

{ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ } “Sen gerçekten bir mecnunsun.” Sen uydurmaktasın.

لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾

7- “Eğer doğru söylüyorsan, bize melekleri getirmeli değil miydin?”

{ لَوْ مَا تَأْتِينَا } “Bize getirmeli değil miydin?” Bize getirseydin ya,

{ بِالْمَلَكَةِ } “Melekleri.” Gökten melekleri de senin Allah’ın resûlü
 olduğuna dair senin lehinde şهادette bulunsaydılar.

{ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ } “Eğer doğru söylüyorsan.” Sözünde.

﴿٨﴾ مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ

8- “Biz melekleri ancak gerçeikle indiririz. O zaman da kendilerine göz açtırılmaz.”

Allah Teâlâ şöyle buyurdu;

{ مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ } “Biz melekleri indiririz.” Gökten.

{ إِلَّا بِالْحَقِّ } “Ancak gerçeikle.” Helak etme işini ve ruhların kabz edilmesi işini gerçekleştirmek için.

{ وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ } “O zaman da kendilerine göz açtırılmaz.” Melekler kendilerine indirildiğinde tecil edilmezler.

﴿٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

9- “Kur’an’ı kesinlikle biz indirdik biz, ve onu elbette yine biz koruyacağız!”

{ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ } “Kur’an’ı kesinlikle biz indirdik biz.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile.

{ وَإِنَّا لَهُ } “Ve onu biz.” Kur’an’ı.

{ لَحَافِظُونَ } “Elbette yine koruyacağız.” Şeytanlardan. Ta ki, Kur’an’da fazlalaştırmaya ve ondan eksiltmeye gidemesinler, hükümlerini değiştiremesinler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Ve O’nu biz” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i. “Elbette yine koruyacağız”, kâfirlerden ve şeytanlardan.

﴿١٠﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْأَوَّلِينَ

10- “Andolsun, senden önceki ilk toplumlara da elçiler gönderdik.”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ } “Andolsun, senden önceki elçiler gönderdik.”
Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) elçiler.

{ فِي شَيْعِ الْأَوَّلِينَ } “İlk toplumlara da.” İlk fırkalara/toplumlara.

﴿ ١١ ﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

11- “Onlara bir peygamber gelmezdi ki onu alaya almış olmasınlar!”

{ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ } “Onlara bir peygamber gelmezdi ki.” Kendilerine gönderilen bir elçiyi.

{ إِلَّا كَانُوا بِهِ } “Onu olmasınlar.” Resûlü.

{ يَسْتَهْزِئُونَ } “Alaya almış.” Alay etmiş olmasınlar.

﴿ ١٢ ﴾ كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ

12- “İşte biz onu (inkârcılığı), suçluların kalplerine böyle sokarız.”

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَسْلُكُهُ } “Biz onu (inkârcılığı) sokarız.” Bırakırız yalanlamayı.

{ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ } “Suçluların kalplerine.” Müşriklerin.

﴿ ١٣ ﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ

13- “Öncekilerin başına gelenler gelip geçtiği halde, onlar hala buna (Kur’an’a) inanmıyorlar.”

{ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ } “Onlar hala buna (Kur’an’a) inanmıyorlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e, Kur’an’a ve kendilerine azabın ineceğine inanmasınlar.

{ وَقَدْ خَلَتْ } “Gelip geçtiği halde.” Geçtiği.

{ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ } “Öncekilerin başına gelenler.” Kavminin seni yalanlaması gibi öncekilerin elçileri yalanlama sîreti. Onlar hakkında

yalanlamaları halinde Allah Teâlâ'dan onlara ilişkin azap ve helak şeklindeki Allah'ın sîreti uygulandı.

﴿١٤﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ

14- “Eğer onlara gökten bir kapı açsak da oradan göğe çıksalar,”

{ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ } “Eğer onlara açsak da.” Mekke ehline.

{ بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ } “Gökten bir kapı.” İçine girseler,

{ فَظَلُّوا فِيهِ } “Oradan göğe.” İçinde olsalar.

{ يَعْرُجُونَ } “Çıksalar.” Yükselseler ve inseler yani melekler gibi.

﴿١٥﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ

15- “Yine de ‘Gözlerimiz boyandı, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır!’ derlerdi.”

{ لَقَالُوا } “Yine de derlerdi.” Mekke kâfirleri.

{ إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا } “Gözlerimiz boyandı.” Gözlerimiz alındı.

{ بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ } “Daha doğrusu bize büyü yapılmıştır!” Akıllı mağlup olanlardan olduk, muhakkak sihirlendik.

﴿١٦﴾ وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ

16- “Andolsun biz, gökte bir takım burçlar yarattık ve bakanlar için onu süsledik.”

{ وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا } “Andolsun biz, gökte bir takım burçlar yarattık.” Saraylar.

“Burçlar” sözcüğünün yıldızlar olduğu da söylenmiştir. Bu yıldızlar karanın ve denizin karanlıklarında kendileriyle yol bulunan yıldızlardır.

{ وَزَيَّنَّاهَا } “Onu süsledik.” Yani göğü yıldızlarla.

{لِّلنَّازِبِينَ} “Ve bakanlar için.” Kendisine bakanlara. Bunlar kendileriyle göğün süslendiği yıldızlardır.

١٧ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ

17- “Ve göğü her kovulmuş şeytandan koruduk.”

{وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ} “Ve göğü her kovulmuş şeytandan koruduk.” Lânete uğramış, yıldızlardan uzaklaştırılmış. Bu yıldızlarla şeytanlar melekleri dinlemekten engellenmişlerdir.

١٨ إِلَّا مَنْ اشْتَرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ

18- “Ancak (şeytanlar içinden) kulak hırsızlığı yapan olursa, onu da parlak bir ateş alevi kovalar.”

{إِلَّا مَنْ اشْتَرَقَ السَّمْعَ} “Ancak (şeytanlar içinden) kulak hırsızlığı yapan olursa.” Ancak bir hırsızlık yapan müstesna.

{فَاتَّبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ} “Onu da parlak bir ateş alevi kovalar.” Ona sıcak, aydınlatıcı ve yakıcı bir yıldız hemen ulaşır.

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ

19- “Yeri de uzatıp yaydık, oraya sabit dağlar attık ve orada her şeyi belli ölçü ile bitirdik.”

{وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا} “Yeri de uzatıp yaydık.” Yeri suyun üstüne yaydık.

{وَالْقَيْنَا فِيهَا} “Oraya attık.” Yerin üstüne.

{رَوَاسِيَ} “Sabit dağlar.” Yere kazık olsun diye sabit dağlar.

{وَأَنْبَتْنَا فِيهَا} “Ve orada bitirdik.” Dağlarda. Yerde olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ } “Her şeyi.” Bitkilerden ve ürünlerden.

{ مَوْزُونٍ } “Belli ölçü ile.” Takdir edilmiş, belirli ölçüde taksim edilmiş.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Her şeyi belli bir ölçü ile indirdik.” Altın, gümüş, demir, bakır ve kurşun gibi bunun dışındaki diğer madenleri de ölçü ile indirdik.

وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾

20- “Orada, hem sizin için hem de sizin beslemekle yükümlü olmadıklarınız için, geçimlikler var ettik.”

{ وَجَعَلْنَا } “Var ettik.” Yarattık.

{ لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ } “Orada, hem sizin için geçimlikler.” Yerde bitkiler, ürünler, yediğiniz, içtiğiniz ve giyindiğiniz şeyler.

{ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ } “Hem de sizin beslemekle yükümlü olmadıklarınız için.” Diyor ki, onun için rızık vermediğinizi de rızıklandırır. Yani kuşlar, vahşi hayvanlar. Âyetin “Anne karnındaki ceninler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾

21- “Hiçbir şey yoktur ki, onun hazineleri bizim yanımızda olmasın! Ama biz onu ancak belli bir ölçü ile indiririz.”

{ وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ } “Hiçbir şey yoktur ki.” Herhangi bir bitki, ürün ve yağmur olmamış olsun ki.

{ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ } “Onun hazineleri bizim yanımızda olmasın.” Anahtarları. Diyor ki, onun anahtarları sizin elinizde değil, bizim elimizdedir.

{ وَمَا نُنَزِّلُهُ } “Ama biz onu indiririz.” Yani yağmur.

{الَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ} “Ancak belli bir ölçü ile.” Hazinecinin ilmiyle belirlir ölçü ve tartı ile.

وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٣٢﴾

22- “Biz rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla sizi suladık. Onu depolayan da siz değilsiniz.”

{وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ} “Biz rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik.” Ağaçları ve bulutları aşılar.

{فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً} “Ve gökten bir su indirdik de.” Yağmur.

{فَاسْقَيْنَاكُمُوهُ} “Onunla sizi suladık.” Yerde.

{وَمَا أَنْتُمْ لَهُ} “Onu da siz değilsiniz.” Yağmur.

{بِخَازِنِينَ} “Depolayan.” Açan.

وَأِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٣٣﴾

23- “Gerçekten, biz diriltiriz ve biz öldürürüz! Ve her şeye biz vâris oluruz.”

{وَأِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي} “Gerçekten, biz diriltiriz.” Dirilişi.

{وَنُمِيتُ} “Ve biz öldürürüz.” Dünyada.

{وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ} “Ve her şeye biz vâris oluruz.” Gök ve yer ehlinin ölümünden sonra da ölümünden önce de göklerde ve yerde olanlara sahibiz.

وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٣٤﴾

24- “Andolsun biz sizden önce geçenleri de biliriz, sizden sonra gelecek olanları da biliriz.”

{ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ } “Andolsun biz sizden önce geçenleri de biliriz.” Yani ölmüş babaları ve anneleri. Sizden ilk safta geçmiş bulunanları anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْجِرِينَ } “Sizden sonra gelecek olanları da biliriz.” Yani diri olan kız ve oğlan çocuklarınızı. Son safta sizden geride kalanları anlamına geldiği de söylenmiştir.²

² a) İmam Tirmizî, Ebû'l-Cevza kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in arkasında namaz kılan insanların en güzellerinden bir kadın vardı. Bazıları bu kadını görmemek kasıtlı ilk safta yerini alıncaya kadar öne geçerken, bazıları da son safta yer almak maksadıyla geri kalmaya çalışırdı. Rükûa olduğu vakit, koltuğunun altından arkaya doğru bakardı. Bunun üzerine yüce Allah: { وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ } (Andolsun ki biz sizden, önce gelip geçenleri de bilmiyordunuz, sonra gelenleri de bilenleriz” buyruğunu indirdi. *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, Hicr Sûresi, 5128 Nolu hadis.

Hadisin senedini Kuteybe, Nûh ibn Kays, Amr ibn Mâlik en-Nükrî ile Ebû'l-Cevza oluşturmaktadır. Kuteybe'nin tercüme-i halini önceden sunmuş, sika ve sebt olduğunu söylemiştik.

Nûh ibn Kays ibn Rebah el-Ezdî, Ebû Ruh el-Basri. Sâduktur. Şiflikle suçlanmıştır. Ancak Buhârî dışındaki diğer *Kütüb-ü Sitte* müellifleri kendisinden hadis tahric ederlerdi. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 308, 168 nolu madde.

Amr ibn Malik en-Nükrî. Sâduktur ve vehimleri/yanılgıları vardı. Buhârî *Efâlü'l-İbâd* adlı eserinde kendisinden hadis rivayetinde bulunmuştur. Nükrî hakkında bkz. *et-Takrîb*, c. 2, s. 77; *el-Mizan*, c. 4, s. 279.

Hadis seneddeki ravilerin birbirinden dinlemiş olması nedeniyle muttasıl olmasına rağmen en-Nükrî nedeniyle zayıftır.

Bu hadisi İmam Ahmed, Neseî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, İbn Hibban, Hâkim ve Beyhakî hepsi de Nûh ibn Kays el-Hüdaî'den, o da Amr ibn Mâlik en-Nükrî'den, o da Ebû'l-Cevza'dan, o da İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Müsned-i İmam Ahmed*, c. 1, s. 305; *Sünen-i Neseî*, c. 2, s. 118, Kitâbü'l-İmâme, “Saffin Arkasında namaz kılma” bâbı; İbn Mâce, Kitâb-ü İkâmeti's-Salât, “Huşu” bâbı, 1046 nolu hadis; *Müsnedü't-Tayâlisî*, c. 2, s. 20, 1960 nolu hadis; *Mevâridü'z-Zem'an*, Kitâbü't-Tefsir, 1749 nolu hadis; *el-Müstedrek*, Kitâbü't-Tefsir, Hicr Sûresi, c. 2, s. 353; *Sünenü'l-Beyhakî*, Kitâbü's-Salat, “Adam safların arkasında durur” bâbı.

İmam Tirmizî bu haberi aktardıktan sonra şu sened bilgisini verir: Cafer ibn Süleyman bu hadisi Amr ibn Malik'ten, o da Ebû'l Cevza'dan benzeri şekilde rivayet etmiş olup “İbn Abbâs'tan” dememiştir. Birbirine benzeyen bu iki rivayetten bu sonuncusu Nûh'un rivayetinden daha sahihtir.

b) Taberî tefsirinde bu haberi Amr ibn Mâlik'in şöyle dediğini rivayet eder: “Ben Ebû'l-Cevza'nın Allah Teâlâ'nın ‘Andolsun ki biz sizden, önce gelip geçenleri de

وَأَنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

25- “Hiç şüphesiz senin Rabbin (kıyâmet gününde) onları toplayacaktır. Gerçekten O, tam hüküm ve hikmet sahibi olan ve her şeyi bilendir.”

{ وَأَنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ } “Hiç şüphesiz senin Rabbin (kıyâmet gününde) onları toplayacaktır.” İlkleri ve sonları.

bilmişsiniz, sonra gelenleri de bilenleriz’ buyruğu hakkında şöyle dediğini işittim: ‘Sizden önce gelip geçenler namaz kılındığında saflarda önde bulunanlar ile saflarda en sonlarda yer alanlardır.’” *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 26.

c) Âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs’tan başka bir yorum da aktarılmıştır. İmam İbn Cerir et-Taberî, Said kanalıyla Katade’den Allah Teâlâ’nın *وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ*

(وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ) “Andolsun biz sizden önce geçenleri de biliriz, sizden sonra gelecek olanları da biliriz.” buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir:

İbn Abbâs şöyle diyordu: (وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ) “Andolsun biz sizden önce geçenleri de biliriz, sizden sonra gelecek olanları da biliriz.”

Yaratılış bakımından önce geçmiş olan Hz. Âdem(as.) ile onun sulbünden gelenlerdir. “Sizden sonra gelecek olanları da biliriz.” Babalarının sulplerinde henüz bulunup da sonra gelecek olanlardır. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 24.

Bu haberin isnadını Bısr, Yezid İbn Zuray’, Said İbn Ebî Arube ve Katade oluşturmaktadır. İlki hariç bütününün tercüme-i hali önceden geçmişti.

Bısr İbn Muaz el-Akdî. Sâduktur. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 101, 74 nolu madde.

Bu haber Katade’nin İbn Abbâs’tan dinlememesi nedeniyle munkatıdır/ko-puktur, dolayısıyla zayıftır.

d) Bu son yorum âyetin siyak ve sibakına son derece uygundur. Zira Allah azze ve celle bu âyetten önce (وَأَنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ) “Gerçekten, biz diriltiriz ve biz öldürürüz! Ve her şeye biz vâris oluruz.” buyururken bundan son-

raki âyette (وَأَنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ) “Hiç şüphesiz senin Rabbin (kıyâ-

met gününde) onları toplayacaktır. Gerçekten O, tam hüküm ve hikmet sahibi olan ve her şeyi bilendir.” buyurmaktadır. Allah Teâlâ varlık âlemini ve insan-

ları yaratır ve öldürür. Mahlukatın yok olmasının ardından da Allah Teâlâ’nın onların bütününi toplaması nedeniyle baki kalması öncekilerin ve sonrakilerin bütününi bilmesini gerektirmektedir. Varlık âlemindeki bütün her şey diriltme ve öldürme sonra da toplanma şeklinde gerçekleşen ilahî sünnete boyun eğmektedirler. Zira Allah Teâlâ onların bütününi bilmekte ve hiçbir şey O’na gizli kalmamaktadır.

İlk yorum ki, bu (a) maddesinde geçen İmam Tirmizî’nin rivayetidir, ise Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) döneminde gerçekleşmesi uzak olmasının yanı sıra âyetin siyak ve sibakıyla da uyum göstermemektedir.

{إِنَّهُ حَكِيمٌ} “Gerçekten O, tam hüküm ve hikmet sahibi olan.” Onları diriltme hükmünü verendir.

{عَلِيمٌ} “Ve her şeyi bilendir.” Onların diriltilip toplanmasını, sevaplarını ve cezalarını.

﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ

26- “Andolsun biz insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık.”

{وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ} “Andolsun biz insanı yarattık.” Yani Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{مِنْ صَلْصَالٍ} “Kuru bir çamurdan.” Ses çıkaran kuru çamurdan.

{مِنْ حَمَإٍ} “Kara balçıktan.” Çamurdan.

{مَسْنُونٍ} “Şekillenmiş.” Kokuşmuş. Âyetin “Şekillenme” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٢٧﴾ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السُّمُومِ

27- “Cinni de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık.”

{وَالْجَانَّ} “Cinni de.” Cinlerin babası.

{خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ} “Daha önce yaratmıştık.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan önce.

{مِنْ نَارِ السُّمُومِ} “Zehirli ateşten.” Dumana olmayan ateşten.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾

28- “Hani bir zamanlar, Rabbin meleklere demişti ki: ‘Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş balçıktan bir insan yaratacağım!’”

{وَأَذَّ قَالَ} “Hani bir zamanlar, demişti ki.” Muhakkak Rabbin buyurmuştu.

{رُبُّكَ لِلْمَلَكَةِ} “Rabbin meleklerle.” Yerde olan meleklerle ki, bunlar 10000 melek idiler.

{إِنِّي خَالِقٌ} “Ben, yaratacağım!” Yaratacağım.

{بَشْرًا مِنْ صَلْصَالٍ} “Kuru bir çamurdan, bir insan.” Kuru ses çıkaran çamurdan.

{مِنْ حَمِئٍ مَسْنُونٍ} “Şekillenmiş balçıktan.” Kokuşmuş çamurdan.

﴿٢٩﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ

29- “Onun yaratılışını tamamlayıp, ruhumdan üflediğim zaman, siz onun için hemen secdeye kapanın!”

{فَإِذَا سَوَّيْتُهُ} “Onun yaratılışını tamamlayıp ... zaman.” İki el, ayaklar, gözler ve bunun dışındaki diğer organlarıyla yaratılışını tasmam yaptığımda,

{وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي} “Ruhumdan üflediğim.” Ona ruh üflediğimde.

{فَقَعُوا لَهُ} “Siz onun için hemen kapanın.” Ona hemen secdeye varınız.

{سَاجِدِينَ} “Secdeye.” Selam secdesini.

﴿٣٠﴾ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ

30- “Meleklerin hepsi topluca secde ettiler.”

{فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ} “Meleklerin hepsi topluca secde ettiler.” Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a.

﴿٣١﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ

31- “Yalnız İblis secde edenlerle birlikte olmayı kabul etmedi.”

{الْإِبْلِيسَ} “Yalnız İblis.” Onların lideri.

{أَبَى} “Kabul etmedi.” Büyüklendi.

{أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ} “Secde edenlerle birlikte olmayı.” Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a secde etmekten.

﴿٣٣﴾ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ

32- “(Allah) dedi ki: ‘Ey İblis! Sen niçin secde edenlerle birlikte olmadın?’”

{قَالَ} “(Allah) dedi ki.” Allah Teâlâ buyurdu ki.

{يَا إِبْلِيسُ} “Ey İblis.” Ey Rahmetimden uzak olan kimse.

{مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ} “Sen niçin secde edenlerle birlikte olmadın?” Âdem’e secde edenlerle birlikte.

﴿٣٣﴾ قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ

33- “(İblis) dedi: ‘Kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattığın bir insana secde edemem!’”

{قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ} “(İblis) dedi: Kuru bir çamurdan, yarattığın bir insana secde edemem.” Ses çıkaran kurumuş bir çamurdan.

{مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ} “Şekillenmiş bir balçıktan.” Kokuşmuş bir çamurdan yaratılmış olan. Şeytan diyor ki: “Benim gibi birisine çamura secde etmek yaramaz.”

﴿٣٤﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ

34- “(Allah) dedi: ‘Öyleyse çık buradan, çünkü sen kovuldun!’”

{قَالَ} “(Allah) dedi.” Allah Teâlâ ona buyurdu:

{ فَاخْرُجْ مِنْهَا } “Öyleyse çık buradan.” Meleklerin sûretinden. Âyetin “Kerametimden ve rahmetimden çık” anlamına geldiği de söylenmiştir. “Yeryüzünden çık” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَإِنَّكَ رَجِيمٌ } “Çünkü sen kovuldun.” Rahmetimden kovulmuş ve lânete uğramış olarak.

وَأَنْ عَلَيْكَ اللَّعْنَةُ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾

35- “Bu lânet kıyâmet gününe kadar senin üzerindedir!”

{ وَأَنْ عَلَيْكَ اللَّعْنَةُ } “Bu lânet senin üzerindedir!” Lânetim ve meleklerin ve yaratılmışların lâneti.

{ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ } “Kıyâmet gününe kadar.” Hesap gününe kadar.

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾

36- “(İblis) dedi: ‘Ey Rabbim! Öyleyse insanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana süre ver!’”

{ قَالَ } “(İblis) dedi.” İblis dedi ki.

{ رَبِّ } “Ey Rabbim.” Ey Rabbim.

{ فَأَنْظِرْنِي } “Öyleyse bana süre ver.” Öyleyse bana mühlet ver.

{ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ } “İnsanların yeniden diriltilecekleri güne kadar.” Kabirlerinden çıkıncaya kadar. İblis (l.a.) bununla ölümü tatmamayı murad etmişti.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٣٧﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

37-38- “(Allah) dedi ki: ‘Haydi sen bilinen vaktin gününe kadar süre verilenlersin!’”

{ قَالَ } “(Allah) dedi ki.” Allah Teâlâ buyurdu ki.

{ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ } “Haydi sen süre verilenlersin.” Mühlet verilenlersin.

{ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ } “Bilinen vaktin gününe kadar.” İlk sura üf-rüşe kadar.

﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا أُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

39- “(İblis) dedi: ‘Ey Rabbim! Beni azdırmana karşılık, ben de yer-yüzünde onlara günahları süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracam!’”

{ قَالَ رَبِّ } “(İblis) dedi: Ey Rabbim.” Ey Rabbim.

{ بِمَا أَغْوَيْتَنِي } “Beni azdırmana karşılık.” Beni hidayetten uzaklaştırtıp saptırdığın gibi.

{ لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ } “Ben de onlara günahları süsleyeceğim.” Âdemoğullarına.

{ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde.” Şehvetleri ve lezzetleri.

{ وَلَا أُغْوِيَنَّهُمْ } “Ve onların mutlaka azdıracam.” Muhakkak onları saptıracağım.

{ أَجْمَعِينَ } “Hepsini.” Hidayetten.

﴿٤٠﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

40- “Ancak içlerinden ihlaslı kulların müstesnadır.”

{ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ } “Ancak içlerinden ihlaslı kulların müstesnadır.” Benden korunmuş olanlar. Eğer sözcük ‘el-muhlisin’ şeklinde okunursa muvahhidler anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٤١﴾ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ

41- “(Allah) dedi: ‘İşte bana ulaşan dosdoğru yol budur.’”

Sonrasında.

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ } “İşte bana ulaşan dosdoğru yol budur.” Ke-remli ve şerefli yol budur.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sana itaat edenin ve seninle birlikte girenin uğrayacağı.

Yine şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bu, O’nun rızasıyla kaim, dosdoğru yoldur ki, bu İslam’dır.

Eğer âyetteki (عَلَيَّ) sözcüğü (عَلَيْ) şeklinde okunursa âyetinin anlamının yüce, yüksek bir yol anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٤٢﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ

42- “Azgınlardan sana uyanlar dışında, benim kullarım üzerinde senin hiçbir gücün yoktur.”

{ إِنَّ عِبَادِي } “Benim kullarım.” Mü’minlerden.

{ لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ } “Üzerinde senin hiçbir gücün yoktur.” Mülkün ve kudretin.

{ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ } “Sana uyanlar dışında.” Ancak sana itaat edene.

{ مِنَ الْغَاوِينَ } “Azgınlardan.” Kâfirlerden.

﴿٤٣﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ

43- “Şüphesiz ki onların hepsine vaat edilen yer cehennemdir.”

{ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ } “Şüphesiz ki onların hepsine vaat edilen yer cehennemdir.” Onlardan sana itaat edenlerin varacağı nokta.

﴿٤٤﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ

44- “O cehennemın yedi kapısı vardır. Kapıların her biri için bir grup ayrılmıştır.”

{لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ} “O cehennem yedi kapısı vardır.” Bazıları bazılardan daha alçaktır. En üstte cehennem vardır. En altı haviyedir.

{لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ} “Kapıların her biri için.” Kâfirlerden.

{جُزْءٌ مَقْسُومٌ} “Bir grup ayrılmıştır.” Belirli bir pay.

٤٥ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

45- “Allah’tan sakınanlar ise elbette cennetlerde ve pınarların başındadırlar.”

{إِنَّ الْمُتَّقِينَ} “Allah’tan sakınanlar ise elbette.” Küfür, şirk ve ahlak-sızlıklardan sakınanlar. Yani Ebûbekir, Ömer ve onların ashabıdır.

{فِي جَنَّاتٍ} “Cennetlerde.” Bahçelerde.

{وَعُيُونٍ} “Ve pınarların başındadırlar.” Tertemiz suyun başında.

٤٦ اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ

46- “Oraya güven içinde selâmetle girin (denir).”

{اُدْخُلُوهَا} “Oraya girin, (denir).” Allah Teâlâ kıyâmet gününde onlara cennete giriniz der.

{بِسَلَامٍ} “Selâmetle.” Selam ve tahiyyat ile birlikte. Âyetin “Bizden bir esenlik ve kurtuluş ile girin” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{آمِنِينَ} “Güven içinde.” Ölümden ve yok oluştan.

٤٧ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ

47- “Biz o cennetliklerin göğüslerindeki kin ve nefreti çıkarıp atarız. Hepsi kardeşler olarak sevinç içinde karşılıklı divanlara oturlar.”

{وَنَزَعْنَا} “Biz çıkarıp atarız.” Çıkartırız.

{مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ} “O cennetliklerin göğüslerindeki kin ve nefreti.” Aralarında dünyada bulunan aldatma ve düşmanlığı.

{ اِخْوَانًا } “Kardeşler olarak.” Ahirette.

{ عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ } “Hepsi sevinç içinde karşılıklı divanlara otururlar.” Ziyaretteyken.

{ ٤٨ } لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخَّرَجِينَ

48- “Orada kendilerine hiçbir yorgunluk dokunmayacak ve oradan çıkarılacak da değildir.”

{ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا } “Orada kendilerine dokunmayacak.” Onlara cennette isabet etmez.

{ نَصَبٌ } “Hiçbir yorgunluk.” Yorgunluk ve meşakkat.

{ بِمُخَّرَجِينَ وَمَا هُمْ مِنْهَا } “Ve oradan çıkarılacak da değildir.” Cennetten.

{ ٤٩ } نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

49- “Kullarıma haber ver ki; ben gerçekten çok bağışlayıcıyım, çok merhamet ediciyim.”

{ نَبِّئْ عِبَادِي } “Kullarıma haber ver ki.” Kullarımı haberdar kıl.

{ أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ } “Ben gerçekten çok bağışlayıcıyım.” Kusurları örterim.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhamet ediciyim.” Tevbe üzere vefat edene.

{ ٥٠ } وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ

50- “Bununla birlikte azabım da, acıklı azaptır!”

{ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ } “Bununla birlikte azabım da, acıklı azaptır.” Tevbe etmeyip küfür üzere ölen kimseye acıtıcı bir azap.

{ ٥١ } وَنَبِّئُهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ

51- “Onlara, İbrahim’in konuklarından da haber ver.”

{ وَبَشِّرْهُمْ } “Onlara, haber ver.” Onlara haber ver.

{ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ } “İbrahim’in konuklarından da.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın konukları olan Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ve beraberinde bulunan on iki melekten.

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾

52- “Hani bir zamanlar melekler onun yanına girmişler, ‘Selâm’ demişlerdi. (İbrahim de), ‘Biz, gerçekten sizden korkuyoruz.’ demişti.”

{ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ } “Hani bir zamanlar melekler onun yanına girmişler.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın yanına varmışlardı.

{ فَقَالُوا سَلَامًا } “Selâm, demişlerdi.” Ona selam vermişlerdi.

{ قَالَ } “(İbrahim de), demişti.” Onlar yemekten bir şey tatmayınca Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) onlara.

{ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ } “Biz, gerçekten sizden korkuyoruz.” Korkmaktayız.

قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾

53- “(Melekler,) ‘Korkma; çünkü biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz!’ dediler.”

{ قَالُوا لَا تَوْجَلْ } “(Melekler,) ‘Korkma’ dediler.” Ey İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) bizden korkuya kapılma.

{ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ } “Çünkü biz sana bir oğul müjdeliyoruz!” Bir çocuğu.

{ عَلِيمٍ } “Bilgin.” Küçükken bilgin büyüdüğünde ise hilm sahibi olan.

قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَى أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمِ ثَبِّرُونَ ﴿٥٤﴾

54- “O da, ‘Bana, ihtiyarlık çökmüşken mi müjde veriyorsunuz? Ne tuhaf bir şeyi müjdeliyorsunuz!’ dedi.”

{ قَالَ أَبَشْرُؤُمُونِي } “O da ‘Müjde mi veriyorsunuz?’ dedi.” Çocuk.

{ عَلَى أَنْ مَسْنِي الْكِبَرِ } “Bana, ihtiyarlık çökmüşken.” Bana yaşlılık isabet ettikten sonra.

{ فِيمَ تُبَشِّرُونَ } “Ne tuhaf bir şeyi müjdeliyorsunuz.” Şu an hangi şeyi müjdeliyorsunuz?

﴿٥٥﴾ قَالُوا بَشْرُؤْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ

55- “(Melekler,) ‘Sana gerçeği müjdeledik, umut kesenlerden olma!’ dediler.”

{ قَالُوا بَشْرُؤْنَاكَ بِالْحَقِّ } “(Melekler,) ‘Sana gerçeği müjdeledik, dediler.’” Çocuğu.

{ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ } “Umut kesenlerden olma!” Çocuk sahibi olmaktan ümidini kesenlerden olma.

﴿٥٦﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنُطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ

56- “(İbrahim) dedi: ‘Rabbinin rahmetinden, sapkınlardan başka kim umut keser!’”

{ قَالَ } “(İbrahim) dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu;

{ وَمَنْ يَقْنُطُ } “Kim umut keser.” Kim ümitsizliğe düşer?

{ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ } “Rabbinin rahmetinden, sapkınlardan başka.” Allah’ı ve nimetini inkâr edenden.

﴿٥٧﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ

57- “Ey elçiler! Başka ne göreviniz var?”

{ قَالَ } “Dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’a ve avanesine.

{ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ } “Ey elçiler! Başka ne göreviniz var?” durumunuz nedir? Niçin geldiniz?

﴿٥٨﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ

58- “Onlar dediler ki: ‘Biz suç işleyen bir kavmi (helâk etmek için) gönderildik.’”

{ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ } “Onlar dediler ki: ‘Biz suç işleyen bir kavmi (helâk etmek için) gönderildik.’” Müşrik bir kavme geldik. Çirkin amelleriyle kendilerinin helak olmasını hak eden kavme yani Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine geldik.

﴿٥٩﴾ إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ

59- “Yalnız Lut ailesi (suçlu) değil, biz onların hepsini kurtaracağız.”

{ إِلَّا آلَ لُوطٍ } “Yalnız Lut ailesi (suçlu) değil.”

{ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ } “Biz onların hepsini kurtaracağız.” Helak olmaktan.

﴿٦٠﴾ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ

60- “Ancak karısı müstesna. Onun da geride kalanlardan olmasını uygun bulduk.”

{ إِلَّا امْرَأَتَهُ } “Ancak karısı müstesna.” Münafık Vaile.

{ قَدَرْنَا } “Uygun bulduk.” Ona takdir ettik.

{ إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ } “Onun da geride kalanlardan olmasını.” Helak olmakla geride kalanlardan olmasını.

فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾

61- “Elçiler Lut ailesine geldiklerinde,”

{ فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ } “Lut ailesine geldiklerinde.” Lut’a.

{ الْمُرْسَلُونَ } “Elçiler.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ve avaneleri.

قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾

62- “Lut, ‘Siz, (buralarda) tanınmamış kimselersiniz!’ dedi.”

{ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ } “Lut, ‘Siz, (buralarda) tanınmamış kimselersiniz!’ dedi.” Bu beldemizde tanınmayan kimselersiniz. Sizi tanımıyoruz ve sizin selamınızı da bilmiyoruz. Bundan dolayı Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm) “Siz, yani Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ve avanesi (buralarda) tanınmamış kimselersiniz!” dedi.³

قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾

63- “(Melekler) dediler ki: ‘Doğrusu biz sana, onların kuşku duymakta oldukları azabı getirdik.’”

{ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ } “(Melekler) dediler ki: Doğrusu biz sana, onların kuşku duymakta oldukları azabı getirdik.” Kuşku duydıkları azabı.

وَآتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾

64- “Sana gerçeği getirdik. Biz elbette doğru söyleyenleriz!”

³ a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs (قَوْمٌ مُنْكَرُونَ) “Siz, (buralarda) tanınmamış kimselersiniz!” ilahî buyruğu hakkında şöyle dedi: “Hz. Lut (a.s.) onları tanımadı.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Hicr Sûresi.

Hâfız ibn Hacer şöyle der: “İbn Ebî Hatem bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan muttasıl olarak rivayet etmiştir.” *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 379.

b) (قَوْمٌ مُنْكَرُونَ) “Siz, (buralarda) tanınmamış kimselersiniz!” buyruğu Hz. Lut (a.s.)’ın kendisine nâzil olan meleklerin beşer suretinde olmaları nedeniyle tanımadığını ifade etmektedir.

{وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ} “Sana gerçeği getirdik.” Yani sana azap haberini getirdik.

{وَأَنَا لَصَادِقُونَ} “Biz elbette doğru söyleyenleriz.” Azabın onlara ineceğine dair söylediğimiz sözümüzde.

فَاسْرِبْ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أذْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ
وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾

65- “Artık, gecenin bir vaktinde aileni yola çıkar, sen de arkalarından git; ancak içinizden hiç kimse arkasına dönüp bakmasın! Size söylenen yere doğru gidin!”

{فَاسْرِبْ بِأَهْلِكَ} “Artık, aileni yola çıkar.” Aileni gece vakti yola çıkar.

{بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ} “Gecenin bir vaktinde.” Seher anında gecenin son bölümünde.

{وَاتَّبِعْ أذْبَارَهُمْ} “Sen de arkalarından git.” Onların arkasından Sa’r yönüne doğru git.

{وَلَا يَلْتَفِتْ} “Ancak arkasına dönüp bakmasın.” Geride kalmasın.

{مِنْكُمْ أَحَدٌ وَّامْضُوا} “İçinizden hiç kimse... doğru gidin!” Yürüyünüz.

{حَيْثُ تُؤْمَرُونَ} “Size söylenen yere.” Sa’r yönüne doğru.

﴿٦٦﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ

66- “Böylece, ona şu buyruğumuzu bildirdik: ‘Sabaha doğru, bu insanların kökü kesilmiş olacaktır.’”

{وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ} “Böylece, ona şu buyruğumuzu bildirdik.” Ona Sa’r’a doğru gelişi emrettik. Âyetin “Ona haber verdik” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَنَّ دَابِرَ } “Kökü.” Sonu.

{ هَؤُلَاءِ } “Bu insanların.” Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin.

{ مَقْطُوعٌ } “Kesilmiş.” Kazınmış.

{ مُصْبِحِينَ } “Sabaha doğru, olacaktır.” Sabah vaktinde.

وَجَاءَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾

67- “Kent halkı, (güzel yüzlü gençlerin geldiklerini duyunca) sevinerek (Lut’un yanına) geldiler.”

{ وَجَاءَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ } “Kent halkı, (güzel yüzlü gençlerin geldiklerini duyunca) (Lut’un yanına) geldiler.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın evine.

{ يَسْتَبْشِرُونَ } “Sevinerek.” Çirkin amelleriyle.

قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾

68- “(Lut) dedi ki: ‘Bunlar benim konuklarımdır. Beni utandırmayın!’”

{ قَالَ } “(Lut) dedi ki.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm) onlara buyurdu ki;

{ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي } “Bunlar benim konuklarımdır.” Yani benim konuklarım.

{ فَلَا تَفْضَحُونِ } “Beni utandırmayın!” Onlar konusunda.

وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾

69- “Allah’tan korkun ve beni rezil etmeyin!”

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan korkun.” Haram konusunda Allah Teâlâ’dan sakının.

{ وَلَا تُخْزُونِ } “Ve beni rezil etmeyin!” Beni konuklarım hakkında zelil kılmayınız.

قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾

70- “Onlar ise, ‘(Ey Lut!) Biz seni, başkalarının işine karışmaktan men etmemiş miydik?’ dediler.”

{ قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ } “Onlar ise, ‘(Ey Lut!) Biz seni, men etmemiş miydik?’ dediler.” Ey Lut.

{ عَنِ الْعَالَمِينَ } “Baskalarının işine karışmaktan.” Yabancıları ağırlamaktan.

قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾

71- “(Lut) dedi: ‘İşte bunlar benim kızlarımdır; dediğinizi illa da yapacaksınız (onlarla evlenin)!’”

{ قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي } “(Lut) dedi: ‘İşte bunlar benim kızlarımdır.’” Denildi ki, bunlar benim kavmimin kızları. Sizi ben evlendireyim.

{ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ } “Dediğinizi illa da yapacaksınız (onlarla evlenin).” Evleniniz.

لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾

72- “Ömrüne yemin olsun ki onlar (şehvetten) sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.”

{ لَعَمْرُكَ } “Ömrüne yemin olsun ki.” Hazret-i Muhammed’in ömrüne yemin ederim ki. Âyetin “Dinine yemin ederim ki” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنَّهُمْ } “Onlar.” Yani Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ لَفِي سَكْرَتِهِمْ } “(Şehvetten) sarhoşlukları içinde.” Cehaletleri içinde.

{ يَعْمَهُونَ } “Bocalıyorlardı.” Göremiyorlardı.⁴

⁴ a) İmam Buhârî der ki; “İbn Abbâs (لَعَمْرُكَ) ‘Ömrüne yemin olsun ki’ ilahî buyruğu hakkında şöyle dedi: ‘Senin yaşayışına yemin ederim ki.’” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, Hicr Sûresi.

فَاخَذَتْهُمْ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾

73- “Güneş doğarken, o korkunç ses onları yakalayiverdi.”

{ فَاخَذَتْهُمْ الصَّيْحَةُ } “O korkunç ses onları yakalayiverdi.” Azapla.

{ مُشْرِقِينَ } “Güneş doğarken.” Güneşin doğuşu esnasında.

فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾

b) İbn Cerir et-Taberî, Allah Teâlâ'nın (لَعْمُرُكُ) “Ömrüne yemin olsun ki” buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: Diyor ki; “*Senin yaşayışına yemin olsun ki.*” (أَنَّهُمْ لَنَبِيٍّ سَكَرْتَهُمْ يَغْمَهُونَ) “Onlar (şehvetten) sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.” azgınca yaşayışlarındadır. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 24.

c) Ebû Ya'la da Allah Teâlâ'nın (لَعْمُرُكُ) “Ömrüne yemin olsun ki” buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: Dedi ki; “Yaşayışına.” Bunu Heysemî zikretmiş ve şöyle demiştir: “Bunun isnadı ceyyiddir.” *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 7, s. 46.

d) Bu âyet, Hz. Lut (a.s.)'ın kıssası bağlamında geçmektedir. (لَعْمُرُكُ) “Hayatın hakkı için” diye geçen hitap Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’edir. İbn Cerir et-Taberî'nin Ebû'l-Cevza kanalıyla İbn Abbâs'tan tahrîc ettiği şu haber de bu tefsire delalet etmektedir: “Allah Teâlâ kendi katında Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den daha soylu, daha şerefli bir nefis yaratmamıştır. Allah Teâlâ'nın O'nun dışında herhangi birinin hayatı üzerine yemin ettiğini işitmedim. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: (لَعْمُرُكُ أَنَّهُمْ لَنَبِيٍّ سَكَرْتَهُمْ يَغْمَهُونَ) “Ömrüne yemin olsun ki onlar (şehvetten) sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 44.

Bu haberi Haris ibn Ebî Üsâme *Müsned*'inde tahrîc etmiştir. *El-Metâlibü'l-Âliye*, 3663 nolu hadis.

e) (لَنَبِيٍّ سَكَرْتَهُمْ) “Onlar (şehvetten) sarhoşlukları içinde.” Katade der ki; “Sapkınlıkları içindedirler.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 44. Yani onlar akıllarını gideren sapkınlık ve keşmekeşlik içinde yaşadıklarından ötürü Peygamberleri Hz. Nûh (a.s.)'ın kendilerini davet ettiği hakkı idrak edemediler.

f) (يَغْمَهُونَ) “Bocalıyorlardı.” “Ameh” sözcüğü şaşkınlık ve tereddüt demektir. “A'ma/körlük” gözde olduğu gibi “Ameh” sözcüğü de basirette körlüğü, yani basiretsizliği ifade eder. *Lisânü'l-Arab* ‘A-M-H’ maddesi.

İbn Abbâs'ın “Yamehun” sözcüğünü süreklilik ile ifade etmesi, şaşkınlığın ve basiretsizliğin sapkınlık ve azgınlıkta sürekli yaşayışı ifade etmesinden ötürüdür.

74- “Böylece o kentin altını üstüne getirdik ve üzerlerine çamurdan pişmiş taşlar yağdırdık.”

{ فَجَعَلْنَا عَلَيْهِمَا سَافِلَهَا } “Böylece o kentin altını üstüne getirdik.” En üstünü en altına ve en altını en üstüne.

{ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ } “Ve üzerlerine yağdırdık.” (Yabancılarına) ve orada yaşayan yerlilerine.

{ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ } “Çamurdan pişmiş taşlar.” Dünya göğünden.

Kiremit gibi pişmiş çamurdan ve topraktan.

﴿٧٥﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ

75- “Gerçekten bunda, düşünüp ibret alanlar için nice işaretler vardır!”

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Gerçekten bunda.” Onlara yaptığımız şeyde.

{ لَآيَاتٍ } “Nice işaretler vardır.” Alametler ve ibretler.

{ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ } “Düşünüp ibret alanlar için.” Feraset sahipleri için. Tefekkür edenler için olduğu da söylenmiştir.

Nazar edenler için olduğu da söylenmiştir. İbret alanlar için olduğu da söylenmiştir.

﴿٧٦﴾ وَأَنَّهَا لِبَسِّيلٍ مُّقِيمٍ

76- “O kent, (bugün herkesin gelip geçtiği) bir yol üzerinde bulunmaktadır.”

{ وَأَنَّهَا } “O kent.” Yani Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın karyeleri.

{ لِبَسِّيلٍ مُّقِيمٍ } “(bugün herkesin gelip geçtiği) bir yol üzerinde bulunmaktadır.” Oraya uğrayanlar için sürekli bir yol üzerindedir.

﴿٧٧﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ

77- “Kuşkusuz bunda, mü’minler için bir ibret vardır!”

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Kuşkusuz bunda.” Onların helak oluşunda.

{ لَّيَّةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minler için bir ibret vardır.” Bir ibret.

وَأَن كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾

78- “Gerçekten, Eyke halkı da zalim kimselerdi.”

{ كَانَ وَأَن } “Gerçekten.” Yani muhakkak idiler.

{ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ } “Eyke halkı da.” Yani Gayza ve ashabı. Eyke ağaç demektir. Bunlar Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi idiler.

{ لظَالِمِينَ } “Zalim kimselerdi.” Müşrik idiler.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿٧٩﴾

79- “Onlardan da öcümüzü aldık. Her iki kentten (geriye kalanlar) işlek bir yol üzerinde hâlâ apaçık durmaktadır.”

{ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ } “Onlardan da öcümüzü aldık.” Dünyada azap ile.

{ وَإِنَّهُمَا } “Her iki kentten (geriye kalanlar).” Yani Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın köyleri ile Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın köyleri.

{ لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ } “İşlek bir yol üzerinde hâlâ apaçık durmaktadır.” Kentlerine uğranılan açık bir yol üzeredirler.

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾

80- “Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı.”

{ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ } “Andolsun, Hicr halkı da yalanlamıştı.”

Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ الْمُرْسَلِينَ } “Peygamberleri.” Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ı ve peygamberlerin bütünü.

﴿٨١﴾ وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ

81- "Biz onlara âyetlerimizi verdik, ama onlardan yüz çevirdiler."

{ وَآتَيْنَاهُمْ } "Biz onlara verdik." Onlara bahsettik.

{ آيَاتِنَا } "Âyetlerimizi." Dişi deveyi ve bunun dışındaki diğer şeyleri.

{ فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ } "Ama onlardan yüz çevirdiler." Dişi deve mucizesini yalanladılar.

﴿٨٢﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا آمِنِينَ

82- "Onlar dağlardan güvenli evler yontuyorlardı."

{ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ } "Onlar dağlardan yontuyorlardı." Dağlarda.

{ بُيُوتًا آمِنِينَ } "Güvenli evler." Üzerlerine yıkılmaktan güven içinde olan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Azaptan güven içinde oldukları evler.

﴿٨٣﴾ فَآخَذَتَهُمُ الصَّيْحَةُ مُضْجِجِينَ

83- "Sabaha girerlerken onları da o korkunç ses yakalayiverdi!"

{ فَآخَذَتَهُمُ الصَّيْحَةُ } "Onları da o korkunç ses yakalayiverdi." Azap.

{ مُضْجِجِينَ } "Sabaha girerlerken." Sabah esnasında.

﴿٨٤﴾ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

84- "Kazandıkları, kendilerinden hiçbir şeyi savamadı."

{ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ } "Kendilerinden hiçbir şeyi savamadı." Allah'ın azabından.

{ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } “Kazandıkları.” Söyledikleri, amel ettikleri ve Allah’tan başkasına ibadet ettikleri.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ
لَآتِيَةٌ فَاصْغَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾

85- “Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunanları, ancak gerçekte yarattık. O saat de mutlaka gelecektir. Şimdi sen, güzel bir hoşgörü ile hareket et!”

{ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunanları, yarattık.” Mahlukatı ve harikuladelikleri.

{ إِلَّا بِالْحَقِّ } “Ancak gerçekte.” Hak ve bâtılın açıklanması ve kendilerine karşı kanıt olsun diye.

{ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ } “O saat da mutlaka gelecektir.” Gerçekleşecektir.

{ فَاصْغَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ } “Şimdi sen, güzel bir hoşgörü ile hareket et.” Onlardan güzel bir şekilde ahlaksızca olmaksızın, sızlanmaksızın yüz çevir. Bu âyet-i kerime kıtal âyetiyle nesh edilmiştir.

﴿٨٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ

86- “Kuşkusuz, senin Rabbin kemaliyle yaratan, hakkıyla bilendir.”

{ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ } “Kuşkusuz, senin Rabbin kemaliyle yaratan.” Kendisine iman eden ile iman etmeyi.

{ الْعَلِيمُ } “Hakkıyla bilendir.” Onların sevaplarını ve cezalarını.

﴿٨٧﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ

87- “Andolsun, sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur’an’ı verdik.”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي } “Andolsun, sana tekrarlanan yedi âyeti verdik.” Diyor ki, sana Kur’an’dan yedi âyetle ikramda bulunduk. Her rekât ve secdede sena etmekteisin. Bu Fâtihatü’l-kitap’tır.

Kur’an’ın yedilemesiyle sana ikramda bulunduk. Zira Kur’an’ın bütünü tekrardır. Emir-nehy, va’d-vaid, helal-haram, nasih-mensuh, hakikat-mecaz, muhkem-müteşabih, geçmişte yaşananların haberi ve istikbalde gerçekleşecek olanların haberi, bir kavmin toplumun övülmesi-yerilmesi.

{ وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ } “Ve yüce Kur’an’ı.” Diyor ki, önceki iki toplum olan Yahudilere ve Hristiyanlara Tevrat ve İncil ile ikramda bulunduğu-muz gibi sana Kur’an-ı Azim ile ikramda bulunduk.⁵

⁵ a) Neseî, Said ibn Cubeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan, Allah Teâlâ’nın (سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي) “Tekrarlanan yedi” buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: “Bunlardan kasıt yedi uzun sûredir. *Sünen-i Neseî*, Kitâbü’l-İftitah, { وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي } “Andolsun, biz, sana tekrarlanan yediyi verdik” âyetinin tevili bâbı, c. 2, s. 139.

Bu haberin isnad zincirini Muhammed ibn Kudâme, Cerir ibn Abdülhamid ed-Dabbî, Ameş, Müslim ibn İmran, Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. Ameş ile Said ibn Cübeyr’in tercüme-i hallerini önceden sunmuştuk.

Muhammed ibn Kudâme ibn Ayün el-Masis. Sikadır. Ebû Davud’un ve Neseî’nin kendisinden tahrirleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 201, 635 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 90; *el-Hulâsa*, 356.

Cerir ibn Abdülhamid ed-Dabbî. Sikadır ve “Sahihü’l-Kitap”tır. Ancak ömrünün son dönemlerinde hafızasından rivayet ettiği hadislerde yanılırdı.

Müslim ibn İmran el-Bittin, *Ebû Abdullah el-Kûfî*. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 246, 1094 nolu madde.

Haberin isnad zincirindeki ravilerin bütünü haberi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü’t-Tehzîb*, c. 9, s. 409, 665 nolu madde; c. 2, s. 75, 116 nolu madde; c. 10, s. 134 244 nolu madde.

Bu haberin senedinde bulunan, ravilerin bütünü sika kişiler olduğundan dolayı ve haberi birbirinden dinlediklerinden ötürü haber sahihtir. Hâfız ibn Hacer de haberin sahih olduğunu söyler. *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 158.

Bu haberi aynı zamanda Ebû Dâvûd da Osman ibn Ebî Şeybe kanalıyla tahrîç etmiş ve sonuna şu ifadeleri de eklemiştir: “Hz. Musa (a.s.)’a ise altı verilmişti. Üzerinde Tevrat nüshaları yazılı levhaları attığında bunların ikisi kaldırıldı, dördü kaldı.” Ebû Dâvûd, Kitâbü’s-Salat, 351 nolu bâb, 1459 nolu hadis.

Ayrıca İmam Neseî bu haberi Ebû İshak es-Sübey’i kanalından Müslim el-Bittîn’den bu isnadla tahrîç etmiş ve ilk riayetin benzerini zikretmiştir. *Sünen-i*

Neseî, Kitâbü'l-İftitah, (وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ) “Andolsun, sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur’an’ı verdik” ilahî buyruğu bâbı, c. 2, s. 140.

b) Rivayetten anlaşıldığına göre; Seb’ul-Mesânî’den kasıt yedi uzun sûredir. Ancak ravi bu yedi uzun sûrenin hangileri olduğunu açıklamamıştır. Ancak Hâkim en-Nisâbü’rî’nin Ebû İshak es-Sabîyî’de, o da Müslim el-Bittîn’den, o da İbn Cübeyr’den, o da İbn Abbâs’tan aktardığı haberde bu yedi sûrenin ismi de geçmektedir. Bu yedi sûre şunlardır: Bakara, Âli İmran, Nisa, Maide, En’am, A’raf ve Kehf Sûreleri. Hâkim bu haberin Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu, ancak onların bu haberi tahrîç etmediklerini söyler. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 355, Kitâbü’t-Tefsir.

c) Seb’ul-Mesânî’nin tefsiri hakkında İbn Abbâs’tan başka bir görüş de aktarılmıştır. Bu görüşü Hâkim en-Nisâbü’rî aktarmıştır. Hâkim en-Nisâbü’rî bu görüşü destekleyen iki rivayet aktarır. Bu görüşe göre de Seb’ul-Mesânî, Ümmü’l-Kur’an’dır, Fâtiha’dır. Bizler bu rivayetlerden sadece bir tanesini buraya alıntılatacağız: Hâkim en-Nisâbü’rî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan “Andolsun, Biz, sana tekrarlanan yediyi ve şu Kur’an-ı Azim’i verdik” buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Seb’ul-Mesânî, Fâtiha Sûresi’dir.”

İbn Abbâs devamla şöyle dedi: “Bismillahirrahmânirrahîm, Elhamdü lillâhi Rabbil Âlemin...”

Ravi der ki; “Ben Übeyy’e dedim ki, ‘İbn Abbâs’ın, Bismillahirrahmânirrahîm’i bir âyet olarak kabul ettiğini sana Said mi haber verdi?’ O da cevaben ‘Evet’ dedi.” *El-Müstedrek*, Kitâbu Fezâilî’l-Kur’an, c. 1, s. 550; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 257, Kitâbü’t-Tefsir.

d) Bu son görüşe göre; Seb’ul-Mesânî Fâtiha Sûresi olduğu gibi Besmele de Fâtiha’dan bir âyet olmuş olur. Bu tefsir, İmam Buhârî’nin Ebû Said ibn Mualla’dan tahrîç ettiği şu haberle de uyum içinde olduğundan dolayı daha da tercih edilir olmaktadır.

Ebû Said, dedi ki: “Mescidde namaz kılıyordum. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) beni çağırırdı, ancak ben onun çağırısına cevap vermedim. (Daha sonra): ‘Ey Allah’ın resûlu namaz kılıyordum’ dedim (ve mazeretimi beyan ettim). Hz. Peygamber şöyle buyurdu: ‘Yüce Allah (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ) ‘Sizi çağırdığı zaman Allah’ın ve Resûlünün çağırısına uyun’ (8/el-Enfâl/24) diye buyurmuyor mu?’ daha sonra şöyle devam etti: ‘Şüphesiz ben mescidden çıkmadan önce Kur’an-ı Kerim’deki en büyük sûreyi sana öğreteceğim.’ Sonra elimden tuttu. Mescidden çıkmak istediğini görünce ona şöyle dedim: ‘Bana Kur’an-ı Kerim’deki en büyük sureyi öğreteceğini söylememiş miydin?’ Şöyle buyurdu: ‘O, Elhamdülillahi rabbil âlemin ...’dir. es-Seb’ul-Mesânî ve bana verilen Kur’ân-ı azim odur.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, 4474 ve 4703 nolu hadis.

e) Bu görüşün diğer görüşe nazaran tercih edilmesinin teknik bir gerekçesi de bulunmaktadır. Hicr Sûresi’ndeki bu âyetin Mekki olduğu bilinmekte ve kesindir. Yedi uzun sûre olarak tefsir edilmesi halinde zikredilen sûreler Medine’de nazil olmuştur. Bu teknik noktaya Taberî de dikkat çekerek şöyle bir riva-

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ
وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

88- “O halde onlardan bazı kimselere verdiğimiz dünyalığa gözünü dikme ve onlar için de üzülme! Ancak, inananlara şefkat kanatlarını indir.”

{ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ } “Gözünü dikme.” İstekle bakma.

{ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ } “O halde verdiğimiz dünyalığa.” Bahsettiğimiz mallardan.

{ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ } “Onlardan bazı kimselere.” Kureyza oğullarından ve Nadir oğullarından bazı kişilere. Kureyş’ten bazılarının anlamına geldiği de söylenmiştir. Zira biz sana onlardan daha büyüğü olan peygamberlik, İslam ve Kur’an-ı Azim ile ikramda bulunduk.

{ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ } “Ve onlar için de üzülme.” İman etmemeleri durumunda onların helakine üzülme.

{ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ } “Ancak, inananlara şefkat kanatlarını indir.” Mü’minlere kanatlarını yumuşat ki, onlara karşı rahîm olasın.

﴿٨٩﴾ وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ

89- “Ve de ki: ‘Kuşkusuz ben, evet ben apaçık uyarıcıyım!’”

{ وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ } “Ve de ki: ‘Kuşkusuz ben, evet ben apaçık uyarıcıyım.’” Bildiğiniz dil ile Allah’ın azabından korkutucu resûlüm.

yeti aktarır: Rebi’, Allah Teâlâ’nın “Andolsun, biz, sana tekrarlanan yediye ve şu Kur’ân-ı Azim’i verdik.” buyruğu hakkında şöyle der: “Bu, Fatihatü’l-Kitap’tır ve yedi âyettir.” Ben de Rebi’e “Seb’ul-Mesânî’nin yedi uzun süre olduğunu söylüyorlar” diye karşılık verince, o cevaben “Hicr Sûresi indirildiğinde yedi uzun sûreden hiçbir şey indirilmemişti.” dedi. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 14, s. 55.

f) Fâtîha’nın “Mesânî” olarak isimlendirilmesinin nedeni; namazın her rekatinde tekrarlanmasıdır. Bu görüş de Hasan-ı Basrî ve Katade’den rivayet edilmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 14, s. 55.

﴿ ٩٠ ﴾ كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ

90- “Nitekim biz komplo kuranlara (azabı) indirmişizdir.”

{ كَمَا أَنْزَلْنَا } “Nitekim biz (azabı) indirmişizdir.” Bedir Savaşı’nda.

{ عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ } “Komplo kuranlara.” Akabe ashabına. Bunlar Ebû Cehil ibn Hişam, Velid ibn Muğîre el-Mahzumî, Hanzala ibn Ebû Süfyan, Utbe ibn Rebia, Şeybe ibn Rebia ve Bedir Savaşı’nda öldürülen diğer ashâpları.⁶

﴿ ٩١ ﴾ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ

91- “Onlar, Kur’an’ı parçalara ayırıp bir bölümüne inanıp, bir bölümüne inanmayanlardır.”

{ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ } “Onlar, Kur’an’ı parçalara ayırıp bir bölümüne inanıp, bir bölümüne inanmayanlardır.” Kur’an hakkında çeşitli sözler dile getirdiler. Bir bölümü Kur’an sihirdir, dediler. Diğer bir bölümü şiir, bir üçüncü grubu kehanet, dördüncü grup öncekilerin masalları dediler. Beşinci grup ise Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kendi katından uydurduğu yalan bir kitap olduğunu söylediler.⁷

⁶ a) İmam Buhârî, Ebû Zübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ “Nitekim bölüşülenlere de indirmiştik” âyeti hakkında şöyle demiştir: “Kitab’ın bir bölümüne inanıp bir bölümünü inkar edenler Yahudi ve Hristiyanlardır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ âyeti bâbı. b) Bu rivayete göre; âyette tehdit edilen muktesimler Kur’an’ın bir bölümüne inanıp bir bölümünü inkâr eden Yahudiler ve Hristiyanlardır.

⁷ a) Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ “Onlar, Kur’an’ı parçalara ayırıp bir bölümüne inanıp,” âyeti hakkında şöyle demiştir: “Bunlar, Kitap Ehli’dir; kitabı parçalara ayırmışlar, bir kısmına inanmışlar, bir kısmını inkâr etmişlerdir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ âyeti bâbı.

Bu ve bundan önceki dipnotta geçen haberi Taberî rivayet ettiği gibi Taberânî ve Hâkim de rivayet etmiştir. *El-Müstedrek*, Kitâbü’t-Tefsir, Sûretü’l-Hicr; *Mecmeü’z-Zevâid*, Kitâbü’t-Tefsir, c. 7, s. 46; *Tefsirü’t-Taberî*, c. 14, s. 62.

b) Bunun yanı sıra İbn Abbâs'tan bir diğer görüş aktarılmıştır ki, hem âyetin inmiş olduğu Mekke Dönemi'ne daha uygun düşmekte ve hem de tarihsel bir gerçekliği de gözler önüne sermektedir. Bu görüşe göre; "Muktesimler" Mekke'nin giriş bölümlerini tutup Mekke'ye gelen yabancıları ilahî davete kulak vermekten engelleyen 16 kişilik bir gruptur. Biz bu rivayeti olduğu gibi aktaracağız. Muhammed ibn İshak, İbn Ebî Hatem, Ebû Nuaym ve Beyhakî (*Delâilü'n-Nübüvve*) İbn Abbâs'tan şöyle rivayet ederler: Kureys'ten bir grup Velid ibn el-Muğîre'nin yanında toplanmışlardı. Velid, onlar arasında şeref sahibi bir kimse idi. Hac mevsimi gelmişti. Velid onlara; "Ey Kureys, hac mevsimi geldi. Yakında buraya Arap heyetleri gelecek. Şu Muhammed ve arkadaşlarının davasını dinleyecekler. Bu meselede tek bir görüşe varın. Birbirinizi yalanlayarak ve reddederek ayrılığa düşmeyin" dedi.

Onu dinleyen Kureysliler: "Gel! Sen söyle bize, bir görüş ortaya koy da onu yapalım" karşılığını verince.

el-Velid "Siz söyleyin, ben dinleyeyim" dedi.

Bunun üzerine oradakiler, "Bizce, o kâhindir" görüşünü ileri sürdüler. Velid ise "Kâhin değil. Ben kâhinleri gördüm. Onun söyledikleri, kâhinin belirsiz ve secili sözü değildir" dedi.

Kureysliler bu kez de "O, delidir" dediler. Bu iddiaya karşılık Velid "O, deli değil. Biz mecnun gördük. Mecnunu biliriz. O, mecnun boğuntusu, kuruntusu ve vesvesesi içinde değildir!" itirazında bulundu.

Kureysliler, "O, şairdir" dediklerinde de Velid yine karşı çıktı ve "O, şair değildir. Çünkü biz; receziyle, hezeciyle, karizıyla (kesik şiir), makbuzuyla (ölü şiir), mabsutuyla (geniş şiir) her türlü şiiri biliriz." dedi.

Bu kez Kureysliler; "Bizce o sihirbazdır" dediler. Yine Velid "O, sihirbaz değildir. Çünkü biz, sihirbazları ve sihirlerini gördük. Onun söyledikleri, sihirbazın üfürüğü ve düğümü değil" cevabını verdi.

Bunun üzerine orada bulunanlar; "Peki, ne diyeceğiz?" diye ona sordular.

O da "Vallahi, onun sözünde bir tatlılık, üzerinde bir güzellik var. Onun kökü, dalı meyvedir. Bu gibi söylediğiniz sözleri, ancak esassız, temelsiz şeyler bilirim. Doğruya en yakın söz sihirbazdır, sihirbaz deyin. Kişiyle babasının arasını, kişiyle erkek kardeşinin arasını, kişiyle hanımının arasını, kişiyle ailesinin arasını açan sihirbaz" dedi.

Bu cevabı alan Kureysliler oradan ayrıldılar. Sonra, hac mevsiminde kendilerine uğrayan hacıları, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den sakındırıyorlar ve onun durumunu (sihirbaz olduğunu) anlatıyorlardı.

Bunun üzerine Allah Teâlâ, Velid ibn el-Muğîre hakkında şu âyetleri indirdi:

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْلُودًا ﴿٢١﴾ وَبَيْنَ شُهُودًا ﴿٣١﴾ وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿٤١﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿٥١﴾ كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿٦١﴾ سَأَرْهَقُهُ ضَغُودًا ﴿٧١﴾ إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿٨١﴾ فَقَتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٩١﴾ ثُمَّ قَبِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿١١٢﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٣٢٢﴾ فَقَالَ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَى ﴿٤٢٢﴾ إِنَّ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٥٢٢﴾ سَأُضِلُّهُ سَقَرًا ﴿٦٢٢﴾ وَمَا أَزِيكَ مَا سَقَرٌ ﴿٧٢٢﴾ لَا تَبْقَى وَلَا تَذَرُ ﴿٨٢٢﴾ لَوْ أَعَاةَ لِلْبَشَرِ ﴿٩٢٢﴾

"Bırak beni ve yarattıklarımı tek başına. Kendisine bol bol mal verdiğimi, görülen oğullar verdiğimi, ve onun için yaydıkça yaydığımı. Sonra daha da artırmamı umar o. Hayır; çünkü o, âyetlerimize karşı bir inâtcı kesildi. Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım. Doğrusu o, düşündü ve ölçüp biçti. Canı çıkası, nasıl da ölçüp biçti. Sonra yine canı çıkası nasıl da ölçüp biçti. Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı, suratını astı. Sonra da sırt çevirip büyüklük tasladı. Ve dedi ki: 'Bu, sadece öğretilегelen bir büyüdür. Bu, ancak bir insan sözüdür.' Ben, onu Sekar'a yaslayacağım. Sekar'ın ne olduğunu bilir misin sen? O, ne geri bırakır, ne de azâbtan vazgeçer." (74/Müddessir/11-29)

Allah Teâlâ, o ve onunla birlikte bulunanlar hakkında da الذِّبْنَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ فَوَرَّكَ لَنَسْتَأْتِيَهُمْ أَجْمَعِينَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ "Onlar, Kur'an'ı parçalara ayırıp bir bölüme inanın, bir bölümüne inanmayanlardır. Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsine yaptıklarının hesabını soracağız." âyetlerini indirdi.

Kanaatimizce Buhârî'nin yukarıda geçen rivayetin bu rivayetten daha sahih olduğu noktasında kuşku bulunmamasına rağmen bu rivayet, âyetlerin siyak ve sibakına daha uygun düşmektedir.

Âyetin kendisinde geçen "Kur'an'ı parçalara ayırma" kavramı da olayla birlikte okunduğunda da daha iyi anlaşılmaktadır. Bu âyetin indiği zaman dilimi göz önüne alındığında kâfirlerin bir bölümü Kur'an'ı kehanet ve diğer bir bölümü de sihir olarak nitelendirmektedir. Ancak âyette geçen Kur'an'ı parça parça edenlerden kastın Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den önce yaşamış bulunan Yahudi ve Hristiyanlar olduğunu söyleyecek olursak, âyetin indiği dönemde Kur'an'ın bir bölümüne inanıp bir bölümünü inkâr ettikleri gerçeğiyle uyusmamaktadır. Bu yorum, âyette geçen Kur'an sözcüğünün terimsel anlamda değil, ancak dilsel anlamda, yani okunan şey anlamında alınması durumunda geçerli olabilir. Okunan şeyden kasıt da Kur'an değil kendi semavî kitapları olabilir. Bu ise âyetin zâhirine aykırıdır. Eğer kastın Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile çağdaş olan Yahudiler olduğunu söyleyecek olursak, âyet bunlarla da uyum sağlamamaktadır. Zira sürenin ve dolayısıyla âyetin kendisi Mekki'dir. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile Yahudi ve Hristiyanlar arasında bu dönemde cidal gerçekleşmemiş tartışmalar ancak Medine'de gerçekleşmiştir. c) Âyetin müşrikler hakkında nazil olduğunu destekleyen diğer bir ifade de bu âyetlerden sonra gelen şu ifadelerdir:

(فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسُوفَ يُغْلَبُونَ) "Sen emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve Allah'a ortak koşanlara aldırma! O alay edenlere karşı biz sana yeteriz. Onlar, Allah ile birlikte başka tanrı edinenlerdir. Yakında (gerçeği) bilecekler!" (15/el-Hicr/94-96) Bu âyetlerin Kureyş kâfirleri hakkında nazil olduğu bizzat İbn Abbâs'ın kendisinden rivayet edilmiştir. İşte rivayet: Suyûtî der ki: "Taberânî (el-Evsât'ta), Beyhakî, Ebû Nuaym (her ikisi de Delâil'lerinde), İbn Merdeveyh hasen bir senedle İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: 'Alay edip duranlar şu beş kişidir: Velid ibn Muğîre, Esved ibn Abdu Yağus, Esved ibn Muttalib, Haris ibn Aytal es-Sehmi ve As ibn Vâil'dir.'"

فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

92-93- “Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsine yaptıklarının hesabını soracağız.”

{ فَوَرَبِّكَ } “Rabbin hakkı için.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem), (Yüce Allah) kendi nefesine yemin etti.

{ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ } “Mutlaka onların hepsine hesabını soracağız.”⁸ Kıyâmet gününde.

{ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Yaptıklarının.” Dünyada yaptıklarının ve söylediklerinin. Âyetin “Lâ ilâhe illallâh buyruğunu terk etmeleri” anlamına geldiği de söylemiştir.

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾

94- “Sen emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve Allah’a ortak koşanlara aldırma!”

{ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ } “Sen emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve Allah’a ortak koşanlara aldırma.” Diyor ki, Mekke’de dave-tini açığa vur.

إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾

95- “O alay edenlere karşı biz sana yeteriz.”

{ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ } “O alay edenlere karşı biz sana yeteriz.” Alay edenlerin yükünü senden kaldırdık.

الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

96- “Onlar, Allah ile birlikte başka tanrı edinenlerdir. Yakında (gerçeği) bilecekler!”

⁸ Ecmâin, tefsir metninde bir sonraki bölümde olmasına rağmen bu bölüme ekledik. (Çev.)

{الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ} “Onlar, Allah ile birlikte başka tanrı edinenlerdir.” Allah Teâlâ ile birlikte çeşitli ilahların olduğunu söyleyenlerdir.

{فَسَوْفَ يَغْلَمُونَ} “Yakında (gerçeği) bilecekler.” Kendilerine nelerin yapılacağını bileceklerdir. Allah Teâlâ onları bir gün ve bir gecede helak etti. Her birisini arkadaşının azabından başka bir azap ile helak etti. Bunlar beş kişi idiler. As ibn Vâil es-Sehmî bu beş kişiden birisidir. Kendisini bir şey ısırdı. Olduğu yerde öldü. Allah Teâlâ onu kahreylesin. Haris ibn Kays es-Sehmî de bunlardan birisidir. Tuzlu bir balık yedi. Taze bir balık olduğu da söylenmiştir. Susuzluğa tutuldu. Karnı yarılincaya kadar su içti. Böylece olduğu yerde öldü. Allah Teâlâ onu kahru perişan eylesin.

Esved ibn Muttalib de bunlardandır. Hazret-i Cibrail (‘aleyhi’s-selâm) onun başını bir ağaca, yüzünü de bir dikene vurdu. Böylece bundan dolayı öldü. Allah Teâlâ onu kahru perişan eylesin.

Esved ibn Abdıyağus da bunlardandır. Şiddetli bir günde çıktı. Ona da zehir isabet etti de kapkara kesildi. Simsiyah kesildi. Evine dönünce kapıyı kendisine açmadılar. Başını kapısının eşiğine vurdu da öldü. Allah onu zelil kılsın.

Velid ibn Muğîre el-Mahzumî: Bir ok gözüne saplandı. Bu oktan dolayı öldü. Allah Teâlâ onu rahmetinden uzak kılsın. Bunların бүтүнү “Beni Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Rabbi öldürdü” diyorlardı.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾

97- “Andolsun, onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz.”

{وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ} “Andolsun, göğsünün daraldığını biliyoruz.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{بِمَا يَقُولُونَ} “Onların söylediklerinden dolayı.” Yalanlamalarından ve senin şair, sihirbaz, yalancı ve kâhin olduğunu söylemelerinden.

٩٨ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ

98- “Sen Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol.”

{فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ} “Sen Rabbini hamd ile tesbih et.” Rabbinin emriyle namaz kıl.

{وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ} “Ve secde edenlerden ol.” Secde edenlerle birlikte. İtaat edenlerle birlikte anlamına geldiği de söylenmiştir.

٩٩ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ

99- “Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et!”

{وَاعْبُدْ رَبَّكَ} “Ve Rabbine kulluk et.” Rabbinin taati üzere.

{حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ} “Sana ölüm gelinceye kadar.” Yani ölüm. Ölüm mukindir.

سورة النحل
16- NAHL SÛRESİ

Bal arısının kendisinde adının geçtiği sûrelerdendir. Dört âyet dışında sûrenin bütünü Mekkîdir. Söz konusu dört âyet Medine’de nazil olmuştur. Bunlar; (وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا), (وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ), (وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ) ve (ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا)

ile başlayan âyetler. Bu dört âyet Medenîdir. Sûrenin âyet sayısı 128, sözcük sayısı 1.841 ve harf sayısı da 6.707’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

آتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ١

1- “Allah’ın buyruğu gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin. Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzak ve yücedir!”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nahl Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder. Allah Teâlâ’nın (اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ) ve (اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ) buyrukları nazil olunca Allah Teâlâ’nın beklemeyi diledikleri kadar beklediler, onlara hiçbir şey açığa çıkmadı. Bunun üzerine “Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Bize vaad ettiğin azap ne zaman gelecek” demeye başladılar. Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{آتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ} “Allah’ın buyruğu gelmiştir.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) oturduğu bir esnada Allah’ın azabı geldi. Hazret-i Pey-

gamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) doğruldu. Azabın geldiği hususunda herhangi bir kuşkuyla düşmedi. Allah azze ve celle şöyle buyurdu;

{ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ } “Artık onu istemekte acele etmeyin.” Azabı istemekte.

Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) oturdu.

{ سُبْحَانَهُ } “O, uzaktır.” Allah azze ve celle çocuk ve ortak edinmekten münezzehdir.

{ وَتَعَالَى } “Yücedir.” Beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } “Onların ortak koştukları şeylerden.” Müşriklerin O'na ortak koştuğu putlardan.

يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا
أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾

2- “(Allah) kendi buyruğu ile melekleri, kullarından dilediği kimseye vahiy ile, ‘Benden başka ilâh olmadığına dair (kullarımı) uyarın ve benden korkun!’ diye gönderir.”

{ يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ } “(Allah) melekleri, gönderir.” Yani Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı ve meleklerden de bir grubu beraberinde.

{ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ } “Kendi buyruğu ile vahiy ile.” Emriyle peygamberlik ve kitap ile.

{ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ } “Kullarından dilediği kimseye.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)’e ve diğer peygamberlere.

{ أَنْ أَنْذِرُوا } “Uyarın diye.” Kur’an ile korkutun ve aşağıdaki buyruğu deyinceye kadar okuyunuz.

{ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ } “Benden başka ilâh olmadığına dair (kullarımı) ve benden korkun!” Bana itaat ediniz ve beni birleyiniz.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾

3- “Allah, gökleri ve yeri gerçekte yaratmıştır. O, onların ortak koştukları şeylerden yücedir!”

{ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ } “Allah, gökleri ve yeri gerçeyle yaratmıştır.” Hak için. Zeval ve fena için olduğu da söylenmiştir.

{ تَعَالَى } “O, yücedir.” Beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } “Onların ortak koştukları şeylerden.” Putlardan.

٤ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ

4- “O, insanı bir damla meniden (nutfe) yarattı. Bir de bakarsın ki o Rabbine apaçık bir hasım oluvermiştir!”

{ خَلَقَ الْإِنْسَانَ } “O, insanı yarattı.” Übeyy ibn Halef el-Cumahî’yi.

{ مِنْ نُطْفَةٍ } “Bir damla meniden (nutfe).” Kokuşmuş.

{ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ } “Bir de bakarsın ki o Rabbine bir hasım oluvermiştir.” Bâtıla tutunarak mücadele etmiştir.

{ مُبِينٌ } “Apaçık.” Mücadele edişi açıktır. Bu mücadele ediş Allah Teâlâ’nın (رَمِيمٌ وَهِيَ يُخِي الْعِظَامَ مِنْ) buyruğundan dolayıdır.

٥ وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنْفَعٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ

5- “Hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için soğuğa karşı koruyacak şeyler, daha birçok yararlar vardır. Onlardan bir kısmını da yersiniz.”

{ وَالْأَنْعَامَ } “Hayvanları da.” Yani develeri.

{ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ } “O yarattı. Onlarda sizin için soğuğa karşı koruyacak şeyler.” Giysilerden ve giysi dışındaki şeylerden ısıtma yönüyle.

{ وَمَنْفَعٌ } “Daha birçok yararlar vardır.” Sırtlarında ve sütlelerinde.

{ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ } “Onlardan bir kısmını da yersiniz.” Etlerinden yiyorsunuz.

٦ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ

6- “Sizin için onlarda akşamları getirirken ve sabahları salıverirken bir güzellik vardır.”

{ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ } “Sizin için onlarda bir güzellik vardır.” Güzel bir görünüm.

{ حِينَ تُرِيحُونَ } “Akşamları getirirken.” Otlatmaktan.

{ وَحِينَ تَسْرَحُونَ } “Ve sabahları salıverirken.” Otlatmaya.

وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بِالْغَيْهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرؤُوفٌ رَّحِيمٌ

7- “Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı, büyük güçlkle ulaşabileceğiniz yerlere taşırlar. Gerçekten Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametli olandır.”

{ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ } “Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı, taşırlar.” Eşyalarınızı ve yükünüzü.

{ إِلَىٰ بَلَدٍ } “Yerlere.” Yani Mekke’ye.

{ لَّمْ تَكُونُوا بِالْغَيْهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ } “Büyük güçlkle ulaşabileceğiniz.” Ancak nefsinizin yorgunluğu ile.

{ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرؤُوفٌ رَّحِيمٌ } “Gerçekten Rabbiniz çok şefkatli.” İman edene.

{ رَّحِيمٌ } “Çok merhametli olandır.” Azabı sizden ertelemekle.

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

8- “Aynı şekilde, hem binmeniz hem de süs olsun diye atları, katırları ve merkepleri de yarattı. O, daha sizin bilmediğiniz nicelelerini yaratmaktadır.”

{ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ } “Atları, katırları ve merkepleri de yarattı.” Diyor ki atları, katırları ve merkepleri yarattı.

{ لِتَرْكَبُوهَا } “Aynı şekilde, hem binmeniz diye.” Allah yolunda.

{ وَزِينَةً } “Hem de süs olsun.” Onlarda sizin için güzel bir görünüm vardır.

{ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ } “O, daha sizin bilmediğiniz nicelerini yaratmaktadır.” Diyor ki, çeşitli şeyleri yarattı. “Sizin bilmediğiniz nicelerini.” Sizin kendisine isim vermediğiniz şeylerden nicelerini sizin için.

٩ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهْدِيكُمْ أَجْمَعِينَ

9- “Doğru yolu göstermek Allah’a aittir. Ama ondan sapan da vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola erİştirirdi.”

{ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ } “Doğru yolu göstermek Allah’a aittir.” Karada ve denizde doğru yolu göstermek.

{ وَمِنْهَا } “Ama ondan.” Yoldan.

{ جَائِرٌ } “Sapan da vardır.” Eğilip doğruya ulaşamayan,

{ وَلَوْ شَاءَ لَهْدِيكُمْ أَجْمَعِينَ } “Allah dileseydi hepinizi doğru yola erİştirirdi.” Denizde ve karada doğru yola.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir:

“Doğru yolu göstermek Allah’a aittir.” Tevhide iletmek.

“Ama ondan.” Dinlerden.

“Sapan da vardır.” Meyleden. Yahudilik, Hıristiyanlık ve Mecusilik gibi adil olmayan dinlere.

“Allah dileseydi hepinizi doğru yola erİştirirdi.” Dinine.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ١٠

10- “Gökten size su indiren O’dur. İçeceğiniz su ondandır, hayvanları otlattığınız bitkiler de o su ile yetişir.”

{ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ } “Gökten size¹ su indiren O’dur.” Yağmur.

{ مِنْهُ شَرَابٌ } “İçeceğiniz su ondandır.” Yerdeki kuyularda ve göletlerde istikrar bulan şeyler.

{ وَمِنْهُ شَجَرٌ } “Bitkiler de o su ile yetişir.” Onunla ağaçlar ve bitkiler yetişir.

{ فِيهِ تُسِيمُونَ } “Hayvanları otlattığınız.” Hayvanlarınızı otlatırsınız.²

يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾

11- “Yine (Allah) onunla, size ekin, zeytin, hurma, üzümler ve her çeşit meyvelerden bitirmektedir. Kuşkusuz bunda, düşünen bir toplum için ibret vardır!”

{ يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ } “Yine (Allah) onunla, size bitirmektedir.” Yağmurla.

{ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ } “Ekin, zeytin, hurma, üzümler.” Yani üzümleri.

{ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ } “Ve her çeşit meyvelerden.” Türlü türlü ürünlerden.

¹ Tefsir metninde “leküm” sözcüğü sonraki bölümde yer almasına rağmen biz anlam bütünlüğünü gözetmek için bu bölüme aldık. (Çev.)

² a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “{ تُسِيمُونَ } ‘Yaymakta olduğunuz’, yani otlattığınız.” Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Nahl Sûresi.

Taberî bu haberi, hem İkrime hem Ali ibn Ebi Talha hem de Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 86.

b) { تُسِيمُونَ } sözcüğü otlatırsınız anlamındadır. “Esâme'l-Maşiyyete ve Sevvemeha”, davarları merada otlatmak anlamındadır. “Samet binefsiha”, davar otladı. Otlayan hayvana “Saime” denilir, çoğulu da “Sevâim”dir. Ancak şu kadar var ki, bu tür hayvanlar diledikleri gibi otlarlar.

Zeccac’a göre; kelimenin aslı alamet anlamındaki “Simet” kelimesinden türetilmiştir. Zira davarlar otladıkları yerlerde ve mekânlarda alametler bırakırlar. *Tefsirü'l-Alûsî*, c. 14, s. 106; *Lisânü'l-Arab*, ‘S-V-M’ maddesi.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Kuşkusuz bunda.” Zikredilen şeylerde ve tatlarında.

{ لَّيَّةٌ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ } “Düşünen bir toplum için ibret vardır!” Kuşkusuz alamet ve ibret vardır.

وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾

12- “O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize vermiştir. Yıldızlara da onun buyruğu ile (size) boyun eğdirilmiştir. Kuşkusuz bütün bunlarda, aklını kullanan bir toplum için ibretler vardır!”

{ وَسَخَّرَ لَكُمُ } “O, sizin hizmetinize vermiştir.” Size boyun eğdirmiştir.

{ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ } “Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı. Yıldızlara da (size) boyun eğdirilmiştir.” Boyun eğdirilmişler.

{ بِأَمْرِهِ } “Onun buyruğu ile.” İzniyle.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Kuşkusuz bütün bunlarda, vardır.” Belirtilen şeylerin boyun eğdirilişinde.

{ لَآيَاتٍ } “İbretler.” Alametler.

{ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ } “Aklını kullanan bir toplum için.” Bu hizmete sunuşun Allah Teâlâ’dan olduğunu bilen ve tasdik eden bir kavim için .

وَمَا ذَرَأَا لَكُم فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾

13- “Yeryüzünde sizin için yarattığı değişik renklerdeki şeyleri de sizin hizmetinize vermiştir. Elbette bunda da öğüt alan bir toplum için ibret vardır!”

{ وَمَا ذَرَأَ } “Yarattığı şeyleri de sizin hizmetinize vermiştir.” Diyor ki yarattığı şeylerde.

{ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ لَكُمْ } “Yeryüzünde sizin için değişik renklerdeki.” Farklı türdeki bitkiler, ürünler ve bunun dışındaki diğer şeyler.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Elbette bunda da vardır!” Yarattılmış olan şeylerin renklerinde.

{ لَّيَّةٌ } “İbret.” Alamet ve ibret vardır.

{ لَقَوْمٍ يَذْكُرُونَ } “Öğüt alan bir toplum için.” Kur'an'da zikredilen şeylerden öğüt alanlar için.

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبُسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاحِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

14- “Yine denizi, ondan taze balık yemeniz ve takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için, sizin emrinize veren O'dur. Gemilerin denizde suyu yarararak gittiklerini görürsün. Bütün bunlar, O'nun lütfunu aramanız ve (O'na) şükretmeniz içindir!”

{ وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ } “Yine sizin emrinize veren O'dur.” Boyunduruğuna sunan.

{ طَرِيًّا الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا } “Denizi, ondan taze³ balık yemeniz için.” Yani balığı.

{ وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ } “Ve çıkarmanız.” Denizden.

{ حِلْيَةً } “Süs eşyası.” İnci ve dışındaki diğer dünya süsleri.

{ تَلْبُسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ } “Takınacağınız. Gemilerin görürsün.” Yani gemileri.

³ “Tariyyan” sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü gözetmek kasdıyla bu bölüme ekledik.

{ مَوَاحِرَ } “Suyu yarararak gittiklerini.” Yönelerek ve arkasını dönerek,

{ فِيهِ } “Denizde.” Denizde bir rüzgar ile gidip gelir.

{ وَلِيَتَّبِعُوا } “Bütün bunlar, aramanız.” Talep etmeniz.

{ مِنْ فَضْلِهِ } “O’nun lütfunu.” O’nun filindendir. Âyetin “O’nun rızından talep etmeniz için” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } “Ve (O’na) şükretmeniz içindir.” O’nun nimetine şükredesiniz diye.

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾

15- “O, sizi sarsmaması için yeryüzünde sabit dağlar yerleştirmiştir. Orada ırmaklar ve dilediğiniz yere şaşırmadan gidebilmeniz için yollar yarattı.”

{ وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ } “O, yeryüzünde sabit dağlar yerleştirmiştir.” Sabit dağlar.

{ أَنْ تَمِيدَ } “Sarsmaması için.” Sarsılmayasınız diye.

{ بِكُمْ } “Sizi.” Yer.

{ وَأَنْهَارًا } “Orada ırmaklar.” Menfaatleriniz için orada nehirler akıttı.

{ وَسُبُلًا } “Ve yollar yarattı.” Onda yollar yarattı.

{ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ } “Dilediğiniz yere şaşırmadan gidebilmeniz için.” Doğru yol alabilesiniz diye.

وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾

16- “Ve daha birçok alâmetler yarattı. Nitekim insanlar, (geceleyin) yıldızlarla da yollarını bulurlar.”

{وَعَلَامَاتٍ} “Ve daha birçok alâmetler yarattı.” Dağlardan ve bunun dışındaki diğer şeylerden yolcular için.

{وَبِالنَّجْمِ} “(Geceleyin) yıldızlarla da.” Ferkadan (Kuzey kutup yıldızı) ve Cedî yıldızları(oğlak takım yıldızı) ile.

{هُنَّ} “Nitekim insanlar.” Yani yolcular.

{يَهْتَدُونَ} “Yollarını bulurlar.” Bu iki grup yıldızlarla karada ve denizde.

١٧ أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ

17- “Hiç yaratan, yaratmayan gibi olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?”

{أَفَمَنْ يَخْلُقُ} “Hiç yaratan, olur mu?” Ki, bu Allah Teâlâ’dır.

{كَمَنْ لَا يَخْلُقُ} “Yaratmayan gibi.” Yaratmaya gücü yetmeyen ki bunlar putlardır.

{أَفَلَا تَذَكَّرُونَ} “Siz hiç düşünmez misiniz?” Allah Teâlâ’nın sizin için yarattığı şeylerden öğüt almaz mısınız?

١٨ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ رَحِيمٌ

18- “Eğer Allah’ın nimetlerini saymaya kalksanız, bunları sayamazsınız. Kuşkusuz, Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا} “Eğer Allah’ın nimetlerini saymaya kalksanız, bunları sayamazsınız.” Onları hıfzedemezsiniz. Âyetin “Nimetlere şükredemezsiniz” anlamına da geldiği de söylenmiştir.

{إِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ} “Kuşkusuz, Allah çok bağışlayan.” Kusurları örten, sorguya çekmeyendir.

{رَحِيمٌ} “Çok merhamet edendir.” Tevbe üzere vefat edene.

١٩ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ

19- “Allah, gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz her şeyi bilir.”

{ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ } “Allah, gizlediğiniz ve her şeyi bilir.” Hayır ve şerri.

{ وَمَا تُغْلِبُونَ } “Açığa vurduğunuz.” Hayır ve şerri.

۲۰ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ

20- “Onların, Allah’tan başka taptıkları hiçbir şeyi yaratamazlar. Çünkü onların kendileri yaratılmışlardır.”

{ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ } “Onların, taptıkları.” İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا } “Allah’tan başka. Hiçbir şey yaratamazlar.”

Bizim yarattığımız gibi hiçbir şey yaratmaya güç yetiremezler.

{ وَهُمْ يُخْلَقُونَ } “Çünkü onların kendileri yaratılmışlardır.” Onlar yontulmuş yaratılmışlardır.

۲۱ أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ

21- “Onlar ölüdürler, diri değildirler. Ne zaman dirileceklerini de bilmezler.”

{ أَمْوَاتٌ } “Onlar ölüdürler.” Ölü putlardır.

{ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ } “Diri değildirler. Bilmezler.” Yani ilahlar.

{ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ } “Ne zaman dirileceklerini de.” Kabirlerden ne zaman dirilip de hesaba çekileceklerini.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kâfir ne zaman hesaba çekileceğini bilmez.

Âyete şöyle anlam verenler de olmuştur: Melekler ne zaman hesaba çekileceğini de bilmezler.

إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ

۲۲ مُسْتَكْبِرُونَ

22- “Sizin ilâhınız bir tek Tanrı’dır. Ama ahirete inanmayanların kalpleri inkârcıdır, onlar büyüklük taslarlar.”

{إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ} “Sizin ilâhınız bir tek Tanrı’dır.” Bunu Allah Teâlâ bilir sizin ilahlarınız değil.

{فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ} “Ama ahirete inanmayanların.” Ölümden sonra dirilişe.

{فَلَوْبُهُمْ مُنْكَرَةٌ} “Kalpleri inkârcıdır.” Tevhidi.

{وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ} “Onlar büyüklük taslarlar.” İman etmekten yüz çevirerek.

﴿٣٣﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُغْلِبُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ

23- “Hiç kuşkusuz Allah, onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilmektedir. O, büyüklük taslayanları sevmez.”

{لَا جَرَمَ} “Hiç kuşkusuz.” Hakken, kesinlikle.

{أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ} “Allah, onların gizlediklerini de bilmektedir.” Gizledikleri buğzu, kıskançlığı, tuzağı ve ihaneti.

{وَمَا يُغْلِبُونَ} “Açığa vurduklarını da.” Açığa vurdukları sövme, eleştirme ve savaşma.

{إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ} “O, büyüklük taslayanları sevmez.” İman-dan yüz çevirerek.

﴿٢٤﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أُنْزِلَ رَّبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

24- “Onlara, ‘Rabbiniz ne indirdi?’ denildiğinde, ‘Öncekilerin ma-sallarını!’ derler.”

{وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ} “Onlara, denildiğinde.” Muktesimlere.⁴

{مَاذَا أُنْزِلَ رَّبُّكُمْ} “Rabbiniz ne indirdi?” Size Muhammed (sallallâhu

‘aleyhi ve sellem) Rabbinizden neleri söylüyor?

⁴ “Muktesim” sözcüğünün kimleri ifade ettiği noktasında bkz. Hicr Sûresi 90. âyete bkz.

{ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ } “Öncekilerin masallarını, derler.” Öncekilerin yalanları ve sözlerini.

لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ
بِغَيْرِ عِلْمٍ إِلَّا سَاءَ مَا يَزُرُونَ ﴿٢٥﴾

25- “(Bu sözlerinin sonucu şudur:) Onlar kıyâmet gününde, kendi günahlarının tamamını, bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yüklenirler! Dikkat edin! Yüklendikleri günah ne kötüdür!”

{ لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ } “(Bu sözlerinin sonucu şudur:) Onlar kendi günahlarını yüklenirler.” Günahlarını.

{ كَامِلَةً } “Tamamını.” Tastamam.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ } “Kıyâmet gününde, günahlarının da bir kısmını.” Günahları gibi.

{ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ } “Saptırdıkları kimselerin.” Hazret-i Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem)’den, Kur’an’dan ve imandan saptırdıklarını da.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } “Bilgisizce.” Bilgiye ve kanıta dayanmaksızın.

{ إِلَّا سَاءَ مَا يَزُرُونَ } “Dikkat edin! Yüklendikleri günah ne kötüdür.” Yani muktesimlerin yüklendikleri günahlar ne kötüdür.

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَآتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ
السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَتْهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

26- “Onlardan öncekiler de (peygamberlere) tuzak kurmuşlardı. Sonunda Allah da onların evlerine temellerinden gelmiş, üstlerindeki çatı başlarına çökmüştü! Bu azap onlara beklemedikleri bir yerden gelmişti!”

{ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan öncekiler de (peygamberlere) tuzak kurmuşlardı.” Muktesimlerin Hazret-i Muhammed (sallallahu ‘aleyhi

ve sellem)'e tuzak kuruşu gibi onlar da peygamberlerine tuzak kurmuşlardı. Bu şahıs yüksek bir kule inşa eden Nemrud'dur.

{ فَآتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ } "Sonunda Allah da onların evlerine gelmiş." Onların kulelerini yerinden sökmüş.

{ مِنْ الْقَوَاعِدِ } "Temellerinden." Temelden.

{ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ } "Çatı başlarına çökmüştü." Böylece kule başlarına yıkılmıştı.

{ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَيْهُمْ الْعَذَابُ } "Üstlerindeki. Bu azap onlara gelmişti." Yıkma gelmişti.

{ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ } "Beklemedikleri bir yerden." Bilmedikleri.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾

27- "Sonra, kıyâmet gününde de Allah onları rezil edecek ve 'Uğrunda, bana karşı gelmiş olduğunuz ortaklarım nerede!' diye soracaktır. Kendilerine ilim verilmiş olanlar, 'Bugün, rezillik ve kötülük inkâr edenleredir!' diyeceklerdir."

{ ثُمَّ } "Sonra." O.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يُخْزِيهِمْ } "Kıyâmet gününde de Allah onları rezil edecek." Onlara azap edecek ve onları rezil ve rüsva edecektir.

{ وَيَقُولُ } "Ve diye soracaktır." Allah kıyâmet gününde soracaktır.

{ أَيْنَ شُرَكَائِيَ } "Ortaklarım nerede?" Yani kendilerini benim ortamı olduğunu iddia ettiğiniz ilahlar.

{ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ } "Uğrunda, bana karşı gelmiş olduğunuz." Onlar için muhalefette bulunduğunuz ve onlardan dolayı peygamberlerime düşmanlık beslediğiniz.

{ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ } “Kendilerine ilim verilmiş olanlar diyeceklerdir.” Yani melekler.

{ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ } “Bugün, rezillik.” Kıyâmet gününde azap.

{ وَالسَّوَاءَ عَلَى الْكَافِرِينَ } “Ve kötülük inkâr edenleredir.” Cehennem ateşi ve şiddet.

الَّذِينَ تَتَوَفَّيْهُمْ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقُوا السَّلَامَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلَى إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

28- “Zulme devam ederken, meleklerin canlarını alacağı kimseler, ‘Biz, hiçbir kötülük yapmıyorduk.’ diyerek teslim olurlar. ‘Hayır, Allah sizin yapmış olduklarınızı, elbette hakkıyla bilendir!’”

{ الَّذِينَ تَتَوَفَّيْهُمْ الْمَلَائِكَةُ } “Meleklerin canlarını alacağı kimseler.” Bedir Savaşı’nda meleklerin ruhlarını kabzettiği,

{ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ } “Zulme devam ederken.” İnkâr etmekle.

{ فَأَلْقُوا السَّلَامَ } “Teslim olurlar.” Cevap verirler. Âyetin “Allah’a boyun eğdiler” anlamına geldiği de söylenmiştir..

{ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ } “Biz, hiçbir kötülük yapmıyorduk, diyerek.” Allah’ın dışında hiçbir şeye ibadet etmiyorduk ve Allah’a ortak da koşmuyorduk.

{ بَلَى } “Hayır.” Allah Teâlâ buyurur ki, hayır.

{ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Allah sizin yapmış olduklarınızı, elbette hakkıyla bilendir.” Sizin söylediklerinizi ve Allah’tan başkasına ibadet de ettiklerinizi.

﴿٢٩﴾ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَيْسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ

29- “Öyleyse, içinde sürekli kalmak üzere, cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların yeri ne kötü! (denilecektir).”

{ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا } “Öyleyse, içinde sürekli kalmak üzere, cehennemin kapılarından girin.” Ölmeksizin ve çıkartılmaksızın orada ikamet edici olarak kalınız.

{ فَلَيْسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ } “Büyüklik taslayanların yeri ne kötü, (denilecektir).” Kâfirlerin menzili olan cehennem ne kötüdür!

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرٌ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾

30- “Allah’tan sakınanlara, ‘Rabbiniz ne indirdi?’ denilince onlar, ‘İyilik indirdi.’ derler. Bu dünyada güzel iş yapanlara güzellik vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allah’tan sakınanların yurdu ne güzeldir!”

{ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا } “Allah’tan sakınanlara, denilince.” Küfür, şirk ve hayasızlıklardan sakınanlara. Âyette söz konusu edilenler Abdullah ibn Mesud ve ashabıdır.

{ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ } “Rabbiniz ne indirdi?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Rabbinizden size neyi diyor?

{ قَالُوا خَيْرٌ } “Onlar, ‘İyilik indirdi.’ derler.” Tevhid ve sıla-i rahmi.

{ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا } “Bu dünyada güzel iş yapanlara güzellik vardır.” Kıyâmet gününde cennet vardır.

{ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ } “Ahiret yurdu ise.” Yani cennet diyarı.

{ خَيْرٌ } “Daha hayırlıdır.” Dünyadan ve dünyanın içindekilerden.

{ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ } “Allah’tan sakınanların yurdu ne güzeldir.” Küfür, şirk ve hayasızlıklardan sakınanların yurdu olan cennet.

جَنَّاتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾

31- “Onlar, altlarından ırmaklar akan adn cennetlerine girerler. Orada, onlar için diledikleri her şey vardır. İşte Allah, sakınanları böyle ödüllendirir!”

{ جَنَّاتٍ عَدْنٍ } “Adn cennetlerine.” Ki, bu Rahmân’ın evidir.

{ يَدْخُلُونَهَا } “Girerler.” Kıyâmet gününde.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Onlar, altlarından akan.” Ağaçlarının ve meskenlerinin altlarından.

{ الْأَنْهَارِ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ لَهُمْ فِيهَا } “Orada, onlar için vardır.” Cennette.

{ مَا يَشَاءُونَ } “Diledikleri her şey.” Canlarının arzuladığı ve temenni ettikleri bütün şeyler.

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ } “Allah, sakınanları ödüllendirir!” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan sakınanları.

الَّذِينَ تَتَوَفَّيْهُمْ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ
بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

32- “Melekler, onların canlarını iyi insanlar olarak alırlarken, ‘Barış ve esenlik size! (Dünyada iken) yapmış olduklarınıza karşılık, girin cennete!’ derler.”

{ الَّذِينَ تَتَوَفَّيْهُمْ الْمَلَائِكَةُ } “Melekler, onların canlarını alırlarken.” Melekler onların ruhlarını kabzederlerken.

{ طَيِّبِينَ } “İyi insanlar olarak.” Şirkten arınmış olarak tertemiz bir şekilde.

{ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ } “Barış ve esenlik size, derler.” Allah Teâlâ’dan size.

{ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ } “Girin cennete.” İmanınızla giriniz. Cenneti aralarında bölüştürürler.

{ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “(Dünyada iken) yapmış olduklarınıza karşılık.”
Ve dünyadaki dile getirmiş olduğunuz hayırlara karşılık.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾

33- “(İnkâr edenler) kendilerine ruhlarını alacak meleklerin gelmesini veya Rabbinin azap emrinin gelmesini mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah, onlara haksızlık etmedi, ama onlar kendi kendilerine haksızlık ediyorlardı.”

{ هَلْ يَنْظُرُونَ } “(İnkâr edenler) bekliyorlar mı?” Mekke ehli beklememektedir. Zira iman etmemektedirler.

{ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ } “Kendilerine ruhlarını alacak meleklerin gelmesini.” Ruhlarının kabzolanması için.

{ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ رَبِّكَ } “Veya Rabbinin azap emrinin gelmesini.” Rabletinin azabı olan helakı.

{ كَذَلِكَ } “Böyle.” Sana kavminin yaptığı gibi seni yalanlıyorlar ve sana sövgüde bulunuyorlar.

{ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan öncekiler de yapmışlardı.” Senden öncekiler de onlar da peygamberlerini yalanlamışlardı ve onlara sövgüde bulunmuşlardı.

{ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ } “Allah, onlara haksızlık etmedi.” Onları helak etmekle.

{ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ } “Ama onlar kendi kendilerine haksızlık ediyorlardı.” Şirk ve peygamberleri yalanlamakla.

فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٤﴾

34- “Böylece, yapmış olduklarının kötülükleri onlara ulaştı ve alay ettikleri şey kendilerini kuşatıverdi.”

{ فَاصَابُهُمْ سَيِّئَاتٌ مَا عَمِلُوا } “Böylece, yapmış olduklarının kötülükleri onlara ulaştı.” İşlediklerinin cezası ve söyledikleri masiyetlerin karşılığı.

{ وَحَاقَ بِهِمْ } “Kendilerini kuşatıverdi.” Deveran etti ve kendilerine indi ve onlara hak oldu.

{ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ } “Ve alay ettikleri şey.” Peygamberlerle alay edişlerinin karşılığı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kendisiyle alay etmekte oldukları azap.

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾

35- “Allah’a ortak koşanlar, ‘Eğer Allah dileseydi ne biz ne de atalarımız, O’ndan başka bir şeye tapmazdık ve O’nun buyruğu olmadan bir şeyi de haram saymazdık!’ dediler. Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Elçilere, apaçık tebliğden başka bir görev düşer mi?”

{ وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا } “Allah’a ortak koşanlar, dediler (‘Allah’a putları şirk koşanlar.)’” Yani Mekke ehli.

{ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ } “Eğer Allah dileseydi O’ndan başka bir şeye tapmazdık.” Putlara.

{ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا } “Ne biz ne de atalarımız.” Bizden öncekiler.

{ وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ } “Ve O’nun buyruğu olmadan haram saymazdık.” Allah’ın dışında.

{ مِنْ شَيْءٍ } “Bir şeyi de.” Bahîre, Sâibe, Vasîle ve Hâm’ı haram saymazdık. Ancak Allah Teâlâ bunları haram kıldı ve bunu bize emretti.

{ كَذَلِكَ } “Böyle.” Yaptığı gibi. Kavmin seni Allah’a ekin ve hayvanları haram kılışla,

{ فَعَل } “Yapmışlardı.” Yalanladı.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan öncekiler de.” Allah’a.

{ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ } “Elçilere, bir görev düşer mi?” Resûllere düşen,

{ إِلَّا الْبَلَاغُ } “Tebliğden başka.” Allah’ın risaletini ve O’ndan geleni.

{ الْمُبِينُ } “Apaçık.” Bildiğiniz açık bir dil ile.

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ
فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي
الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ ﴿٣٦﴾

36- “Andolsun biz, her ümmete, ‘Allah’a kulluk edin ve azgın şeytandan uzak durun!’ demesi için bir elçi gönderdik. Onların içinde, Allah’ın doğru yola ilettiği kimseler olduğu gibi, kendisine sapıklık gerekli olan kimseler de vardır. O halde yeryüzünde dolaşın da, yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu bir görün!”

{ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ } “Andolsun biz, her ümmete, gönderdik.” Her kavme/millete.

{ رَسُولًا } “Bir elçi.” Seni kavmine elçi olarak gönderdiğimiz gibi.

{ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Allah’a kulluk edin demesi için.” Allah’ı birleyiniz diye.

{ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ } “Ve azgın şeytandan uzak durun.” Putlara ibadet edişi terk ediniz. Tağutun şeytan olduğu da söylenmiştir. Tağutun kâhin olduğu da söylenmiştir.

{ فَمِنْهُمْ } “Onların içinde.” Kendilerine resûlü gönderdiğimiz kimselerin içinde.

{ مَنْ هَدَى اللَّهُ } “Allah’ın doğru yola ilettiği kimseler olduğu gibi.” Dinine hidayet ettiği ve bundan dolayı da resûllere iman ile icabet eden,

{ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ } “Gerekli olan kimseler de vardır.” Vacip olan.

{ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ } “Kendisine sapıklık” Resûllere iman etmeyerek icabet etmeyen.

{ فَسِيرُوا } “O halde dolaşın da.” Sefere çıkınız da.

{ فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا } “Yeryüzünde bir görün.” İbret alınız.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ } “Yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu.” Resûlleri yalanlayanların durumlarının sonunu.

إِنْ تَحَرَّضَ عَلَى هُدْيِهِمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾

37- “Sen, onların doğru yola gelmelerini ne kadar istesen de, kuşkusuz Allah, saptırdıklarını doğru yola erdirmez. (Kıyâmet gününde), onların yardımcıları da yoktur.”

{ إِنْ تَحَرَّضَ عَلَى هُدْيِهِمْ } “Sen, onların doğru yola gelmelerini ne kadar istesen de.” Onların tevhide ulaşmasına.

{ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي } “Kuşkusuz Allah, doğru yola erdirmez.” Dinine.

{ مَنْ يُضِلُّ } “Saptırdıklarını.” Yaratıkları içinden dininden saptırmiş olduklarını. Bunlar O’nun dinine ehil olmazlar.

{ وَمَا لَهُمْ } “(Kıyâmet gününde), onların yoktur.” Mekke kâfirleri için.

{ مِنْ نَاصِرِينَ } “Yardımcıları da.” Allah’ın azabından engelleyici hiçbir kimse de.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ بَلَى وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

38- “Onlar, ‘Allah, ölen kimseyi diriltmeyecektir!’ diye olanca güçleriyle, Allah adına yemin etmektedirler. Hayır, hayır, bu, Allah’ın gerçekleşmesini üstlendiği bir sözdür. Ama insanların çoğu bilmezler.”

{ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ } “Onlar, olanca güçleriyle, Allah adına yemin etmektedirler.” Olanca güçleriyle Allah adına yeminde bulundular. Bir kişi Allah adına yemin edince hiç kuşkusuz olanca gücüyle yemin etmiş olur.

{ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ } “Allah, ölen kimseyi diriltmeyecektir, diye.” Ölümünden sonra.

{ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ } “Hayır, bu, Allah’ın gerçekleşmesini üstlendiği bir sözdür.” Allah’ın üzerine aldığı.

{ حَقًّا } “Hayır.” Vacip olarak kesinlikle ölümünden sonra diriliş gerçekleşecek.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ } “Ama insanların çoğu.” Mekke ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmezler.” Bunu bilmezler ve tasdik de etmezler.

لِيَبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يُخْتَلَفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾

39- “(O, bu söz gereği, insanları), hakkında ayrılığa düştükleri konuları, onlara açıklamak ve inkâr edenlerin de yalancı olduklarını bilmeleri için (diriltecektir).”

{ لِيَبَيِّنَ لَهُمُ } “(O, bu söz gereği, insanları), onlara açıklamak (diriltecektir).” Mekke ehli için.

{ الَّذِي يُخْتَلَفُونَ فِيهِ } “Hakkında ayrılığa düştükleri konuları.” Dinde muhalefet ettikleri şeylerde.

{ وَلِيَعْلَمَ } “Bilmeleri için.” Bilsinler diye.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Ve inkâr edenlerin de.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler kıyâmet gününde.

{ اِنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ } “Yalancı olduklarını.” Dünyadayken söyledikleri cennetin, cehennem azabının, dirilişin ve hesabın olmadığına dair sözlerinde.

اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ اِذَا ارَدْنَاهُ اَنْ نَّقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾

40- “Biz, bir şeyin olmasını dilediğimizde, ona sözümüz, sâdece ‘Ol!’ demektir. O da hemen oluverir.”

{ اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ اِذَا ارَدْنَاهُ اَنْ نَّقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ } “Biz, bir şeyin olmasını dilediğimizde, ona sözümüz, sâdece ‘Ol!’ demektir. O da hemen oluverir.” Kıyâmet gününün gerçekleşmesine dair emrimiz.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنِیَوِّزَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَا جَزَءَ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا یَعْلَمُوْنَ ﴿٤١﴾

41- “Zulme uğradıktan sonra, Allah yolunda hicret edenlere gelince; biz onları bu dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Ahiret ödülü ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!”

{ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللّٰهِ } “Allah yolunda hicret edenlere gelince.” Allah taatte Mekke’den Medine’ye.

{ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا } “Zulme uğradıktan sonra.” Mekke ehlinin kendilerine azap edişlerinden sonra. Yani Ammâr ibn Yâsir, Bilal, Suhayb ve ashabları.

{ لَنِیَوِّزَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا } “Biz onları bu dünyada yerleştireceğiz.” Onları Medine’de yerleştireceğiz.

{ حَسَنَةً } “Güzel bir şekilde.” Değerli, güvenilir, ganimet sahibi helal bir yurda.

{ وَلَا جَزَءَ الْاٰخِرَةِ } “Ahiret ödülü ise elbette.” Ahiretin sevabı ise.

{ اَكْبَرُ } “Daha büyüktür.” Dünya sevabından daha ihtişamlıdır.

{ لَوْ كَانُوا یَعْلَمُوْنَ } “Keşke bilselerdi.” Ve muhakkak bileceklerdir.

٤٢ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

42- “Onlar, sabreden ve yalnız Rablerine güvenip dayananlardır.”

{ الَّذِينَ صَبَرُوا } “Onlar, sabreden.” Kâfirlerin eziyetlerine.

{ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ } “Ve yalnız Rablerine güvenip dayananlardır.”

Yani Ammar ve ashâbı onun dışında başka bir kimseye dayanıp güvenmesinler.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ فَسَأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ٤٣

43- “Biz senden önce de, ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri, elçi olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun!”

{ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ } “Biz senden önce de elçi olarak gönderdik.” Ey Muhammed! Elçiler.

{ إِلَّا رِجَالًا } “Ancak erkekleri.” Senin gibi insan.

{ نُوْحِي إِلَيْهِمْ } “Kendilerine vahyettiğimiz.” Emir, nehy ve alametleri vahyettiğimiz.

{ فَسَأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ } “Bilenlere sorun.” Tevrat ve İncil ehline.

{ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ } “Eğer bilmiyorsanız.” Allah Teâlâ’nın göndermiş olduğu elçilerin bütününün insan olduğunu bilmiyorsanız.

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ٤٤

44- “Onları açık delillerle ve kitaplarla (gönderdik). Biz şimdi de insanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da düşünüp öğüt almaları için bu Kur’an’ı indirdik.”

{ بِالْبَيِّنَاتِ } “Onları açık delillerle (gönderdik).” Emir, nehy ve alametlerle.

{ وَالرُّبْرُ } “Ve Kitaplarla.” Önceki kitapların haberi.

{ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ } “Biz şimdi de bu Kur’an’ı sana indirdik.” Cebrail (‘alehi’s-selâm)’ı Kur’an ile.

{ لَتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ } “İnsanlara, kendilerine indirileni açıkla-man.” Kendilerine Kur’an’da emredilen şeyi.

{ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ } “Ve onların da düşünüp öğüt almaları için.” Kendilerine Kur’an’da indirilen şeyleri düşünsünler diye.

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ
الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾

45- “Kötülük planları yapanlar, Allah’ın kendilerini yere batırma-yacağından ya da farkına varmadıkları bir yerden, kendilerine azabın gelmeyeceğinden güvende midirler?”

{ أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ } “Kötülük planları yapanlar, güvende mi-dirler?” Allah’a şirk koşanlar.

{ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ } “Allah’ın batırmayacağından.” Allah Teâlâ’nın ken-dilerini yere batırmayacağından.

{ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ } “Kendilerini yere. Kendilerine gelmeyeceğin-den.” Ya da kendilerine gelmemesinden.

{ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ } “Ya da farkına varmadıkları bir yerden, azabın.” Azabın inişinden.⁵

⁵ a) { أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ } “Kötülük planları yapanlar” buyruğundan kastedi-lenler Mekke kâfirleridir. Bunlar Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e tu-zak kurmuş ve ashabının O’na iman etmeye, O’na uymaktan engellemeye ça-lışmışlardır. Araplardan O’na kulak verenlere kötülük yapmışlardır.

b) { الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ } “Kötülük planları yapanlar” ifadesinin aslı “Ellezine Mekeru’l-Mekerâti’s-Seyyiât”dir. Yani “Seyyiât” sözcüğü mahzûf bir masdarın sıfatıdır. Tefsîrü’l-Beydâvî, s. 292.

٤٦ { أَوْ يَأْخُذْهُمْ فِي تَقْلُبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ }

46- “Yahut gezip dolaşırlarken O’nun, kendilerini yakalamayacağından güvende midirler? Üstelik onlar, bunu engelleme gücüne de sahip değildirler.”

{ أَوْ يَأْخُذْهُمْ } “Yahut O’nun, kendilerini yakalamayacağından güvende midirler?” Yahut da onları yakalamamasından.

{ فِي تَقْلُبِهِمْ } “Gezip dolaşırlarken.” Ticarete gidiş ve gelişlerinde.

{ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ } “Üstelik onlar, bunu engelleme gücüne de sahip değildirler.” Allah’ın azabından kaçıcı değildirler.⁶

٤٧ { أَوْ يَأْخُذْهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرْؤُفٌ رَحِيمٌ }

47- “Yoksa Allah’ın kendilerini yavaş yavaş tüketerek cezalandırmayacağından güvende mi oldular? Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir.”

{ أَوْ يَأْخُذْهُمْ } “Yoksa Allah’ın kendilerini cezalandırmayacağından güvende mi oldular?” Yahut da onları yakalamamasından.

{ عَلَى تَخَوُّفٍ } “Yavaş yavaş tüketerek.” Liderlerini ve ashaplarını azaltarak.

{ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرْؤُفٌ رَحِيمٌ } “Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir.” Tevbe edene karşı. Âyetin “Azabı tehir etmekle çok şefkatlidir, pek merhametlidir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

⁶ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(فِي تَقْلُبِهِمْ) ‘Dönüp dolaşırken’, dönüp dolaşmalarında, gidip gelmelerinde anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr, Nahl Sûresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsîrü't-Taberî*, c. 14, s. 112.

b) Âyet “Yeryüzünde gelişip dolaşmalarında ve yolculuklar yapmalarında” anlamındadır. Nitekim İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan, { أَوْ يَأْخُذْهُمْ } “Yahut onlar dönüp dolaşırken kendilerini yakalayivermesinden” buyruğu hakkında şöyle dediğini aktarmaktadır: “Dilersem onu bir yolculukta yakalarım.” *Tefsîrü't-Taberî*, c. 14, s. 112.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ
وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Onlar, Allah’ın yarattığı şeylerin gölgelerinin nasıl sağdan, soldan sürünerek, Allah’a secde ederek döndüğünü görmediler mi?”

{أَوَلَمْ يَرَوْا} “Görmediler mi?” Mekke ehli.

{إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ} “Allah’ın yarattığı şeylerin.” Ağaçlar ve hayvanlar.

{يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ} “Gölgelerinin nasıl döndüğünü.” Gölgesinin döndüğü.

{عَنِ الْيَمِينِ} “Sağdan.” Sabahleyin.

{وَالشَّمَائِلِ} “Soldan.” Soldan akşamleyin.

{سُجَّدًا لِلَّهِ} “Allah’a secde ederek.” Allah’a secde ederler. Onların gölgeleri sabah da akşam da Allah’a secde etmektedir.

{وَهُمْ دَاخِرُونَ} “Onlar, Sürünerek.” İtaat edicidirler.⁷

⁷ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(يَتَفَيَّؤُا) ‘Dönerek’, meylettirir anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Nahl Sûresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 14, s. 115.

b) Fey’ sözcüğü dönmek anlamındadır. Gölge dönmeye başladığında Fae’z-Zillu denilir. *El-Müfredat fi Ğaribi’l-Kur’an*. ‘F-Y-E’ maddesi.

İbn Abbâs’ın (يَتَفَيَّؤُا) sözcüğün (يَتَمَيَّلُوا) olarak tefsir etmesi, gölgenin sabah akşam konum değiştirmesinden dolayıdır. Zira gölge sabahleyin başka bir yerdeyken akşama bambaşka bir yerededir. İbn Abbâs bunu göz önüne alarak âyeti tefsir etmiştir.

Evrendeki varlıkların Allah azze ve celleye secde edişleri Allah Teâlâ’nın evrene koyduğu sünnetullah dairesinden bir an dahi olsun çıkmamalarıdır.

c) (وَهُمْ دَاخِرُونَ) “Onların sürünerek” ilahî buyruğunda geçen (دَاخِرُونَ) sözcüğü, küçüklük ve zillet anlamındadır. Ebû Ubeyde der ki; “(وَهُمْ دَاخِرُونَ), küçüklük göstererek anlamındadır. Falanca Allah’a zillet gösterip huzulu davrandığında ‘Fulanun dehara lillahi’ denilir.” *Mecâzü’l-Kur’an*, c. 1, s. 360.

Nitekim Mücahid ve Katade’de âyeti bu şekilde tefsir etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 14, s. 116.

وَاللَّهُ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ
وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾

49- “Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve melekler Allah’a secde ederler, onlar büyüklük taslamazlar.”

{ وَاللَّهُ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde bulunanlar, Allah’a secde ederler.” Güneş, ay ve yıldızlar.

{ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ } “Yerdeki canlılar.” Hayvanlar ve kuşlar.

{ وَالْمَلَائِكَةُ } “Ve melekler.” Semada Allah’a secde ederler.

{ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ } “Onlar büyüklük taslamazlar.” Allah’a secde edikten kaçınıp da.

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

50- “Çünkü onlar üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine emredileni yaparlar.”

{ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ } “Çünkü onlar üstlerindeki Rablerinden korkarlar.” Kendilerinin üzerinde Arş’a istiva etmiş olandan.

{ وَيَفْعَلُونَ } “Ve yaparlar.” Yani ve derler.

{ مَا يُؤْمَرُونَ } “Kendilerine emredileni.” Yani melekler.

وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلَهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَإِيتَايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾

51- “Allah dedi ki: ‘İki ilâh edinmeyin! O, ancak tek ilâhtır. O halde yalnız benden korkun!’”

{ وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا } “Allah dedi ki: Edinmeyin!” İbadet etmeyiniz.

{ إِلَهَيْنِ اثْنَيْنِ } “İki ilâh.” Kendisine ve putlara.

{ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ } “O, ancak tek ilâhtır.” Çocuksuz ve ortaksız.

{ فَإِيتَايَ فَارْهَبُونِ } “O halde yalnız benden korkun!” Putlara ibadet etmek konusunda benden korkunuz.

﴿٥٢﴾ وَلَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصْبَاً أَفْغَيْرِ اللَّهِ تَتَّقُونَ

52- “Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Din de sadece O’na aittir. O halde Allah’tan başkasından mı korkacaksınız?”

{ وَلَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur.” Mahlukatlar ve harikuladelipler.

{ وَلَهُ الدِّينُ وَاصْبَاً } “Din de sadece O’na aittir.” Sürekli olarak. Halis olarak anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَفْغَيْرِ اللَّهِ تَتَّقُونَ } “O halde Allah’tan başkasından mı korkacaksınız?” İbadet edeceksiniz.

﴿٥٣﴾ وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْزَوْنَ

53- “Nimet olarak size ulaşan ne varsa hepsi Allah’tandır. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman da yalnız O’na yalvarırsınız.”

{ وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ } “Nimet olarak size ulaşan ne varsa hepsi Allah’tandır.” Allah katındandır. Putlar tarafından değil.

{ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ } “Sonra size bir zarar dokunduğu zaman.” Size şiddet/sıkıntı isabet ettiğinde.

{ فَإِلَيْهِ } “Da yalnız O’na.” Allah’a.

{ تَجْزَوْنَ } “Yalvarırsınız.” O’na tazarruda bulunur ve O’na dua edersiniz.

﴿٥٤﴾ ثُمَّ إِذَا كُشِفَ الضُّرُّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ

54- “Sonra sizden zararı giderdiğinde de içinizden bir topluluk, he-men Rablerine ortak koşarlar!”

{ ثُمَّ إِذَا كُشِفَ الضُّرُّ } “Sonra zararı giderdiğinde de.” Şiddetli sıkıntıyı kaldırdığında.

{ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ } “Sizden. Bir topluluk.” Bir taife.

{ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ } “İçinizden. Hemen Rablerine ortak koşarlar.” Putları.

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتُّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

55- “Bunu, kendilerine verdiğimiz nimete nankörlük etmek için (yaparlar). Yaşayın, eğlenin bakalım! Yakında bileceksiniz!”

{ لِيَكْفُرُوا } “Bunu, nankörlük etmek için (yaparlar).” Ta ki nankörlükte bulunsunlar diye.

{ بِمَا آتَيْنَاهُمْ } “Kendilerine verdiğimiz nimete.” Kendilerine bahşettiğimiz nimete. Bunun üzerine “Bu, ilahlarımızın şefaati ilemdir.” derler.

{ فَتَمَتُّعُوا } “Yaşayın, eğlenin bakalım.” Küfür ve haram içinde yaşamınızı sürünüz bakayım.

{ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ } “Yakında bileceksiniz.” Size ne yapılacağını.

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيًّا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾

56- “Onlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan, ne olduğunu bilmedikleri varlıklara (putlara) pay ayırırlar! Allah’a yemin olsun ki uydurduğunuz bu yalanlardan dolayı, mutlaka sorguya çekileceksiniz!”

{ وَيَجْعَلُونَ } “Onlar, ayırırlar.” Diyorlar.

{ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيًّا } “Ne olduğunu bilmedikleri varlıklara (putlara) pay.” Kadınları dışta tutarak erkeklere pay veriyorlar.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bir şey dile getiremeyen ve bilmeyenler için yani putlar için bir pay ayırıyorlar.

{ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ } “Kendilerine verdiğimiz rızıktan.” Ekinden ve hayvanlardan. Diyorlar ki, Allah Teâlâ bunu bize emretti.

{ تَاللَّهِ } “Allah’a yemin olsun ki.” Allah’a yemin olsun ki.

{ لَتَسْتَلْنَ } “Mutlaka sorguya çekileceksiniz.” Kıyâmet gününde.

{ عَمَّا كُنتُمْ تَقْتِرُونَ } “Uydurduğunuz bu yalanlardan dolayı.” Allah’a yalan isnad etmenizden dolayı.

وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾

57- “Yine onlar, o şanı yüce Allah’a kızlar isnat ediyorlar. Bununla birlikte onlar, akıllarınca, beğendikleri (erkekleri de) kendileri için seçiyorlar!”

{ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ } “Yine onlar, Allah’a kızlar isnat ediyorlar.” Meleklerin Allah’ın kızları olduğunu söylüyorlar.

{ سُبْحَانَهُ } “O şanı yüce.” Allah Teâlâ oğul ve ortak edinmekten münezzehtir.

{ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ } “Bununla birlikte onlar, akıllarınca, beğendikleri (erkekleri de) kendileri için seçiyorlar.” Erkekleri seçmektedirler.

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾

58- “Onlardan birine kız çocuğu doğduğu haber verildiğinde öfkelenir, yüzü kapkara kesilir.”

{ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ } “Onlardan birine kız çocuğu doğduğu haber verildiğinde.” Cariye/kız çocuğu.

{ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا } “Yüzü kapkara kesilir.” Yüzü gamdan dolayı simsiyah kesilir.

{ وَهُوَ كَظِيمٌ } “Öfkelenir.” Gönlünde doğan sıkıntıdan dolayı kederli ve üzüntülü bir hale dönüşür.

يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ

فِي التُّرَابِ أَلَّا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾

59- “Kendisine verilen haberin kötülüğünden ötürü kavminden gizlenir. Şimdi o maruz kalacağı bu utanca karşın, onu yanında mı tutmalı, yoksa (diri diri) toprağa mı gömmelidir? Dikkat edin, vermekte oldukları karar ne kötüdür!”

{ يَتَوَارَى مِنَ الْقَوْمِ } “Kavminden gizlenir.” Kavminden saklanır.

{ مِنْ سُوءٍ } “Kötülüğünden ötürü.” Hoşlanmadığı şeyden dolayı.

{ مَا بُشِّرَ بِهِ } “Kendisine verilen haberin.” Kız çocuğu haberini açığa vurmanın hoş olmayışı.

{ أَيْمُسِكُهُ } “Şimdi onu yanında mı tutmalı?” Onu korusun mu?

{ عَلَى هُونٍ } “O maruz kalacağı bu utanca karşın.” Meşakkat ve zilletle.

{ أَمْ يَدُسُّهُ } “Yoksa... mı gömmelidir?” Gömsün mü?

{ فِي التُّرَابِ } “Diri diri toprağa.” Diri olarak.

{ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ } “Dikkat edin, vermekte oldukları karar ne kötüdür.” Erkek çocuğun kendilerine, kızların ise Allah azze ve celleye ait olduğuna dair verdikleri hüküm ne derece kötüdür!

لِّلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾

60- “Kötü sıfat, ahirete inanmayanlar içindir. En yüce sıfatlar ise Allah’a aittir. Çünkü O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ لِّلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ } “Ahirete inanmayanlar içindir.” Ölümünden sonra dirilişe.

{ مَثَلُ السَّوْءِ } “Kötü sıfat.” Yani cehennem ateşi.

{ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ } “En yüce sıfatlar ise Allah’a aittir.” Çocuğunun ve ortağının olmamasıyla yüce ilahî ve rubûbî sıfatlar.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } “Çünkü O, mutlak üstündür.” Kendisine iman etmeyenden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Kendisinden başkasına ibadet edilmemesini emretmekle.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾

61- “Eğer Allah insanları, yapmış oldukları kötülüklerden dolayı hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde tek canlı bırakmazdı. Ama O, onları belli bir süreye kadar ertelemektedir. Bununla birlikte onlar, süreleri geldiğinde onu, ne bir an erteleyebilirler, ne bir an öne alabilirler.”

{ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ } “Eğer Allah insanları, yapmış oldukları kötülüklerden dolayı hemen cezalandırsaydı.” Şirk koşuşlarından dolayı.

{ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا } “Yeryüzünde bırakmazdı.” Yerin üstünde.

{ مِنْ دَابَّةٍ } “Tek canlı.” Cin ve insanlardan hiçbir kimseyi.

{ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ } “Ama O, onları ertelemektedir.” Onlara mühlet vermektedir.

{ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى } “Belli bir süreye kadar.” Onların helak oluş vaktine kadar.

{ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ } “Bununla birlikte onlar, süreleri geldiğinde.” Helak oluş vakitleri geldiğinde,

{ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً } “Onu, ne bir an erteleyebilirler.” Ecelden bir saat miktarı kadar terk edemezler.

{ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ } “Ne bir an öne alabilirler.” Ecelden önce helak olmazlar.

وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ
الْحُسْنَى لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾

62- “Onlar, kendilerinin hoşlanmadıklarını Allah’a isnat etmektedirler, ama dilleri ise, en güzel sonucun kendilerinin olduğunu yalan yere söyler durur! Onlara mutlaka ateş vardır ve onlar ona sürüleceklerdir.”

{ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ } “Onlar, kendilerinin hoşlanmadıklarını Allah’a isnat etmektedirler.” Kendi nefisleri için razı olmadıkları kızların Allah’a ait olduğunu söylemektedirler.

{ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ } “Ama dilleri ise, yalan yere söyler durur.” Dilleriyle yalan söylemektedirler.

{ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَى } “En güzel sonucun kendilerinin olduğunu.” Yani erkeklerin. “En güzel sonucun kendilerinin olduğunu” âyetinin, cennet anlamına geldiği de söylenmiştir. Ayrıca âyetin “Cennet nereden onların olacak?” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَا جَرَمَ } “Mutlaka.” Hakikaten, kesinlikle.

{ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ } “Onlara ateş vardır ve onlar ona sürüleceklerdir.” Terk edilmişlerdir. Âyetin “Unutulmuşlardır” anlamına geldiği de söylenmiştir. Eğer sözcük (مُفْرَطُونَ) şeklinde okunacak olursa âyetin anlamı “Onlar söz ve eylemleriyle günahla öne geçmiş kimseler idiler” olur.

ثَالِثًا لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ
فَهُوَ وَلِيُّهُمْ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

63- “Allah’a yemin olsun ki biz senden önceki milletlere de elçiler göndermiştik. Şeytan onlara yaptıkları işleri güzel gösterdi. O, bugün de onların dostudur. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.”

{ ثَالِثًا } “Allah’a yemin olsun ki.” Allah’a yemin olsun ki.

{ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ } “Biz senden önceki milletlere de elçiler göndermiştik. Şeytan onlara yaptıkları işleri güzel gösterdi.” Dinlerini süsledi de iman etmediler.

{ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ } “O, bugün de onların dostudur.” Dünyada dostları cehennem ateşinde ise onların yakın arkadaşısıdır, onlarla birliktedir.

{ وَلَهُمْ } “Onlar için vardır.” Ahirette.

{ عَذَابٌ آتٍ } “Can yakıcı bir azap.” Acıtcı.

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

64- “Biz sana kitabı, hakkında ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıkça anlatman için ve inanacak bir topluma yol gösterici ve rahmet olarak indirdik.”

{ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ } “Biz sana kitabı, indirdik.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile.

{ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا } “Ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıkça anlatman için.” Muhalefet ettikleri.

{ فِيهِ } “Hakkında.” Dinde.

{ وَهُدًى } “Yol gösterici.” Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً } “Ve rahmet olarak.” Azaptan.

{ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “Ve inanacak bir topluma.” Ona iman eden.

وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾

65- “Allah gökten bir su indirmiş ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmiştir. Kuşkusuz bunda, işiten bir toplum için ibret vardır.”

{ وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Allah gökten bir su indirmiş.” Yağmur.

{ فَأَخْيَا بِهِ } “Ve onunla diriltmiştir.” Yağmurla.

{ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا } “Yeryüzünü ölümünden sonra.” Kuraklığından ve kurumuş olmasından sonra.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Kuşkusuz bunda, vardır.” Belirtilen şeyin diriltilişinde.

{ لَآيَةً } “İbret.” Alamet.

{ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ } “İşiten bir toplum için.” İtaat eden ve tasdik eyleyen.

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ
وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ ﴿٦٦﴾

66- “Sizin için davarlarda da ibret vardır. Size, onların karınlarındaki fişkı (ince bağırsak muhtevası) ile kan arasında oluşan (sütten içiririz ki), o süt katkısızdır, içenlerin boğazından kolaylıkla geçer.”

{ وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ } “Sizin için davarlarda da ibret vardır. Size, onların karınlarındaki fişkı (ince bağırsak muhtevası) ile kan arasında oluşan (sütten içiririz ki).” Çıkartırız.

{ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ } “O süt katkısızdır, içenlerin boğazından kolaylıkla geçer.” İştah çekicidir.

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

67- “(Size) hurma ağaçlarının meyvesini ve üzümle de (yediririz) ki, siz onlardan hem içki,⁸ hem de güzel bir rızık edirsiniz. Bunda, aklını kullanan bir toplum için ibret vardır.”

⁸ (سَكَرًا) sözcüğüne Hamdi Döndüren Hoca, içecek anlamı vermiştir. Ancak biz, İbn Abbâs'ın âyeti sarhoş edici şey olarak tefsir etmesinden dolayı âyetin çeviri metninde tasarrufa giderek içki diye çevirdik.

{ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ } “(Size) hurma ağaçlarının meyvesini ve üzümle de (yediliriz) ki.” Yani üzümü.

{ تَتَخَذُونَ مِنْهُ سَكْرًا } “Siz onlardan hem şıra, edirsiniz.” Sarhoş edici. Bu âyet mensuhtur. Âyetin “Yiyecek” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَرِزْقًا حَسَنًا } “Hem de güzel bir rızık.” Helal rızık yani sirke, pekmez, kuru üzüm ve bunun dışındaki diğer şeyler.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Bunda, vardır.” Belirtilen şeylerde sizin için vardır.

{ لَّآيَةٍ } “İbret.” Alamet.

{ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ } “Aklını kullanan bir toplum için.” Tasdik eyleyen.⁹

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ
وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾

68- “Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: ‘Dağlarda, ağaçlarda ve insanların yapacakları kovanlarda kendine evler edin.’”

⁹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “Âyetteki (سَكْرًا) , ağaçların meyvelerinden yapıp haram kılınmış olan içkidir. (رِزْقًا حَسَنًا) ‘Güzel rızık’ ise Allah’ın helal kıldıklarıdır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Nahl Sûresi. Bu haberi İbn Cerir birkaç kanaldan Amr ibn Süfyan kanalıyla İbn Abbâs’tan muttasıl olarak rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 14, s. 134. Yine İbn Cerir bu haberi Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan muttasıl olarak rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 14, s. 135.

b) Beyhakî ve Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan Allah Teâlâ’nın (تَتَخَذُونَ مِنْهُ سَكْرًا) “Siz onlardan hem içki edirsiniz.” ilahî buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: “Allah Teâlâ, bundan sonra hamr haram kılınmış olmakla birlikte sekeri/içkiyi haram kılmıştır. Zira seker/içki de hamrdandır. (رِزْقًا حَسَنًا) “Güzel rızık”, bu da sirke, şıra, nebib vb şeyler gibi O’nun helal olanıdır. Allah Teâlâ bunu onayladı ve Müslümanlar için helal kıldı.” *Es-Sünenü’l-Kübrâ*, c. 8, s. 297, Eşribe; *Tefsirü’t-Taberî*, c. 14, s. 137.

c) İbn Abbâs’tan aktarılan rivayetlerden anlaşıldığına göre; bu âyet hamrın/içkinin haram kılınmasından önce nazil olmuştur. Zira Nahl Sûresi Mekkidîr, hamrı haram kılan âyetler ise Medenîdir.

{ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ } “Rabbin bal arısına şöyle vahyetti.” Rabbin bal arısına şöyle ilham etti.

{ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا } “Dağlarda, kendine evler edin.” Dağlarda mesken edin.

{ وَمِنَ الشَّجَرِ } “Ağaçlarda.” Ağaçlarda da.

{ وَمِمَّا يَغْرِشُونَ } “Ve insanların yapacakları kovanlarda.” Bina ettikleri şeylerde de.

ثُمَّ كُلِّي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ
بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً
لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

69- “Sonra da her çeşit meyveden ye ve Rabbin tarafından senin için düzenlenmiş olan yollarında boyun eğerek yürü! Onların karınlarından, renkleri çeşit çeşit bir içecek çıkar ki onda insanlara şifa vardır. Kuşkusuz bunda, düşünen bir toplum için ibret vardır.”

{ ثُمَّ كُلِّي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ } “Sonra da her çeşit meyveden ye.” Türlü türlü bütün meyvelerden ye.

{ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ } “Ve Rabbin tarafından senin için boyun eğerek yollarında yürü.” Rabbinin yollarına gir.

{ ذُلُلًا } “Düzenlenmiş olan.” Sana amade kılınmış ve senin boyun-duruğuna sunulmuş olarak.

{ يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا } “Onların karınlarından, çıkar ki.” Bal arısının karından.

{ شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ } “Renkleri çeşit çeşit bir içecek.” Kırmızı, sarı ve beyaz.

{ فِيهِ } “Onda.” Balda.

{ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ } “İnsanlara şifa vardır.” Hastalığa karşı. Âyet şöyle de tefsir edilmiştir: “Onda.” Kur’an’da. “İnsanlara şifa vardır.” İnsanlara açıklama.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Kuşkusuz bunda, vardır.” Belirtilen şeylerde.

{ لَايَةٍ } “İbret.” Alamet ve ibret vardır.

{ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ } “Düşünen bir toplum için.” Yaratılanlar hakkında.¹⁰

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾

70- “Allah sizi yaratmıştır, sonra (zamanı gelince de) sizi öldürecektir. İçinizden bir kısmı, bildiği şeylerin hiçbirini bilemez hale geldiği, ömrünün en kötü dönemine kadar yaşatılacaktır. Kuşkusuz, Allah hakkıyla bilen, her şeye gücü yetendir.”

{ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ } “Allah sizi yaratmıştır, sonra (zamanı gelince de) sizi öldürecektir.” Ecellerinizin sona erışı esnasında ruhlarınızı kabzeder.

{ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ } “İçinizden bir kısmı, ömrünün en kötü dönemine kadar yaşatılacaktır.” Ömrünün en sefil dönemine kadar yaşatılır.

{ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ } “Bilemez hale geldiği.” Anlayamaz bir hale geldiğinde.

{ بَعْدَ عِلْمٍ } “Bildiği.” İlk bilmesinin ardından.

¹⁰ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; (فَاسْلُكِي سَبِيلَ رَبِّكَ ذَلًّا) ‘Rabbin tarafından senin için düzenlenmiş olan yollarında boyun eğerek’ Arının tuttuğu yolların hiçbirisinde bir engebe bulunmamaktadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Nahl Sûresi. İbn Cerir et-Taberî, bu haberi Mücahid’den rivayet etmiştir. Tefsirü’t-Taberî, c. 14, s. 140.

b) İbn Abbâs’ın bu tefsirine göre; İbn Abbâs (ذَلًّا) sözcüğünü, yolların bir niteliği olarak tefsir etmiştir. Yani son derece kolay yol olarak tefsir etmiştir.

{ سَيِّئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ } “Şeylerin hiçbirini. Kuşkusuz, Allah hakkıyla bilen.” Varlığı halden hale koymayı.

{ قَاهِرٌ } “Her şeye gücü yetendir.” Onları bir halden başka bir hale dönüştürmeye.

وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا
بِرَّادِي رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ
يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾

71- “Allah, rızıkta kiminizi kiminizden üstün kıldı. Bol rızık verilenler, rızıklarını ellerinin altında olanlara verip de bu hususta kendilerini onlara eşit kılmazlar! Durum böyle iken Allah’ın nime-tini inkâr mı ediyorlar?”

{ وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ } “Allah, rızıkta kiminizi kiminizden üstün kıldı.” Bu âyet-i kerime “Mesih Allah’ın oğludur” diyen Necran Hristiyanları hakkında nazil olmuştur. Bunun üzerine “Allah, rızıkta kiminizi kiminizden üstün kıldı” ilahî buyruğu nazil oldu. “Allah, rızıkta kiminizi kiminizden üstün kıldı.” Mal ve hizmetçilerde.

{ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا } “Bol rızık verilenler.” Mal ve hizmetkârlarla.

{ بِرَّادِي رِزْقِهِمْ } “Rızıklarını verip de.” Mallarını vermezler mi?

{ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ } “Ellerinin altında olanlara.” Kölelerine ve cariyelerine.

{ فَهُمْ } “Kendilerini onlara.” Yani mâlik ve köle.

{ فِيهِ } “Bu hususta.” Mal konusunda.

{ سَوَاءٌ } “Eşit kılmazlar.” Başlangıçtaki gibi. Dediler ki: “Biz bunu yapmayız ve buna razı da olmayız.” Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ } “Durum böyle iken Allah’ın nimetini inkâr mı ediyorlar?” Kendi kendiniz için razı olmadığınız bir şeyde beni mi razı kılıyorsunuz? Allah Teâlâ’nın vahdaniyetini inkâr mı ediyorsunuz?

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ
بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ
اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾

72- “Allah size, kendi cinsinizden eşler var etmiş ve eşleriniz aracılığı ile de size çocuklar ve torunlar bahşetmiş ve sizi temiz gıdalarla rızıklandırmıştır. Onlar hâlâ bâtıla inanıp Allah’ın nimetlerine nankörlük mü ediyorlar?”

{ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ اَنْفُسِكُمْ } “Allah size, kendi cinsinizden var etmiş.” Sizin gibi insan.

{ اَزْوَاجًا } “Eşler.” Kadınlar.

{ وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ } “Ve eşleriniz aracılığı ile de size bahşetmiş.” Kadınlarınızdan.

{ بَنِينَ وَحَفَدَةً } “Çocuklar ve torunlar.” Yani oğlun oğlu. Hizmetkarlar ve köleler anlamına geldiği de söylenmiştir. Kadının yakınlarını size akraba kılmıştır anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ } “Ve sizi temiz gıdalarla rızıklandırmıştır.” Rızıklarınızı hayvanların rızıklarından daha yumuşak ve daha temiz kılmıştır.

{ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ } “Onlar hâlâ bâtıla inanıp.” Şeytana ve putlara iman edip tasdik mi edecekler?

{ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَ } “Allah’ın nimetlerine nankörlük mü ediyorlar?” Allah’ın vahdaniyetini ve dinini.¹¹

¹¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(حَفَدَةً) ‘Torunlar’ sözcüğü, kişinin çocukları anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Nahl Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan (حَفَدَةً) “Torunlar” buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: “Oğullar ve oğulların oğullarıdır.” Tefsirü’t-Taberî, c. 14, s. 146.

İbn Hacer Fethü’l-Bârî’de bu haberin isnadının sahih olduğunu belirtir. C. 8, s. 386.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾

73- “Yine onlar, Allah’tan başka, göklerden ve yerden kendileri için hiçbir rızık veremeyecek ve bunu asla yapamayacak olan şeylere mi tapıyorlar?”

{ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ } “Kendileri için, Allah’tan başka, veremeyecek şeylere mi tapıyorlar?” Güç yetiremeyen şeylere.

{ لَهُمْ } “Onlar” Yani putlar.

c) (حَفْدَةً) sözcüğü, babaların hizmetinde çok hızlı bir şekilde hizmette bulunan evlatlar ve onların evlatlarıdır. Sözcük, bir işi yaparken hafif olmak ve süratlice yerine getirmek anlamına gelen (حَفْدٌ) (يَحْفِدُ) ve (حَفْدَانًا) fiilinden türetilmiştir. (حَفْدٌ) sözcüğü (حَفْدٌ) sözcüğünün çoğuludur.

Kunut Duası’nda geçen “ve İleyke Nes’a ve nehfidi” sözcüğünde de bu anlam bulunmaktadır. *Lisânü’l-Arab*, ‘H-F-D’ maddesi.

d) İbn Abbâs’ın “*min Vüldi’r-Recül/kişinin çocukları*” şeklinde açıklama, (حَفْدَةً) sözcüğünden neyin murad edildiğini açıklamaktadır.

e) (حَفْدَةً) sözcüğünden muradın erkeğin sıhriyet bağıyla akrabası olanlar olduğu da söylenmiştir. İbn Cerir et-Taberî, (حَفْدَةً) sözcüğü hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Kişinin hanımı aracılığıyla akrabası olanlar.”

İbn Cerir bu yorumu birkaç kanaldan İbn Mesud’dan da rivayet eder. *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 14, s. 144.

f) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan (حَفْدَةً) “*Torunlar*” buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: “Kişinin kendi çocukları değil de karısının çocuklarıdır.” *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 14, s. 146.

g) (حَفْدَةً) sözcüğü için mucemlere (büyük ve kapsamlı sözlüklere) baktığımızda sözcüğün “hafid” sözcüğünün çoğulu olduğunu görürüz. Hafid ise hizmette ve işte çok süratli davranan, hafiflik gösteren, eli çabuk kimse demektir. Ancak sözcük âyette (بَيْنَ) “*Oğullar*” sözcüğüne atfedilmiştir. Bu da “hafede” sözcüğünün Allah Teâlâ’nın kişiye hanımları aracılığıyla vermiş olduğu lütfu gerektirmektedir ki, kendileri için yardımcıları olsunlar. Bu durumda sözcük hem oğulları hem de oğlun oğullarını ve hanımın başka bir kocadan olan oğlunu ve yakınlarını kapsamaktadır. Dolayısıyla yukarıda İbn Abbâs’tan aktarılan rivayetler arasında bir çelişki bulunmamaktadır. Belki İbn Abbâs çeşitli ortamlarda ve farklı zamanlarda sözcüğü örnek kabilinden açıklamaktadır.

{ رَزَقًا مِّنَ السَّمَوَاتِ } “Göklerden rızık.” Yağmurla.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerden.” Bitki ile.

{ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ } “Hiçbir. Ve bunu asla yapamayacak olan.” Buna güç yetiremeyen.

﴿٧٤﴾ فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

74- “Allah’a benzerler bulmaya çalışmayın! Çünkü Allah bilir, siz bilmezsiniz.”

{ فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ } “Allah’a benzerler bulmaya çalışmayın.” Allah Teâlâ’ya çocuk, ortak ve benzerler vasfetmeyiniz.

{ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ } “Çünkü Allah bilir.” Kendisinin çocuk ve ortağının olmadığını.

{ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ } “Siz bilmezsiniz.” Bunu ey kâfirler topluluğu.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمِنْ رَزْقِنَاهُ مِثًا رَزَقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75- “Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile kendisine güzel rızık verdiğimiz, o rızıktan gizli ve açık harcayan özgür kimseyi örnek olarak vermektedir. Hiç bunlar eşit olur mu? Hamd yalnız Allah içindir. Ancak insanların çoğu (bunu) bilmezler.”

Ardından Allah Teâlâ mü’min ile kâfirin örneğini vermek üzere şöyle buyurdu:

{ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوكًا } “Allah, başkasının malı olan bir köle ile örnek olarak vermektedir.” Allah Teâlâ köle olan bir kulun niteliğini açıkladı.

{ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ } “Hiçbir şeye gücü yetmeyen.” Harcamaya ve ih-sanda bulunmaya. Bu mesel kâfirin meselidir. Kendisinden hiçbir şekilde bir hayır gelmez.

{ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا } “Kendisine rızıktan verdiğimiz, özgür kimseyi.”¹² ona bahşettiğimiz.

{ رِزْقًا حَسَنًا } “Güzel rızık” Çokça mal.

{ فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا } “O (rıztan) gizli harcayan.” Kendisi ile Rabbi arasında.

{ وَجَهْرًا } “Ve açık.” Allah yolunda kendisi ile Rabbi arasında. Bu örnek de ihlaslı mü'minin örneğidir.

{ هَلْ يَسْتَوْنَ } “Hiç bunlar eşit olur mu?” Sevap ve taat konusunda.

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Hamd yalnız Allah içindir.” Şükür Allah'adır ve Vah-daniyet Allah'ındır.

{ بَلْ أَكْثَرُهُمْ } “Ancak insanların çoğu.” Bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “(Bunu) bilmezler.” Kur'an'ın örneklerini. Bu âyetin Osman ibn Affan ile Ebû'l-İys ibn Ümeyye adlı bir bedevi hakkında nazil olduğu söylenmiştir.

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ
كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ
يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾

76- “Yine Allah, şu iki insanın durumunu örnek olarak vermektedir: Birisi dilsizdir, hiçbir şey yapamaz, efendisinin üzerine bir yükür, efendisi onu nereye gönderse bir hayır getirmez. Şimdi bu kimse ile doğru yolda giderek, adaleti emreden kimse eşit olur mu?”

¹² Tefsir metninde “minna” sözcüğü bir sonraki bölümde gelmesine rağmen, anlam bütünlüğünü gözetmek gayesiyle bu bölüme aldık.

Ardından Allah Teâlâ kendisi ile putun örneğini vermek üzere şöyle buyurdu:

{ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا } “Yine Allah, örnek olarak vermektedir.” Allah Teâlâ şu kimsenin sıfatını/niteliğini açıkladı.

{ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمٌ } “Şu iki insanın durumunu. Birisi dilsizdir.” Dilsiz.

{ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ } “Hiçbir şey yapamaz.” Konuşmaya güç yetiremez ki bu puttur.

{ وَهُوَ كُلٌّ } “Bir yüktür.” Ağırlıktır.

{ عَلَى مَوْلَاهُ } “Efendisinin üzerine.” Velisinin, akrabalarının üzerine ağır bir yük. Ailesinin üzerine bakılması gereken bir vebaldir.

{ أَيْنَمَا يُوجِّهْهُ } “Efendisi onu nereye gönderse.” Onu doğudan ve batıdan çağırır.

{ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ } “Bir hayır getirmez.” Kendisine dua edene hayırla karşılık veremez. Bu putun örneğidir.

{ هَلْ يَسْتَوِي } “Şimdi eşit olur mu?” Fayda vermekte ve zararı bertaraf etmekte.

{ هُوَ } “Bu kimse ile.” Yani put ile.

{ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ } “Adaleti emreden kimse.” Tevhidi.

{ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “Doğru yolda giderek.” Dosdoğru yola çağırır ki, bu zât Allah Teâlâ’dır.

وَاللَّهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ
أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾

77- “Göklerin ve yerin gaybı Allah’a aittir. Kıyâmetin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibarettir. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.”

{ وَاللَّهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerin ve yerin gaybı Allah’a aittir.” Kullardan gaip olan şey.

{ وَمَا أَفْرُ السَّاعَةِ } “Kıyâmetin kopması ise.” Kıyâmetin kopuşunun hız bakımından.

{ إِلَّا كَلَمَحِ الْبَصَرِ } “Göz açıp kapama gibi.” Gözün kırılması gibidir.

{ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ } “Veya daha az bir zamandan ibarettir.” Hatta bundan daha yakındır.

{ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.” Dirilişe ve bunun dışındaki diğer şeylere.

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

78- “Allah sizi, siz hiçbir şey bilmez durumda iken annelerinizin karnından çıkarmış, şükretmeniz için de size kulaklar, gözler ve kalpler vermiştir.”

{ وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا } “Allah sizi, siz hiçbir şey bilmez durumda iken annelerinizin karnından çıkarmış.” Şeyleri bilmezken. Âyetin “Hiçbir şeyi bilmez iken” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ } “Size kulaklar, vermiştir.” Kendisiyle hayrı işiteceğiniz.

{ وَالْأَبْصَارَ } “Gözler.” Kendisiyle hayrı göreceğiniz.

{ وَالْأَفْئِدَةَ } “Ve kalpler.” Yani kalpler. Kendisiyle hayrı akledeceğiniz.

{ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } “Şükretmeniz için de.” Onun nimetlerine şükredesiniz ve Ona iman edesiniz diye.

أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوْ السَّمَاءِ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

79- “Onlar, göğün boşluğunda, Allah’ın buyruğuna boyun eğmeleri sonucu (uçabilen) kuşları görmüyorlar mı? Onları, Allah’tan başka kimse tutamaz. Gerçekten bunda, inanan bir toplum için ibretler vardır.”

{ اَلَمْ يَرَوْا } “Onlar, görmüyorlar mı?” Ey Mekke ehli! Bakmıyor musunuz da Allah Teâlâ’nın kudretini ve vahdaniyetini bilesiniz.

{ اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ } “Allah’ın buyruğuna boyun eğmeleri sonucu (uçabilen) kuşları.” Boyun eğdirilmiş olmaları.

{ فِي جَوْ السَّمَاءِ } “Göğün boşluğunda.” Göğün ortasında yani yer ile gök arasında uçmaktadırlar.

{ مَا يُمَسِّكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ } “Onları, Allah’tan başka kimse tutamaz.” Uçuşun ardından.

{ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ } “Gerçekten bunda, vardır.” Onların havada tutulmalarında.

{ لَاٰيَاتٍ } “İbretler.” Allah’ın vahdaniyetinin alametleri.

{ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُوْنَ } “İnanan bir toplum için.” Onların semada tutuluşunun Allah Teâlâ tarafından olduğunu tasdik eden.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ جُلُودِ الْاَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَا اَثَاثًا وَمَتَاعًا اِلَى حِينٍ ﴿٨٠﴾

80- “Allah sizin için evlerinizde bir barınma yeri yaptı. Hayvanların derilerinden gerek yolculuğunuzda ve gerekse konaklama zamanlarınızda kolayca taşıyacağınız hafif evler (çadırlar) ve yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar giyilecek, döşenecek eşya ve ticaret malı yaptı.”

Ardından Allah Teâlâ kendisine şükrederiniz ve iman edesiniz diye nimetini zikretti.

{ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ } “Allah sizin için evlerinizde yaptı.” Yerleşim birimi evleri.

{ سَكَنًا } “Bir barınma yeri.” Mesken ve karar.

{ وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ } “Hayvanların derilerinden yaptı.” Yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından.

{ يُبُوتًا } “Hafif evler (çadırlar).” Yani çadırlar ve kıl çadırlar.

{ تَسْتَخِفُّونَهَا } “Kolayca taşıyacağınız.” Taşınmasında size hafif olan.

{ يَوْمَ ظَعْنِكُمْ } “Gerek yolculuğunuzda.” Yolculuklarınız döneminde.

{ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ } “Ve gerekse konaklama zamanlarınızda.” Konakladığınız günlerde.

{ وَمِنْ أَضْوَأِهَا } “Ve yünlerinden.” Koyunun yünlerinden.

{ وَأَوْبَارِهَا } “Yapağılarından.” Devenin tüylerinden.

{ وَأَشْعَارِهَا } “Ve kıllarından.” Keçinin kıllarından.

{ أَثَاً } “Giyilecek, dönecek eşya.” Mal.

{ وَمَتَاعًا } “Ve ticaret malı.” Menfaat.

{ إِلَى حِينٍ } “Bir süreye kadar.” Yok oluşa ve eskiyip yıpranana kadar.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ مِّمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا
وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمُ بَأْسَكُمْ كَذَلِكَ
يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

81- “Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı ve size dağlarda barınaklar var etti. Yine sizi sıcaktan koruyan giysiler ve savaşta sizi koruyan giysiler (zırhlar) meydana getirdi. İşte böylece Allah size olan nimetini tamamlayacak ki, Müslüman olup barışı yayasınız!”

{ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ } “Allah, yarattığı şeylerden sizin için yaptı.” Ağaçlardan, duvarlardan ve dağlardan barınaklar.

{ ظِلَالًا } “Gölgeler.” Sizi sıcaktan koruyan gölgelikler.

{ وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ } “Ve size dağlarda var etti.” Dağlarda.

{ أَكْنَانًا } “Barınaklar.” Yani mağaralar ve yollar.

{ وَجَعَلَ لَكُم سَرَائِلَ } “Yine giysiler meydana getirdi.” Yani gömlekler.

{ تَقِيكُمْ الْحَرَّ } “Sizi sıcaktan koruyan.” Yaz mevsiminde sıcaktan, kış mevsiminde ise soğuktan.

{ وَسَرَائِلَ } “Giysiler (zırhlar).” Yani zırhlar.

{ تَقِيكُمْ بِأَسْكَمَ } “Ve savaşta sizi koruyan.” Düşmanlarınızın silahlarından.

{ كَذٰلِكَ } “İşte böylece.” İşte bu şekildedir.

{ يَتِمُّ نِعْمَتُهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُشْلِمُونَ } “Allah size olan nimetini tamamlayacak ki, Müslüman olup barışı yayasınız.” İkrar edesiniz diye. Âyetin (تُشْلِمُونَ) şeklinde okunması halinde “Yaralanmaktan güvencede olasınız” anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾

82- “Buna rağmen onlar yine de yüz çevirirlerse, artık sana düşen sadece apaçık tebliğden ibarettir.”

{ فَإِنْ تَوَلَّوْا } “Buna rağmen onlar yine de yüz çevirirlerse.” İmandan.

{ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ } “Artık sana düşen sadece apaçık tebliğden ibarettir.” Bildiğiniz dille Allah Teâlâ’dan geleni tebliğ etmekten başka bir şey değildir. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara bu nimetleri belirtince onlar “Evet ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bunların bütünü Allah Teâlâ’dandır” dediler.

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾

83- “Onlar Allah’ın nimetini bilirler, sonra da o nimeti inkâr ederler. Çünkü onların çoğu inkârcıdır.”

Ardından onlar inkâr ederek “Bunlar ilahlarımızın şefaatiyledir.” dediler. Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ} “Onlar Allah’ın nimetini bilirler.” Bu nimetlerin bütününün Allah katından olduğunu ikrar ederler.

{ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا} “Sonra da o nimeti inkâr ederler.” Bizim ilahlarımızın şefaatiyledir, derler.

{وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ} “Çünkü onların çoğu inkârcıdır.” Onların bütünü Allah’ı inkâr edicidirler.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾

84- “Her ümmetten bir şâhid göndereceğimiz gün, artık o kâfir olanlara ne söz hakkı tanınır, ne de özür dilemelerine imkân verilir.”

{وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ} “Her ümmetten göndereceğimiz gün.” Her kavimden çıkartırız.

{شَهِيدًا} “Bir şâhid.” Onlara karşı tebliğe dair şâhid olacak olan peygamber.

{ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا} “Artık o kâfir olanlara ne söz hakkı tanınır.” Konuşmaları konusunda.

{وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ} “Ne de özür dilemelerine imkân verilir.” Dünyaya dönerler.

وَإِذَا رَأَوْا الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾

85- “O zulmedenler, azabı gördükleri zaman, artık onlardan ne azap hafifletilir, ne de kendilerine süre verilir!”

{وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا} “O zulmedenler, gördükleri zaman.” Kâfirler.

{الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ} “Azabı. Artık onlardan ne azap hafifletilir.” Onlardan kaldırılmaz.

{وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ} “Ne de kendilerine süre verilir.” Ne de Allah’ın azabına karşı mühlet verilerek ertelenirler.

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ فَأَلْقُوا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾

86- “O Allah’a ortak koşanlar, koştukları ortakları (putları) gördükleri zaman, ‘Ey Rabbimiz! İşte bunlar, seni bırakıp da taptığımız ortaklarımızdır.’ derler. Koştukları ortaklar da onlara, ‘Siz yalan söylüyorsunuz!’ diye söz atarlar.”

{وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ} “O Allah’a ortak koşanlar, koştukları ortakları (putları) gördükleri zaman.” İlahlarına.

{قَالُوا رَبَّنَا} “Ey Rabbimiz, derler.” Ey Rabbimiz.

{هَؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا} “İşte bunlar, ortaklarımızdır.” İlahlarımızdır.

{الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا} “Taptığımız.” İbadet ettiğimiz.

{مِنْ دُونِكَ} “Seni bırakıp da.” Bize kendilerine ibadet etmemizi emrettiler.

{فَالْقَوْلَ إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ} “Koştukları ortaklar da onlara, söz atarlar.” Onlara cevap verirler. Yani Putlar.

{إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ} “Siz yalan söylüyorsunuz, diye.” Sözlerinizde yalancısınız. Bizler sizlere emretmedik. Bizler sizlerin ibadet edişinizi de bilmiyorduk.

﴿٨٧﴾ وَالْقَوْلَ إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَامَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

87- “O gün onlar Allah’a teslim olmuşlar ve uydurmuş oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmiştir!”

{وَالْقُوا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَامَ} “O gün onlar Allah’a teslim olmuşlar.” İbadet eden ve kendisine ibadet edilen Allah Teâlâ’ya boyun eğmişlerdir.

{وَصَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ} “Ve uydurmuş oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmiştir.” Onların Allah’a attıkları iftiraları yok olmuştur. Yalanla ibadet ettikleri ilahları kendi kendileriyle meşguldürler.

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ
بِمَا كَانُوا يَفْسُدُونَ ﴿٨٨﴾

88- “İnkâr edenler ve Allah yolundan çevirenler, -diğer kimseleri de bozdukları için- onlara azap üstüne azap arttırmışsındır.”

{الَّذِينَ كَفَرُوا} “İnkâr edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler.

{وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ} “Ve Allah yolundan çevirenler.” Allah’ın dininden ve O’na taatten.

{زِدْنَاهُمْ عَذَابًا} “Onlara azap arttırmışsındır.” Yılanların, akreplerin, açlığın, susuzluğun, zemheri soğukluğunun ve bunun dışındaki azabıyla.

{فَوْقَ الْعَذَابِ} “Azap üstüne.” Cehennem azabının üstüne.

{بِمَا كَانُوا يَفْسُدُونَ} “Diğer kimseleri de bozdukları için.” Şirk içinde söyledikleri ve işledikleri masiyetlerden.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

89- “Biz o gün, her ümmete içlerinden kendi üzerlerine bir şâhid göndeririz, seni de onların üzerine şâhid getiririz. Bu kitabı da sana, her şeyi açıklayan, bir hidayet, bir rahmet ve Müslümanlara bir müjde olmak üzere kısım kısım indirdik!”

{ وَيَوْمَ نَبْعُثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ } “Biz o gün, her ümmete göndeririz.” Her cemaatten çıkartırız.

{ شَهِيدًا } “Bir şâhid.” Peygamber.

{ عَلَيْهِمْ } “Kendi üzerlerine.” Ulaştırmakla şehadet yapacak.

{ مِنْ أَنْفُسِهِمْ } “İçlerinden.” Kendileri gibi bir insan.

{ وَجِئْنَا بِكَ } “Seni de getiririz.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)

{ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ } “Onların üzerine şâhid.” Ümmetine. Âyetin “Onları tezkiye edici olarak” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ } “Bu kitabı da sana, kısım kısım indirdik.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile.

{ تَبَيَّنَا لِكُلِّ شَيْءٍ } “Her şeyi açıklayan.” Helal, haram, emir ve nehy.

{ وَهَدَىٰ } “Bir hidayet.” Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً } “Bir rahmet.” Azaptan kurtuluşa.

{ وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ } “Ve Müslümanlara bir müjde olmak üzere.” Cennet.

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

90- “Şüphesiz ki Allah adaleti, iyilik yapmayı ve yakınlarla vermeyi emreder; hayâsızlıktan, her türlü kötülüğten ve azgınlıktan nehyeder. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.”

{ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ } “Şüphesiz ki, Allah adaleti, emreder.” Tevhidi.

{وَالْإِحْسَانُ} “İyilik yapmayı.” Farızaları eda etmeyi. “İnsanlara ih-sanda bulunmayı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَأَيْتَانِي ذِي الْقُرْبَىٰ} “Ve yakınlara vermeyi.” Yani sıra-i rahmi.

{وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ} “Hayâsızlıktan, nehyeder.” Masiyetlerin bütü-nünden.

{وَالْمُنْكَرِ} “Her türlü kötülükten.” Şeriatta ve sünnette maruf ol-mayan.

{وَالْبَغْيِ} “Ve azgınlıktan.” Zulüm ve tecavüz edişi.

{يُعِظُكُمْ} “Size öğüt verir.” Size hayâsızlık, her türlü kötülük ve az-gınlığı yasaklamaktadır.

{لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ} “Düşünüp tutasınız diye.” Kur’an’ın öğütlerinden öğüt alasınız diye.

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا
وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾

91- “Sözleşme yaptığınız zaman, Allah’a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin ve Allah’ı üzerinize şahid tutarak, iyice pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Allah yapmakta olduklarınızı bilir.”

{وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ} “Sözleşme yaptığınız zaman, Allah’a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin.” Bu âyet-i kerime Kinde ve Murad ka-bileleri hakkında nazil olmuştur. Âyetin şu anlama geldiği de söy-lenmiştir: Allah Teâlâ’ya vefa ile yemin ettiğinizde ahidlerinizi ta-mamlayınız.

{وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ} “Yeminleri bozmayın.” Yani kendi aranızdaki ahidleri.

{بَعْدَ تَوْكِيدِهَا} “İyice pekiştirdikten sonra.” Kuvvetlendirip sağlam-laştırdıktan sonra.

{ وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا } “Ve Allah’ı üzerinize şâhid tutarak.” Yani Allah’ı şâhid kıldıktan. “Allah’ı gözetleyici kıldıktan sonra” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin anlamı şöyle olur: Her iki fırka üzerine de üzerimize Allah’ın şâhid olduğunu söylemenizden sonra.

{ إِنَّ اللَّهَ يَغْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ } “Allah yapmakta olduklarınızı bilir.” Ahdi bozma ve ahde vefa göstermenizi.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ
إِيمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ
اللَّهُ بِهِ وَلَيَبْيَسَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

92- “Bir toplum diğer bir toplumdan sayıca ve malca daha fazla olduğu için, yeminlerinizi aranızda hile vesilesi edinerek, o ipliğini güzelce büküp sağlam yaptıktan sonra, çözüp bozan kadın gibi olmayın! Allah sizi bununla dener. Kıyâmet gününde, görüş ayrılığına düştüğünüz şeyleri size mutlaka açıklayacaktır.”

{ وَلَا تَكُونُوا } “Olmayın.” Ahdin bozulması konusunda.

{ كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا } “O ipliğini güzelce büküp bozan kadın gibi.” Yani ahmak bir kadının bağı gibi.

{ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ } “Sağlam yaptıktan sonra.” Kesinleştirdikten ve sağlamlaştırdıktan sonra.

{ أَنْكَاثًا } “Çözüp.” Sökerek.

{ تَتَّخِذُونَ إِيمَانَكُمْ } “Yeminlerinizi edinerek.” Ahidlerinizi.

{ دَخَلًا } “Hile vesilesi.” Hile ve aldatma.

{ بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ } “Aranızda. Bir toplum olduğu için.” Cemaat olmakla.

{ هِيَ أَرْبَى } “Sayıca ve malca daha fazla.” Daha fazla.

{ مِنْ أُمَّةٍ } “Diğer bir toplumdan.” Cemaatten.

{ اِنَّمَا يَبْتَلُوْكُمْ اللّٰهُ بِهِ } “Allah sizi bununla dener.” Sizi çoklukla sınamaktadır. “Ahdi bozmakla sınamaktadır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَيَسِّتَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ } “Kıyâmet gününde, size mutlaka açıklayacaktır.” Dinde.

{ مَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَحْتَلِفُوْنَ } “Görüş ayrılığına düştüğünüz şeyleri.”¹³ Muhafeft ettiğiniz konularda.

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَلَكِنْ يُّضِلُّ مَنْ يَّشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَّشَاءُ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٣﴾

93- “Allah dileseydi elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Ama Allah dilediğini saptırır, dilediğine de hidayet verir. Şüphesiz ki bütün yaptıklarınızdan sorumlu tutulacaksınız!”

{ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً } “Allah dileseydi elbette sizi tek bir ümmet yapardı.” Sizi tek bir din üzere İslam dini üzere toplardı.

{ وَلَكِنْ يُّضِلُّ مَنْ يَّشَاءُ } “Ama Allah dilediğini saptırır.” Dininden dilediğini saptırır. Dinine layık olmayan kişiyi.

{ وَيَهْدِي مَنْ يَّشَاءُ } “Dilediğine de hidayet verir.” Dinine hidayet eder. Dinine ehil olan kişiyi.

{ وَلَتُسْأَلُنَّ } “Şüphesiz ki sorumlu tutulacaksınız.” Kıyâmet gününde.

{ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ } “Bütün yaptıklarınızdan.” Küfür ve imanda hayır ve şerden. Âyetin “Ahde vefa ve ahdi bozma” anlamına geldiği de söylenmektedir.

وَلَا تَتَّخِذُوا اِيْمَانَكُمْ دَخْلًا بَيْنَكُمْ فَتَرِلَ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوْتِهَا وَتَذُوْقُوا الشَّوْءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٩٤﴾

¹³ “Mâ küntüm fihî” tefsir metninde önceki bölümde olmasına rağmen, anlam bütünlüğünü sağlamak amacı ile bu bölüme aldık.

94- “Yeminlerinizi aranızda hile vesilesi yapmayın! Sonra yere sağlam basmışken ayağınız kayar da Allah yolundan saptırdığınız için dünyada kötü azabı tadarsınız. Ahirette de size pek büyük bir azap olur.”

{ وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ } “Yeminlerinizi yapmayın.” Ahidlerinizi.

{ دَخَلًا } “Hile vesilesi.” Hile, aldatma ve eksiklik.

{ بَيْنَكُمْ فَتْرًا } “Aranızda. Ayağınız kayar da.” Adamın ayağının kayışı gibi Allah Teâlâ’ya taatten kayarsınız.

{ بَعْدَ ثُبُوتِهَا } “Sonra yere sağlam basmışken.” Kıyamından sonra.

{ وَتَذُوقُوا السَّوْءَ } “Dünyada kötü azabı tadarsınız.” Cehennem ateşini.

{ بِمَا صَدَّدْتُم } “Saptırdığınız için.” İnsanları çevirmeniz nedeniyle.

{ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolundan.” Allah’ın dininden ve O’na taatten.

{ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ } “Ahirette de size pek büyük bir azap olur.” Ahirette şiddetli bir azap.

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

95- “Allah’a verdiğiniz sözü az bir bedel karşılığında değiştirmeyin. Eğer bilerseniz, Allah katındaki (sevap) sizin için daha hayırlıdır.”

{ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا } “Allah’a verdiğiniz sözü az bir bedel karşılığında değiştirmeyin.” Az bir dünyalık karşısında Allah adına yapılan yere yemin etmekle.

{ إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ } “Allah katındaki (sevap).” Sevap.

{ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ } “Sizin için daha hayırlıdır.” Sizin yanınızdaki mal-dan.

{إِنْ} “Eğer.” İdiyseniz.

{كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ} “Bilirsiniz.”¹⁴ Allah’ın sevabını. “Allah’ın sevabını tasdik edenlerdenseniz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

96- “Sizin yanınızdaki tükenir, Allah’ın katındakiler ise tükenmez. Elbette biz, o sabredenlere ecirlerini, yaptıkları amelin en güzeliyle vereceğiz.”

{مَا عِنْدَكُمْ} “Sizin yanınızdaki.” Mallar.

{يَنْفَدُ} “Tükenir.” Fani olur.

{وَمَا عِنْدَ اللَّهِ} “Allah’ın katındakiler ise.” Sevap.

{بَاقٍ} “Tükenmez.” Baki olur.

{الَّذِينَ صَبَرُوا وَلَنَجْزِيَنَّ} “Elbette biz, o sabredenlere vereceğiz.” Yemini yerine getirmek için sabredip hakkı ikrar edenlere.

{أَجْرَهُمْ} “Ecirlerini.” Ahiretteki sevapları.

{بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} “Yaptıkları amelin en güzeliyle.” Dünyada işlemiş olduklarından daha güzeliyle.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

97- “Erkek veya kadın, her kim mü’min olarak iyi bir amel işlerse, şüphesiz ona güzel bir hayat yaşatırız ve elbette onlara da ecirlerini, yaptıkları amelin en güzeliyle veririz.”

¹⁴ “Küntüm” sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen, anlam bütünlüğünü gözetmek amacıyla bu bölüme aldık.

{ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا } “İyi bir amel işlerse.” Kendisi ile Rabbi arasında halis olarak amel işler ve hakkı ikrar ederse.

{ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ } “Erkek veya kadın, her kim mü’min olarak.” Bununla birlikte ihlaslı mü’min.

{ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً } “Şüphesiz ona güzel bir hayat yaşatırız.” Taatte. Âyetin kanaat konusunda olduğu anlamına da gelmektedir. Cennette anlamına da gelmektedir.

{ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ } “Ve elbette onlara da ecirlerini, veririz.” Ahirette onların sevapları.

{ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Yaptıkları amelin en güzeliyle.” Dünyada ihsanlarına karşılık. Bu âyet-i kerime bir yer konusunda aralarında husumet meydana gelen Abdan ibn Eşva’ ve İmriü’l-Kays el-Kindî hakkında nazil olmuştur.

﴿٩٨﴾ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

98- “Kur’an okuduğun zaman, o kovulmuş şeytandan Allah’a sığın!”

{ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ } “Kur’an okuduğun zaman.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) namazın başında ya da namaz dışında Kur’an okumaya başladığında.

{ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ } “Allah’a sığın.” Eûzu billah söyle.

{ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ } “O kovulmuş şeytandan.” Lânete uğramış, yıldızlarla taşlanmış, Allah’ın rahmetinden kovulmuş.

﴿٩٩﴾ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

99- “Şüphesiz ki iman edenler ve Rablerine güvenip dayananlar üzerinde şeytanın hiçbir gücü yoktur.”

{ **إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ** } “Şüphesiz ki, şeytanın hiçbir gücü yoktur.” Yetki ve galebesi yoktur.

{ **عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا** } “İman edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ **وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ** } “Ve Rablerine güvenip dayananlar üzerinde.” Başkasına güvenmeyenler ve işlerini O’na tefviz edenler.

۱۰۰ { **إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ** } 100- “(Şeytanın) gücü, ancak onu dost edinenlere ve Allah’a ortak koşanlardır.”

{ **إِنَّمَا سُلْطَانُهُ** } Ancak “(Şeytanın) gücü.” Yolu ve galebesi.

{ **عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ** } “Onu dost edinenlere.” Kendisine itaat edenlerdir.

{ **وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ** } “Ve Allah’a ortak koşanlardır.” Allah’a.

وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

101- “Biz bir âyetin yerine başka bir âyet getirdiğimiz zaman, Allah ne indirdiğini bilirken, onlar (Peygamber’e), ‘Sen, ancak bir iftiracısın!’ dediler. Hayır, onların çoğu bilmezler.”

{ **وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً** } “Biz başka bir âyet getirdiğimiz zaman.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı nesh edici bir âyet ile indirdiğimizde,

{ **مَكَانَ آيَةٍ** } “Bir âyetin yerine.” Mensuh âyetin yerine.

{ **وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ** } “Allah ne indirdiğini bilirken.” Kullara faydalarmına olan şeyi emreder.

{ **قَالُوا** } “Onlar (Peygamber’e), dediler.” Mekke’nin kâfirleri.

{ **إِنَّمَا أَنْتَ** } “Sen, ancak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ مُفْتَرٍ } “Bir iftiracısn.” Kendi yanından haberle düzen bir şahıssın.
 { بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ } “Hayır, onların çoğu bilmezler.” Allah Teâlâ’nın kullarına sadece faydalarına olan şeyi emrettiğini bilmezler.

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى
 وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

102- “De ki: ‘Bu Kur’an’ı Ruhü’l-kudüs (Cebrail), iman edenlere sebat vermek, Müslümanlara bir hidayet ve bir müjde olmak üzere Rabbin katından gerçek olarak indirdi.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki;
 { نَزَّلَهُ } “Bu Kur’an’ı indirdi.” Yani Kur’an’ı indirdi. Nüzulunun çokluğundan dolayı onu sapasağlam kıldı.

{ رُوحُ الْقُدُسِ } “Ruhu’l-kudüs (Cebrail).” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) yağmuru.

{ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbin katından.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ بِالْحَقِّ } “Gerçek olarak.” Nasih ve mensuh ile.

{ لِيُثَبِّتَ } “Sebat vermek.” Kalpler kendisine karşı hoşnut olsun ve huzur duysunlar diye.

{ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edenlere.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَهُدًى } “Bir hidayet.” Sapıklıktan.

{ وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ } “Ve Müslümanlara bir müjde olmak üzere.” Cennetle.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ
 أَعْجَمِي وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾

103- “Hiç şüphesiz biz inkârcıların, ‘Bu Kur’an’ı ona bir insan öğretiyor!’ dediklerini biliyoruz. Ancak Peygamber’e öğretiyor dedikleri kimsenin dili yabancısıdır. Bu Kur’an ise apaçık bir Arapçadır!”

{ وَلَقَدْ نَعْلَمُ } “Hiç şüphesiz biz biliyoruz.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ أَنَّهُمْ } “İnkârcıların.” Yani Mekke kâfirlerinin.

{ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ } “Bu Kur’an’ı ona öğretiyor, dediklerini.” Yani Kur’an’ı.

{ بَشَرٌ } “Bir insan.” Cebr ve Yesar.

{ لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ } “Ancak Peygamber’e öğretiyor dedikleri kimsenin dili.” Meylettirdikleri, benzettikleri ve nispet ettikleri kimsenin.

{ أَغْجَبِي } “Yabancısıdır.” İbranicedir.

{ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ } “Bu Kur’an ise bir Arapçadır.” Kur’an Arap dilinin gereklerine göre söyler.

{ مُبِينٌ } “Apaçık.” Bildiğiniz bir dil ile.

﴿ ١٠٤ ﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

104- “Allah’ın âyetlerine iman etmeyenleri, Allah doğru yola iletmez ve onlara acı bir azap vardır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın âyetlerine iman etmeyenleri.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ } “Allah doğru yola iletmez.” Dinine. Dinine ehil olmayan kimseyi. Âyetin “Onları cennete iletmez ve onları cehennem azabından kurtarmaz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Ve onlara acı bir azap vardır.” Acıtcı.

إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ
الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

105- “Yalanı ancak Allah’ın âyetlerine iman etmeyenler uydurur. İşte onlar yalancı olanlardır.”

{ إِنَّمَا يَفْتَرِي } “Ancak uydurur.” Düzmece şey ortaya koyar.

{ الْكَذِبَ } “Yalanı.” Allah’a.

{ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın âyetlerine iman etmeyenler.”

Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ } “İşte onlar yalancı olanlardır.” Allah’a.

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ
وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾

106- “Kalbi imanla dolu olduğu halde, inkâra zorlanan kimse dışında, her kim imanından sonra Allah’ı inkâr ederse, fakat kalbini küfre açarsa, işte Allah’ın gazabı onlarıdır! Onlar için büyük bir azap vardır.”

{ مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ } “Her kim imanından sonra Allah’ı inkâr ederse.” Allah’a olan imanından sonra inkâr ederse üzerine Allah’tan bir gazap vardır.

{ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ } “İnkâra zorlanan kimse dışında.” Ancak inkâr etmeye icbar edilen kimse müstesna.

{ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ } “Kalbi imanla dolu olduğu halde.” İmana kesin bir şekilde bağlanmış olduğu halde. Bu âyet-i kerime Ammâr ibn Yâsir hakkında nazil olmuştur.

{ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا } “Fakat kalbini küfre açarsa.” Küfrü isteyerek söylese.

nıdıktan sonra küfrü tercih edip bâtıl bir amaca saplanması, basiretinin körelip kapanmasından başka bir anlam ifade etmemektedir. Bundan dolayıdır ki, bu kimseleri Allah azze ve celle **وَأُولَئِكَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ** (İşte bunlar Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. İşte bunlar gaflette olanların ta kendileridir!) (16/en-Nahl/108) ifadeleriyle bize tanıtmaktadır. Ancak söz konusu günah ne kadar çirkin ve korkunç olursa olsun Allah Teâlâ yine de onun kendi nefesine dönüp düşünmesi ve sağduyulu bir şekilde akıl yürütme eylemini kullanarak İslam'a girmeyi dilemesi halinde kendi yüce ve sonsuz rahmetinden ümitsiz kılmamış ve tevbe kapısını kendisine açmış ve ümidvar kılmış, engin rahmetinin kapsamına yerleştirmiştir. Allah Teâlâ onun her şeyi kuşatan rahmetine girebilmesi için de **ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِن بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ** (Sonra Rabbin, eziyete uğratılmalarının ardından hicret eden, sonra savaştan ve sabredenler hakkında, bütün bunlardan sonra, senin Rabbin elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir) diye buyurmuştur. (16/en-Nahl/110)

c) Âyetler küfre zorlanan ve çeşitli işkencelere maruz kalan, bunu kalbiyle değil de diliyle söyleyen ancak kalbi büsbütün imanla dolu olan kimseler hakkında da açıklamalarda bulunmakta ve onların mazur olduğunu belirtmektedir. Allah Teâlâ bunlar hakkında da **"Kalbi iman ile dolu olduğu halde zorlanan müstesna olmak üzere"** buyurmaktadır.

d) **ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِن بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ** (Sonra Rabbin, eziyete uğratılmalarının ardından hicret eden, sonra savaştan ve sabredenler hakkında, bütün bunlardan sonra, senin Rabbin elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir.) (16/en-Nahl/110) buyruğunun **"Kalbi iman ile dolu olduğu halde zorlanan müstesna olmak üzere"** buyruğunu nesh ettiğini söylemektedir. Ancak İbn Abbâs'ın bu neshten kastı nesh değil de tahsis ve istisnadır. Neshin ilk dönemlerde geniş bir kullanım sahasının olduğu bilinmektedir. Fakat İbn Abbâs'ın bu değerlendirmesi ki, kendisine nispeti doğru ise de yanlıştır. Zira âyetle ne bir nesh söz konusudur, ne tahsis ne de bir istisna. Zira **"Kalbi iman ile dolu olduğu halde zorlanan müstesna olmak üzere"**

âyeti, küfür sözünü söyleyen herkesi kapsamaktadır ve muhkemdir. **ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِن بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ** (Sonra Rabbin, eziyete uğratılmalarının ardından hicret eden, sonra savaştan ve sabredenler hakkında, bütün bunlardan sonra, senin Rabbin elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir) buyruğu ise küfürden tevbe eden ve iman dairesine geri dönenleri kapsamaktadır. Bu âyetin ilk âyetten bir istisna olduğunu söylemek son derece zor belki imkânsızdır.

e) Âyetin sebebi nüzûlü hakkında İbn Abbâs'tan asıl sahih olarak aktarılan İbn Cerir et-Taberî'nin İkrime kanalıyla kendisinden tahrir ettiği şu haberdur: Mekkelilerden bazıları Müslüman olmuş ve fakat imanlarını gizlemişlerdi. Bedir günü müşrikler bunları da beraberlerinde çıkarmışlar ve müşrikler safında

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾

107- “Bunun sebebi şudur: Onlar dünya hayatını sevmişler ve onu ahirete tercih etmişlerdir. Allah da inkârcı toplumu doğru yola iletmez.”

{ ذٰلِكَ } “*Bunun.*” Azabın.

yer alan bu gizli Müslümanlardan bazıları savaşta ölmüştü. Müslümanlar: “Onlar da bizim arkadaşlarımızdılar. Müşrikler safında savaşmaya zorlandılar; bu nedenle kendileri için istiğfarda bulunun.” demişlerdi. Bunun üzerine رَأَى الْبَيْنِ تَوَفَّيْهِمُ الْمَلِيكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَزْوَاجًا لِّأُولَئِكَ الَّذِينَ بَعَثْنَا فِي الْأَرْضِ عِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ” (4/en-Nisa/97) âyet-i kerimesi nazil oldu. Medine’deki Müslümanlar bu âyet-i kerimeyi, Mekke’de kalıp imanlarını gizleyen kimselere yazıp gönderdiler ki, onların müşrikler arasında kalarak ölmeleri halinde özürleri kabul edilmeyecektir. Ravi der ki: Bunun üzerine kalan mü’minler Mekke’den Medine’ye gitmek üzere yola çıktılar. Onların Mekke’den çıktığını duyan müşrikler onları takiple yakaladılar ve tekrar Mekke’ye götürdüler. Onlardan bazıları bu fitneye kapılıp imanlarından döndüler. Bunlar hakkında (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ ...) “İnsanlardan öyleleri vardır ki, ‘Allah’a iman ettik’ derler de Allah yolunda eziyete uğratıldıklarında insanların fitnesini Allah’ın azabı imiş gibi tanır...” (29/Ankebût/10) âyet-i kerimesi nazil oldu. Medineli Müslümanlar bu sefer bu âyet-i kerimeyi yazıp Mekke’de kalan gizli mü’minlere gönderdiler de o imanlarını gizleyenler iyice üzülp bütün hayırlardan umutlarını kestiler. Bunun üzerine onların hakkında bu âyet “Hem Rabbin, işkenceye uğratıldıktan sonra hicret eden, sonra Allah yolunda savaşan ve sabredenlerle birliktedir. Muhakkak ki, Rabbin bundan sonra da Gafûr’dur, Rahîm’dir” âyet-i kerimesi nazil oldu. Medineli Müslümanlar bu âyet-i kerimeyi de yazarak Mekke’de imanlarını gizleyenlere gönderdiler ve dediler ki: “Allah sizin için bir çıkış yolu gösterdi.” Bu mektup üzerine kalan mü’minler Mekke’den, Medine’ye gitmek üzere yola çıktılar. Bu sefer de müşrikler kişilerini işitip peşlerine düştüler. Onlara yetiştirilip, kaçıp kurtulabilenler kurtuldu, kaçamayanlar da müşrikler tarafından öldürüldü. Tefsîrüt-Taberî, c. 14, s. 184.

Bu haberin isnadında bulunan Ahmed ibn Mansur, Ebû Ahmed ez-Zübeyrî, Muhammed ibn Şerik, Amr ibn Dinar ve İkrime sika kişiler olduğundan ve birbirlerinden dinlediklerinden dolayı sahih ve muttasıldır.

{بَانَهُمْ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا} “Sebebi şudur: Onlar dünya hayatını sevmişler... tercih etmişlerdir.” Seçmişlerdir.

{عَلَى الْآخِرَةِ} “Ve onu ahirete.” Küfrü imana.

{وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي} “Allah da doğru yola iletmez.” Dinine ve azabından kurtarmaz.

{الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ} “İnkârcı toplumu.” Buna ehil olmayan kimseyi.

أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمِعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾

108- “İşte bunlar Allah’ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. İşte bunlar gaflette olanların ta kendileridir!”

{أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ} “İşte bunlar Allah’ın, mühürlediği kimselerdir.” Allah Teâlâ’nın mühür vurduğu kimselerdir.

{عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمِعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ} “Kalplerini, kulaklarını ve gözlerini. İşte bunlar gaflette olanların ta kendileridir.” Ahiret konusundan gafilirdirler. Ahireti terk edicidirler.

“Tevhidden gafil ve onu inkâr edicidirler.” anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

109- “Hiç şüphesiz bunlar ahirette de ziyana uğrayacaklardır.”

{لَا جَرَمَ} “Hiç şüphesiz.” Haktır ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ} “Bunlar ahirette de ziyana uğrayacaklardır.” Aldananlardır. Bu âyet-i kerime alay edenler hakkında nazil olmuştur.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا
إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾

110- “Sonra Rabbin, eziyete uğratılmalarının ardından hicret eden, sonra savaşı ve sabredenler hakkında, bütün bunlardan sonra, senin Rabbin elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ} “Sonra Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{لِلَّذِينَ هَاجَرُوا} “Hicret eden.” Mekke’den Medine’ye.

{مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا} “Eziyete uğratılmalarının ardından.” Mekke ehli onlara, Ammâr ibn Yâsir’e ve ashabına azap etmelerinin ardından.

{ثُمَّ جَاهَدُوا} “Sonra savaşı.” Allah yolunda düşmanla.

{وَصَبَرُوا} “Ve sabredenler hakkında.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte sıkıntılara.

{إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا} “Bütün bunlardan sonra, senin Rabbin.” Hicretin ardından.

{لَغَفُورٌ} “Elbette çok bağışlayan.” Kusurları affeden.

{رَحِيمٌ} “Çok merhamet edendir.” Onlara.

يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوْفَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا عَمِلَتْ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

111- “O gün herkes gelip kendini kurtarmak için uğraşır ve her-
kese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla haksız-
lık yapılmaz.”

{يَوْمَ تَأْتِي} “O gün gelip.” Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{كُلُّ نَفْسٍ} “Herkes.” Sâlih olsun, fâcir olsun.

{ تُجَادِلُ } “Uğraşır.” Tartışır.

{ عَنْ نَفْسِهَا } “Kendini kurtarmak için.” Kendi nefsi için. Şeytanıyla birlikte anlamına geldiği de söylenmiştir. Ruhuyla birlikte anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَتُؤَفَّى } “Ve karşılığı eksiksiz ödenir.” Bolca verilir.

{ كُلِّ نَفْسٍ } “Herkes.” Sâlih olsun, fâcir olsun.

{ مَا عَمِلَتْ } “Yaptığının.” İşlediği hayır ve şerrin.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ } “Onlara asla haksızlık yapılmaz.” İyiliklerinden hiçbir şey kısılmaz. Kötülüklerine ise bir eklemede bulunulmaz.

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ أَمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَادَّاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾

112- “Allah bir ülkeyi örnek olarak verdi. Bu ülke güven ve huzur içinde idi. Oraya her yerden rızkı bol bol geliyordu. Sonra onlar Allah’ın nimetlerine nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıkları işler yüzünden açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.”

{ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً } “Allah bir ülkeyi örnek olarak verdi.” Allah Teâlâ Mekke ehlinin sıfatını, Ebû Cehil ve Velid ile arkadaşlarının sıfatını/niteliğini açıkladı.

{ كَانَتْ أَمِنَةً } “Bu ülke güven idi.” Onun ehli düşman saldırısından, savaştan, açlık ve sürgün edilmekten güven içinde idiler.

{ مُطْمَئِنَّةً } “Ve huzur içinde.” Ehli mukim idi.

{ يَأْتِيهَا رِزْقُهَا } “Oraya rızkı geliyordu.” Oraya meyvelerden geliyordu.

{ رَغَدًا } “Bol bol.” Genişçe.

{ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ } “Her yerden.” Dünyanın her köşesinden oraya taşınıyordu.

{ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ } “Sonra onlar Allah’ın nimetlerine nankörlük ettiler.” Oranın ehli Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr etti.

{ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ } “Allah da onlara, açlık ve korku sı-kıntısını tattırdı.” Allah Teâlâ oranın ehlini yedi yıl kıtlıkla açlığı ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabıyla savaş kor-kusundan dolayı korkuyu tattırdı.

{ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ } “Yaptıkları işler yüzünden.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e sözle ve eylemle verdikleri cefadan dolayı.

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

113- “Andolsun ki, onlara kendilerinden peygamber geldi de onu yalanladılar. Onlar zulümlerine devam ederlerken kendilerini azap yakalayiverdi.”

{ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ } “Andolsun ki, onlara peygamber geldi de.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ مِنْهُمْ } “Kendilerinden.” Onların neseplerinden onlar gibi Arap, Kureyşli.

{ فَكَذَّبُوهُ } “Onu yalanladılar.” Onlara getirdiği şeyleri.

{ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ } “Kendilerini azap yakalayiverdi.” Allah Teâlâ’nın açlık, öldürülme ve sürgüne gönderilme şeklindeki azabı.

{ وَهُمْ ظَالِمُونَ } “Onlar zulümlerine devam ederlerken.” Kâfirler iken.

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ

إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾

114- “Artık Allah’ın size verdiği rızıktan helâl ve temiz olarak yiyin. Eğer gerçekten yalnız Allah’a ibadet ediyorsanız, O’nun nime-tine şükredin!”

{ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ } “Artık Allah’ın size verdiği rızıktan yiyin.” Ekin, hayvanlar ve nimetten.

{ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا } “Helâl ve temiz olarak şükredin.” Hatırlayınız.

{ نِعْمَتَ اللَّهِ إِنَّ كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ } “Eğer gerçekten yalnız Allah’a ibadet ediyorsanız, O’nun nimetine.” Eğer ekin ve hayvanları haram kılmakla sadece O’na ibadet etmeyi istiyorsanız onu helal sayınız. Zira Allah Teâlâ’ya kulluk, bunların helal sayılmasındadır.

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ
فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾

115- “Allah size ancak ölmüş hayvanı, kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesilen hayvanı haram kıldı. Her kim yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve sınırı aşmadan (bunlardan yiyebilir). Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir!”

{ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ } “Allah size ancak ölmüş hayvanı, haram kıldı.” Kesilmesini emrettiği.

{ وَالدَّمَ } “Kanı.” Akıtılmış kanı.

{ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ } “Domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesilen hayvanı.” Kasten ya da putlar için Allah’ın adı anılmak-sızın kesilen şeyleri.

{ فَمَنْ اضْطُرَّ } “Her kim yemek zorunda kalırsa.” Allah Teâlâ’nın ken-disine haram kıldığı şeye zorunlu olursa.

{ غَيْرَ بَاغٍ } “Başkasının hakkına saldırmadan (bunlardan yiyebilir).” Müslümanların hakkına. Âyetin “Laşeyi yemeyi helal saymaksızın” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا عَادٍ } “Ve sınırı aşmadan.” Yolu kesmeksizin. “Zaruret olmak-sızın yemeyi kastederek” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Şüphesiz Allah çok bağışlayan.” Zorunluluk halinde laşe etini yemeyi.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Zira zorunluluk halinde bulunan kimseye laşe eti yemesine ruhsat vermiştir.

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ
لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا
يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾

116- “Siz dil alışkanlığı ile, ‘Şu helâldir, şu haramdır!’ demeyin Aksi halde Allah’a karşı yalan uydurmuş olursunuz. Allah’a karşı yalan uyduranlar ise kurtuluşa eremezler.”

{ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ } “Siz dil alışkanlığı ile, demeyin.” Dillerinizle yalan söylemeyiniz.

{ هَذَا } “Şu.” Yani ekin ve hayvanlar.

{ حَلَالٌ } “Helâldir.” Erkeklerle.

{ وَهَذَا حَرَامٌ } “Şu haramdır.” Kadınlara.

{ لِتَفْتَرُوا } “Aksi halde uydurmuş olursunuz.” İftira etmiş olursunuz.

{ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ } “Allah’a karşı yalan.” Bununla.

{ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ } “Uyduranlar ise.” Uyduranlar ise.

{ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يَفْلِحُونَ } “Allah’a karşı yalan. kurtuluşa eremezler.” Kurtulmazlar ve Allah’ın azabından güvende olmazlar.

﴿١١٧﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

117- “(Bu, dünyada) az bir yararlanmadır. (Ahirette) onlar için acı bir azap vardır.”

{مَتَاعٌ قَلِيلٌ} “(Bu, dünyada) az bir yararlanmadır.” Dünyada yaşamları azdır.

{وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} “(Ahirette) onlar için acı bir azap vardır.” Ahirette ise acıtıcı.

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

118- “Sana anlattıklarımızı, daha önce Yahudilere de haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı!”

{وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا} “Yahudilere de.” İslam’dan meyledenler yani Yahudiler.

{حَرَّمْنَا} “Haram kılmıştık.” Onlara.

{مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ} “Sana anlattıklarımızı.” Bunu sana bildirmiştik.

{مِنْ قَبْلُ} “Daha önce.” Bu sûreden önce Enam Sûresi’nde.

{وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ} “Biz onlara zulmetmedik.” Onlara iç yağları ve etleri haram kılmakla.

{وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ} “Fakat onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı.” Zarar veriyorlar, yani Allah Teâlâ günahları nedeniyle onlara sayılan şeyleri haram kılmıştır.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا الشُّوْءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾

119- “Sonra senin Rabbin, bilmeden kötülük işleyen ve ardından tevbe edip durumunu düzelten kimseleri (bağışlar). Çünkü

Rabbin, bu tevbeden sonra elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ} “Sonra senin Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{لِلَّذِينَ عَمِلُوا الشُّوْءَ بِجَهَالَةٍ} “Bilmeden kötülük işleyen.” Kasten. Her ne kadar günahı işlemeye cahil ise de.

{ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ} “Ve ardından tevbe edip.” Günahtan.

{وَأَصْلَحُوا} “Durumunu düzelten kimseleri (bağışlar).” Kendileriyle Rableri arasında amel işleyen.

{إِنَّ رَبَّكَ} “Çünkü Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)

{مِنْ بَعْدِهَا} “Bu tevbeden sonra.” Tevbenin ardından.

{لَعَفُورٌ} “Elbette çok bağışlayan.” Kusurları örten.

{رَحِيمٌ} “Çok merhamet edendir.” Onlara.

{١٢٠} إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

120- “İbrahim gerçekten Allah’a itaat eden, O’nu tek ilâh kabul eden bir önderdi. O hiçbir zaman müşriklerden olmadı.”

{إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً} “İbrahim gerçekten bir önderdi.” Kendisine uyan bir imam idi.

{قَانِتًا لِلَّهِ} “Allah’a itaat eden.”¹⁶ İtaat edici.

{حَنِيفًا} “O’nu tek ilâh kabul eden.” Müslüman ve muhlis.

{وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} “O hiçbir zaman müşriklerden olmadı.” Müşriklerle onların dinleri üzere olmadı.

{١٢١} شَاكِرًا لِأَنْعَمِهِ اجْتَنِبَهُ وَهَدِيَهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

¹⁶ “Lillah” kelimesi tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

121- “Allah’ın nimetlerine şükredici idi. Allah onu seçmiş ve dosdoğru yola iletmişti.”

{ شَاكِرًا لِّأَنْعَمِهِ } “Allah’ın nimetlerine şükredici idi.” Allah Teâlâ’nın kendisine bahşettiği nimetlere şükredici olarak.

{ اجْتَبَاهُ } “Allah O’nu seçmiş.” O’nu peygamberlik ve İslam ile seçti.

{ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “Ve dosdoğru yola iletmişti.” O’nu, razı olduğu dosdoğru yol ki, bu yol İslam’dır, üzere sabit kıldı.

وَأَتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَآئُهُ فِي الْآخِرَةِ لِمَنِ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾

122- “Ona bu dünyada iyilik verdik. Şüphesiz o, ahirette de sâlihlerdendir.”

{ وَآتَيْنَاهُ } “Ona verdik.” Ona bahşettik.

{ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً } “Bu dünyada iyilik.” Sâlih bir evlad. Güzel bir övgü anlamına geldiği de söylenmiştir. Bütün insanlarda zikir ve güzel övgü ile anıldığı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَآئُهُ فِي الْآخِرَةِ لِمَنِ الصَّالِحِينَ } “Şüphesiz o, ahirette de sâlihlerdendir.” Cennette resûl olan babalarıyla birlikte.

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

123- “Sonra da sana şunu vahyettik: ‘Allah’ı bir tanıyarak İbrahim’in dinine uy. Çünkü o, müşriklerden olmadı.”

{ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ } “Sonra da sana şunu vahyettik.” Sana emrettik ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ } “İbrahim’in dinine uy.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın dini üzere istikamet sahibi ol.

{ حَنِيفًا } “Allah’ı bir tanıyarak.” Müslüman olarak.

{ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } “Çünkü o, müşriklerden olmadı.” Müşriklerin dini üzere, müşriklerle birlikte değildi.

إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ
يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

124- “Cumartesi günü yasağı, ancak o konuda ayrılığa düşenlere farz kılındı. Hiç şüphesiz Rabbin ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyâmet günü onların arasında hükmünü verecektir.”

{ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ } “Cumartesi günü yasağı, farz kılındı.” Cumartesi günü haram kılındı.

{ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ } “Ancak o konuda ayrılığa düşenlere.” Cuma günü hakkında.

{ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ } “Hiç şüphesiz Rabbin onların arasında hükmünü verecektir.” Yahudiler ile Hristiyanlar hakkında.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ } “Şeyler hakkında kıyâmet günü.” Dinde.

{ يَخْتَلِفُونَ } “Ayrılığa düştükleri.” Muhalefet ettikleri.

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي
هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

125- “Rabbinin yoluna, hikmetle ve güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel bir şekilde mücadele et! Şüphesiz senin Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de hakkıyla bilir.”

{ أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ } “Rabbinin yoluna, çağır.” Rabbinin dinine.

{ بِالْحُكْمَةِ } “Hikmetle.” Kur'an ile.

{ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ } “Ve güzel öğütlerle.” Onlara Kur'an'ın öğütleri ile öğüt ver.

{ وَجَادِلْهُمْ بَالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ } “Ve onlarla en güzel bir şekilde mücadele et.” Kur’an ile. Lâ ilâhe illallâh buyruğu ile anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ } “Şüphesiz senin Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir.” Dininden.

{ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُنْهَكِينَ } “Ve O, hidayete erenleri de hakkıyla bilir.” Dinine.

وَأَنْ عَاقِبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ
لِّلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾

126- “Şayet şiddet yoluyla karşılık verecek olursanız, size edilen eziyetin misliyle karşılık veriniz! Ama sabrederseniz elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır.”

{ وَأَنْ عَاقِبْتُمْ } “Şayet şiddet yoluyla karşılık verecek olursanız.” Misil yaparsınız.

{ فَعَاقِبُوا } “Karşılık veriniz.” Misilleme yapınız.

{ بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ } “Size edilen eziyetin misliyle.” Size yapılanla.

{ بِهِ } “Onunla.” Ölümle.

{ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ } “Ama sabrederseniz elbette.” Müsleye.

{ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ } “Bu, sabredenler için daha hayırlıdır.” Ahirette.

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ
مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾

127- “O halde sabret! Çünkü senin sabrın da ancak Allah’ın yardımını iledir. Onlar için üzülme, kurdukları tuzaklardan da sıkıntıya düşme!”

{وَأَصْبِرْ} “O halde sabret.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onların eziyetlerine.

{وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ} “Çünkü senin sabrın da ancak Allah’ın yardımı iledir.” Allah’ın tevfiikiyledir.

{وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ} “Onlar için üzülmeye.” Alay edenlerin helakına.

{وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ} “Sıkıntıya düşme.” Göğsün de daralmasın.

{مِمَّا يَمْكُرُونَ} “Kurdukları tuzaklardan da.” Söyledikleri ve yaptıkları şeylerden.

﴿١٢٨﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

128- “Çünkü Allah takva sahibi olanlarla ve iyi iş yapanlarla beraberdir.”

{إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا} “Çünkü Allah takva sahibi olanlarla beraberdir.” Küfür, şirk ve hayâsızlıklardan sakınanlarla.

{وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ} “Ve iyi iş yapanlarla.” Söz ve eylemle birleyenlerledir.

سورة الإسراء
17- İSRÂ SÛRESİ

Kendisinde İsrailoğullarının zikredildiği sûredir. Birkaç âyet hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Sakif heyetinin haberini içeren âyet bunlardır. Yahudilerin kendisine “Burası peygamberler yurdu değildir” diye söyledikleriyle ilgili haber de bunlardandır. Bunun üzerine (وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفْرِؤْكَ مِنَ الْأَرْضِ) “Yakında seni bu yerden çıkarmak için mutlaka rahatsız edecekler” buyruğundan (أَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ) âyetin sonuna kadar olan bölüm nazil oldu. Bu âyetler Medenîdirler. Sûrenin âyet sayısı 110, sözcük sayısı 1.533 ve harf sayısı da 6.400’dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١﴾

1- “Bir gece kulu (Muhammed’i), Mescid-i Haram’dan kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye, çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksa’ya götüren Allah, her türlü eksik sıfatlardan uzaktır. Şüphe yok ki O, her şeyi işitir, görür.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla İsrâ Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{سُبْحَانَ} “Allah, her türlü eksik sıfatlardan uzaktır.” Diyor ki, çocuk ve ortak edinmekten yücedir ve beridir.

{الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ} “*Kulu (Muhammed'i) götür.*” Kulunu yürüten. Âyetin “Kulu Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i gecenin bir başında yola koyan” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{لَيْلًا} “*Bir gece.*” Gecenin ilk bölümünde.

{مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ} “*Mescid-i Haram’dan.*” Haremden, Ümm-ü Hani bint Ebû Tâlib’in evinden.

{إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا} “*Mescid-i Aksa’ya.*” Yerden en uzak ve göğe en yakın, yani Beyt-i Mukaddes Mescidi.

{الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ} “*Çevresini bereketli kıldığımız.*” Su, ağaçlar ve meyveler ile.

{لِنُرِيَهُ} “*Kendisine gösterelim diye.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gösterelim diye.

{مِنْ آيَاتِنَا} “*Bazı âyetlerimizi.*” Mucizelerimizden bir bölümünü. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in bu gecede gördüğü bütün şeyler Allah Teâlâ’nın harikulade işlerinden idi.

{إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ} “*Şüphe yok ki O, her şeyi işitir.*” Kureyş’in sözlerini.

{الْبَصِيرُ} “*Görür.*” Onları ve kulu Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i yürütüşünü.

وَأَتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ إِلَّا تَنَحَّضُوا مِنْ دُونِي وَكَيْلًا ﴿٢﴾

2- “Biz Musa’ya da Kitabı verdik. Onu İsrailoğullarına ‘Beni bırakıp başkasını vekil tutmayın,’ diyerek bir hidayet rehberi yaptık.”

{وَأَتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ} “*Biz Musa’ya da Kitabı verdik.*” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a Tevrat’ı bir defadan bahşettik.

{وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ} “*Onu İsrailoğullarına bir hidayet rehberi yaptık.*” Sapıklıktan.

{الَّا تَتَّخِذُوا} “Tutmayın, diyerek.” İbadet etmeyiniz.

{مِنْ دُونِي وَكَيلًا} “Beni bırakıp başkasını vekil.” Rabb.

ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾

3- “Ey Nûh ile birlikte gemide taşıdıklarımızın soyundan gelenler! O, doğrusu çok şükredici bir kul idi.”

{ذُرِّيَّةَ} “Soyundan gelenler.” Ey zürriyet.

{مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ} “Ey Nûh ile birlikte gemide taşıdıklarımızın.” Gemideki adamların sulplerinde ve kadınların rahimlerinde bulunanlar.

{إِنَّهُ} “O.” Yani Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm).

{كَانَ عَبْدًا شَكُورًا} “Doğrusu çok şükredici bir kul idi.” Şükredici idi. Bir şey yediğinde veya içtiğinde ya da bir şeyi giyindiğinde “Elham-dülillah” der idi.

وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ فِي الْكِتَابِ لُتْفِيسُدْنَ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلِتَعْلَنَ غُلُوبًا كَبِيرًا ﴿٤﴾

4- “Biz İsrailoğullarına Tevrat’ta şu hükmü de bildirdik: Siz yeryüzünde iki kere fesat çıkaracak ve (bana karşı) büyük bir serkeşlik yapıp kibre kapılacaksınız!”

{وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ} “Biz İsrailoğullarına şu hükmü de bildirdik.” İsrailoğullarına açıkladık.

{فِي الْكِتَابِ} “Tevrat’ta.” Tevrat’ta.

{لُتْفِيسُدْنَ فِي الْأَرْضِ} “Siz yeryüzünde fesat çıkaracak.” Yeryüzünde muhakkak isyan edeceksiniz.

{مَرَّتَيْنِ وَلِتَعْلَنَ غُلُوبًا كَبِيرًا} “İki kere ve (bana karşı) büyük bir serkeşlik yapıp kibre kapılacaksınız.” Muhakkak sizler çok büyük bir şekilde taşkınlıkta bulunacaksınız.

Âyetin “Hiç kuşkusuz sizler çok şiddetli bir şekilde kahr ve galebede bulunacaksınız” anlamına geldiği de söylenmektedir.

فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَئِهِمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ
فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ﴿٥﴾

5- “Birincisinin zamanı gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı göndeririz de, bunlar evlerin arasına kadar girip araştırırlar. Bu yerine getirilmesi gereken bir vaat idi!”

{فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَئِهِمَا} “Birincisinin zamanı gelince.” İki azabın ilki. Âyetin “İki bozgunculuğun ilki” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{بَعَثْنَا} “Göndeririz de.” Musallat kalarız.

{عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا} “Üzerinize kullarımızı.” Buhtunnasır ve Bâbil kralının ashabını.

{أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ} “Güçlü kuvvetli.” Şiddetli savaşılan.

{فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ} “Bunlar evlerin arasına kadar girip araştırırlar.” Sokaklarda, evlerin ortasında öldürürler.

{وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا} “Bu yerine getirilmesi gereken bir vaat idi.” Takdir edilen ve gerçekleşecek olan bir şeydir. Siz böyle yaparsanız ben de size hiç kuşkusuz böyle yaparım. Bunun üzerine onlar Allah Teâlâ’nın kendilerine Gevreş el-Hemedanî tarafından yardım etmeden önce 90 yıl Buhtunnasır’ın elinde esir olarak azap içinde kaldılar.

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ
أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾

6- “Sonra size tekrar onları yenme imkânı verdik. Size mallarla, oğullarla yardım ettik. Ve sizi ordularınız bakımından çoğalttık.”

{ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ} “Sonra size tekrar yenme imkânı verdik.” Devleti/zaferi.

{ عَلَيْهِمْ } “Onları.” Gevreş el-Hemedanî’nin Buhtunnasr’a karşı galibiyetiyle. Âyetin “Sonra size devleti bahşetmekle acıdık, merhamet ettik” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ } “Size mallarla, oğullarla yardım ettik.” Size mallar ve oğullar verdik.

{ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا } “Ve sizi ordularınız bakımından çoğalttık.” Erkekler ve sayı bakımından.

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ
الْآخِرَةِ لِيَسْؤًا وَجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ
وَلِيَسْبِرُوا مَا عَلُوا تُبِيرًا ﴿٧﴾

7- “Eğer iyilik yaparsanız, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük yaparsanız o da kendinizdir. Artık ikinci fesadınızın zamanı gelince, yüzünüzü kara etmeleri ve ilk kez girdikleri gibi yine Beyt-i Makdis’e girmeleri ve ele geçirdiklerini tahrip etmeleri için onları tekrar göndeririz.”

{ إِنْ أَحْسَنْتُمْ } “Eğer iyilik yaparsanız.” Allah Teâlâ’yı birlerseniz.

{ أَحْسَنْتُمْ } “İyilik etmiş olursunuz.” Allah Teâlâ’yı birlemiş olursunuz.

{ لِأَنْفُسِكُمْ } “Kendinize.” Bunun sevabı cennettir.

{ وَإِنْ أَسَأْتُمْ } “Kötülük yaparsanız.” Allah’a şirk koşarsanız.

{ فَلَهَا } “O da kendinizdir.” Bunun cezası size verilecektir. Onlar Katus’un kendilerine musallat olmasından önce 120 yıl nimet, sevinç, sayı ve erkeklerin çokluğu ve düşmana galebe içinde idiler.

{ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ } “Artık ikinci fesadınızın zamanı gelince.” İki bozgunculuğun ve iki azabın sonuncusu.

{ لِيَسْؤًا } “Kara etmeleri onları tekrar göndeririz.” Takbih eylemesi içindir.

{وُجُوهُكُمْ} “Yüzünüzü.” Öldürmek, esir alınmak ile. Yani Katus ibn İsbıyanus er-Rûmî.

{وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ} “Ve yine Beyt-i Makdis’e girmeleri.” Beytü’l-Mukaddes.

{كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ} “İlk kez girdikleri gibi.” Buhtunnasr ve ashabı.

{وَلِيَسْبِرُوا} “Tahrip etmeleri için.” Tahrip etmeleri içindir.

{مَا عَلُوا} “Ve ele geçirdiklerini.” Hükmüne aldıkları şeyleri.

{تَنْبِيرًا} “Tahrip.” Tahrip.

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُذْتُمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ
حَصِيرًا ﴿٨﴾

8- “Rabbinizin size merhamet etmesi umulur. Ama siz tekrar dönerseniz biz de döneriz. Biz cehennemi inkâr edenler için kuşatıcı bir zindan yapmışızdır.”

{عَسَىٰ رَبُّكُمْ} “Rabbinizin umulur.” Umulur ki, Rabbiniz.

{أَن يَرْحَمَكُمْ} “Size merhamet etmesi.” Bundan sonra.

{وَإِنْ عُذْتُمْ} “Ama siz tekrar dönerseniz.” Bozgunculuğa.

{عُدْنَا} “Biz de döneriz.” Azap etmeye.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sizler ihsana dönerseniz biz de merhamete döneriz.

{وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا} “Biz cehennemi inkâr edenler için kuşatıcı bir zindan yapmışızdır.” Zindan ve hapse.

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ
يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾

9- “Hiç şüphe yok ki bu Kur’an, insanları en sağlam yola iletir ve sâlih amel işleyen mü’minlere büyük bir ecir olduğunu müjdeler.”

{ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي } “Hiç şüphe yok ki, bu Kur’an, iletir.” Gösterir.

{ لِّلَّهِ هِيَ أَقْوَمُ } “İnsanları en sağlam yola.” En doğruya, lâ ilâhe illallâh şehadetine. Âyetin “Yolun en açığına” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيَسِّرُ الْمُؤْمِنِينَ } “Ve mü’minlere müjdeler.” İmanlarında muhlis olanlara..

{ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amel işleyen.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا } “Büyük bir ecir olduğunu.” Cennette bol, büyük bir sevap.

وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَغْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾

10- “Ahirete inanmayanlara ise biz, can yakıcı bir azap hazırlamışızdır.”

{ وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ } “Ahirete inanmayanlara ise.” Ölümden sonra dirilişe.

{ أَغْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا } “Biz, can yakıcı bir azap hazırlamışızdır.” Ahirette acııcı.

وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

11- “İnsan hayrın gelmesini istediği gibi kötülüğün gelmesini de ister. Çünkü insan pek acelecidir.”

{ وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ } “İnsan ister.” Yani Nadr ibn Hâris ister.

{ بِالشَّرِّ } “Kötülüğün gelmesini de.” Lânet ve azabın kendisine ve ailesine gelmesini.

{ بِالْخَيْرِ دُعَاءَهُ } “Hayrın gelmesini istediği gibi.” Sıhhat ve rahmeti istemesi gibi.

{ وَكَانَ الْإِنْسَانُ } “Çünkü insan.” Yani Nadr.

{ عَجُولًا } “Pek acelecedir.” Azabı acele istemektedir.

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ وَكُلُّ شَيْءٍ فَضْلُنَا تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾

12- “Biz geceyi ve gündüzü varlığımızı gösteren birer delil kıldık. Sonra gecenin karanlığını giderip, Rabbinizin lütfunu aramanız, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için eşyayı aydınlatan gündüzün aydınlığını getirdik. İşte biz her şeyi uzun uzun anlattık.”

{ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ } “Biz geceyi ve gündüzü varlığımızı gösteren birer delil kıldık.” Yani güneş ve ayı iki alamet kıldık.

{ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ } “Sonra gecenin karanlığını giderip.” Gecenin âyetini aydınlatıcı yani ay.

{ وَجَعَلْنَا } “Getirdik.” Terk ettik.

{ آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً } “Eşyayı aydınlatan gündüzün aydınlığını.” Yani güneşi görücü ve aydınlatıcı.

{ لِّتَبْتَغُوا } “Aramanız.” Talep edesiniz diye.

{ فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ } “Rabbinizin lütfunu.” Dünya ve ahireti talep etmekle.

{ وَلِتَعْلَمُوا } “Bilmeniz için.” Ayın fazlalaşması ve eksilmesiyle bilirsiniz diye.

{ عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ } “Yılların sayısını ve hesabını.” Günlerin ve ayların hesabını.

{ وَكُلُّ شَيْءٍ } “Her şeyi.” Helal-haram, emir-nehy.

{ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا } “İşte biz uzun uzun anlattık.” Kur’an’da çok detaylı bir şekilde açıkladık.

وَكُلِّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾

13- “Her insanın amelini boynuna doladık. Kıyâmet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız.”

{ وَكُلِّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ } “Her insanın doladık.” Yapıştırdık.

{ طَائِرَهُ } “Amelini.” Münker ve Nekir için kabirde onun icabetinin Kitabı.

{ فِي عُنُقِهِ } “Boynuna.” Denilmiştir ki, hayrı ve şerri kendi lehine ya da aleyhinedir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Talihli oluşu ya da bedbahtlığı lehine ya da aleyhinedir.

{ وَنُخْرِجُ لَهُ } “Önüne çıkarırız.” Onu açığa çıkartırız.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ } “Kıyâmet günü bulacağı kitabı.” Ona veririz.

{ مَنشُورًا } “Açılmış.” İyiliklerinin ve kötülüklerinin içinde açık olduğu.

﴿١٤﴾ اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا

14- “Kitabını oku! Bugün hesap görücü olarak sana nefsin yeter, (denilir).”

Kendisine denilir.

{ اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا } “Kitabını oku! Bugün hesap görücü olarak sana nefsin yeter, (denilir).” İşlediğine şهادette bulunan olarak.

مَنْ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

15- “Her kim doğru yola gelirse, kendi iyiliği için gelir; kim de saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü çekmez. Biz bir peygamber göndermedikçe, hiç kimseye azap edecek değiliz.”

{ مَنْ اهْتَدَى } “Her kim doğru yola gelirse.” İman ederse.

{ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي } “Gelir.” İman etmiş olur.

{ لِنَفْسِهِ } “Kendi iyiliği için.” Bunun sevabı.

{ وَمَنْ ضَلَّ } “Kim de saparsa.” İnkâr ederse.

{ فَإِنَّمَا يَضِلُّ } “Sapmış olur.” Vacip olur.

{ عَلَيْهَا } “Kendi zararına.” Kendi nefsinin üzerine bunun cezasını vacip kılmış olur.

{ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ } “Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü çekmez.” Hiçbir taşıyıcı başka birisinin günahını gönül rahatlığı ile yüklenmez. Ancak kısas nedeniyle kendisine yüklenir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Hiçbir nefis başka bir kişinin günahıyla yakalanıp sorguya çekilmez.” Âyetin “Hiçbir kimse başkasının yerine günahsız bir şekilde azap görmez” anlamına geldiği de söylenilmiştir.

{ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ } “Hiç kimseye azap edecek değiliz.” Bir kavmi helak edecek değiliz.

{ حَتَّىٰ نَبْعَثَ } “Biz göndermedikçe.” Onlara.

{ رَسُولًا } “Bir peygamber.” Onların aleyhinde kanıt edinmek için.

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاَهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾

16- “Biz bir ülkeyi helak etmek istediğimizde, oranın şımarık varlıklarına (iyiliği) emrederiz; onlar itaat etmeyip orada kötülük işlerler; böylece o ülke helak edilmeyi hak etmiş olur. Biz de orayı yerle bir ederiz.”

{ وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا } “Biz bir ülkeyi helak etmek istediğimizde, oranın şımarık varlıklarına (iyiliği) emrederiz.” Zorbalara, liderlerine taati. Bu anlam fiilin ‘emerna’ şeklinde okunması halinde geçerlidir.

Fiil (أَمَرْنَا) “âmernâ” şeklinde okunursa âyetin anlamı şöyle olur: “Oranın liderlerini, zorbalarını ve zenginlerini çoğaltırız.”

Eğer fiil (أَمَرْنَا) “emmernâ” şeklinde okunursa âyetin anlamı şöyle olur: “Zorbalarını ve liderlerini amirlik makamına getiririz, yetki sahibi kılarız.”

{ فَفَسَقُوا فِيهَا } “Onlar itaat etmeyip orada kötülük işlerler.” Orada masiyetleri işlerler.

{ فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ } “Böylece o ülke helak edilmeyi hak etmiş olur.” Onlar azap sözünü hak etmiş olurlar.

{ فَلَمَّزْنَاهَا تَذْمِيرًا } “Biz de orayı yerle bir ederiz.” O beldeyi yerle yeksan ederiz.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبٍ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

17- “Nitekim Nûh’tan sonra nice kuşakları helâk etmişsizdir! Kullarının günahlarını haber alıcı ve görücü olarak Rabbin yeter!”

{ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ } “Nitekim nice kuşakları helâk etmişsizdir.” Geçmiş kavimleri.

{ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ } “Nûh’tan sonra.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin helak oluşunun ardından.

{ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا } “Kullarının günahlarını haber alıcı ve görücü olarak Rabbin yeter.” Onların helak oluşunu. Her ne kadar sana açıklamamış olsak ve sende onların günahlarını ve azaplarını bilmemiş olsan da.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلِيهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ﴿١٨﴾

18- “Kim bu geçici dünya hayatını isterse, dilediğimize, dilediğimiz kadarını orada verir, ama sonra yerini cehennem yaparız, kınanmış ve kovulmuş olarak oraya girer.”

{ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ } “Kim bu geçici dünya hayatını isterse.” Yani dünyayı. Allah Teâlâ’nın kendisine farz kıldığı şeyi eda etmekle.

{ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا } “Orada verir.” Ona dünyada veririz.

{ مَا نَشَاءُ } “Dilediğimiz kadarını.” Kendisine vermemizi.

{ لِمَنْ نُرِيدُ } “Dilediğimize.” Ahirette helak etmeyi istediğimizi.

{ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ } “Ama sonra yerini cehennem yaparız.” Ona vacip kılarız.

{ يَصْلِيهَا } “Oraya girer.” Oraya girer.

{ مَذْمُومًا مَّدْحُورًا } “Kınanmış ve kovulmuş olarak.” Hayırların bütünü’nün sevabından uzaklaşmış olarak. Bu âyet-i kerime Mersed ibn Semame hakkında nazil olmuştur.

وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾

19- “Kim de ahireti ister ve inanmış olarak ona yaraşır biçimde çalışırsa, işte öylelerinin çalışmalarının karşılığı verilir.”

{ وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ } “Kim de ahireti ister.” Yani Allah Teâlâ’nın farz kıldığı şeyleri eda etmekle yani cenneti.

{ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا } “Ve ona yaraşır biçimde çalışırsa.” Cennet için cennetin amellerini yerine getirmekle didinir.

{ وَهُوَ مُؤْمِنٌ } “İnanmış olarak.” Bununla birlikte imanında ihlaslı bir mü’min ise.

{ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ } “İşte öylelerinin çalışmalarının.” Onların amel-leri.

{ مَشْكُورًا } “Karşılığı verilir.” Kabul olunur. Bu âyet-i kerime Müezzîn Hazret-i Bilal hakkında nazil olmuştur.

كُلًّا نُمِدُّ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ
مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾

20- “Hepsine; dünyayı isteyenlere de ahireti isteyenlere de Rabbinin nimetlerinden veriz. Çünkü Rabbinin nimetleri kısıtlanmış değildir.”

{ كُلًّا نُمِدُّ } “Hepsine veriz.” Rızkı veriz.

{ هَؤُلَاءِ } “Dünyayı isteyenlere de.” Taat ehline.

{ وَهَؤُلَاءِ } “Ahireti isteyenlere de.” Masiyet ehline istemektedir.

{ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ } “Rabbinin nimetlerinden.” Rabbinin rızkı.

{ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ } “Çünkü Rabbinin nimetleri.” Rabbinin rızkı.

{ مَحْظُورًا } “Kısıtlanmış değildir.” Sâlih ve fâcir kişiden engellenmiş değildir.

أَنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَلَلْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ
وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾

21- “İnsanlardan bir kısmını diğerlerine nasıl üstün kıldığımıza bir bak! Ancak ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür.”

{ اُنْظُرْ } “Bir bak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ } “İnsanlardan bir kısmını diğerlerine nasıl üstün kıldığımıza.” Dünyada mal ve hizmetkarlarla.

{ وَلَآخِرَةُ } “Ancak ahiret.” Ahirette ise.

{ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ } “Derece farkları bakımından daha büyüktür.” Mü'minlerin faziletleri.

{ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا } “Ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür.” Dereceler konusunda sevap yönünden mü'minlerin faziletleri.

﴿ ٢٢ ﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا

22- “Allah’la birlikte başka bir tanrı edinme! Sonra kınanmış ve yalnız başına terkedilmiş olarak kalırsın!”

{ لَا تَجْعَلْ } “Edinme.” Deme.

{ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا } “Allah’la birlikte başka bir tanrı. Sonra kınanmış olarak kalırsın.” Nefsini kınayıcı olarak.

{ مَّخْذُولًا } “Ve yalnız başına terkedilmiş.” Seni mabudun rezil rüsva eder.

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا

﴿ ٢٣ ﴾ وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا

23- “Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve ana babaya iyilik etmenizi emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırlarsa, kendilerine ‘öf bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle!”

{ وَقَضَىٰ رَبُّكَ } “Rabbin, emretti.” Rabbin emretti.

{ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ } “Sadece kendisine kulluk etmenizi.” Allah Teâlâ’yı birlemenizi.

- { وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا } “*Ve ana babaya iyilik etmenizi.*” Anne-babaya.
- { إِنَّمَا يَبْلُغُنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا } “*Onlardan biri senin yanında yaşlanırlarsa.*” Anne-babadan birisi.
- { أَوْ كِلَاهُمَا } “*Veya her ikisi.*” Anne-babanın her ikisi.
- { فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ } “*Kendilerine ‘öf’ bile deme.*” çirkin söz söyleme. O ikisine kızma.
- { وَلَا تَنْهَرْهُمَا } “*Onları azarlama.*” Onlarla konuşurken katı bir şekilde söyleme.
- { وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا } “*İkisine de güzel söz söyle.*” Güzel yumuşak söz.

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾

24- “Onların üzerine, alçak gönüllülükle sevgi ve şefkat kanatlarını indir ve ‘Ey Rabbim! Onlar küçüklüğümde beni nasıl yetiştirmişlerse, sen de onlara öyle rahmet et!’ diyerek dua et.”

{ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ } “*Onların üzerine, alçak gönüllülükle sevgi kanatlarını indir.*” Kanatlarını o ikisine yumuşaklıkla aç.

{ مِنَ الرَّحْمَةِ } “*Ve şefkat.*” Onlara karşı merhametli ol.

{ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا } “*Ve ‘Ey Rabbim! sen de onlara öyle rahmet et!’ diyerek dua et.*” Eğer Müslüman iseler.

{ كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا } “*Onlar küçüklüğümde beni nasıl yetiştirmişlerse.*” Küçüklüğüm döneminde beni nasıl korudularsa.

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنَّ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غُفُورًا ﴿٢٥﴾

25- “Rabbiniz, içinizdekileri daha iyi bilir. Eğer siz iyi kişiler olursanız, kuşkusuz Allah kendine dönenleri çok bağışlayıcıdır.”

{ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ } “Rabbiniz, içinizdekileri daha iyi bilir.” Kalplerinizdeki anne-babaya iyilik ve kerameti.

{ إِنَّ تَكُونُوا صَالِحِينَ } “Eğer siz iyi kişiler olursanız.” Anne-babaya iyilik edenlerden.

{ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ } “Kuşkusuz Allah kendine dönenleri.” Günahlardan dönenleri.

{ غَفُورًا } “Çok bağışlayıcıdır.” Kusurları örtendir. Bu âyet-i kerime Sa’d ibn Ebî Vakkas hakkında nazil olmuştur.

وَاتِذَا الْقَرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٣٦﴾

26- “Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver. Ama sakın saçıp savurma.”

{ وَاتِذَا الْقَرْبَىٰ حَقَّهُ } “Akrabaya, hakkını ver.” Akrabaya hakkını bahşet. Diyor ki, “akrabaya sıla-i rahmi” emretti.

{ وَالْمِسْكِينَ } “Yoksula.” Yoksula ihsanı emretti.

{ وَابْنَ السَّبِيلِ } “Ve yolda kalmışa.” Konaklayan misafirin hakkı olan üç gün ikram etmeyi emretti.

{ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا } “Ama sakın saçıp savurma.” Mal sahibi olan bir kimse Allah hakkının dışında bir kuruş dahi olsa harcamada bulunmasın. Her ne kadar bol saçıp savurucu ise de.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ’ya taatin dışında saçıp savurma.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “لَا تُبَذِّرْ” bâtil yolda harcama anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, İsrâ Sûresi, 3. bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, Ata el-Horasânî kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Malını bâtil yolda harcama. Zira mübezzir (saçıp savuran) hak olmayan bir konuda harcamada bulunan kimsedir.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 15, s. 73.

c) İbn Cerir et-Taberî, İkrime ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Mübezzir/Saçıp savuran kimse’ hak olmayan bir konuda harcamaya yapan kimsedir.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 15, s. 74.

٢٧ إِنَّ الْمُبْذَرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا

27- “Çünkü saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.”

{ إِنَّ الْمُبْذَرِينَ } “Çünkü saçıp savuranlar.” Mallarını Allah hakkının dışında bir kuruş dahi harcayanlar.

{ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ } “Şeytanların dostlarıdır.” Şeytanların yardımcılarıdır.

{ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا } “Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.” Rabbine karşı kâfirdir.

وَأَمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا

مَيْسُورًا ٢٨

28- “Eğer Rabbinden umduğun bir rahmeti bekleyerek onlardan yüz çevirirsen, hiç değilse kendilerine yumuşak söz söyle.”

{ وَأَمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمْ } “Eğer onlardan yüz çevirirsen.” Akrabadan ve yoksullardan utanarak ve merhametle.

{ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ } “Bir rahmeti bekleyerek.” Rahmeti gözetleyerek.

{ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا } “Rabbinden umduğun.” Sana gelmesini umduğun.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Senden gaip olan malın gelişi.

{ فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا } “Hiç değilse kendilerine yumuşak söz söyle.” Onlara güzel bir vaadde bulun. Yani “Size vereceğim” de.

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ

مَلُومًا مَحْسُورًا ٢٩

29- “Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanmış olursun ve kaybettiğinin özlemini çeker durursun!”

{ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ } “Eli sıkı olma.” Diyor ki, eli boyuna bağlanmış kimse gibi elini harcamaya ve bağışa karşı kapalı tutma.

{ وَلَا تَبْسُطْهَا } “Eli açık da olma.” Nafaka vermede.

{ كُلُّ الْبَسِطِ } “Büsbütün.” İsrafta. Diyor ki, sana ait olan şeylerin bütününe bir yoksula ya da bir akrabaya verip de diğerlerini terk etme.

{ فَتَقْعُدَ } “Sonra olursun.” Kalırsın.

{ مَلُومًا } “Kınanmış.” İnsanlar, yani yoksullar ve akrabalar seni kınarlar.

{ مَحْسُورًا } “Ve kaybettiğinin özlemini çeker durursun.” Akrabalar ve yoksullar sahip olduğun malın gitmiş olmasından dolayı seninle ilişkilerini kesmiş olarak.

Denilmiştir ki bu âyet Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in gömleğini giyinmeyi isteyen bir kadın hakkında nazil olmuştur. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) gömleğini ona vermiş ve evde elbisesiz oturmuştur. Allah Teâlâ da O’nu bu davranıştan engelleyerek kendisine şöyle buyurdu: İsrâf konusunda büsbütün eli açık da olma ki, elbiseni çıkarmayasın. “Sonra kınanmış olursun.” İnsanlar seni kınarlar. “Ve kaybettiğinin özlemini çeker durursun!” Ve çıplaklıktan dolayı dışarı çıkmaya güç yetiremezsin.

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا
بَصِيرًا

30- “Şüphesiz senin Rabbin dilediği kimsenin rızkını genişletir ve dilediğini de daraltır. Çünkü Allah kullarının durumlarından haberdardır, her şeyi görür.”

{ اِنَّ رَبَّكَ } “Şüphesiz senin Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ يَبْسُطُ الرِّزْقَ } “Rızkımı genişletir.” Malı genişletir.

{ لِمَنْ يَشَاءُ } “Dilediği kimsenin.” Kullarından dilediğine ki, bu O’ndan bir nazardır.

{ وَتَقْدِرُ } “Ve dilediğini de daraltır.” Kullarından dilediğine de kısar, bu da O’ndan bir nazardır.

{ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهِ } “Çünkü Allah kullarının durumlarından.” Kullarının maslahatını.

{ خَبِيرًا بَصِيرًا } “Haberdardır, her şeyi görür.” Yayımayı ve kısmayı.

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ اِنَّ قَتْلَهُمْ
كَانَ خَطَاً كَبِيرًا ﴿٣﴾

31- “Geçim korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, onlara da size de rızık biz veririz. Şüphesiz ki onları öldürmek, büyük bir günahtır.”

{ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ } “Çocuklarınızı öldürmeyin.” Bu âyet-i kerime Huzaa kabilesi hakkında nazil olmuştur. Huzaa kabilesi kızlarını diri diri gömüyorlardı. Allah Teâlâ onlara bu hareketlerini yasakladı. “Çocuklarınızı öldürmeyin” buyurdu. Kız çocuklarınızı diri diri gömmeyiniz.

{ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ } “Geçim korkusuyla.” Zillet ve fakirlik korkusuyla.

{ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ } “Onlara da rızık biz veririz.” Yani kızlarınıza da.

{ وَإِيَّاكُمْ اِنَّ قَتْلَهُمْ } “Size de. Şüphesiz ki, onları öldürmek.” Onların diri diri gömülmesi.

{ كَانَ خَطَاً كَبِيرًا } “Büyük bir günahtır.” Cezalandırılma konusunda büyük bir günahtır.

وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

32- “Zinaya da yaklaşmayın. Çünkü o pek çirkindir ve kötü bir yoldur.”

{ وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْنَىٰ } “Zinaya da yaklaşmayın.” Gizli olsun, açıktan olsun.

{ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً } “Çünkü o pek çirkindir.” Masiyettir, günahtır.

{ وَسَاءَ سَبِيلًا } “Ve kötü bir yoldur.” Ne kötü bir yoldur/meslektir.

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾

33- “Haklı bir sebep olmadıkça, Allah’ın haram kıldığı bir cana kıymayın! Bir kimse haksız yere öldürülürse, biz onun velisine bir yetki vermişizdir. O da kısasla öldürmede sınırı aşmasın! Çünkü ona (bu yetki verilmekle) yardım olunmuştur.”

{ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ } “Bir cana kıymayın.” Mü’min nefsi.

{ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ } “Allah’ın haram kıldığı.” Öldürülmesini haram kıldığı.

{ إِلَّا بِالْحَقِّ } “Haklı bir sebep olmadıkça.” Recm ya da kısas ya da irtidat nedeni hariç.

{ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا } “Bir kimse haksız yere öldürülürse.” Kasıtlı olarak.

{ فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ } “Biz onun velisine vermişizdir.” Öldürülenin velisine.

{ سُلْطَانًا } “Bir yetki.” Öldürmeye karşı özür ve hüccet. Dilerse katili öldürür, dilerse de onu affeder. Dilerse de diyetini alır.

{ فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ } “O da kısasla öldürmede sınırı aşmasın.” Eğer katili öldürürsen.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Âyet “Fe-lâ yüsrif” şeklinde okunursa “Hamiyet olsun diye katilin dışındakini öldürme.”

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Bir kişinin öldürülmesine karşılık on kişiyi öldürme.”

{ إِنَّهُ كَانَ مُنْضَوًّا } “Çünkü ona (bu yetki verilmekle) yardım olunmuştur.” Öldürerek ve affetmeyerek.

وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ﴿٣٤﴾

34- “Yetimin malına, rüşd çağına erişinceye kadar, en güzel olanın dışında yaklaşmayın. Bir de verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen sözde sorumluluk vardır.”

{ وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ } “Yetimin malına, en güzel olanın dışında yaklaşmayın.” Karlarla ve koruma ile.

{ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ } “Rüşd çağına erişinceye kadar.” On beş yaş veya on sekiz yaşına kadar.

{ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ } “Bir de verdiğiniz sözü yerine getirin.” Kendinizle Rabbiniz arasındaki Allah’a verdiğiniz ahdi yerine getiriniz.

{ إِنَّ الْعَهْدَ } “Çünkü verilen sözde.” Ahdi bozucu.

{ كَانَ مَسْئُولًا } “Sorumluluk vardır.” Ahdi bozan kimse kıyâmet gününde.

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزَنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾

35- “Ölçtüğünüz zaman tam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu hem daha hayırlıdır ve sonuç bakımından daha güzeldir.”

{ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ } “Tam ölçün.”² Tamamlayınız.

² “Keyle” sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ إِذَا كِلْتُم } “Ölçtüğünüz zaman.” Başkası için.

{ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ } “Ve doğru terazi ile tartın.” Adaletli bir tartıyla.

{ ذَلِكَ } “Bu.” Ölçü, tartı ve ahdi yerine getirme.

{ خَيْرٌ } “Hem daha hayırlı.” Ahdi bozma ve eksiklik.

{ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا } “Hem de sonuç bakımından daha güzeldir.” Akıbet yönünde.

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴿٣٦﴾

36- “Hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp; bunların hepsinden sahibi sorumludur.”

{ وَلَا تَقْفُ } “Ardına düşme.” Söz söyleme.

{ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ } “Hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyin.” Diyor ki,³ bildiğin bilmediğin, gördüğün görmediğin işittiğin ve işitmediğin.

{ إِنَّ السَّمْعَ } “Çünkü kulak.” İşittiğiniz şeyler.

{ وَالْبَصَرَ } “Göz.” Gördüğünüz şeyler.

{ وَالْفُؤَادَ } “Ve kalp.” Arzuladığı şeyler.

{ كُلُّ أُولَئِكَ } “Bunların hepsinden.” Bunların bütününden.

{ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا } “Sahibi sorumludur.” Kıyâmet gününde.

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾

³ Tefsir metninde “fe tekulu” (dersin ki) şeklinde geçse de biz “fe yekulu” şeklinde (diyor ki) anlam vermeyi daha uygun gördük.

37- “Yeryüzünde böbürlenerek yürüm! Çünkü sen ne yeri yarabilirsin, ne de boyca dağlara yetişebilirsin!”

{ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا } “Yeryüzünde böbürlenerek yürüm.” Tekebbürlenerek ve büyükenerek.

{ إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ } “Çünkü sen ne yeri yarabilirsin.” Tekebbürün ile yeri aşamazsın.

{ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا } “Ne de boyca dağlara yetişebilirsin.” Dağlarla da aynı hizaya ulaşamazsın.

كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾

38- “Bütün bunların kötü ve yasaklanmış olanları, Rabbinin katında çirkin işlerdir.”

{ كُلُّ ذَلِكَ } “Bütün bunların.” Sana yasakladığımız şeylerin bütünü.

{ كَانَ سَيِّئُهُ } “Kötü ve yasaklanmış olanları.” Kötüdür.

{ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا } “Rabbinin katında çirkin işlerdir.” Rabbinin katında. Cümlede bir takdim ve tehir bulunmaktadır.

ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا
آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا ﴿٣٩﴾

39- “İşte bunlar sana Rabbinin hikmet olarak vahyettiklerindendir! Sakın Allah’la birlikte başka bir ilâh edinme. Aksi halde kınanmış ve Allah’ın rahmetinden kovulmuş bir halde cehenneme atılırsın!”

{ ذَلِكَ } “İşte bunlar.” Sana emrettiğim.

{ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ } “Sana vahyettiklerindendir.” Sana emrettiklerindendir.

{ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ } “Rabbinin hikmet olarak.” Kur’an’da.

{ وَلَا تَجْعَلْ } “Sakin edinme.” Söyleme.

{ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهَا آخَرَ فَتَلْقَى } “Allah’la birlikte başka bir ilâh. Aksi halde atı-lırsın.” Atılırsın.

{ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا } “Kınanmış bir halde cehenneme.” Nefsini kına-yıcı olarak.

{ مَذْحُورًا } “Ve Allah’ın rahmetinden kovulmuş.” Her türlü hayır-dan uzaklaşmış olarak.

أَفَاصْفِيكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَيْنِ وَأَتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ
قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾

40- “Rabbiniz, size oğulları ayırdı da, kendisi meleklerden kızlar edindi, öyle mi? Gerçekten siz çok büyük bir söz söylüyorsunuz!”

{ أَفَاصْفِيكُمْ } “Size ayırdı da, öyle mi?” Sizin için seçti.

{ رَبُّكُمْ بِالْبَيْنِ } “Rabbiniz, oğulları.” Erkeklerle.

{ وَأَتَّخَذَ } “Kendisi edindi.” Kendi nefsi için.

{ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا } “Meleklerden kızlar.” Kızlar.

{ إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ } “Gerçekten siz söylüyorsunuz.” Allah’a isnat ediyor-sunuz.

{ قَوْلًا عَظِيمًا } “Çok büyük bir söz.” Cezalandırılma sahasında. Âyetin “Allah Teâlâ’ya iftira etme konusunda” anlamına geldiği de söylen-miştir.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾

41- “Biz bu Kur’an’da sözü, türlü şekillerde açıkladık ki düşünüp an-lasınlar! Fakat bu, sadece onların nefretini arttırdı.”

{ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا } “Biz sözü, türlü şekillerde açıkladık ki.” Açıkladık.

{ فِي هَذَا الْقُرْآنِ } “Bu Kur’an’da.” Söz vermeyi ve tehdit etmeyi.

{ لِيَذْكُرُوا } “Düşünüp anlasınlar.” Böylece öğüt alsınlar diye.

{ وَمَا يَزِيدُهُمْ } “Fakat bu, onların arttırdı.” Kur’an’ın tehditleri.

{ إِلَّا نُفُورًا } “Sadece nefretini.” İmandan uzaklaşmalarını.

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَابَتَّغُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

42- “De ki: ‘Eğer onların söyledikleri gibi, Allah’la birlikte başka ilâhlar olsaydı, o takdirde bunlar da Arş’ın sahibine bir yol ararlardı!’”

{ قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَابَتَّغُوا } “De ki: Eğer onların söyledikleri gibi, Allah’la birlikte başka ilâhlar olsaydı, o takdirde bunlar da ararlardı.” Talep ederlerdi.

{ إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا } “Arş’ın sahibine bir yol.” Değer ve konum ararlardı.

Âyetin “Yükseliş ararlardı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾

43- “Allah’ı tenzih ederim. O, onların bu söylediklerinden çok yüce ve uludur.”

{ سُبْحَانَهُ } “Allah’ı tenzih ederim.” Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir.

{ وَتَعَالَىٰ } “O, ve uludur.” Beridir ve yücedir.

{ عَمَّا يَقُولُونَ } “Onların bu söylediklerinden.” Şirkten.

{ عُلُوًّا } “Yüce.” Her şeye.

{ كَبِيرًا } “Çok.” Her şeyden büyüktür.

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

44- “Yedi gök, yer ve bütün bunların içinde bulunan herkes Allah’ı tesbih eder. Hiçbir şey yoktur ki O’nu överek tesbih etmiş olmasın! Fakat siz onların tesbihini anlamazsınız. Allah çok yumuşak davranan, çok bağışlayandır.”

{ تَسْبِيحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ } “Yedi gök, yer ve bütün bunların içinde bulunan herkes Allah’ı tesbih eder.” Varlıklar.

{ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ } “Hiçbir şey yoktur ki.” Bitkilerden hiçbir bitki olmamış olsun ki,

{ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ } “O’nu överek tesbih etmiş olmasın.” Onun emriyle.

{ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ } “Fakat siz onların tesbihini anlamazsınız.” Hangi dille.

{ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا } “Allah çok yumuşak davranan.” Kullarına. Zira Allah Teâlâ cezalandırmada acele etmez.

{ غَفُورًا } “Çok bağışlayandır.” Tevbe edenin kusurlarını örtendir.

وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ

حِجَابًا مَسْتُورًا ﴿٤٥﴾

45- “Sen Kur’an’ı okuduğun zaman biz, seninle ahirete inanmayanların arasına gizleyici bir perde çekeriz.”

{ وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ } “Sen Kur’an’ı okuduğun zaman Biz.” Mekke’de.

{ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ } “seninle ahirete inanmayanların arasına çekeriz.” Ölümden sonra dirilişe. Yani Ebû Cehil ve ashabı.

{ حِجَابًا مَسْتُورًا } “Gizleyici bir perde.” Perdelenmiş.

وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَوُوا عَلَى آذَانِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾

46- “Ve onların kalplerinin üzerine, Kur’an’ı anlamalarına engel olacak perdeler ve kulaklarına da bir ağırlık koyarız. Kur’an’da Rabbini bir tek olarak andığın vakit, onlar canları sıkılmış olarak dönüp uzaklaşırlar.”

{ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً } “Ve onların kalplerinin üzerine, engel olacak perdeler koyarız.” Örtüler.

{ أَنْ يَفْقَهُوهُ } “Kur’an’ı anlamalarına.” Hakkı anlamasınlar diye.

{ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا } “Ve kulaklarına da bir ağırlık.” Sağırlık.

{ وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ } “Kur’an’da Rabbini bir tek olarak andığın vakit.” Lâ ilâhe illallâh ile.

{ عَلَى آذَانِهِمْ نُفُورًا } “Onlar dönüp uzaklaşırlar.” Putlarına dönerler ve ilahlarına kulluklarına meylederler.

{ نُفُورًا } “Canları sıkılmış olarak.” Senin sözünden uzaklaşmış olarak.

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَى إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾

47- “Biz, onların seni dinlerken, hangi amaçla dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırlarken de, o zalimlerin, ‘Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!’ dediklerini biliyoruz.”

{ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ } “Biz, hangi amaçla dinlediklerini, biliyoruz.” Kur’an okunuşunu dinlediklerini.

{ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ } “Onların seni dinlerken.” Ebû Cehil ve ashabının senin okumanı.

{ وَأَذْهُمْ نَجْوَى } “Kendi aralarında fısıldaşırlarken de.” Senin durumun hakkında onların bir bölümü “O sihirbazdır”, bir bölümü “O kâhindir”, bir bölümü “O mecnun”, bir bölümü “O şairdir” derler.

{ إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ } “O zalimlerin, dediklerini.” Müşrikler birbirlerine.

{ إِنَّ تَتَّبِعُونَ } “Siz, uymuyorsunuz.” Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e. Sizler uymuyorsunuz.

{ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا } “Büyülenmiş bir adamdan başkasına.” Akıllı mağlup olmuş bir adama ancak uyuyorsunuz.

﴿٤٨﴾ أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا

48- “Bak, seninle ilgili nasıl misaller verdiler de, bu yüzden nasıl sapıklığa düştüler! Artık doğru yolu bulmaya güçleri yetmiyor.”

{ أَنْظُرْ } “Bak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ } “Seninle ilgili nasıl misaller verdiler de.” “Sihirlenmiştir” diyerek senin hakkında bir teşbihde bulundular.

{ فَضَلُّوا } “Bu yüzden nasıl sapıklığa düştüler.” Sözlerinde yanlışlığa düştüler.

{ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا } “Artık doğru yolu bulmaya güçleri yetmiyor.” Sözlerinden çıkış için. Dediklerine karşılık kanıt olarak.

﴿٤٩﴾ وَقَالُوا إِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرَفَاتًا ءَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا

49- “Onlar dediler ki: ‘Biz bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak yığını haline geldikten sonra mı, gerçekten biz mi yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?’”

{ وَقَالُوا } “Onlar dediler ki.” Yani Nadr ve ashabı.

{ إِذَا كُنَّا } “Biz haline geldikten sonra mı?” Dönüşükten sonra.

{ عِظَامًا } “Bir kemik yığını.” Çürümüş/yıpranmış.

{ وَرَفَاتًا } “Ve kokuşmuş bir toprak yığını.” Çürümüş toprağa.

{ ءَاِنَّا لَمُبْعُوثُونَ } “Gerçekten biz mi diriltileceğiz?” Diriltilecek miyiz?

{ خَلَقًا جَدِيدًا } “Yeni bir yaratılışla.” Ölümden sonra yenilenerek içimizde bir ruh ile.

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾

50- “De ki: ‘İster taş olun, ister demir!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ كُونُوا حِجَارَةً } “İster taş olun.” Şayet taş olduysanız veya taştan daha şiddetli olduysanız.

{ أَوْ حَدِيدًا } “İster demir.” Demirden daha kuvvetli.⁴

أَوْ خَلَقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾

51- “Ya da gönlünüzde büyüyen başka bir yaratık olun! (Ölecek ve yeniden diriltileceksiniz.)’ O zaman diyecekler ki: ‘Bizi tekrar kim diriltilecek?’ De ki: ‘Sizi ilk kez yaratmış olan o kudret sahibi (diriltilecek)!’ Sana başlarını sallayarak, ‘Bu ne zaman olacak?’ diyecekler. De ki: ‘Çok yakında olabilir!’”

⁴ a) { قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا أَوْ خَلَقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ } “De ki: İster taş olun, ister demir! Ya da gönlünüzde büyüyen başka bir yaratık olun!” (17/el-İsrâ/50-51) buyruğuyla şu kastedilmektedir: Öldükten sonra dirilişi inkâr ediyor ve gerçekleştirmesini uzak görüyorsanız bedeninizin şu anda bulunandan daha katı olduğunu varsayın. Taş olduğunu varsayınız. Ya da demir olduğunu varsayınız. (Zira her ikisi de bedenlerinizden daha katıdır). Ya da aklınıza gelen başka bir varlığı tasavvur ediniz. Allah Teâlâ bedenlerinize öldükten sonra hayat verme kudretine sahiptir.

b) Âyette geçen { كُونُوا } “Olunuz” ifadesinde hitap Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile mücadele eden kâfirleredir. Bunlar Mekke ehlinin kâfirleridir.

{ أَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ } “Ya da gönlünüzde büyüyen başka bir yaratık olun.” Yani ölüm hiç kuşkusuz diriltileceksiniz.

{ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا } “(Ölecek ve yeniden diriltileceksiniz.) O zaman diyecekler ki: Bizi tekrar kim diriltecek?” Bizi diriltecek.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlar.

{ الَّذِي فَطَرَكُمْ } “Sizi yaratmış olan o kudret sahibi (diriltecek).” Sizi yaratacak.

{ أَوَّلَ مَرَّةٍ } “İlk kez.” Annelerinizin karnında.

{ فَسَيُنْغِضُونَ } “Sallayarak.” Sallarlar.

{ إِلَيْكَ رُؤُسُهُمْ } “Sana başlarını.” Sözüne şaşırıarak.

{ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ } “Bu ne zaman olacak? diyecekler.” Bize vadettiğin bu şey ne zaman gerçekleşecek?

{ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِينًا } “De ki: Çok yakında olabilir.” (عَسَى) sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.⁵

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

52- “Sizi çağıracağı gün, O’na hamd ederek çağırısına uyarınız ve (yeryüzünde) pek az bir süre kaldığınızı sanırsınız!”

⁵ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ)” buyruğu ‘Sana başlarını sallayacaklar’ anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, İsrâ Sûresi, 1. Bâb.
b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha, Ata el-Horasânî ve Atiyye el-Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetlerine göre o şöyle demiştir: “Alay amaçlı olarak başlarını sallayacaklar ve ‘Bu ne zamandır’ diyeceklerdir.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 15, s. 100.
c) (فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ) “Sana başlarını sallayarak” İbn Abbâs âyetle söz konusu edilen kâfirlerin baş sallama eyleminin amacını belirtmeyi de ihmal etmemiştir. Zira baş sallama eylemi çeşitli amaçlar için kullanılan bir eylemdir. Anlama ve onaylama amaçlı olabileceği gibi dalga ediş, küçük görüş, hakaret ediş amaçlı da olabilir. “Nağd” sözcüğü Arap dilinde ardından eğiş bulunan yükselme veya ardından yükselme bulunan eğiş anlamına gelmektedir. Bundan dolayı erkek deve kuşu “Nağd” olarak isimlendirilir. Zira devekuşu süratli bir şekilde yürüdüğünde başını kaldırıp indirir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 15, s. 100; *Lisânü’l-Arab*, ‘N-G-D’ maddesi.

Ardından Allah Teâlâ onlara açıklamada bulunarak şöyle buyurdu:

{يَوْمَ} “Gün.” Bir günde.

{يَدْعُوكُمْ} “Sizi çağıracağı.” İsrâfil’in sura üfürmekle.

{فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ} “O’na hamd ederek çağrısına uyarırsınız.” Allah Teâlâ’nın emriyle davetçisine icabet edeceksiniz.

{وَتُظُنُّونَ} “Sanırsınız.” Zannedersiniz.

{إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا} “Ve (veryüzünde) pek az bir süre kaldığınızı.” Kabirlerde.

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿٥٣﴾

53- “Kullarıma söyle: En güzel sözü söylesinler. Çünkü şeytan insanların arasını açmak için fırsat kollar. Doğrusu şeytan, insan için apaçık bir düşmandır.”

{وَقُلْ لِعِبَادِي} “Kullarıma söyle.” Ömer ve ashabına.

{يَقُولُوا} “Söylesinler.” Kâfirlere kelimeyi.

{الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ} “En güzel sözü.” Selam ve lütuf ile.

{إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ} “Çünkü şeytan insanların arasını açmak için fırsat kollar.” Eğer cefada bulunursanız Şeytan onların arasını bozar.

{إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا} “Doğrusu şeytan, insan için apaçık bir düşmandır.” Düşmanlığı açık. Bu onların savaşla emrolunmalarından önce idi.

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنَّ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾

54- “Rabbiniz sizi daha iyi bilir. Dilerse size merhamet eder, dilerse azap eder. Biz seni, onların üstüne vekil olarak göndermedik.”

{ رُبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ } “Rabbiniz sizi daha iyi bilir.” Maslahatlarınızı.

{ إِنْ يَشَأْ يُرْحَمَكُم } “Dilerse size merhamet eder.” Sizi Mekke ehlin-den kurtarır.

{ أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبَكُمْ } “Dilerse azap eder.” Onları sizin üzerinize musallat kılar.

{ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا } “Biz seni, onların üstüne vekil olarak göndermedik.” Onları sorguya çekesin diye kefil olarak göndermedik.

وَرُبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّنَ عَلَى بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾

55- “Rabbin, göklerde ve yerde olan kimseleri daha iyi bilir. Andolsun ki biz peygamberlerin kimini kimine üstün kıldık. Davud’a da Zebur’u verdik.”

{ وَرُبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Rabbin, göklerde ve yerde olan kimseleri daha iyi bilir.” Mü’minlerin maslahatlarına olanları.

{ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّنَ عَلَى بَعْضٍ } “Andolsun ki biz peygamberlerin kimini kimine üstün kıldık.” Dostluk ve söz ile.

{ وَآتَيْنَا } “Verdik.” Bahsettik.

{ دَاوُدَ زَبُورًا } “Davud’a da Zebur’u.” Kitabı, Musa’ya Tevrat’ı, İsa (‘aleyhi’s-selâm)’a İncil’i, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ise Furkan’ı bahsettik.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾

56- “De ki: ‘Allah’tan başka tanrı sandıklarınızı çağırın, size yardım etsinler bakalım; ancak onlar sizden ne sıkıntıyı kaldırabilirler, ne de onu değiştirebilirler.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) cinlere ibadet eden ve onları melek sayan Huzaa kabilesine.

{ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ } “Tanrı sandıklarınızı çağırın.” İbadet ettiğiniz.

{ مِنْ دُونِهِ } “Allah’tan başka.” Sıkıntı esnasında Allah Teâlâ’nın dışındakilere.

{ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ } “Size yardım etsinler bakalım; ancak onlar sizden ne sıkıntıyı kaldırabilirler.” Sıkıntıyı sizden kaldıramazlar.

{ وَلَا تَحْزِنُوا } “Ne de onu değiştirebilirler.” Sizden başkasına.

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾

57- “Onların dua ettikleri bu varlıklar da Rablerine daha yakın olmak için vesile ararlar. O’nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten sakınılacak bir azaptır!”

{ أُولَئِكَ } “Bu varlıklar da.” Yani melekler.

{ الَّذِينَ } “Ki onlar.” Ki onlar.

{ يَدْعُونَ } “Onların dua ettikleri.” Rablerine ibadet ettikleri.

{ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ } “Rablerine vesile ararlar.” Bununla Rablelerine yakınlığı ve fazileti talep ederler.

{ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ } “Daha yakın olmak için.” Allah’a.

{ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ } “O’nun rahmetini umarlar.” Cennetini.

{ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا } “Ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten sakınılacak bir azaptır.” Onlara güvence gelmemiştir.

وَأَنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَمَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

58- “Bizim, kıyâmet gününden önce helak ettiğimiz veya şiddetli bir cezaya uğrattığımız hiçbir kasaba (halkı) yoktur ki bu, kitapta (Levh-i Mahfuz’da) yazılı olmasın.”

{ وَأَنْ مِنْ قَرْيَةٍ } “Hiçbir kasaba (halkı) yoktur ki bu.” Hiçbir kasaba halkı olmamış olsun ki.

{ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا } “Bizim, helak ettiğimiz.” Kasabanın ehlini öldürdüğümüz.

{ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَمَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا } “Kıyâmet gününden önce veya şiddetli bir cezaya uğrattığımız.” Kılıç veya hastalıklarla.

{ كَانَ ذَلِكَ } “Bu, olmasın.” Helak ve azap.

{ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا } “Kitapta (Levh-i Mahfuz’da) yazılı.” Levh-i Mahfuz’da gerçekleşmesi yazılmış olmasın.

وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ وَآتَيْنَا ثَمُودَ

النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾

59- “Bizi mucizeler göndermekten alıkoyan şey, öncekilerin bunları yalanlamış olmasıdır. Semud’a açık bir mucize olarak o dişi deveyi vermiştik de onlar, (deve yüzünden) kendilerine zulmetmişlerdi. Oysa biz mucizeleri sadece korkutmak için göndeririz.”

{ وَمَا مَنَعَنَا } “Bizi alıkoyan şey.” Bizi engellemedi.

{ أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ } “Mucizeler göndermekten.” Ancak onların talep ettikleri alametleri.

{الَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ} “Öncekilerin bunları yalanlamış olmasıdır.” Ancak yalanlama esnasında öncekilerin yalanlaması. Yani öncekileri mucizeyi yalanladıklarında nasıl ki helak ettiyse bunlar da eğer mucizeyi yalanlarlarsa bunları da helak ederiz.

{وَأَتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ} “Semud’a o dişi deveyi vermiştik de.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine on aylık bir dişi deve.

{مُبْصِرَةٌ} “Açık bir mucize olarak.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın peygamberliğini açıklayıcı bir alamet.

{فَظَلَمُوا بِهَا} “Onlar, (deve yüzünden) kendilerine zulmetmişlerdi.” Dişi deve mucizesini inkâr ettiler ve onu boğazladılar.

{وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ} “Oysa biz mucizeleri göndeririz.” Alametleri.

{الَّا تَخْوِيفًا} “Sadece korkutmak için.” Azapla korkutmak için. Mucizeye iman etmemeleri halinde onları helak etmek için.⁶

⁶ a) İmam Ahmed, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demektedir: “Mekke halkı Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den Safa tepesini kendilerine altın yapmasını, dağların bir tarafında ekin ekme imkânlarının verilmesini istediler. Bunun üzerine Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e denildi ki: ‘İstersen biz onlara yavaş davranalım, istersen dilediklerini verelim. Ama o zaman küfredelerse; onlardan önceki milletlerin helak edildiği gibi onlar da helak edilir.’ Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’ ‘Hayır, onlara yavaş davranılmasını dilerim’ dedi. Bunun üzerine Allah azze ve celle {وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ وَأَتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا} ‘Bizi mucizeler göndermekten alıkoyan şey, öncekilerin bunları yalanlamış olmasıdır. Semud’a açık bir mucize olarak o dişi deveyi vermiştik de onlar, deve yüzünden kendilerine zulmetmişlerdi. Oysa biz mucizeleri sadece korkutmak için göndeririz.’ âyetini inzâl buyurdu.” *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 258. Bu haberin isnad zincirini Osman ibn Muhammed, Cerir, Ameş, Câfer ibn İyâş ile Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. Bunların bütününün tercüme-i halini sunmuş-tuk. Bu haberin senedini oluşturan Osman ibn Muhammed, Cerir, Ameş, Câfer ibn İyâş ile Said ibn Cübeyr sika kişilerdir. Hadisin senedinde de bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü’t-Tehzîb*, c. 7, s. 149, 298 nolu tercüme-i hal, c. 2, s. 75, 116 nolu madde; s.83, 129 nolu madde. Buna göre hadis sahih hadis karegorisindedir.

b) Yine İmam Ahmed, Ebû'l-Hakem İmran ibn Haris kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Kureysliler Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e

وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي آرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾

60- “Hani biz sana, ‘Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır!’ demiştik. (İsrâ gecesi) sana gösterdiğimiz o temaşayı ve Kur’an’da (zikredilen) lânetlenmiş ağacı insanlara bir imtihan vesilesi yaptık! Biz onları korkutuyoruz, fakat bu onların azgınlıklarını daha da artırmaktan başka bir sonuç vermiyor.”

{وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ} “Hani biz sana, ‘Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır!’ demiştik.” Mekke ehlinde iman edenle iman etmeyeni bilir.

‘Rabbine dua et de bize Safa tepesini altın yapsın sana inanalım’ dediler. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ‘Dediğinizi yapar mısınız?’ dedi. Onlar; ‘Evet’, dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) dua etti de Cebrail geldi ve şöyle dedi: ‘Rabbinin sana selamı var ve buyuruyor ki: İstersen Safa tepesi onlar için altın olur. Ama kim de bundan sonra küfrederse, âlemlerde hiç bir kimseye azab etmediğimiz şekilde onları azaplandırırım. Dilersen onlar için tevbe ve rahmet kapısını açarım.’ Hz. Peygamber; ‘Hayır, tevbe ve rahmet kapısı’ dedi.” *Müşned-i Ahmed*, c. 1, s. 242. Bu iki haberi Heysemî de *Mecmeû’z-Zevâid*’de getirdikten sonra iki rivayetin sahih olduğunu belirtir. *Mecmeû’z-Zevâid*, Kitâbü’t-Tefsîr, c. 7, s. 50. Hâkim ve İbn Cerir et-Taberî de bu haberi Cerir ibn Abdülhamid kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. Hâkim en-Nisâbü’rî bu hadisin isnad yönünden sahih olduğunu, ancak Şeyheyn tarafından tahric edilmediğini söyler, Zehebî de onun bu yargısını onaylar. *El-Müstedrek*, Kitâbü’t-Tefsîr, c. 2, s. 362; *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 15, s. 108.

c) (وَأَتَيْنَا مُمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً) “*Semud’a açık bir mucize olarak o dişi deveyi vermiştik de.*” Yani Hz. Sâlih (a.s.)’in peygamberliğinin doğruluğuna delalet eden açık bir âyet olarak karşılarında duran dişi deveyi bahsettik. İbn Cerir ise şu açıklamayı yapar: “İbsar/açıklık niteliği deveye ait bir nitelik kılınmıştır. Yüzdeki yaraya ‘mudîha’ açık niteliğinin verilmesi gibi. Bu açıklık açık bir kanıttır. Âyette geçen ‘mubsira’ sözcüğü ile göz sahibi olup da bu deveyi gören herkes için aydınlatıcı bir kanıt oluşu kastedilmiştir. Zira bu deve Allah için bir kanıttır. Allah Teâlâ’nın buyruğunda geçen ‘mubsir’ sözcüğünde de bu anlam hâkimdir: (هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا) ‘O, sizin için, içinde dinlenesiniz diye geceyi, aydınlatıcı olarak da gündüzü yaratandır.’ (10/Yunus/67), *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 15, s. 108.

{ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا } “(İsrâ gecesi) o temasayı yaptık.” Sana gösterdiğimiz rüyayı.

{ أَلَيْسَ أَرْيَاكَ } “Sana gösterdiğimiz.” Miraç’ta.

{ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ } “İnsanlara bir imtihan vesilesi.” Mekke ehli için bela kıldık. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

{ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ } “Ve Kur’an’da (zikredilen) lânetlenmiş ağacı.” Kur’an’da zikrettiğimiz zakkum ağacı.

{ وَنَحْوَهُمْ } “Biz onları korkutuyoruz.” Zakkum ağacı ile.

{ فَمَا يَزِيدُهُمْ } “Fakat bu onların daha da artırmaktan.” Bu tehdit.

{ إِلَّا طُعْيَانًا كَبِيرًا } “Azgınlıklarını başka bir sonuç vermiyor.” Masiyette süreklilikten başka bir şeye neden olmuyor.⁷

⁷ a) İmam Buhârî (وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا أَلَيْسَ أَرْيَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ) “(İsrâ gecesi) sana gösterdiğimiz o temasayı insanlara bir imtihan vesilesi yaptık!” âyeti hakkında İbn Abbâs’tan naklettiğine göre; o şöyle demiştir: “Bu rüya, göz ile görmedir. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e İsrâ gecesi bazı görüntüler gösterilmiştir.” (وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ) “Ve Kur’an’da (zikredilen) lânetlenmiş ağacı” hakkında da şöyle dedi: “Bu, zakkum ağacıdır.” Buhârî, Kiâbü’t-Tefsir, “Sonra göstermiş olduğumuz rüyayı sâdece insanlar için bir imtihan kıldık.” âyeti bâbı 4716 nolu hadis; Kitâbu Menâkıbı’l-Ensâr, “Mirac” bâbı, 3888 nolu hadis; Kitâbü’l-Kader, “Sonra göstermiş olduğumuz rüyayı sâdece insanlar için bir imtihan kıldık.” âyeti bâbı, 6613 nolu hadis.

b) Bu haberi, Hâkim, Tirmizî rivayet etmiş ve İmam Ahmed de sadece rüya tefsirini ondan tahric etmiştir. *El-Müstedrek*, Kitâbü’t-Tefsir, İsrâ Sûresi, c. 2, s. 362; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 221; *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü’t-Tefsir, İsrâ Sûresi, 3134 nolu hadis.

c) (وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا أَلَيْسَ أَرْيَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ) “(İsrâ gecesi) sana gösterdiğimiz o temasayı insanlara bir imtihan vesilesi yaptık!” ilahî buyruğunda geçen rüya tabiri, gerçekte uykuda görülen şey için kullanılır. Ancak aynı şekilde yakazada görülen şey için de kullanılır. İbn Abbâs ise Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in İsrâ ve Miraç gecesi gördüğü şey olarak tefsir etmiştir. Nitekim İbn Abbâs’ın “Hiye rü’ya aynin” şeklinde vurgulaması da bunun uykuda görülen rüya şeklinde değil de bizzat gözle gördüğü ve uyanık bir şekilde gördüğünü belirtmek istemiştir. İbn Cerir et-Taberî’nin İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan aktardığı haberde ise konuyla ilgili İbn Abbâs’ın görüşü kesindir ve kuşku götürmez bir şekildedir: Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e miraca çıka-

rıldığı gece gösterilmiş olan rüyadır. Uykuda görülen rüya değildir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 110.

İbn Abbâs'ın bu görüşü İsrâ ve Miraç olayının rüyada değil de ruh ve cesed ile gerçekleştiğini söyleyenlerin görüşünü desteklemektedir.

d) Âyette geçen (فِتْنَةً) sözcüğünden kasıt, olağan üstü bir şeyle sınanma anlamındadır. İbn Abbâs bu ifadeyi de Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in İsrâ ve Miracıyla ilgili olarak anlamıştır. Yani Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Mekke'den Mescid-i Aksa'ya bir gecede gidip dönüşüdür. Mü'minler bu olayı tasdik etmiş ve imanları artmış, akıllarının ermediği bu olayı tasdik etmişlerdir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendilerine haber verdiği şeyleri hemen tasdik etmişlerdir. Zayıf imanlılar ile iman ile küfür arasında gitgelleri bulunanlar ise bu olay örneğinde görüldüğü gibi onların hakikatlerini açıklamakta ve kendilerinde yerleşmiş bulunan düşünceleri ortaya koymaktadır. Nitekim bu olay kâfirler için fitne olarak kabul edilir. Zira bu olay onların küfürdeki ısrarlarını arttırmaktadır.

e) Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gösterilen şeyin niteliği ile ilgili olarak İbn Abbâs'tan bir başka görüş aktarılmıştır. İbn Cerir et-Taberî, (وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ) "*(İsrâ gecesi) sana gösterdiğimiz o temasayı insanlara bir imtihan vesilesi yaptık!*" buyruğu hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Medine'de iken kendisinin ve ashabının Mekke'ye girdiği rüyasında kendisine gösterildi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke'ye doğru hareket etme konusunda vaktinden önce hareket etmiştir. Ancak müşriklerce geri çevrilince bazı Müslümanlar (bununla fitneye düşer kalarak) şöyle demişlerdir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) geri çevrildi. Halbuki kendisi bize Mekke'ye gireceğini haber vermişti." Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bu geri dönüşü onlar için bir fitne olmuştur. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 112. Bu haber zayıftır. Nitekim bu rivayete göre; Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Medine'deyken bu rüyayı görmüştür. Halbuki İsrâ Sûresi'nin kendisi Mekki'dir. Hz. Peygamber'in görmüş olduğu, Mekke'ye gireceğini haber veren rüya ise hicretin altıncı yılında gerçekleşmiştir. (لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحِطِينَ بِرُءُوسِكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَبَجَلِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ مِنْ ذُنُوبِكُمْ فَتَحَّا قُيُوتًا) "*Andolsun ki, Allah, Peygamber'inin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde saçlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a elbette gireceksiniz! Allah sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de bundan önce size yakın bir fetih daha verdi.*" (48/el-Fetih/27).

f) (وَالشَّجَرَةُ الْمُلْعُونَةُ فِي الْقُرْآنِ) "*Ve Kur'an'da (zikredilen) lânetlenmiş ağaç*" hakkında da şöyle dedi: Bu, zakkum ağacıdır. Allah Teâlâ Vakıa ve Duhân Sûrelerinde bu ağaç hakkında şöyle buyurmaktadır: (ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيْهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ لَا تَكُونُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ رُفُومٍ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ) "*Sonra siz, ey yalancı sapkınlılar. Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı ondan dolduracaksınız,*"

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتُ طِينًا ﴿٦١﴾

61- “Hani biz meleklere, ‘Âdem’e secde edin!’ demiştik. İblis’ten başka hepsi secde ettiler. İblis ise, ‘Ben bir çamurdan yarattığın kimseye mi secde edeceğim!’ demişti.”

{وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ} “Hani biz meleklere, demiştik.” Yeryüzünde olan meleklere.

{اسْجُدُوا لِآدَمَ} “Âdem’e secde edin.” Tahiyat/selam secdesi.

{فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتُ طِينًا} “İblis’ten başka hepsi secde ettiler. İblis ise, ‘Ben bir çamurdan yarattığın kimseye mi secde edeceğim?’ demişti.” Özü toprak olan birisine.

قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَأَخْتَنَّكَ ذُرِّيَّةً إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾

62- “Yine demişti ki: ‘Şu benden üstün kıldığın (Âdem’e) bir bak! Yemin olsun ki eğer beni kıyâmet gününe kadar yaşatırsan, onun soyunu -pek azı dışında- buyruğum altına alırım!’”

(إِنَّ شَجَرَةَ الزُّقُومِ طَعَامُ الْأَنْبِيَاءِ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ) (56/el-Vakıa/51-53) “Şüphesiz ki o zakkum ağacı. Günahkârların (ahiretteki) yemeğidir. O, erimiş maden tortusu gibi karınlarda kaynar. Sıcak suyun kaynaması gibi.” (44/ed-Duhân/43-46). Allah Teâlâ Sâffât Sûresi’nde ise zakkum ağacını şu sözlerle açıklamaktadır: (إِنَّكَ خَيْرٌ نَزَلًا أَمْ شَجَرَةُ الزُّقُومِ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِيهِ أَصْلُ الْجَحِيمِ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ) “Şimdi, ağırılanmak için bu mu daha iyi, yoksa zakkum ağacı mı? Biz onu zalimler için bir sınama vesilesi yaptık. O, cehennem dibinde çıkan bir ağaçtır. Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir.” (37/es-Sâffât/62-5). Ancak bu görüş çok su götürür. Zira âyetin kendisindeki ‘şecere’ sözcüğü rüyaya matuftur. Rüya nasıl ki, insanlar için fitne ve sınanma ise bu ağaç da fitne ve sınanma vesilesidir. Cehennemdeki bir ağacın insanlar için fitne olmasından daha çok, insanlık tarihinde hem düşünsel olarak bıraktığı etki hem de yaptıkları büyük cinayetler nedeniyle Ümeyye oğulları fitne olmaya daha layıktırlar.

{ قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرُمْتَ عَلَيَّ } “Yine demişti ki: ‘Şu benden üstün kıldığın (Âdem’e) bir bak.” Secde edilme emri ile bana üstün kıldığın.

{ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ } “Yemin olsun ki eğer beni yaşatırsan.” Bana mühlet verirsən.

{ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا خِشْيَاكَ } “Kıyâmet gününe kadar. Buyruğum altına alırım.” Hiç kuşkusuz kaydıracağım, sahip olmaya çalışacağım ve istila edeceğim.

{ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا } “Onun soyunu -pek azı dışında.” Benden korunmuş olanlar hariç.

﴿٦٣﴾ قَالَ أَذْهَبَ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاءُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا

63- “(O zaman Allah) dedi ki: ‘Haydi git! Onlardan kim sana uyarsa, iyi bilin ki hepinizin cezası cehennemdir, bu yeterli bir cezadır!’”

{ قَالَ أَذْهَبَ } “(O zaman Allah) dedi ki: Haydi git!” Allah Teâlâ dedi ki ‘Bil ki’

{ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ } “Onlardan kim sana uyarsa.” Senin dininde sana uyacak.

{ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاءُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا } “İyi bilin ki, hepinizin cezası cehennemdir, bu yeterli bir cezadır.” Tam bir nasiptir.

وَاسْتَفْزِرْ مَنْ اسْتَطَاعَتْ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعَدْهُمْ وَمَا يَعْدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾

64- “Onlardan gücünün yettiğini sesinle baştan çıkar. Atlıların ve yayalarınla onların üzerine yaygarayı bas! Mallarda ve çocuklarda onlara ortak ol! Ve onlara vaatlerde bulun!’ Oysa şeytan onlara aldatmadan başka vaatte bulunmaz!”

{وَأَسْتَفْزِرْ} “Baştan çıkar.” Ayaklarını kaydır.

{مَنْ اسْتَطَعَتْ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ} “Onlardan gücünün yettiğini sesinle.” Davetle.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Zurna, şarkı ve diğer çirkin şeylerin sesiyle.

{وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ} “Onların üzerine yaygarayı bas.” Onların üzerine topla. Âyetin “Onlara karşı yardım etmeye çalış” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{بِخَيْلِكَ} “Atlıların.” Müşriklerin atlarıyla.

{وَرَجْلِكَ} “Ve yayalarınla.” Müşrik piyadelerle.

{وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ} “Mallarda onlara ortak ol.” Haram mallarında.

{وَالْأَوْلَادِ} “Ve çocuklarda.” Haram çocuklarında.

{وَعِدُّهُمْ} “Ve onlara vaatlerde bulun.” Cennetin ve cehennemin bulunmadığına.

{وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا} “Oysa şeytan onlara aldatmadan başka vaatte bulunmaz.” Bâtıl vaatte.

﴿٦٥﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلًا

65- “Doğrusu benim (samimi) kullarım üzerinde senin hiçbir gücün yoktur. Vekil olarak Rabbin yeter.”

{إِنَّ عِبَادِي} “Doğrusu benim (samimi) kullarım.” Senden korunmuş kılınan.

{لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ} “Üzerinde senin hiçbir gücün yoktur.” Yolun ve galeben.

{وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلًا} “Vekil olarak Rabbin yeter.” Vadettiği şeye kefil olarak.

Âyetin “Koruyucu olarak” anlamına geldiği de söylenmiştir.⁸

رَبُّكُمْ الَّذِي يُرْجِي لَكُمْ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ
كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾

⁸ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “Kur’an-ı Kerim’de geçen her sultan sözcüğü hüccet/kanıt anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, İsrâ Süresi, 2. Bâb. Hâfız ibn Hacer, ibn Uyeyne’nin tefsirinde bu hadisi Amr ibn Dinar, İkrime ve İbn Abbâs’tan oluşan bir kanalla muttasıl olarak rivayet ettiğini söyler. *Fethü’l-Bârî*, c. 8, s. 390.

b) İbn Abbâs’ın verdiği bu yargı bütünüyle doğru değildir. “Sultan” sözcüğünün Kur’an-ı Kerim’de kanıt/hüccet anlamında kullanıldığı bir çok yer vardır. “Allah evlat edindi, dediler: O, bundan münezzehdir. O, hiç bir şeye muhtaç olmayandır. Göklerde ve yerde ne varsa O’nundur. Elinizde buna dair hiç bir delil yoktur. (قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنَّ عِنْدَكُمْ مِنْهُ بَيِّنَاتٌ لَوْ كُنْتُمْ عَالِمِينَ) “Allah’a karşı bilmeyeceğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?” (10/Yunus/68), (وَلَقَدْ أَزْهَقْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ), “Andolsun ki Biz Musa’yı âyetlerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.” (11/Hûd/96), (وَمَا كَانَ لَنَا (بِأَعْيُنِنَا) “Bizim sizin üzerinizde bir kanıtımız da yoktu. Bilakis siz azgın bir topluluktunuz.” (37/es-Sâffât/30). Ancak bunun yanında Kur’an-ı Kerim’de sultan sözcüğünden kuvvet ve erkin de kastedildiği âyetler de bulunmaktadır. (يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ) “Ey cin ve insan toplulukları! Eğer göklerle yerin kenarlarından kaçmaya gücünüz yetiyorsa kaçın. Ama buna dair güç ve imkânınız olmadıkça kaçamazsınız ki.” (55/er-Rahmân/33)

c) İmam Buhârî bu rivayeti (وَكَيْلًا) “Doğrusu benim (samimi) kullarım üzerinde senin hiçbir gücün yoktur. Vekil olarak Rabbin yeter.” buyruğunun tefsirinde zikretmiştir. İmam Buhârî’nin zikrettiği âyetin zâhirinden anlaşılabilir da sultanın kuvvet ve güç olmasıdır. İbn Abbâs’tan bu âyette geçen sultan sözcüğünün hüccet/kanıt anlamına geldiğini tahric etmiştir. Ancak İbn Cerir et-Taberî bu âyetin tefsirinde şöyle der: “Allah Teâlâ İblis (İ.a.)’e şöyle buyurdu: ‘Bana itaat eden, emrime uyan kullarım sana isyan etmişlerdir ey İblis. Senin onlara karşı hiçbir kanıtın bulunmamaktadır.’” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 15, s. 121.

d) İbn Manzur da “Sultan” sözcüğünün hangi kökten geldiği hakkında şu bilgileri verir: “Sultan sözcüğü hüccet ve burhan anlamındadır Bu sözcüğün çoğulu bulunmamaktadır. Sözcüğün ‘selîf’ sözcüğünden türemiş olduğu da söylenmiştir. Selîf aydınlatmada kullanılan zeytin yağı gibi yağlardır. Zeytin yağına ‘selîf’ denilmesi de bu anlamdandır. Yöneticinin sultan olarak isimlendirilmesi ise Allah Teâlâ’nın yeryüzündeki hücceti olmasından ötürüdür.” *Lisânü’l-Arab* ‘S-L-T’ maddesi.

66- “Rabbiniz, lütfundan nasip aramanız için, denizde gemileri sizin için yürütendir. Şüphesiz O size karşı çok merhametlidir.”

{ رَبُّكُمْ الَّذِي يُرْجِي لَكُمْ } “Rabbiniz, sizin için yürütendir.” Sizin için yürütür.

{ الْفُلْكَ } “Gemileri.” Gemileri.

{ فِي الْبَحْرِ لِيَتَّبِعُوا مِنْ فَضْلِهِ } “Lütfundan nasip aramanız için, denizde.” Böylece O’nun rızından talep edesiniz diye. İlminden/bilgisinden talep edesiniz diye anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا } “Şüphesiz O size karşı çok merhametlidir.” Azabı ertelemekle. Sizden tevbe edene karşı merhametlidir anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّيْكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾

67- “Denizde iken başınıza bir musibet geldiği vakit, Allah’tan başka yalvardıklarınız yok olup gider. Allah sizi tehlikeden kurtarıp karaya çıkarınca da yüz çevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür!”

{ وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ } “Başınıza bir musibet geldiği vakit.” Sıkıntı ve dehşetli korku.

{ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ } “Denizde iken. Yalvardıklarınız yok olup gider.” İbadet ettiğiniz putlarınızı bir kenara bırakırsınız da onlardan kurtuluşu istemezsiniz.

{ إِلَّا إِيَّاهُ } “Allah’tan başka.” Diyor ki, “Allah Teâlâ’dan kurtuluşu talep edersiniz.”

{ فَلَمَّا نَجَّيْكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ } “Allah sizi tehlikeden kurtarıp karaya çıkarınca da yüz çevirirsiniz.” Şükür ve tevhidden.

{ وَكَانَ الْإِنْسَانُ } “Zaten insan.” Yani kâfir.

{ كَفُورًا } “Çok nankördür.” Allah’ın nimetlerini inkâr edicidir.

أَفَأَمِنتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾

68- “Allah’ın sizi karada yerin dibine geçirivermesinden veya üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermesinden güvende misiniz? Sonra kendinize bir vekil de bulamazsınız.”

{ أَفَأَمِنتُمْ } “Güvende misiniz?” Ey Mekke ehli.

{ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ } “Allah’ın sizi yerin dibine geçirivermesinden.” Sizi yerin dibine batırmamasından.

{ جَانِبَ الْبَرِّ } “Karada.” Karun’u yerin dibine geçirdiği gibi.

{ أَوْ يُرْسِلَ } “Veya göndermesinden.” Ya da.

{ حَاصِبًا عَلَيْكُمْ } “Üzerinize taş yağdıran bir kasırga.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine taş gönderdiği gibi size de taş göndermesinden.

{ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا } “Sonra kendinize bir vekil de bulamazsınız.” Engelleyici.

أَمْ أَمِنتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغَرِّقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾

69- “Ya da sizi tekrar denize döndürüp üstünüze kırıp geçiren bir fırtına göndererek hepinizi yaptığınız nankörlükten dolayı boğuvermesinden güvende misiniz? Sonra sizi, bize karşı izleyip koruyacak birini de bulamazsınız!”

{ أَمْ أَمِنتُمْ } “Ya da güvende misiniz?” Ey Mekke ehli.

{ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ } “Sizi denize döndürüp.” Denizde.

{ تَارَةً أُخْرَى } “Tekrar.” Başka bir defasında sizi oraya çıkartıp.

{ فَيَرْسِلْ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ الرِّيحِ } “Üstünüze kırıp geçiren bir fırtına göndererek.” Şiddetli bir rüzgâr.

{ فَيَغْرِقْكُمْ } “Hepinizi boğuvermesinden.” Denizde.

{ بِمَا كَفَرْتُمْ } “Yaptığınız nankörlükten dolayı.” Allah’ı ve nimetlerini.

{ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَالِيْنَا بِهِ } “Sonra sizi, bize karşı birini de bulamazsınız.” Boğulmanızla.

{ تَبِيعَا } “İzleyip koruyacak.” Arayacak ve sizi takip edecek.⁹

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾

⁹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(تَبِيعَا) sözcüğü yardımcı alamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, İsrâ Sûresi, 2. Bâb.

İbn Cerir et-Taberî, bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 15, s. 125.

b) (تَبِيعَا) sözcüğü intikamını almak için haddi aşan saldıran kimsenin peşine takılan kimse demektir. Araplar kan davasını talep eden veya alacağının peşine düşen veya başka bir gerekçe ile birisinin izini süren kimseye (تَبِيعَا) derler.

c) İbn Abbâs’ın tefsirinde ise takipçi olmanın yönüne vurgu yapılmaktadır. Yani yardım etmek için sizi takip eden kimse bulunmamaktadır. (أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ) “Ya da sizi tekrar denize döndürüp ...güvende misiniz?” ilahî buyruğunda geçen (فِيهِ) sözcüğündeki gaip zamiri önceki âyetlerde söz konusu edilen denize dönmektedir. (وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَاهُ فَلَمَّا نَجَّيْكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا) “فَأَمِنْتُمْ أَنْ يُخَسِّفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَالِيْنَا بِهِ” “Denizde iken başınıza bir musibet geldiği vakit, Allah’tan başka yalvardıklarınız yok olup gider. Allah sizi tehlikeden kurtarıp karaya çıkarınca da yüz çevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür! Allah’ın sizi karada yerin dibine geçirivermesinden veya üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermesinden güvende misiniz? Sonra kendinize bir vekil de bulamazsınız.” (17/el-İsrâ/67-68). Görüldüğü gibi İbn Abbâs âyetin sözsel anlamından daha çok bağlamı dikkate alarak “tebia” sözcüğünü tefsir etmiştir.

d) Âyette geçen (تَبِيعَا) sözcüğü intikamını ondan almak için haddi aşan kimseyi takip eden kimse anlamına gelmektedir. Araplar kan, alacak vd şeyi talep edip isteyen herkese *tabi*’ derler.

70- “Andolsun ki biz Âdem oğullarını şan ve şeref sahibi yaptık. Onları karada ve denizde taşıtlara yükledik. Kendilerini temiz yiyeceklerle rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.”

{ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ } “Andolsun ki biz Âdem oğullarını şan ve şeref sahibi yaptık.” Eller ve ayaklarla.

{ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ } “Onları karada taşıtlara yükledik.” Hayvanlar üstünde.

{ وَالْبَحْرِ } “Ve denizde.” Denizde gemilerde.

{ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ } “Kendilerini temiz yiyeceklerle rızıklandırdık.” Onların rızıklarını hayvanların rızıklarından daha yumuşak ve daha temiz kıldık.

{ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا } “Ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.” Hayvanlardan.

{ تَفْضِيلًا } “Üstün.” Şekil, eller ve ayaklar bakımından.

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ فَمَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾

71- “Bütün insanları önderleriyle çağıracağımız o günde, kimin amel defteri sağ eline verilirse, işte onlar kitaplarını okuyacaklar ve en küçük bir haksızlığa uğratılmayacaklar.”

{ يَوْمَ نَدْعُوا } “Çağıracağımız o günde.” Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ كُلُّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ } “Bütün insanları önderleriyle.” Peygamberleriyle. Kitaplarıyla birlikte anlamına geldiği de söylenmiştir. Hidayete ve sapıklığa davet eden davetçileriyle birlikte anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَمَنْ أُوْتِيَ } “Kimin verilirse.” Verilirse.

{ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَٰئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ } “Amel defteri sağ eline. İşte onlar kitaplarını okuyacaklar.” İyiliklerini.

{ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا } “Ve en küçük bir haksızlığa uğratılmayacaklar.” İyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez, kötülüklerine ise hurma çekirdeğinin yarığında bulunan iplikçik kadar bir şey eklenmez.

(فَتِيلًا) Hurma çekirdeğinin yarığında bulunan iplikçiktir.

Sözcüğün anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Birbirine sürttüğün takdirde, parmaklarının arasından çıkan ince kirdir.

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾

72- “Kim bu dünyada (manen) kör ise ahirette de kördür, yolu daha da sapkındır.”

{ وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ } “Kim bu dünyada (manen).” Nimetler konusunda.

{ أَعْمَى } “Kör ise.” Şükürden.

{ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ } “Ahirette de.” Cennetin nimeti konusunda.

{ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا } “Kördür, yolu daha da sapkındır.” Yol bakımından.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Kim bu dünyada (manen) kör ise” kanıt ve beyana karşı { فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى } “Ahirette de kördür.” Daha şiddetli bir şekilde kördür. “Yolu daha da sapkındır.” Kanıtı karşı daha sapkın bir şekildedir.

وَأَن كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ
وَإِذَا لَا تَأْخُذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾

73- “Onlar az kalsın, sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı iftira edesin diye seni bile kandıracaklardı! Bu takdirde seni dost edineceklerdi!”

{وَأِنْ كَادُوا} “Onlar az kalsın.” Muhakkak gerçekleştireceklerdi.

{لَيَفْتُنَنَّكَ} “Seni bile kandıracaklardı.” Seni dahi saptıracaklar ve yönlendireceklerdi.

{عَنِ الذِّبِّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ} “Sana vahyettiğimizden.” İlahlarının/putlarının kırılmasından.

{لَيَفْتَرِي} “İftira edesin diye.” Söyleyesin diye.

{عَلَيْنَا غَيْرُهُ} “Başkasını bize karşı.” Sana emrettiğimiz putların kırılmasından başkasını.

{وَإِذَا لَا تَخَذُوكَ خَلِيلًا} “Bu takdirde seni dost edineceklerdi.” Senin onlara uyman ile seçkin bir kişi edineceklerdi. Bu âyet-i kerime Sakîf hakkında nazil olmuştur.

﴿٧٤﴾ وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكُنْ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا

74- “Eğer biz seni sağlamlaştırmamış olsaydık, neredeyse sen onlara az da olsa meyledecektin!”

{وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ} “Eğer biz seni sağlamlaştırmamış olsaydık.” Seni korumasaydık ve hıfzetmeseydik.

{لَقَدْ كِدْتَ} “Neredeyse sen.” Eğilim gösterirdin.

{تَرْكُنْ} “Sen meyledecektin.” Meylederdin.

{إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا} “Onlara az da olsa.” Senden talep ettikleri şeyde.

إِذَا لَا ذَفْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا

﴿٧٥﴾ نَصِيرًا

75- “Ama o takdirde sana, hayatında da öldükten sonra da kat kat azap tattırırız. Sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın.”

{ إِذَا } “Ama o takdirde.” Öyleyse ya da senden talepte bulundukları tavizi verseydin,

{ لَادْفَنَّاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ } “Sana, hayatında da kat kat azap tattırır-dık.” Dünya azabını.

{ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ } “Öldükten sonra da kat kat.” Ahiret azabını.

{ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا } “Sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın.” Engelleyici.

وَأَن كَادُوا لَيَسْتَفِزُّوكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذَا لَا يَلْبُثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾

76- “Onlar az daha seni bu yerden çıkarmak için tedirgin edeceklerdi! Ancak o takdirde kendileri de senin ardından (orada) pek az kalabilirlerdi!”

{ وَأَن كَادُوا } “Onlar az daha.” Muhakkak onlar yani Yahudiler, az daha gerçekleştireceklerdi.

{ لَيَسْتَفِزُّوكَ } “Seni tedirgin edeceklerdi.” Seni indireceklerdi.

{ مِنَ الْأَرْضِ } “Bu yerden.” Medine yurdundan.

{ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا } “Çıkarmak için.” Şam’a.

{ وَإِذَا } “Ancak o takdirde.” Seni şayet Medine’den çıkartacak olurlarsa.

{ لَا يَلْبُثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا } “Kendileri de senin ardından (orada) pek az kalabilirlerdi!” Az bir müddet kalırlardı ta ki biz onları he-lak ederdik.

سُنَّةٌ مِّن قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُّسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾

77- “Bu, senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlerimize uygulanmış sünnettir. Sen bizim sünnetimizde asla bir değişme bulamazsın.”

{ سُنَّةٌ مِنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا } “Bu, senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlerimize uygulanan sünnettir.” Resûller kavimlerinin aralarından çıkıp ayrılınca kavimlerini helak ettik.

{ وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا } “Sen bizim sünnetimizde bulamazsın.” Azabımızda.

{ تَحْوِيلًا } “Asla bir değişme.” Değişiklik.

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾

78- “Güneşin tepe noktasından batıya yönelmesinden, gecenin karanmasına kadar namaz kıl, bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahidlidir.”

{ أَقِمِ الصَّلَاةَ } “Namaz kıl.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) namazı tastamam kıl.

{ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ } “Güneşin tepe noktasından batıya yönelmesinden.” Güneşin tepe noktasından kayışından sonra öğle ve ikinci namazını kıl.

{ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ } “Gecenin karanmasına kadar.” Akşam ve yatsı namazının vaktinin girişinin ardından.

{ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ } “Bir de sabah namazını kıl.” Sabah namazını.

{ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ } “Çünkü sabah namazı.” Sabah namazı.

{ كَانَ مَشْهُودًا } “Şahidlidir.” Gece melekleri ve gündüz melekleri şehadette bulunur (gözetler).¹⁰

¹⁰ a) İmam Mâlik, İbn Abbâs’ın şöyle dediğini nakletmektedir: “Güneşin dönmesi” gölgenin batıdan güneye dönmesidir. Gecenin karanlığı, gecenin başlaması ve karanlığın tamamen basmasıdır.” *El-Muvatta*, c. 1, s. 11, “Güneşin dönmesi hakkında aktarılan rivayetler” bâbı. İmam Mâlik bu rivayeti Ebû Süleyman Davud ibn Husayn’dan rivayet etmiştir. Bu şahıs sika olmasına rağmen İkrime’den aktardığı rivayetler istisna teşkil etmektedir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 299, 5 nolu madde;

el-Kâşif, c. 1, s. 287; *el-Hulâsa*, 109. Bu haberin senesinde Davud ibn Husayn haberi aldığı şeyhinin ismini zikretmediğinden dolayı İbn Abbâs'tan kimin rivayet ettiği anlaşılmıyor. Haber bu şekliyle zayıftır. Bu haberi İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî, İmam Mâlik'ten rivayet etmişlerdir. *Musannef-i İbn Ebî Şeybe*, Kitâbü's-Salat c. 2, s. 135; *Sünen-i Beyhakî*, Kitâbü's-Salat, c. 1, s. 364.

b) Yukarıdaki haberi İbn Cerir et-Taberî başka bir kanalla Şa'bi aracılığıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "*Güneşin batıya yönelmesinden ...namaz kıl*." "Düluk" güneşin zeval vaktine girmesidir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 135. Taberî'nin bu haberinin isnadında Yakub ibn İbrahim, Heşim, Muğîre ve Şa'bi bulunmaktadır.

Yakub ibn İbrahim, Ebû Yusuf ed-Durukî el-Abdî. Sika ve hâfızdır. *Tezkiretül-Huffâz*, c. 1, s. 505, 521 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 374, 370 nolu madde.

Heşim. Ebû Muaviye Heşim ibn Beşîr ibn Ebî Hâzım Kasım ibn Dinar el-Vâstî. Sika, sebt, hâfızdır. Ancak çokça tedlis yapar ve mürsel hadisler rivayet ederdi. Tedliste üçüncü tabakadandır. *Tezkiretül-Huffâz*, c. 1, s. 248, 235 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 320, 103 nolu madde; *Tabakatül-Müdeşşîn*, Üçüncü Mertebe, s. 16. *Muğîre ibn Miksem ed-Dabbî, Ebû Hâşim el-Kûfî el-A'ma*. Sika ve mutkindir. Ancak tedlis yapardır. Özellikle de İbrahim en-Neheî'den aktardığı rivayetlerde... Tedliste üçüncü tabakadandır. *Tezkiretül-Huffâz*, c. 1, s. 143, 235 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 270, 1328 nolu madde; *Tabakatül-Müdeşşîn*, Üçüncü Mertebe, s. 16.

Şa'bi. Ebû Amr Amir ibn Şerâhil eş-Şa'bi el-Himyerî. Hemdan kabilesinin bir boyu olan Himyer'e mensuptur. Sika, fakih, fâzıl ve meşhur bir şahıstır. Âlimlerin büyüklüğü kendisinden övgü ile bahsetmişlerdir. Mekhul "Ben ondan daha fakih birisini görmedim. Çok süratli bir şekilde ezberlerdi" demektedir. *Tezkiretül-Huffâz*, c. 1, s. 79, 76 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 387, 46 nolu madde; *el-Lübâb fi Tehzîbi'l-Ensâb*, c. 2, s. 198; *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 5, s. 65, 110 nolu madde. Bu haberin isnadı muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 11, s. 381, 742 nolu madde; c. 11, s. 59, 100 nolu madde; c. 10, s. 269, 482 nolu madde; c. 5, s. 65, 210 nolu madde. Bu haberin isnadında bulunan Heşim ve Muğîre ibn Miksam ed-Dabbî sika olmalarına rağmen çokça tedlis yapmakla itham edilen iki ravidir. Her ikisi de üçüncü tabaka müdeşşînlerdendir. İbn Hacer el-Askalânî'nin de zikrettiği gibi bu tabakada bulunan ravilerin semai açıkça tasrih etmeyen rivayetlerinin kabulü konusunda âlimler görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İbn Hacer, *Tabakatül-Müdeşşîn*, s. 1. Ancak bu haberin değer kazanan yönü yukarıda geçen Mâlik'in haberini kuvvetlendirmesi ve o haberi zayıf haber kategorisinden hasen haber kategorisine yerleştirmesidir.

c) İbn Abbâs "*Güneşin dülukunu*", güneşin zeval vaktine girmesi olarak tefsir etmiştir. Gerçi bu ifade hakkında güneşin batışı olduğunu da İbn Cerir et-Taberî, Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 134. Bu haberin isnadını Hasan ibn Yahya, Abdürrezzak, Sevrî, Mansur ve Mücahid oluşturmaktadır. Abdürrezzak, Sevrî ve Mücahid'in tercüme-i hal-leri geçmişti.

Hasan ibn Yahya el-Câdî Ebû Ali ibn Ebî Rabi' el-Cürcânî. Sâduktur. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 172, 325 nolu madde.

Mansur ibn Mutemir ibn Abdullah es-Sülemî. Sika ve sebtir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 276, 1392 nolu madde.

Bu haberin de senedi hasen haber kategorisindedir. Bu iki görüşten birisini tercih etmek gerekmektedir. Ancak Taberî'nin Ebû Musa Ukbe ibn Amr'dan rivayet ettiği şu haber, düluktan kastın zeval vakti olduğu görüşünü desteklemektedir. Ukbe der ki; "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: 'Hz. Cebrail (a.s.) bana güneşin düluğu vaktinde (tam zevalde olduğu vakitte) geldi ve bana öğle namazını kıldırdı.'" *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 15, s. 137.

Bu haberin isnad zincirini Ebû Kureyb, Halid ibn Muhalled, Muhammed ibn Câfer, Yahya ibn Said, Ebûbekir ibn Amr ibn Hazm el-Ensârî, Ebû Mesud Ukbe ibn Amr oluşturmaktadır. Ebû Kureyb'in tercüme-i hali önceden geçmişti.

Halid ibn Muhalled el-Katvânî Ebû'l-Heysem el-Beceli. Sâduktur, Şîliği vardı. Buhârî ve Müslim'in ayrıca diğer hadis müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 218, 79 nolu madde.

Muhammed ibn Câfer ibn Ebî Kesir el-Medenî. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 150, 105 nolu madde.

Yahya ibn Said. Sika ve hâfızdır. Sika olduğu noktasında bütün cerh ve tadil âlimleri görüş birliği etmişlerdir. *Et-Takrîb*, c. 11, s. 221, 360; *Tezkiret-ü'l-Huffâz*, c. 1, s. 137, 130 nolu madde.

Ebûbekir ibn Amr ibn Hazm el-Ensârî. Sika ve âbiddir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 399, 69 nolu madde.

Ebû Mesud Ukbe ibn Amr el-Ensârî. Yüce bir sahabidir. Bedir Gazvesi'ne katılmıştır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 27, 249 nolu madde.

Bu hadisin senedinde kopukluk bulunmadığından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 3, s. 116, 221 nolu madde; c. 9, s. 94, 126 nolu madde; c. 12, s. 38, 154 nolu madde.

Bu hadis hasen hadis kategorisindedir. Zira senedinde Şîlik izharında bulunan ve sâduk olan Halid ibn Muhalled el-Katvânî bulunmaktadır. Bu hadis İbn Abbâs'ın ilk görüşünü desteklemektedir.

d) "Düluk" sözcüğü eğilim göstermek meyletmek demektir. Güneşin öğleden sonra tam tepe noktasından kaymaya başlaması hakkında bu sözcük kullanılır. Güneşin batı tarafına doğru eğilim göstermesi hakkında kullanılır. İbn Manzur bu bilgileri belirttiikten sonra Ezherî'den şu nakilde bulunur: "Kanaatimizce güneşin düluğu, gündüzün tam ortasındaki zevaldir." Böylece âyet beş vakit namazı kapsamış olur. -Allah en iyisini bilir- âyetin anlamı şöyle olur: Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) güneşin batıya doğru kaymasından ğasakî'l-leyle (gece yarısı veya gecenin karanlığı) kadar namaz kıl. Bu durumda öğle ve ikinci namazı âyetin kapsamına girdiği gibi ğasakî'l-leyl namazı olan akşam ve yatsı namazı da âyetin kapsamına girer. Beşincisi ise "Kur'ane'l-Fecr" sabah namazıdır. Bu beş namaz Allah Teâlâ'nın Peygamberine ve ümmetine farz kıldığı namazdır. *Lisân-ü'l-Arab* 'D-L-K' maddesi.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾

79- “Gecenin bir bölümünde de sana ait nâfile bir namaz kılmak üzere kalk; böylece Rabbinin seni övgüye değer bir makama ulaştırması umulur.”

{ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ } “Gecenin bir bölümünde de kılmak üzere kalk.” Kur’an’ın kıraati ve uykudan sonra teheccüd namazını kılarak geceyi uykusuz geçir.

{ نَافِلَةً } “Nâfile bir namaz.” Fazilet olarak.

{ لَّكَ } “Sana ait.” Sana özgü olarak anlamına geldiği söylenmiştir.

e) (عَسَى اللَّيْلِ) ifadesi gece ve karanlığın toplanması demektir. Yani gündüzün aydınlığının ardından gecenin karanlığının toplanmasıdır. Nitekim Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “(عَسَى اللَّيْلِ) gecenin belirmesidir.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 15, s. 138.

Ferrâ da bu ibarenin gecenin ilk karanlığı ve akşam yatsı namazının kılındığı vakit anlamına geldiğini söyler. *Meânî’l-Kur’an*, c. 2, s. 129.

f) (وَقُرْآنَ الْفَجْرِ) “Sabah vakti.” Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan “*Kur’ane’l-Fecr*” buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Sabah namazı.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 15, s. 140.

“Kur’anü’l-Fecr” ibaresinin sabah namazı anlamına geldiğini destekleyen bir çok rivayet vardır. (أَنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا) “Çünkü sabah namazı şahidlidir.” ifadesi gece ve gündüz meleklerinin şahid olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim İbn Cerir et-Taberî, İbrahim kanalıyla İbn Mesud’dan; Ebû Sâlih kanalıyla da Ebû Hüreyre’den şöyle rivayet etmektedir: “Onu gece melekleri ve gündüz melekleri seyredeler.” Bu haberi İbn Mace de rivayet etmektedir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 15, s. 139; İbn Mâce, Kitâbü’s-Salat, “Sabah namazının vakti” bâbı. 670 nolu hadis. Tirmizî de benzer bir isnadla Ebû Hüreyre’den tahrîc eder. *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü’t-Tefsir, İsrâ Sûresi, 3135 nolu hadis. Bu haberin isnadını Ubeyd ibn Eshat ibn Muhammed el-Kureşî, Eshat ibn Muhammed el-Kureşî, Ameş, İbrahim en-Nehaî ve İbn Mesud oluşturmaktadır. Bu haberin isnadında kopukluk bulunmaktadır. Zira İbrahim en-Nehaî, Abdullah ibn Mesud’dan hadis dinlememiştir. Tirmizî’nin rivayetinde ise Ebû Sâlih, Ebû Hüreyre’den hadisi dinlememiştir. Bu durumda hadisin zayıf olması gerekmektedir. Ancak âlimler İbrahim en-Nehaî’nin mürsel hadislerini sahih olarak kabul etmişlerdir. *Tehzîbü’t-Tehzîb*, c. 1, s. 177. Nehaî’nin kanalındaki ravilerin bütünü, Ubeyd ibn Eshat hariç sikadırlar. Ubeyd ise sâduktur. Bu durumda hadis hasen hadis kategorisinde bulunmaktadır.

{عَسَىٰ} “Umulur.” Umulur sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{أَنْ يَّبْعَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا} “Böylece Rabbinin seni övgüye değer bir makama ulaştırması.” Rabbinin seni Makam-ı Mahmud’da ikamet etmesi umulur. Makam-ı mahmud şefaat makamıdır. “Övgüye değer.” Seni, öncekiler ve sonrakiler de över .

وَقُلْ رَبِّ ادْخُلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاَجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا ﴿٨٠﴾

80- “De ki: ‘Ey Rabbim! Gireceğim yere beni doğrulukla girdir ve çıkacağım yerden de beni doğrulukla çıkar. Bana, kendi katından yardımcı olarak bir güç ver!’”

{وَقُلْ رَبِّ} “De ki: Ey Rabbim.” Ey Rabbim.

{ادْخُلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ} “Gireceğim yere beni doğrulukla girdir.” Diyor ki, beni Medine’ye doğru bir girişle girdir. Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bu esnada Medine’nin dışında idi.

{وَّاَخْرِجْنِيْ} “Ve beni çıkar.” Medine’den.

{مُخْرَجَ صِدْقٍ} “Çıkacağım yerden de doğrulukla.” Medine’de bulunduğundan sonra doğrulukla çıkartarak beni Mekke’ye girdir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Beni girdir.” Kabre. “Gireceğim yere doğrulukla.” Doğrulukla girdir. “Beni çıkar.” Kabirden kıyâmet gününde. “Çıkacağım yerden de.” Doğru çıkartılışla.

{وَّاَجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ} “Bana, kendi katından ver.” Kendi yanından.

{سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا} “Yardımcı olarak bir güç.” Zilletsiz ve sözün reddi olmaksızın bir engelleyici güç ver.¹¹

¹¹ a) İmam Tirmizî Ebû Zübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan nakline göre şöyle demiştir: “Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke’de bulunuyordu. Sonra hicret emri geldi ve Allah Teâlâ şöyle buyurdu: وَقُلْ رَبِّ ادْخُلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاَجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا) “De ki: Ey Rabbim! Gireceğim yere beni doğru-

lukla girdir ve çıkacağım yerden de beni doğrulukla çıkar. Bana, kendi katından yardımcı olarak bir güç ver!" Tirmizî der ki; "Bu hadis hasen sahih bir hadistir." *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 3139 nolu hadis. Bu haberin isnadını Ahmed ibn Menî', Cerir, Kabus ibn Ebî Zübyan, Ebû Zübyan oluşturmaktadır. *Ahmed ibn Menî' Ebû Cafer Ahmed ibn Menî' ibn Abdurrahmân el-Beğavî el-Esamm*. Müsned sahibidir. Sika ve hâfızdır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 27, 128 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 481, 496 nolu madde.

Cerir ibn Abdülhamid ibn Kurt ed-Dabbî. Sika ve sahihü'l-kitaptır. Ömrünün son demlerinde ezberindekilerde yanılmaya başladı. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 127, 56 nolu madde; *el-Hulâsa*, 61.

Kabus ibn Ebî Zübyan el-Cenbî. Kendisinde gevşeklik vardır. İmam Zehebi onu zayıf ravilerle birlikte anmıştır. İmam Buhârî *Edebü'l-Müfred* adlı eserinde kendisinden rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mace'nin *Sünen*'lerinde kendisinden rivayet vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 115, 1 nolu madde; Zehebi, *el-Muğni fi'd-Duafa*, 4975 nolu madde; Zehebî, *Divânü'd-Duafa ve'l-Metrukin*, 3402.

Kabus'un babası Husayn ibn Cündeb ibn Haris el-Cenbî. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 182, 407 nolu madde; *el-Hulâsa*, 85.

Bu haberin isnadı muttasıldır. Zira isnad zincirindeki ravilerin her birisi hadisi bir öncekinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 84, 144 nolu madde; c. 8, s. 305, 553 nolu madde; c. 2, s. 379, 654 nolu madde. Ancak şu kadar var ki, haberin senedinde bulunan Kabus ibn Ebî Zübyan zayıf bir ravidir. Ancak itibar edilmeye elverişlidir. Fakat biz bu haberi destekleyecek herhangi bir kanıt bulamadık. Bu hadisi İmam Ahmed, Hâkim ve Beyhakî, Cerir ibn Abdülhamid ed-Dabbî'den o da Kabus ibn Ebî Zübyan'dan rivayet etmişlerdir. *Müsned-i Ahmed*, c.1, s.233; *el-Müstedrek*, c. 3, s. 3, Kitâbü'l-Hicret; *Sünen-i Beyhakî*, c. 9, s. 9. Şu kadar var ki, Hâkim bu haberi sahih saymış Zehebî de onu onaylamıştır. Hâkim'in sahih saymada toleranslı davrandığını biliyoruz. Ancak Zehebî gibi bir otoritenin Hâkim'in bu yargısını desteklemesi gerçekten ilginçtir. Hadis için bazı şahidler bulunmakta ve hadisi desteklemekteyse de hadis sahih hadis kategorisine yükselememektedir.

b) Bu hadis bize *قُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاَجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا* "De ki: Ey Rabbim! Gireceğim yere beni doğrulukla girdir ve çıkacağım yerden de beni doğrulukla çıkar. Bana, kendi katından yardımcı olarak bir güç ver!" ilahî buyruğunun sebep-i nüzûlunu bize açıklamaktadır. İbn Abbâs'ın tefsirine göre (مُدْخَلَ صِدْقٍ) Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hicret amacıyla Medine'ye girişi, (مُخْرَجَ صِدْقٍ) ise Mekke'den çıkışıdır.

c) İbn Abbâs'tan âyetin tefsiri hakkında bir başka görüş de rivayet edilmiştir. İbn Cerir et-Taberî, Atiyye el-Avfi kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: İdhal ölüm, ihraç ise ölümden sonraki yaşamdır. Avfi kanalıyla yapılan nakillerin zayıf olduğunu belirtmiştik.

d) Bu iki rivayet arasında karşılaştırdığımızda ilk rivayetin âyetin siyak ve sibakına daha uygun olduğunu görüyoruz. Zira Allah Teâlâ bu âyetten birkaç âyet

﴿٨١﴾ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا

81- “De ki: ‘Hak geldi, bâtl yok oldu. Zaten bâtl yok olmağa mahkûmdur.”

{ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ } “De ki: Hak geldi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile geldi. Âyetin “İslam zâhir oldu, Müslümanlar çoğaldı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ } “Bâtl yok oldu.” Şeytan, şirk ve şirk ehli helak oldu.

{ إِنَّ الْبَاطِلَ } “Zaten bâtl.” Şeytan, şirk ve şirk ehli.

{ كَانَ زَهُوقًا } “Yok olmağa mahkûmdur.” Helak olucudur.

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾

82- “Biz Kur’an’dan mü’minler için bir şifâ ve rahmet olan âyetler indiriyoruz. Bu, zalimlerin ancak ziyanını arttırır.”

{ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ } “Biz Kur’an’dan âyetler indiriyoruz.” Kur’an’da açıklamalarda bulunuyoruz.

{ مَا هُوَ شِفَاءٌ } “Bir şifâ olan.” Körlüğe karşı bir açıklama. Küfür, şirk ve nifaka karşı bir açıklama olduğu da söylenmiştir.

öncesinde Kureyslilerin Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i yurdundan çıkarma çabalarından bahsetmektedir. وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّوكَ مِنَ الْأَرْضِ لَيُخْرِجُوكَ مِنْهَا “Onlar az daha seni bu yerden çıkarmak için tedirgin edeceklerdi! Ancak o takdirde kendileri de senin ardından (orada) pek az kalabilirdi!” (17/El-İsrâ/76). Nitekim bu görüş Mücahid ve Katade’den de rivayet edilmiştir. Bu âyetin ardından Allah Teâlâ katından Peygamberine yönelik hak üzere sabit kadim kalabilmesi için bazı tevcihler geçmektedir. İşte söz konusu bu âyet bu tevcihler bağlamında geçmektedir. Nitekim İbn Cerir de bu görüşü seçtiğini belirtir. Tefsirü’t-Taberî, c. 15, s. 150.

e) { وَاجْعَلْ لِّي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا } “Bana, kendi katından yardımcı olarak bir güç ver!” Bu, Allah’tan Peygamberine hakkın bâtıla galip gelip zafer kazanabilmesi için kuvvet hazırlamaya rağbet ettiren bir emirdir.

{ وَرَحْمَةً } “Ve rahmet olan.” Azaptan kurtuluş.

{ لِلْمُؤْمِنِينَ } “Mü'minler için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenler için.

{ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ } “Bu, zalimlerin arttırır.” Müşriklerin Kur'an'dan indirilen şeyler.

{ إِلَّا خَسَارًا } “Ancak ziyanını.” Aldanışlarını.

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَا بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ

يُؤْسَا ٨٣

83- “İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirip yan çizer. Ona kötülük dokununca da umutsuzluğa düşer.”

{ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ } “İnsana nimet verdiğimizde.” Yani kâfire malının ve geçiminin çokluğunu bahsettiğimizde.

{ أَعْرَضَ } “Yüz çevirip.” Dua etmekten ve şükretmekten.

{ وَنَا بِجَانِبِهِ } “Yan çizer.” İmandan uzaklaşır.

{ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ } “Ona kötülük dokununca da.” Sıkıntı ve fakirlik isabet edince.

{ كَانَ يُؤْسَا } “Umutsuzluğa düşer.” Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiş olur. Bu âyet-i kerime Utbe ibn Rebia hakkında nazil olmuştur.

قُلْ كُلُّ يَعْمَلْ عَلَى شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا ٨٤

84- “De ki: ‘Herkes yaratılışına uygun iş yapar. Rabbiniz kimin en doğru yolda olduğunu daha iyi bilir.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ كُلُّ } “Herkes.” Sizden her birisi.

{ يَعْمَلْ عَلَى شَاكِلَتِهِ } “Yaratılışına uygun iş yapar.” Niyetine ve üzerinde olduğu işe göre. Yönelişine ve cibilliyetine göre anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَرُبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْلَى سَبِيلًا } “Rabbiniz kimin en doğru yolda olduğunu daha iyi bilir.” Din bakımından en doğru olanını.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾

85- “Sana ruhu soruyorlar. De ki: ‘Ruh Rabbimin işindendir. Size ilimden ancak az bir şey verilmiştir.’”

{ وَيَسْأَلُونَكَ } “Sana soruyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ عَنِ الرُّوحِ } “Ruhu.” Mekke ehli Ebû Cehil ve ashâbı sordu.

{ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي } “De ki: ‘Ruh Rabbimin işindendir.’” Rabbimin acayipliklerindendir. “Dedi ki: ‘Rabbimin ilmindendir’” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَا أُوتِيتُمْ } “Size verilmiştir.” Size bahşedilmiştir.

{ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا } “İlimden ancak az bir şey.” Allah’ın katındaki ler hakkında.¹²

¹² a) İmam Tirmizî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radiyallâhu ‘anh)‘dan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: “Kureysliler Yahudilere ‘Bize bazı şeyler söyleyin ki, şu adama (Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e) soralım’ dediler. Yahudiler de: ‘Ona ruhtan sorun’ dediler. Bunun üzerine Mekkeli müşrik Kureysliler, Peygamber’e ruhtan sordular. Bunun üzerine Allah İsrâ Sûresi 85. âyetini indirerek şöyle buyurdu: { وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا } ‘Sana ruhu soruyorlar. De ki: Ruh Rabbimin işindendir. Size ilimden ancak az bir şey verilmiştir.’ Yahudiler dediler ki: ‘Bize çok büyük bilgi kaynağı olan Tevrat verilmiştir. Kime Tevrat verilmişse ona büyük hayır verilmiş demektir’ dediler. Bunun üzerine Kehf Sûresi 109. âyet nazil oldu: { قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا } ‘De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa ve bir o kadarını daha getirip katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden önce, deniz tükenir.’” (18/Kehf/109). Tirmizî der ki: “Bu hadis bu şekilde hasen sahih ve gariptir.” *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 3140 nolu hadis. Bu hadisin isnad zincirini Kuteybe, Yahya ibn Zekerriyya İbn Ebî Zaide, Davud ibn Ebî Hind ve İkrime oluşturmaktadır. Davud ibn Ebî Hind ile İkrime’nin tercüme-i hali geçmişti.

Kuteybe ibn Said ibn Cemil ibn Terîfes-Sekafî, Ebû Reca el-Bağlanî. Sika ve sebtir. Et-Takrîb, c. 2, s. 132, 85 nolu madde.

Yahya ibn Zekerîyya ibn Ebî Zaide Ebû Said el-Hemedani el-Kûfî. Hâfız, sika, mutkin ve fakih bir şahsiyettir. Tezkiretül-Huffaz, c. 1, s. 267, 252 nolu madde; et-Takrîb, c. 2, s. 347, 63 nolu madde.

Hadisin senedini oluşturan raviler sika kişiler olduğundan hadis sahih hadis kategorisindedir. Hepsi de hadisi bir birinden dinlediklerinden ötürü hadiste kopukluk da bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb, c. 8, s. 358, 639 nolu madde; c. 11, s. 208, 349 nolu madde; c. 3, s. 304, 388 nolu madde.* Nitekim İbn Hacer de İmam Tirmizî'nin hadisinin sahihliğine işaret ederek şöyle der: "Bu hadisin rical tabakası İmam Müslim'in rical tabakasıdır." *Fethü'l-Barî, c. 8, s. 401.* Bu haberi İmam Ahmed bu isnadla ve Hâkim de Kuteybe ibn Said kanalından bu isnadla rivayet etmiş ve aynısını zikretmişlerdir. Hâkim hadisin sahih olduğunu belirtmiş Zehebî de onaylamıştır. *Müsned-i Ahmed, c. 1, s. 255; el-Müstedrek, Kitâbü't-Tefsir, Kadr Sûresi, c. 2, s. 531.*

b) Bu rivayet bize âyetin sebab-i nüzûlu hakkında bilgi vermektedir. Buna göre; Kureysliler Yahudilerden Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e sorabilecekleri bir soru istemişler, onlar da ruhu sormalarını salık vermişlerdir.

c) İmam Buhârî, Alkame kanalıyla İbn Mesud'dan o şöyle aktarmıştır: "Ben Medine'deki bir bostanda Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikteydim. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bir hurma köküne yaslanmıştı. Derken bize Yahudilerden bir grup insan uğradı da 'O'na ruhun mahiyetini sorunuz' dediler. Bir kısmı da 'Hayır, sormayın. Bakarsınız size, hoşlanmayacağınız bir cevap verir' dediler. Nihayet içlerinden bir grup Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelip: 'Ey Ebû'l-Kasım, ruh hakkında ne dersin?' diye sordular. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendini tuttu, onlara hiçbir karşılık vermedi. Ben O'na vahy indirilmekte olduğunu bildim de olduğum yerde kaldım. Vahy inince Hz. Peygamber şöyle buyurdular: (وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا) 'Sana ruhu soruyorlar. De ki: Ruh Rabbimin işindendir. Size ilimden ancak az bir şey verilmiştir.'" Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 13. Bâb.

d) Bu rivayete göre ise âyet Medine'de nazil olmuştur. Bu hadis diğer hadislerle çatışmaktadır. Diğer rivayet soruyu soranın müşrikler olduğunu ve sorunun ve yanıtın Mekke'de nazil olduğunu haber verirken, bu rivayet de soruyu soranın Yahudiler olduğunu haber vermektedir. İbn Hacer el-Askalânî âyetin nüzûlünün birden fazla olduğunu söyleyerek aradaki çelişkiyi gidermeye çalışmıştır. *Fethü'l-Barî, c. 8, s. 401.* İbn Kesir de âyetin hem Mekke'de hem de Medine'de nüzûlünün mümkün olduğunu söylemektedir. *Tefsir-ü İbn Kesir, c. 3, s. 65.* Aradaki çelişkiyi giderebilmenin en güzel yolu budur.

e) Âyette geçen "Ruh" sözcüğü hakkında İbn Abbâs'tan farklı farklı görüşler aktarılmıştır. Ruhtan kastın bedendeki ruh olduğu rivayet edilmiştir. İbn Cerir et-Taberî, Atiyye el-Avfi kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bunlar Yahudilerdir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e 'Bize ruh hak-

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾

86- “Andolsun, biz dilersek sana vahyettiğimizi tamamen gideririz; sonra bize karşı kendine bir yardımcı bulamazsın.”

{ وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ } “Andolsun, biz dilersek sana vahyettiğimizi tamamen gideririz.” Sana Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın getirdiğini vahyettiğimizi korumakla.

{ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا } “Sonra bize karşı kendine bir yardımcı bulamazsın.” Kefil bulamazsın. Âyetin “Engelleyici bulamazsın” anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾

87- “Ancak (bizi bunu) Rabbinden bir rahmet olarak (yapmadık). Çünkü O’nun senin üzerindeki lütfu çok büyüktür.”

{ إِلَّا رَحْمَةً } “Ancak (bizi bunu) bir rahmet olarak (yapmadık).” Ni-met olarak.

kinda haber ver. Bedendeki ruh nasıl azap görmektedir?’ diye sorduklarında Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ‘Ruh Allah katındandır’ diye cevap verdiler.” *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 15, s. 156. Diğer taraftan âyette geçen ruh sözcüğünden kastın melekler olduğu da söylenmiştir. İbn Cerir et-Taberî, bu âyet hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Ruh melektir.” *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 15, s. 156. Açık olan ilk görüştür. Zira ruh sözcüğü kullanıldığında akla ilk gelen bedendeki soyut varlıktır. Başka bir anlamın kast edilebilmesi için ancak kelimada bir delilin bulunması şarttır. Örneğin (تَزَلُّ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ) 26/Şuarâ/193 “Onu Rûhu’l-emîn (Cebrail) indirdi...” Bu âyette Cebrail anlamında kullanılmıştır. (يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ) “Derece-leri yükselten, Arş’ın sahibi olan Allah, o buluşma gününün dehşetini haber vermek üzere, kulları arasından dilediği kimseye buyruğu ile (melek) indirir.” (40/el-Mü’mîn/15) Bu âyette ruh sözcüğü vahy anlamında kullanılmıştır. وَكَذَلِكَ (إِذْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ) “İşte böylece sana da buyruğumuzla Kur’an’ı vahyettik.” (42/eş-Şura/52) Bu âyette ise Kur’an hakkında kullanılmıştır. Zira bu âyetlerin bütününde belirtilen anlamda kullanıldığına dair bir karine bulunmaktadır.

{ مِنْ رَبِّكَ ا } “Rabbinden.” Kur’an’ı kalbinde korumayı.

{ اِنْ فَضْلَهُ } “Çünkü O’nun lütfu.” Peygamberlik ve İslam lütfu.

{ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا } “Senin üzerindeki çok büyüktür.” Azametlidir.

قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰى اَنْ يَّاتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ
لَا يَّاتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيْرًا ﴿٨٨﴾

88- “De ki: ‘Andolsun eğer insanlar ve cinler, bu Kur’an’ın bir benzerini getirmek için toplansalar ve birbirlerine yardımcı olsalar bile, onun bir benzerini meydana getiremezler.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰى اَنْ يَّاتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَّاتُوْنَ بِمِثْلِهٖ } “Andolsun eğer insanlar ve cinler, bu Kur’an’ın bir benzerini getirmek için toplansalar onun bir benzerini meydana getiremezler.” Bu Kur’an’ın mislini getirmek için. Kur’an’daki emir-nehy, va’d-void, nasih-mensuh, muhkem-müteşabih, geçmişte yaşananlar ve olacak olanların haberi baliğ olarak.

{ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيْرًا } “Ve birbirlerine yardımcı olsalar bile.” Yardımcı olsalar.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَاَبٰى اَكْثَرُ النَّاسِ
اِلَّا كُفُوْرًا ﴿٨٩﴾

89- “Yemin olsun ki biz bu Kur’an’da, insanlar için çeşitli örnekler verdik. Yine de insanların çoğu inkârlarında ısrar ettiler.”

{ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ } “Yemin olsun ki biz insanlar için verdik.” Mekke ehli için açıklamada bulunduk.

{ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ } “Bu Kur’an’da, çeşitli örnekler.” Müjdeleme ve tehdit edişe her yönden.

{ فَالْبَحُّ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا } “Yine de insanların çoğu inkârlarında ısrar ettiler.” Kabul etmediler ve küfür üzere sabit kaldılar.

وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا ۝٩٠

90- “Onlar şöyle dediler: ‘Sen bizim için yerden bir pınar fışkırtmadıkça sana inanmayız!’”

{ وَقَالُوا } “Onlar şöyle dediler.” Yani Abdullah ibn Ümeyye el-Mahzumî ve ashabı şöyle dedi:

{ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ } “Sana inanmayız!” Seni asla tasdik etmeyeceğiz.

{ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا } “Sen bizim için fışkırtmadıkça.” Sen bizim için yarıp fışkırtmadıkça.

{ مِنَ الْأَرْضِ } “Yerden.” Mekke yurdundan.

{ يَنْبُوعًا } “Bir pınar.” Pınarlar ve nehirler.

أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ۝٩١

91- “Veya senin hurmalıklardan ve üzüm bağlarından bir bahçen olsun da ortasından şarıl şarıl ırmaklar akıtmalsın!”

{ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ } “Veya senin bir bahçen olsun da.” Bahçen.

{ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ } “Hurmalıklardan ve üzüm bağlarından.” Üzümden.

{ فَتُفَجِّرَ } “Akıtmalsın.” Çıkararak akıtmalsın.

{ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا } “Ortasından ırmaklar.” Ortasından.

{ تَفْجِيرًا } “Şarıl şarıl.” Yararak/fışkırtarak.

أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمَتْ عَلَيْنَا كِسْفًا أَوْ تَأْتِي بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ

قَبِيلًا ۝٩٢

92- “Yahut iddia ettiğin gibi, göğü parça parça üzerimize düşürmelisin, yahut Allah’ı ve melekleri söylediğine şahid getiresin!”

{ أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسْفًا } “Yahut iddia ettiğin gibi, göğü parça parça üzerimize düşürmelisin.” Azapla parça parça.

{ أَوْ تَأْتِي بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا } “Yahut Allah’ı ve melekleri söylediğine şahid getiresin.” Söylediğine şahidlik yapacak.

أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرِفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ
لِرُقَيْكَ حَتَّى تُنْزِلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرُؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا
بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾

93- “Yahut altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalsın. Gerçi bize oradan, okuyacağımız bir kitap indirmedikçe, senin (göğe) çıktığına da inanmayız! De ki: ‘Rabbimi eksikliklerden tenzih ederim! Sonuçta ben ancak peygamber olan bir insanım!’”

{ أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرِفٍ } “Yahut altından bir evin olmalı.” Altından ve gümüşten.

{ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ } “Ya da göğe çıkmalsın.” Ya da göğe çıkmalı da senin bize Allah katından gönderilmiş elçi olduğuna şahidlikte bulunacak melekleri bize getirmelisin.

{ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقَيْكَ } “Senin (göğe) çıktığına da inanmayız.” Göğe çıkışına da.

{ حَتَّى تُنْزِلَ عَلَيْنَا كِتَابًا } “Gerçi bize oradan, bir kitap indirmedikçe.” Allah katından bize.

{ نَقْرُؤُهُ } “Okuyacağımız.” Onda senin bize gönderilen Allah’ın resûlü olduğunu.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ سُبْحَانَ رَبِّي } “Rabbimi eksikliklerden tenzih ederim.” Rabbimi çocuk ve ortak edinmekten tenzih ederim.

{ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا } “Sonuçta ben ancak peygamber olan bir insanım.” Diyor ki ben ancak diğer resûller gibi beşer bir resûlüm.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ
بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾

94- “Kendilerine doğru yolu gösteren peygamber geldiğinde, insanların iman etmelerine ancak şöyle demeleri engel oldu: ‘Allah bir insanı mı elçi olarak gönderdi!’”

{ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ } “İnsanların engel oldu.” Mekke ehli.

{ أَنْ يُؤْمِنُوا } “İman etmelerine.” Allah’a.

{ إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ } “Kendilerine doğru yolu gösteren peygamber geldiğinde.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Kur’an’la gelişi.

{ إِلَّا أَنْ قَالُوا } “Ancak şöyle demeleri.” Ancak onların şu sözleri.

{ أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا } “Allah bir insanı mı elçi olarak gönderdi.” Bize.

قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ
السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾

95- “De ki: ‘Eğer yeryüzünde gezip dolaşanlar melekler olsaydı, elbette onlara elçi olarak gökten bir melek gönderirdik.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ } “Eğer yeryüzünde gezip melekler olsaydı.” Yeryüzünde gezip giden.

{ مُطْمَئِنِّينَ } “Dolaşanlar.” İkamet edenler.

{ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا } “Elbette onlara elçi olarak gökten bir melek gönderirdik.” Zira biz meleklerle ancak melek resûller, insanlara da ancak insan resûl gönderirdik.

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

96- “De ki: ‘Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter. Çünkü O, kullarından haberdardır, hakkıyla görendir.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ } “Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter.” Ben size gönderilmiş O’nun resûlüyüm.

{ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهِ } “Çünkü O, kullarından.” Kullarına resûl göndermekle.

{ خَبِيرًا } “Haberdardır, hakkıyla görendir.” İman edeni ve iman etmeyeni.

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَلَىٰ وُجُوْهِهِمْ عُمًى وَّبُكْمًا وَصُمًّا
مَاۤؤِيْهُمُ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيْرًا ﴿٩٧﴾

97- “Allah kime hidayet verirse, o doğru yolu bulmuştur. Kimi de saptırırsa, artık onlar için, O’ndan başka veliler bulamazsın. Biz onları kıyâmet gününde kör, dilsiz ve sağır olarak yüzüstü haşrederiz. Onların varacakları yer cehennemdir; ateşi yavaşıladıkça, onlara ateşin alevini arttırırız!”

{ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ } “Allah kime hidayet verirse.” Dinine.

{ فَهُوَ الْمُهْتَدِ } “O doğru yolu bulmuştur.” Dinine.

{ وَمَنْ يُضِلِلْ } “Kimi de saptırırsa.” Dininden.

{ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ } “Artık onlar için, bulamazsın.” Mekke ehli için.

{ اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ } “O’ndan başka veliler.” Allah Teâlâ’nın dışında onları hidayete ulaştıracak.

{ وَنَحْشُرُهُمْ } “Biz onları haşrederiz.” Onları çekip sürükleriz.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَلَىٰ وُجُوْهِهِمْ } “Kıyâmet gününde yüzüstü.” Cehennem ateşine.

{ عُمَيَّا } “Kör.” Hiçbir şeyi görmez olarak,

{ وَبُكْمًا } “Dilsiz.” Lal, bir şeyi konuşamaz olarak,

{ وَضُمًّا } “Ve sağır olarak.” Hiçbir şeyi işitemez olarak.

{ مَاؤِيْهُمْ } “Onların varacakları yer.” Onların varacakları nokta.

{ جَهَنَّمَ كُلَّمَا خَبَتْ } “Cehennemdir; ateşi yavaşıladıkça.” Ne zaman ateş sönmeye yüz tuttuğunda ve alevi sakinleştiğinde.

{ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا } “Onlara ateşin alevini arttırırız.” Yakıtını.¹³

ذٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِآيَاتِنَا وَقَالُوْا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا
ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا ﴿٩٨﴾

98- “İşte bu onların cezasıdır. Çünkü onlar; âyetlerimizi inkâr etmişler ve ‘Biz bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak yığını haline geldiğimiz zaman, biz mi yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?’ demişlerdir.”

{ ذٰلِكَ } “İşte bu.” Azap.

{ جَزَاؤُهُمْ } “Onların cezasıdır.” Onlara isabet ettireceğiz.

{ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِآيَاتِنَا } “Çünkü onlar; âyetlerimizi inkâr etmişler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ وَقَالُوْا } “Ve demişlerdir.” Mekke’nin kâfirleri.

{ ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ } “Biz geldiğimiz zaman.” Dönüştüğümüz.

¹³ a) İmam Buhârî dedi ki: İbn Abbâs der ki; “{ خَبَتْ } sözcüğü sönmek anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, İsrâ Sûresi, 4. Bâb.

b) Taberî, Ali ibn Ebi Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet eder: “‘Ateşi yavaşıladıkça’ ifadesi sakinleştikçe anlamına gelmektedir.” Tefsîr-ü’t-Taberî, c. 15, s. 168.

c) Rağıb el-İsfahânî “Ha-Be-Ve/TaHaBu” fiili hakkında şu açıklamalarda bulunur: “‘Habeti’n-Narü’ sözcüğü ateşin alevi dindi ve üzerinde külden bir tabaka, yani örtü oluştu demektir. ‘Haba’ sözcüğünün aslı ise kendisiyle bir şey örtülen örtüdür.” El-Müfredat fî Garibi’l-Kur’an, s. 142.

{عِظَامًا} “Bir kemik yığını.” Çürümüş/yıpranmış.

{وَرَفَاتًا} “Ve kokuşmuş bir toprak yığını haline.” Çürümüş toprağa.

{ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ} “Biz mi diriltileceğiz?” Diriltilecek miyiz?

{خَلْقًا جَدِيدًا} “Yeni bir yaratılışla.” İçimizde bir ruh yenilenecek mi? Bu asla gerçekleşecek bir şey değildir.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ
يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا
كُفُورًا

99- “Onlar, gökleri ve yeri yaratan Allah’ın, kendileri gibilerini yaratmaya gücü yeteceğini görüp bilmediler mi? Allah onlar için, kendinde hiçbir şüphe olmayan bir süre belirlemiştir. Böyle iken yine de zalimler inkârcılıkta ısrar ederler.”

{أَوَلَمْ يَرَوْا} “Onlar, görüp bilmediler mi?” Mekke ehli.

{أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ} “Gökleri ve yeri yaratan Allah’ın, kendileri gibilerini¹⁴ yaratmaya gücü yeteceğini.” Diriltmeye.

{وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا} “Allah onlar için, bir süre belirlemiştir.” Bir vakit.

{لَا رَيْبَ فِيهِ} “Kendinde hiçbir şüphe olmayan.” Mü’minler nazarında kendisinde hiçbir kuşku bulunmadığı.

{فَأَبَى الظَّالِمُونَ} “Böyle iken yine de zalimler ısrar ederler.” Müşrikler.

{إِلَّا كُفُورًا} “İnkârcılıkta.” Kabul etmediler ve küfür üzere sabit kaldılar.

¹⁴ “Mislehm” tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak maksadıyla bu bölüme aldık.

قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذَا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ
الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَثُورًا ﴿١٠٠﴾

100- “De ki: ‘Eğer siz Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, harcamaktan korkarak cimrilik ederdiniz.’ Doğrusu insan çok cimridir!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي } “Eğer siz Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız.” Rabbimin rızkının anahtarlarına.

{ إِذَا لَأَمْسَكْتُمْ } “Cimrilik ederdiniz.” Harcamaktan.

{ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ } “Harcamaktan korkarak.” Fakirlik korkusuyla.

{ وَكَانَ الْإِنْسَانُ } “Doğrusu insan.” Kâfir insan.

{ قَثُورًا } “Çok cimridir.” Eli sıkıdır, cimridir, kısıcıdır.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَنَسَلَ بَنِي إِسْرَءِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ
فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾

101- “Andolsun biz Musa’ya apaçık dokuz mucize verdik. İsrailoğullarına sor. (Musa) Onlara geldiği zaman Firavun ona, ‘Ey Musa! Ben senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum’ demişti.”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } “Andolsun biz verdik.” Biz bahsettik.

{ مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ } “Musa’ya apaçık dokuz mucize.” Açıklayıcı. El, asâ, tufan, çekirge, haşere, kurbağa, kan, kıtlık, malların yok olması.

{ فَنَسَلَ بَنِي إِسْرَءِيلَ } “İsrailoğullarına sor.” Abdullah ibn Selam ve ashabına.

{ إِذْ جَاءَهُمْ } “(Musa) Onlara geldiği zaman.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَىٰ مَسْحُورًا } “*Firavun ona, ‘Ey Musa! Ben senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum.’ demişti.*” Aklı yenilgiye uğramış olduğunu.

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَآئِرٍ
وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾

102- “(Musa) Dedi ki: ‘Andolsun, sen de bilirsin ki, bu mucizeleri sırf birer ibret olmak üzere, ancak göklerin ve yerin Rabbi indirdi. Ey Firavun! Ben de seni helak olmuş sanıyorum.’”

{ قَالَ } “(Musa) Dedi ki.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) Firavun’a.

{ لَقَدْ عَلِمْتَ } “Andolsun, sen de bilirsin ki.” Ey Firavun.

{ مَا أَنزَلَ } “İndirdi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ هَؤُلَاءِ } “Bu mucizeleri.” Âyetleri.

{ إِلَّا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَآئِرٍ } “Sırf birer ibret olmak üzere, ancak göklerin ve yerin Rabbi.” Peygamberliğim için açıklama ve bir alamet olarak.

{ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ } “Ben de seni sanıyorum.” Biliyorum ve kesin bir şekilde inanıyorum ki.

{ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا } “Ey Firavun! helak olmuş.” Lânete uğramış bir kâfir.

﴿١٠٣﴾ فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا

103- “(Derken Firavun,) Onları Mısır’dan sürüp çıkarmak istedi. Biz de onu ve beraberindekilerin hepsini suda boğduk.”

{ فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ } “(Derken Firavun), Onları sürüp çıkarmak istedi.” Onları kaydırmak istedi.

{ مِنَ الْأَرْضِ } “Mısır’dan.” Ürdün ve Filistin topraklarından.

{ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا } “Biz de onu ve beraberindekilerin hepsini suda boğduk.” Denizde.

وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِنَبِيِّ إِسْرَءِيلَ اسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ
الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾

104- “Arkasından İsrailoğullarına şöyle dedik: ‘Haydi o topraklara yerleşin; ancak ahiret vaadi geldiği zaman hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz.’”

{ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ } “Arkasından şöyle dedik.” Onun helak oluşunun ardından.

{ لِنَبِيِّ إِسْرَءِيلَ اسْكُنُوا } “İsrailoğullarına Haydi yerleşin.” Yurt edinin.

{ الْأَرْضَ } “O topraklara.” Ürdün ve Filistin topraklarına.

{ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ } “Ancak ahiret vaadi geldiği zaman.” Ölümünden sonra diriliş. Âyetin “Hazret-i İsa ibn Meryem’in nüzûlundan sonra” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا } “Hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz.” Bütününüz.

﴿١٠٥﴾ وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

105- “Biz (bu Kur’an’ı) gerçek olarak indirdik, o da, gerçek olarak indi. Seni de yalnız bir müjdecî ve bir uyarıcı olarak gönderdik.”

{ وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ } “Biz (bu Kur’an’ı) gerçek olarak indirdik.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Kur’an’la indirdik.

{ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ } “O da, gerçek olarak indi.” Kur’an ile indi.

{ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ } “Seni de gönderdik.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِلَّا مُبَشِّرًا } “Yalnız bir müjdecî.” Cenneti müjdeleyici.

{ وَنَذِيرًا } “Ve bir uyarıcı olarak.” Cehennem ateşine karşı da uyarıcı.

﴿١٠٦﴾ وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا

106- “Hem Kur’an’ı âyet âyet ayırdık ki, insanlara dura dura okuyasın ve biz onu parça parça indirdik.”

{ وَفُرَاتَا } “Hem Kur’an’ı.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an’la.

{ فَرَقْنَاهُ } “Âyet âyet ayırdık ki.” Helal, haram, emir ve nehiyle Kur’an’ı açıkladık.

{ لَتَقْرَأَ عَلَى النَّاسِ عَلَى مَكْثٍ } “İnsanlara dura dura okuyasın.” Yavaş yavaş, sükûnetle, ağır ağır.

{ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا } “Ve biz onu parça parça indirdik.” Onu detaylı bir şekilde açıkladık.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “İndirdik.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an’la bölüm bölüm ayrılmış olarak. Bir âyet, iki âyet, üç âyet ve daha fazla sayıda bölüm bölümle indirdik.

قُلْ أَمِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُثْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾

107- “De ki: Siz, ona (Kur’an’a) ister inanın, ister inanmayın! O, daha önce kendilerine bilgi verilenlere okunduğu zaman onlar yüzleri üstü secdeye kapanırlar.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ أَمِنُوا بِهِ } “Siz, ona (Kur’an’a) ister inanın.” Kur’an’a.

{ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا } “İster inanmayın.” Bu onlara yöneltilmiş bir tehdittir.

{ إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ } “O, kendilerine bilgi verilenlere.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliklerini ve özelliklerini barındıran Tevrat ilmi verilenler.

{ مِنْ قَبْلِهِ } “Daha önce.” Kur’an’dan.

{ إِذَا يُثْلَى } “Okunduğu zaman.” Kıraat edildiğinde.

{ عَلَيْهِمْ } “Onlara.” Kur’an.

{ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ } “Onlar yüzleri üstü kapanırlar.” Yüzler üzere.

{ سُجَّدًا } “Secdeye.” Allah için secde ederler.

﴿١٠٨﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا

108- “Ve derler ki: ‘Rabbimizi eksikliklerden tenzih ederiz. Rabbimizin sözü mutlaka yerine getirilir!’”

{ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا } “Ve derler ki: Rabbimizi eksikliklerden tenzih ederiz.” Allah Teâlâ’yı çocuk ve ortak edinmekten tenzih ettiler.

{ إِنَّ كَانَ } “Mutlaka.” Muhakkak öyledir.

{ وَعُدُّ رَبَّنَا } “Rabbimizin sözü.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in gönderilmesi konusunda.

{ لَمَفْعُولًا } “Yerine getirilir.” Doğru olarak gerçekleşecektir.

﴿ ١٠٩ ﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا

109- “Ve onlar ağlayarak yüzleri üstü secdeye kapanırlar. Bu durum onların Allah’a bağlılığını daha da artırır.”

{ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ } “Ve onlar yüzleri üstü secdeye kapanırlar.” Secde etmek için.

{ يَبْكُونَ } “Ağlayarak.” Secdede.

{ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا } “Bu durum onların Allah’a bağlılığını daha da artırır.” Tevazularını. Bu âyet-i kerime Abdullah ibn Selam ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

قُلْ اذْعُوا اللَّهَ أَوْ اذْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى
وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ﴿ ١١٠ ﴾

110- “De ki: ‘İster Allah deyin, ister Rahmân! Hangi isimle dua dersiniz edin, en güzel isimler O’nundur!’ Namaz kılarken sesini çok yükseltme, çok da gizli okuma; bu ikisi arasında bir yol tut!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ اذْعُوا اللَّهَ أَوْ اذْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى } “İster Allah deyin, ister Rahmân! Hangi isimle dua dersiniz edin, en güzel isimler O’nundur.” İlim, kudret, sem’ ve basar gibi yüce sıfatlar O’na aittir, bu yüce sıfatlarla O’na dua ediniz.

{ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ } “Namaz kılarken sesini çok yükseltme.” Diyor ki, namazında Kur’an-ı Kerim okuduğunda sesini yükseltme ki müşrikler sana eziyet vermesinler.

{ وَلَا تُخَافُ بِهَا } “Çok da gizli okuma.” Ashabının iştirmeyeceği kadar da gizli okuma.

{ وَابْتَغِ } “Tut.” Talep et.

{ بَيْنَ ذَلِكَ } “Bu ikisi arasında.” Sesin yükseltilmesi ile sesin kısılması arasında.

{ سَبِيلًا } “Bir yol.” Orta bir yol.¹⁵

- ¹⁵ a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ (وَلَا تُخَافُ بِهَا) “Namazda sesini fazla yükseltme, fazla da kısık tutma” ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmiştir: Bu âyet, Hz. Resûlullah Mekke’de faaliyetlerini gizlice sürdürdüğü dönemde ashabına namaz kıldırıldığı zaman yüksek sesle Kur’an okuyordu. Müşrikler iştince Kur’an’a, O’nu indirene ve kendisine inene hakaret ediyorlardı. İşte bu sırada vahiy indi. Allah Teâlâ Peygamberine şöyle buyurdu: (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ) “Namaz kılarken sesini çok yükseltme”, yani namazda Kur’an okurken sesini fazla yükseltme ki, müşrikler iştir de Kur’an’a hakaret ederler. (وَلَا تُخَافُ بِهَا) “Çok da gizli okuma”, yani ashabının da duyamayacağı şekilde de sesini kısma. Sonra onlar duyamaz. (وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا) “Bu ikisi arasında bir yol tut” buyurdu. Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, “Namazda sesini fazla yükseltme, fazla da kısık tutma” ilahî buyruğu bâbı, hadis no: 4722; Kitâbü’t-Tevhid, “Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun” ilahî buyruğu Bâbı, 7490 nolu hadis. Bu haberi İmam Müslim, Tirmizî, Neseî, Ebû Avane ve iki kanalla da Beyhakî rivayet etmiştir. Müslim, Kitâbü’s-Salat, “Sesli Kılınan Namazlarda Kıraatı Orta Seviyede Tutma” bâbı 446 nolu hadis; Sünen-i Tirmizî, Kitâbü’t-Tefsir, “İsrâ Sûresi” bâbı; 3154 nolu hadis; Sünen-i Neseî, Kitâbü’l-İftitah, “Namazda sesini fazla yükseltme, fazla da kısık tutma” ilahî buyruğu bâbı, c. 2, s. 177; Müsned-i Ebi Avâne, “İmam’ın sesini kaldırmasının nehyi” bâbı, c. 2, s. 123; es-Sünenü’l-Kübrâ, Kitâbü’s-Salat, “İmamın ve memumun zikri gizli yapmada serbest olmaları” bâbı, c. 2, s. 184 ve Kitâbü’s-Salat, “Sabah namazında kıraatın açıktan yapılması” bâbı, c. 2, s. 195. b) İbn Abbâs’ın bu rivayeti âyetin tarihsel arkaplanını gözler önüne sermektedir. Bu dönemde Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke’de ve Kureys’ten davetini gizlemektedir. Kur’an kıraat ederken sesini yükselttiğinde müşrikler bu sesi duyuyor, Kur’an’a ve O’nu indirene hakaretlerde ve sövgülerde bulunuyorlardı. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an’ı kısık sesle okuduğunda ise bu defa ashâbı duyamıyordu. Allah Teâlâ ashâbı duyup dinlesin ve müşrikler de duymasın diye Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Kur’an’ı bu iki ses tonu arasında kıraat etmesini emretti.

c) “Bu âyet, Hz. Resûlullah Mekke’de faaliyetlerini gizlice sürdürdüğü ....sırada indi” açıklamaları yanlış anlaşılılmaya mahal vermemelidir. Bu âyetin indiği dönem davetin gizli yapıldığı üç yıllık gizli davet dönemi değildir. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in bu gizli davet döneminde müşrikler Kur’an’ı işitmiyorlardı. Zira bu sûrenin indiği dönemde o dönem çoktan geçmişti. Artık müşrikler Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e karşı düşmanlıklarını ve kinlerini açıkça ortaya koyuyorlar ve düşmanlıkları kök salmıştı. İbn Abbâs bu sözüyle Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in davetini bütün yönleriyle açıktan yapamadığına işaret ediyor olabilir. İnsanlar Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile doğrudan bir bağ kuramıyor ve bu noktada tedirgin davranıyorlardı. İnsanların Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile tam bir şekilde bağ kurabilmeleri ancak O’nun Medine’ye hicretinin ardından gerçekleşmiştir.

d) Bu âyet İslam’ın belirli dönemleriyle bağlantılı olarak hükmü yürürlükte olan bir âyettir. Namazda sesin ne kısık ses tonuyla ne de yüksek sesle okunması emri Allah’ın birliğine çağrının amaçlarından bir amaca ilişkindir. Âyetin hükmü benzeri ortamlarda bulunan Müslümanlar için hâlâ geçerlidir. Ancak bütünüyle düşmandan güvende olduğu bir ortamda namazda kıraatin niteliği hakkında başka delillere göre hareket edilir. Âyetin böyle bir istekte bulunmadığına ve bütün zaman ve zeminler için geçerli olmadığına İbn Cerir et-Taberî’nin, (وَلَا تُجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا) ilahî buyruğu hakkında Dahhak kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet ettiği şu haberdir: “Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Müslümanlara namaz kıldırıp kıraati açıktan cehri yaptığında bunu duyan müşriklere ağır geldi. İbn Abbâs daha sonra önceki hadisi zikretti. Sonunda da şu sözleri dedi: (وَاتَّبَعَ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا) ‘Bu ikisi arasında bir yol tut.’ Diyor ki; açıkça ve yüksek sesle okuma ile alçak ses ve gizlilikle okuma arasında bir yol tut. Ne çok şiddetli ne de kulaklarının işitemeyeceği kadar sessiz oku. İşte ölçüt budur. Hz. Peygamber Medine’ye hicret edince bu hüküm sakıt oldu. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Medine’de artık istediği şekilde ibadet ederdi.” *Tefsîrül-Taberî*, c. 15, s. 185. Bu haberin isnadını Ebû Kureyb, Osman ibn Said, Bîşr ibn İmâre, Ebû Revk ve Dahhak oluşturmaktadır. Bu isnad hakkında önceki bölümlerde açıklamalarda bulunmuş isnad zincirinde bulunan Bîşr ibn İmâre el-Hasmi’nin zayıf olduğunu belirtmiştik. İbn Abbâs’ın “Hz. Peygamber Medine’ye hicret edince bu hüküm sakıt oldu.” sözü Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Mekke’deki kıraatinin bazı gerekçelerinin bulunduğu işaret etmektedir. Bu gerekçeler ortadan kalkınca söz konusu hüküm de zail olmuş, ortadan kalkmıştır. “Hz. Peygamber Medine’de artık istediği şekilde ibadet ederdi” sözü ise bazı namazlarda yüksek sesle kıraat etmenin hakkında başka delillerin bulunduğu işaret etmektedir.

e) Âyetin sebab-i nüzûlü hakkında İbn Abbâs’tan başka bir rivayet daha bulunmaktadır. İbn Cerir et-Taberî, İkrime kanalıyla Abdullah ibn Abbâs’tan naklettiğine göre o şöyle demiştir: Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) namaz kılarak Kur’an’ı açıktan okuyunca, onun yanından dağılır ve dinlemekten ka-

çınırlardı. Bir kişi Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in namaz kılarken okuduklarından bir kısmını dinlemek isterse; onlardan ayrı olarak Peygamber’e kulak verirdi. Kendisinin Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i dinlediğini onların fark ettiğini anlayınca onların eziyetinden sakınarak dinlemezdi. Eğer Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sesini tam kısacak olursa, onun okuduğu âyetleri dinlemek isteyenler hiç bir şey duyamazlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ (وَلَا تُخَافُتْ) “Sesini yükseltme” ki, senden uzaklaşmasınlar.

(وَلَا تُخَافُتْ) “Sesini kısma” ki, onlardan ayrı olarak kulak kesilenler seni dinlemek istediklerinde, dinlemekten mahrum kalmazınlar. Belki dinlediklerinden bir kısmını zihinlerinde tutarlar da ondan yararlanırlar. (وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا) “İkisi arasında bir yol bul.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 15, s. 185. Bu haberin isnad zincirini Ebû Kureyb, Yunus, Muhammed ibn İshak, Davud ibn Husayn ve İkrime oluşturmaktadır. Yunus’un dışında bütün ravilerin tercüme-i hallerini belirtmiştik.

Yunus ibn Bukeyr ibn Vasil eş-Şeybânî. Sâduktur. Bazen hataya düştüğü olur. *Et-Tehzîb*, c. 11, s. 434, 844 nolu madde. Bu hadisin isnadı muttasıldır. Hadisin isnad zincirindeki ravilerin bütünü haberi bir öncekinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü’t-Tehzîb*, c. 11, s. 434, 844 nolu madde; c. 9, s. 38, 51 nolu madde; c. 3, s. 181, 345 nolu madde. Ancak hadisin isnadında tedlisle itham edilmiş olan sîret sahibi İbn İshak bulunmaktadır. Ancak İbn İshak burada hadisi dinlediğini açıkça belirtmiştir. Bundan dolayı bu hadiste İbn İshak tedlis yapmamıştır. Diğer taraftan hadisin isnadında bazen yanılan Yunus ibn Bukeyr bulunmaktadır. Bu hadiste hataya düştüğü de ortaya çıkmadığından buna göre bu haber hasen haber kategorisindedir.

f) Bu rivayete göre de kimi müşrikler Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den Kur’an dinlemekten hoşlanıyor, ancak kavimlerinden korkuyorlardı. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an’ı yüksek sesle okuduğunda bunu duyan Kureys’in ileri gelenleri İslam’a savaş açmakta ve insanları hak yoldan engellemektedirler. Kur’an kıraatini dinlemek isteyen bu insanlar Kureys’in ileri gelenlerinden çekindiklerinden dolayı hemen dağılıp giderlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Peygamberine Kur’an’ı orta seviyedeki bir ses tonuyla okumasını emretti. Bu anlam ilk rivayetten anlaşılan anlamla çalışmakta gibi görünse de aradaki çelişkiyi gidermek şöyle mümkündür: Mekke kâfirlerinden her iki noktada da tavrın meydana gelmiş olması ve âyetin bu ikisi hakkında nazil olmuş olması mümkündür.

g) İbn Abbâs’tan başka bir aktarım daha vardır ki, hem âyetlerin siyak sibakına uymamakta hem de diğer iki rivayetle çalışmaktadır. İbn Cerir et-Taberî, (وَلَا تُخَافُتْ) “Namazda sesini fazla yükseltme, fazla da kısık tutma” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla Abdullah ibn Abbâs’tan naklettiğine göre o şöyle demiştir: “İnsanlara gösteriş olsun diye namaz kılma ve korkudan dolayı da namazı bırakma.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 15, s. 187. Bu rivayet âyetin siyak ve sibakıyla da uyusmamaktadır. Zira âyet müşriklerle mücadele hakkında nazil olan âyetler bağlamında nazil olmuştur. Âyetin baş bölümünde

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

111- “De ki: Hamd o Allah’a ki, hiçbir çocuk edinmedi, mülkte ortağı yoktur ve aciz kalıp da yardımcıya ihtiyacı yoktur. O’nu tekbir getirerek yücelt de yücelt!”

{ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “De ki: Hamd o Allah’a.” Şükür ve uluhiyet Allah Teâlâ’ya aittir.

{ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا } “Ki, hiçbir çocuk edinmedi.” Meleklerden ve insanlardan hiçbir çocuk edinmedi ki, mülküne bu çocuk vâris olsun.

{ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ } “Mülkte ortağı yoktur.” Ona düşmanlık beslesin.

{ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ } “Ve yardımcıya ihtiyacı yoktur.” Yardımcı.

{ مِنَ الذُّلِّ } “Aciz kalıp da.” Zillet ehlinde yani Yahudi ve Hristiyanlardan. Bunlar insanların en zelilidir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yahudi, Hristiyan ve müşriklerden hiçbir veliye ihtiyaç duymaz ki, zelil olsun.

{ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا } “O’nu tekbir getirerek yücelt de yücelt.” Yani O’nu Yahudi ve Hristiyanların sözünden tenzih ederek ulu say. Allah Teâlâ, Kitabının sırlarını en iyi bilendir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى “De ki: İster Allah deyin, ister Rahmân! Hangi isimle dua dersiniz edin, en güzel isimler O’nundur!” Bu buyruk müşriklerin şu sözleri üzerine nazil olmuştur: Müşriklerden bir adam Hz. Peygamber’in secdede; “Ey Rahmân, ey Rahîm” dediğini duymuş ve demiş ki: “O, bir tek Allah’a dua ettiğini iddia ediyor; ama gerçekte iki tanrıya ibadet ediyor.” Tefsîr-ü’t-Taberî, c. 15, s. 182. İbn Abbâs’ın ‘İnsanlara gösteriş olsun diye namaz kalma ve korkudan dolayı da namazı bırakma’ şeklindeki ifadesi sebep-i nüzûl için değil, namazda yüksek sesle okumanın gerekçesini ortaya koymaya yöneliktir. Zira bazen kişi riya amaçlı olarak da Kur’an kıraatını yüksek sesle yerine getirebilir. Bazen de Kur’an’ın kısık sesle okunması düşman korkusundan ileri gelebilir.

سورة الكهف
18- KEHF SÛRESİ

İçinde kehfın (mağaranın) zikredildiği sûrelerdendir. Uyeyne ibn Hısn el-Fezarî'nin konu edinildiği iki âyet hariç sûrenin бүтүнү Mekkîdir. Âyet sayısı 111, sözcük sayısı 1.567 ve harf sayısı da 6.460'dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

١ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا

1- “Allah’a hamdolsun ki kulu Muhammed’e kitabı indirdi ve ona hiçbir eğrilik koymadı.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kehf Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Allah’a hamdolsun ki.” Diyor ki, şükür Allah’a aittir ve uluhiyet de Allah’a aittir.

{ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ } “Kulu Muhammed’e indirdi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ الْكِتَابَ } “Kitabı.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile.

{ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا } “Ve ona hiçbir eğrilik koymadı.” Onu Tevrat ve İncil ve diğer ilahî kitaplara tevhid ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özellikleri ve nitelikleri konusunda aykırı olarak

indirmedi. Bu âyet-i kerime, “Kur’an diğer ilahî kitaplara muhaliftir” diyen Yahudilerin durumu hakkında nazil olmuştur.

قَيِّمًا لِّيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ﴿٢﴾

2- “Onu, dosdoğru bir kitap olarak indirdi ki katından gelecek şiddetli bir azaba karşı uyarısın ve iyi işler yapan mü’minlere de kendileri için güzel bir ecir bulunduğunu müjdelesin.”

{ قَيِّمًا } “Onu, dosdoğru bir kitap olarak indirdi ki.” Kitaplara. Âyetin “Dosdoğru” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِّيُنْذِرَ } “Uyarısın.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile.

{ بَأْسًا شَدِيدًا } “Şiddetli bir azaba karşı.”¹ Azaba.

{ مِّنْ لَّدُنْهُ } “Katından gelecek.” Kendi katından.

{ وَيُبَشِّرَ } “Müjdelesin.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile.

{ الْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minlere de.” İhlashı.

{ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ } “Ve iyi işler yapan.” Kendileriyle Rableri arasındaki taatte.

{ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا } “Kendileri için güzel bir ecir bulunduğunu.” Cennette bolca bir sevap.

مَا كَيْتَنَ فِيهِ أَبَدًا ﴿٣﴾

3- “Onlar sürekli olarak o ecir içinde bulunacaklardır.”

{ مَا كَيْتَنَ فِيهِ أَبَدًا } “Onlar sürekli olarak o ecir içinde bulunacaklardır.” Sevap içinde sürekli kalıcıdırlar, ölmez ve çıkartılmazlar da.

¹ “Be’sen” sözcüğü tefsir metninde bir sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

وَيُنذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ۚ

4- “Ve ‘Allah çocuk edindi.’ diyenleri de uyarısın!”

{ وَيُنذِرَ } “*Ve uyarısın.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile.

{ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا } “*Allah çocuk edindi, diyenleri de.*” Yani Yahudileri, Hristiyanları ve müşriklerin bir kısmını.

مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ
إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ۖ

5- “Bu konuda ne kendilerinin, ne de atalarının bir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan bu söz ne kadar ağır bir sözdür. Onlar yalandan başka bir şey söylemiyorlar.”

{ مَا لَهُمْ بِهِ } “*Bu konuda ne kendilerinin, yoktur.*” Sözlerinin.

{ مِنْ عِلْمٍ } “*Bir bilgisi.*” Kanıt ve açıklaması.

{ وَلَا لِآبَائِهِمْ } “*Ne de atalarının.*” Bunun ilmi babalarına ait değildir.

{ كَبُرَتْ كَلِمَةً } “*Ne kadar ağır bir sözdür.*” Şirk sözü çok ağır bir sözdür.

{ تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ } “*Ağızlarından çıkan bu söz.*” Ağızlarında açığa çıkan.

{ إِنْ يَقُولُونَ } “*Onlar bir şey söylemiyorlar.*” Söylemiyorlar.

{ إِلَّا كَذِبًا } “*Yalandan başka.*” Allah’a karşı.

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسِكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ
أَسَفًا ۖ

6- “Belki de sen, onlar bu yeni kitaba inanmazlarsa, üzüntüden kendini helâk edeceksin!”

{ فَلَعَلَّكَ } “Belki de sen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ بَاخِعٌ نَفْسَكَ } “Kendini helâk edeceksin.” Kendi nefsinin öldürecek-
sin.

{ عَلَىٰ آثَارِهِمْ } “Arkalarından.” Onlar için.

{ إِنْ لَمْ يُؤْمَرُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ } “Onlar bu yeni kitaba inanmazlarsa.” Bu Kur’an’a inanmazlarsa.

{ أَسْفًا } “Üzüntüden.” Hüzünden.

﴿ ٧ ﴾ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

7- “Biz yeryüzündeki şeyleri, kendisine süs olsun diye yarattık ki, insanların hangisinin daha iyi iş yapacağını denemiş olalım!”

{ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ } “Biz yeryüzündeki şeyleri, yarattık ki.” Erkeklerden ve hanımlardan.

{ زِينَةً لَهَا } “Kendisine süs olsun diye.” Yeryüzüne süs olsun diye.

{ لِنَبْلُوهُمْ } “İnsanların denemiş olalım.” Onları denememiz için.

{ أَيُّهُمْ } “Hangisinin.” Onlardan kim.

{ أَحْسَنُ عَمَلًا } “Daha iyi iş yapacağını.” Daha ihlaslı.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Biz yeryüzündeki şeyleri, yarattık ki.” Bitkiler, ağaçlar, hayvanlar ve nimetleri. “Kendisine süs olsun diye.” Yeryüzüne süs olsun diye. “İnsanların denemiş olalım.” Onları denememiz için. “Hangisinin.” Onlardan hangisinin dünya hakkında daha zâhid ve onu terk edici.

﴿ ٨ ﴾ وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا

8- “Biz elbette yeryüzünde olanları sonunda kupkuru bir toprak yapacağız.”

{ وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ } “Biz elbette sonunda yapacağız.” Değiştiriciyiz.

{ مَا عَلَيْهَا } “Yeryüzünde olanları.” Süslerden.

{ صَعِيدًا } “Bir toprak.” Toprağa.

{ جُزْأًا } “Kupkuru.” Kendisinde herhangi bir bitkinin olmadığı pürüzsüz bir yüzeye.

٩ { أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا }

9- “Yoksa sen, bizim mucizelerimizden olan Ashâb-ı Kehf ve Rakîm’i şaşırtıcı mı buldun!”

{ أَمْ حَسِبْتَ } “Yoksa sen, mı buldun.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sen zann mı ettin?

{ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ } “Ashâb-ı Kehf ve Rakîm’i.” Kehf, içinde oyuk bulunan dağdır.

(رقيم) ise genç delikanlıların isimlerinin ve kıssalarının yazılı olduğu kurşundan bir tabeladır. (رقيم) kelimesinin, içinde oyuğun bulunduğu vadi, başka bir görüşe göre de şehir olduğu söylenmiştir.

{ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا } “Bizim mucizelerimizden olan.” Harikulade işlerimizden.

{ عَجَبًا } “Şaşırtıcı.” Güneş, ay, gök, yer, yıldızlar, dağlar ve denizler bundan daha harikuladedir.²

² a) İmam Buhârî der ki; Said ibn Cübeyr ibn Abbâs’tan naklettiğine göre şöyle demiştir: (الرقيم) kurşundan bir tablettir. Valileri, bu gençlerin isimlerini onun üzerine yazmış, sonra da o levhayı kendi hazinesine atmıştı. Allah onları yıllarca tam bir sükûnet içinde uyuttu, onlar da uyudular. Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Kehf Sûresi. İbn Hacer der ki; Kehf Ashabı’nın kıssası merfu olmayan bir isnadla sahih bir senedle İbn Abbâs’tan aktarılmıştı. Daha sonra bu kıssanın özetini zikreder. *Fethü’l-Barî*, c. 6, s. 505.

b) Suyûtî, İbn Ebî Şeybe, İbn Münzir, İbn Ebî Hatem aracılığıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: Bir defasında Muaviye ile birlikte Rum diyarına gazaya çıktık, Ashab-ı Kehf’in bulunduğu yere uğradık. Muaviye “Ne olurdu, bu mağara bizim için bir açılıverseydi de orada yatanlara bir baksaydık” dedi. Ben de “Sen onlara bakamazsın. Çünkü Allah azze ve celle senden daha hayırlı olan (Resûlünü) dahi onlara bakmaktan men etti ve ‘Ey Resûlüm! Eğer sen onları

إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ
لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾

10- “Hani bir zamanlar o genç yiğitler mağaraya sığınmışlar ve ‘Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve bize şu işimizden bir çıkış yolu hazırla!’ demişlerdi.”

{ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ } “Hani bir zamanlar o genç yiğitler mağaraya sığınmışlar.” Bir grup genç Kehf mağarasına girmişlerdi.

{ فَقَالُوا } “Ve demişlerdi.” Girdiklerinde.

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً } “Bize katından bir rahmet ver.” Bizi dinin üzere sabit kıl.

{ وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا } “Ve bize şu işimizden bir çıkış yolu hazırla.” Çıkış yolu.

görsen için korku ile dolar, geri dönüp kaçardın’ buyurdu” dedim. Bunun üzerine Muaviye “Ben onların ne durumda olduğunu görmeden buradan ayrılmam” dedi. Sonra Ashab-ı Kehf’in durumunu öğrenmek için mağaraya bir kaç kişi gönderdi. Onlar mağaranın içine girdiler, Allah Teâlâ şiddetli bir rüzgâr ile mağaradan onları dışarı savurdu. Bu durum İbn Abbâs’a ulaşınca İbn Abbâs Ashab-ı Kehf hakkında şöyle anlatmaya başladı: Bunlar zalim bir hükümdarın yurdunda yaşayan bir topluluktu. Putlara ibadet etmekteydiler. Bu gençler de şehirde idiler. Şehir halkının putlara ibadet ettiklerini görünce bu şehirden çıkıp ayrıldılar. Allah Teâlâ onları sözleşmemelerine rağmen bir araya getirdi. Birbirlerine “Ne yapnak istiyorsunuz, nereye gidiyorsunuz?” tarzında sorular sormaya başladılar. Birbirlerini ihbar etmeyeceklerine dair kuvvetli ahidler ve misaklar aldılar. c) “Rakîm” sözcüğünden neyin murad edildiği hakkında İbn Abbâs’tan iki görüş daha bulunmaktadır. İlki; “Rakîm” bir vadinin ismidir. İbn Cerir, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: “Rakîm Filistin’in aşağı taraflarında Usfan ve Eyle arasında Eyle’ye yakın bir vadinin ismidir.” *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 15, s. 198. İkinci rivayete göre; Rakîm bir dağın ismidir. Taberî İbn Cüreyc kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demiştir: İçinde mağaranın bulunduğu dağın adıdır. Bu haberin isnadı Hüseyin ibn Davud’dan dolayı zayıftır. Rakîm hakkında temel alınacak olan İmam Buhârî’nin yukarıda geçen rivayetidir. Bu rivayete göre; Rakîm’den murad, Ashab-ı Kehf’in isimlerinin yazılı olduğu tablettir.

﴿١١﴾ فَضَرَبْنَا عَلَىٰ أذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا

11- “Bunun üzerine onları, kulaklarına ağırlık vurarak mağarada yıllarca uyuttuk.”

{ فَضَرَبْنَا عَلَىٰ أذَانِهِمْ } “Bunun üzerine onları, kulaklarına ağırlık vurarak uyuttuk.” Onların üzerine uyku ilka edip onları uyuttuk.

{ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا } “Mağarada yıllarca.” 309 yıl.

﴿١٢﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا

12- “Sonra da iki gruptan hangisinin, mağarada kaldıkları süreyi daha iyi hesap edeceğini anlamak için onları tekrar uyandırdık.”

{ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ } “Sonra da onları tekrar uyandırdık.” Uyudukları gibi onları uyandırdık.

{ لِنَعْلَمَ } “Anlamak için.” Gösterelim diye.

{ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ } “İki gruptan hangisinin.” İki fırkadan mü'minlerden ve kâfirlerden hangisini.

{ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوا } “Mağarada kaldıkları daha iyi hesap edeceğini.” Mağarada kaldıklarını daha iyi tespit edeceğini.

{ أَمَدًا } “Süreyi.” Müddeti.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْنَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ

﴿١٣﴾ هُدًى

13- “Biz sana onların başlarından geçeni gerçeğe uygun olarak anlatacağız. Gerçekten onlar Rablerine iman etmiş birkaç gençti. Biz de onların doğruluklarını arttırdık.”

{ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ } “Biz sana anlatacağız.” Sana açıklayacağız.

{ نَبَأَهُم } “Onların başlarından geçeni.” Onların haberlerini.

{ بِالْحَقِّ } “Gerçeğe uygun olarak.” Kur’an ile.

{ أَنَّهُمْ فِتْنَةٌ } “Gerçekten onlar birkaç gençti.” Bir grup gençti.

{ أَمِنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى } “Rablerine iman etmiş Biz de onların doğruluklarını arttırdık.” Dinlerindeki basiretlerini. Dinleri konusunda sabit kıldık anlamına geldiği de söylenmiştir. İman üzere sabit kıldık anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
لَنْ نَدْعُو مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا ۝۱۴

14- “Ve kalplerini pekiştirdik. (Bu yiğitler o yerin hükümdarı karşısında) ayağa kalkarak dediler ki: ‘Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz O’ndan başkasına ilâh deyip tapmayız. Yoksa asılsız bir söz söylemiş oluruz!’”

{ وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ } “Ve kalplerini pekiştirdik.” Onların kalplerini imanla koruduk. Onlara sabrı ilham ettik anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِذْ قَامُوا } “(Bu yiğitler o yerin hükümdarı karşısında) ayağa kalkarak.” Kâfir Kral Dakyanus’un katından çıktıklarında.

{ فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُو مِنْ دُونِهِ } “Dediler ki: Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz O’ndan başkasına tapmayız.” Allah Teâlâ’dan başkasına asla tapmayız.

{ إِلَهًا } “İlâh deyip.” Rab olarak.

{ لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا } “Yoksa asılsız bir söz söylemiş oluruz.” Allah’a yalan ve iftirada bulunmuş oluruz.

هَؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ
فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۝۱۵

15- “Şu bizim kavmimiz, Allah’tan başka tanrılar edindiler. Ama onların tanrı olduğuna dair, açık bir delil getirmeleri gerekmez miydi? Allah’a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?”

{ هَؤُلَاءِ قَوْمًا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ } “Şu bizim kavmimiz, Allah’tan başka edindiler.” Allah Teâlâ’dan başkasına ibadet ettiler.

{ إِلَهَةٌ } “Tanrılar.” Putlar.

{ لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ } “Ama onların tanrı olduğuna dair, gerekmez miydi.” Kulluklarına ilişkin getirseydiler ya.

{ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ } “Açık bir delil getirmeleri.” Allah Teâlâ’nın bunu emrettiğine dair apaçık bir kanıt.

{ فَمَنْ أَظْلَمُ } “Daha zalim kim olabilir?” Hiçbir kimse daha zalim değildir.

{ مِمَّنْ افْتَرَى } “Uydurandan.” Uydurandan.

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا } “Allah’a karşı yalan.” Allah’ın ortağı bulunduğu dair.

وَإِذِ اعْتَرَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأَوْا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَهْتِئَ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾

16- “Mademki siz, onları ve onların, Allah’tan başka taptıkları şeyleri terk ettiniz, O halde mağaraya sığının ki Rabbiniz size rahmetini yaysın ve işinizi kolaylaştırsın!”

{ وَإِذِ اعْتَرَلْتُمُوهُمْ } “Mâdemki siz, onları terk ettiniz.” Onları terk ettiniz ve onların dinini bıraktınız.

{ وَمَا يَعْبُدُونَ } “Ve onların, taptıkları şeyleri.” Allah Teâlâ dışında ibadet ettikleri putları terk ettiniz. Öyleyse ibadet etmeyiniz.

{ إِلَّا اللَّهَ فَأَوْا إِلَى الْكَهْفِ } “Allah’tan başka. O halde mağaraya sığının ki.” Şu mağaraya giriniz.

{ يَنْشُرْ لَكُمْ } “Size yaysın.” Size bahşetsin.

{ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ } “Rabbiniz rahmetini.” Nimetinden.

{ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا } “Ve işinizi kolaylaştırsın.” Yarın size kolaylık gösterecek bir şekilde davransın. Bu sözlerin bütünü gençlerin sözleridir.

وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقَرَّبُ إِلَيْهِمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِّ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ﴿١٧﴾

17- “Sen (orada olsaydın), onlar mağaranın geniş bir yerinde uyurlarken, güneş (ışığının) doğarken, mağaranın sağına doğru yöneldiğini, batarken de mağaranın sol tarafından onlara dokunmadan geçtiğini görürdün. İşte bu, Allah’ın mucizelerindendir. Allah kimi doğru yola iletirse, o doğru yolu bulmuştur, kimi de saptırsa, artık ona doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın.”

{ وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ } “Sen (orada olsaydın), güneş (ışığının) doğarken, yöneldiğini görürdün.” Meylettigini.

{ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ } “Mağaranın sağına doğru.” Mağaranın sağına.

{ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقَرَّبُ إِلَيْهِمْ ذَاتَ الشِّمَالِ } “Batarken de mağaranın onlara dokunmadan geçtiğini.” Onları terk ettiğini.

{ ذَاتَ الشِّمَالِ } “Sol tarafından.” Mağaranın soluna.

{ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ } “Onlar mağaranın geniş bir yerinde uyurlarken.” Mağaranın içinde, bir tarafında. Mağaranın ışıktan bir boşluğunda anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ذَلِكَ } “İşte bu.” Onların kıssalarından zikredilen.

{ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın mucizelerindendir.” Allah Teâlâ’nın harikulade olaylarındandır.

{ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ } “Allah kimi doğru yola iletirse.” Dinine.

{ فَهُوَ الْمُهْتَدِ } “O doğru yolu bulmuştur.” Dinine.

{ وَمَنْ يَضِلْ } “Kimi de saptırırsa.” Dininden.

{ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْسِدًا } “Artık ona doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın.” Onu hidayetine ulaştırarak bir tevfiğ edici.

وَتَحْسَبُهُمْ آيْقَاطًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ
وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ
فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُغْبًا ﴿١٨﴾

18- “Uykuda oldukları halde, sen onları uyanık sanırdın. Biz onları, sağa ve sola döndürüyorduk. Köpekleri de, girişte ön ayaklarını uzatmış yatıyordu. Onların bu durumuna tanık olsaydın, içine korku düşer ve oradan kaçıp giderdin!”

{ وَتَحْسَبُهُمْ } “Sen onları sanırdın.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ آيْقَاطًا } “Uyanık.” Uykuda olmadıklarını.

{ وَهُمْ رُقُودٌ } “Uykuda oldukları halde.” Uyur oldukları halde.

{ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ } “Biz onları, sağa ve sola döndürüyorduk.” Yer etlerini yemesin diye her yıl bir defa hareket ettiriyorduk.

{ وَكَلْبُهُمْ } “Köpekleri de.” Kıtırmir isimli.

{ بِاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ } “Girişte ön ayaklarını uzatmış yatıyordu.” Kapının eşiğinde.

{ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ } “Bu durumuna tanık olsaydın.” İzinsiz bir şekilde girmiş olsaydın.

{ عَلَيْهِمْ } “Onların.” Bu halde.

{لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ} “*Ve oradan giderdin.*” Onlara sırtını dönerdin.

{فِرَارًا وَلَمُلِثْتَ مِنْهُمْ رُغْبًا} “*Kaçıp. İçine korku düşer.*” Hiç kuşkusuz onlardan korku kapardın.

وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضُ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ﴿١٩﴾

19- “Biz onları, birbirine sormaları için uyandırdık. İçlerinden biri, ‘(Mağarada) ne kadar kaldınız?’ diye sordu. Onlar, ‘Bir gün ya da daha az kaldık!’ dediler. (Yine içlerinden biri dedi ki): ‘Ne kadar kaldığınızı, en iyi Rabbiniz bilir, şimdi birinizi şu gümüş parayla kente gönderin, o da kent halkından kimin yiyeceğinin daha temiz olduğuna bir baksın, ondan size yiyecek getirsin; ama çok dikkatli davranın ve sakın yerinizi hiç kimseye belli etmesin!’”

{وَكَذَلِكَ} “*Böylece.*”³ İşte bu şekilde.

{بَعَثْنَاهُمْ} “*Biz onları, uyandırdık.*” Onları 309 yıl geçtikten sonra uyandırdık.

{لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ} “*Birbirine sormaları için.*” Kendi aralarında konuşmaları için.

{قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ} “*İçlerinden biri, diye sordu.*” Onların efendisi ve büyüğü ki, Maksimilyan.

{كَمْ لَبِثْتُمْ} “*(Mağarada) ne kadar kaldınız?*” Uykudan sonra bu mağarada ne kadar kaldınız?

{قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا} “*Onlar, ‘Bir gün kaldık!’ dediler.*” Çıktıklarında güneşe baktılar ve güneşin batımından az bir bölüm kalmıştı. Dediler ki:

³ “Böylece” sözcüğü tarafımızdan meale eklenmiştir.

{ أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ } “Ya da daha az.” Yani Maksimilyan.

{ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَيْسْتُمْ } “(Yine içlerinden biri dedi ki)⁴ Ne kadar kaldığınızı, en iyi Rabbiniz bilir.” Uykudan sonra.

{ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ } “Şimdi birinizi gönderin.” Temliha’yı.

{ بِبُورَقِكُمْ هَذِهِ } “Şu gümüş parayla.” Şu dirhemlerinizle.

{ إِلَى الْمَدِينَةِ } “Kente.” Efsus kentine.

{ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا } “O da kent halkından kimin yiyeceğinin daha temiz olduğuna bir baksın.” Yiyeceğin en çoğunu. Âyetin “Ekmeğin en temizini ve kesilmiş hayvanın en helalini” anlamına geldiği de söylenmişti.

{ فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ } “Ondan size yiyecek getirsin.” Oradan bir yiyecek.

{ وَلْيَتَلَطَّفْ } “Ama çok dikkatli davransın.” Alım satımda merhametli davransın.

{ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ } “Ve sakın yerinizi belli etmesin.” Sizi kimse bilmesin.

{ أَحَدًا } “Hiç kimseye.” Mecusîlerden.

إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذَا أَبَدًا ﴿٢٠﴾

20- “Çünkü onlar sizi ele geçirecek olurlarsa, ya taşlayarak öldürürler ya da sizi kendi dinlerine döndürürler. Bu takdirde de, asla kurtuluşa eremezsiniz.”

{ إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا } “Çünkü onlar ele geçirecek olurlarsa.” Size mutali olacak olurlarsa.

⁴ “Kâlû” sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle sonraki bölüme ekledik.

{ عَلَيْنَكُمْ } “Sizi.” Mecusîler.

{ يَرْجُمُوكُمْ } “Ya taşıyarak öldürürler.” Sizi öldürürler.

{ أَوْ يُعِيدُوكُمْ } “Ya da sizi döndürürler.” Sizi döndürürler.

{ فِي مِلَّتِهِمْ } “Kendi dinlerine.” Dinleri olan Mecusîliğe.

{ وَلَنْ تُفْلِحُوا } “Kurtuluşa eremezsiniz.” Allah’ın azabından asla kurtuluşa eremezsiniz.

{ إِذَا أَبَدَا } “Bu takdirde de, asla.” Onların dinlerine dönmeniz halinde.

وَكَذَلِكَ أَغْتَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيُغْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِم بُنْيَانًا رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا ﴿٢١﴾

21- “Böylece onları buldurduk ki (insanlar) Allah’ın yeniden diriltme sözünün gerçek olduğunu ve kıyâmet gününde hiçbir kuşku bulunmadığını bilsinler. Hani onlar aralarında Ashâb-ı Kehf’in durumunu tartışıyorlardı. Dediler ki: ‘Onların anısına bir anıt dikin! Rableri, onların durumlarını en iyi bilendir.’ Onların durumuna vâkıf olanlar ise, ‘Üzerlerine, mutlaka bir mes-cid yapacağız!’ dediler.”

{ وَكَذَلِكَ } “Böylece.” İşte bu şekilde.

{ أَغْتَرْنَا } “Buldurduk ki.” Muttali kıldık.

{ عَلَيْهِمْ } “Onları.” Efsus şehrinin Müslüman ve kâfir ehlini. O gün Efsus şehrinin kralı Müslüman idi. Yestefad ismiyle isimlendirili-yordu. Mecusî Kral Dakyanus bundan önce ölmüştü.

{ لِيُغْلَمُوا } “(İnsanlar) bilsinler.” Yani mü’minler ile kâfirler bilsinler.

{ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ } “Allah’ın yeniden diriltme sözünün.” Ölümünden sonra dirilişin.

{ حَقٌّ } “Gerçek olduğunu.” Gerçekleşeceğini.

{ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا } “Ve kıyâmet gününde hiçbir kuşku bulunmadığını.” Herhangi bir kuşku bulunmadığını.

{ إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ } “Hani onlar aralarında Ashâb-ı Kehf’in durumunu tartışıyorlardı.” Hani kendi aralarında onların sözleri hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdi.

{ فَقَالُوا } “Dediler ki.” Yani kâfirler.

{ ابْنُوا عَلَيْهِم بُنْيَانًا } “Onların anısına bir anıt dakin.” Kilise. Zira onlar bizim dinimiz üzere idiler.

{ رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ } “Rableri, onların durumlarını en iyi bilendir. Onların durumuna vâkıf olanlar ise, dediler.” Onların sözlerine. Onlar mü’minler idiler.

{ لَتَتَخَذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا } “Üzerlerine, mutlaka bir mescid yapacağız.” Zira onlar dinimiz üzere idiler. Onların ihtilafı bu konuda idi.

سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾

22- “Kimileri, ‘Onlar üçtür, dördüncüleri köpekleridir’ derlerken, kimileri karanlığa taş atarak, ‘Onlar beştir, altıncıları köpekleridir.’ dediler. Kimileri de ‘Onlar yedidir, sekizincileri köpekleridir.’ dediler. De ki: ‘Rabbim, onların sayısını daha iyi bilir. Onları bilen azdır!’ Bu yüzden, onlar hakkında, bu bildirilenler dışında bir tartışmaya girme ve onlar hakkında, hiç kimseye bir şey sorma!”

{ سَيَقُولُونَ } “Kimileri, derlerken.” Necran ehli Hıristiyanları seyyid ve ashâbı, bunlar Nasturîdiler.

{ ثَلَاثَةٌ } “Onlar üçtür.” Onlar üç kişidirler.

{ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ } “Dördüncüleri köpekleridir.” Kıtırmır.

{ وَيَقُولُونَ } “Kimileri dediler.” Akib ve ashabı. Bunlar Maryakubî idiler.

{ خَمْسَةٌ } “Onlar beştir.” Onlar beş kişidirler.

{ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ } “Karanlığa taş atarak, altıncıları köpekleridir.” Bilgisizce gayp hakkında zanda bulunarak.

{ وَيَقُولُونَ } “Kimileri de dediler.” Melk ashabı. Bunlar Melkanîlerdir.

{ سَبْعَةٌ } “Onlar yedidir.” Onlar yedi kişidirler.

{ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ } “Sekizincileri köpekleridir.” Kıtırmır.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ رَبِّیْ أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ } “Rabbim, onların sayısını daha iyi bilir.” Onların sayılarını.

{ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ } “Onları bilen azdır!” Mü’minlerden. İbn Abbâs der ki; “Ben de bu az olanlardanım.” Bunlar köpek dışında sekiz kişi idiler.

{ فَلَا تُنَارِ فِيهِمْ } “Bu yüzden, onlar hakkında, bir tartışmaya girme.” Ashab-ı Kehf’in sayısı konusunda onlarla mücadele etme.

{ إِلَّا مِرَاءَ ظَاهِرٍ } “Bu bildirilenler dışında.” Ancak onlara açık olarak Kur’an’ı okuman müstesna.

{ وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا } “Ve onlar hakkında, hiç kimseye bir şey sorma.” Onlardan hiçbir kimseden Ashab-ı Kehf’in sayısını sorma. Bu konuda Allah Teâlâ’nın sana yaptığı açıklamalar yeterlidir.

﴿ ٣٣ ﴾ وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا

23- “Hiçbir şey için, ‘Bunu yarın yapacağım.’ deme.”

{ وَلَا تَقُولَنَّ } “Deme.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَلِكَ غَدًا } “Hiçbir şey için, Bunu yarın yapacağım.”
Veya söylerim deme.

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَادْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنَّ رَبِّي
لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾

24- “Ancak, ‘Allah dilerse (yaparım.)’ de. Unuttuğun zaman Rabbini an ve ‘Rabbimin, beni bundan daha doğru bir bilgiye ulaştıracağı umarım.’ de!”

{ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ } “Ancak, ‘Allah dilerse (yaparım.)’ de.” Ancak inşaallah demen müstesna.

{ وَادْكُرْ رَبَّكَ } “Rabbini an.” İstisna ile.

{ إِذَا نَسِيتَ } “Unuttuğun zaman.” Bir müddet sonra olsa dahi.

{ وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنَّ رَبِّي } “Ve ‘Rabbimin, beni ulaştıracağı umarım.’ de!” Bana gösterecek ve beni doğruya ulaştıracak.

{ لِأَقْرَبَ } “Daha doğru bir bilgiye.” Daha doğrusuna.

{ مِنْ هَذَا رَشَدًا } “Bundan doğru.” Doğruluk ve kesinlik bakımından.

Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hakkında nazil olmuştur. Zira Mekke’nin müşrik ahalisi Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ruha ilişkin sorduğu sorunun cevabında Hazret-i Resûl (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara “Yarın size söyleyeceğim” demişti de inşaallah dememişti.

﴿٢٥﴾ وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا

25- “Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar, dokuz yıl da ilâve ettiler.”

{ وَلَبِثُوا } “Kaldılar.” Kaldılar.

{ فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَارْدَاؤُهَا تِسْعًا } “Onlar mağaralarında üç yüz yıl dokuz yıl da ilâve ettiler.” Dokuz yıl. Bu Allah Teâlâ’nın onları uyandırmasından önce idi.

قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَيْسُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾

26- “De ki: ‘Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Çünkü göklerin ve yerin gaybı, O’nundur. Gerçekten O, ne güzel görendir, ne güzel işitendir! Onların O’ndan başka bir yardımcısı yoktur ve O, kendi hükmüne kimseyi ortak etmez.’”

{ قُلِ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَيْسُوا } “Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir.” Bundan sonra kaldıklarını.

{ لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Çünkü göklerin ve yerin gaybı, O’nundur.” Kullardan gaip olan şeyi.

{ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ } “Gerçekten O, ne güzel görendir, ne güzel işitendir.” Onların kimler olduğu ve onlar hakkında gösterdiği ve bildirdiği bilgi ne kadar güzeldir.

{ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ } “Onların O’ndan başka yoktur.” Allah’tan başka.

{ مِنْ وَلِيٍّ } “Bir yardımcısı.” Onları koruyacak. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Onların yoktur.” Mekke ehlinin. “Ondan başka.” Allah’ın azabından. “Bir yardımcısı.” Onlara yarar verecek bir yakın.

{ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا } “Ve O, kendi hükmüne kimseyi ortak etmez.” Gaybın hükmü hakkında.

وَإِنَّمَا أَوْحَيْتُ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

27- “Rabbinin Kitabından sana vahyedileni oku! O’nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. O’ndan başka sığınılacak kimse de bulamazsın.”

{ وَأَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ } “Rabbinin Kitabından sana vahyedileni oku.” Diyor ki, onlara Kur’an’ı oku, Kur’an’a eklemeye bulunma ve Kur’an’dan eksiltmeye gitme.

{ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ } “O’nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur.” Onun hiçbir kelimesini değiştirici yoktur.

{ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ } “O’ndan başka bulamazsın.” Allah’tan başka.

{ مُلْتَحَدًا } “Sığınılacak kimse de.” Sığınmak.

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الدُّنْيَا وَلَا تُطِيعَ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

28- “Sabah akşam Rablerine, O’nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte olmaya çalış. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan başka yana çevirme. Kalbini bizi anmaktan alıkoymuşuz; tutkularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye de itaat etme!”

{ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ } “Olmaya çalış.” Nefsini engelle.

{ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ } “Rablerine, dua edenlerle birlikte.” Rablerine ibadet edenlerle.

{ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ } “Sabah akşam.” Sabah ve akşamleyin. Âyette söz konusu edilenler Selman ve ashabıdır.

{ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ } “O’nun rızasını dileyerek.” Bununla Allah Teâlâ’nın hoşnutluğunu ve rızasını isteyerek.

{ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ } “Gözlerini onlardan başka yana çevirme.” Gözlerini onlardan kaydırma.

{ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Dünya hayatının süsünü isteyerek.” Onların süsü istemeleriyle.

{ وَلَا تَطْعَمَنْ عَنْ ذِكْرِنَا } “Kalbini bizi anmaktan alıkoyduğumuz itaat etme.” Tevhidimizden.

{ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ } “Tutkularına uymuş.” Putlara tapma konusunda.

{ وَكَانَ أَمْرُهُ } “Ve işi gücü kimseye de.” Sözü.

{ فُزُطًا } “Aşırılık olan.” Zayi olan. Bu âyet-i kerime Uyeyne ibn Hısn el-Fezârî hakkında nazil olmuştur.

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾

29- “De ki: ‘Bu gerçek Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin!’ Biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki onun duvarları, kendilerini çepe çevre kuşatmıştır. Eğer feryat edip yardım isteseler, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile kendilerine yardım edilir! Ne kötü bir içecek ve ne kötü bir konaklama yeri!”

{ وَقُلِ } “De ki.” Uyeyne’ye.

{ الْحَقُّ } “Bu gerçek.” Lâ ilâhe illallâh buyruğu.

{ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ } “Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin.” Bu, Allah Teâlâ katından yöneltilen bir tehdittir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Artık dileyen inansın.” Diyor ki, Allah Teâlâ’nın kendisi için iman dilediği kimse iman eder. “Dileyen inkâr etsin.” Allah Teâlâ’nın kendisi için inkâr dilediği kimse ise inkâr eder.

{ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ } “Biz zalimlere hazırladık ki.” Uyeyne ve ashabına.

{ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا } “Öyle bir ateş onun duvarları, kendilerini çevrepe çevre kuşatmıştır.” Ateşin çeperleri onları kuşatır.

{ وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا } “Eğer feryat edip yardım isteseler.” Boğazda kalıp tıkanan şey için su talep ettiklerinde.

{ يُعَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ } “Erimiş maden gibi bir su ile kendilerine yardım edilir.” Zeytinyağı tortusu gibi. Âyetin “Eritilmiş gümüş gibi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَسْوِي الْوُجُوهُ } “Yüzleri haşlayan.” Yüzleri pişiren.

{ بِمُسِّ الشَّرَابِ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا } “Ne kötü bir içecek ve ne kötü bir konaklama yeri.” Ne kötü konaklama. Diyor ki, arkadaşları şeytanlar ve kâfirler olan ev ne kötü bir evdir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾

30- “İnananlara ve iyi işler yapanlara gelince; Biz elbette güzel iş yapanın ecrini zayi etmeyiz.”

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا } “İnananlara gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Ve iyi işler yapanlara.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ إِنَّا لَا نُضِيعُ } “Biz elbette zayi etmeyiz.” Bâtıl kılmayız.

{ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا } “Güzel iş yapanın ecrini.” Amel yönünden ihlaslı davrananın sevabı.

أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعَمَ الثَّوَابِ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾

31- “İşte onlara, altlarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine yaslanarak, altın bileziklerle bezeneceler, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler. Ne güzel ödül! Ne güzel bir konaklama yeri!”

{ اُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ } “İşte onlara, Adn cennetleri vardır.” Rahmân’ın sarayıdır.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ } “Altlarından akan.” Yani ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْأَنْهَارِ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ يَحُلُّونَ فِيهَا } “Orada bezeneceler.” Cennette giyinecekler.

{ مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ } “Altın bileziklerle.” Gümüş bilezikler.

{ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُندُسٍ } “İnce ipekten yeşil elbiseler giyecekler.” İnce ve nahif dibacılı elbiseler.

{ وَاسْتَبْرَقَ } “Ve kalın.” Kalın dibacılı elbiseler.

{ مُتَّكِئِينَ فِيهَا } “Orada yaslanarak.” Cennette oturarak.

{ عَلَى الْأَرَائِكِ } “Tahtlar üzerine.” Ayaklarında halhallar bulunurken.

{ نِعْمَ الثَّوَابُ } “Ne güzel ödül.” Cennet ödülü.

{ وَحَسَنَتْ مَرْثَقًا } “Ne güzel bir konaklama yeri.” Menzil. Diyor ki, arkadaşları peygamberleri ve sâlihler olan ev ne güzel evdir.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ
وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٣﴾

32- “Onlara şu iki adamı örnek olarak anlat: Biz bunlardan birine iki üzüm bağı vermiş, etrafını hurmalıklarla çevirmiş ve aralarını da ekili tarlalarla ayırmıştık.”

{ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا } “Onlara örnek olarak anlat.” Mekke ehline sıfatını anlat.

{ رَجُلَيْنِ } “Şu iki adamı.” İsrailoğullarından şu iki kardeşi. birisi mü'min ki, bu Yahuda, diğeri ise kâfir idi. Bu da Ebû Futrus'tu.

{ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا } “Biz bunlardan birine vermiş.” Kâfire.

{ جَنَّتَيْنِ } “İki bağı.” Bahçeyi.

{ مِنْ أَعْنَابٍ } “Üzüm.” Üzümden.

{ وَخَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ } “Etrafını hurmalıklarla çevirmiş.” O iki bahçeyi hurma ile kuşatmıştık.

{ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا } “Ve aralarını da ayırmıştık.” Bahçelerinin arasını.

{ زُرْعًا } “Ekili tarlalarla.” Ekin tarlasıyla.

كَلْنَا الْجَنَّتَيْنِ أَتَتْ أَكْلَهَا وَلَمْ تَظْلِمِ مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا

نَهْرًا ﴿٣٣﴾

33- “İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, ondan hiçbir şeyi eksik etmemişti. Aralarında bir de ırmak akıtmıştık.”

{ كَلْنَا الْجَنَّتَيْنِ } “İki bağın ikisi de.” İki bahçenin.

{ أَتَتْ أَكْلَهَا } “Yemişlerini vermiş.” Her yıl ürünlerini sunardı.

{ وَلَمْ تَظْلِمِ } “Eksik etmemişti.” Eksiltmemişti.

{ مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهْرًا } “Ondan hiçbir şeyi. Aralarında bir de ırmak akıtmıştık.” İkisinin ortasından.⁵

⁵ a) İmam Buhârî şöyle der: İbn Abbâs der ki; “كَلْنَا الْجَنَّتَيْنِ أَتَتْ أَكْلَهَا وَلَمْ تَظْلِمِ مِنْهُ شَيْئًا” ‘İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, ondan hiçbir şeyi eksik etmemişti.’ buyruğu ‘bundan hiçbir şeyi nakıs bırakmamıştı’ anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Kehf Sûresi. Hâfız ibn Hacer der ki; “Bu haberi Ata kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarmak suretiyle İbn Ebî Hatem muttasıl olarak rivayet etmiştir.” Fethü'l-Barî, c. 8, s. 407.

b) Âyetin ifade ettiği anlam şudur: (كَلْنَا الْجَنَّتَيْنِ أَتَتْ أَكْلَهَا وَلَمْ تَظْلِمِ مِنْهُ شَيْئًا) “İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, ondan hiçbir şeyi eksik etmemişti.” Âyette geçen iki bağdan kasıt önceki âyette geçen iki bağıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَخَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زُرْعًا)

وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ

نَفَرًا ﴿٣٤﴾

34- “(Bu adamın) artık bol ürünü olmuştu. Arkadaşıyla konuşurken ona şöyle dedi: ‘Ben malca senden zenginim ve adamca da senden güçlüyüm!’”

{ثَمَرٌ} (Bu adamın) artık bol ürünü olmuştu.” Sözcük {ثَمَرٌ} şeklinde okunursa âyetin anlamı bahçenin ürünü olmuş olur. Eğer {ثَمَرٌ} şeklinde okunursa âyet mal anlamına gelmiş olur.

{لِصَاحِبِهِ فَقَالَ} “Arkadaşıyla ona şöyle dedi.” Mü’min Yahuda’ya.

{وَهُوَ يُحَاوِرُهُ} “Konuşurken.” Mal ile övünüp böbürlenirken.

{أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا} “Ben malca senden zenginim ve adamca da senden güçlüyüm.” Hizmetkâr açısından senden daha çok.

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا ﴿٣٥﴾

35- “Bağına girdi, o kendine yazık ediyordu. Dedi ki: ‘Bunun yok olacağını hiç sanmıyorum!’”

“Onlara şu iki adamı örnek olarak anlat: Biz bunlardan birine iki üzüm bağı vermiş, etrafını hurmalıklarla çevirmiş ve aralarını da ekili tarlalarla ayırmıştık.”

c) {كَلَّمَا الْجَنَّتَيْنِ} “İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, ondan hiçbir şeyi eksik etmemişti.” Yani diğer bahçelerin aksine ürünlerinden hiçbir şeyi kısmamışlardır. İbn Abbâs zulüm sözcüğüne kullanıldığı cümleye göre ve konuya göre anlam vermiştir. Zira bahçelerin bir çoğunda ya eksiklik meydana gelir veya bir bölümü itibarıyla bozulmaya yüz tutar.

d) Ebû Ubeyde Mamer ibn Müsenna ise âyet hakkında şu açıklamalarda bulunur: {وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا}, yani “Hiçbir şeyi eksiltmemiştir.” “Zalemeni fülânun hakkı” denildiğinde benim hakkımı noksan verdi anlamı kastedilir. *Mecâz-ül-Kur’an*, c. 1, s. 102.

e) {وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهْرًا} “Aralarında bir de ırmak akıtmıştık.” Bu bölüm de bahçenin kusursuzluğunu ortaya koymaktadır. Yani bu iki bahçenin sulama ihtiyacını büsbütün karşılayan bir su bulunmaktadır. Böyle bir suyun akması her iki bahçenin sahibi için bir rahatlığın ifadesidir, yorulmamanın nedenidir. Zira bahçe sahibi bahçenin yetiştir ürün vermesi noktasında su talebinde bulunmamaktadır.

{ وَدَخَلَ جَنَّتَهُ } “Bağına girdi.” Bahçesine girdi.

{ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ } “O kendine yazık ediyordu.” İnkâr etmekle.

{ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا } “Dedi ki: Bunun yok olacağını hiç sanmıyorum.” Helak olup yok olacağını.

وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾

36- “Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. (Bununla birlikte) eğer Rabbime döndürülecek olursam, herhalde bundan daha iyi bir sonuç bulurum!”

{ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً } “Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum.” Gerçekleşeceğini.

{ وَلَئِنْ رُدِدْتُ } “(Bununla birlikte) eğer döndürülecek olursam.” Dönersem.

{ إِلَى رَبِّي } “Rabbime.” Dediğin gibi.

{ لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا } “Herhalde bundan daha iyi bulurum.” Bu bahçeden daha hayırlısını.

{ مُنْقَلَبًا } “Bir sonuç.” Dönüş yeri.

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّيَكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾

37- “Kendisiyle konuşan arkadaşı ona dedi ki: ‘Seni topraktan, sonra meniden (nutfe) yaratan ve ardından da seni insan olarak biçimlendiren Allah’ı inkâr mı ediyorsun?’”

{ قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ } “Arkadaşı ona dedi ki.” Mü’min olan arkadaşı.

{ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ } “Kendisiyle konuşan.” Onu küfründen döndürmeye çalışıyordu.

{ أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ } “*Seni topraktan, yaratan Allah’ı inkâr mı ediyorsun?*” Âdem’den, Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı da topraktan.

{ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ } “*Sonra meniden (nutfe).*” Babanın nutfesinden.

{ ثُمَّ سَوَّيْتُكَ رَجُلًا } “*Ve ardından da seni insan olarak biçimlendiren.*” Yaratılışı yerli yerinden.

﴿٣٨﴾ لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا

38- “O Allah benim Rabbimdir ve ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam.”

{ لَكِنَّا } “*Ancak ben (şöyle diyorum).*” Ancak ben diyorum ki.

{ هُوَ اللَّهُ رَبِّي } “*O Allah benim Rabbimdir.*” Benim yaratıcım ve rızık vericimdir.

{ وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا } “*Ve ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam.*” Hiçbir putu.

وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنَّ تَرَنِّ
أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾

39- “Bağına girdiğin zaman, ‘Allah’ın dilediği olur, güç ve kuvvet yalnız Allah’ındır.’ deseydin olmaz mıydı? Eğer malca ve evlatça beni kendinden az görüyorsan (şunu bil ki).”

{ وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ } “*Girdiğin zaman, olmaz mıydı?*” Şöyle girseydin ya.

{ جَنَّتَكَ } “*Bağına.*” Bahçene.

{ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ } “*Allah’ın dilediği olur, deseydin.*” Bu Allah’tandır. Benden değildir.

{ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ } “*Güç ve kuvvet yalnız Allah’ındır.*” Bu Allah Teâlâ’nın kuvvetiyledir, benim kuvvetimle değildir.

{ إِنَّ تَرَنِّ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا } “*Eğer malca ve evlatça beni kendinden az görüyorsan (şunu bil ki).*” Ve dünyada hizmetkarlar sahibi olma yönünden.

فَعَسَىٰ رَبِّي أَن يُوْتِيَنِي خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾

40- “Rabbim bana, senin bağından daha iyisini verebilir ve seninkinin üzerine gökten bir âfet indirir de bağın, kupkuru bir toprak hâline geliverir!”

{ فَعَسَىٰ رَبِّي } “Rabbim umulur.” Umulur sözcüğü Allah hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{ أَن يُوْتِيَنِي } “Bana, verebilir.” Bana ahirette bahşedebilir.

{ جَنَّتِكَ } “Senin bağından daha iyisini.” Dünyadaki bahçenden daha güzelini.

{ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا } “Ve seninkinin üzerine indirir de.” Bahçene.

{ حُسْبَانًا } “Bir âfet.” Ateş.

{ مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا } “Gökten, bağın kupkuru bir toprak hâline geliverir!” Kupkuru, pürüzsüz, çorak bir toprağa dönüşür.

أَوْ يُصْبِحَ مَأْوَاهَا غَوْرًا فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤١﴾

41- “Ya da, bağının suyu çekilir de, bir daha onu arayıp bulamazsın!”

{ أَوْ } “Ya da.” Ya da dönüşür de.

{ يُصْبِحَ مَأْوَاهَا غَوْرًا } “Bağının suyu çekilir de.”⁶ Kovanın ulaşamadığı suyu çekilmiş bir hale dönüşür.

{ فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا } “Bir daha onu arayıp bulamazsın!” Çözüm.

وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَىٰ مَا أَنفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُزُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٤٢﴾

⁶ “Yusbiha” sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

42- “Derken bu kişinin serveti kuşatılıp yok edildi. Böylece bağı için yaptığı masraflara karşı ellerini ovuşturmaya başladı! Çünkü bağ, çardakları üzerine yıkılıp kalmıştı. ‘Keşke Rabbime hiçbir ortak koşmamış olsaydım!’ diyordu.”

{ وَأَحِيطَ بِشَمْرِهِ } “Derken bu kişinin serveti kuşatılıp yok edildi.” Eğer nasb ile okunursa âyetin anlamı; ürünleri helak ettim anlamında olur. Zamme/ötre ile okunursa âyet, malı helak oldu anlamına gelir.

{ فَأَصْبَحَ يَقْلِبُ كَتِفَيْهِ } “Böylece ellerini ovuşturmaya başladı.” Pişmanlıkla elini birbirine vurmaya başladı.

{ عَلَى مَا أَنْفَقَ فِيهَا } “Bağı için yaptığı masraflara karşı.” Bahçesi hakkında. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ellerin-deki ürüne.

{ وَهِيَ خَاوِيَةٌ } “Çünkü bağ, yıkılıp kalmıştı.” Düşmüştü.

{ عَلَى غُرُوشِهَا } “Çardakları üzerine.” Tavanlarına.

{ وَيَقُولُ } “Diyordu.” Kıyâmet gününde.

{ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا } “Keşke Rabbime hiçbir ortak koşmamış olsaydım!” Putları.

﴿٤٣﴾ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا

43- “Onun, Allah’tan başka kendine yardım edecek bir topluluğu olmadı ve kendi kendini de kurtaramadı.”

{ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ } “Onun, bir topluluğu olmadı.” İzzeti, gücü.

{ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka kendine yardım edecek.” Allah’ın azabından.

{ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا } “Ve kendi kendini de kurtaramadı.” Allah’ın azabını kendisinden engelleyemedi.

﴿٤٤﴾ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا

44- “İşte burada yardım, yalnız gerçek olan Allah’a aittir. O, sevapça da hayırlıdır, sonuç bakımından da hayırlıdır.”

{ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ } “İşte burada yardım, yalnız Allah’a aittir.” Yani kıyâmet gününde mülk ve saltanat Allah’a aittir.

{ الْحَقُّ } “Gerçek olan.” Adalet.

{ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا } “O, sevapça da hayırlıdır.” Sevap bahşedenlerin en hayırlısıdır.

{ وَخَيْرٌ عُقْبًا } “Sonuç bakımından da hayırlıdır.” Sonuç bahşedenlerin en hayırlısıdır.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَّاحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

45- “Onlara dünya hayatını da örnek ver: (Dünya hayatı) gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki yerin bitkisi onunla sulanıp gelişir. Ama sonunda rüzgârların savurup götürdüğü çöp kırıntıları haline gelir. Allah her şeye güç yetirendir.”

{ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا } “Onlara örnek ver.”⁷ Mekke ehline açıkla.

{ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Dünya hayatını da.” Dünya hayatının bakılığı ve fa-niliği konusunda.

{ كَمَاءٍ } “(Dünya hayatı) bir su gibidir ki.” Yağmur gibidir.

{ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ } “Gökten indirdiğimiz. Yerin bitkisi onunla sulanıp gelişir.” Su yerin bitkisiyle karıştı.

{ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا } “Ama sonunda çöp kırıntıları haline gelir.” En sonunda kupkuru oldu.

⁷ “Mesel” sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ تَذَرُوهُ الرِّيحُ } “Rüzgârların savurup götürdüğü.” Rüzgârların dağtığı ve kendisinden bir şey kalmadığı gibi. İşte dünya da bu şekilde olup yok olur. Çöp kırıntılarının kalmaması gibi ondan hiçbir şey kalmaz.

{ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ } “Allah her şeye.” Dünyanın fani oluşuna ve ahiretin baki oluşuna.

{ مُقْتَدِرًا } “Güç yetirendir.” Kâdirdir.

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾

46- “Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan iyi ameller ise Rabbinin katında sevapça daha hayırlı olduğu gibi, umut bağlama bakımından da daha hayırlıdır.”

Ardından Allah Teâlâ dünya hayatındaki süsü açıklayarak şöyle buyurdu;

{ الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür.” Çöp kırıntıları baki olmadığı gibi dünya yaşamının süsü de baki değildir.

{ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ } “Kalıcı olan iyi ameller ise.” Beş vakit namaz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Kalıcı olan.” Sevabı kalıcı olan şeyler. “İyi ameller.” Sübhânallah, velhamdü lillâh ve lâ ilâhe illallâh vallâhü ekber anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا } “Rabbinin katında sevapça daha hayırlı olduğu gibi.” Karşılık bakımından.

{ وَخَيْرٌ أَمَلًا } “Umut bağlama bakımından da daha hayırlıdır.” Kul-ların amellerinden umduğu en hayırlı şey namazdır.

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾

47- “O gün, dağları yürütürüz, yeryüzünü çırılçıplak görürsün. Onları da mahşerde toplamışız ve hiçbirini bırakmamışızdır.”

{ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ } “O gün, dağları yürütürüz.” Yeryüzünden.

{ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً } “Yeryüzünü çırılçıplak görürsün.” Dağların altından çıkıcı olarak. Âyetin “Yeryüzünü açık olarak görürsün” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَحَشَرْنَاهُمْ } “Onları da mahşerde toplamışız.” Diriliş için.

{ فَلَمْ نُعَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا } “Ve hiçbirini bırakmamışızdır.” Onlardan hiçbir kimseyi terk etmeyiz.

وَعَرِّضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾

48- “Ve hepsi saflar halinde senin Rabbinin huzuruna çıkarılmışlardır. (Allah onlara şöyle diyecek): ‘Andolsun, sizi ilk yarattığımız gibi bize geldiniz! Fakat sizin için bir hesap zamanı belirlemediğimizi sanmıştınız, değil mi?’”

{ وَعَرِّضُوا عَلَى رَبِّكَ } “Ve senin Rabbinin huzuruna çıkarılmışlardır.” Rabbine koşarlar.

{ صَفًّا } “Hepsi saflar halinde.” Hepsi. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur:

{ لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ } “(Allah onlara şöyle diyecek): ‘Andolsun, sizi ilk yarattığımız gibi bize geldiniz!’” Malsız ve çocuksuz bir şekilde.

{ بَلْ زَعَمْتُمْ } “Fakat sanmıştınız.” Dünya hayatında demiştiniz.

{ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا } “Sizin için bir hesap zamanı belirlemediğimizi. Değil mi?” Diriliş için bir ecel.

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَا لِهَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾

49- “Amel defterleri ortaya konulmuştur. Günahkârların, onun içinde yazılı olanlardan korkarak, ‘Eyyvah bize! Bu nasıl bir defter ki küçük büyük demeden hiçbir şey bırakmamış, hepsini sayıp dökmüş!’ dediklerini görürsün. Onlar bütün yapmış olduklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabbin hiç kimseye haksızlık etmez.”

{وَوُضِعَ الْكِتَابُ} “Amel defterleri ortaya konulmuştur.” Sağlarında ve sollarında. Kar gibi insanların ellerinde kitaplar uçsacık.

{فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ} “Günahkârların, görürsün.” Müşrikleri ve münafıkları.

{مُشْفِقِينَ} “Korkarak.” Korkarak.

{مِمَّا فِيهِ} “Onun içinde yazılı olanlardan.” Kitapta.

{وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَا لِهَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً} “Eyyvah bize! Bu nasıl bir defter ki, küçük demeden hiçbir şey bırakmamış, dediklerini.” Amellerimizden.

{وَلَا كَبِيرَةً} “Büyük.” “Küçüğün” tebessüm, “Büyüğün” kahkaha olduğu da söylenmiştir.

{إِلَّا أَحْصَاهَا} “Hepsini sayıp dökmüş!” Kayıt altına almış.

{وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا} “Onlar bütün yapmış olduklarını bulurlar.” Hayır ve şerri.

{حَاضِرًا} “Karşılarında.” Yazılmış bir şekilde.

{وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا} “Senin Rabbin hiç kimseye haksızlık etmez.” Hiçbir kimsenin iyiliklerini eksiltmez, kötülüklerine de bir eklemeye bulunmaz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Mü'minin iyiliklerini eksiltmez. Kâfirin kötülüğünü terk etmez.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾

50- “Bir zaman meleklerle, ‘Âdem’e secde edin!’ demiştik. İblis dışında hemen secde ettiler. (İblis) cinlerdendi, Rabbinin buyruğundan dışarı çıktı. Şimdi siz beni bırakıp da İblis’i ve soyunu dostlar mı ediniyorsunuz? Oysa onlar sizin düşmanınızdır. Bu, zalimler için ne kötü bir bedeldir!”

{وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ} “Bir zaman meleklerle, demiştik.” Yeryüzünde olan meleklerle.

{اسْجُدُوا لِآدَمَ} “Âdem’e secde edin!” Selam secdesi.

{فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ} “İblis dışında hemen secde ettiler.” Onların lideri.

{كَانَ مِنَ الْجِنِّ} “(İblis) cinlerdendi.” Cin kabilesinden idi.

{فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ} “Rabbinin buyruğundan dışarı çıktı.” Büyüklendi, Rabbine taatten kaçınarak inat gösterdi, Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a secde etmekten kaçındı.

{أَفَتَتَّخِذُونَهُ} “Şimdi siz İblis’i ediniyorsunuz.” Ona mı ibadet ediyorsunuz?

{وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ} “Ve soyunu dostlar mı?” Rabler mi?

{مِنْ دُونِي} “Beni bırakıp da.” Allah Teâlâ’dan başka.

{وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ} “Oysa onlar sizin düşmanınızdır.” Düşmanlığı açıktır, zahirdir.

{بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ} “Bu, zalimler için ne kötü.” Müşrikler için. Benden.

{بَدَلًا} “Bir bedeldir.” Taatte.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Ne kötü.” Allah Teâlâ’ya kulluğu şeytana kullukla değiştirmeleri ne kötü.

Âyetin “Allah’ın velâyetini şeytanın velâyetiyle değiştirmeleri” anlamına geldiği de söylenmiştir.

مَا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾

51- “Ben onları, ne göklerin ve yerin yaratılışına, ne de kendilerinin yaratılışına şahid tutmadım. Ben yoldan çıkarıcıları yardımcı edinecek değilim.”

{مَا أَشْهَدْتُهُمْ} “Ben onları, şahid tutmadım.” Yani melekleri ve şeytanları.

{خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ} “Ne göklerin ve yerin yaratılışına.” Göklerin ve yerin yaratılışı esnasında.

{وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ} “Ne de kendilerinin yaratılışına.” Onları yarattığımda.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Göklerin ve yerin ve sizlerin yaratılışında meleklerden ve şeytanlardan yardım almadım.

{وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ} “Ben yoldan çıkarıcıları edinecek değilim.” Kâfirleri, Yahudileri, Hıristiyanları ve putlara kulluk edenleri.

{عَضُدًا} “Yardımcı.” Yardımcı.

وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٢﴾

52- “O gün (Allah müşriklere,) ‘Ortaklarım olduğumu ileri sürdüğünüz şeyleri çağırın!’ der. Onları çağırırlar, fakat kendilerine cevap vermezler. Biz onların aralarına bir uçurum koymuşuzdur.”

{ وَيَوْمَ } “O gün.” Bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَقُولُ } “(Allah müşriklere) der.” Putperestlere.

{ الَّذِينَ نَادَوْا شُرَكَائِي } “Ortaklarım olduğu şeyleri çağırın!” Yani ilah-larınızı.

{ زَعَمْتُمْ } “İleri sürdüğünüz.” Kulluk ettiğiniz ve onların ortak-ları olduğumu söylediğiniz, benim size azap etmemden sizi koru-sun diye.

{ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ } “Onları çağırırlar, fakat kendilerine cevap vermezler.” Onlara icabet etmezler.

{ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ } “Biz onların aralarına koymuşuzdur.” İbadet edenle kendisine ibadet edilen arasına.

{ مَوْبِقًا } “Bir uçurum.” “Mevbık.” Cehennemde bir vadidir. “Koy-muşuzdur.” O şeyi. “Aralarına.” Dünyadaki ilişki ve sevgi. “Bir uçu-rum.” Ahirette helak.

وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا

53- “Günahkârlar ateşi görmüşler, artık ona düşeceklerini anlamış-lardır. Fakat ondan kaçacak bir yer bulamazlar.”

{ وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ } “Günahkârlar görmüşler.” Müşrikler.

{ النَّارَ فَظَنُّوا } “Ateşi. Artık anlamışlardır.” Bilmişler ve kesin kanaat getirmişlerdir.

{ أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا } “Ona düşeceklerini.” Ona gireceklerini, yani cehen-nem ateşine.

{ وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا } “Fakat ondan kaçacak bir yer bulamazlar.” Kaçacakları bir yer.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾

54- “Andolsun biz bu Kur’an’da insanlara her türlü örneği türlü biçimlerde anlattık. İnsan ise çok tartışmacı olmuştur.”

{ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا } “Andolsun biz türlü biçimlerde anlattık.” Açıkladık.

{ فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ } “Bu Kur’an’da insanlara.” Mekke ehline.

{ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ } “Her türlü örneği.” Her türlü va’d-vaiddi açıkladık ki, öğüt alıp da iman etsinler.

{ وَكَانَ الْإِنْسَانُ } “İnsan ise olmuştur.” Übeyy ibn Halef el-Cumahî.

{ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا } “Çok tartışmacı.” Bâtıl hakkında. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: İnsandan daha çok mücadele eden hiçbir şey bulunmamaktadır.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةٌ الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾

55- “Kendilerine doğru yolu gösteren peygamberler geldiğinde insanları, iman etmekten ve Rablerinden bağışlanma istemekten alıkoyan şey; öncekilerin başına gelen sıkıntıların, kendi başlarına da gelmesini veya ahiret azabının açıkça gelip çatmasını beklemekten başka bir şey değildir.”

{ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ } “İnsanları, alıkoyan şey.” Bedir Gazvesinde Mekke ehlini, ‘Mutimleri.’⁸

{ أَنْ يُؤْمِنُوا } “İman etmekten.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَى } “Kendilerine doğru yolu gösteren peygamberler geldiğinde.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Kur’an’la gelişi.

⁸ “Mutimler” in kimler olduğu Muhammed Süre-i Celilesinde gelecektir.

{ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ } “Ve Rablerinden bağışlanma istemekten.” Küfür-den tevbe edip imana ulaşmaları.

{ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ } “Öncekilerin başına gelen sıkıntıların, kendi başlarına da gelmesini başka bir şey değildir.” Öncekilerin helak edilme şeklindeki azapları.

{ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ } “Veya ahiret azabının gelip çatmasını beklemek-ten.” Kılıçla.

{ قُبُلًا } “Açıkça.” Bedir gününde göz göre göre.

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾

56- “Oysa biz peygamberleri sadece müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. İnkâr edenler ise hakkı bâtıla ortadan kaldırmak için mücadele ederler. Onlar âyetlerimi ve uyarıldıkları azabı alaya almışlardır.”

{ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ } “Oysa biz peygamberleri sadece müjdeciler olarak göndeririz.” Mü’minlere cenneti.

{ وَمُنْذِرِينَ } “Ve uyarıcılar.” Kâfirleri de cehennem azabından.

{ وَيُجَادِلُ } “Mücadele ederler.” Mücadele eder, tartışır.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler ise.” Kitapları ve resûlleri.

{ بِالْبَاطِلِ } “Bâtıla.” Şirk ile.

{ لِيُدْحِضُوا } “Ortadan kaldırmak için.” İptal etmek için.

{ بِهِ } “Bâtıla.” Bâtıla.

{ الْحَقَّ } “Hakkı.” Ve hidayeti.

{ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي } “Onlar âyetlerimi almışlardır.” Kitabımı ve resûllerimi.

{ وَمَا أُنذِرُوا } “Ve uyarıldıkları azabı.” Korkutuldukları azabı.

{هُرُوا} “Alaya.” Alay ve istihzaya.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ
يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ
تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٥٧﴾

57- “Rabbinin âyetleri kendisine hatırlatıldığında bunlardan yüz çeviren ve daha önce işlediği günahları unutandan daha zalim kim olabilir? Bu yüzden biz onların kalplerine Kur’an’ı anlamalarına engel perdeler ve kulaklarına da bir ağırlık koymuşuzdur. Sen onları doğru yola çağırırsan da bu durumda iken asla doğru yola gelmezler.”

{وَمَنْ أَظْلَمُ} “Daha zalim kim olabilir?” Şu kimseden hiç kimse daha zalim değildir.

{مِمَّنْ ذُكِّرَ} “Kendisine hatırlatıldığında.” Öğüt verildiğinde.

{بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا} “Rabbinin âyetleri bunlardan yüz çeviren.” Onlardan inkâr ederek yüz çeviren.

{وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ} “Ve daha önce işlediği günahları unutandan.” Elleriyle işlediği günahları hatırlamayı terk eden.

{إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً} “Bu yüzden biz onların kalplerine engel perdeler koymuşuzdur.” Örtüler.

{أَنْ يَفْقَهُوهُ} “Kur’an’ı anlamalarına.” Hak ve hidayeti anlamasınlar diye.

{وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا} “Ve kulaklarına da bir ağırlık.” Sağırlık. Hak ve hidayeti işitmesinler diye.

{وَإِنْ تَدْعُهُمْ} “Sen onları çağırırsan da.” Ey Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem).

{إِلَى الْهُدَى} “Doğru yola.” Tevhide.

{فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا} “Bu durumda iken asla doğru yola gelmezler.” İman etmezler.

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَلَ لَهُمْ
الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَّنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْثِقًا ﴿٥٨﴾

58- “(Bununla birlikte) rahmet sahibi Rabbin çok bağışlayıcıdır. Eğer Allah işledikleri günahlar yüzünden onları hemen cezalandıracak olsaydı, onlara azabı hemen verirdi! Fakat kendilerine tanınmış belli bir süre vardır ki, o geldiği zaman artık bundan kaçıp kurtulacak bir yer bulamazlar.”

{ وَرَبُّكَ الْغَفُورُ } “(Bununla birlikte) Rabbin çok bağışlayıcıdır.” Kusurağları görmezden gelen.

{ ذُو الرَّحْمَةِ } “Rahmet sahibi.” Azabı ertelemekle.

{ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا } “Eğer Allah işledikleri günahlar yüzünden onları hemen cezalandıracak olsaydı.” Şirk koşmaları nedeniyle.

{ لَعَجَلَ لَهُمُ الْعَذَابَ } “Onlara azabı hemen verirdi.” Dünyada.

{ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ } “Fakat kendilerine tanınmış belli bir süre vardır ki.” Onların helakleri için bir müddet.

{ لَّنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ } “O geldiği zaman artık bundan bulamazlar.” Allah’ın azabından.

{ مَوْثِقًا } “Kaçıp kurtulacak bir yer.” Sığınak.

وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾

59- “İşte zulmettikleri zaman helâk ettiğimiz şu kentler! Onları helâk etmek için de kendilerine belli bir zaman tayin etmiştik!”

{ وَتِلْكَ الْقُرَىٰ } “İşte şu kentler.” Geçmiş kasabaların halkları.

{ أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا } “Zulmettikleri zaman helâk ettiğimiz.” İnkâr ettiklerinde.

{ وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا } “Onları helâk etmek için de kendilerine tayin etmiştik.” Helakleri için.

{ مَوْعِدًا } “Belli bir zaman.” Süre, müddet.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ

حَقْبًا ﴿٦٠﴾

60- “Hani bir zamanlar Musa genç arkadaşına şöyle demişti: ‘İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar gideceğim, yahut yıllarca gideceğim!’”

Ardından Allah Teâlâ Hazret-i Musa ile Hızır’ın kıssasını açıkladı. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) “Yeryüzünde benden daha bilgili bir kimse var mıdır?” şeklinde bir düşüncüyü kalbinden geçirdi. Bunun üzerine Allah azze ve celle “Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm)! Yeryüzünde benim bir kulum vardır ki, senden daha çok bana kulluk eder ve senden daha çok bilgilidir. Bu, Hızır’dır.” diye karşılık verdi.

Bunun üzerine Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) “Ey Rabbim! Onu bana göster” diye istekte bulundu. Allah Teâlâ ona “Tuzlu bir balık al. Bir kaya ile karşılaşınca kadar deniz kıyısı boyunca yürümeye devam et. Kayanın yanında hayat pınarı vardır. Bu sudan balığın üstüne birkaç damla serp ki, balık dirilsin. Sen de orada Hızır ile karşılaşacaksın” buyurdu. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ} “Hani bir zamanlar Musa genç arkadaşına şöyle demişti.” Şakirdi Yuşa ibn Nûn’a dedi. Yuşa İsrailoğullarının eşrafından idi. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın genci olarak isimlendirilmesinin nedeni Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a uyması ve ona hizmette bulunması idi.

{لَا أَبْرَحُ} “Gideceğim.” Sürekli bir şekilde yürüyeceğim.

{حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ} “İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar.” Tatlı ve tuzlu denizin. Fars ve Rum Denizi.

{أَوْ أَمْضِيَ حَقْبًا} “Yahut yıllarca gideceğim!” Yıllarca. Bir asır olduğu da söylenmiştir.

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

61- “Ancak, onlar iki denizin birleştiği yere vardıklarında, balıklarını unuttular. (Bu arada) balık denizde yolunu bulup gözden kaybolmuştu.”

{ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا } “Ancak, onlar iki denizin birleştiği yere vardıklarında.” İki denizin arasında.

{ نَسِيَا حُوتَهُمَا } “Balıklarını unuttular.” Balıklarının durumunu.

{ فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ } “(Bu arada balık) yolunu bulup.” Yoluna girmişti.

{ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا } “Denizde gözden kaybolmuştu.” Kuru olarak.

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾

62- “(Buluşma yerini) geçtiklerinde, Musa genç arkadaşına, ‘Azığımızı getir, doğrusu bu yolculuğumuz bizi yordu!’ dedi.”

{ فَلَمَّا جَاوَزَا } “(Buluşma yerini) geçtiklerinde.” Kayayı.

{ قَالَ لِفَتَاهُ } “Musa genç arkadaşına, dedi.” Şakirdine.

{ آتِنَا غَدَاءَنَا } “Azığımızı getir.” Azığımızı ver.

{ لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا } “Doğrusu bu yolculuğumuz bizi yordu!” Yorgunluk ve meşakkat ile.

قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنسَانِيهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾

63- “(Genç adam) Dedi ki: ‘Gördün mü, kayaya sığındığımız sırada balığı unutmuşum; bana onu söylememi herhalde şeytan unutturdu. Balık şaşılacak bir şekilde denizin içinde yolunu tutup gitmişti!’”

{ قَالَ } “(Genç adam) Dedi ki.” Hazret-i Yuşa.

{ أَرَأَيْتَ } “Gördün mü?” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ إِذْ أَوْيْنَا } “Sığındığımız sırada.” Noktaya vardığımızda.

{ إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ } “Kayaya. Balığı unutmuşum.” Balığın durumunu.

{ وَمَا أَنَسَانِيهِ } “Bana unutturdu.” Beni ancak meşgul etti.

{ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ } “Onu söylememi herhalde şeytan.” Sana.

{ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ } “Balık yolunu tutup gitmişti.” Yoluna.

{ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا } “Şaşılabilecek bir şekilde denizin içinde.” Kuru yoluna.

﴿ ٦٤ ﴾ قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَازْتَدَا عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا

64- “(Musa) Dedi: ‘İşte aradığımız zaten buydu!’ Bunun üzerine izlerini takip ederek gerisin geri gittiler.”

{ قَالَ } “(Musa) Dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu.

{ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ } “İşte aradığımız zaten buydu!” Allah Teâlâ’dan Hızır’a ulaştırması için bize göstermesini istediğimiz şey buydu.

{ فَازْتَدَا } “Bunun üzerine gerisin geri gittiler.” Döndüler.

{ عَلَىٰ آثَارِهِمَا } “İzlerini.” Arkalarına.

{ قَصَصًا } “Takip ederek.” İzlerini sürerek.

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا

﴿ ٦٥ ﴾ عَلَّمَا

65- “Sonunda, kendisine katımızdan bir rahmet verdiğimiz ve tarafımızdan bir ilim öğrettiğimiz kullarımızdan bir kul buldular.”

{ فَوَجَدَا } “Sonunda, buldular.” Orada kayanın yanında.

{عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا} “Kullarımızdan bir kul.” Yani Hazret-i Hızır (‘aleyhi’s-selâm)’1.

{أَتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا} “Kendisine katımızdan bir rahmet verdiğimiz.” Diyor ki, kendisine peygamberlikle ikramda bulunduk.

{وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا} “Ve tarafımızdan bir ilim öğrettiğimiz.” Olacak olayların bilgisini.

٦٦ قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا

66- “Musa ona, ‘Sana öğretilen ilim ve hikmetten bana da öğretmen için sana tabi olabilir miyim?’ dedi.”

{قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ} “Musa ona, sana tabi olabilir miyim? dedi.” Ey Hızır seninle arkadaşlıkta bulunabilir miyim?

{عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا} “Sana öğretilen ilim ve hikmetten bana da öğretmen için.” Doğruluktan ve hidayetten.

٦٧ قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا

67- “(Hızır) dedi: ‘Sen benimle birlikte bulunmağa sabredemezsin!’”

{قَالَ} “(Hızır) dedi.” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا} “Sen benimle birlikte bulunmağa sabredemezsin!” Benden göreceğin herhangi bir şeye sabredemezsin.

٦٨ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا

68- “Çünkü iç yüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredeceksin?”

Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) sabredebilirim dedi. Hazret-i Hızır (‘aleyhi’s-selâm) da cevaben şöyle buyurdu.

{وَكَيْفَ تَصْبِرُ} “Nasıl sabredeceksin?” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ } “Çünkü kavrayamadığın bir şeye.” Bilmediğin bir şeye.

{ خُبْرًا } “İç yüzünü.” Açıklamasını.

قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ﴿٦٩﴾

69- “(Musa) dedi: ‘İnşaallah beni sabırlı bulacaksın ve senin hiçbir işine karşı gelmeyeceğim!’”

{ قَالَ سَتَجِدُنِي } “(Musa) dedi: beni bulacaksın.” Ey Hızır.

{ إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا } “İnşaallah sabırlı.” Senden gördüğüm hususlara.

{ وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا } “Ve senin hiçbir işine karşı gelmeyeceğim.” Senin emrini terk etmeyeceğim.

قَالَ فَإِنْ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

70- “(Hızır) dedi: ‘Eğer bana tabi olacaksan, ben sana içyüzünü açıklamadıkça, hiçbir şey hakkında bana soru sorma!’”

{ قَالَ } “(Hızır) dedi.” Hızır (‘aleyhi’s-selâm).

{ فَإِنْ اتَّبَعْتَنِي } “Eğer bana tabi olacaksan.” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm) benimle arkadaşlık edeceksen.

{ فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ } “Hiçbir şey hakkında bana soru sorma.” Yaptığım.

{ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ } “Ben sana açıklamadıkça.” Ta ki sana açıklayıncaya kadar.

{ مِنْهُ ذِكْرًا } “İçyüzünü.” Bir açıklama yapıncaya kadar.

فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتُهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٧١﴾

71- “Bunun üzerine ikisi birlikte gittiler. Sonunda gemiye bindiklerinde, o (kul/Hızır) gemiyi deldi. (Musa) dedi: ‘Yolcuları boğmak için mi gemiyi deldin? Doğrusu sen çok kötü bir iş yaptın!’”

{ فَأَنْطَلَقَا } “Bunun üzerine ikisi birlikte gittiler.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ile Hazret-i Hızır (‘aleyhi’s-selâm) gittiler.

{ حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ } “Sonunda gemiye bindiklerinde.” Geçiş esnasında.

{ خَرَقَهَا } “O (kul/Hızır) gemiyi deldi.” Hazret-i Hızır (‘aleyhi’s-selâm) gemiyi deldi.

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ona şöyle buyurdu.

{ أَخَرَقْتُهَا لِتُغْرَقَ } “Boğmak için mi gemiyi deldin?” Yani boğulsun diye.

{ أَهْلَهَا } “Yolcuları.” Eğer sözcük ‘yeğrika’ şeklinde okunursa yolcular boğulsun diye mi deldin anlamına gelir.

Sözcük ‘tüğrika’ şeklinde okunursa “yolcuları boğasın diye mi deldin?” anlamına gelir.

{ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا } “Doğrusu sen çok kötü bir iş yaptın.” Hiç kuşkusuz sen topluluğa çok şiddetli çirkin bir şey yaptın.

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾

72- “(Hızır) dedi: ‘Sen benimle birlikte bulunmağa asla sabredemezsin, demedim mi?’”

{ قَالَ } “(Hızır) dedi.” Hızır (‘aleyhi’s-selâm) Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ أَلَمْ أَقُلْ } “Demedim mi?” Ey Musa!

{ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا } “Sen benimle birlikte bulunmağa asla sabredemezsin.”

قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَبِيتُ وَلَا تَزَهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴿٧٣﴾

73- “(Musa) dedi: ‘Unuttuğum şeyden dolayı beni suçlama ve bana bu işimden dolayı bir zorluk çıkarma!’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu.

{ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَبِيتُ } “Unuttuğum şeyden dolayı beni suçlama.” Senin tavsiyeni terk etmemden dolayı.

{ وَلَا تَزَهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا } “Ve bana bu işimden dolayı bir zorluk çıkarma.” İşimde bana sıkıntı yükleme.

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَقْتَلْتَنِي زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَّقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُّكَرًا ﴿٧٤﴾

74- “Yine gittiler. Sonunda bir erkek çocuğa rastladılar, Hızır hemen onu öldürdü. Musa, ‘Sen bir cana karşılık olmadan suçsuz bir cana nasıl kıyarsın? Doğrusu sen çok kötü bir şey yaptın!’ dedi.”

{ فَانْطَلَقَا } “Yine gittiler.” İkisi de yollarına devam ettiler.

{ حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا } “Sonunda bir erkek çocuğa rastladılar.” İki kasa arasında.

{ فَقَتَلَهُ } “(Hızır) hemen onu öldürdü.” Hazret-i Hızır.

{ قَالَ } “(Musa,) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu.

{ أَقْتَلْتَنِي } “Sen nasıl kıyarsın?” Ey Hızır.

{ نَفْسًا زَكِيَّةً } “Suçsuz bir cana.” Suçsuz.

{ بِغَيْرِ نَفْسٍ } “Bir cana karşılık olmadan.” Herhangi bir kişiyi öldürmeksizin.

{ لَّقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُّكَرًا } “Doğrusu sen çok kötü bir şey yaptın.” Çok şiddetli çirkin bir iş yaptın.

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾

75- “(Hızır) dedi: ‘Ben sana benimle birlikte bulunmağa sabredemezsin, demedim mi?’”

{ قَالَ } “(Hızır) dedi.” Hazret-i Hızır (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu.

{ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ } “Ben sana demedim mi?” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا } “Benimle birlikte bulunmağa sabredemezsin.” Sen benden gördüğün şeylere sabredemezsin.

قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾

76- “(Musa) dedi: ‘Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam, artık bana arkadaş olma! Artık benim tarafımdan özrün sonuna ulaştın.’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu.

{ إِنْ سَأَلْتُكَ } “Eğer sana sorarsam.” Ey Hızır.

{ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا } “Bundan sonra bir şey.” Bu kişinin öldürülmesinin ardından.

{ فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا } “Artık bana arkadaş olma! Artık benim tarafımdan özrün sonuna ulaştın.” Arkadaşlığımı bırakmanı mazur görüyorum.

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧٧﴾

77- “Yine gittiler. Sonunda bir kasaba halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Ancak kasaba halkı onları misafir etmekten kaçındılar.

Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. (Hızır) hemen onu doğrulttu. (Musa), ‘İsteseydin elbet bunun için bir ücret alırdın!’ dedi.”

{ فَأَنْطَلَقَا } “Yine gittiler.” Yollarına devam ettiler.

{ حَتَّىٰ إِذَا آتَيْنَا أَهْلَ قَرْيَةٍ } “Sonunda bir kasaba halkına varıp.” Bu beldeye Antakya deniliyordu.

{ اسْتَطَعْنَا أَهْلَهَا } “Onlardan yiyecek istediler.” Belde ehlinde ekmek istediler.

{ فَأَبَوْا أَنْ يُصَيِّفُوهُمْ } “Ancak kasaba halkı onları misafir etmekten kaçındılar.” Onlara yiyecek vermekten kaçındılar.

{ فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا } “Derken orada bir duvar buldular.” Eğimli bir duvar.

{ يُرِيدُ أَنْ يُنْفِصَ } “Yıkılmak üzere olan.” Yıkılmaya.

{ فَأَقَامَهُ } “(Hızır) hemen onu doğrulttu.” Hemen Hazret-i Hızır (‘aleyhi’s-selâm) onu düzeltti.

{ قَالَ } “(Musa), dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu.

{ لَوْ شِئْتَ } “İsteseydin.” Ey Hızır.

{ لَخَذْتُ عَلَيْهِ اجْرًا } “Elbet bunun için bir ücret alırdın.” Ücret olarak ekmek alırdın da onu yedik.

قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ

صَبْرًا

78- “(Hızır) dedi ki: ‘İşte bu, seninle benim aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana o sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim.’”

{ قَالَ } “(Hızır) dedi ki.” Hazret-i Hızır (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu.

{ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ } “İşte bu, seninle benim aramızın ayrılmasıdır.”
Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ سَأُنَبِّئُكَ } “Şimdi sana haber vereceğim.” Sana haber vereceğim.

{ بِتَأْوِيلِ } “İçyüzünü.” Tefsirini.

{ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا } “O sabredemediğin şeylerin.” Sabredemediğin şeylerin.

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا
وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَضْبًا ﴿٧٩﴾

79- “Gemiye gelince; o, denizde çalışan birkaç yoksula aitti. Onu kusurlu hale getirmek istedim. Çünkü onların ilerisinde her gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı.”

{ أَمَّا السَّفِينَةُ } “Gemiye gelince.” Deldiğim gemiye.

{ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ } “O, denizde çalışan birkaç yoksula aitti.” İnsanları geçiren.

{ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا } “Onu kusurlu hale getirmek istedim.” Çirkin ve kusurlu göstermek istedim.

{ وَكَانَ وَرَاءَهُمْ } “Çünkü onların ilerisinde.” Onların önünde.

{ مَلِكٌ } “Bir hükümdar vardı.” Celendi isimli bir hükümdar.

{ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَضْبًا } “Her gemiye zorla el koyan.” Bundan dolayı bu gemiyi deldim.

وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُزْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾

80- “Erkek çocuğuna gelince; onun ana-babası mü’min kimselerdi. (Bu çocuğun) onları azgınlık ve inkâra sürüklemesinden korktuk.”

{ وَأَمَّا الْغُلَامُ } “Erkek çocuğuna gelince.” Öldürdüğüm çocuğa.

{ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ } “Onun ana-babası mü'min kimselerdi.” O kasanın büyüklerinden idi.

{ فَحَشِينَا أَنْ يُؤْهِمَهُمَا } “(Bu çocuğun) onları sürüklemesinden korktuk.” Rabbin o ikisini mükellef kılacağını bildi.

{ طُعْيَانًا وَكُفْرًا } “Azgınlık ve inkâra.” Yalan yere yemin ederek azgınlığı, küfrü ve masiyetiyle. Bundan dolayı ben de onu öldürdüm.

﴿٨١﴾ فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا

81- “İstedik ki, Rableri onun yerine kendilerine temizlikçe daha hayırlı ve daha merhametli birini versin.”

{ فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا } “İstedik ki Rableri kendilerine onun yerine versin.” Çocuk.

{ خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً } “Temizlikçe daha hayırlı.” Sâlih.

{ وَأَقْرَبَ رُحْمًا } “Ve daha merhametli birini.” Sıla-ı rahmi daha çok gözetici. Allah Teâlâ onlara bir kız çocuğu rızık olarak bahşetti. O kız çocuğu ile peygamberlerden birisi evlendi. Bu kız bir peygamber dünyaya getirdi. Allah Teâlâ da onun eliyle insanlardan bir grubu hidayete iletti. Bu genç/erkek çocuk kâfir, hırsız ve katil idi. Bundan dolayı Hazret-i Hızır (‘aleyhi’s-selâm) onu öldürmüştü. Bu gencin ismi Ceysur idi.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

82- “Duvara gelince; o, kentte iki yetim oğlana aitti. Altında onlar için saklanmış bir define vardı ve babaları da iyi bir kimse idi.

Rabbin istedi ki, onlar güçlü (rüşd) çağlarına ulaşsınlar da, Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarsınlar. Ben bunların hiçbirini kendiliğimden yapmadım. İşte senin sabredemediğin şeylerin içyüzü budur.”

{ وَأَمَّا الْجِدَارُ } “Duvara gelince.” Düzeltip doğrulttuğum.

{ فَكَانَ لِلْعُلَامِينَ يَتِيمَيْنِ } “O, iki yetim oğlana aitti.” İsimleri Efram ve Sarm’dır.

{ فِي الْمَدِينَةِ } “Kentte.” Antakya şehrinde.

{ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا } “Altında onlar için saklanmış bir define vardı.”

Altından bir tabela vardı. Bu tabelada ilim ve hikmet vardı. Tabelada şöyle yazılıydı: Bismillâhirrahmânirrahîm. Ölümüne inanan bir kimsenin nasıl sevindiğine şaşarım. Kadere iman eden kimsenin nasıl üzüldüğüne hayret ederim. Dünyaya ve dünyanın, dünyada yaşayanların hallerinin değişip durmasına inanan kimsenin, yine dünyaya rahat ve huzur içerisinde meyledişine şaşarım. Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur, Muhammed Allah’ın Resûlüdür.

{ وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا } “Ve babaları da iyi bir kimse idi.” Emanet sahibi. Kaşih adında birisiydi.

{ فَآزَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا } “Rabbin istedi ki onlar güçlü (rüşd) çağlarına ulaşsınlar da.” Ergenliğe ulaşınca.

{ وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا } “Definelerini çıkarsınlar.” Yani tabelayı.

{ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ } “Rabbinden bir rahmet olarak.” Rabbinden her ikisine ait bir nimet.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yaptığım şeyler Rabbinden vahiy olmak üzere.

{ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي } “Ben bunların hiçbirini kendiliğimden yapmadım.” Kendi katımdan değil.

{ ذَلِكَ تَأْوِيلُ } “İşte içyüzü budur.” Tefsiri.

{ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا } “*Senin sabredemediğin şeylerin.*” Sabredemediğin şeyin.⁹

⁹ a) Şunu hemen belirtelim ki, bu dipnotumuz sadece bu âyete ilişkin değildir, konunun bütününe kapsamaktadır.

İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr’den şöyle nakletmektedir: Ben, İbn Abbâs’a Nevf el-Bukalî’nin, Hz. Hızır’ın arkadaşı olan Musa (a.s.)’in İsrailoğullarının arkadaşı olan Hz. Musa (a.s.) olmadığını iddia ettiğini, söyledim. Bunun üzerine Abdullah ibn Abbâs dedi ki: Allah düşmanı yalan söylemiş. Bana Übeyy ibn Ka’b anlattı ki; kendisi, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i şöyle derken işitişmiş: “Hz. Musa (a.s.) İsrailoğullarına hutbe verdi. Kendisine ‘İnsanların en bilgini kimdir?’ diye soruldu. O da; ‘Ben’ dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ onu uyardı. Çünkü ilmi Allah’a havale etmiş değildi. Allah Teâlâ ona vahiy göndererek iki denizin birleştiği yerde kendisinin bir kulu olduğunu ve o kulun kendisinden (Hz. Musa) daha bilgili olduğunu bildirdi. Hz. Musa; ‘Ey Rabbim, ben ona nasıl varırım’ dedi. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: ‘Beraberine bir balık alırsın, onu bir sepete koyarsın, balığı nerede yitirirsen işte o kul oradadır.’ Hz. Musa (a.s.) bir balık aldı, bir sepete koydu, sonra yola koyuldu. Onunla beraber şakirdi Yuşa ibn Nûn da gitti. Nihayet bir kayaya varınca, başlarını kayanın üstüne koydular ve uyudular. Balık sepette sıçradı, oradan çıkıp denize düştü ve denizde yüzüp gitti. Allah Teâlâ balığın yüzüp gittiği yerdeki su akıntısını durdurdu. Oradaki sular açılıp balığın üzerine kemer gibi oldu. Hz. Musa (a.s.) uyanınca arkadaşı kendisine balığı haber vermeyi unuttu. O gün ve ertesi gece yola devam ettiler. Ertesi gün Hz. Musa (a.s.) arkadaşına dedi ki: (إِنَّا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا) ‘Azığımızı getir, doğrusu bu yolculuğumuz bizi yordu!’” Ravi der ki: “Hz. Musa (a.s.) Allah’ın kendisine emretmiş olduğu yeri geçinceye kadar hiç bir yorgunluk hissetmemişti. Şakirdi ona dedi ki: (قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنَسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا) ‘Gördün mü, kayaya sığındığımız sırada balığı unuttuğum; bana onu söylememi herhalde şeytan unutturdu. Balık şaşılacak bir şekilde denizin içinde yolunu tutup gitmişti!’”

Hızır Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “Balık denizi boylamış, Hz. Musa ve şakirdi de hayrette kalmışlardı. Bunun üzerine فَارْتَدَّا نَبْعًا (قال ذلك ما كنا نبغ فارتدنا نبع) ‘İşte aradığımız zaten buydu!’ dediler. Bunun üzerine izlerini takip ederek gerisin geri gittiler.”

Hızır Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) devamla şöyle buyurdular: “İzlerini dikkatle izleyerek nihayet kayanın olduğu yere geldiler. Orada elbisesini üzerine örtünmüş bir adam buldular. Hz. Musa (a.s.) ona selam verdi. Hz. Hızır ‘Senin bölgede selam ne ararsın?’ dedi. Hz. Musa (a.s.) ‘Ben Musa’yım’ dedi. O ‘İsrailoğullarının Musa’sı mı?’ dedi. Hz. Musa (a.s.) ‘Evet, geldim ki, sana öğretilen ilimden bana öğretesin de peşinden gideyim’ dedi. Hz. Hızır (a.s.) ‘Doğrusu sen, benim yaptıklarına asla dayanamazsın ey Musa. Çünkü ben, Allah’ın bana öğrettiği bir bilgi üzereyim. O bilgiyi sen bilmezsin. Sen de Allah’ın bilgisinden sana öğrettiği bir bilgi üzerindesin onu da ben bilmem’ dedi. Hz. Musa (a.s.) ‘İnşaallah sen, benim sabrettiğimi göreceksin, sana hiç bir işte karşı gelmeyeceğim’ dedi.

Hz. Hızır Ona (قَالَ فَإِنْ أَتَيْتَنِي فَلَا تُتَلَّبَنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحَدِّثَ لَكَ مِنْهُ دِكْرًا) 'Bana tabi olacaksan, ben sana içyüzünü açıklamadıkça, hiçbir şey hakkında bana soru sorma' dedi. Bunun üzerine ikisi birlikte kalkıp gittiler. Denizin kıyısında yürüyorlardı. Bir gemiye rastladılar. Onlarla konuşup kendilerini gemiye bindirmelerini istediler. Onlar Hz. Hızır'ı tanıdılar ve hiç bir şey almaksızın onu gemiye bindirdiler. İkisi birlikte gemiye binince birden bire Hızır bir keserle geminin tahtalarından birini sökmeye başladı. Hz. Musa (a.s.) ona 'Bunlar bizi karşılıksız taşıyan bir topluluk, sen de tutmuş onların gemisini delmeye çalışıyorsun ki oradakileri boğasın. Doğrusu şaşılacak bir şey yaptın' dedi. Hz. Hızır 'Ben sana, yaptığım işlere dayanamazsın, demedim mi?' dedi. Hz. Musa (a.s.) Ona 'unuttuğum şeyden dolayı bana çıkışma, gücümün yetmediği şeyden beni sorumlu tutma' dedi."

İbn Abbâs der ki: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Bu birincisi, Hz. Musa'nın unutulması nedeniyle gerçekleşmişti." İbn Abbâs der ki: "Bir serçe geldi ve geminin bir kenarına kondu. Denize gagasını uzattı ve su aldı. Hz. Hızır (a.s.) Hz. Musa (a.s.)'a 'Allah'ın bilgisi karşısında benim ve senin bilgin, ancak şu serçenin bu denizden eksilttiği şey gibidir' dedi. Sonra gemiden çıktılar. Birlikte kıyıda yürüyorlardı ki, Hz. Hızır (a.s.)'ın gözü bir çocuğa ilişti. Çocuk diğer çocuklarla birlikte oynuyordu. Hz. Hızır, çocuğun başını eliyle tuttu ve ezip öldürdü. Hz. Musa (a.s.) ona 'Sen bir cana karşılık olmadan suçsuz bir cana nasıl kıyarsın? Doğrusu sen çok kötü bir şey yaptın!' dedi. Dedi ki: 'Ben sana benimle birlikte bulunmağa sabredemezsin, demedim mi?'"

Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Bu, birincisinden daha ağırdı. Hz. Musa (a.s.) dedi ki: 'Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam, artık bana arkadaş olma! Artık benim tarafımdan özürün sonuna ulaştın. Yine gittiler. Sonunda bir kasaba halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Ancak kasaba halkı onları misafir etmekten kaçındılar. Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvar buldular.'" Ravi "Eğilmiş durumda" dedi.

"Hz. Hızır kalktı ve eliyle duvarı düzeltti. Hz. Musa (a.s.) dedi ki: 'Bir kavmin yanına vardık, bizi yedirmediler, konuk da etmediler. İsteseydin ondan bir ücret alabilirdin.' O dedi ki: 'İşte bu, seninle benim ayrılışımızdır. Dayanamadığın işlerin içyüzünü sana anlatacağım.'"

Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bu âyeti (تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا) "İşte senin sabredemediğin şeylerin içyüzü budur." (18/el-Kehf/82) âyetine kadar okudu. Ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "İsterdik ki, Hz. Musa (a.s.) sabredeydi de Allah, bize o ikisinin haberlerinin mahiyetini anlataydı."

Said ibn Cübeyr der ki; İbn Abbâs 79. âyeti (وَكَانَ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحَةٍ غَضِبًا) (Onların önünde bir kral vardı. Her sağlam gemiyi gasbeder alırdı) şeklinde ve 80. âyeti (وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا، وَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ) (Çocuğa gelince, o kâfir idi. Onun anne ve babası ise mü'min idiler.) şeklinde okuyordu. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Kehf Sûresi, 2. Bâb, 4725, 4726 ve 4727 nolu hadisler; Kitâbü'l-İlm, 74, 78 ve 122 nolu hadisler; Kitâbü Ehâdisi'l-Enbiyâ, 3400 ve 3401 nolu hadisler; Kitâbü't-Tevhid, 7478 nolu hadis.

b) Bu haberi Müslim çeşitli kanallardan rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd *Sünen*'inde bu haberden bölümler aktarmıştır. Tirmizî de çeşitli kanallardan rivayet etmiştir. Müslim, Kitâbü'l-Fezail, "Hz. Hızır (a.s.)'ın fazileti" bâbı, 2380 nolu hadis; Ebû Dâvûd, Kitâbü's-Sünen, "Kader hakkında" bir bâb, 4705, 4706 ve 4707 nolu hadisler; *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, Kehf Sûresi, c. 8, s. 588.

c) Rivayette geçen Nevf el-Bukalî kimdir? Âyetlerde söz konusu edilen Hz. Musa (a.s.)'ın Musa ibn İmran olmadığını başka bir Musa olduğunu dile getiren bu şahsın kimliğini tanımamız gerekmektedir. Nevf el-Bukali ismi İbn Hacer'in tam zabtine göre; Nevf el-Bukalî'dir. Müslim ravileri ise ismin Nevf el-Bekkalî olduğunu söylemektedirler. Doğru zabt İbn Hacer'in zabtıdır. Nevf, Bekkal oğullarına nispet edilmiştir. Bekkal oğulları Himyerlilerin bir koludur. Ka'bül-Ahbar'ın hanımının oğlu olduğu da söylenmiştir. Nevf'in Kabül-Ahbar'ın kardeşinin oğlu olduğu da söylenmiştir. Tabiiindendir ve sâduktur. *Fethül-Barî*, c. 8, s. 413. Bu şahsın söz konusu iddiası büyük olasılıkla İsrailiyat kaynaklıdır. Gerçi Hz. Musa (a.s.)'dan önce başka bir Musa olduğu tarih kitaplarında geçmektedir. İbn İshak *el-Mübtade'* adlı eserinde şu bilgileri verir: "Musa ibn Mişa, Hz. Musa (a.s.)'dan önce yaşamış İsrail oğulları peygamberlerindendir. Ehl-i Kitab bu Musa'nın Hz. Hızır ile arkadaşlık yaptığını iddia etmekteydiler." *Fethül-Barî*, c. 8, s. 413.

d) Hz. Hızır'ın Hızır diye isimlendirilmesinin nedeni hakkında İmam Buhârî Hemmam ibn Münebbîh kanalıyla Ebû Hüreyre'den, o da Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den rivayetine göre; Hazret şöyle buyurmuştur: "*Hızır otsuz kuru bir yere oturduğu zaman ansızın o otsuz yer Hızır'ın arkasından yeşillenip dalgalanırdı.*" Buhârî, Kitâbü Ehadisi'l-Enbiyâ, 27. Bâb.

e) Rivayette geçen İbn Abbâs'ın "Allah düşmanı yalan söylemiş" sözleri İbn Hacer'in de belirttiği gibi söylenilen sözü engelleme noktasında şiddetliliği ifade etmektedir. *Fethül-Barî*, c. 8, s. 413. Ancak bu şiddetliliğin diğer bir yönü de olabilir. Yani İbn Abbâs, Nevf el-Bukalî'nin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den aktarılan kesin hadise karşı Ehl-i Kitab'tan bilgi almasına da çok şiddetli karşı çıkmış olabilir. Gerçi ifadenin orijinalinde geçen 'kizb' sözcüğünün gerçek anlamı yanlışlıktır, hataya düşmedir. Eğer gerçek anlamda olacak olursak İbn Abbâs Nevf'in hataya düştüğünü vurgulamaktadır. Nevf bu ifadeleri Ehl-i Kitab'tan almıştır ve görüşü sadece bir aktarımdır. Bu durumda İbn Abbâs'ın Allah düşmanı sözü Ehl-i Kitab'a da yönelik olmuş olabilir.

f) Hadiste geçen "Balık sepette sıçradı, oradan çıkıp denize düştü ve denizde yüzüp gitti. Allah Teâlâ balığın yüzüp gittiği yerdeki su akıntısını durdurdu. Oradaki sular açılıp balığın üzerine kemer gibi oldu." ifadeler ise Allah Teâlâ'nın âyetlerinden birisidir. Zira bu ifadeler balığın öldükten sonra dirildiğini bize bildirmektedir. Balık sudan çıkartıldıktan sonra normalde ölür. Bir diğer harikuladeliği de balığa karşı suyu tutmasıdır. Bu da Hz. Musa (a.s.) geriye döndüğünde kendisi için bir alamet olsun diye yapılmıştır.

g) Hz. Hızır (a.s.)'ın "*Senin bölgede selam ne arasın?*" sözü şaşkınlık ve gerçekleştirmesini uzak görmeyi ifade etmektedir. Yani bu diyarlarda bu sözle verilen selam ne arasın. İbn Hacer, Hz. Hızır (a.s.)'ın bu sözünden, o beldenin halkının Müslüman olmadığı sonucuna ulaşmıştır *Fethül-Barî*, c. 8, s. 417.

h) “Fe hameluhum bi gayri nevlin/ve hiç bir şey almaksızın onu gemiye bindirdiler”, yani ücret almaksızın demektir. Nitekim Buhârî’nin bir rivayetinde geçtiğine göre, onlar şöyle demişlerdir: “O Allah’ın sâlih bir kuludur. Biz onu ücretle taşımayız.”

i) Hz. Hızır (a.s.)’ın Hz. Musa (a.s.)’a “Allah’ın bilgisi karşısında benim ve senin bilgin, ancak şu serçenin bu denizden eksilttiği şey gibidir” sözü soyut bir olgunun muhataba anlatılması için somutlaştırmadan istifade edilebileceğini göstermektedir. Hz. Hızır (a.s.) Allah Teâlâ’nın ilminin vüsatine dikkat çekmekte ve bu amaçla gerçekleşen bir olaydan istifade ederek bir benzetmeye başvurmaktadır. Ancak şu kadar var ki, deniz sınırlı iken Allah Teâlâ’nın ilminin sınırı bulunmamaktadır. Allah Teâlâ kendi bilgisi hakkında şöyle buyurmaktadır: قُلْ

لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لَنَفَذَ إِلَٰهَاتُ رَبِّي لِنَفَذِ الْبَحْرِ قَبْلَ أَنْ تَنْفَذَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا) “De ki: ‘Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa ve bir o kadarını daha getirip katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden önce, deniz tükenir.’” (18/el-Kehf/109)

(وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِذْتُ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ غَزِيرٌ حَكِيمٌ) “Yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa, deniz de mürekkep olsa ve ona yedi deniz daha eklense, yine de Allah’ın sözleri yazmakla tükenmez. Gerçekten Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.” (31/Lokman/27).

j) Rivayette İbn Abbâs’ın Kur’an kıraati ile ilgili bilgisine de işaret bulunmaktadır. Said Said ibn Cübeyr der ki; İbn Abbâs 79. âyeti (وَكَانَ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحًا غَضَبًا) (Onların önünde bir kral vardı. Her sağlam gemiyi gasbeder alırdı) şeklinde ve 80. âyeti (وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا، وَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ) (Çocuğa gelince, o kâfir idi. Onun anne ve babası ise mü’min idiler.) şeklinde okuyordu.

Ancak bu kıraat, İbn Cezeri’nin zikrettiği kıraat-ı aşereden değildir. Bundan dolayı da şaz bir kıraattir. Ayrıca Osman Mushafı’na da aykırıdır. Zira bu kıraatte ya bir kelime fazlalığı veya sözcüğün başka bir sözcükle değişimi bulunmaktadır. Bu bakımdan İbn Abbâs tarafından yapılmış bir tefsir olarak kabul edilmesi daha uygun düşmektedir.

k) (وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ) “Çünkü arkalarında/önerinde bir hükümdar vardı” ilahî buyruğunda geçen (وَكَانَ وَرَاءَهُمْ) sözcüğü ezdaddandır (zıt anlamlı kelimelerdendir). Hem ön hem de arka anlamında kullanılır.

l) (يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَضَبًا) “Her (sağlam) gemiyi zorla gasbeder” ifadesinde geçen gemi sözcüğü kusurlu kusursuz bütün gemileri değil de Hz. Hızır (a.s.)’in eyleminden de anlaşıldığı gibi kusursuz gemileri alıyordu. Eğer kusurlu gemileri de almış olsaydı Hz. Hızır (a.s.)’ın yapmış olduğu eylemin hiçbir anlamı olmazdı.

m) (وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ) “Erkek çocuğuna gelince; onun ana-babası mü’min kimselerdi.” Maksad bu çocuğun büyüdüğü zaman sonunun küfre varacağını dile getirmektir. Bundan dolayı Hz. Hızır (a.s.) onu öldürmüştür. Nitekim “Bu çocuğun onları azgınlık ve inkâra sürüklemesinden korktuk.” ilahî buyruğu da buna delalet etmektedir. İbn Abbâs’a dayandırılan tefsiri kıraatte ise bu çocuğun kâfir olduğu açıkça geçmektedir.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ۝٨٣

83- “Sana Zülkarneyn hakkında soru sorarlar. De ki: Size ondan bir hatıra okuyacağım!”

{ وَيَسْأَلُونَكَ } “Sana soru sorarlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehli.

{ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ } “Zülkarneyn hakkında.” Zülkarneyn’in haberi hakkında.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ سَأَتْلُوا عَلَيْكُمْ } “Size okuyacağım.” Size okuyacağım.

{ مِنْهُ } “Ondan.” Onun haberinden.

{ ذِكْرًا } “Bir hatıra.” Açıklama.

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ۝٨٤

84- “Biz onu yeryüzünde güçlü kıldık ve ona her şey için bir sebep (çıkış yolu) verdik.”

{ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ } “Biz onu güçlü kıldık.” Onu kudret sahibi kıldık.

{ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ } “Yeryüzünde ve ona verdik.” Ona bahsettik.

{ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا } “Her şey için bir sebep (çıkış yolu).” Yolun ve menzillerin bilinmesini.

فَاتَّبَعَ سَبَبًا ۝٨٥

85- “O da bir yola girdi.”

{ فَاتَّبَعَ سَبَبًا } “O da bir yola girdi.” O da bir yola girdi.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ

حُسْنًا ۝٨٦

86- “Sonunda güneşin battığı yere ulaşınca, onu kara bir balçıkta batar buldu. Onun yanında bir kavme rastladı. Dedik ki: ‘Ey Zülkarneyn! Onları ya cezalandırırsın, ya da iyilik yolunu tutarsın!’”

{ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ } “Sonunda güneşin battığı yere ulaşınca.” Güneşin batışı esnasında ulaştığı yere.

{ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ } “Onu kara bir balçıkta batar buldu.” Sıcak bir balçıkta.¹⁰ Sözcük elifsiz olarak ‘hemietin’ şeklinde okunursa kara kokuşmuş çamur anlamında olduğu da söylenmiştir.

{ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا } “Onun yanında bir kavme rastladı.” Kâfir.

{ قُلْنَا يَا ذَا الْقُرْنَيْنِ } “Dedik ki: ‘Ey Zülkarneyn.’” Ona ilham ettik.

{ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ } “Onları ya cezalandırırsın.” Onları lâ ilâhe illallâh deyinceye kadar öldür.

{ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا } “Ya da iyilik yolunu tutarsın.” Maruf yolunu tutarsın da onları affeder ve onları bulunduğu hal üzere bırakırsın.

قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿١٧﴾

87- “(Zülkarneyn, onlara) dedi: ‘Kim haksızlık yaparsa onu cezalandırırız; sonra o, Rabbinin huzuruna döndürülür, O da ona görülmemiş bir azap verir.’”

{ قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ } “(Zülkarneyn, onlara) dedi: “Kim haksızlık yaparsa.” Allah’ı inkâr ederse.

{ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ } “Onu cezalandırırız.” Dünyada öldürülme ile,

{ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ } “Sonra o, Rabbinin huzuruna döndürülür.” Ahirette.

{ فَيُعَذِّبُهُ } “O da ona bir azap verir.” Cehennem azabı ile.

¹⁰ İlk anlamın verilebilmesi sözcüğün “Hamietin” şeklinde, ikinci anlamın verilebilmesi için ise sözcüğün “Hamietin” olarak okunması gerekir. İbn Asım, Hamza, Amir ve Kisai sözcüğü “Hamietin” şeklinde hemzesiz ve ‘ha’ harfinin üstünü ile okumuşlardır.

{عَذَابًا نُكْرًا} “Görülmemiş bir azap.” Şiddetli.

وَأَمَّا مَنْ أَمَنَّ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءٌ الْحُسْنَىٰ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾

88- “Fakat inanıp iyi iş yapan kimseye de en güzel karşılık vardır. Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleyeceğiz.”

{وَأَمَّا مَنْ أَمَنَّ} “Fakat inanıp kimseye de.” Allah’a.

{وَعَمِلَ صَالِحًا} “İyi iş yapan.” Halisane bir şekilde.

{فَلَهُ جَزَاءٌ الْحُسْنَىٰ} “En güzel karşılık vardır.” Ahirette cennet.

{وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا} “Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleyeceğiz.” Maruf olanı.

﴿٨٩﴾ ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا

89- “O yine bir yol tuttu.”

{ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا} “O yine bir yol tuttu.” Doğu yönüne doğru tekrar yol almaya başladı.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سَبِيلًا ﴿٩٠﴾

90- “Sonunda güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu, kendileri için güneşe karşı bir örtü yapmadığımız bir kavim üzerine doğar buldu.”

{حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سَبِيلًا} “Sonunda güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu, kendileri için güneşe karşı yapmadığımız bir kavim üzerine doğar buldu.” Onlarla güneş arasında.

{سَبِيلًا} “Bir örtü.” Ne dağ, ne ağaç, ne elbise. Hakka karşı kör ve çıplak. Bu kavme Târic, Tavil ve Mensek denilmiştir.

﴿٩١﴾ كَذَلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا

91- “İşte, (Zülkarneyn’in gücü) böyleydi! Onun yanında daha nice bilgi ve yetki bulunduğunu biliyorduk.”

{ كَذَلِكَ } “İşte, (Zülkarneyn’in gücü) böyleydi.” Batıya ulaştığı gibi doğruya da ulaştı.

{ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا } “Onun yanında daha nice bilgi ve yetki bulunduğunu biliyorduk.” Onun katındaki haber ve açıklamayı biz biliyorduk.

﴿٩٢﴾ ثُمَّ اتَّبَعَ سَبِيلًا

92- “O yine bir yol tuttu.”

{ ثُمَّ اتَّبَعَ سَبِيلًا } “O yine bir yol tuttu.” Doğu tarafına, Rum tarafına doğru yol almaya başladı.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ
يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾

93- “Sonunda, iki set arasındaki bir yere ulaştınca, onların önünde hemen hiç söz anlamayan bir kavim buldu!”

{ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ } “Sonunda, iki set arasındaki bir yere ulaştınca.” İki dağ arasında.

{ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا } “Onların önünde buldu.” İki dağın önünde.

{ قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا } “Hemen hiç söz anlamayan bir kavim.” Başkalarının sözlerini hiç anlamayan.

قَالُوا يَا ذَا الْقُرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ
نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾

94- “Onlar dediler ki: ‘Ey Zülkarneyn! Ye’cüc ve Me’cüc, bu yerde bozgunculuk yapıyor. Bizimle onların arasına bir set yapman için sana bir vergi verelim mi?’”

{ قَالُوا } “Onlar dediler ki.” Tercümana.

{ يَا ذَا الْقُرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ } “Ey Zülkarneyn! Ye’cüc ve Me’cüc, bu yerde bozgunculuk yapıyor.” Bizim yurdumuzda. Taze hurmalarımızı yiyorlar, kuru hurmalarımızı taşıyorlar, evladlarımızı öldürüyorlardı.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Bu yerde bozgunculuk yapıyor.” Yani insanları yiyor. Ye’cüc bir adam idi. Me’cüc de bir adam idi. Bu iki kişi Yafes oğullarından idiler. Çokluklarından dolayı onlara Ye’cüc ve Me’cüc denilmiştir.

{ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا } “Sana bir vergi verelim mi?” Karşılık. Âyet elifsiz olarak okunursa ücret anlamına da gelir.

{ عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا } “Bizimle onların arasına bir set yapman için.” Set/engel.

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ

رَدْمًا ٩٥

95- “O dedi ki: ‘Rabbimin bana vermiş olduğu imkânlar daha hayırlıdır. Siz bana gücünüzle yardım edin de sizinle onlar arasına sağlam bir set yapayım.’”

{ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ } “O dedi ki: Bana vermiş olduğu imkânlar.” Beni ona mâlik kıldığı şeyler.

{ رَبِّي } “Rabbimin.” Ve bana bahsettiği.

{ خَيْرٌ } “Daha hayırlıdır.” Sizin bana sunmuş olduğunuz ücretten daha hayırlıdır.

{ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ } “Siz bana gücünüzle yardım edin de.” Dediler ki, “Bizden hangi kuvveti istiyorsun?” Hazret-i Zülkarneyn ise “Demircilerin aleti” diye karşılık verdi.

{ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا } “Sizinle onlar arasına sağlam bir set ya-
payım.” Set.

أَتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا
حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ أَتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾

96- “Bana demir kütleleri getirin!’ İki dağın arasını aynı düzeye ge-
tirince, ‘Körükleyin!’ dedi. Sonunda demir kor haline gelince de,
‘Bana, erimiş bakır getirin, üzerine dökeyim!’ dedi.”

{ أَتُونِي } “Bana getirin!” Bana veriniz.

{ زُبَرَ الْحَدِيدِ } “Demir kütleleri.” Demir parçaları.

{ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ } “İki dağın arasını aynı düzeye getirince.”
Dağın iki yanını.

{ قَالَ } “Dedi.” Onlara.

{ انْفُخُوا } “Körükleyin.” Onlar da ona ateşi atarak körüklediler.

{ حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا } “Sonunda demir kor haline gelince de.” Diyor ki
demir, ateş gibi oldu. Bazısı birbirinin içine gitti.

{ قَالَ أَتُونِي } “Bana, getirin, dedi.” Bana veriniz.

{ أُفْرِغْ عَلَيْهِ } “Üzerine dökeyim.” Duvara dökeyim.

{ قِطْرًا } “Erimiş bakır.” Sarı bakır, tunç.¹¹

¹¹ a) İmam Buhârî der ki; { حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ } “İki dağın arasını aynı düzeye
getirince.” İki dağ arasını aynı seviyeye getirince demektir. Buhârî, Kitâbü'l-
Enbiyâ, 7. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî { بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ } “Dağın iki yanı arası” buyruğu hakkında Ali
ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “İki dağ arası.”
Tefsirü't-Taberî, c. 16, s. 25.

c) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs { أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا } “Üzerine erimiş bakır dökeyim”
buyruğu hakkında şöyle dedi: “Kıtra sözcüğü erimiş bakır demektir.” Buhârî,
Kitâbü'l-Enbiyâ, 7. Bâb.

﴿٩٧﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا

97- “Artık (Ye’cüc ve Me’cüc) bu engeli ne aşabildiler, ne de delmeye güç yetirebildiler.”

{ فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ } “Artık (Ye’cüc ve Me’cüc) bu engeli ne aşabildiler.” Onun üstünden gelmeye güç yetiremezler.

{ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا } “Ne de delmeye güç yetirebildiler.” En alt noktasından.

قَالَ هَذَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ﴿٩٨﴾

98- “(Zülkarneyn) dedi: ‘Bu, Rabbimin (size olan) bir lütfudur. Bununla birlikte, Rabbimin belirlediği zaman gelince O, bu seddi yerle bir eder. Çünkü Rabbimin sözü gerçektir.’”

Bu haberi Taberî Atiyye el-Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. Atiyye el-Avfî, İbn Abbâs’ın “Kıtır” sözcüğünün nühas/bakır anlamına geldiğini söylediğini aktarır. *Tefsîrû’t-Taberî*, c.16, s. 24. Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan Taberî’nin yaptığı nakillerin zayıf olduğunu söylemiştik. Hâfız ibn Hacer ise şöyle der: “İbn Ebî Hatem İkrime’ye varan sahih bir isnad ile İbn Abbâs’tan mevsul/muttasıl olarak rivayet etmiştir.” *Fethü'l-Barî*, c. 6, s. 385.

d) Allah azze ve celle yeryüzünün doğu bölgelerine ulaşan ve ulaştığı bölge halkının kendisinden kendileri ile Ye’cüc ve Me’cüc kavmi arasına bir sed yapmalarını istediği Hz. Zülkarneyn’i anlatmaktadır. Zülkarneyn ise bu isteği yerine getirmek amacıyla (أَتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ) “Bana, demir kütleleri getirin.” dedi. Nitekim İbn Cerir “Zübere'l-Hadid” ifadesini demir kütleleri olarak tefsir etmiştir. *Tefsîrû't-Taberî*, c. 16, s. 26. Topluluk kendisine demir kütlelerini getirince Hz. Zülkarneyn demir kütlelerini iki dağ arasına yerleştirdi. Nihayet dağın iki yanı arasını aynı seviyeye getirdi. Yani dağın en üst seviyesini demirle dümdüz etti. Sonra da “Üfleyin” dedi. Yani ateşi bu demire üfleyin/körükleyin ki ateşe dönüşsün. Şiddetli ateşten dolayı (حَتَّى إِذَا جَعَلَهُ نَارًا) ‘Artık onu kor haline sokunca’ (قَالَ أَتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قَطْرًا) “Getirin bana, üzerine bir miktar erimiş bakır dökeyim dedi.” Daha sağlam olsun diye ve seviyesi daha pekişsin diye erimiş bakır kütlelerini döktü. Öyle bir derecede sağlam oldu ki artık aşmaya ve delmeye güçleri yetmedi. (فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا) “Bu sebeple onu ne aşmaya muktedir oldular ne de onu delebildiler.” (17/el-Kef/97).

{ هَذَا قَالَ } “(Zülkarneyn) dedi: Bu.” Duvar.

{ رَحْمَةً } “(Size olan) bir lütfudur.” Nimetidir.

{ مِنْ رَبِّي } “Rabbimin.” Size.

{ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي } “Bununla birlikte, Rabbimin belirlediği zaman gelince.” Ye’cüc ve Me’cüc’ün haberi.

{ جَعَلَهُ دَكَّاءَ } “O, bu seddi yerle bir eder.” Kırık.

{ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي } “Çünkü Rabbimin sözü.” Çıkışına ilişkin.

{ حَقًّا } “Gerçektir.” Doğrudur, gerçekleşecektir.

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ

جَمْعًا ٩٩

99- “O gün, insan kitlelerini dalgalanır bir halde bırakmışsınız. Sura da üflenmiştir ve onları hep bir araya toplamışsınız. .”

{ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ } “O gün, insan kitlelerini bırakmışsınız.” Çıkış gününde. Ondan çıkışa güçleri yetmediğinden dolayı Rum’dan dönüş günü olduğu da söylenmiştir.

{ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ } “Dalgalanır bir halde.”¹² Hücum eder bir halde.

{ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا } “Sura da üflenmiştir ve onları hep bir araya toplamışsınız.” Bütününü.

وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ١٠٠

100- “O gün cehennemi inkârcılarla yüz yüze getiririz.”

{ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ } “Cehennemi getiririz.” Cehennemi açarız.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

¹² “Fi ba’din” sözcükleri tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{لِلْكَافِرِينَ} “İnkârcılarla.” Girişlerinden önce.

{عَرَضًا} “Yüz yüze.” Açarak.

الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ

سَمْعًا ﴿١٠١﴾

101- “Çünkü onların, Beni anmaya karşı gözleri perdeli idi ve (Kur’an’ı) dinlemeye de tahammülleri yoktu.”

{الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ} “Çünkü onların, gözleri perdeli idi.” Kör idi.

{عَنْ ذِكْرِي} “Beni anmaya karşı.” Benim tevhidime ve Kitabıma.

{وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا} “Ve (Kur’an’ı) dinlemeye de tahammülleri yoktu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e olan kinlerinden dolayı Kur’an kıraatine kulak vermeye.

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا

أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

102- “İnkâr edenler, beni bırakıp da kullarımı koruyucular edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi, inkâr edenler için bir konaklama yeri olarak hazırladık.”

{أَفَحَسِبَ} “Mi sandılar?” Zann mı ediyorlar?

{الَّذِينَ كَفَرُوا} “İnkâr edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي} “Kullarımı edineceklerini.” Kullarıma ibadet etmeyi.

{مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ} “Beni bırakıp da koruyucular.” Rabler. Onlara dünyada ve ahirette fayda vermek suretiyle.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Âyet (أَفَحَسِبْ) şeklinde okunursa “Kâfirlere yetmez mi?” “İnkâr edenler kullarımı edinecekler.” Kullarıma ibadet edecekler. “Benim dışımda.” Benim taatimin dışında. “Koruyucular.” Rabler.

{ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا } “Biz cehennemi, inkâr edenler için bir konaklama yeri olarak hazırladık.” Menzil olarak.

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾

103- “De ki: ‘Yaptıkları işlerde en çok ziyana uğrayanların kimler olduğunu size bildirelim mi?’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ } “Size bildirelim mi?” Size haber verelim mi?

{ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا } “Yaptıkları işlerde en çok ziyana uğrayanların kimler olduğunu.” Ahirette.

الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ

صُنْعًا ﴿١٠٤﴾

104- “(Bunlar) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında bütün çabaları boşa gitmiş olan kimselerdir.”

{ الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيُهُمْ } “Bütün çabaları boşa gitmiş olan kimselerdir.” Amelleri boşa gitmiş olanlardır.

{ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Dünya hayatında.” Bunlar haricilerdir. Sevami’ (manastır) ehli olduğu da söylenmiştir.

{ وَهُمْ يَحْسَبُونَ } “Sandıkları halde.” Zannetmektedirler.

{ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا } “(Bunlar) iyi işler yaptıklarını.” Sâlih amel işlediklerini.

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا تُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾

105- “İşte onlar, Rablerinin âyetlerini ve O’nun huzuruna çıkmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir. Artık kıyâmet gününde biz de onlara bir değer vermeyiz.”

{ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ } “İşte onlar, Rablerinin âyetlerini inkâr eden.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ وَلِقَائِهِ } “Ve O’nun huzuruna çıkmayı.” Ölümünden sonra dirilişi.

{ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ } “Bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir.” İyilikleri.

{ فَلَا تُقِيمُ لَهُمْ } “Artık biz de onlara vermeyiz.” Amelleri için.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْنًا } “Kıyâmet gününde bir değer.” Mizan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kıyâmet gününde amellerinden zerre miktarınca tartılma olmaz.

ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُؤًا ﴿١٠٦﴾

106- “İşte inkâr ettikleri, âyetlerimi ve elçilerimi alay konusu yaptıkları için, onların cezası cehennemdir.”

{ ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا } “İşte inkâr ettikleri, için, onların cezası cehennemdir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي } “Âyetlerimi yaptıkları.” Kitabımı.

{ وَرُسُلِي } “Ve elçilerimi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve diğer resûllerimi.

{ هُزُؤًا } “Alay konusu.” Alay ve istihza.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾

107- “İman eden ve iyi işler yapanlara gelince; onların konaklama yeri Firdevs cennetleridir.”

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman eden gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Ve iyi işler yapanlara.” Kendileriyle rableri arasındaki taatta.

{ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ } “Onların Firdevs cennetleridir.” Derece bakımından en üstünü.

{ نُزُلًا } “Konaklama yeri.” Menzili.

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حَوْلًا

108- “Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler.”

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.” Orada ikamet edicidirler.

{ لَا يَبْغُونَ عَنْهَا } “Hiç istemezler oradan.” Talep etmezler.

{ حَوْلًا } “Ayrılmak.” Dönüşümü.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ

كَلِمَاتِ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا

109- “De ki: ‘Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa ve bir o kadarını daha getirip katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden önce, deniz tükenir.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Yahudiler için.

{ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي } “Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa.” Rabbimin ilmi için.

{ لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي } “Rabbimin sözleri tükenmeden önce, deniz tükenir.” Ve Rabbimin tedbiri anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا } “Ve bir o kadarını daha getirip katsak.” Fazlasıyla.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

110- “De ki: ‘Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana İlâhınızın tek bir İlâh olduğu vahyolunuyor. Artık kim Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa iyi iş yapsın ve Rabbine kullukta kimseyi ortak koşmasın!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ } “Ben de ancak sizin gibi bir insanım.” Sizin gibi bir insan.

{ يُوحَىٰ إِلَيَّ } “Bana vahyolunuyor.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) bana vahy ediyor.

{ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ } “İlâh’ınızın tek bir İlâh olduğu.” Çocuksuz ve ortaksız.

{ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ } “Artık kim Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa.” Ölümden sonra dirilişten korkarsa.

{ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا } “İyi iş yapsın.” Kendisiyle Rabbi arasında hâlis olarak.

{ وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا } “Ve Rabbine kullukta kimseyi ortak koşmasın.” Riyakâr davranmasın. Rabbine ibadete kimseyi ortak katmasın.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Rabbine taata kimseyi katmasın.

Âyet-i kerime Cündüb ibn Züheyr el-Amirî hakkında nazil olmuştur.

Hazret-i Meryem'in zikredildiği sûrelerdendir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 98, sözcük sayısı 962 ve harf sayısı 3.302'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

كَهَيِّعَصَ ١

1- “Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Meryem Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ كَهَيِّعَصَ } “Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.” Diyor ki: Kendisiyle kendi nefsinin övdüğü bir övgüdür. Kâfi, Hâdi, Alîm ve Sâdık'tır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Kâf.” Mahlukatına yetendir. “Hâ.” Mahlukatına hidayet bahşeden. “Yâ.” Allah Teâlâ'nın mahlukatına uzattığı eli/yardımlı. “Ayn.” Mahlukatının işlerini/durumlarını bilen. “Sâd.” Sözüne sâdık olandır.

Şu anlam da verilmiştir: “Kâf.” Kerîm'den. “Hâ.” Hidayet bahşeden Hâdi'den, “Yâ.” Halîm'den. “Ayn.” Alîm. “Sâd.” Sâdık'tandır. “Sâd”ın Sâduk'tan olduğu da söylenmiştir. Kâf, hâ, yâ, ayn, sâd'ın kendisiyle yemin edilen bir yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكْرِيًا ٢

2- “Bu, Rabbinin Zekeriyya kuluna olan rahmetini anmadır.”

{ ذَكَرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ } “Bu, Rabbinin rahmetini anmadır.” Diyor ki, bu, Rabbinin zikridir.

{ عَبْدُهُ زَكَرِيَّا } “Zekeriyya kuluna olan.” Kendisine çocuk vermekle ona rahmetidir. Cümlede bir takdim ve tehir bulunmaktadır.

٣ اِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا

3- “Hani o, Rabbine gizli bir sesle nida etmiş,”

{ اِذْ نَادَى رَبَّهُ } “Hani o, Rabbine nida etmiş.” Hazret-i Zekeriyya Rabbine mihrapta dua etmişti.

{ خَفِيًّا نِدَاءً } “Gizli bir sesle.” Nidasını kavminden gizlemiş ve sır halinde tutmuştur.

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاسْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ٤

4- “Demmişti ki: ‘Ey Rabbim! İşte ben, kemiklerim zayıfladı, yaşlılıktan saçlarım ağardı. Ey Rabbim! Sana yaptığım dua sayesinde hiç bedbaht olmadım.’”

{ قَالَ رَبِّ } “Demmişti ki: ‘Ey Rabbim.’” Ey Rabbim.

{ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي } “İşte ben, kemiklerim zayıfladı.” Bedenim zayıfladı.

{ وَاسْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا } “Yaşlılıktan saçlarım ağardı.” Başım ağarmaya başladı.

{ وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا } “Ey Rabbim! Sana yaptığım dua sayesinde hiç bedbaht olmadım.” Diyor ki, senin katında ey Rabbim duamla hüsrana uğramadım.

وَأَنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي
مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾

5- “Gerçekten ben arkamdan yerime geçecek yakınlarımdan endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Bu yüzden bana katından, yerime geçecek bir velî (oğul) ver.”

{ وَأَنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ } “Gerçekten ben yerime geçecek yakınlarımdan endişe ediyorum.” Vârislerden.

{ مِنْ وَرَائِي } “Arkamdan.” Benim ardımdan din reisliğimi ve meleketumu miras alacak bir varisin olmamasından.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: (خِفْتُ) sözcüğü (خَفْتُ) şeklinde okunursa vârislerim azaldı.

{ وَكَانَتِ امْرَأَتِي } “Karım da.” Karım İmran ibn Masan’ın kızı Meryem’in annesinin kız kardeşi olan Hanne.

{ عَاقِرًا } “Kısırdır.” Çocuk vermekten aciz olup kısırdır.

{ فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ } “Bu yüzden bana katından, yerime geçecek ver.” Kendi katında.

{ وَلِيًّا } “Bir velî (oğul).” Oğul.

يَرْثِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾

6- “Ki o, bana vâris olsun ve Yakub oğullarına da vâris olsun! Hem de onu ey Rabbim rızana lâyük kıl!”

{ يَرْثِي } “Ki o, bana vâris olsun.” Benim din reisliğime ve mekânıma.

{ وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ } “Ve Yakub oğullarına da vâris olsun.” Eğer onların ceberrutu ve mülkü varsa. Zira Âl-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm) Hazret-i Yahya (‘aleyhi’s-selâm)’ın dayıları idiler.

{وَأَجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا} “Hem de onu ey Rabbim rızana lââyık kıl!” Razi olunmuş sâlih kıl.

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾

7- “(Allah dedi): ‘Ey Zekeriyya! Biz sana bir oğul müjdeliyoruz, adı Yahya’dır. Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık!’”

Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ona nida ederek şöyle buyurdu.

{يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ} “(Allah dedi): Ey Zekeriyya! Biz sana bir oğul müjdeliyoruz.” Bir çocuğu.

{اسْمُهُ يَحْيَى} “Adı Yahya’dır.” Annesinin rahmini diriltmesinden dolayı Yahya olarak isimlendirilmiştir.

{لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا} “Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık.” Yani Hazret-i Zekeriyya için Yahya isminde bir çocuk Yahya (‘aleyhi’s-selâm)’dan önce vermedik. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hazret-i Yahya (‘aleyhi’s-selâm)’dan önce hiçbir kimse Yahya ismiyle isimlendirilmemiştir.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki; {لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا} “Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık!” buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle dedi: “Semiyyen sözcüğü mislen (eş ve benzer) demektir.” Buhârî, Kitâbü'l-Enbiyâ 43. Bâb.

b) Hâfız ibn Hacer der ki; İbn Ebî Hatem bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan mevsul olarak aktarmıştır. İbn Ebî Hatem {لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا} “Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık!” buyruğu hakkında İbn Abbâs’ın şöyle dediğini rivayet eder: “Sen onun bir eşinin veya bir benzerinin olduğunu biliyor musun?”

Semmak ibn Harb’dan, o da İkrime’den, o da İbn Abbâs’tan, rivayetine göre İbn Abbâs {لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا} “Daha önce ona kimseyi adaş yapmadık.” buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Yahya (a.s.)’dan önce hiçbir kimse onun dışında Yahya ismi ile isimlendirilmemişti.” Fethü'l-Barî, c. 6, s. 468. Ebû Abdullah Hâkim en-Nisâbü’rî, bu haberi uzun bir hadis olarak Abdullah ibn Mes’ud’dan rivayet ettikten sonra şöyle der: Bu hadis Müslim’in şartına göre sahih olduğu halde her ikisi de tahriç etmemişlerdir. Zehebi de Hakim’in bu yargısına muvafakat göstermiştir. El-Müstedrek, c. 2, s. 590, Kitâbü't-Tarih, “Yahya (a.s.)’ın zikri” bâbı.

c) {لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا} “Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık!” buyruğu hakkında bazı rivayetlerde geçtiği üzere kendisinden önce hiçbir kimse bu ismi

قَالَ رَبِّ اُنِّى يَكُونُ لِىْ غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَاَتِىْ عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ۝۸

8- “(Zekeriyya) dedi: ‘Ey Rabbim! Karım kısır ve ben de yaşlılığın son sınırında ulaşmışken, benim nasıl oğlum olabilir?’”

{ قَالَ } “(Zekeriyya) dedi.” Hazret-i Zekeriyya (‘aleyhi’s-selâm) Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ رَبِّ } “Ey Rabbim.” Ey Rabbim ve efendim.

{ اُنِّى يَكُونُ لِىْ غُلَامٌ } “Benim nasıl oğlum olabilir?” Benim nereden bir çocuğum olacak ki.

{ وَكَانَتِ امْرَاَتِىْ } “Karım.” Karım olmuştur.

{ عَاقِرًا } “Kısır.” Çocuk doğurmaz.

{ وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا } “Ve ben de yaşlılığın son sınırında ulaşmışken.” Kurulukta. Âyetin sözcüğün “İtiyya” şeklinde okunması halinde, yaşım yetmiş iki yaşına ulaşmıştır anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالَ كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلٰى هَيِّئٍ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ۝۹

almamıştır. Diğer bir ifade ile Allah azze ve celle bu ismi onun için seçmiş ve kendisinden önce insanlar arasında bu isim tanınmamıştır.

d) Âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs’tan başka bir yorum da bulunmaktadır. İbn Cerir Ali ibn Ebî Talha kanalıyla (لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا) “Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık!” buyruğu hakkında İbn Abbâs’tan, şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Bu kısır kadınlar onun gibi bir evlat doğurmadı.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 49.

e) Ancak bu iki görüşün tercih edilir olanı ilkidir. Zira ilk rivayet hem iki kannaalla gelmektedir. Hem de ikinci haberin metninde de sıkıntı bulunmaktadır. Zira Hz. Yahya (a.s.)’dan önce Hz. İshak da kısır bir anneden dünyaya gelmiştir ki, İbn Abbâs’ın böyle bir bilgiden gafil olması son derece uzak bir olasılıktır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: فَاقْبَلْتِ امْرَأَتَهُ فِي صِرَّةٍ فَصَكَتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ (فَاقْبَلْتِ امْرَأَتَهُ فِي صِرَّةٍ فَصَكَتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ) “Karısı (Sare) bir çılgılık atarak geldi ve elini yüzüne vurarak, ‘Ben kısır, yaşlı bir kadınam, nasıl çocuğum olur?’ dedi.” (51/ez-Zâriyât/29).

9- “Dedi: ‘Öyledir, ama Rabbin diyor ki: O bana göre kolaydır, nitekim bundan önce de, sen hiçbir şey değilken seni yarattım!’”

{ قَالَ } “Dedi.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ona şöyle buyurdu;

{ كَذَلِكَ } “Öyledir.” Sana dediğim şekildedir.

{ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّئْ } “Ama, Rabbin diyor ki: O bana göre kolaydır.” Yani onun yaratılması bana kolaydır.

{ وَقَدْ خَلَقْتُكَ } “Nitekim seni yarattım.” Ey Zekeriyya seni yarattım.

{ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا } “Bundan önce de sen hiçbir şey değilken.” Hazret-i Yahya (‘aleyhi’s-selâm)’dan önce.

﴿ ١٠ ﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا

10- “(Zekeriyya) dedi: ‘Ey Rabbim! Öyleyse bana bir işaret ver!’ Allah da, ‘Senin işaretin, sağlam olduğun halde üç gün boyunca, insanlarla konuşmamandır.’ dedi.”

{ قَالَ رَبِّ } “(Zekeriyya) dedi: Ey Rabbim.” Ey Rabbim.

{ اجْعَلْ لِي آيَةً } “Öyleyse bana bir işaret ver!” Karım hamile olduğunda bir alamet ver.

{ قَالَ آيَتُكَ } “(Allah da) ‘Senin işaretin’ dedi.” Alametin.

{ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ } “İnsanlarla konuşmamandır.” İnsanlarla konuşmaya gücünün yetmemesidir.

{ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا } “Sağlam olduğun halde üç gün boyunca.” Dilsiz ve hasta olmayıp sağlıklı olduğun halde.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿ ١١ ﴾

11- “Bunun üzerine, (Zekeriyya) mabetten kavminin yanına çıkıp onlara, ‘Sabah akşam Allah’ı tesbih edin!’ diye işaret etti.”

{ فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ } “Bunun üzerine, (Zekeriyya) mabetten kavminin yanına çıkıp.” Mescidden.

{ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ } “Onlara, işaret etti.” Onlara işaret etti. Âyetin “Onlar için yere yazdı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا } “Sabah akşam Allah’ı tesbih edin, diye.” Sabah ve akşam O’na namaz kılınız.

يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾

12- “Ey Yahya! Kitaba sımsıkı sarıl!” (dedik) ve ona daha çocuk iken hikmet verdik.”

{ يَا يَحْيَى } “Ey Yahya(dedik).” Allah Teâlâ Hazret-i Yahya (‘aleyhi’s-selâm)’a ergenlik çağına gelip idrak ettikten sonra.

{ خُذِ الْكِتَابَ } “Kitaba sarıl!” Tevrat kitabındakilerle amel et.

{ بِقُوَّةٍ } “Sımsıkı.” Sürekli bir şekilde ve didinerek.

{ وَآتَيْنَاهُ } “Ve ona verdik.” Ona, yani Hazret-i Yahya’ya bahsettik.

{ الْحُكْمَ } “Hikmet.” Anlayış ve ilim.

{ صَبِيًّا } “Daha çocuk iken.” Küçüklüğünde.

وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾

13- “Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı ve arınmışlık da (verdik). O, çok sakınan bir kimse idi.”

{ وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا } “Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı (verdik).” Ona katımızdan anne-babasına karşı bir rahmet verdik.

{ وَزَكَاةً } “Ve arınmışlık da.” Her ikisine karşı doğruluk. Dininde salah olduğu da söylenmiştir.

{ وَكَانَ تَقِيًّا } “O, çok sakınan bir kimse idi.” Rabbine itaat edici.

وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾

14- “Ana babasına karşı iyi davranırdı, zorba ve isyankâr değildi.”

{ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ } “Ana babasına karşı iyi davranırdı.” Anne-babasına karşı lütufkâr.

{ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا } “Zorba değildi.” Dininde zorba gazaplandığında ise öldürücü değildi.

{ عَصِيًّا } “Ve isyankâr.” Rabbine isyankâr.

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

15- “Doğduğu gün, öleceği gün ve dirileceği gün ona selam olsun!”

{ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ } “Ona selam olsun.” Katımızdan Yahya (‘aleyhi’s-selâm)’a esenlik, bağışlanma ve mutluluk olsun.

{ يَوْمَ وُلِدَ } “Doğduğu gün.” Doğduğunda.

{ وَيَوْمَ يَمُوتُ } “Öleceği gün.” Öldüğünde.

{ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا } “Ve dirileceği gün.” Kabirden çıkartılarak dirildiğinde.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ اتَّيَبَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾

16- “Kitap’ta Meryem’i de an. Hani o, ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti.”

{ وَاذْكُرْ } “An.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ فِي الْكِتَابِ } “Kitap’ta.” Kur’an’da.

{ مَرْيَمَ } “Meryem’i de.” Meryem (‘aleyhi’s-selâm)’ın haberini.

{ إِذِ اتَّيَبَتْ } “Ayrılarak çekilmişti.” Ayrılmış ve bir köşeye çekilmişti.

{ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا } “Hani o, ailesinden doğu tarafında bir yere.” Evlerinin doğu tarafına.

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا

سَوِيًّا ﴿١٧﴾

17- “Sonra onlarla kendi arasına bir perde çekti. Biz ona ruhumuzu (Cebrail’i) gönderdik; o, ona tam bir insan şeklinde göründü.”

{فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ} “Sonra onlarla kendi arasına çekti.” Ehline karşı bir perde sarkıttı.

{حِجَابًا} “Bir perde.” Örtü edildi ki, orada âdet döneminden çıktığından dolayı gusül abdesti alsın.

{فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا} “Biz ona gönderdik.” Ayrıldıktan sonra.

{رُوحَنَا} “Ruhumuzu (Cebrail’i).” Elçimiz Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{فَتَمَثَّلَ لَهَا} “O, ona göründü.” Meryem’e benzedi.

{بَشَرًا سَوِيًّا} “Tam bir insan şeklinde.” Eksiksiz tam bir genç sûretinde.

قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾

18- “(Meryem) dedi: ‘Ben senden o çok merhametli olan Allah’a sığınırım. Eğer O’ndan korkuyorsan (bana dokunma)!’”

{قَالَتْ} “(Meryem) dedi.” Hazret-i Meryem (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{إِنِّي أَعُوذُ} “Ben sığınırım.” İmtina ederim.

{بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا} “Senden o çok merhametli olan Allah’a. Eğer O’ndan korkuyorsan (bana dokunma).” Rahmân’a itaat edici isen.

Denilmiştir ki, “Takiy” kötü bir adamın ismi idi. Hazret-i Meryem (‘aleyhi’s-selâm) gördüğü şahsın o adam olduğunu zannetti. Bundan dolayı ondan Allah Teâlâ’ya sığındı.

قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكَ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾

19- "(Melek) dedi: 'Ben sadece sana tertemiz bir oğlan çocuğu bağışlamak için, Rabbinin gönderdiği bir elçiyim.'"

{ قَالَ } "(Melek) dedi." Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) Meryem'e şöyle buyurdu.

{ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكَ } "Ben sadece sana bağışlamak için, Rabbinin gönderdiği bir elçiyim." Allah Teâlâ sana bağışlaması için.

{ غُلَامًا زَكِيًّا } "Tertemiz bir oğlan çocuğu." Sâlih bir evlad.

قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكْ بِغَيِّا ﴿٢٠﴾

20- "(Meryem) dedi: 'Bana hiçbir insan dokunmamışken, benim nasıl çocuğum olabilir? Ben iffetsiz de değilim?'"

{ قَالَتْ } "(Meryem) dedi." Hazret-i Meryem ('aleyhi's-selâm) Cebrail ('aleyhi's-selâm)'a şöyle buyurdu.

{ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ } "Benim nasıl çocuğum olabilir?" Benim nereden bir çocuğum olur ki?

{ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ } "Bana hiçbir insan dokunmamışken." Bana hiçbir erkek dokunmamışken.

{ وَلَمْ أَكْ بِغَيِّا } "Ben iffetsiz de değilim?" Fâcîre bir kadın da.

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّئْ وَلِنَجْعَلَ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾

21- "(Melek) dedi: 'Bu böyledir, ama Rabbin diyor ki: Bu bana göre kolaydır. Hem biz onu katımızdan insanlar için bir mucize ve bir rahmet kılacağız. Üstelik bu, önceden kararlaştırılmış bir iştir!'"

{ قَالَ } "(Melek) dedi." Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ona buyurdu;

{ كَذَلِكَ } “Bu böyledir.” Sana dediğim gibidir.

{ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّئْ } “Ama Rabbin diyor ki: Bu bana göre kolaydır.” Babasız bir şekilde onun yaratılması bana kolaydır.

{ وَلَنَجْعَلَنَّ } “Hem biz onu kılacağız.” Biz onu kılalım diye.

{ آيَةً } “Bir mucize.” Alamet ve bir ibret.

{ لِلنَّاسِ } “İnsanlar için.” İsrailoğulları için babasız bir çocuk.

{ وَرَحْمَةً مِنَّا } “Ve katımızdan bir rahmet.” Ona iman edenler için.

{ وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا } “Üstelik bu, önceden kararlaştırılmış bir iştir.” Babasız bir çocuğun olması gerçekleşecek bir hükümdür.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾

22- “(Meryem) ona gebe kaldı ve bu yükü ile uzak bir yere çekildi.”

{ فَحَمَلَتْهُ } “(Meryem) ona gebe kaldı.” Hazret-i Meryem gebe kaldı. Hazret-i Meryem (‘aleyhi’s-selâm) onu dokuz ay boyunca taşıdı. Gebeliğinin bir gün olduğu da söylenmiştir.

{ فَانْتَبَذَتْ } “Ve çekildi.” Yalnız başına bir köşeye çekildi.

{ بِهِ } “Bu yükü ile.” Onu doğurmak için.

{ مَكَانًا قَصِيًّا } “Uzak bir yere.” İnsanlardan uzak.

فَاجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جُذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مِّنْهُمْ ﴿٢٣﴾

23- “Sonra doğum sancısı onu bir hurma dalına tutunup dayanmaya zorladı. ‘Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!’ dedi.”

{ فَاجَاءَهَا الْمَخَاضُ } “Sonra doğum sancısı onu zorladı.” Doğum onu sığındırdı.

{إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ} “Bir hurma dalına tutunup dayanmaya.” Kuru bir hurma ağacının köküne.

{قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا} “Keşke bundan önce ölseydim dedi.” Bu çocuktan önce. Âyetin “Bugünden önce ölseydim” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا} “De unutulup gitseydim.” Zikredilmeyip terk edilmiş bir şey olmuş olsaydım. Atılan bir hayız bezi olmuş olsaydım anlamına geldiği de söylenmiştir. Düşük olmuş olsaydım anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٢٤﴾ فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا

24- “(Melek, Meryem’e) aşağı tarafından şöyle seslendi: “Tasalanma; Rabbin alt tarafında bir su kaynağı var etti.”

{فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا} “(Melek, Meryem’e) aşağı tarafından şöyle seslendi.” En alt tarafından, Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm).

{أَلَا تَحْزَنِي} “Tasalanma.” Ey Meryem! Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın doğumuna.

{قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا} “Rabbin alt tarafında bir su kaynağı var etti.” Peygamber.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Melek, Meryem’e aşağı tarafından şöyle seslendi.” Eğer harf-i cer olan (مِنْ), (مِنْ) şeklinde mevsul olarak okunursa âyetin anlamı; “İsa (‘aleyhi’s-selâm) “Tasalanma Rabbin alt tarafında bir su kaynağı var etti, yani küçük bir nehir yarattı’ diye seslendi” olur.

﴿٢٥﴾ وَهَٰؤُلَاءِ إِلَيْكَ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطُ عَلَيْكَ رُطْبًا جَنِيًّا

25- “Hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine olgun, taze hurmalar dökülsün!”

{وَهَٰؤُلَاءِ إِلَيْكَ} “Kendine doğru silkele.” Kendine doğru al.

{ بِجَذْعِ النَّخْلَةِ } “Hurma dalını.” Hurma dalının aslını. Onu hareket ettir.

{ تُسَاقِطُ عَلَيْكَ رُطْبًا غَنِيًّا } “Üzerine olgun, taze hurmalar dökülsün!” Terütaze, yumuşak.

فَكُلِّي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرِينِ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾

26- “Artık ye, iç, gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen, ‘Ben, o Rahmân olan Allah’a susma orucu adadım. Onun için bugün hiç kimseyle konuşmayacağım.’ de.”

{ فَكُلِّي } “Artık ye.” Taze hurmadan.

{ وَاشْرَبِي } “İç.” Nehirden.

{ وَقَرِّي عَيْنًا } “Gözün aydın olsun.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın doğumuyla nefsin hoş olsun.

{ فَإِمَّا تَرِينِ مِنَ الْبَشَرِ } “Eğer insanlardan görürsen.” İnsanlardan.

{ أَحَدًا } “Birini.” Bugünden sonra.

{ فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا } “Ben, o Rahmân olan Allah’a susma orucu adadım de.” Sessizlik orucu.

{ فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا } “Onun için bugün hiç kimseyle konuşmayacağım.” Hiçbir insan ile. Bundan sonra da sus ki, senin mazeretini İsa (‘aleyhi’s-selâm) dile getirsin.

فَآتَتْ بِهٖ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾

27- “Sonra (Meryem) onu (İsa’yı) yüklenerek kavmine getirdi. Onlar dediler ki: ‘Ey Meryem, sen gerçekten tuhaf bir iş yaptın!’”

{ فَآتَتْ بِهٖ } “Sonra (Meryem) getirdi.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ قَوْمَهَا } “Kavmine.” Kavmine.

{ تَحْمِلُهُ } “Onu (İsa’yı) yüklenerek.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) o gün kırk günlük idi.

{ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا } “Onlar dediler ki: Ey Meryem, sen gerçekten tuhaf bir iş yaptın.” Büyük bir münker iş işledin.

﴿ ٢٨ ﴾ يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا

28- “Ey Harun’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi, annen de iffetsiz bir kadın değildi!”

{ يَا أُخْتَ هَارُونَ } “Ey Harun’un kız kardeşi.” Ey İbadette Hazret-i Harun’a benzeyen kadın. Hazret-i Harun (‘aleyhi’s-selâm) insanların en örneği sâlih bir adam idi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Harun kötü bir kişi idi. Bundan dolayı Harun ile ona örnek verdiler. Harun’un baba tarafından Hazret-i Meryem (‘aleyhi’s-selâm)’ın kardeşi olduğu da söylenmiştir.

{ مَا كَانَ أَبُوكَ امْرَأَ سَوْءٍ } “Senin baban kötü bir insan değildi.” Zinakâr bir adam değildir.

{ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا } “Annen de iffetsiz bir kadın değildi.” Fısk u fücür işleyen.

﴿ ٢٩ ﴾ فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا

29- “(Meryem) çocuğu gösterdi. Onlar dediler: ‘Biz beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?’”

{ فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ } “(Meryem) çocuğu gösterdi.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) ile konuşsunlar diye ona işaret etti.

{ قَالُوا } “Onlar dediler.” Hazret-i Meryem (‘aleyhi’s-selâm)’a dediler.

{ كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ } “Biz beşikteki nasıl konuşuruz?” Kucakta olan. Âyetin “Döşekte olan” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ صَبِيًّا } “Bir çocukla.” Kırk günlük küçük bir çocukla. Bunun üzerine Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) konuşmaya başladı.

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾

30- “(Çocuk) dedi: ‘Şüphesiz ben Allah’ın kuluyum. O bana kitap verdi ve beni bir peygamber yaptı.’”

{ قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ } “(Çocuk dedi): Şüphesiz ben Allah’ın kuluyum. O bana kitap verdi.” Tevrat’ı ve İncil’i ben annemin karnından dayken bana öğretti.

{ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا } “Ve beni bir peygamber yaptı.” Annemin karnından çıktıktan sonra.

وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ

حَيًّا ﴿٣١﴾

31- “Nerede olursam olayım, beni mübarek kıldı. Yaşadığım sürece bana namaz kılmayı ve zekât vermeyi emretti.”

{ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا } “Beni mübarek kıldı.” Hayrı öğretici.

{ أَيْنَ مَا كُنْتُ } “Nerede olursam olayım.” Nerede olursam ve nerede ikamet edersem.

{ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ } “Bana namaz kılmayı emretti.” Namazı tamamlamayı.

{ وَالزَّكَاةِ } “Ve zekât vermeyi.” Sadakayı.

{ مَا دُمْتُ حَيًّا } “Yaşadığım sürece.” Yaşadığım müddetçe.

وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾

32- “Beni anneme karşı saygılı kıldı ve beni azgın bir zorba yapmadı.”

{ وَبَرًّا بِوَالِدَتِي } “Beni anneme karşı saygılı kıldı.” Anneme karşı lütufkar kıldı.

{ وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا } “Ve beni bir zorba yapmadı.” Dinimde bir zorba, gazap halinde öldürücü kılmadı.

{ شَقِيًّا } “Azgın.” Rabbime isyan edici.

وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمٌ وُلِدْتُ وَيَوْمٌ أَمُوتُ وَيَوْمٌ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾

33- “Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağı gün bana selam olsun!”

{ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمٌ وُلِدْتُ } “Doğduğum gün, bana selam olsun.” Doğduğum gün şeytanın oynamasından bana esenlik,

{ وَيَوْمٌ أَمُوتُ } “Öleceğim gün.” Öldüğümde kabrin sıkmasından.

{ وَيَوْمٌ أُبْعَثُ حَيًّا } “Ve diri olarak kabirden kaldırılacağı gün.” Kabirden diri olarak çıkartılacağı gün.

ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾

34- “İşte gerçek söze göre, hakkında (Yahudilerle Hristiyanların) çekişip durdukları Meryem oğlu İsa budur!”

{ ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ } “İşte Meryem oğlu İsa budur.” İsa ibn Meryem’in haberi.

{ قَوْلَ الْحَقِّ } “Gerçek söze göre.” Hakkın haberine göre.

{ الَّذِي فِيهِ } “Hakkında (Yahudilerle Hristiyanların).” İsa (‘aleyhi’s-selâm) hakkında.

{ يَمْتَرُونَ } “Çekişip durdukları.” Yani Hristiyanların kuşku duydukları. Hristiyanların bir bölümü “İsa Allah’tır”, diğer bir bölümü “O, Allah’ın oğludur”, bir diğer grubu ise “O, Allah’ın ortağıdır” diyor.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ
كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾

35- “Allah’ın bir çocuk edinmesi olacak şey değildir! O, böyle şeylerden uzaktır. O, bir şeyin olmasını dilerse, ona sadece, ‘Ol!’ der, o da hemen olur.”

{ مَا كَانَ لِلَّهِ } “Allah’ın olacak şey değildir.” Allah Teâlâ’ya yaraşmaz.

{ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ } “Bir çocuk edinmesi. O, böyle şeylerden uzaktır.” Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir.

{ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا } “O, bir şeyin olmasını dilerse.” Babasız bir çocuğu yaratmayı dilediğinde.

{ فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ } “Ona sadece, ‘Ol!’ der, o da hemen olur.” Hazreti İsa (‘aleyhi’s-selâm) örneği gibi babasız bir çocuk yaratmak istediğinde. Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) kavmine risaletle geldiğinde “Ben Allah’ın kulu ve O’nun mesihiyim” dedi.

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾

36- “Şüphesiz benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz Allah’tır. Öyleyse O’na ibadet edin. İşte dosdoğru yol budur!”

{ وَإِنَّ اللَّهَ } “Şüphesiz Allah’tır.” O.

{ رَبِّي } “Benim de Rabbim.” Benim yaratıcım ve bana rızık vericidir.

{ وَرَبُّكُمْ } “Sizin de Rabbiniz.” Sizin de yaratıcınız ve size rızık verendir.

{ فَاعْبُدُوهُ } “Öyleyse O’na ibadet edin.” O’nu birleyiniz.

{ هَذَا } “İşte budur.” Size emrettiğim tevhid budur.

{ صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ } “Dosdoğru yol.” Allah Teâlâ’nın razı olduğu dosdoğru din ki, bu din İslam’dır, budur.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ

37- “Ne var ki, fırkalar (Yahudi ve Hristiyanlar) kendi aralarında (İsa konusunda) görüş ayrılığına düştüler. O büyük güne ulaşıldığında, vay o inkâr edenlerin haline!”

{ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ } “Ne var ki fırkalar (Yahudi ve Hristiyanlar) (İsa konusunda) görüş ayrılığına düştüler.” Kâfirler.

{ مِنْ بَيْنِهِمْ } “Kendi aralarında.” Kendi aralarında. Onların bir bölümü “İsa Allah’ın oğludur”, diğer bir bölümü ise “İsa, Allah’ın ortağıdır” dediler.

{ فَوَيْلٌ } “Vay haline.” Veyl, cehennemde irinden ve kandan oluşan bir vadidir. Cehennem ateşinde bir kuyu olduğu da söylenmiştir. “Vay haline” ifadesinin azabın şiddeti anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِلَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenlerin.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) hakkında gruplaşanlara.

{ مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ } “O büyük güne ulaşıldığında.” Kıyâmet gününün azabından.

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصُرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

38- “Onlar bize gelecekleri gün, neler işitecekler, neler görecekler! Fakat o zalimler bugün apaçık bir sapıklık içindedirler!”

{ أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصُرْ } “Neler işitecekler, neler görecekler.” Onlar neler neler işitecekler, neler neler görecekler.

{يَوْمَ يَأْتُونَنَا} “Onlar bize gelecekleri gün.” Kıyâmet gününde Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın Allah olmadığına, O’nun çocuğu ve O’nun ortağı olmadığını işitecekler ve göreceklerdir.

{لَكِنَّ الظَّالِمُونَ} “Fakat o zalimler.” Müşrikler.

{الْيَوْمَ} “Bugün.” Dünyada.

{فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ} “Apaçık bir sapıklık içindedirler.” Açık küfürde. Onlar “İsa (‘aleyhi’s-selâm) Allah’tır” ya da “Allah’ın oğludur” veya “Allah’ın ortağıdır” şeklindeki sözlerini söyleyip dururlar.²

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

39- “Onlar iman etmeyerek gaflet içinde bulunurlarken, insanlارın pişmanlık duyacağı ve işin bitirilmiş olacağı o gün ile onları uyar!”

² a) İmam Buhârî der ki; (أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ) “Neler işitecekler, neler görecekler!” buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle dedi: “Allah şunu buyuruyor: Onlar (yani kâfirler) bu günde (bu dünya gününde hakkı) işitmiyorlar ve görmüyorlar, onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.” İbn Abbâs (أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ) ilahî buyruğunu kastediyor. Kâfirler (işitmenin ve görmenin yarar sağlamayacağı) o kıyâmet gününde pek işitici ve pek görücüdürler. Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Meryem Sûresi’nin Mukaddimesi. Hâfız ibn Hacer der ki; İbn Ebî Hatem bu haberi İbn Cüreyc’den, o da Ata’dan, o da İbn Abbâs’tan oluşan bir senedle muttasıl olarak rivayet etmiştir. *Fethü’l-Barî*, c. 8, s. 427.

b) Bu ifadeler Allah tarafından bir şaşkınlığa uğratma ifadeleridir. Kıyâmet gününde kâfirler diriltildiğinde dünyada işittiklerinden daha keskin bir şekilde işitecek ve dünyadakinden daha keskin bir şekilde göreceklerdir. Gördükleri ve işittikleri her şeyden yararlanacaklardır. Allah azze ve cellenin azametini ve vahdaniyetini büsbütün kavrayacaklardır. Ancak onların bu kavrayışları imtihan yurdu olan dünyada gerçekleşmediğinden dolayı hiçbir yarar elde edemeyeceklerdir. İbn Abbâs işte âyetten geçen lafızların bu anlama ve bu kavrama geldiğini anlatmaktadır. Ancak bu şaşkınlık kâfirlerden daha çok kâfirleri gören mü’min bireylere aittir. Yani dünya hayatında inkâr ettikleri ve karşı durdukları gerçekliklerin kıyâmet gününde onlar tarafından kavrandığını görürnce mü’minler de şaşkınlığa uğrayacaklardır.

{وَأَنْذِرْهُمْ} “Onları uyar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onları korkut.

{يَوْمَ الْحَسْرَةِ} “İnsanların pişmanlık duyacağı o gün ile.” Pişmanlık.

{إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ} “Ve işin bitirilmiş olacağı.” Hesabın bitirileceği cennet ehlinin cennete, cehennem ehlinin cehenneme ve ölümün de boğazlanacağı.

{وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ} “Gaflet içinde bulunurlarken.” Cehalet içinde. Bundan kördürler.

{وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ} “Onlar iman etmeyerek.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e, Kur’an’a ve ölümden sonra dirilişe.

﴿٤٠﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ

40- “Hiç şüphesiz bütün dünyaya ve üzerindekiilere biz vâris oluruz. Ve onlar bize döndürülürler.”

{إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ} “Hiç şüphesiz bütün dünyaya biz vâris oluruz.” Yeryüzüne sahip oluruz.

{وَمَنْ عَلَيْهَا} “Ve üzerindekiilere.” Yeryüzünün üzerindekiilere de. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yeryüzündekileri öldürür ve üzerindekiilere vâris oluruz, onları öldürürüz ve diriltiriz.

{وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ} “Ve onlar bize döndürülürler.” Kıyâmet gününde onlara iyilik amellerine iyilikle karşılık veririz. Kötü amellerine ise kötülükle karşılık veririz.

﴿٤١﴾ وَادْكُزْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا

41- “Kitap’ta İbrahim’i de an. Çünkü o, dosdoğru bir peygamberdi.”

{وَادْكُزْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ} “Kitap’ta İbrahim’i de an.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın haberini.

{ اِنَّهٗ كَانَ صِدِّيقًا } “Çünkü o, dosdoğru.” İmanını tasdik edici.

{ نَبِيًّا } “Bir peygamberdi.” Allah Teâlâ’dan haber veren gönderilmiş bir peygamberdir.

اِذْ قَالَ لِاٰبِيْهِ يٰۤاَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِيْ
عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾

42- “O, bir zaman babasına demişti ki: ‘Babacığım! O işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun?’”

{ اِذْ قَالَ لِاٰبِيْهِ } “O, bir zaman babasına demişti ki.” Azer’e.

{ يٰۤاَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ } “Babacığım! niçin tapıyorsun?” Allah’tan başkasına.

{ مَا لَا يَسْمَعُ } “O işitmeyen şeylere.” Dua ettiğinde seni duymayan.

{ وَلَا يُبْصِرُ } “Görmeyen.” İbadet ettiğinde seni görmeyen.

{ وَلَا يُغْنِيْ عَنْكَ شَيْئًا } “Ve sana hiçbir yararı olmayan.” Allah’ın azabından bir şeyi senden gideremeyen.

يٰۤاَبَتِ اِنِّیْ قَدْ جِآءَنِیْ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يٰتِكَ فَاتَّبِعْنِيْ اِهْدِكَ صِرَاطًا
سَوِيًّا ﴿٤٣﴾

43- “Babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi; bana uy ki, seni doğru bir yola erİştireyim.”

{ يٰۤاَبَتِ اِنِّیْ قَدْ جِآءَنِیْ } “Babacığım! bana geldi.” Allah’tan.

{ مِنَ الْعِلْمِ } “Bir ilim.” Açıklama.

{ مَا لَمْ يٰتِكَ } “Doğrusu sana gelmeyen.” Sana gelmeyen “Allah Teâlâ’dan başkasına kulluk edenin Allah Teâlâ’nın cehennem azabıyla azaplandıracağına dair” bilgi.

{ فَاتَّبِعْنِي } “Bana uy ki.” Allah’ın dininde.

{ أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا } “Seni doğru bir yola eristireyim.” Allah Teâlâ’nın razı olduğu adalet yolun ki bu yol İslam’dır, sana göstereyim.

يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾

44- “Babacığım! Şeytana tapma, çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah’a isyan etti.”

{ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ } “Babacığım! Şeytana tapma.” Putlara kul-luk konusunda şeytana itaat etme.

{ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا } “Çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah’a isyan etti.” Kâfir oldu.

يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

45- “Babacığım! Doğrusu ben korkarım ki, sana çok merhametli olan Allah’tan bir azap dokunur da şeytana dost olursun!”

{ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ } “Babacığım! Doğrusu ben korkarım ki.” Biliyo-rum ki,

{ أَنْ يَمَسَّكَ } “Sana dokunur da.” Sana isabet edecek.

{ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ } “Çok merhametli olan Allah’tan bir azap.” Eğer O’na iman etmezsen.

{ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا } “Şeytana dost olursun.” Cehennemde yakın arkadaşım.

قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ إِلَهِي يَا إِبْرَاهِيمَ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾

46- “(Babası) dedi: ‘(Ey İbrahim!) Sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezsen seni taşlarım! Haydi, bir süre benden uzak dur!’”

{ قَالَ } “(Babası) dedi.” Azer.

{ أَرَاغِبُ أَنْتَ عَنْ إِلَهِتِي } “Sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun?” İlahlarıma ibadetten.

{ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ } “(Ey İbrahim!) Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezsen.” Sözlerinden.

{ لَا زُجْمَتُكَ } “Seni taşlarım.” Sana hakaret ederim. Âyetin “Seni hiç kuşkusuz öldürürüm” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَلِيًّا وَاهْمُجْرَنِي } “Haydi, bir süre benden uzak dur.” Yaşadığım müddetçe benden ayrıl. Beni terk et anlamına geldiği de söylenmiştir. Benimle uzun bir müddet konuşma anlamına geldiği de söylenmiştir. Uzun bir zaman konuşma anlamına geldiği de söylenmiştir.³

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾

47- “(İbrahim) dedi: ‘Sana selam olsun, senin için Rabbinden mağfiret dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lütfkârdır.’”

³ a) İmam Buhârî der ki; (لَا زُجْمَتُكَ) “Yemin olsun ki, seni taşlarım!” buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle dedi: “Muhakkak sana hakaretlerde ve sövgülerde bulunurum.” Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Meryem Sûresi.

Hâfız ibn Hacer der ki; İbn Ebî Hatem bu haberi İbn Cüreyc'den, o da Ata'dan, o da İbn Abbâs'tan oluşan bir senedle muttasıl olarak rivayet etmiştir. *Fethü'l-Bârî*, c. 8, s. 427.

b) Recm sözcüğü aslında küçük taşlarla taşlamak anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ'nın Hz. Nûh (a.s.)'ın kavminin dilinden aktardığı kelimada geçen “mercumîn” sözcüğünde de bu anlam vardır. (قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ) “Dediler ki: ‘Ey Nûh! Eğer bu söylediklerine bir son vermezsen, mutlaka taşla tutulanlardan olacaksın!’” (26/Şuarâ/116). Ancak sözcük istiare yoluyla hakaret ve sövgüde bulunma anlamına gelir ki, bu âyette de bu anlama gelmektedir. Yani senin hakkında hoşuna gitmeyecek sözleri söyler ve sana sövgülerde bulunurum. İbn Abbâs da sözcüğe mecaz anlamını vermiştir. *Lisanü'l-Arab*, el-Müfredat fî Garibi'l-Kur'an, ‘R-C-M’ maddesi.

{ قَالَ } “(İbrahim) dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm).

{ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي } “Sana selam olsun, senin için Rabbim-den mağfiret dileyeceğim.” Senin için Rabbime dua edeceğim.

{ إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا } “Çünkü O, bana karşı çok lütfkârdır.” Bilendir. Dilerse davetime icabet etmeyi.

وَأَعْتَزِّلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ
بُدْعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾

48- “Sizi ve Allah’tan başka taptıklarınızı bırakıp çekilirim de yalnızca Rabbime dua ederim. Umulur ki, Rabbime dua sayesinde bahtsız olmam!”

{ وَأَعْتَزِّلُكُمْ } “Sizi bırakıp çekilirim de.” Sizi terk ederim.

{ وَمَا تَدْعُونَ } “Ve taptıklarınızı.” İbadet ettiklerinizi.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Putları.

{ وَأَدْعُوا رَبِّي } “Yalnızca Rabbime dua ederim.” Rabbime ibadet ederim.

{ عَسَىٰ } “Umulur ki.” Umulur ki, sözcüğü Allah hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{ أَلَّا أَكُونَ بُدْعَاءِ رَبِّي } “Rabbime dua sayesinde olmam.” Rabbime ibadet etmekle.

{ شَقِيًّا } “Bahtsız.” Hüsrana uğramış olmam.

فَلَمَّا اغْتَرَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾

49- “(İbrahim) onlardan ve Allah’tan başka taptıklarından uzaklaşınca, biz ona İshak’ı ve Yakub’u verdik ve her birini peygamber yaptık.”

{ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ } “(İbrahim) onlardan uzaklaşınca.” Onları terk edince.

{ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Ve Allah’tan başka taptıklarından.” Putları.

{ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ } “Biz ona İshak’ı verdik.” Güleç.

{ وَيَعْقُوبَ } “Ve Yakub’u.” Oğlunun oğlu.

{ وَكُلًّا } “Ve her birini.” Hazret-i İbrahim, Hazret-i İshak ve Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ جَعَلْنَا نَبِيًّا } “Peygamber yaptık.” Onlara peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunduk.

﴿٥٠﴾ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا

50- “Bunlara rahmetimizden ihsan ettik ve hepsine de dillerde güzel ve yüksek bir övgü bıraktık.”

{ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا } “Bunlara rahmetimizden ihsan ettik.” Nime-timizden sâlih bir evlad ve helal mal.

{ وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا } “Ve hepsine de dillerde güzel ve yüksek bir övgü bıraktık.” Onlara güzel övgü ile ikramda bulunduk.

﴿٥١﴾ وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَى إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا

51- “Kitap’ta Musa’yı da an. Çünkü o, samimi bir kuldu. Kitap verilen bir peygamber, bir nebî idi.”

{ وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَى } “Kitap’ta Musa’yı da an.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın haberini.

{ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا } “Çünkü o, samimi bir kuldu.” Küfürden, şirkten ve ahlaksızlıklardan. Eğer sözcük “muhlisen” olarak okunursa âyetin anlamı “İbadet ve tevhidde ihlaslı” anlamına gelmiş olur.

{ وَكَانَ رَسُولًا } “Kitap verilen bir peygamber idi.” İsrailoğullarına.

{ نَبِيًّا } “Bir nebî.” Allah Teâlâ’dan haber veren.

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ٥٢

52- “Biz ona Tur dağının sağ yanından seslendik ve onu özel bir konuşma için kendimize yaklaştırdık.”

{ وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ } “Biz ona Tur Dağı’nın seslendik.” Dağının.

{ الْأَيْمَنِ } “Sağ yanından.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın sağından.

{ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا } “Ve onu özel bir konuşma için kendimize yaklaştırdık.”

Yani onu o derece yakınlaştırdık ki kalemin cızırtılarını işitti. Âyetin “Onunla yakından konuştuk” anlamına geldiği de söylenilmiştir.

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ٥٣

53- “Rahmetimizden de ona kardeşi Harun’u bir peygamber olarak armağan ettik.”

{ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا } “Rahmetimizden de ona armağan ettik.” Ni-metimizden.

{ أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا } “Kardeşi Harun’u bir peygamber olarak.” Yardımcı ve vezir.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا

نَبِيًّا ٥٤

54- “Kitap’ta İsmail’i de an. Çünkü o, sözünde duran bir kuldu. Bir resûl ve bir peygamberdi.”

{ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ } “Kitap’ta İsmail’i de an.” Hazret-i İsmail (‘aleyhi’s-selâm)’ın haberini.

{ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ } “Çünkü o, sözünde duran bir kuldu.” Zira söz verdiğiinde yerine getirirdi.

{ وَكَانَ رَسُولًا } “Bir resûldü.” Kavmine gönderilmiş bir elçiydi.

{ نَبِيًّا } “Ve bir peygamber.” Allah Teâlâ’dan haber getiren.

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

55- “Ailesine namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi ve Rabbinin katında da rızaya ermişti.”

{ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ } “Ailesine emrederdi.” Kavmine.

{ بِالصَّلَاةِ } “Namaz kılmayı.” Namazı tastamam kılmayı.

{ وَالزَّكَاةِ } “Ve zekât vermeyi.” Zekât, sadaka vermeyi.

{ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا } “Ve Rabbinin katında da rızaya ermişti.” Sâlih idi.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾

56- “Kitap’ta İdris’i de an. Çünkü o, çok doğru sözlü biriydi, bir peygamberdi.”

{ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ } “Kitap’ta İdris’i de an.” Hazret-i İdris (‘aleyhi’s-selâm)’ın haberini.

{ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا } “Çünkü o, çok doğru sözlü biriydi.” İmanında dosdoğruydı.

{ نَبِيًّا } “Bir peygamberdi.” Allah Teâlâ’dan haber getirirdi.

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

57- “Biz onu yüce bir makama yükselttik.”

{ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا } “Biz onu yüce bir makama yükselttik.” Cennette.

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَءِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

58- “İşte bunlar, Allah’ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden, Âdem’in soyundan ve gemide Nûh ile birlikte taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail’in (Yakub’un) soyundan, hidayete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir. Onlar, Rahmân olan Allah’ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.”

{ الَّذِينَ أُولَئِكَ } “İşte bunlar.” İsmi andığım Hazret-i İbrahim, İsmail, İshak, Yakub, Musa, Harun, İsa, İdris ve diğer peygamberler (‘aleyhi’s-selâm).

{ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ } “Allah’ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden.” Allah Teâlâ’nın kendilerine peygamberlik, İslam ve risalet ile ikramda bulunduğu.

{ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ } “Âdem’in soyundan ve gemide Nûh ile birlikte taşıdıklarımızdan.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın zürriyetinden onun oğullarındandır.

{ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ } “İbrahim soyundan.” İsmail (‘aleyhi’s-selâm) ve İshak (‘aleyhi’s-selâm).

{ وَاسْرَآئِيلَ } “Ve İsrail’in (Yakub’un).” Yakub (‘aleyhi’s-selâm)’ın zürriyetinden Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) ve kardeşleri.

{ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا } “Hidayete erdirdiğimiz kimselerdendir.” İman ile ikramda bulunduğumuz.

{ وَاجْتَبَيْنَا } “Ve seçtiğimiz.” İslam ve Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e uymakla seçtiğimiz yani Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ إِذَا تَتْلَى عَلَيْهِمْ } “Onlar, okunduğu zaman.” Onlara kıraat edildiğinde.

{ آيَاتِ الرَّحْمَنِ } “Rahmân olan Allah’ın âyetleri.” Emir ve nehyi.

{ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا } “Ağlayarak secdeye kapanırlardı.” Secdeye varırlar ve Allah korkusundan dolayı ağlarlar.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا

59- “Sonra bunların ardından öyle bir nesil geldi ki namazı terk ettiler, tutkularına uydular. Ama bunlar taşkınlıklarının cezasını mutlaka göreceklerdir.”

{ فَخَلَفَ } “Sonra geldi ki.” Kaldı.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ } “Bunların ardından.” Peygamberlerin ve sâlihlerin ardından.

{ خَلَفَ } “Öyle bir nesil.” Kötü.

{ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ } “Namazı terk ettiler.” Namazı terk ettiler ve Allah’ı inkâr ettiler.

{ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ } “Tutkularına uydular.” Dünyanın lezzetleriyle meşgul oldular, baba bir kız kardeşlerle evlendiler ki, bunlar Yahudilerdir.

{ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا } “Ama bunlar taşkınlıklarının cezasını mutlaka göreceklerdir.” Cehennemde bir vadi.⁴

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾

⁴ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(غَيًّا) sözcüğü hüsrân anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Meryem Sûresi’nin Mukaddimesi; Kitâb-ü Bedî’l-Halk, 10. Bâb.
b) İbn Cerir et-Taberî, bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahric etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 100.

c) “Ğayy” sözcüğü aslında sapıklık ve fesad anlamına gelmektedir. Ancak İbn Abbâs bu sözcüğü hüsrânâ uğrayış, zarar ediş anlamında tefsir etmiştir. Zira âyet-i kerimede “Ğayy” sözcüğü sapıklığın ve fesadın ta kendisi olan namazı terk ediş ve arzulara uyuş eyleminin sonucu olarak kullanılmıştır. Hüsrân/zıyan sözcüğünün “Ğayy” sözcüğü ile ifade edilmesi ise bir şeyi sebebi nedeniyle ifade ediş türündendir. Zira “Ğayy” sözcüğü hüsrânın/zıyanın/zararın ve kötü akibetin nedenidir. *El-Müfredat* ve *Lisânü’l-Arab*, ‘Ğ-V-Y’ maddesi.

d) { فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ } “Bunlardan sonra ise bir kavim geldi.” buyruğunda geçen “Half” (lam harfinin sükûnu ile) sözcüğü öncekilerden geride kalanlar, onlardan sonra gelip bakaya olanlar demektir. İlerleyen kişiye göre geride kalan demektir. “Halef” ise bedel ve hilafet anlamındadır. *Lisânü’l-Arab*, ‘H-L-F’ maddesi.

{ بَعْدِهِمْ } “Bunların ardından” buyruğunda geçen hümm/onlar zamiri Allah Teâlâ’nın bu sûrede zikrettiği peygamberlere dönmektedir.

60- “Ancak tevbe edip iman eden ve sâlih amel işleyenler bunun dışındadır. Bunlar hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın cennete gireceklerdir.”

{إِلَّا مَنْ تَابَ} “Ancak tevbe edip bunun dışındadır.” Yahudilerden.

{وَأَمِنَ} “İman eden.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{وَعَمِلَ صَالِحًا} “Ve sâlih amel işleyenler.” Kendisi ile Rabbi arasında halis olan.

{فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا} “Bunlar hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın cennete gireceklerdir.” İyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez, günahlarına da hiçbir eklemeye bulunulmaz.

﴿٦١﴾ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًا

61- “O cennet, Rahmân’ın kullarına, görmedikleri halde vaat ettiği Adn cennetleridir. Şüphesiz O’nun vaadi mutlaka yerine getirilir.”

Ardından Allah Teâlâ hangi cennetin olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ} “O cennet, Rahmân’ın kullarına, görmedikleri halde vaat ettiği Adn cennetleridir.” Onlardan gaip olan.

{إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًا} “Şüphesiz O’nun vaadi mutlaka yerine getirilir.” Gerçekleşecektir.

﴿٦٢﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًا

62- “Onlar orada boş söz işitmezler, yalnız selâm işitirler. Onlar için orada sabah akşam rızıkları hazırdır.”

{لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا} “Onlar orada işitmezler.” Cennette.

{لَعُؤَا} “Boş söz.” Bâtıl yemin.

{إِلَّا سَلَامًا} “Yalnız selâm işitirler.” Ancak birbirlerine ikram nedeniyle selam verirler.

{وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا} “Onlar için orada rızıkları hazırdır.” Cennette yiyecekleri.

{بُكْرَةً وَعَشِيًّا} “Sabah akşam.” Dünyadaki sabah akşam miktarınca.

﴿٦٣﴾ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا

63- “İşte kullarımızdan takva sahibi olanlara vereceğimiz cennet budur.”

{تِلْكَ الْجَنَّةُ} “Cennet budur.” Bu cennettir.

{الَّتِي نُورِثُ} “Vereceğimiz.” Konaklatacağımız.

{مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا} “İşte kullarımızdan takva sahibi olanlara.” Küfür ve şirkten sakınan. Âyetin “Rabbine itaat edici” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ

﴿٦٤﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا

64- “Biz (melekler) Rabbinin buyruğu olmadıkça inmeyiz. Çünkü önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olanlar hep O’nundur. Rabbin (seni) unutmuş değildir!”

{وَمَا نَنْزِلُ} “Biz (melekler) inmeyiz.” Gökten.

{إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ} “Rabbinin buyruğu olmadıkça.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem). Bunun üzerine Kureyş’in Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e sorduğu ruh, Zülkarneyn ve Ashab-ı Kehf konularını sorduğunda Allah Teâlâ Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı vahyi getirmekten engelleyince Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ona (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) böyle cevap verdi.

{لَهُ مَا بَيْنَ آيَدَيْنَا} “Çünkü önümüzde, hep O’nundur.” Ahiretin işi.

{وَمَا خَلْفَنَا} “Arkamızda.” Dünyaya işi.

{وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ} “Ve bunlar arasında olanlar.” İki nefha arasında olanlar.

{وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا} “Rabbin (seni) unutmuş değildir.” Sana vahye-dişinden bu yana seni unutmadı.⁵

⁵ a) İmam Buhârî Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle aktarmıştır: “Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Cibril’e ‘Bizi ziyaret etmekte olduğundan daha sık ziyaret etmeni engelleyen nedir?’ diye sorunca, bunun üzerine (وَمَا نَنْتَظِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ آيَدِنَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ) ‘Biz (melekler) Rabbinin buyruğu olmadıkça inmeyiz. Çünkü önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olanlar hep O’nundur.’ âyeti nazil oldu.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, “Biz ancak Rabbinin emri ile ineriz” âyeti bâbı 4731 nolu hadis; Kitâbü Bedi’l-Halk, “Meleklerin zikredilmesi” bâbı, 3218 nolu hadis; Kitâbü’t-Tevhid, “Andolsun ki, peygamber kullarımıza söz vermişizdir” âyeti bâbı 7455 nolu hadis.

Bu hadisi Tirmizî, İmam Ahmed ve Hâkim en-Nisâbü’rî de rivayet etmişlerdir. *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü’t-Tefsir, Meryem Sûresi, 3158 nolu hadis; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 233; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 611.

b) Taberî, birisi İbn Abbâs’tan olmak üzere çeşitli kanallarla bu haberi tahric etmiştir. İbn Abbâs’ın rivayetine göre o şöyle demiştir: “Hz. Cebrail (a.s.)’ın Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelişi gecikince Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) üzüntüye kapıldı... Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 103.

c) (وَمَا نَنْتَظِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ آيَدِنَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ) “Biz (melekler) Rabbinin buyruğu olmadıkça inmeyiz. Çünkü önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olanlar hep O’nundur.” buyruğunda kastedilen, şu an kendisine doğru vardığımız gelecek ve geride bıraktığımız mazi ve içinde yaşadığımızdır. Nitekim bu anlama, Taberî’nin Atiyye el-Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan aktardığı şu rivayet de işaret etmektedir: “Çünkü önümüzde”, yani ahiret, “Arkamızda”, yani dünya. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 103. Ancak “Ve bunlar arasında olanlar” ifadesinden neyin kastedildiği İbn Abbâs tarafından açıklanmamış olsa da kıyâmetin kopuşuna kadarlık zaman dilimini kastetmiş olma olasılığı bulunmaktadır.

d) (وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا) “Rabbin (seni) unutmuş değildir!” Yani Rabbin peygamberleri terk edici değildir. Onları yardımsız ve desteksiz bırakmaz. Buna göre; vahyin nazil olmasının gecikmesi kâfirlerin sandığı gibi Rab Teâlâ’nın Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e darılması değildir. Belki bu gecikme Allah azze ve cellenin bildiği bir maslahata, bir hikmete mebnidir.

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

65- “O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. O’na ibadet et ve O’na ibadet etmekte sabırlı ol! Sen hiç (Allah’ın) adını taşıyan birini biliyor musun?”

{ رَبِّ } “O, Rabbidir.” Yaratıcısıdır.

{ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin.” Mahlukatı ve harikuladeliikleri yaratan O Allah’tır.

{ فَاعْبُدْهُ } “O’na ibadet et.” Ona itaat et.

{ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ } “Ve O’na ibadet etmekte sabırlı ol.” Ona ibadet konusunda sabırlı ol.

{ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا } “Sen hiç (Allah’ın) adını taşıyan birini biliyor musun.” Allah ismiyle isimlendirilmiş bir kişiyi.

وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ إِذَا مَا مِثُّ لَسَوْفَ أَخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾

66- “İnsan der ki: ‘Ben öldüğüm zaman, ileride diri olarak (kabir-den) çıkarılacak mıyım?’”

{ وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ } “İnsan der ki.” Übeyy ibn Halef el-Cumahî dirilişi inkâr ederek şöyle dedi.

{ إِذَا مَا مِثُّ لَسَوْفَ أَخْرَجُ حَيًّا } “Ben öldüğüm zaman, ileride diri olarak (kabirden) çıkarılacak mıyım?” Öldükten sonra kabirden mi çıkacağım. Bu gerçekleşmeyecek bir şeydir.

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا ﴿٦٧﴾

67- “İnsan düşünmez mi ki, daha önce o hiçbir şey değilken, biz kendisini yaratmışızdır?”

{ أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ } “İnsan düşünmez mi ki?” Übeyy ibn Halef el-Cumahî öğüt almaz mı?

{ أَنَا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce biz kendisini yaratmışızdır.” Bundan önce kokuşmuş nutfeden önce.

{ وَلَمْ يَكْ شَيْئًا } “O hiçbir şey değilken.” Öyleyse ben onu diriltmeye kadirim.

﴿٦٨﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًا

68- “Rabbine andolsun ki, biz onları şeytanlarıyla birlikte elbette mahşerde toplayacağız. Sonra onları cehennemin etrafında diz çökmüş durumda hazır tutacağız.”

{ فَوَرَبِّكَ } “Rabbine andolsun ki.” Allah Teâlâ kendi nefesine yemin etti.

{ لَنَحْشُرَنَّهُمْ } “Biz onları elbette mahşerde toplayacağız.” Kıyâmet gününde yani Übeyy ve ashabı.

{ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ } “Şeytanlarıyla birlikte. Sonra onları hazır tutacağız.” Onları toplayacağız.

{ حَوْلَ جَهَنَّمَ } “Cehennemin etrafında.” Cehennemin ortasında.

{ جِثِيًا } “Diz çökmüş durumda.” Bütün diz çökmüş olarak.

﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتِيًا

69- “Sonra her topluluktan, Rahmân olan Allah’a en çok karşı geleni çekip ayırırız.”

{ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ } “Sonra çekip ayırırız.” Kuşkusuz çıkartırız.

{ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ } “Her topluluktan.” Her din ehlinde.

{ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتِيًا } “Rahmân olan Allah’a en çok karşı geleni.” Kur’an’a karşı cüretli olanı.

ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أُولَىٰ بِهَا صِلًا ۖ

70- “Sonra (cehenneme) atılmayı hak edenlerin kimler olduğunu elbette biz daha iyi biliriz.”

{ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أُولَىٰ بِهَا } “Sonra (cehenneme) hak edenlerin kimler olduğunu elbette biz daha iyi biliriz.” Cehenneme daha müstahak olduğunu.

{ صِلًا } “Atılmayı.” Girmeyi.

وَأَنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ۖ

71- “İçinizden, yolu (cehenneme) uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür.”

{ وَأَنْ مِنْكُمْ } “İçinizden, hiçbir kimse yoktur.” Sizden hiçbir kimse bulunmamaktadır.

{ إِلَّا وَارِدُهَا } “Yolu (cehenneme) uğramayacak.” Girmesin. Yani cehennem ateşine. Peygamberler ve resûller dışında.

{ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا } “Bu, Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür.” Olması kesinkes gerçekleşecek bir hükümdür.

ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ۖ

72- “Sonra biz (Allah’tan) sakınanları kurtarıyoruz ve zalimleri de diz üstü çökmüş olarak orada (cehennemde) bırakırız.”

{ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا } “Sonra biz (Allah’tan) sakınanları kurtarıyoruz.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ وَنَذَرُ } “Ve bırakırız.” Terk ederiz.

{ الظَّالِمِينَ } “Zalimleri de.” Müşrikleri de.

{ فِيهَا } “Orada.” Cehennemde.

{ جِثِيًّا } “Diz üstü çökmüş olarak.” Bütününü sürekli olarak.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾

73- “Âyetlerimiz kendilerine açık olarak okunduğu zaman, o inkâr edenler, iman edenlere dediler ki: ‘Bu iki topluluktan hangisinin (hangimizin) makamı daha hayırlı, meclisi daha güzeldir?’”

{وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ} “Kendilerine okunduğu zaman.” Nadr ve ashabına okunduğunda.

{آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ} “Âyetlerimiz açık olarak.” Emir ve nehye ilişkin açık âyetlerimiz.

{قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا} “O inkâr edenler, dediler ki.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i, Kur’an’ı ve ölümden sonra dirilişi inkâr eden Nadr ve ashabı.

{لِلَّذِينَ آمَنُوا} “İman edenlere.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a. Yani Ebûbekir ve ashabına.

{أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ} “Bu iki topluluktan hangisinin (hangimizin).” İki dinin ehli. Bizden ve sizden.

{خَيْرٌ مَّقَامًا} “Makamı daha hayırlı.” Menzili.

{وَأَحْسَنُ نَدِيًّا} “Meclisi daha güzeldir?” Meclisi daha güzel.⁶

﴿٧٤﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَوْمٍ هُمْ أَخْسَنُ أَثَا وَأَرْثَا

74- “Halbuki biz, kendilerinden önce, malca ve gösterişçe daha güzel nice kuşakları helak etmişizdir.”

{وَكََمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ} “Halbuki biz, kendilerinden önce, nice helak etmişizdir.” Kureyş’ten önce.

⁶ Bu âyette geçen (نَدِيًّا) sözcüğü meclis anlamına gelmektedir. İbn Cerir et-Taberî (وَأَحْسَنُ نَدِيًّا) “Oturup kalktığı kimseleri daha iyidir” buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Nedî” sözcüğü meclis anlamına gelmektedir. İbn Cerir der ki; insanları bir mecliste topladığında “Nedevtü’l-Kavme Endühum nedven” denilir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 115-6.

{ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ } “Kim sapıklık içinde ise.” Küfür ve şirkte.

{ فَلْيَمْدُدْ } “Bir süre versin.” Arttırsın.

{ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا } “Rahmân olan (Allah,)... ona uzunca (Ancak bunun onlara bir yararı olmaz).” Malda ve evlatta. Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara mühlet ver.

{ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ } “Sonunda kendilerine vaat edilen... gördükleri zaman.” Azabı.

{ إِنَّمَا الْعَذَابُ } “Azabı.” Bedir Savaşı’nın kılıçla olan azabı.

{ وَإِنَّمَا السَّاعَةُ } “Veya kıyâmetin kopuşunu.” Ya da kıyâmet gününün cehennem ateşiyle olan azabı.

{ فَسَيَعْلَمُونَ } “Bileceklerdir.” Bu onlara yönelik bir tehdittir .

{ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا } “Kimin yerce daha kötü olduğunu.” Ahirette menzil bakımından, dünyada ise darlık bakımından.

{ وَأَصْغَفُ جُنْدًا } “Ve adamca daha zayıf.” Yardımcı bakımından en gevşegi.⁸

وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

76- “Allah doğru yola gidenlerin hidayetini daha da artırır. Sürekli kalacak olan sâlih ameller, Rabbinin katında hem mükâfat bakımından daha hayırlı, hem de sonuç bakımından daha iyidir!”

{ وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا } “Allah doğru yola gidenlerin daha da arttırır.” İmanla.

{ هُدًى } “Hidayetini.” Şeriatlarla. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Allah doğru yola gidenlerin daha da arttırır.” Nesh ediciyle. “Hidayetini.” Mensuhla.

⁸ Tefsir metninde “Ehvenü nadiran” şeklinde geçen ifadede bir nokta fazlalığı olduğunu düşünerek, “Ehvenü nasiran” olmasının anlamca daha uygun olduğuna kanaat getirdik ve çeviriyi buna göre yaptık.

{وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ} “Sürekli kalacak olan sâlih ameller.” Beş vakit namaz.

{خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا} “Rabbinin katında hem mükâfat bakımından daha hayırlı.” Allah Teâlâ’nın kullara sevap verdiği şeylerin en hayırlısı namazlardır.

{وَحَيْرٌ مَرَدًّا} “Hem de sonuç bakımından daha iyidir.” Ahirette ise merci bakımından en faziletlisidir.

﴿٧٧﴾ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا

77- “Sen âyetlerimizi inkâr eden ve ‘Elbette bana mal ve çocuk verilecektir!’ diyen kimseyi gördün mü?”

{أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا} “Sen âyetlerimizi inkâr eden kimseyi gördün mü?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı. Bu kişi As ibn Vâil es-Sehmî’dir.

{وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا} “Ve ‘Elbette bana mal ve çocuk verilecektir!’ diyeni.” Eğer Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ahiret hakkında dile getirdiği şey doğru ise hiç kuşkusuz bana ahirette mal ve çocuk verilecektir.

﴿٧٨﴾ أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

78- “O kişi gaybı bilmiş veya Rahmân’dan bir söz mü almış?”

Allah Teâlâ Onun bu sözünü redderek şöyle buyurdu.

{أَطَّلَعَ الْغَيْبَ} “O kişi gaybı bilmiş.” Dediğinin kendisine ait olacağına dair Levh-i Mahfuz’a mı baktı?

{أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا} “Veya Rahmân’dan bir söz mü almış?” Lâ ilâhe illallâh ile. Sözünde belirttiklerinin kendisine ait olacağına inanmış mıdır?

﴿٧٩﴾ كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا

79- “Hayır, biz onun söylediğini yazacağız ve azabını da arttırdıkça arttıracacağız.”

{ كَلَّا } “Hayır.” Allah Teâlâ onu reddetti. Dediğinin kendisine ait olmayacağını söyledi.

{ سَنَكْتُبُ } “Biz yazacağız.” Yazıp kaydedeceğiz.

{ مَا يَقُولُ } “Onun söylediğini.” Yalanı.

{ وَنَمُدُّ لَهُ } “Ve onun için arttıracamız.” Onun için ekleyeceğiz.

{ مِنْ الْعَذَابِ مَدًّا } “Azabını da arttırdıkça.” Fazlalaştıracamız.

۸۰ وَنَرْتُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا

80- “Onun sözünü ettiğı şeyleri hep elinden alırsız da o bize tek başına gelir.”

{ وَنَرْتُهُ مَا يَقُولُ } “Onun sözünü ettiğı şeyleri hep elinden alırsız da.” Cennette ve onu onun dışındakilere mü’minlere veririz.

{ وَيَأْتِينَا } “O bize gelir.” Kıyâmet gününde.

{ فَرْدًا } “Tek başına.” Tek başına yalnız olarak. Malsız, çocuksuz ve hayırsız. Bu âyet-i kerime Habbâb ibn Eret ile aralarında düşmanlık meydana gelen arkadaşı hakkında nazil olmuştur.

۸۱ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا

81- “Onlar kendilerine şeref kazandırsın diye, Allah’tan başka ilâhlar edindiler.”

{ وَاتَّخَذُوا } “Onlar edindiler.” Mekke ehli kulluk ettiler.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً } “Allah’tan başka ilâhlar.” Yani putlara.

{ لِيَكُونُوا لَهُمْ } “Kendilerine diye.” Yani putlar.

{ عِزًّا } “Şeref kazandırsın.” Allah’ın azabına karşılık bir menfaat.

۸۲ كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا

82- “Hayır, (bu ilâhlar) onların tapmalarını inkâr edecekler, aksine onlara karşı olacaklardır.”

{ كَلَّا } “Hayır.” Onları reddetti. Allah’ın azabına karşılık hiçbir menfaatinin olmadığını belirtti.

{ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ } “(Bu ilâhlar) onların tapmalarını inkâr edecekler.” Yani putlar kâfirlerin kulluklarından teberi edeceklerdir.

{ وَيَكُونُونَ } “Aksine olacaklardır.” Yani putlar.

{ عَلَيْهِمْ } “Onlara.” Kâfirlere karşı.

{ ضِدًّا } “Karşı.” Azaba yardımcı.

﴿ ٨٣ ﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَوْرُثُهُمْ أَرْثًا

83- “Görmedin mi? Biz şeytanları o kâfirlerin üzerine saldı. Onları (günaha) kışkırtıp duruyorlar!”

{ أَلَمْ تَرَ } “Görmedin mi.” Sana haber verilmedi mi ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)?

{ أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ } “Biz şeytanları saldı.” Şeytanları musallat kıldık.

{ عَلَى الْكَافِرِينَ تَوْرُثُهُمْ أَرْثًا } “O kâfirlerin üzerine. Onları (günaha) kışkırtıp duruyorlar!” Allah Teâlâ’ya isyan etmeye doğru hareket ettirmekte ve onları oldukça çok özendirmektedir.

﴿ ٨٤ ﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَذَابًا

84- “Öyleyse onların aleyhinde acele etme! Çünkü biz onların (ecel) günlerini sayıyoruz.”

{ فَلَا تَعْجَلْ } “Öyleyse acele etme.” Öyleyse acele etme.

{ عَلَيْهِمْ } “Onların aleyhinde.” Azapla.

{ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَذَابًا } “Çünkü biz onların (ecel) günlerini sayıyoruz.” Yani nefes nefes.

﴿ ٨٥ ﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا

85- “Allah’tan sakınanları, heyet halinde Rahmân’ın huzuruna toplayacağımız gün,”

{يَوْمَ} “Gün.” Kıyâmet günüdür.

{نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ} “Allah’tan sakınanları, toplayacağımız.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{إِلَى الرَّحْمَنِ} “Rahmân’ın huzuruna.” Rahmân’ın cennetine.

{وَقُدًّا} “Heyet halinde.” Develere binmiş olarak.

٨٦ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ وَرْدًا

86- “Günahkârları yaya ve susuz olarak cehenneme süreceğiz.”

{وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ} “Günahkârları süreceğiz.” Müşrikleri.

{إِلَى جَهَنَّمَ وَرْدًا} “Yaya ve susuz olarak cehenneme.” Susuz olarak.⁹

٨٧ لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

87- “Rahmân’ın katında, bir söz almış olan kimseden başkası şefaât hakkına sahip olamaz.”

{لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ} “Şefaât hakkına sahip olamaz.” Melekler hiçbir kimseye şefaât edemez.

{إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ} “Almış olan kimseden başkası.” İtikad edenden başkası.

{عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا} “Rahmân’ın katında, bir söz.” Lâ ilâhe illallâh ile.

⁹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(وَرْدًا) sözcüğü susuz olarak anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü Bedî’l-Halk, 10. Bâb; Kitâbü’t-Tefsîr, Meryem Sûresi. İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 16, s. 127.

b) “Vird” sözcüğü su içmek kastıyla suya yönelmek demektir. Alusî der ki: “Vird sözcüğünün susuzluk anlamına gelmesi, lüzum alakası nedeniyle mecazendir. Zira suya ancak susuzluktan dolayı gidilir.” *Tefsîr-ü'l-Alusî*, c. 16, s. 136.

c) “(وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ وَرْدًا) “Günahkârları yaya ve susuz olarak cehenneme süreceğiz.” buyruğunda sevk ve vird sözcüğünün kullanımı kâfirleri küçük düşürmek içindir. Zira onlar ancak susuz hayvanlar gibi sevk edilmektedirler. Bu âyet mü’minler için kullanılan (يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَقُدًّا) “O gün biz takva sahiplerini Rahmân’ın huzuruna binekli olarak toplayacağız.” (19/Meryem/85) âyeti anlam bakımından tam karşıt noktada bulunmaktadır. Yani mü’minler ikram görmüş bir şekilde ve binitli olarak karşılanacaklardır.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۝٨٨

88- “Onlar ‘Rahmân çocuk edindi!’ dediler.”

{ وَقَالُوا } “Onlar, dediler.” Yani Yahudiler.

{ اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا } “Rahmân çocuk edindi!” Uzeyr (‘aleyhi’s-selâm)’ı oğul edindi.

لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ۝٨٩

89- “Yemin olsun ki siz çok çirkin bir şey söylediniz!”

{ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا } “Yemin olsun ki siz çok çirkin bir şey söylediniz.” Sizler çok çirkin dehşetli bir söz söylediniz.¹⁰

تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ۝٩٠

90- “Az kalsın, (ondan söyledikleri sözden) gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar parçalanıp dağılacak!”

{ يَتَفَطَّرْنَ تَكَادُ السَّمَوَاتُ } “Az kalsın, gökler çatlayacak.” Yarılacak.

{ مِنْهُ } “(Ondan Söyledikleri sözden.)” Sözlerinden dolayı,

{ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ } “Yer yarılacak.” Yer yarılacak.

{ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ } “Ve dağlar dağılacak.” Dağlar yürüyecek.

¹⁰ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(إِدًّا) sözcüğü büyük bir söz anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Meryem Sûresi, 6. Bâb. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrîc etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 129-130.

b) İbn Abbâs’ın (إِدًّا) sözcüğünü pek büyük bir söz olarak açıklaması, çirkinliği dehşetengiz olan anlamındadır. İbn Manzur şöyle der: “el-İddü ve el-İddetü sözcüğü acayiplik ve korkunç ve dehşetengiz bir iş anlamındadır.” *Lisânü’l-Arab*, ‘E-D-D’ maddesi.

Rağıb el-İsfahanî ise sözcük hakkında şu bilgileri verir: Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır: “Yemin olsun ki, siz çok çirkin bir şey söylediniz!” Yani kötü bir şey, etrafında çok anlamsız sözün edilebileceği bir görüş ortaya atınız. Bu ifade ‘Eddetü’n-Naketü teiddü’ sözünden alınmıştır ki, devenin aşırı yorgunluktan şiddetli bir şekilde inlemesi/acı biçimde böğürmesi/bağırması demektir.” *El-Müfredat*, ‘E-D-D’ maddesi.

{ هَذَا } “Parçalanıp.” Paramparça olup.¹¹

٩١ أَنْ دَعُوا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا

91- “O Rahmân’a çocuk isnat ettiler diye.”

{ أَنْ دَعُوا } “İsnat ettiler diye.” İddiasında bulunmaları nedeniyle.

{ لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا } “O Rahmân’a çocuk.” Uzeyr (‘aleyhi’s-selâm)’ı oğul olarak isnad etmelerinden dolayı.

٩٢ وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا

92- “Oysa Rahmân olan Allah’a çocuk edinmek yakışmaz!”

{ وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا } “Oysa Rahmân olan Allah’a çocuk edinmek yakışmaz.” Hazret-i Uzeyr (‘aleyhi’s-selâm)’ı çocuk edinmek.

٩٣ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا

93- “Göklerde ve yerde hiçbir kimse yoktur ki, o Rahmân’ın huzuruna kul olarak çıkmassın!”

{ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde hiçbir kimse yoktur ki.” Diyor ki, göklerde ve yerde hiçbir kimse olmamış olsun ki,

{ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا } “O Rahmân’ın huzuruna kul olarak çıkmassın.” Kâfir hariç Rahmân’a kulluğu, O’na itaati ikrar etmemiş olsun.

٩٤ لَقَدْ أَخْطَيْهُمْ وَعَدَّاهُمْ عَذَابًا

94- “Andolsun ki, O, onların hepsini kuşatmış ve onları bir bir saymıştır.”

¹¹ İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; (هَذَا) sözcüğü yıkılacak anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, Meryem Sûresi, 6. Bâb. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrîç etmiştir. *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 16, s. 129-130.

{لَقَدْ أَحْضَيْهُمْ} “Andolsun ki, O, onların hepsini kuşatmış.” Onları kayıtlarına almış.

{وَعَدَّهُمْ عَذَابًا} “Ve onları bir bir saymıştır.” Onların sayısını bilendir.

٩٥ {وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا}

95- “Kıyâmet günü, onların her biri O’nun huzuruna tek olarak gelecektir.”

{وَكُلُّهُمْ آتِيهِ} “Onların her biri O’nun huzuruna gelecektir.” Allah Teâlâ’nın huzuruna varacaktır.

{يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا} “Kıyâmet günü, tek olarak.” Malsız ve çocuksuz olarak tek başına.

٩٦ {إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا}

96- “İman edip sâlih amel işleyenlere gelince, Rahmân olan Allah onları (gönüllere) sevdirecektir.”

{إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا} “İman edip gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} “Sâlih amel işleyenlere.” Kendileriyle Rableri arasındaki taatte.

{سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا} “Rahmân olan Allah onları (gönüllere) sevdirecektir.” Onları sevecek ve onları mü’minlere de sevdirecektir.

٩٧ {فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لَّدَا}

97- “Biz (Kur’an’ı) onu senin diline kolaylaştırdık ki onunla korunanları müjdeleyesin ve inatçı bir kavmi de onunla uyarasın.”

{فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ} “Biz (Kur’an’ı) onu senin diline kolaylaştırdık ki.” Kur’an’ın okunmasını sana kolaylaştırdık ki.

{لِتُبَشِّرَ بِهِ} “Onunla müjdeleyesin.” Kur’an ile.

{الْمُتَّقِينَ} “Korunanları.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ وَتُنذِرْ } “Ve uyarasın.” Korkutasin.

{ بِهِ } “Onunla.” Kur’an’la.

{ قَوْمًا لَّدَا } “İnatçı bir kavmi de.” Bâtıla mücadele edenleri de.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ۙ

98- “Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik! Şimdi onlardan hiç birini görüyor musun, yahut onların gizli sesini işitiyor musun?”

{ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ } “Biz onlardan önce nice helak ettik.” Senin kavminden önce ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ مِنْ قَرْنٍ } “Nesilleri.” Geçmiş kavimleri.

{ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ } “Şimdi onlardan hiç birini görüyor musun.” Helak oluşlarının ardından onlardan hiçbir kimseyi görüyor musun?

{ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا } “Yahut onların gizli sesini işitiyor musun?” Helak olduklarından ve izleri silinip gittikten sonra bir ses işitiyor musun?¹²

¹² a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(رِكْزًا) sözcüğü ses anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Meryem Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahric etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 134.

b) İbn Abbâs sözcüğe hemen hemen sözlükteki anlamını vermiştir. Zira “Rikz” sözcüğü, hafif ses gizli ses anlamına gelmektedir. Rağib el-İsfahanî “Rikz” sözcüğü hakkında şu açıklamalarda bulunmaktadır: “Rikz gizli ses anlamındadır. Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır: (هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا) ‘Şimdi onlardan hiç birini görüyor musun, yahut onların gizli sesini işitiyor musun?’ ‘Ve rekeztü keza/Falan şeyi gizli gömdüm’ ifadesinde geçen (R-K-Z) fiilinde de bu anlam vardır. Rikaz sözcüğü de bu anlamdadır. Gömülmüş mala denir.” *Müfredat*, ‘R-K-Z’ maddesi.

Bir dilbilimci olan Ferrâ ise sözcük hakkında şunları söyler: “Rikz, ses anlamına gelmektedir. Rikz, insanın uzaktan duyulan sesidir. Örneğin; köpeğine gizlice fısıldadığında kullanılan ‘Rekeze’s-Saidü’ ifadesinde de bu anlam söz konusudur.” *Meâni’l-Kur’an*, c. 2, s. 174.

سورة طه
20- TÂHÂ SÛRESİ

Sûre içinde Tâhâ sözcüğünün geçtiği bir sûredir. Sûrenin bütününü Mekkîdir. Âyet sayısı 132, sözcük sayısı 1.301 ve harf sayısı ise 5.242'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

طه ﴿١﴾ مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ﴿٢﴾

1-2- “Tâ Hâ. Biz bu Kur'an'ı sana sıkıntı çekesin diye indirmedik.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tâhâ Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ طه مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى } “Tâ Hâ. Biz bu Kur'an'ı sana sıkıntı çekesin diye indirmedik.” Kur'an'la yorulmasın diye değil. Bu âyet indiğinde Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bundan önce gece namazı için çok çaba sarf ediyordu. Öyle ki, ayakları şişiyordu. Allah Teâlâ bu âyetle O'na hafifleterek “Tâhâ” dedi. “Ey Adam.” Bu, Mekke dilinde “Ey Muhammed” demektir. “Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı sana Kur'an ile indirmemizin nedeni sıkıntı çekmen değildir.”

إِلَّا تَذِكْرَةٌ لِّمَن يَخْشَى

3- “Ancak Allah'tan sakınanlara bir öğüt olsun diye (indirdik.)”

{ **إِلَّا تَذَكَّرَ** } “Ancak bir öğüt olsun diye (indirdik.)” Öğüt olsun diye.

{ **لِمَنْ يَخْشَى** } “Allah’tan sakınanlara.” Teslimiyet gösteren. “Onu ben sıkıntı çekesin, nefsini yorasın diye indirmedim.” Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

٤ تَنْزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى

4- “Yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından Peyderpey indirilmiştir.”

{ **تَنْزِيلًا** } “Peyderpey indirilmiştir.” Diyor ki, Kur’an söz olarak indirilmiştir.

{ **مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى** } “Yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından.” Birbirinin üstüne yükseltmiştir.

٥ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى

5- “Rahmân olan Allah Arş’a hakim olmuştur.”

{ **الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى** } “Rahmân olan Allah Arş’a hakim olmuştur.” İstikrar buldu. Onunla doldu anlamına geldiği de söylenilmiştir. Tefsir edilemeyen gizli marifetlerden olduğu da söylenmiştir.

٦ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى

6- “Göklerde, yerde, bu ikisinin arasında ve toprağın altında ne varsa hepsi O’nundur.”

{ **لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا** } “Göklerde, yerde, bu ikisinin arasında ne varsa hepsi O’nundur.” Yaratılmışlar ve harikula-delikler.

{ **وَمَا تَحْتَ الثَّرَى** } “Ve toprağın altında.” En alt kat olan yedinci katın altındaki. Zira yerler de suyun üstündedir...

وَأَنْ تَجْهَزَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾

7- “Eğer sen sözü açıktan söylersen, bil ki O, gizliyi de gizlinin gizlisini de bilir.”

{ وَأَنْ تَجْهَزَ بِالْقَوْلِ } “Eğer sen sözü açıktan söylersen.” Eylemini sözle dile getirirsen.

{ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ } “Bil ki O, gizliyi de bilir.” Eylem ve sözle.

{ وَأَخْفَى } “Gizlinin gizlisini de.” Gizliden daha gizlisini. Senden sadır olacak henüz gerçekleşmemiş şeyi veya olacak olan şeyi, Allah Teâlâ bunların bütününe bilir.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ﴿٨﴾

8- “Allah, kendinden başka ilâh olmayandır! En güzel isimler O’na aittir.”

{ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ } “Allah, kendinden başka ilâh olmayandır.” Tektir, yegânedir, ortağı bulunmamaktadır.

{ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى } “En güzel isimler O’na aittir.” En yüce sıfatlar O’na aittir, o sıfatlarla O’na dua ediniz.

وَهَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ مُوسَى ﴿٩﴾

9- “Musa’nın haberi sana geldi mi?”

{ وَهَلْ أَتَيْكَ } “Sana geldi mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana gelmedi. Sonra sana gelecek.

{ حَدِيثُ مُوسَى } “Musa’nın haberi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın haberi.

إِذْ رَأَى نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُم مِنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجْدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾

10- “Hani o, bir zamanlar bir ateş görmüş, ailesine, ‘Burada bekleyin, ben bir ateş gördüm, belki size ondan bir kor getiririm, yahut ateşin yanında yol gösterecek birini bulurum.’ demişti.”

{ إِذْ رَأَىٰ نَارًا } “Hani o, bir zamanlar bir ateş görmüş.” Solundan.

{ فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا } “Ailesine, burada bekleyin, demişti.” Yerinizde kalıp konaklayınız.

{ إِنِّي أَنَسْتُ نَارًا } “Ben bir ateş gördüm.” Hiç kuşkusuz ben bir ateş gördüm.

{ لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا } “Belki size ondan getiririm.” Ateşten.

{ بِقَبَسٍ } “Bir kor.” Bir parça şule. O kışın şiddetli soğukunda idi.

{ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ } “Yahut ateşin yanında bulurum.” Ateşin yanında.

{ هُدًى } “Yol gösterecek birini.” Bana yolu gösterecek birisini.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (بَقْبَسٍ) buyruğu hakkında şöyle dedi: “Karanlık ve soğuk bir gecede Hz. Musa (a.s.) ile beraberindekiler yollarını şaşırıp kaybetmişlerdi. İşte o zaman Hz. Musa (a.s.) أَوْ أَجِدُ ‘Eğer ben o ateşin yanında yol gösterecek bir kimse bulamazsam, size ısınacağınız bir ateş parçası getiririm’ demiştir.” “Mukaddes” sözcüğü mübarek demektir. “Tuva” ise vadinin ismidir. Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Tâhâ Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrîc etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 143.

b) İbn Cerir Süddî kanalıyla İbn Mâlik’ten ve Ebû Sâlih kanalıyla da İbn Abbâs’tan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: “Hz. Musa (a.s.) süreyi tamamlayıp ailesiyle birlikte ayrılınca yolunu kaybetti. Abdullah ibn Abbâs der ki; “Kış mevsimiydi ve kendileri için bir ateş yükseltildi. Hz. Musa (a.s.) ateşi görünce onun ateş olduğunu sandı. Halbuki o Allah Teâlâ’nın nurundan idi. فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا ‘Ailesine, burada bekleyin, ben bir ateş gördüm, demişti.’” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 142. Allah Teâlâ’nın “Mukaddes” sözcüğü mübarek anlamındadır. “Tuva” ise vadinin ismidir. Bu haberi İbn Cerir Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 145 ve 146.

c) Âyet-i kerimde geçen (بَقْبَسٍ) sözcüğü ateşten alınan bir şule demektir. Sözcük Kur’an-ı Kerim’de (آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ) “Belki size ondan bir kor getiririm, yahut ateşin yanında yol gösterecek birini bulurum.” âyetinde de geçmektedir. “Kabas” ve “İktibas” da bunu talep etmek demektir. *El-Müfredat*, ‘K-B-S’ maddesi.

﴿١١﴾ فَلَمَّا أَتَيْهَا نُودِيَ يَا مُوسَى

11- "Ateşin yanına varınca kendisine şöyle seslenildi: 'Ey Musa!'"

{ فَلَمَّا أَتَيْهَا نُودِيَ يَا مُوسَى } "Ateşin yanına varınca kendisine şöyle seslenildi: Ey Musa!" Varıp da bir de kendisinden bembeyaz ateş çıkan bir ağaç olduğunu görünce.

﴿١٢﴾ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى

12- "Ben, evet ben senin Rabbinim! Pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal Vadi'de, Tuva'dasın."

{ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ } "Ben, evet ben senin Rabbinim! Pabuçlarını çıkar." Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın pabuçları ölmüş eşek derisinden idi.

{ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ } "Çünkü sen kutsal Vadi'de." Mutahhar.

{ طُوًى } "Tuva'dasın." Vadinin ismidir.

Denilmiştir ki, senden önceki peygamberler orasını dürmüşlerdir, aşır gitmişlerdir.

Denilmiştir ki; bu vadideki kayayla dürülmüş kuyudur. Zira içinde ağaç vardı.

﴿١٣﴾ وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ

13- "Ve ben seni seçtim, şimdi vahyolunanı dinle."

{ وَأَنَا اخْتَرْتُكَ } "Ve ben seni seçtim." Risaletle Firavun'a.

{ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ } "Şimdi vahyolunanı dinle." Emrolunduğun şeyi yerine getir.

﴿١٤﴾ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

14- “Hiç şüphesiz ben, evet ben Allah’ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl!”

{ اِنِّى اَنَا اللّٰهٗ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنَا فَاَعْبُدْنِى } “Hiç şüphesiz ben, evet ben Allah’ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Bana ibadet et.” Öyleyse bana itaat et.

{ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِى } “Ve beni anmak için namaz kıl.” Namazı unuttuğunda hatırladığın anda kıl.

١٥ اِنَّ السَّاعَةَ اَتَتْهُ اَكَاذُ اُخْفِيهَا لِنُجْزِى كُلَّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى

15- “Çünkü kıyâmet saati mutlaka gelecektir. Onun vaktini gizliyorum ki, herkes yaptığı şeyin karşılığını bulsun!”

{ اِنَّ السَّاعَةَ اَتَتْهُ } “Çünkü kıyâmet saati mutlaka gelecektir.” Gerçekleşecektir.

{ اَكَاذُ اُخْفِيهَا } “Onun vaktini gizliyorum ki.” Onu açığa çıkarırım. Âyetin şu anlama geldiği dahi söylenmiştir: Onu kendi nefsimden dahi gizliyorum nerede kaldı ki onu başkasına açıklayayım.

{ لِنُجْزِى كُلَّ نَفْسٍ } “Herkes karşılığını bulsun.” Sâlih olsun, fâcir olsun bütün bireyler.

{ بِمَا تَسْعٰى } “Yaptığı şeyin.” İşlediği hayır ve şerrin.

١٦ فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهٖ فَتَزٰى

16- “Kıyâmet gününe inanmayıp, hevâ ve hevesine uyan kimse, seni ona iman etmekten alıkoymasın, sonra helâk olursun!”

{ فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا } “Seni ona iman etmekten alıkoymasın.” Seni onu ikrar etmekten çevirmesin.

{ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهٖ } “Kıyâmet gününe inanmayıp, hevâ ve hevesine uyan kimse.” İnkâr ederek ve putlara kulluk yaparak hevâ ve hevesine uyan.

{ فَتَزٰى } “Sonra helâk olursun.” Helak olursun.

﴿١٧﴾ وَمَا تِلْكَ يَمِينُكَ يَا مُوسَى

17- "Ey Musa! Sağ elindeki nedir?"

قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاهْتَسُ بِهَا عَلَى غَنَمِي وَلِي فِيهَا مَآرِبٌ أُخْرَى ﴿١٨﴾

18- "(Musa) dedi: 'O benim asamdır; ona dayanırım, onunla koyunlarım yaprak silkelirim. Onunla başka işlerimi de görürüm.'"

{عَلَيْهَا قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا} "(Musa) dedi: 'O benim asamdır; ona dayanırım.'" Yorulduğumda ona dayanırım.

{وَاهْتَسُ بِهَا عَلَى غَنَمِي} "Onunla koyunlarım yaprak silkelirim." Koyunlarım için onunla ağaca şiddetle vururum.

{وَلِي فِيهَا مَآرِبٌ أُخْرَى} "Onunla başka işlerimi de görürüm." Çeşitli ihtiyaçlarımı.²

﴿١٩﴾ قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَى

19- "(Allah) dedi: 'Onu yere at, ey Musa!'"

{قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَى} "(Allah) dedi: 'Onu yere at, ey Musa.'" Elinden yere bırak.

﴿٢٠﴾ فَالْقِيهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى

20- "(Musa) onu attı, (bir de ne görsün), o bir yılan olmuş koşuyor!"

² a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(مَآرِبٌ) sözcüğü hacet anlamındadır. 'Sireteha' ise ilk haleti anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitâbu's-Savm, 23. Bâb; Kitâbü Ehâdisi'l-Enbiyâ, 22. Bâb; Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ Sûresi. Bu haberi İbn Cerir Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 155.

b) İbn Cerir et-Taberî, "(وَلِي فِيهَا مَآرِبٌ أُخْرَى) "Onunla başka işlerimi de görürüm." buyruğu hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Benim bildiğim başka ihtiyaçlarımı da görürüm." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 157.

{ فَالْقِيَهَا } “(Musa) onu attı.” Elinden.

{ فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى } “Bir de ne görsün, o bir yılan olmuş koşuyor.” Başını yükselterek şiddetle hareket ediyor. Bundan dolayı Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) yilandan korkarak kaçtı.

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى ﴿٢١﴾

21- “(Allah) dedi: ‘Tut onu, korkma, çünkü biz onu eski haline sokacağız.’”

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Allah Teâlâ Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a şöyle buyurdu:

{ خُذْهَا } “Tut onu.” Ey Musa!

{ وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا } “Korkma, çünkü biz onu sokacağız.” Onu kıla-
cağız.

{ سِيرَتَهَا الْأُولَى } “Eski haline.” İlk şekli olan asaya.

وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجَ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ آيَةً أُخْرَى ﴿٢٢﴾

22- “Bir de elini koynuna sok ki, başka bir mucize olmak üzere kusursuz bembeyaz çıksın!”

{ وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ } “Bir de elini koynuna sok ki.” Elini koltuk altına koy.

{ تَخْرُجَ بَيْضَاءَ } “Bembeyaz çıksın.” Şuaları olan.

{ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ } “Kusursuz.” Cüzamsız olarak.

{ آيَةً أُخْرَى } “Başka bir mucize olmak üzere.” Asâ ile birlikte başka bir alamet.

لِنُرِيكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾

23- “Böylece sana en büyük mucizelerimizden bazılarını gösterelim.”

{ لِّئَرْيَاكَ مِنْ آيَاتِنَا } “Böylece sana mucizelerimizden bazılarını gösterelim.” Alametlerimizden.

{ الْكُبْرَى } “En büyük.” En muazzam.

٢٤ اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ

24- “Şimdi Firavun’a git, çünkü o, iyice azdı!”

{ اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ } “Şimdi Firavun’a git, çünkü o, iyice azdı.” Büyüklendi, kibirlendi ve inkâr etti.

٢٥ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي

25- “(Musa) dedi: ‘Rabbim! Göğsüme genişlik ver.’”

{ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي } “(Musa) dedi: ‘Rabbim! Göğsüme genişlik ver.’” Ondan korkmayayım diye kalbimi yumuşat.

٢٦ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي

26- “Bana işimi kolaylaştır.”

{ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي } “Bana işimi kolaylaştır.” Firavun’a risaleti tebliği bana kolaylaştır.

٢٧ وَاخْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي

27- “Dilimden şu düğümü çöz.”

{ وَاخْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي } “Dilimden şu düğümü çöz.” Dilimdeki tutukluğu gider.

٢٨ يَفْقَهُوا قَوْلِي

28- “Ki, sözümü iyi anlasınlar.”

{ يَفْقَهُوا قَوْلِي } “Ki, sözümü iyi anlasınlar.” Böylece kelimemi/ifadelerimi anlasınlar.

٢٩ وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي

29- "Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver."

{ وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي } "Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver." Yardımcı.

٣٠ هَارُونَ أَخِي

30- "Kardeşim Harun'u."

{ هَارُونَ أَخِي } "Kardeşim Harun'u."

٣١ أَشْدُّ بِهِ أَرْزِي

31- "Onunla arkamı güçlendir."

{ أَشْدُّ بِهِ أَرْزِي } "Onunla arkamı güçlendir." Onunla sırtımı kuvvetlendir.

٣٢ وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي

32- "Ve onu işime ortak yap."

{ وَأَشْرِكْهُ } "Ve onu ortak yap." Ey Rabbim.

{ فِي أَمْرِي } "İşime." Firavun'a risaletimin tebliği konusunda.

٣٣ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا

33- "Ki, seni çok tesbih edelim."

{ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا } "Ki, seni çok tesbih edelim." Sana namaz kılalım.

٣٤ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا

34- "Ve seni çok analım."

{ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا } "Ve seni çok analım." Dil ve kalp ile.

اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾

35- “Hiç şüphesiz sen bizi görmektesin.”

{ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا } “Hiç şüphesiz sen bizi görmektesin.” Alîmsin.

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَى ﴿٣٦﴾

36- “(Allah) dedi: ‘Ey Musa! İsteddiğin sana verildi.’”

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Allah Teâlâ ona buyurdu.

{ قَدْ أُوتِيتَ } “Sana verildi.” Sana bahşedildi.

{ سُؤْلَكَ } “İsteddiğin.” İsteddiğin şey.

{ يَا مُوسَى } “Ey Musa.” Allah Teâlâ onun göğsünü açtı, işini kolaylaştırdı, dilini açtı ve Harun’u da ona yardımcı kıldı.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى ﴿٣٧﴾

37- “Andolsun biz sana bir defa daha lütufta bulunmuştuk.”

{ وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى } “Andolsun biz sana bir defa daha lütufta bulunmuştuk.” Bundan başka.

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿٣٨﴾

38- “Hani (sen doğduğun zaman) annene vahyedileni vahyetmiştik.”

{ إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ } “Hani (sen doğduğun zaman) annene vahyetmiştik.” Annene ilham etmiştik.

{ مَا يُوحَىٰ } “Vahyedileni.” İlham edilen şeyi.

أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ
يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَهُ وَالْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةٌ مِّمِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ

عَيْنِي ﴿٣٩﴾

39- “Musa’yı sandığın içine koy, suya at; su onu sahile bıraksın; onu benim de düşmanım onun da düşmanı olan biri alacaktır. (Ey Musa!), gözümün önünde yetiştirilmen için senin üzerine kendimden bir sevgi koydum.”

{ أَنْ أَقْذِفِهِ فِي التَّابُوتِ } “Musa’yı sandığın içine koy.” Çocuğu bürdîden yapılmış tabutun içine at.

{ فَأَقْذِفِهِ فِي الْيَمِّ } “Suya at.” Tabutu da denize at.

{ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ } “Su onu bıraksın.” Deniz onu atsin.

{ بِالسَّاحِلِ } “Sahile.” Kıyıya.

{ يَأْخُذْهُ } “Onu alacaktır.” Onu yükseltsin.

{ عَدُوِّ لِي } “Benim de düşmanım biri.” Din konusunda, yani Fira-vun.

{ وَعَدُوُّ لَهُ } “Onun da düşmanı olan biri.” Öldürmekle.

{ وَالْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّمِّي } “(Ey Musa!), senin üzerine kendimden bir sevgi koydum.” Ey Musa! Seni gören herkes seni sevecektir.

{ وَلَتُضَنَّ عَلَى عَيْنِي } “Gözümün önünde yetiştirilmen için.” Sana ya-pılan şeylerin bütünü benim nazarımdadır.

إِذْ تَمْشِي أَخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَا مُوسَىٰ ﴿٤٠﴾

40- “Kız kardeşin gidip, ‘Size, onun bakımını üstlenecek birini gösteriyim mi?’ demişti. Böylece biz, gözünün aydın olması ve üzülmemen için seni yeniden annene kavuşturmuştuk. Bir de sen birini öldürmüştün de, seni üzüntüden kurtarmıştık. Böylece seni birçok sınamadan geçirdik! Daha sonra, yıllarca Medyen halkı arasında kaldın. Sonunda, Ey Musa! (Benim) belirlemem üzerine buraya geldin!”

{ اِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ } “Kız kardeşin gidip.” Firavun’un sarayına girdi.

{ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ } “Size, onun bakımını üstlenecek birini göstereyim mi, demişti.” Onu emzirecek.

{ فَرَجَعْنَاكَ } “Böylece biz, seni yeniden kavuşturmuştuk.” Seni geri döndürdük.

{ اِلَىٰ اُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا } “Gözünün aydın olması için annene.” Nefsi gönül rahatlığı içinde olsun diye.

{ وَلَا تَحْزَنْ } “Ve üzülmemen.” Oğlunun helak olmasından dolayı üzülmesin diye.

{ وَقَتَلْتَ نَفْسًا } “Bir de sen birini öldürmüştün de.” Bir Kıptî’yi.

{ فَنجِئْنَاكَ مِنَ الغَمِّ } “Seni üzüntüden kurtarmıştık.” Kısas tasasından.

{ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا } “Böylece seni birçok sınamadan geçirdik.” Seni peş peşe sınamaya tabi tuttuk.

{ فَلَبِثْتَ } “Daha sonra, kaldın.” Kaldın.

{ سِنِينَ } “Yıllarca.” On yıl.

{ فِي اَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتُ عَلَىٰ قَدَرٍ يَا مُوسَىٰ } “Medyen halkı arasında Sonunda, Ey Musa! (Benim) belirlemem üzerine buraya geldin.” Takdirime. Firavun’a risalet ve kelamla.³

وَاضْطَرَعْتُكَ لِنَفْسِي ٤١

41- “Seni kendim için seçtim.”

³ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(عَلَىٰ قَدَرٍ) bir vade göre.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Tâhâ Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, “(ثُمَّ جِئْتُ عَلَىٰ قَدَرٍ يَا مُوسَىٰ)” “Sonunda, ey Musa! (Benim) belirlemem üzerine buraya geldin!” buyruğu hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan naklettiğine göre o şöyle diyordu: “Ey Musa! Kuşkusuz sen bir sözleşme gereği geldin.” Tefsirü’t-Taberî, c. 16, s. 167.

{وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي} “*Seni kendim için seçtim.*” Seni risaletle kendim için seçtim.

إِذْهَبْ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ﴿٤٢﴾

42- “Sen ve kardeşin, âyetlerimi götürün, beni anmakta gevşeklik göstermeyin!”

{إِذْهَبْ أَنْتَ وَأَخُوكَ} “*Sen ve kardeşin, götürün.*” Harun.

{بِآيَاتِي} “*Âyetlerimi.*” El ve asayî.

{وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي} “*Beni anmakta gevşeklik göstermeyin.*” Zayıflık göstermeyin, aciz davranmayın. Firavun’a risaletimi tebliğde gevşeklik göstermeyin.⁴

إِذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ﴿٤٣﴾

43- “Firavun’a gidin, çünkü o iyice azdı!”

{إِذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى} “*Firavun’a gidin, çünkü o iyice azdı.*” Büküldü, kibirlendi ve inkâr etti.

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى ﴿٤٤﴾

⁴ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “*Lâ teniyâ*’ ilahî kelâmı ‘lâ tedufa/zayıflık göstermeyin’ anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Tâhâ Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî bu haberi Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan tahric etmiştir. Yine İbn Cerir et-Taberî “*Ve lâ teniyâ*” buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan naklettiğine göre o şöyle demiştir: “*Lâ tubtia/ağır davranmayın.*” *Tefsir-ü’t-Taberî*, c. 16, s. 168.

c) Zayıflık göstermeyin ve ağır davranmayın ifadeleri birbirine yakındır. Bundan dolayı her iki rivayet arasında bir çelişki bulunmamaktadır. Zira ağır davranış zayıflığın doğal bir sonucudur.

d) Bu âyet-i kerime Allah azze ve cellenin Hz. Musa (as.) ile Hz. Harun (a.s.)’a sürekli zikirde bulunmaları noktasında bir irşadını ortaya koymaktadır. Zira Allah Teâlâ’yı anışın sürekliliği, düşmana karşı mü’mini güçlendiren ve kuvvetlendiren ağızdır. Zikre devam edip taatte de gevşeklik göstermediği müddetçe Allah azze ve celle onu izzetli kılar ve hiçbir zaman onu rûsva kılmaz.

44- “Ama ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt alır veya korkar.”

{ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا } “Ama ona yumuşak söz söyleyin.” Lütufkar söz söyleyin. Lâ ilâhe illallâh’ı lütufkârca söyleyiniz. Künyesiyle hitap edin anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَعَلَّهُ يَنْذَرُ } “Belki öğüt alır.” Öğüt alır.

{ أَوْ يَخْشَى } “Veya korkar.” Ya da teslimiyet gösterir.

﴿٤٥﴾ قَالَا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى

45- “Onlar dediler ki: ‘Ey Rabbimiz! Onun bize karşı taşkınlık yapmasından veya iyice azmasından korkuyoruz.’”

{ قَالَا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ } “Onlar dediler ki: ‘Ey Rabbimiz! Onun taşkınlık yapmasından korkuyoruz.’” Acele etmesinden.

{ عَلَيْنَا } “Bize karşı.” Dövmekle.

{ أَوْ أَنْ يَطْغَى } “Veya iyice azmasından.” Öldürmekle.

﴿٤٦﴾ قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى

46- “(Allah) dedi: ‘Korkmayın! Çünkü ben, sizinle birlikteyim, (her şeyi) işitirim ve görürüm.’”

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Allah Teâlâ her ikisine şöyle buyurdu:

{ لَا تَخَافَا } “Korkmayın.” Dövlmekten ve öldürölmekten,

{ إِنِّي مَعَكُمْ } “Çünkü ben, sizinle birlikteyim.” Sizin yardımcınızım.

{ أَسْمَعُ } “(Her şeyi) işitirim.” Sizin başınıza gelecek şeyi.

{ وَأَرَى } “Ve görürüm.” Onun size ne yapacağını.

فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ

﴿٤٧﴾ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى

47- “Ona gidin ve deyin ki: ‘Biz Rabbinin elçileriyiz. İsrailoğullarını bizimle gönder. Onlara işkence etme! Biz sana Rabbinden bir mesaj getirdik. (Bil ki,) barış ve esenlik ancak doğru yola uyanlarındır.’”

{ فَاتِيَاهُ } “Ona gidin.” Yani Firavun’a.

{ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ } “Ve deyin ki: ‘Biz Rabbinin elçileriyiz.’” Sana Rabbinin elçileriyiz.

{ فَارْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ } “İsrailoğullarını bizimle gönder.” Onları kendi yurtlarına götürelim.

{ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ } “Onlara işkence etme.” Onları çalıştırmakla, oğullarını boğazlamakla ve hanımlarını hizmetkâr olarak kullanmakla tabi kılma. Zira onlar hür insanlardır.

{ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ } “Biz sana bir mesaj getirdik.” Alamet ile.

{ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbinden.” Yani Yed-i Beyzâ ile. Yed/el mucizesi Allah Teâlâ’nın Firavun’a gösterdiği ilk mucizedir.

{ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى } “(Bil ki,) barış ve esenlik ancak doğru yola uyanlarındır.” Tevhide uyanlardır.

إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿٤٨﴾

48- “Gerçekten bize, yalanlayıp yüz çevirenin, azaba uğrayacağı vahyolundu.”

{ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ } “Gerçekten bize, azaba uğrayacağı vahyolundu.” Sürekli azabın.

{ عَلَى مَنْ كَذَّبَ } “Yalanlayıp.” Tevhidi.

{ وَتَوَلَّى } “Yüz çevirenin.” İmandan.

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى ﴿٤٩﴾

49- “(Firavun) dedi: ‘Rabbiniz de kimmiş ey Musa?’”

{ قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى } (Firavun) dedi: ‘Rabbiniz de kimmiş ey Musa?’” Firavun dedi ki:

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى ﴿٥٠﴾

50- “(Musa) dedi: ‘Bizim Rabbimiz, her şeye yaratılış özelliğini veren, sonra doğru yola iletendir.’”

{ قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ } “(Musa) dedi: ‘Bizim Rabbimiz, her şeye yaratılış özelliğini veren.’” Şeklini verendir. İnsana insan, deveye dişi deve, eşeğe dişi eşek, koça koyunu verendir.

{ ثُمَّ هَدَى } “Sonra doğru yola iletendir.” Ardından onlara yemeyi, içmeyi ve cinsel münasebet kurmayı ilham etti.

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى ﴿٥١﴾

51- “(Firavun), ‘Öyleyse, önceki kuşakların durumu ne olacak?’ diye sordu.”

{ قَالَ } “(Firavun), .” Firavun, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a sordu.

{ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى } “Öyleyse, önceki kuşakların durumu ne olacak? diye sordu.” Senden önceki toplumların nasıl helak olduklarına dair bir bilgi var mıdır?

قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ﴿٥٢﴾

52- “(Musa) dedi: ‘Onlar hakkındaki bilgi, Rabbimin katındaki bir kitaptadır. Gerçek şu ki, benim Rabbim ne yanılır ne de unuttur.’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu.

{ عِلْمُهَا } “Onlar hakkındaki bilgi.” Onların helak oluş bilgileri.

{ عِنْدَ رَبِّي } “Rabbimin katındaki.” Yazılıdır.

{ فِي كِتَابٍ } “Bir kitaptadır.” Yani Levh-i Mahfuz’da.

{ لَا يَضِلُّ رَبِّي } “Gerçek şu ki, benim Rabbim ne yanılır.” Hata etmez ve onların durumu O’ndan kayıp olmaz.

{ وَلَا يَنْسَى } “Ne de unuttur.” Onların durumunu da unutmaz ve cezalarını da terk etmez.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى ﴿٥٣﴾

53- “O ki, yeri size beşik yaptı, orada sizin için yollar açtı. Gökten su indirdi de onunla her çeşit bitkiden çiftler çıkartmaktayız.”

{ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا } “O ki, yeri size beşik yaptı.” Sergi.

{ وَسَلَكَ } “Açtı.” Kıldı.

{ لَكُمْ فِيهَا } “Orada sizin için.” Yeryüzünde.

{ سُبُلًا } “Yollar.” Kendisinden gideceğiniz ve geleceğiniz yollar.

{ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Gökten su indirdi de.” Yağmur.

{ فَأَخْرَجْنَا بِهِ } “Onunla çıkartmaktayız.” Yağmurla bitirmektediriz.

{ أَزْوَاجًا } “Çiftler.” Türler.

{ مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى } “Her çeşit bitkiden.” Renkleri farklı farklı.

كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى ﴿٥٤﴾

54- “(Onlardan) yiyiniz ve hayvanlarınızı otlatınız! Hiç kuşkusuz, bunda akıl sahipleri için nice ibretler vardır!”

{ كُلُوا } “(Onlardan) yiyiniz.” Yiyişiniz.

{ وَارْعَوْا } “Ve otlatınız.” Otlatışınız.

{ أَنْعَامَكُمْ } “Hayvanlarınızı.” Otlarından.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Hiç kuşkusuz, bunda vardır.” Bitkilerin farklılığında ve renklerinde.

{ لَايَاتِ } “Nice ibretler.” Alametler.

{ لِأُولِي النُّهْيِ } “Akıl sahipleri için.” İnsanlardan akıl sahipleri için.

﴿٥٥﴾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى

55- “Sizi de topraktan yarattık; sizi yine oraya döndüreceğiz ve sizi bir kez daha ondan çıkaracağız.”

{ مِنْهَا } “Topraktan.” Yerden.

{ خَلَقْنَاكُمْ } “Sizi de yarattık.” Diyor ki, sizi Âdem’den, Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı topraktan, toprağı da yerden yarattık.

{ وَفِيهَا } “Oraya.” Yere.

{ نُعِيدُكُمْ } “Sizi yine döndüreceğiz.” Diyor ki, sizi kabre sokacağız.

{ وَمِنْهَا } “Ondan.” Yerden.

{ نُخْرِجُكُمْ } “Ve sizi çıkaracağız.” Diyor ki sizi kabirlerden çıkaracağız.

{ تَارَةً أُخْرَى } “Bir kez daha.” Ölümden sonra diriliş için bir defa daha.

﴿٥٦﴾ وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَى

56- “Andolsun biz (Firavun’a) bütün bu delillerimizi gösterdik. Ama o, yine yalanladı ve diretti.”

{ وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ } “Andolsun biz (Firavun’a) gösterdik.” Yani Firavun’a.

{ آيَاتِنَا كُلَّهَا } “Bütün bu delillerimizi.” Yed-i Beyzâ, asâ, tufan, çekirge, haşere, kurbağa, kan, kıtlık ve ürünlerde kısıntı.

{ فَكَذَّبَ } “Ama o, yine yalanladı.” Âyetleri. Şöyle dedi: “Bu mucizeler Allah’tan değildir.”

{ وَأَبَى } “Ve diretti.” Müslüman olmaktan kaçındı ve mucizeleri de kabul eylemedi.

قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَى ﴿٥٧﴾

57- “Dedi ki: ‘Ey Musa! Sen sihrinle bizi ÷lkemizden çıkarmak için mi geldin?’”

{ قَالَ } “Dedi ki.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a şöyle dedi:

{ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا } “Sen bizi ÷lkemizden çıkarmak için mi geldin.” Mısır yurdundan.

{ بِسِحْرِكَ يَا مُوسَى } “Ey Musa! Sihrinle.”

فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلَفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾

58- “Öyleyse, biz de sana sihirle karşılık vereceğiz. O zaman sen, bizim de senin de karşı çıkmayacağımız bir yerde buluşma zamanı belirle!”

{ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ } “Öyleyse, biz de sana sihirle karşılık vereceğiz.” Bize getirdiğın sihrin benzerini.

{ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ } “O zaman seninle bizim aramızda belirle.” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm)!

{ مَوْعِدًا } “Buluşma zamanı.” Zaman.

{ لَا نُخْلَفُهُ } “Karşı çıkmayacağımız.” Çiğnemeyeceğımız bir zamanı.

{ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى } “Bizim de senin de bir yerde.” Bu yerin dışında. Âyet “Süven” şeklinde okunursa seninle bizim aramızda yarı yarıya ve adalet anlamına geldiğı de söylenmiştir.

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ يُخَشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾

59- “(Musa), ‘Buluşma zamanınız, bayram günü, insanların toplandığı kuşluk vakti olsun.’ dedi.”

{ قَالَ } “(Musa), dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu.

{ مَوْعِدُكُمْ } “Buluşma zamanınız, olsun.” Buluşma zamanınız.

{ يَوْمُ الرِّيَّةِ } “Bayram günü.” Bu gün panayır günüdür. Bayram günü olduğu bir başka görüşe göre de Nevruz günü olduğu da söylenmiştir.

{ وَأَنْ يُحْشَرَ } “Toplandığı.” Toplandığı.

{ النَّاسِ } “İnsanların.” Şehirlerden gelen.

{ ضَحَى } “Kuşluk vakti.” Kuşluk vakti.

﴿ ٦٠ ﴾ فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى

60- “(Bunun üzerine) Firavun dönüp gitti ve hilesini (sihirbazlarını) topladı, sonra geri geldi.”

{ فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ } “(Bunun üzerine) Firavun dönüp gitti.” Firavun ehline döndü.

{ فَجَمَعَ كَيْدَهُ } “Ve hilesini (sihirbazlarını) topladı.” Hilesini ve sihirbazlarını topladı. Sihirbazlar yetmiş iki kişi idiler.

{ ثُمَّ أَتَى } “Sonra geri geldi.” Sözleşme yerine.

قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ وَإِلَّكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ

﴿ ٦١ ﴾ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ

61- “Musa onlara dedi ki: ‘Yazıklar olsun size! Allah hakkında yalan uydurmayın; yoksa bir azapla kökünüzü keser! Çünkü (Allah’a) iftira atan mutlaka kaybetmiştir.’”

{ قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ } “Musa onlara dedi ki.” Sihirbazlara.

{ وَإِلَّكُمْ } “Yazıklar olsun size.” Allah Teâlâ size dünyayı dar etsin.

{ لَا تَفْتَرُوا } “Uydurmayın.” İftira etmeyiniz.

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتْكُمْ } “Allah hakkında yalan. Yoksa kökünüzü keser.” Yoksa Allah sizi helak eder.

{ بِعَذَابٍ } “Bir azapla.” Kendi katından.

{ وَقَدْ خَابَ } “Çünkü mutlaka kaybetmiştir.” Hüsrana uğramıştır.

{ مَنِ افْتَرَى } “(Allah’a) iftira atan.” Allah Teâlâ’ya yalan atarak iftira eden.

٦٢ فَتَنَّا زَعْوَاهُمْ يَنْتَهُمُ وَأَسْرُوا النَّجْوَى

62- “Sihirbazlar kendi aralarında işlerini tartıştılar ve gizli gizli fısıldaştılar.”

{ فَتَنَّا زَعْوَاهُمْ يَنْتَهُمُ } “Sihirbazlar kendi aralarında işlerini tartıştılar.” Kendi aralarında eğer Musa (‘aleyhi’s-selâm) galip gelirse iman edeklerine dair müşaverede bulundular.

{ وَأَسْرُوا } “Ve gizli gizli.” Bunu.

{ النَّجْوَى } “Fısıldaştılar.” Firavun’dan gizlice fısıldaştılar.

قَالُوا إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى ٦٣

63- “Dediler ki: ‘Bunlar iki sihirbaz, sihirleriyle sizi yurduunuzdan çıkarmak ve sizin güzel bir örnek olan yolunuzu ortadan kaldırmak istiyorlar.’”

Ardından şöyle dediler:

{ قَالُوا } “Dediler ki.” Açıkça.

{ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرَانِ } “Bunlar iki sihirbaz.” Haris ibn Ka’b’ın diliyledir, bu ifade. Zira (إِنَّ هَٰذَا) lügate/lehçeye göredir, dil bilgisi kurallarına göre değildir. Denilmiştir ki: Firavun, onlara “Şu ikisi Musa ve Harun (‘aleyhi’s-selâm) iki sihirbazdırlar.” dedi.

{ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَاكُمْ } “Sizi çıkarmak istiyorlar.” Yani Musa (‘aleyhi’s-selâm) ve Harun (‘aleyhi’s-selâm).

{ مِنْ أَرْضِكُمْ } “Yurdunuzdan.” Mısır’dan.

{ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمْ } “Sihirleriyle. Ve sizin yolunuzu ortadan kaldırmak.” Dininizi ve adamlarınızı.

{ الْمَثَلَى } “Güzel bir örnek olan.” En güzel örnek olan. Rey ve şeref ehli.

﴿٦٤﴾ فَاجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ اتُّوْا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنْ اسْتَعْلَى

64- “(Onun için,) siz de tuzaklarınızı bir araya toplayın, sonra da bir sıra halinde gelin! Çünkü bugün üstün gelen kazanmıştır.”

{ فَاجْمِعُوا كَيْدَكُمْ } “(Onun için,) siz de tuzaklarınızı bir araya toplayın.” Hilinizi, sihirbazlarınızı ve bilginizi.

{ ثُمَّ اتُّوْا صَفًّا } “Sonra da bir sıra halinde gelin.” Hepiniz.

{ وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنْ اسْتَعْلَى } “Çünkü bugün üstün gelen kazanmıştır.” Kazançlı çıkmıştır.

﴿٦٥﴾ قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَى

65- “(Sihirbazlar) dediler ki: ‘Ey Musa! Ya sen at yahut önce atan biz olalım!’”

{ قَالُوا } “(Sihirbazlar) dediler ki.” Yani sihirbazlar Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a şöyle dediler:

{ يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَى } “Ey Musa! Ya sen at yahut önce atan biz olalım.” Asanı yere ilk olarak sen mi atacaksın?

قَالَ بَلْ أَلْقُوا فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا

﴿٦٦﴾ تَسْعَى

66- “(Musa) dedi: ‘Hayır, önce siz atın!’ (Bir de ne görsün!) Yapmış oldukları sihirden dolayı, sihirbazların ipleri ve sopaları kendisine koşuyor gibi görünüyor!”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ بَلِّ الْقَوَا } “Hayır, önce siz atın.” Sizler ilk olarak atınız. Sihirbazlar yetmiş iki asâ ve yetmiş iki ip attılar.

{ فَإِذَا جِبَالُهُمْ وَعَصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ } “(Bir de ne görsün!) Sihirbazların ipleri ve sopaları kendisine gibi görünüyor.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a göründü.

{ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى } “Yapmış oldukları sihirden dolayı, koşuyor.” Yürüyor.

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى ﴿٦٧﴾

67- “Musa birden içinde korku hissetti.”

{ فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى } “Musa birden içinde korku hissetti.” Diyor ki, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) kalbinde korku gizledi. Onlara karşı üstün gelemeyeceğinden, bundan dolayı da onların kendisine iman edenleri öldüreceklerinden korktu.

قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى ﴿٦٨﴾

68- “(O zaman) biz dedik: ‘Korkma, çünkü üstün gelecek olan kesinlikle sensin.’”

{ قُلْنَا } “(O zaman) biz dedik.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى } “Korkma, çünkü üstün gelecek olan kesinlikle sensin.” Onlara galip gelecek olan.

وَأَلْقَ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا إِنَّهُمْ صَنَعُوا كَيْدَ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى ﴿٦٩﴾

69- “Sağ elindekini bırakiver. O, onların yaptıklarını yutar. Çünkü onların yaptıkları sihirbazın hilesinden başka bir şey değildir. Sihirbaz ise ne yaparsa yapsın, başarıya ulaşamaz!”

{ وَالْقَى } “Bırakiver.” Yere.

{ مَا فِي يَمِينِكَ } “Sağ elindekini.” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm)!

{ تَلْقَفْ } “O, yutar.” Yutar.

{ مَا صَنَعُوا } “Onların yaptıklarını.” Onların asalarını ve iplerini.

{ إِنَّمَا صَنَعُوا } “Çünkü onların yaptıkları.” Attıkları.

{ كَيْدٌ سَاحِرٌ } “Sihirbazın hilesinden başka bir şey değildir.” Sihir eyleminden başka bir şey değildir.

{ وَلَا يَفْلَحُ } “Başarıya ulaşamaz.” Güven içinde olmaz, Allah’ın azabından kurtulmaz ve başarıya da ulaşamaz.

{ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى } “Sihirbaz ise, ne yaparsa yapsın.” Nerede olursa olsun.

﴿٧٠﴾ فَالْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى

70- “Sonunda bütün sihirbazlar secdeye kapandılar ve ‘Harun ile Musa’nın Rabbine iman ettik!’ dediler.”

{ فَالْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا } “Sonunda bütün sihirbazlar secdeye kapandılar.” Çok hızlı bir şekilde secde ettiklerinden dolayı sanki kendilerini yere attılar gibi olmuştur.

{ قَالُوا } “Ve dediler.” Yani sihirbazlar.

{ آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى } “Harun ile Musa’nın Rabbine iman ettik.”

قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ أَدْنَا لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَا تُقِطَعْنَ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا تَصْلَبْكُمْ فِي جُدُوعِ النَّحْلِ وَلَتَعْلَمَنَّ إِنَّا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى ﴿٧١﴾

71- “(Firavun) dedi ki: ‘Ben size izin vermeden, ona iman ettiniz öyle mi? Gerçek şu ki o, size sihri öğreten büyüğünüzdür. Andolsun ki ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım! Böylece hangimizin azap bakımından daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu bileceksiniz!’”

{ قَالَ } “(Firavun) dedi ki.” Firavun onlara dedi ki:

{ اَمْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ أَدْنَى لَكُمْ } “Ben size izin vermeden, ona iman ettiniz öyle mi?” Size iman etmeyi emretmeden önce mi?

{ إِنَّهُ } “Gerçek şu ki o.” Yani Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ لَكِبِيرُكُمْ } “O, büyüğünüzdür.” Sizin bilgininizdir.

{ الَّذِي عَلَّمَكُمْ السِّحْرَ فَلَا قَطْعَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافِ } “Size sihri öğreten. Andolsun ki, ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim.” Sağ el ve sol ayaklarınızı.

{ وَلَا صَلْبَيْتَكُمْ فِي جُدُوعِ النَّحْلِ } “Ve sizi hurma dallarına asacağım.” Hurma dallarının üstüne.

{ وَلَعَلَّمُنْ إِيَّا أَشَدَّ عَذَابًا وَأَبْقَى } “Böylece hangimizin azap bakımından daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu bileceksiniz.” Ben mi daha sürekliyim yoksa Hazret-i Musa ile Hazret-i Harun’un Rabbi mi?

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ

مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾

72- “(Sihirbazlar) dediler: ‘Biz seni, bize gelen apaçık mucizelere ve bizi yaratana asla tercih edemeyiz. O halde sen hakkımızda ne karar vereceksen ver. Çünkü sen ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin!’”

{ قَالُوا } “(Sihirbazlar) dediler.” Yani sihirbazlar Firavun’a.

{ لَنْ نُؤْثِرَكَ } “Biz seni, asla tercih edemeyiz.” Sana ibadet etmeyi ve sana taatte bulunmayı asla seçmeyiz.

{ عَلَى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ } “Bize gelen apaçık mucizelere.” Gelen emir, nehy, kitap, resûl ve alametlere/mucizelere.

{ وَالَّذِي فَطَرَنَا } “Ve bizi yaratana.” Bizi yaratana kulluğa.

{ فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ } “O halde sen hakkımızda ne karar vereceksen ver.” Öyleyse yapacağın şeyi yap. Hükümünü verdiğin şeyi bize uygula.

{ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا } “Çünkü sen ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin.” Dünyada bize hükmedersin. Bize ahirette ise hiçbir gücün yoktur.

إِنَّا أَمْنَا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿٧٣﴾

73- “Doğrusu biz, işlediğimiz günahları ve bizi yapmaya zorladığının sihri bağışlaması için, Rabbimize iman ettik. Çünkü Allah’ın mükâfatı daha iyi ve azabı daha kalıcıdır.”

{ إِنَّا أَمْنَا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا } “Doğrusu biz, işlediğimiz günahları bağışlaması için, Rabbimize iman ettik.” Şirk koşmamızı.

{ وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ } “Ve bizi yapmaya zorladığının.” Bizi icbar ettiğinin.

{ مِنَ السِّحْرِ } “Sihri.” Sihrin öğrenilmesini.

{ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى } “Çünkü Allah’ın mükâfatı daha iyi ve azabı daha kalıcıdır.” Allah Teâlâ’nın katındaki sevap ve keramet, senin bize verdiğin maldan daha faziletli ve daha kalıcıdır.

﴿٧٤﴾ إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ

74- “Her kim Rabbine suçlu olarak gelirse, hiç kuşkusuz onun için cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de dirilir!”

{ إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ } “Her kim Rabbine gelirse.” Kıyâmet gününde.

{ مُجْرِمًا } “Suçlu olarak.” Müşrik olarak.

{ فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا } “Hiç kuşkusuz onun için cehennem vardır. Orada ne ölür.” Ki istirahat etsin.

{ وَلَا يَحْيَى } “Ne de dirilir.” Kendisine yarar verecek bir hayat.

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ
الْعُلَى ﴿٧٥﴾

75- “Her kim de sâlih ameller yapmış bir mü’min olarak O’na gelirse, işte onlar için, en yüksek dereceler vardır.”

{ وَمَنْ يَأْتِهِ } “Her kim de O’na gelirse.” Kıyâmet gününde.

{ مُؤْمِنًا } “Bir mü’min olarak.” İmanında tasdik edici.

{ قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller yapmış.” Kendisi ile Rabbi arasında.

{ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى } “İşte onlar için, en yüksek dereceler vardır.” Cennetlerde yüce dereceler.

جَنَّاتٍ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَٰلِكَ جَزَا
مَنْ تَزَكَّى ﴿٧٦﴾

76- “Adn cennetleri ki, altlarından ırmaklar akar. Orada sürekli olarak kalırlar. İşte temizlenen kimsenin mükâfatı budur.”

Ardından Allah Teâlâ onlara ait olan cennetin özelliklerini açıklayarak şöyle buyurdu;

{ جَنَّاتٍ عَدْنٍ } “Adn cennetleri ki.” Rahmân’ın kendi eliyle ve kuvvetiyle yaptığı cennetlerin ortasında ve cennetlerin de onun çevresinde olduğu evidir.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akar.” Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{الْأَنْهَارُ} "Irmaklar." Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{خَالِدِينَ فِيهَا} "Orada sürekli olarak kalırlar." Cennette kalıcıdırlar. Ölmezler ve oradan da çıkartılmazlar.

{وَذَلِكَ} "Budur." Cennetler ve ebedilik.

{جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى} "İşte temizlenen kimsenin mükâfâtı." Allah Teâlâ'yı birleyen ve ıslah eden kimsenin sevabı.

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاصْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي
الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى

77- "Andolsun biz Musa'ya, 'Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da onlara denizde kuru bir yol aç! Artık ne arkadan yetişilmekten korkarsın, ne de boğulmaktan endişe edersin.' diye vahyettik."

{وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ} "Andolsun biz Musa'ya, geceleyin yola çık da, diye vahyettik." Yani yürü.

{بِعِبَادِي} "Kullarımla birlikte." Gecenin başında.

{فَاصْرِبْ لَهُمْ} "Onlara aç." Onlara açıkla.

{طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا} "Denizde kuru bir yol." Gerçekten kupkuru bir yol.

{لَا تَخَافُ دَرَكًا} "Artık ne arka dan yetişilmekten korkarsın." Fira-
vun(lar)'ın ulaşmasından.

{وَلَا تَخْشَى} "Ne de boğulmaktan endişe edersin." Ne de boğul-
maktan.

فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ

78- "Bunun üzerine Firavun ordularıyla onların ardına düştü. An-
cak kendilerini denizde saran sarıverdi!"

{فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ} "Bunun üzerine Firavun onların ardına düştü." Fi-
ravun onların peşine takıldı.

{بِجُنُودِهِ} “Ordularıyla.” Toplumuyla.

{فَغَشَّيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشَّيَهُمْ} “Ancak kendilerini denizde saran sarı-verdi.” Onları deniz kapladı.

٧٩ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ

79- “Firavun kavmini saptırdı ve doğru yola götürmedi.”

{وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ} “Firavun saptırdı.” Firavun helak etti.

{قَوْمَهُ} “Kavmini.” Denizde.

{وَمَا هَدَىٰ} “Ve doğru yola götürmedi.” Onları boğulmaktan kurtarmadı. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Firavun onları Allah’ın dininden saptırdı ve onları doğruya da iletemedi.

يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ
الْأَيْمَنِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَىٰ

80- “Ey İsrailoğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık. Sina dağının sağ yanını size buluşma yeri olarak belirledik, üzerinize de kudret helvası ve bıldırcın indirdik.”

{يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ} “Ey İsrailoğulları!” Ey Yakub (‘aleyhi’s-selâm)’ın evladları.

{قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ} “Sizi düşmanınızdan kurtardık.” Firavun’dan.

{وَوَعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ} “Sina dağının size buluşma yeri olarak belirledik.” Dağından.

{الْأَيْمَنِ} “Sağ yanını.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın sağ yanından kitabı vermekle.

{وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَىٰ} “Üzerinize de kudret helvası ve bıldırcın indirdik.” Tih Çölü’nde.

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي
وَمَنْ يَحِلَّ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾

81- “Size, rızık olarak verdiklerimizin temiz olanlarından yiye, ama bu konuda taşkınlık yapmayın, sonra üzerinize gazabım iner; her kimin üzerine de gazabım inerse, gerçekten o, uçuruma gider!”

{ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ } “Temiz olanlarından yiye.” Helallerinden.

{ مَا رَزَقْنَاكُمْ } “Size, rızık olarak verdiklerimizin.” Bildircin eti ve kudret helvası.

{ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ } “Ama bu konuda taşkınlık yapmayın.” Bunlara nankörlük etmeyiniz. Yarın için de saklamayınız.

{ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ } “Sonra üzerinize iner.” Size vacip olur.

{ غَضَبِي } “Gazabım.” Hışmım ve azabım. Âyet (فَيَحِلُّ) olarak okunursa anlam “İner” olmuş olur.

{ وَمَنْ يَحِلَّ عَلَيْهِ غَضَبِي } “Her kimin üzerine de gazabım inerse.” Kim gazabım, hışmım ve azabım vacip olursa.

{ فَقَدْ هَوَىٰ } “Gerçekten o, uçuruma gider.” Hiç kuşkusuz helak olmuş olur.⁵

وَأَنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾

82- “Bununla birlikte şüphe yok ki ben tevbe eden, iman edip sâlih amel işleyen, sonra da doğru yolda giden kimse için elbette çok bağışlayıcıyım.”

⁵ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(هَوَىٰ) ‘Yıkılmıştır’ ilahî kelâmı bedbahtlığa düşür olmuştur anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Tâhâ Sûresi; Kitâbü Ehâdisi’l-Enbiyâ, 22. Bâb. İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrîç etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 194.

b) (فَقَدْ هَوَىٰ) “gerçekten o, uçuruma gider!” ilahî kelâmının anlamı bedbahtlığa düşmek ve yuvarlanmak anlamındadır. İbn Abbâs’ın heva sözcüğünü şekavet ile tefsiri ise kişinin içine düştüğü şeyin açıklanmasına göre tefsiridir. Yani İbn Abbâs gerekçeyi açıklamıştır.

{وَأَنِّي لَعَفَّارٌ لِّمَن تَابَ} “Bununla birlikte şüphe yok ki ben tevbe eden, kimse için elbette çok bağışlayıcıyım.” Şirkten tevbe eden.

{وَأَمَنَ} “İman edip.” Allah’a.

{وَعَمِلَ صَالِحًا} “Sâlih amel işleyen.” Halis olarak.

{ثُمَّ اهْتَدَى} “Sonra da doğru yolda giden.” Sonra da amelinin sevabını hak olarak gören. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Sonra da doğru yolda giden.” Sünnet ve cemaate hidayet eden ve bunun üzere vefat eden.

وَمَا أَغْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسَى

83- “Ey Musa! Seni kavminden ayrılmak için acele ettiren şey nedir?”

Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) yetmiş kişi ile birlikte sözleşme tayini için belirlenen zaman hususunda acele ederek sözleşme yerine yetmiş kişiden önce gidince Allah Teâlâ ona şöyle buyurdu:

{وَمَا أَغْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسَى} “Ey Musa! Seni kavminden ayrılmak için acele ettiren şey nedir?”

قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَى أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى

84- “(Musa) dedi: ‘İşte onlar da benim peşimdeler. Benden hoşnut olman için huzuruna çabuk geldim, ey Rabbim!’”

{قَالَ هُمْ أُولَاءِ} “(Musa) dedi: İşte onlar da.” Geliyorlar.

{عَلَى أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى} “Benim peşimdeler. Benden hoşnut olman için huzuruna çabuk geldim, ey Rabbim.” Senin benden olan hoşnutluğunun artması için.

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ

85- “(Allah) dedi: ‘Ama biz senin ardından (Harun ile kalan) kavmini imtihan ettik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı.’”

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm)!

{ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا } “Ama biz imtihan ettik.” Sinadık.

{ قَوْمَكَ } “(Harun ile kalan) kavmini.” Buzağıya ibadet etmekle.

{ مِنْ بَعْدِكَ } “Senin ardından.” Senin dağa doğru ayrılışının ardından.

{ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ } “Ve Sâmîrî onları yoldan çıkardı.” Ve Sâmîrî onlara bunu emretti.

فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ
وَعَدًا حَسَنًا أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ
مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي

86- “Bunun üzerine Musa çok kızgın ve üzgün olarak kavmine döndü. ‘Ey kavmim’ dedi, ‘Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı? Size bu süre mi uzun geldi, yoksa üstünüze Rabbinizin gazabının inmesini mi istediniz ki, bana olan sözünüzden caydınız?’”

{ فَرَجَعَ } “Bunun üzerine döndü.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) döndüğünde.

{ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ } “Musa kavmine.” Yetmiş kişi ile birlikte, fitnenin sesini duydu ve oldu.

{ غَضْبَانَ أَسِفًا } “Çok kızgın ve üzgün olarak.” Üzüntülü oldu.

{ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدًا حَسَنًا } “Ey kavmim, dedi, Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı?” Doğru bir vaatte.

{ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ } “Size bu süre mi uzun geldi.” Size verilen müddet aştı mı ki?

{ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ } “Yoksa üstünüze inmesini mi istediniz ki.” Size vacip olmasını mı?

{ غَضَبٌ } “Gazabının.” Hışım ve azap.

{ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي } “Rabbinizin. Bana olan sözünüzden caydınız.” Muhalefet ettiniz.

قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حُمِلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ
فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ

87- “Onlar dediler: ‘Biz sana olan sözümüzden kendi isteğimizle caymadık. Fakat biz o kavmin (Mısırlıların) ziynet eşyasından bir takım ağırlıklar yüklenmiş idik. Sonra onları ateşe attık; aynı şekilde Sâmirî de attı.’”

{ قَالُوا } “Onlar dediler.” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm)!

{ مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ } “Biz sana olan sözümüzden caymadık.” Sana verdiğimiz vaade aykırı davranmadık.

{ بِمَلِكِنَا } “Kendi isteğimizle.” Kasıtlı olarak ilmimizle.

{ وَلَكِنَّا حُمِلْنَا أَوْزَارًا } “Fakat biz bir takım ağırlıklar yüklenmiş idik.” Günahlar.

{ مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ } “O kavmin (Mısırlıların) ziynet eşyasından.” Fira-vun ailesinin süslerinden. Bunu uğursuz saydılar da bizi buzağıya ibadete zorladılar.

{ فَقَذَفْنَاهَا } “Sonra onları ateşe attık.” Süsleri ateşe attık.

{ فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ } “Aynı şekilde Sâmirî de attı.” Attığımız gibi.⁶

⁶ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “{ بِمَلِكِنَا } ‘Kendi isteğimizle’ ilahî kelâmı emrimizle anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Tâhâ Sûresi. İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrîc etmiştir. Tefsirü’t-Taberî, c. 16, s. 197.

b) “Dediler ki.” Onlar zamiri Hz. Musa (a.s.)’ın kavmine dönmektedir. Yani onlar Hz. Musa (a.s.)’a “Senin bulunmadığın bir zaman diliminde dininde sabit kadem kalacağımıza dair sana verdiğimiz söze muhalefet edişimiz sahip olduğumuz emrimizle ve irademizle değildir. Bizim bu muhalefetimiz takatimizin ve kudretimizin üstündedir” dediler. İşte İbn Abbâs yaptığı tefsirle bu açıklamayla kastetmiştir.

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى

فَنَسِيَ ٨٨

88- “(Sâmirî) onlara, (eritilmiş altından) böğüren bir buzağı heykeli yaptı. Bunun üzerine, ‘İşte dediler, bu sizin de tanrınız, Musa’nın da tanrısıdır, fakat o unuttu!’”

{ فَأَخْرَجَ لَهُمْ } “(Sâmirî) onlara, yaptı.” Sâmirî onların ateşe attığı altını onlar için bir kalıba döktü.

{ عِجْلًا جَسَدًا } “(Eritilmiş altından) bir buzağı heykeli.” Ruhsuz, küçük bir cesetlenmiş şey yaptı.

{ خُورٌ لَهُ }⁷ “Böğüren.” Sesi olan.

{ فَقَالُوا هَذَا } “Bunun üzerine, İşte dediler.” Bu şey nedir? Sâmirî onlara şöyle dedi:

{ إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى فَنَسِيَ } “Bu sizin de tanrınız, Musa’nın da tanrısıdır, fakat o unuttu!” Böylece Sâmirî Allah Teâlâ’ya taati ve O’nun emrini terk etti.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Sâmirî dedi ki, “Musa (‘aleyhi’s-selâm) yolu terk etti ve hataya düştü.” Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

٨٩ أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا

89- “Onlar görmüyorlar mıydı ki, o buzağı onlara bir sözle karşılık veremiyor ve kendilerine ne bir zarar ne de bir yarar vermeye gücü yetmiyordu?”

{ أَفَلَا يَرَوْنَ } “Onlar görmüyorlar mıydı ki?” Yani Sâmirî ve ashabı.

{ أَلَّا يَرْجِعُ } “O buzağı karşılık veremiyor.” Karşılık verememesini.

⁷ “Lehu” sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu bölüme aldık.

{إِلَيْهِمْ قَوْلًا} “Onlara bir sözle.” Yani buzağı bir yanıt.

{وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ} “Ve kendilerine gücü yetmiyordu.” Onlar için kadir değildir.

{ضَرًّا} “Ne bir zarar.” Zararı bertaraf etme.

{وَلَا نَفْعًا} “Ne de bir yarar vermeye.” Yarar sağlamaya.

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي ﴿٩٠﴾

90- “Önceden Harun onlara dedi ki; ‘Ey kavmim! Siz bu buzağı heykeliyle sınanmaktasınız. Sizin Rabbiniz şüphesiz Rahmân olan Allah’tır. Gelin bana uyun ve emrime boyun eğin!’”

{وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ} “Önceden Harun onlara dedi ki.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın gelişinden önce.

{يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ} “Ey kavmim! Siz bu buzağı heykeliyle sınanmaktasınız.” Bögürmeyle ve buzağıya kulluk etmekle sınanmaktasınız. Âyetin “Buzağıya kulluk etmekle kendinizi saptırdınız” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي} “Sizin Rabbiniz şüphesiz Rahmân olan Allah’tır. Gelin bana uyun.” Onun dini konusunda.

{وَأَطِيعُوا أَمْرِي} “Ve emrime boyun eğin.” Sözüme ve tasviyeleme.

﴿٩١﴾ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى

91- “Onlar, ‘Biz’ dediler, ‘Musa aramıza dönünceye kadar buna tapmaktan asla vazgeçmeyiz!’”

{قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ} “Onlar, ‘Biz’ dediler, ‘Asla vazgeçmeyiz.’” Buzağıya ibadet etmekte süreklilik göstereceğiz.

{عَاكِفِينَ} “Buna tapmaktan.” Sürekli ibadet edeceğiz.

{حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ} “Musa aramıza dönünceye kadar.” Musa (‘aleyhi’s-selâm) döndüğünde.

٩٢ قَالَ يَا هَرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا

92- “(Sina dağından dönen Musa), ‘Ey Harun, dedi. Onların taptıklarını gördüğün zaman sana ne engel oldu?’”

{قَالَ} “(Sina dağından dönen Musa), dedi.” Harun (‘aleyhi’s-selâm)’a buyurdu:

{يَا هَرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا} “Ey Harun, onların taptıklarını gördüğün zaman sana ne engel oldu?” Yoldan sapmış olarak gördüğünde.

٩٣ أَلَا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي

93- “Neden bana uymadın, buyruğuma karşı mı geldin?”

{أَلَا تَتَّبِعَنِ} “Neden bana uymadın?” Niçin tavsiyeme uymadın ve onlarla çarpışmadın?

{أَفَعَصَيْتَ} “Karşı mı geldin?” Terk mi ettin?

{أَمْرِي} “Buyruğuma.” Tavsiyeme.

قَالَ يَبْنَؤُمْ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ
فَرَفْتُ بَيْنَ بَنِي إِسْرَآءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي

94- “(Harun) dedi: ‘Ey annemin oğlu! Sakalımı, başımı tutma! Ben senin, ‘İsrailoğullarının arasına ayrılık soktun, sözümü tutmadın!’ demenden korktum.”

{قَالَ} “(Harun) dedi.” Hazret-i Harun (‘aleyhi’s-selâm) Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{يَبْنُوْمُ} “*Ey annemin oğlu.*” Kendisine şefkatli davransın ve merhamet göstereceğini diye annesini zikretti.

{لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي} “*Sakalımı, başımı tutma.*” Başımın saçını tutma.

{إِنِّي خَشِيتُ} “*Ben korktum.*” Korktum.

{أَنْ تَقُولَ فَرَقْتُ بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ} “*Senin, İsrailoğullarının arasına ayrılık soktun, demenden.*” Öldürmekle.

{وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي} “*Sözümü tutmadın!*” Gelişimi beklemedin. Bundan dolayı onlarla savaşmadım. Daha sonrasında Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) Sâmirî’ye dönerek şöyle buyurdu:

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾

95- “(Musa) dedi: ‘Ey Sâmirî! Senin bu yaptığın nedir?’”

{قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ} “(Musa) dedi: ‘Ey Sâmirî senin bu yaptığın nedir?’” Seni buzağıya tapmaya iten nedir?

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾

96- “(Sâmirî) dedi: ‘Ben onların görmedikleri bir şey gördüm. (Sana gelen) elçinin (Cebrail’in) ayak bastığı yerden bir avuç (toprak) aldım ve onu (erimiş altının içine) attım, böyle yapmayı nefsim bana güzel gösterdi!’”

{قَالَ} “(Sâmirî) dedi.” Sâmirî dedi ki:

{بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ} “*Ben onların görmedikleri bir şey gördüm.*” Yani İsrailoğullarının görmediği şeyi ben gördüm. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ona “Onların görmeyip de senin gördüğün şey nedir?” diye sordu. Sâmirî: “Ben Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı dışı Belka atının ki, bu at hayat atıdır, üstünde gördüm.” dedi.

{ فَكَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ } “(Sana gelen) elçinin (Cebrail’in) ayak bastığı yerden bir avuç (toprak) aldım.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın kısırağının tırnağının toprağından.

{ فَتَبَدُّهَا } “Ve onu (erimiş altının içine) attım.” Onu buzağının ağzının ve oturağının içine attım da o da böğürmeye başladı.

{ وَكَذَلِكَ سَوَّلْتُ لِي نَفْسِي } “Böyle yapmayı nefsim bana güzel gösterdi.” Süsledi.

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ وَانْظُرْ إِلَى إِلْهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾

97- “(Musa) dedi: ‘O halde, derhal burayı terk et! Artık senin için hayatın boyunca, ‘Bana dokunmayın!’ demek olacaktır. Hem senin için, asla kurtulamayacağın bir ceza günü var. Tapmakta olduğun şu ilâhına bak! Elbette biz onu yakacağız ve sonra da kül edip hiç şüphesiz denize savuracağız.’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ona şöyle buyurdu:

{ فَاذْهَبْ } “O halde, derhal burayı terk et.” Ey Sâmirî!

{ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ } “Artık senin için hayatın boyunca, olacaktır.” Yaşadığın müddetçe.

{ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ } “Bana dokunmayın, demek.” Hiçbir kimseyle karışıp oturamayacak, hiçbir kimse de seninle karışıp oturamayacaktır.

{ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا } “Hem senin için, bir ceza günü var.” Kıyâmet gününde bir ecel.

{ لَنْ تُخْلَفَهُ } “Asla kurtulamayacağın.” Onu aşamayacağın.

{ وَأَنْظُرْ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا } “Tapmakta olduğun şu ilâhına bak.” Kendisine ibadete durduğuna.

{ لَنُحَرِّقَنَّهُ } “Elbette biz onu yakacağız.” Ateşle. Eğeyile donduracağız anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا } “Ve sonra da kül edip hiç şüphesiz denize savuracağız.” Onu un ufak yapıp denize atacağız.

﴿٩٨﴾ إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا

98- “Sizin ilâhınız, ancak kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah’tır. O, ilmiyle her şeyi kuşatmıştır.”

{ إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ } “Sizin ilâhınız, ancak kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah’tır.” Çocuğu ve ortağı bulunmayan.

{ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا } “O, ilmiyle her şeyi kuşatmıştır.” Rabbimiz her şeyi bilmektedir.

﴿٩٩﴾ كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا

99- “Böylece sana geçmişlerin haberlerinden bazılarını anlatıyoruz. Şüphe yok ki, sana katımızdan bir zikir/ kitap verdik!”

{ كَذَلِكَ } “Böylece.” İşte bu şekilde.

{ نَقُصُّ عَلَيْكَ } “Sana anlatıyoruz.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana Cebraîl (‘aleyhi’s-selâm)’ı indiriyoruz.

{ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ } “Geçmişlerin haberlerinden bazılarını.” Geçmiş ümmetlerin/toplumların haberlerini.

{ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا } “Şüphe yok ki, sana katımızdan bir zikir/ kitap verdik.” Sana öncekilerin ve sonrakilerin haberlerinin içinde bulunduğu Kur’an ile ikramda bulunduk.

﴿١٠٠﴾ مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا

100- “Her kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz o, kıyâmet günü ağır bir günah yükü taşır.”

{ مَنْ أَغْرَضَ عَنْهُ } “Her kim ondan yüz çevirirse.” Onu inkâr ederse.

{ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا } “Şüphesiz o, kıyâmet günü ağır bir günah yükü taşır.” Şirk yüküyle.

﴿١٠١﴾ خَالِدِينَ فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا

101- “Onlar (bu günah yükünün altında) sürekli olarak kalırlar. Kıyâmet günü bu, onlar için ne kötü bir yüküttür!”

{ خَالِدِينَ فِيهِ } “Onlar (bu günah yükünün altında) sürekli olarak kalırlar.” Yükün cezasında sürekli kalıcıdırlar.

{ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا } “Kıyâmet günü bu, onlar için ne kötü bir yüküttür.” Günah yükü.

﴿١٠٢﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا

102- “O gün sura üflenir ve o günde biz suçluları gömgök bir halde mahşerde toplarız.”

{ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ } “O gün sura üflenir.” İlk sura üfürülüşte.

{ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ } “Ve biz suçluları mahşerde toplarız.” Müşrikleri.

{ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا } “O günde gömgök bir halde.” Kör olarak.

﴿١٠٣﴾ يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا

103- “Onlar, ‘Siz dünyada sadece on gün kaldınız!’ diye kendi aralarında gizli gizli konuşurlar.”

{ يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ } “Onlar, diye kendi aralarında gizli gizli konuşurlar.”

Kendi aralarında bu görüş hakkında gizlice konuşurlar.

{ اِنْ لَيْسْتُمْ } “Siz dünyada kaldınız.” Kabirlerde hiç de kalmadınız.

{ اِلَّا عَشْرًا } “Sadece on gün.” On gün.

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً اِنْ لَيْسْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

104- “İçlerinden en akıllı olanı, ‘Siz (dünyada) bir günden fazla kalmadınız!’ deyince, onların ne diyeceklerini biz daha iyi biliriz.”

{ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ } “Onların ne diyeceklerini biz daha iyi biliriz.” Diriliş hakkında.

{ اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً } “İçlerinden en akıllı olanı, deyince.” Akıl bakımından onların en faziletli, görüş bakımından en doğruları, söz bakımından da en doğru sözlü olanı.

{ اِنْ لَيْسْتُمْ } “Siz (dünyada) kalmadınız.” Sizler kabirde kalmadınız.

{ اِلَّا يَوْمًا } “Bir günden fazla.”

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ﴿١٠٥﴾

105- “Sana (kıyâmet günü) dağların durumunu soruyorlar. De ki: ‘Rabbim onları ufalayıp savuracak.’”

{ وَيَسْأَلُونَكَ } “Sana soruyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Sakif oğulları senden sormaktadır.

{ عَنِ الْجِبَالِ } “(kıyâmet günü) dağların durumunu.” Kıyâmet gününde dağların durumunu.

{ فَقُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا } “Rabbim onları ufalayıp savuracak.” Rabbim onları sökecek.

فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾

106- “Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bırakacaktır.”

{ فَيَذَرُهَا } “Böylece yerlerini bırakacaktır.” Yeri bırakacaktır.

{قَاعًا} “Dümdüz.” Dümdüz.

{صَفْصَفًا} “Bomboş.” Herhangi bir bitkinin yetişmediği, dımdızlak.⁸

لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ﴿١٠٧﴾

107- “Orada ne bir çukur ne de bir tümsek görebileceksin.”

{لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا} “Orada ne bir çukur görebileceksin.” Ne bir vadi ne de bir yarık.

{وَلَا أَمْتًا} “Ne de bir tümsek.” Ne yere konulmuş yüksek bir şey, ne de bitki.⁹

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ
فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

108- “O gün insanlar, o davetçiye (İsrafil’e) uyacak. Ona karşı yan çizmek yoktur. Artık, Rahmân olan Allah’ın huzurunda sesler kısılmıştır. Bu yüzden fısıltıdan başka bir ses işitemezsin!”

{يَوْمَئِذٍ} “O gün.” Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ} “İnsanlar, o davetçiye (İsrafil’e) uyacak.” Hızlıca hareket edecek ve davetçiye doğru yöneleceklerdir.

⁸ Âyette geçen {قَاعًا صَفْصَفًا} sözcüğü hakkında ise İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmiştir: “Kendisinde sabit kılınmış diye dümdüz olacaktır.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 212. İbn Cerir’in Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı nakillerinin hasen olduğunu belirtmiştik.

⁹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; {عِوَجًا} ilahî keliması vadi, {وَلَا أَمْتًا} yükselen tepe anlamındadır.” Buhârî, *Kitâbü’t-Tefsir*, Tâhâ Sûresi. İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrîc etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 212.

b) {عِوَجًا} sözcüğü meyl, {أَمْتًا} sözcüğü ise yükseklik anlamındadır. Bundan dolayıdır ki, İbn Abbâs “İvec” sözcüğünü vadi olarak tefsir etmiştir. Zira vadiye düzlük olmaz. {أَمْتًا} sözcüğünü ise tepelik/yükseklik olarak tefsir etmiştir. Zira tepe de yükseklik bulunmaktadır.

{ لَا عِوَجَ لَهُ } “Ona karşı yan çizmek yoktur.” Sağa sola meyledemezler.

{ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ } “Artık, sesler kısılmıştır.” Bu sesler kısılmıştır.

{ لِلرَّحْمَنِ } “Rahmân olan Allah’ın huzurunda.” Rahmân’ın heybetinden dolayı.

{ فَلَا تَسْمَعُ } “Bu yüzden işitemezsin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِلَّا هَمْسًا } “Fısıltıdan başka bir ses.” Devenin ayağının sesi gibi ancak gizli ayak sesleri hariç.

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾

109- “O gün, Rahmân olan Allah’ın izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimselerden başkasının şefaati fayda vermez.”

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ } “Şefaati fayda vermez.” Melekler hiçbir kimseye şefaati edemez.

{ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ } “Rahmân olan Allah’ın izin verdiği.” Şefaati konusunda.

{ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا } “Ve sözünden hoşnut olduğu kimselerden başkasının.” Allah Teâlâ kendisinden lâ ilâhe illallâh sözünü kabul eder.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

110- “(Allah), insanların önlerindeki de arkalarındaki de bilir. Onlar ise O’nu bilgiyle kavrayamazlar.”

{ يَعْلَمُ } “(Allah), bilir.” Allah Teâlâ bilir.

{ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ } “İnsanların önlerindeki de.” Meleklerin önündeki ahiret durumunu.

{ وَمَا خَلَقَهُمْ } “Arkalarındakini de.” Dünya işlerini.

{ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا } “Onlar ise O’nu bilgiyle kavrayamazlar.” Onlar ise Allah Teâlâ’nın kendilerine yani meleklerle bildirdiği şeyler hariç önlerindeki ve arkalarındakini bilmezler.

وَعَنْتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾

111- “(O gün) bütün yüzler, O diri ve her şeyi ayakta tutan Allah’a boyun eğmiştir. Bir zulüm yüklenen kişi gerçekten hüsrana uğramıştır.”

{ وَعَنْتِ الْوُجُوهُ } “(O gün) bütün yüzler, boyun eğmiştir.” Yüzler dünyada secde ile yorulmuştur. Âyetin “Yüzler huzu etmiştir”, “Yüzler kıyamet gününde zelil olmuştur” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِلْحَيِّ } “O diri Allah’a.” Ölmeyen.

{ الْقَيُّومِ } “Ve her şeyi ayakta tutan.” Kendisi için başlangıcı olmayan, kaim.

{ وَقَدْ خَابَ } “Gerçekten hüsrana uğramıştır.” Hüsrana uğramıştır.

{ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا } “Bir zulüm yüklenen kişi.” Şirk koşan.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

112- “Her kim de mü’min olarak sâlih amelleri işlerse artık o, ne haksızlıktan ne de hakkının çiğnenmesinden korkar!”

{ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ } “Her kim de sâlih amelleri işlerse artık.” Kendi ile Rabbi arasında hayırları işlerse.

{ وَهُوَ مُؤْمِنٌ } “Mü’min olarak.” İmanında tasdik edici olarak.

{ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا } “O, ne haksızlıktan korkar.” Amelinin bütünüyle gitmesinden.

{ وَلَا هَضْمًا } “*Ne de hakkının çiğnenmesinden.*” Amelinin eksiltilmesinden.¹⁰

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ
أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

113- “İşte böylece biz onu Arapça bir Kur’an olarak indirdik ve onda tehdit ve ihtarlardan türlü şekilde tekrar yaptık ki belki sakınırlar yahut (Kur’an) kendileri için yeni bir hatırlatma olur!”

{ وَكَذَلِكَ } “*İşte böylece.*” İşte bu şekilde.

{ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا } “*Biz onu Arapça bir Kur’an olarak indirdik.*” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Arap dilinin gerekleri üzere indirdik.

{ وَصَرَّفْنَا فِيهِ } “*Ve onda türlü şekilde tekrar yaptık ki.*” Kur’an’da açıklamada bulunduk.

{ مِنَ الْوَعِيدِ } “*Tehdit ve ihtarlardan.*” Vaad/müjde ve tehditlerden.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ } “*Belki sakınırlar.*” Küfür, şirk ve ahlaksızca şeylerden sakınınsınlar diye.

{ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا } “*Yahut (Kur’an) kendileri için yeni bir hatırlatma olur.*” Eğer iman ederlerse sevap.

Eğer Allah Teâlâ’yı birlerlerse şeref olur anlamına geldiği de söylenmiştir. Eğer iman etmezlerse azap olur.

¹⁰ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(هَضْمًا) ilahî kelâmı zulme uğratılmaz ve hasenelerinden bir eksiltme yapılmaz anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Tâhâ Sûresi. İbn Cerir et-Taberî (وَلَا هَضْمًا) “*Artık o, ne haksızlıktan ne de hakkının çiğnenmesinden korkar!*” buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’ın rivayetine göre o şöyle demiştir: “Âdemoğlu kıyâmet gününde zulüm görmekten korkmaz ki, kötülüklerinde fazladan bir artma meydana getirilsin. Zulüm görmekten korkmaz ki, iyiliklerinde bir eksiltilmeye gidilsin.” Tefsîr-ü’t-Taberî, c. 16, s. 218.

فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١١٤﴾

114- “Gerçek hükümdar olan Allah ne yücedir! Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur’an’ı (okumakta) acele etme ve de ki: ‘Ey Rabbim! Benim ilmimi arttır.’”

{ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ } “Gerçek hükümdar olan Allah ne yücedir.” Çocuk ve ortak edinmekten yücedir.

{ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ } “Kur’an’ı (okumakta) acele etme.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an kıraati konusunda acele etme.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ } “Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın Kur’an kıraatini bitirmeden önce. Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) bir âyetle geldiğinde âyeti bitirmeden Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) unutmaya korkusuyla başını okumaya başlardı. Allah Teâlâ da O’nu bu davranışından engelledi.

{ وَقُلْ } “Ve de ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا } “Ey Rabbim! Benim ilmimi arttır.” Ezberleyişimi, anlayışımı ve Kur’an ile hükmedişimi arttır.

﴿١١٥﴾ وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا

115- “Andolsun bundan önce Âdem’e (şu ağaçtan yeme diye) emretmiştik, fakat unuttu. Biz onda bir kararlılık bulmadık.”

{ وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ } “Andolsun Âdem’e (şu ağaçtan yeme diye) emretmiştik.” Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a bu ağaçtan yememesini emrettik.

{ مِنْ قَبْلِ } “Bundan önce.” Bu ağacı yemesinden önce. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in gelişinden önce olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَتَسْبِي } “*Fakat unuttu.*” Kendisine emredilen şeyi terk etti.
 { وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا } “*Biz onda bir kararlılık bulmadık.*” Kesinlik ve erkeklerin kararlılığını.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى ﴿١١٦﴾

116- “Bir zaman Meleklerle, ‘Âdem için secde edin!’ dedik. Hemen secde ettiler, ancak İblis diretti.”

{ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ } “*Bir zaman Meleklerle, dedik.*” Yeryüzünde olan meleklerle.

{ اسْجُدُوا لِآدَمَ } “*Âdem için secde edin.*” Selam secdesi.

{ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى } “*Hemen secde ettiler, ancak İblis diretti.*” Onların lideri.

فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكَ مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى ﴿١١٧﴾

117- “(Bunun üzerine) biz de dedik ki: ‘Ey Âdem! Bu senin ve eşin için bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra yorulur, sıkıntı çekersin!’”

{ فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ } “(Bunun üzerine) biz de dedik ki: ‘Ey Âdem! Bu senin ve eşin için bir düşmandır.’” Havva’ya.

{ فَلَا يُخْرِجَنَّكَ مِنَ الْجَنَّةِ } “*Sakın sizi cennetten çıkarmasın.*” Kendisine itaat etmenizle.

{ فَتَشْقَى } “*Sonra yorulur, sıkıntı çekersin.*” Yorulursunuz.

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى ﴿١١٨﴾

118- “Şimdi burada senin için ne acıkmak, ne de çıplak kalmak vardır!”

{ إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا } “*Şimdi burada senin için ne acıkmak.*” Cennette yiyeceğe karşı.

{ وَلَا تَعْرَى } “*Ne de çıplak kalmak vardır.*” Elbiseden.

وَأَنْتَ لَا تَظْمَرُهَا فِيهَا وَلَا تَضْحَى ﴿١١٩﴾

119- “Ve sen burada susamazsın ve güneşte de yanmazsın!”

{ وَأَنْتَ لَا تَظْمَرُهَا فِيهَا } “Ve sen burada susamazsın.” Orada susamazsın.

{ وَلَا تَضْحَى } “Ve güneşte de yanmazsın.” Güneşin sıcaklığı sana isabet etmez. Terlemezsin anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ
وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى ﴿١٢٠﴾

120- “Derken şeytan ona vesvese verip aklını karıştırdı, ‘Ey Âdem! Sana ölümsüzlük ağacını ve asla yok olmayacak bir saltanatı göstereyim mi?’ dedi.”

{ فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ } “Derken şeytan ona vesvese verip aklını karıştırdı.” Ağaçtan yeme konusunda.

{ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ } “Ey Âdem! Sana ölümsüzlük ağacını göstereyim mi? dedi.” Ağaçtan yiyenin ebedi kalacağı ve ölmeyeceği.

{ وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى } “Ve asla yok olmayacak bir saltanatı.” Baki kalacak ve yok olmayacak bir mülkte.

فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتَ لَهُمَا سَوَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ
وَرَقٍ الْجَنَّةِ وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى ﴿١٢١﴾

121- “(Bunun üzerine) ikisi de o ağacın meyvesinden yediler. Derhal kendilerine ayıp yerleri açılıverdi. Üzerlerine cennet yaprağından örtüp yamamaya başladılar. Böylece Âdem Rabbinin buyruğuna karşı geldi ve yolunu şaşırdı.”

{ فَأَكَلَا مِنْهَا } “(Bunun üzerine) ikisi de o ağacın meyvesinden yediler.” Ağaçtan.

{ فَبَدَتْ لَهُمَا سَوَاتُهُمَا } “Derhal kendilerine ayıp yerleri açılıverdi.” Her ikisine de avretleri zâhir oldu.

{ وَطَفَقَا } “Başladılar.” Yöneltiler.

{ يَخْصِفَانِ } “Örtüp yamamaya.” Yapıştırmaya.

{ عَلَيْهِمَا } “Üzerlerine.” Avretlerinin üstüne.

{ مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ } “Cennet yaprağından.” İncir ağacından. Her ne zaman birbiri üstüne yapıştırdıklarında düştü.

{ وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ } “Böylece Âdem Rabbinin buyruğuna karşı geldi.” Ağaçtan yemekle.

{ فَغَوَى } “Ve yolunu şaşırdı.” Hidayet yolunu terk etti. Ağaçtan yemekle muradına ulaşamadı.

ثُمَّ اجْتَبَيْهِ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ۝۱۲۲

122- “Sonra Rabbi onu seçti, tevbesini kabul etti ve ona doğru yolu gösterdi.”

{ ثُمَّ اجْتَبَيْهِ } “Sonra onu seçti.” Ardından onu tertemiz kılıp seçti.

{ رَبُّهُ } “Rabbi.” Tevbe ile.

{ فَتَابَ عَلَيْهِ } “Tevbesini kabul etti.” Onun kusurundan vazgeçti.

{ وَهَدَىٰ } “Ve ona doğru yolu gösterdi.” Onu tevbeyle iletti.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي

هُدًى فَمَنْ أَتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ۝۱۲۳

123- “Allah dedi: ‘Siz ikiniz, hepiniz birbirinize düşman olarak cennetten inin! Artık benden size ne zaman bir yol gösterici gelir de, kim benim yol göstericime uyarsa, işte o sapıklığa düşmez ve bedbaht olmaz.’”

{ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا } “(Allah) dedi: ‘Siz ikiniz, cennetten inin.’” Cennetten.

{ جَمِيعًا } “Hepiniz.” Hazret-i Âdem, Havva (‘aleyhi’s-selâm), tavus kuşu ve yılan.

{بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ} “Birbirinize düşman olarak” Yılan âdemoğullarına ve âdemoğulları da yılana.

{فَإِنَّمَا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى} “Artık benden size ne zaman bir yol gösterici gelir de.” Ey âdemoğulları! Size benden kitap ve resûl hidayeti gelirse.

{فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ} “Kim benim yol göstericime uyarsa.” Kitabıma ve resûlûme.

{فَلَا يَضِلُّ} “İşte o sapıklığa düşmez.” Dünyada yalnız o ikisine uymakla.

{وَلَا يَشْقَى} “Ve bedbaht olmaz.” Ahirette.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

أَعْمَى ١٢٤

124- “Her kim de beni anmaktan (Kur’an’dan) yüz çevirirse, onun için dar bir geçim vardır ve onu kıyâmet günü kör olarak haşrederiz.”

{وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي} “Her kim de beni anmaktan (Kur’an’dan) yüz çevirirse.” Tevhidimden. Âyetin “Kitabımı ve resûlümü inkâr etmekten” anlamına geldiği söylenmiştir.

{فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى} “Onun için dar bir geçim vardır ve onu kıyâmet günü kör olarak haşrederiz.” Kabirde şiddetli bir azap vardır. Âyetin “Cehennem ateşinde” anlamına geldiği de söylenmiştir.¹¹

¹¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(ضَنْكًا) ilahî kelâmı bedbahtlık anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Tâhâ Sûresi. İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahric etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 226.

b) ‘D-N-K’ sözcüğü şiddet ve darlık anlamına gelmektedir. *El-Müfredat* ‘D-N-K’ maddesi. Ancak İbn Abbâs’ın bedbahtlık/şekavet olarak tefsiri tefsir bi’l-lazımdır. Zira bedbahtlık zorluğu gerektirmektedir. Bedbahtlık ile zorluk ve darlık arasında doğrudan bir ilişki vardır ki, İbn Abbâs buna dikkat çekmiştir.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيْ اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا

125- “O, ‘Ey Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Halbuki ben gören bir kimseydim!’ der.”

{ قَالَ } “O, der.” Diyor ki.

{ رَبِّ } “Ey Rabbim.” Ey Rabbim.

{ لِمَ حَشَرْتَنِيْ اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا } “Beni niçin kör olarak haşrettin? Halbuki ben gören bir kimseydim.” Dünyada.

c) Ancak âyette söz konusu edilen, Allah Teâlâ’nın zikrinden yüz çeviren kimseye ceza olarak verdiği dar bir yaşamın vakit olarak sınırlandırılması hakkında müfessirler görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Bu cezanın dünyada gerçekleşen bir ceza olduğu söylenmiştir. Bu ceza ile kastedilen dünyada kâfirin elinden kâçırdığı sevimli gelen şeyler ile hoşlanmayan pozisyonlarda bulunmasıdır. Zira kâfirin Allah azze ve cellenin kazasına, kudretine iman etmeyişi mü’minin Allah ile bağını gerçekleştiren ruhî nimetlerden yoksunluğu böyle bir dar yaşamın ve bedbahtlığın nedenidir. Kâfir bu nedenle dünyada şaşkınlık ve karanlıklar girdabında ömrünü tüketir durur.

d) Âyetin anlamı ve âyette geçen ‘D-N-K’ sözcüğü hakkında Taberî Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Kullarımdan herhangi birisine vermiş olduğum az olsun çok olsun her bir şeye karşı kul o şeyde benden sakınmazsa işte bu yaşamda darlık ve sıkıntı çekmek demektir.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 226.

e) Âyette geçen ‘D-N-K’ sözcüğünün cehennem azabı olduğu da söylenmiştir. İbn Cerir bu görüşü, Katade, Hasan-ı Basrî ve Abdurrahmân ibn Zeyd’den nakletmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 226.

f) ‘D-N-K’ sözcüğünün kabir azabı olduğu da söylenmiştir. Ebû Said el-Hudrî ile Ebû Hüreyre bu görüştedir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 16, s. 227. Bu son görüş tercih edilebilir. Zira bu konuda Ebû Hüreyre kanalıyla Hz. Peygamber (sallallahu ‘aleyhi ve sellem)’den hadis de aktarılmıştır. İbn Kesir bu rivayeti zikretmiş ve hadisin senedinin iyi/ceyyid olduğunu da belirtmiştir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 3, s. 179. Ancak ilk görüşü kapsayacak bir yorum geliştirmek de olasıdır ve daha evlâdır. İlk görüşe göre yorum yapacak olursak Allah Teâlâ’yı zikretmekten kaçınan bir kişi hakkında, Allah Teâlâ dünya hayatındayken bedbahtlığa hükmeder ve bu kişi kabir azabına da düşer olur. Ancak cehennem azabını kapsaması uzak bir olasılıktır. Zira Allah Teâlâ bu âyette (وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ اَعْمٰى) “Ve onu kıyâmet günü kör olarak haşrederiz.” buyurmaktadır. Bu âyetlerin son bölümünde ise Allah Teâlâ (وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى) “Ahiretin azabı daha şiddetli ve daha süreklidir.” buyurmaktadır. Bu âyetlerin zâhirine göre konumuzu teşkil eden “ed-denk fi’l-maişet” ahiret azabından başkadır.

قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيَتْهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى ﴿١٢٦﴾

126- “(Allah) der ki: ‘Bu böyledir, çünkü sana âyetlerimiz gelmişti de, sen onları unutmuştun, bu gün de sen öylece unutulacaksın!’”

{ قَالَ كَذَلِكَ } “(Allah) der ki: ‘Bu böyledir.’” İşte bu şekildedir. Zira sen.

{ أَتَتْكَ آيَاتُنَا } “Çünkü sana âyetlerimiz gelmişti de.” Kitabımız ve resûlümüz.

{ فَنَسِيَتْهَا } “Sen onları unutmuştun.” Amel etmeyi ve onu ikrar etmeyi bırakmıştın.

{ وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى } “Bu gün de sen öylece unutulacaksın.” Cehennem ateşinde terk edilirsin.

وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى ﴿١٢٧﴾

127- “İşte Rabbinin âyetlerine iman etmeyip de sınırı aşanları biz böyle cezalandırırız. Elbette ahiretin azabı daha şiddetli ve daha sürekli dir.”

{ وَكَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekildedir.

{ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ } “Sınırı aşanları biz cezalandırırız.” Şirk koşanları.

{ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ } “Rabbinin âyetlerine iman etmeyip de.” Yani kitap ve resûlü.

{ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى } “Elbette ahiretin azabı daha şiddetli ve daha sürekli dir.” Dünya azabından daha sürekli dir.

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى ﴿١٢٨﴾

128- “Kendilerinden önce helâk ettiğimiz nice kavimlerin durumu, onları doğru yola sevk etmedi mi? Onların meskenlerinde hâlâ gezip duruyorlar. Bunda ibret alacak akıllı olanlar için nice deliller vardır.”

{ أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ } “Onları doğru yola sevk etmedi mi?” Mekke ehline açıklamadı mı?

{ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ } “Kendilerinden önce helâk ettiğimiz nice kavimlerin durumu.” Geçmiş.

{ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ } “Onların meskenlerinde hâlâ gezip duruyorlar.” Evlerinde.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Bunda vardır.” Onlara yaptığımız şeylerde.

{ لَآيَاتٍ } “Nice deliller.” Alametler.

{ لِأُولِي النُّهَى } “İbret alacak akıllı olanlar için.” Akıl sahibi insanlar için.¹²

¹² a) İmam Buhârî dedi ki: İbn Abbâs dedi ki; “(النُّهَى) sözcüğü takvalı/sakınan anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü Ehâdisi'l-Enbiyâ, 22. Bâb; Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 231.

b) { أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ } “Onları doğru yola sevk etmedi mi?” buyruğunda geçen (هُمْ) onlar zamirinin dönüşü Ferrâ'nın açıklamasına göre Mekke kâfirlerinedir ve âyetin anlamı da şöyledir: “Onlar için açıklanmadı mı?” *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 195. Açıklanan şey ise âyetin kendisinde geçen ve nüzûl bakımından önceki sûrelerde söz konusu edilip yeterince anlatılan Allah'ı inkâr edip resûllerini yalanlayan önceki kavimlerin helak edilişidir. Mekke müşrikleri o kavimlerden sonra varlık sahasına geldiler ve şu an onların topraklarında yaşıyorlar. Bu helak olunan kavimlerin diyarlarında yaşamaları nasıl kendilerini doğru yönlendirmez. Kureys'in Ad, Semud ve helak olup yok olan, kökleri kazınan kavimlerin yurtlarına uğramalarına ilişkin olarak Taberî Katade'den şöyle bir rivayet aktarır: “Kureysliler Şam diyarına ticaret için yolculuğa çıktıklarında Ad, Semud ve benzeri kavimlerin yurtlarına uğrar, Allah Teâlâ'nın onlara yaptığı uygulamaların eserlerini görürlerdi.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 231.

c) { إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى } “Bunda ibret alacak akıllı olanlar için nice deliller vardır.” ilahî buyruğunda geçen (النُّهَى) sözcüğü “Nühye” sözcüğünün çoğuludur. Nühye sözcüğü ise çirkin şeyleri gerçekleştirmekten engelleyen tercih edici akıldır. ‘N-H-Y’ maddesi. Ancak İbn Abbâs bu sözcüğü akıl değil de takva/sakınma ile tefsir etmiştir. Bu tefsirin tefsir bi'l-lazım olduğu bilinmektedir. Zira tercih edici akılla nitelenen kimsenin müttakilerden olacağı açıktır. Böyle bir kişinin akıllı kendisini günaha düşmekten engeller.

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١٢٩﴾

129- “Eğer Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz ve belirlenmiş bir süre olmasaydı, hemen azaba uğrarlardı.”

{ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ } “Eğer daha önce verilmiş bir söz.” Vacip olan.

{ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbin tarafından.” Azabın onlardan ertelenmesine ilişkin.

{ لَكَانَ لِزَامًا } “Hemen azaba uğrarlardı.” Onların helaklerine ilişkin azap.

{ وَأَجَلٌ مُّسَمًّى } “Ve belirlenmiş bir süre olmasaydı.” Bu ümmet için belirli bir vakit olmamış olsaydı.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ ﴿١٣٠﴾

130- “O halde onların söylediklerine sabret; güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bir bölümünde ve gündüzün uçlarında da tesbih et ki, hoşnutluğa eresin.”

{ فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ } “O halde onların söylediklerine sabret.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onların söyledikleri hakaret ve yalanlamaya karşı sabret. Bu âyeti kıtal âyeti nesh etmiştir.

{ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ } “Rabbini hamd ile tesbih et.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ } “Güneşin doğmasından.” Sabah namazını.

{ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا } “Ve batmasından önce.” Öğle ve ikinci namazını.

{ وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ } “Gecenin bir bölümünde.” Gecenin girişinden sonra.

{ فَسَبِّحْ } “Tesbih et ki.” Akşam ve yatsı namazını kıl.

{ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ } “Ve gündüzün uçlarında da.” Öğle ve ikinci namazını.

{ لَعَلَّكَ تَرْضَى } “Hoşnutluğa eresin.” Ta ki sana şefaât verile de razı olasın.¹³

وَلَا تَمُدَّنْ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَابْقَى ﴿١٣١﴾

131- “O halde onlardan (kâfirlerden) bir kısmına, kendilerini denemek için, dünya hayatının debdebesi olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme. Çünkü Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha sürekli dir.”

{ وَلَا تَمُدَّنْ عَيْنَيْكَ } “O halde gözünü dikme.” Rağbetle bakma.

{ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ } “Verdiğimiz şeylere.” Verdiğimiz mallara.

{ أَزْوَاجًا } “Bir kısmına.” Erkeklerle.

{ مِنْهُمْ } Onlardan “Kâfirlerden.” Kureyza ve Nadir oğullarına.

{ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Dünya hayatının debdebesi olarak.” Dünya hayatının süsü olarak.

{ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ } “Kendilerini denemek için.” Kendilerine verdiğimiz süsler hususunda onları denemek için.

{ وَرِزْقُ رَبِّكَ } “Çünkü Rabbinin rızkı.” Cennet.

{ خَيْرٌ } “Daha hayırlı.” Daha faziletli.

{ وَابْقَى } “Ve daha sürekli dir.” Ve dünyada olandan daha sürekli dir.

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى ﴿١٣٢﴾

132- “Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et! Biz senden bir rızık istemiyoruz. Seni biz rızıklandırırız. Güzel sonuç korunanlarındır.”

¹³ Bu âyette geçen (آتَى الْيَلَّ) “Gecenin bir bölümünde” ilahî buyruğunun tefsiri hakkında Al-i İmran Sûresi’nin 113. âyetinin dipnotuna bakınız.

{ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ } “Ailene namazı emret.” Şiddet/sıkıntı anında.
 { وَاضْطَبِرْ عَلَيْهَا } “Kendin de ona sabırla devam et.” Ona sabreder-
 rek devam et.

{ لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا } “Biz senden bir rızık istemiyoruz.” Kendine ve ai-
 lene rızık vermeni.

{ نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى } “Seni biz rızıklandırırız. Güzel sonuç ko-
 runanlarındır.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan sakınan muttakiler
 için cennet var.

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ أَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةٌ مَا فِي الصُّحُفِ
 الْأُولَى ﴿١٣٣﴾

133- “(İnkâr edenler): ‘O bize Rabbinden bir mucize getirmeli de-
 ğil miydi?’ dediler. Onlara, önceki kitaplarda olan apaçık de-
 lil gelmedi mi?”

{ وَقَالُوا } “(İnkâr edenler) dediler.” Yani Mekke ehli.

{ لَوْلَا يَأْتِينَا } “O bize getirmeli değil miydi?” Hazret-i Muhammed
 (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bize getirseydi ya.

{ بِآيَةٍ } “Bir mucize.” Alamet.

{ مِنْ رَبِّهِ أَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةٌ } “Rabbinden. Onlara, apaçık delil gelmedi
 mi?” Açıklama.

{ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى } “Önceki kitaplarda olan.” Tevrat’ta ve İncil’de
 olan. Her iki kitapta da Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in
 özellikleri ve nitelikleri bulunmaktadır.

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا
 رَسُولًا فَتَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى ﴿١٣٤﴾

134- “Eğer biz onları, daha önce bir azap ile yok etseydik, hiç şü-
 hesiz, ‘Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, al-

çak ve rezil olmadan önce senin âyetlerine uysaydık, olmaz mıydı?" diyeceklerdi."

{ وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ } "Eğer biz onları, yok etseydik." Yani Mekke ehlini.

{ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ } "Daha önce bir azap ile." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kur'an'la kendilerinden gelişinden önce.

{ لَقَالُوا } "Hiç şüphesiz, diyeceklerdi." Kıyâmet gününde.

{ رَبَّنَا } "Ey Rabbimiz." Ey Rabbimiz.

{ لَوْلَا } "Olmaz mıydı?" Olsaydı ya.

{ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ } "Bize bir peygamber gönderseydin de senin âyetlerine uysaydık." Böylece Resûlüne itaat etseydik ve Kitabına iman etseydik.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ } "Alçak olmadan önce." Bedir Savaşı'ndan öldürülmeseydik.

{ وَنَحْزَى } "Ve rezil." Kıyâmet gününün azabıyla azap görmeseydik.

قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى ﴿١٣٥﴾

135- "De ki: 'Herkes beklemektedir, siz de bekleyin bakalım! Çünkü doğru yol sahiplerinin ve doğru yola ulaşanların kimler olduğunu yakında bileceksiniz!'"

{ قُلْ } "De ki." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ كُلُّ } "Herkes." Bizden ve sizden her birisi.

{ مُتَرَبِّصٌ } "Beklemektedir." Kendi sahibinin helakini gözetleyicidir.

{ فَتَرَبَّصُوا } "Siz de bekleyin bakalım." Bekleyiniz.

{ فَسَتَعْلَمُونَ } "Çünkü yakında bileceksiniz." Kıyâmet gününün azabının nüzûlü esnasında.

{ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ } "Doğru yol sahiplerinin kimler olduğunu." Adalet.

{ وَمَنِ اهْتَدَى } "Ve doğru yola ulaşanların." Bizden ve sizden.

Kendisinde “Enbiyâ”nın zikredildiği sûredir. Sûre bütünüyle Mekkî olup âyet sayısı 111, sözcük sayısı 1.138 ve harf sayısı ise 4.168’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

﴿١﴾ اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ

1- “İnsanların hesaba çekilecekleri (gün) yaklaştı. Oysa onlar hâlâ gaflet içinde yüz çeviriyorlar.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Enbiyâ Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ } “İnsanların hesaba çekilecekleri (gün) yaklaştı.” Diyor ki, Mekke ehline kitapta kendilerine vadedilen azap yaklaştı .

{ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ } “Oysa onlar hâlâ gaflet içinde.” Bundan gafilidirler.

{ مُّعْرِضُونَ } “Yüz çeviriyorlar.” Bunu yalanlamakta ve onu terk edicidirler.

﴿٢﴾ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرِ مِنْ رَبِّهِمْ مُحَدَّثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ

2- “Rablerinden kendilerine gelen her yeni hatırlatmayı eğlenerek dinliyorlar.”

{ مَا يَأْتِيهِمْ } “Kendilerine gelen.” Peygamberlerine Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) getirdiği şeyi.

{ مِنْ ذِكْرِ } “Her hatırlatmayı.” Zikri, yani Kur’an’ı.

{ مِنْ رَبِّهِمْ مُحَدَّثٌ } “Rablerinden yeni.” Peşi sıra âyet. Peşi sıra sûre. Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın Kur’an’ı getirişi, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in tilavet edişi ve onların dinleyişi yeni olmak-tadır yoksa Kur’an yeni değil.

{ إِلَّا اسْتَمْعَوْهُ } “Dinliyorlar.” Ancak Mekke ehlinin Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Kur’an kıraatine ve Kur’an’a kulak ve-rip dinlemeleri.

{ وَهُمْ يَلْعَبُونَ } “Eğlenerek.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an’ı alaya alarak.

لَا هِيَ قُلُوبُهُمْ وَأَسْرُوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ
مِثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾

3- “Kalpleri hep eğlencede. O zalimler aralarında gizlice şöyle fısıldadılar: ‘Bu (Muhammed) ancak sizin gibi bir insan! Öyleyse göz göre göre gidip sihre mi uyacaksınız?’”

{ لَا هِيَ قُلُوبُهُمْ } “Kalpleri hep eğlencede.” Kalpleri ahiret gerçeğinden gafilidir.

{ وَأَسْرُوا النَّجْوَى } “Aralarında gizlice şöyle fısıldadılar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlamayı kendi aralarında gizlemektedirler.

{ الَّذِينَ ظَلَمُوا } “O zalimler.” Zulmedenler şirk koşan Ebû Cehil ve ashabıdır. Birbirlerine şöyle derler:

{ هَلْ هَذَا } “Bu (Muhammed) mi?” Bu değildir. ‘Bu’ sözcüğüyle Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kastetmektedirler.

{ إِلَّا بَشَرٌ } “Ancak bir insan!” Âdemdir/insandır.

{مِثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ} “Sizin gibi öyleyse gidip sihre uyacaksınız” Öyleyse sihri ve yalanı mı tasdik ediyorsunuz?

{وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ} “Göz göre göre.” Bunun sihir ve yalan olduğunu bildiğiniz halde.

﴿٤﴾ قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

4- “Peygamber dedi ki: ‘Benim Rabbim, gökte ve yerde konuşulan her sözü bilir. Çünkü O, her şeyi işitendir, bilendir.’”

{قَالَ} “(Peygamber) dedi ki.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara şöyle buyurdu:

{رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ} “Benim Rabbim, gökte ve yerde konuşulan her sözü bilir.” Yani gök ve yer ehlinin sözün ve eylemin gizli olanını bilir.

{وَهُوَ السَّمِيعُ} “Çünkü O, her şeyi işitendir.” Ebû Cehil’in ve ashabının sözünü.

{الْعَلِيمُ} “Bilendir.” Onları ve cezalarını.

بَلْ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ بَلْ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ ﴿٥﴾

5- “Onlar dediler: ‘Hayır, bunlar karışık rüyalar; belki onu kendisi uydurdu; ya da o bir şâirdir! (Böyle değilse) önceki peygamberler gibi, o da bize bir mucize getirsin!’”

{بَلْ قَالُوا} “Onlar dediler: Hayır.” Bazıları dedi.

{أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ} “Bunlar karışık rüyalar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in bize getirdiği şeyler yalan, bâtil düşlerdir.

{بَلْ افْتَرَاهُ} “Belki onu kendisi uydurdu.” Kimileri de aksine Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an’ı kendi katından uydurdu dediler.

{بَلْ هُوَ شَاعِرٌ} “Ya da o bir şâirdir.” Kimileri de “O, kendi rivaye-
tiyle bir şairdir” dediler.

{فَلْيَأْتِنَا بَيِّتٌ} “(Böyle değilse o da) bize bir mucize getirsin.” Alamet.

{كَمَا أُرْسِلَ الْأُولُونَ} “Önceki peygamberler gibi.” Onun iddia ettiği
gibi, resûllerin mucizelerle kavimlerine geldiği gibi.

﴿٦﴾ مَا أَمَنَّا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ

6- “Bunlardan önce helak ettiğimiz hiçbir kent halkı da iman etme-
mişti, şimdi bunlar mı iman edecek?”

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{مَا أَمَنَّا قَبْلَهُمْ} “Bunlardan önce iman etmemiştik.” Ey Muhammed
(sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) senin kavminden önce âyetlere.

{مِنْ قَرْيَةٍ} “Hiçbir kent halkı da.” Kasaba halkından hiçbirisi.

{أَهْلَكْنَاهَا} “Helak ettiğimiz.” Âyetleri yalanlamaları esnasında.

{أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ} “Şimdi bunlar mı iman edecek?” Senin kavmin mi
âyetlere iman edecek? Aksine onlar iman etmezler.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ
كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾

7- “Biz senden önce de ancak kendilerine vahyettiğimiz birtakım
erkek peygamberler gönderdik. Bilmiyorsanız kitap ehli olan-
lara sorun.”

{وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ} “Biz senden önce de peygamberler gönderdik.”
Resûller.

{إِلَّا رِجَالًا} “Ancak birtakım erkek.” Senin gibi beşerden.

{نُوْحِي إِلَيْهِمْ} “Kendilerine vahyettiğimiz.” Sana gönderdiğimiz gibi
onlara da melekleri gönderdik.

{ فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ } “Kitap Ehli olanlara sorun.” Tevrat ve İncil ehline.

{ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ } “Bilmiyorsanız.” Allah Teâlâ resûlleri ancak insanlardan gönderdi.

﴿ ٨ ﴾ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ

8- “Biz onları yemek yemez birer cansız ceset yapmadık ve onlar ölümsüz de değillerdi.”

{ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا } “Biz onları birer cansız ceset yapmadık.” Peygamberleri.

{ لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ } “Yemek yemez.” Ve sıvı bir şey de içmez.

{ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ } “Ve onlar ölümsüz de değillerdi.” Dünyada. Ama onlar yemek yer, içeceklerini içer ve vefat ederlerdi. Bu âyet “Ne oluyor şu resûle ki, yemek yiyor ve çarşı pazarlarda yürüyor” diyen kimseler hakkında nazil olmuştur.

﴿ ٩ ﴾ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ

9- “Sonra biz onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik. Böylece hem onları, hem de dilediğimiz kimseleri kurtardık. Aşırı gidenleri ise yok ettik.”

{ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ } “Sonra biz onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik.” Peygamberlere vadettiğimiz kurtuluş sözünü yerine getirdik.

{ فَأَنْجَيْنَاهُمْ } “Böylece hem onları, kurtardık.” Yani peygamberleri.

{ وَمَنْ نَشَاءُ } “Hem de dilediğimiz kimseleri.” Resûllere iman edenleri.

{ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ } “Aşırı gidenleri ise yok ettik.” Müşrikleri.

﴿ ١٠ ﴾ لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

10- “Andolsun, size öyle bir kitap indirdik ki, bütün şanınız ondadır. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?”

{ لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ } “Andolsun, size öyle indirdik ki.” Peygamberinize.

{ كِتَابًا } “Bir kitap.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı kitap ile.

{ فِيهِ ذِكْرُكُمْ } “Bütün şanınız ondadır.” Kendisine iman etmeniz halinde şerefiniz ve izzetiniz.

{ أَفَلَا تَعْقِلُونَ } “Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?” Şerefiniz ve izzetinizi hâlâ tasdik etmeyecek misiniz?

﴿ ۱۱ ﴾ وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَوْمٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ

11- “Biz halkı zalim olan nice kentleri kırıp geçirdik ve ardından da başka topluluklar var ettik.”

{ وَكَمْ قَصَمْنَا } “Biz kırıp geçirdik.” Helak ettik.

{ مِنْ قَوْمٍ } “Nice kentleri.” Kasaba/kent ehlini.

{ كَانَتْ ظَالِمَةً } “Halkı zalim olan.” Ehli kâfir ve müşrik olan.

{ وَأَنْشَأْنَا } “Ve var ettik.” Yarattık.

{ بَعْدَهَا } “Ardından da.” Helak oluşlarının ardından.

{ قَوْمًا آخَرِينَ } “Başka topluluklar.” Onların yurtlarında yerleşip oturan.

﴿ ۱۲ ﴾ فَلَمَّا أَحْسُوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ

12- “Onlar azabımızı hissettiklerinde, bir de bakarsın ki oradan kaçmaya kalkışıyorlar!”

{ فَلَمَّا أَحْسُوا بَأْسَنَا } “Onlar azabımızı hissettiklerinde.” Helakleri için azabımızı gördüklerinde.

{ إِذَا هُمْ مِنْهَا } “Bir de bakarsın ki oradan.” Azabımızdan.

{ يَرْكُضُونَ } “Kaçmaya kalkışıyorlar.” Kuvvetle kaçmaya çalışıyorlar. Âyetin “Oradan kaçıyorlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِينَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ ﴿١٣﴾

13- “Hayır! Kaçmaya çalışmayın! İçinde bulunduğunuz refaha ve yurtlarınıza dönün; çünkü sorguya çekileceksiniz!” (dedik)."

Melekler onlara derler ki:

{ لَا تَرْكُضُوا } “Hayır! Kaçmaya çalışmayın! (dedik).” Hareket edip kaçmaya çalışmayınız ve kaçmayınız.

{ إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَارْجِعُوا } “İçinde bulunduğunuz¹ refaha dönün.” Nimetlendiğiniz şeye.

{ وَمَسَاكِينَكُمْ } “Ve yurtlarınıza.” Evlerinize.

{ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ } “Çünkü sorguya çekileceksiniz.” Zira imandan sorguya çekileceksiniz. Peygamber (‘aleyhi’s-selâm)’ı öldürme eyleminden dolayı sorguya çekileceksiniz anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾

14- “Onlar, ‘Eyvah olsun bize! Gerçekten biz zalim kimseler imişiz!’ dediler.”

{ قَالُوا } “Onlar, dediler.” Öldürme ve azap anında.

{ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ } “Eyvah olsun bize! Gerçekten biz zalim kimseler imişiz.” Peygamberimizi öldürmekle.

فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾

15- “Bu feryatları sürüp giderken, onları biçilmiş ekine, sönmüş ateşe çevirdik.”

{ فَمَا زَالَتْ } “Sürüp giderken.” Kınamaları/bağırışları.

¹ “Fîhi” sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü gözetmek gayesiyle bu bölüme aldık.

{ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ } “Bu feryatları.”² Sözleri.

{ حَتَّى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا } “Onları biçilmiş ekine, çevirdik.” Kılıçtan geçirilmiş gibi.

{ خَامِدِينَ } “Sönmüş ateşe.” Hareket etmeyen ölümler olarak. Bu kıssa Yemen tarafında bir kasabanın kıssasıdır. Oraya Hadur deniliyordu. Allah Teâlâ onlara bir peygamber gönderdi. Bu peygamberi şehid ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onlara Buhtunnasr'ı musallat etti. Buhtunnasr onları öldürdü. Onların içinde kıpırdayan hiçbir göz bırakmadı.

﴿ ١٦ ﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِِينَ

16- “Biz yeri, göğü ve arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık.”

{ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Biz yeri, göğü ve arasındakileri yaratmadık.” Yaratılmışları.

{ لَاعِِينَ } “Oyun olsun diye.” Emirsiz ve nehiysiz amaçsız olarak. Ardından Allah Teâlâ onların meleklerin Allah'ın kızları olduğuna ilişkin sözleri hakkında âyet indirdi.

﴿ ١٧ ﴾ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهَوًا لَّاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنَّ كُتْنَا فَاعِلِينَ

17- “Eğer biz bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi katımızdan edinirdik. Yapacak olsaydık, öyle yapardık!”

{ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهَوًا } “Eğer biz bir eğlence edinmek isteseydik.” Kızlar. Eş olduğu, bir başka görüşe göre oğul olduğu da söylenmiştir.

{ لَّاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا } “Onu kendi katımızdan edinirdik.” Kendi katımızdan Huru'l-în.

{ إِنَّ كُتْنَا } “Yapacak olsaydık.” Yapacak olsaydık.

{ فَاعِلِينَ } “Öyle yapardık.” Bunu yapardık.

² “Tilke” sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü gözetmek gayesiyle bu bölüme aldık.

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ
مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

18- “Hayır, ama biz hakkı, bâtlı yok etmesi için üzerine göndeririz. Bir de bakarsın ki bâtlı yok olup gitmiştir. Allah’a yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı yazıklar olsun size!”

{ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ } “Hayır, ama biz hakkı, göndeririz.” Hakkı atarız.

{ عَلَى } “Üzerine.” Hak ve bâtlı açıklarız anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ } “Bâtlı yok etmesi için.”³ Bâtlı helak etmesi için.

{ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ } “Bir de bakarsın ki bâtlı yok olup gitmiştir.” Helak olmuştur. Yani bâtlı helak olmuştur.

{ وَلَكُمُ } “Size.” Ey kâfirler topluluğu.

{ الْوَيْلُ } “Yazıklar olsun.” Şiddetli azaptan dolayı.

{ مِمَّا تَصِفُونَ } “Allah’a yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı.” “Melekler Allah’ın kızlarıdır” şeklinde söylediğiniz sözlerinizden.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ
عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾

19- “Göklerde ve yerde kim varsa, (hepsi) O’nundur. O’nun katında bulunanlar O’na ibadet etmekten ne çekinirler, ne de yorgunluk duyarlar.”

{ وَلَهُ } “O’nundur.” Kullarıdır.

{ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde kim varsa, (hepsi)” Mahlukat.

{ وَمَنْ عِنْدَهُ } “O’nun katında bulunanlar.” Melekler.

³ Meal ile uyum sağlaması için “bâtlı” sözcüğünü bu bölüme almak zorunda kaldık.

{ لَا يَسْتَكْبِرُونَ } “Ne çekinirler.” Büyüklenirler.

{ عَنْ عِبَادَتِهِ } “O’na ibadet etmekten.” O’na taatten ve kulluğu ikrar ediştten.

{ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ } “Ne de yorgunluk duyarlar.” Allah Teâlâ’ya kulluktan yorulmazlar.

﴿ ٢٠ ﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ

20- “Onlar, gece gündüz (Allah’ı) tesbih ederler, usanmazlar.”

{ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ } “Onlar, gece gündüz (Allah’ı) tesbih ederler.” Gece ve gündüz Allah Teâlâ’ya namaz kılarlar.

{ لَا يَفْتُرُونَ } “Usanmazlar.” Allah Teâlâ’ya kulluktan ve Allah’ı ikrar ediştten bıkkınlık duymazlar.

﴿ ٢١ ﴾ أَمْ اتَّخَذُوا إِلَهًا مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ

21- “Yoksa onlar birtakım ilâhlar edindiler de, yerden (ölüleri) onlar mı diriltecek?”

{ أَمْ اتَّخَذُوا } “Yoksa onlar edindiler de.” Acaba ibadet mi ettiler yani Mekke ehli.

{ إِلَهًا مِنَ الْأَرْضِ } “Birtakım ilâhlar. Yerden.” Yerde.

{ هُمْ يُنْشِرُونَ } “(Ölüleri) onlar mı diriltecek?” diriltecekler. Halife bırakacaklar anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿ ٢٢ ﴾

22- “Eğer o ikisinde (yerde ve gökte) Allah’tan başka ilâhlar olsaydı, (yer ve gök) elbette bozulup giderdi. Demek ki Arş’ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan uzaktır!”

{ لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ } “Eğer o ikisinde (yerde ve gökte) ilâhlar olsaydı.” Yani gökte ve yerde bir ilah olmuş olsaydı.

{ إِلَّا اللَّهُ } “Allah’tan başka.” Allah’ın dışında.

{ لَفَسَدَتَا } “(Yer ve gök) elbette bozulup giderdi.” Yer ve gök ehli bozulup giderdi.

{ فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ } “Demek ki Arş’ın Rabbi olan Allah, uzaktır.” Tahtın.

{ عَمَّا يَصِفُونَ } “Onların yakıştırdıkları sıfatlardan.” Onların Allah’a nispet ettikleri çocuk ve ortaktan uzaktır.

لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ ﴿٢٣﴾

23- “Allah yaptıklarından sorumlu olmaz, onlar ise sorguya çekileceklerdir.”

{ لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ } “Allah yaptıklarından sorumlu olmaz.” Allah Teâlâ söylediklerinden, emrettiklerinden ve yaptıklarından sorguya çekilmez.

{ وَهُمْ يُسْئَلُونَ } “Onlar ise sorguya çekileceklerdir.” Ve kullar dediklerinden ve eylemlerinden.

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هَذَا ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

24- “Yoksa onlar, Allah’tan başka birtakım ilâhlar mı edindiler? De ki: ‘Haydi delillerinizi getirin! İşte benimle birlikte olanların kitabı ve benden öncekilerin kitabı ortadadır.’ Hayır, onların çoğu gerçeği bilmezler, bundan dolayı da yüz çevirirler.”

{ أَمْ اتَّخَذُوا } “Yoksa onlar, mı edindiler?” Kulluk mu ettiler?

{ مِنْ دُونِهِ } “Allah’tan başka.” Allah’ın dışında.

{ اَلِهَةٌ } “Birtakım ilâhlar.” Putlara.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Onlara.

{ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ } “Haydi delillerinizi getirin.” Onlara kulluğunuzdaki kanıtlarınızı.

{ هَذَا } “İşte ortadadır.” Yani Kur’an.

{ ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ } “Benimle birlikte olanların kitabı.” Benimle birlikte olanların haberi.

{ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِي } “Ve benden öncekilerin kitabı.” Benden önceki mü’minlerin ve kâfirlerin haberleri. Bu haberlerde Allah Teâlâ’nın çocuğu ve ortağı yoktur.

{ بَلْ أَكْثَرُهُمْ } “Hayır, onların çoğu.” Onların bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ } “Gerçeği bilmezler.” Ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı tasdik eylemezler.

{ فَهُمْ مُعْرِضُونَ } “Bundan dolayı da yüz çevirirler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlarlar.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

25- “Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona, ‘Gerçek şu ki, benden başka ilâh yoktur, öyleyse bana ibadet edin!’ diye vahyetmiş olmayalım.”

{ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ } “Senden önce göndermedik ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ مِنْ رَسُولٍ } “Hiçbir peygamber.” Gönderilmiş resûl.

{ أَنَّهُ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ } “Ona, gerçek şu ki, vahyetmiş olmayalım.” Yani ey resûl kavmine de ki, ta ki lâ ilâhe illallâh buyruğunu söylesinler, dememiş olalım.

{ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ } “Benden başka ilâh yoktur, öyleyse bana ibadet edin! diye.” Öyleyse beni birlesinler.

﴿٢٦﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ

26- “(Böyle iken) onlar, ‘Rahmân (melekleri) çocuk edindi.’ dediler. Hâşâ, O bundan münezzehtir! Doğrusu (melekler) ikram olunmuş kullardır.”

{ وَقَالُوا } “(Böyle iken) onlar, dediler.” Yani Mekke ehli.

{ اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا } “Rahmân (melekleri) çocuk edindi.” Meleklerden kızlar edindi.

{ سُبْحَانَهُ } “Hâşâ, O bundan münezzehtir.” Allah Teâlâ kendi nefsinin çocuk ve ortak edinmekten münezzeh kıldı.

{ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ } “Doğrusu (melekler) ikram olunmuş kullardır.” Aksine onların Allah Teâlâ’nın kendilerine yani meleklerle taatle ikramda bulunduğu kullardır.

﴿٢٧﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ

27- “Onlar onun (Allah’ın) sözünün önüne geçmezler. Hep O’nun buyruğu ile hareket ederler.”

{ لَا يَسْبِقُونَهُ } “Onlar onun (Allah’ın) önüne geçmezler.” Hazret-i Cebrael (‘aleyhi’s-selâm) Mikail’den önce. O, ona emretmeden öne geçmez.

{ بِالْقَوْلِ } “Sözünün.” Ne de eylemle.

{ وَهُمْ } “Onlar.” Yani melekler.

{ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ } “Hep O’nun buyruğu ile hareket ederler.” Ve söylerler, yani melekler.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾

28- “O, onların önlerindeki de arkalarındakini de bilir. Onlar Allah’ın hoşnut olduğu kimseden başkasına şefaet etmezler ve onlar (hepsi) O’nun korkusundan titrerler.”

{ يَغْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ } “O, onların önlerindeki de bilir.” Ahiret ahvalini.

{ وَمَا خَلْفَهُمْ } “Arkalarındaki de.” Dünya ahvalini/işlerini.

{ وَلَا يَشْفَعُونَ } “Onlar şefaât etmezler.” Yani melekler kıyâmet gününde.

{ إِلَّا لِمَنْ أَرَادَ } “Allah’ın hoşnut olduğu kimseden başkasına.” Ancak Allah Teâlâ’nın tevhid ehlinden tevhidi nedeniyle kendisinden razı olduğu kimseye şefaât edebilirler.

{ وَهُمْ } “Ve onlar (hepsi).” Yani melekler.

{ مِنْ خَشْيَتِهِ } “O’nun korkusundan.” Heybetinden.

{ مُشْفِقُونَ } “Titrerler.” Korkarlar.

وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

29- “Onlardan her kim, ‘Ben, O’ndan başka bir ilâhım.’ derse, biz ona cehennemi ceza olarak veriz. Biz zalimleri işte böyle cezalandırırız.”

{ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ } “Onlardan her kim, derse.” Yani meleklerden. Âyetin “Yaratılmışlardan” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ } “Ben, O’ndan başka bir ilâhım.” Allah’ın dışında.

{ فَذَلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ } “Biz ona cehennemi ceza olarak veriz.” Bu sözleri nedeniyle cehennemle cezalandırırız.

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الظَّالِمِينَ } “Biz zalimleri cezalandırırız.” Kâfirleri.

أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

30- “O inkâr edenler görmediler mi ki, göklerle yer bitişik idiler de biz onları ayırdık ve canlı olan her şeyi sudan yarattık. Hâlâ iman etmeyecekler mi?”

{أَوَلَمْ يَرِ} “Görmediler mi ki?” Bilmiyorlar mı ki?

{الَّذِينَ كَفَرُوا} “O inkâr edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler.

{أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتْما رَتْقًا} “Göklerle yer bitişik idiler de.” Gökten bir damla yağmur yağmıyordu. Yerde de aynı şekilde herhangi bir bitki bitirmiyordu. Birbirlerine bitişik idiler.

{فَفَتَقْنَاهُمَا} “Biz onları ayırdık.” Böylece onları ayırdık. Biz gök ve yeri, yağmur ve bitki ile ayırdık.

{وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ} “Ve canlı olan her şeyi sudan yarattık.” Erkeğin ve dişinin suyundan yarattık. Her şey suya gereksinim duyar.

{أَفَلَا يُؤْمِنُونَ} “Hâlâ iman etmeyecekler mi?” Yani Mekke ehli Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a hâlâ iman etmeyecekler mi?

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِي أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

31- “Biz insanları sarsmasın diye yeryüzünde sabit dağlar yarattık ve orada rahat gidebilsinler diye geniş yollar ve meydanlar var ettik.”

{وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِي} “Biz yeryüzünde sabit dağlar yarattık.” Yeryüzüne kazık olsun diye sabit dağlar.

{أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ} “İnsanları sarsmasın diye.” Ta ki yer onları sarsıp da hareket ettirmesin.

{وَجَعَلْنَا فِيهَا} “Ve orada var ettik.” Yerde.

{فِجَاجًا} “Ve meydanlar.” Vadiler.

{ سُبُلًا } “Geniş yollar.” Geniş yollar.

{ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ } “Rahat gidebilsinler diye.” Ta ki gidiş gelişte yollarda doğruca gidip gelebilsinler.

﴿ ٣٣ ﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ

32- “Gökyüzünü de korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise (gökyüzünün) âyetlerinden yüz çeviriyorlar!”

{ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا } “Gökyüzünü de bir tavan yaptık.” Yere.

{ مَحْفُوظًا } “Korunmuş.” Düşmekten. Yıldızlarla şeytanlardan korunmuş bir tavan yaptık anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَهُمْ } “Onlar ise.” Yani Mekke ehli.

{ عَنْ آيَاتِهَا } “(Gökyüzünün) âyetlerinden.” Güneşinden, ayından ve yıldızlarından.

{ مُعْرِضُونَ } “Yüz çeviriyorlar.” Yalanlamaktadırlar, onlar hakkında tefekkür etmezler.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿ ٣٣ ﴾

33- “Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O’dur. Bunların her biri belli bir yörüngede yüzerler.”

{ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ } “Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O’dur.” Güneşi ve ayı emre amade kılan O’dur.

{ كُلٌّ } “Bunların her biri.” Güneş ve aydan her birisi.

{ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ } “Belli bir yörüngede yüzerler.” Deveran içinde-dirler. Kendi mecrasında deveran etmekte ve akıp gitmektedir.

﴿ ٣٤ ﴾ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ

34- “Biz senden önce de hiçbir insanı ölümsüz kılmadık. Şimdi sen ölürsen, onlar baki mi kalacaklar?”

{ وَمَا جَعَلْنَا } “Biz kılmadık.” Yaratmadık.

{لَبِشْرُ} “Hiçbir insanı.” Peygamberlerden hiçbirisini.

{ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ } “Senden önce de ölümsüz.” Dünyada.

{ أَفَإِنْ مِتَّ } “Şimdi sen ölürsen, mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi

ve sellem)!

{ فَهُمْ الْحَالِدُونَ } “Onlar baki kalacaklar.” Dünyada. Bu âyet-i kerime Mekke müşriklerinin “Bizler Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ölümünü beklemekteyiz de ta ki böylece rahatlayalım” sözü üzerine nazil olmuştur.

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَاللَّيْنَتُزْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

35- “Her canlı ölümü tadacaktır. Bir deneme olarak biz sizi hayırla da şerle de sınayacağız. Sonunda bize döndürüleceksiniz.”

{ كُلُّ نَفْسٍ } “Her canlı.” Nefes alıp veren.

{ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ } “Ölümü tadacaktır.” Ölümü tadıcıdır.

{ وَنَبْلُوكُمْ } “Biz sizi sınavacağız.” Sizi sınamaktayız.

{بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ} “Hayırla da şerle de.” Sıkıntı ve bollukla.

{ فَتْنَةٌ } “Bir deneme olarak.” Her ikisi de Allah Teâlâ katından bir sınamadır.

{وَالْيَنَّا تُرْجَعُونَ} “Sonunda bize döndürüleceksiniz.” Ölümünden sonra bundan dolayı amellerinizle size karşılık vereceğiz.

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوءًا أَهْذَا الَّذِي يَذْكُرُ

الْهَتِكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾

36- “O inkâr edenler seni gördükleri zaman, alay ederler ve ‘Îlâhlarınızı diline dolayan bu mu?’ (derler). Oysa onlar, çok merhametli olan Allah’ın Kitabını inkâr etmektedirler.”

{وَإِذَا رَأَوْكَ} “*Seni gördükleri zaman.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)

{الَّذِينَ كَفَرُوا} “*O İnkâr edenler.*” Ebû Cehil ve ashabı.

{إِنْ يَتَّخِذُونَكَ} “*Seni edinirler.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) senin için bir şey demezler.

{إِلَّا هُزُؤًا} “*Alay ederler.*” Alay konusu. Birbirlerine şöyle derler:

{أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ} “*Ve diline dolayan bu mu? (Derler.)*” Kınayan.

{أَلَيْهَتَكُمْ وَهُمْ يَذْكُرِ الرَّحْمَنُ هُمْ كَافِرُونَ} “*‘Îlâhlarınızı. Oysa onlar, çok merhametli olan Allah’ın Kitabını inkâr etmektedirler.*” Onlar inkâr edicidirler. “Bizler Müseylemetü’l-Kezzab’dan başka rahmân tanımamaktayız” derler.

﴿٢٧﴾ خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأَرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ

37- “İnsan, aceleci olarak yaratılmıştır. Yakında size âyetlerimi göstereceğim. Benden bunu acele istemeyin!”

{خُلِقَ الْإِنْسَانُ} “*İnsan, yaratılmıştır.*” Yani Âdem (‘aleyhi’s-selâm).

{مِنْ عَجَلٍ} “*Aceleci olarak.*” Acelece isteyerek.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “İnsan yaratılmıştır”, yani Nadr ibn Hâris. “Aceleci olarak”, yani azabı hemen isteyerek.

{سَأَرِيكُمْ آيَاتِي} “*Yakında size âyetlerimi göstereceğim.*” Afakta vahdaniyetimin alametlerini. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: ‘Yakında size âyetlerimi göstereceğim.’ Bedir Savaşı’nda kılıçla azabımı.

{فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ} “*Benden bunu acele istemeyin.*” Vaktinden önce azabı.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾

38- “Bir de, ‘Eğer doğru söylüyorsanız, vaad ettiğiniz (bu bizi korkuttuğunuz) azap ne zaman?’ diyorlar.”

{ وَيَقُولُونَ } “Bir de, diyorlar.” Yani Mekke kâfirleri diyorlar.

{ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer doğru söylüyorsanız vaad ettiğiniz (bu bizi korkuttuğunuz) azap ne zaman?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bize vadettiğin azap.

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُونُ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾

39- “Keşke inkâr edenler, ateşi yüzlerinden ve sırtlarından savamayacakları ve kendilerine yardım da edilmeyecek olan o zamanı bir bilseler!”

{ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Keşke inkâr edenler, bir bilseler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenlerin azap konusunda kendilerine neyin hazırlanmış olduğunu bilselerdi azabı aceleyle istemezlerdi.

{ حِينَ لَا يَكْفُونُ } “Savamayacakları o zamanı.” Diyor ki, azap anında azabı engellemeye güçleri yetmez.

{ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ } “Ateşi yüzlerinden ve sırtlarından.” Azabı.

{ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ } “Ve kendilerine yardım da edilmeyecek olan.” Kendilerine murad edilen azabı kendilerinden engelleyemezler.

بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾

40- “Belki de o (kıyâmet günü), onlara ansızın gelecek ve kendilerini şaşkına çevirecektir! Artık, ne onu geri çevirebilirler, ne de kendilerine süre tanınır!”

{ بَلْ تَأْتِيهِمْ } “Belki de o (kıyâmet günü), onlara gelecek.” Kıyâmet günü.

{ بَعَثَهُ } “Ansızın.” Aniden.

{ فَتَبْهَتُهُمْ } “Ve kendilerini şaşkına çevirecektir.” Onları dehşete düşürür.

{ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا } “Artık, ne onu geri çevirebilirler.” Onu kendi nefislerinden bertaraf etmeye.

{ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ } “Ne de kendilerine süre tanınır.” Ne de azaba karşı süre tanınır.

وَلَقَدْ اسْتَهْزَيْ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا
كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤١﴾

41- “Yemin olsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti, ama alay konusu ettikleri şey, alay edenleri çepeçevre kuşatıvermişti.”

{ وَلَقَدْ اسْتَهْزَيْ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ } “Yemin olsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti.” Diyor ki! Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Kavmin seninle alay ettiği gibi kavimleri de kendileriyle alay etmişti.

{ فَحَاقَ } “Çepeçevre kuşatıvermişti.” Bundan dolayı vacip oldu, döndü ve indi.

{ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ } “Alay edenleri.” Peygamberlere.

{ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ } “Ama alay konusu ettikleri şey.” Azap. Alay etmelerinden dolayı azap onlara indi anlamına geldiği de söylenmiştir.

قُلْ مَنْ يَكْلُؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ
مُغْرَضُونَ ﴿٤٢﴾

42- “De ki: ‘Gece ve gündüz, sizi çok merhametli olan Allah’a karşı kim koruyabilir?’ Hayır, hayır, onlar yine de Rablerini anmaktan yüz çeviriyorlar.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ مَنْ يَكْلُوكُمْ } “Kim koruyabilir?” Sizi kim koruyabilir?

{ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ } “Gece ve gündüz, sizi çok merhametli olan Allah’a karşı.” Rahmân’ın azabından. Âyetin “Rahmân’ın azabına karşı Rahmân’dan başka kim sizi koruyabilir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ } “Hayır, hayır, onlar yine de Rablerini anmaktan.” Rablerini birlemekten ve Rablerinin Kitabına iman etmekten.

{ مُعْرِضُونَ } “Yüz çeviriyorlar.” Onu yalanlıyorlar ve terk ediyorlar.

أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ
مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾

43- “Yoksa onların, bize karşı kendilerini koruyacak birtakım ilâhları mı var? Oysa o ilâhlar ne kendilerine yardım edebilirler, ne de katımızdan himaye görürler!”

{ أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ } “Yoksa onların, birtakım ilâhları mı var?” Onların ilâhları mı var?

{ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا } “Bize karşı kendilerini koruyacak.” Azabımızdan.

{ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ } “Oysa o ilâhlar ne kendilerine yardım edebilirler.” Yani ilâhlar kendi nefislerinden azabı gideremezler, nerede kaldı ki, başkasından azabı giderebilsinler.

{وَلَا هُمْ مِنَّا يُضْحَبُونَ} “*Ne de katımızdan himaye görürler.*” Ne de azabımıza karşı yardım görebilirler, nerede kaldı ki, başkasına yardım etsinler.⁴

⁴ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(يُضْحَبُونَ) ilahî buyruğu korunmazlar anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Enbiyâ Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığına göre, o şöyle demiştir: “(يُضْحَبُونَ) sözcüğü korunmazlar anlamına gelmektedir.” *Tefsir-ü't-Taberî*, c. 17, s. 31.

c) Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan (يُضْحَبُونَ) “*Ne de katımızdan himaye görürler!*” buyruğu hakkında şöyle dediğini nakleder: “Onlar bize karşı barındırılmazlar. Allah Teâlâ (وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ) ‘Koruyup kollayan, ama kendisi korunup kollanmayan’ (23/el-Mü’minun/88) buyurmaktadır. Yani dostu yok demektir. İşte insanın kendisini korktuğu şeylere karşı koruyacak kimsesi olması durumunda (يُضْحَبُونَ) sözcüğü kullanılır.” *Tefsir-ü't-Taberî*, c. 17, s. 31.

d) Bu âyet, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile mücadele eden, büyülenmek ve inkâr etmek kastıyla Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den Allah’ın azabının çarçabuk gelmesini isteyen müşrikler hakkında nazil olan âyetler bağlamında geçmektedir. Allah Teâlâ müşriklerin bu büyükleniş ve inkârını onların şu sözleriyle dile getirmektedir: وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ (‘Bir de, Eğer doğru söylüyorsanız, bu bizi korkuttuğunuz azap ne zaman?’ diyorlar.” (21/el-Enbiyâ/38) buyruğundan (أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُضْحَبُونَ) “Yoksa onların, bize karşı kendilerini koruyacak birtakım ilâhları mı var? Oysa o ilâhlar ne kendilerine yardım edebilirler, ne de katımızdan himaye görürler!” (21/el-Enbiyâ/43) buyruğuna kadar olan âyetler grubunda bu âyet de geçmektedir.

e) (أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا) “Yoksa onların, bize karşı kendilerini koruyacak birtakım ilâhları mı var? Oysa o ilâhlar ne kendilerine yardım edebilirler, ne de katımızdan himaye görürler!” buyruğunda geçen (أَمْ) soru edatı olumsuzluk ve inkâr amaçlı bir soru edatıdır. Ancak “Em” sözcüğündeki “mim” harfinin zâid olduğu bilinmektedir. Âyetin anlamı ise şöyle şekillenmektedir: Allah Teâlâ’nın azabının acele olarak kendilerine inmesini isteyen şu kâfirlerin Allah’ın azabına karşı kendilerini koruyacak ilâhları mı var? Yani onların belirtilen konuda hiçbir ilâhları yoktur. Zira ilâhlar kendi nefisleri için ne yarar ne de zarar elde edebilirler. Durum böyle olduğuna göre kâfirler kendi kendilerini Allah’ın azabından nasıl koruyabilecekler? Yahut da kendilerini Allah’ın azabından koruyacak ve böylece kâfirleri azaptan koruyacak ilâhlara mı sahiptirler.

f) (لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُضْحَبُونَ) “Oysa o ilâhlar ne kendilerine yardım edebilirler, ne de katımızdan himaye görürler!” Yani kendilerini Allah’ın azabından korumaya güçleri yetmez. Zira kendileri acizdirler. Onlar Allah Teâlâ’nın azabından korunmuş olanlarla dostlukta bulunmuş değillerdir.

بَلْ مَتَّعْنَا هَؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا
نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

44- “Doğrusu şu ki, biz onları ve atalarını yaşattık, hatta o ömür onlara uzun geldi. Oysa onlar bizim yere gelip, (küfür ehline ait) toprakları yanlarından eksiltmekte olduğumuzu görmediler mi? O halde, üstün gelenler onlar mı?”

{ بَلْ مَتَّعْنَا } “Doğrusu şu ki, biz yaşattık.” Mühlet verdik.

{ هَؤُلَاءِ } “Onları.” Yani Mekke ehlini.

{ وَآبَاءَهُمْ } “Ve atalarını.” Onlardan önceki.

{ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ } “Hatta o ömür onlara uzun geldi.” Mühlet.

{ أَفَلَا يَرَوْنَ } “Oysa onlar görmediler mi?” Mekke ehli.

{ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ } “Bizim yere gelip.” Yeri aldığımızı.

{ نَنْقُصُهَا } “(Küfür ehline ait) toprakları eksiltmekte olduğumuzu.”

Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e fetih vermemizle.

{ مِنْ أَطْرَافِهَا } “Yanlarından.” Yanlarından/bölgelerinden.

{ أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ } “O halde, üstün gelenler onlar mı?” Onlar mı şu an

Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e karşı galip?

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُم بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾

45- “De ki: ‘Ben sizi ancak vahiyle uyarıyorum. Ne var ki sağırılar, ne kadar uyarılsalar da daveti işitmezler.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ إِنَّمَا أُنذِرُكُم بِالْوَحْيِ } “Ben sizi ancak vahiyle uyarıyorum.” Kur’an’dan

nazil olan buyruklarla.

{ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ } “Ne var ki, sağırılar, daveti işitmezler.” Al-

lah Teâlâ’ya kulluğa davet edilmeye karşı sağırılık gösteriminde bulunuyorlar.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: (تُسْمِعُ) şeklinde ta harfi 'ötreli' olarak okunursa sen sağırlık gösterimde bulunan kimseye daveti duyurmaya kadir olamazsın.

{ إِذَا مَا يُنْذَرُونَ } “Ne kadar uyarılsalar da.” Korkutulsalar da.

﴿٤٦﴾ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

46- “Yemin olsun ki Rabbinin azabından onlara az bir şey dokunsa, ‘Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz zalimler imişiz!’ derler.”

{ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ } “Yemin olsun ki, onlara dokunsa.” Onlara isabet etse,

{ نَفْحَةٌ } “Az bir şey.” Bir ucu.

{ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ } “Rabbinin azabından. ‘Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz zalimler imişiz!’ derler.” Allah’ı inkâr etmekle nefislerimize zulmedenlerden imişiz.

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ

﴿٤٧﴾ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ

47- “Biz, kıyâmet günü için adalet terazileri kurarız. Artık hiç kimseye haksızlık edilmez. Yapılan iş, bir hardal tanesi ağırlığınca bile olsa, onu getiririz. Hesap görücü olarak biz yeteriz.”

{ وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ } “Biz, adalet terazileri kurarız.” Adalet.

{ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ } “Kıyâmet günü için.” Kıyâmet gününde mizan kurarız. Mizanın iki kefe ve bir dili vardır. Bu mizanda haseneler/iyilikler ve kötülüklerden başka bir şey ölçülmez.

{ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا } “Artık hiç kimseye haksızlık edilmez.” Hiçbir kimsenin iyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez, hiçbir kimsenin kötülüklerine/günahlarında da bir şey eklenmez.

{ وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ } “Yapılan iş, bir hardal tanesi ağırlığınca bile olsa.” Bir hardal habbesi ağırlığınca dahi olsa.

{ أَتَيْنَا بِهَا } “Onu getiririz.” Onu getiririz. Âyetin “Ona da karşılık veririz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ } “Hesap görücü olarak biz yeteriz.” Koruyucu ve âlimler olarak. Âyetin “Karşılık vericiler olarak” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ

48- “Yemin olsun ki, Musa ve Harun’a eğriyi doğrudan ayıran kitabı, korunanlar için bir ışık ve bir öğüt olarak verdik.”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } “Yemin olsun ki, verdik.” Bahsettik.

{ مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ } “Musa ve Harun’a eğriyi doğrudan ayıran kitabı.” Kuşkulardan çıkartan. Âyetin “Firavun’a karşı yardım ve devlet verdik” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَضِيَاءً } “Bir ışık.” Sapıklıktan kurtarması için bir açıklama olarak.

{ وَذِكْرًا } “Ve bir öğüt olarak.” Öğüt olarak.

{ لِّلْمُتَّقِينَ } “Korunanlar için.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

﴿٤٩﴾ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ

49- “Onlar, görmedikleri halde Rablerinden korkarlar ve kıyâmet gününün gelip çatacağını düşünerek ürperirler.”

{ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم } “Onlar, Rablerinden korkarlar.” Rableri için amel ederler.

{ بِالْغَيْبِ } “Görmedikleri halde.” Her ne kadar kendilerinden gaip olsa da.

{ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ } “Ve kıyâmet gününün gelip çatacağını düşünerek.” Kıyâmet gününün azabından.

{ مُشْفِقُونَ } “Ürperirler.” Korkarlar.

وَهَذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿٥٠﴾

50- “İşte bu (Kur'an da), bizim indirmiş olduğumuz kutsal bir kitaptır. Şimdi onu inkâr mı ediyorsunuz?”

{ وَهَذَا } “İşte bu (Kur'an da).” Bu Kur'an.

{ ذِكْرٌ مُبَارَكٌ } “Kutsal bir kitaptır.” İçinde kendisine iman eden kimseye rahmet edileceği ve günahlarının bağışlanacağını bulunduğu.

{ أَنْزَلْنَاهُ } “Bizim indirmiş olduğumuz.” Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı onunla indiriyoruz.

{ أَفَأَنْتُمْ } “Şimdi sizler mi?” Ey Mekke ehli.⁵

{ لَهُ مُنْكَرُونَ } “Onu inkâr ediyorsunuz.” İnkâr edici misiniz?

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ ﴿٥١﴾

51- “Andolsun ki biz daha önce İbrahim’e de rüşdünü vermiştik. Biz onun (buna ehil) olduğunu biliyorduk.”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } “Andolsun ki biz vermiştik.” Bahsettik.

{ إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ } “İbrahim’e de rüşdünü.” Yani bilgi ve anlayışı.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce.” Ergenliğinden önce. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Biz Musa ve Harun ('aleyhi's-selâm)'dan önce ona peygamberlikle ikramda bulunmuştuk.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gelişinden önce.

{ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ } “Biz onun (buna ehil) olduğunu biliyorduk.” Buna ehil olduğunu.

⁵ Âyet çevirisine “sizler” sözcüğü tarafımızdan eklenmiştir.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾

52- “O zaman o, babasına ve kavmine, ‘Sizin şu karşısında durup taptığınız heykeller nedir?’ demişti.”

{ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ } “O zaman o, babasına demişti.” Azer’e.

{ وَقَوْمِهِ } “Ve kavmine.” Nemrud ibn Kenan’a ve ashabına.

{ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ } “Bu Heykeller nedir?” Tasvirler.

{ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ } “Sizin şu karşısında durup taptığınız.” Kendilerine ibadet ettiğiniz.

قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾

53- “Onlar, ‘Biz atalarımızı bunlara tapar bulduk.’ dediler.”

{ قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ } “Onlar, ‘Biz atalarımızı bunlara tapar bulduk.’ dediler.” Bizler de onlara ibadet ediyoruz.

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٥٤﴾

54- “(İbrahim), ‘Andolsun siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz.’ dedi.”

{ قَالَ } “(İbrahim), dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) onlara şöyle buyurdu;

{ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ } “Andolsun siz de atalarınız da.” Sizden önceki babalarınız da.

{ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } “Apaçık bir sapıklık içindesiniz.” Küfür ve apaçık bir yanlışlık içindesiniz.

قَالُوا أَجِئْنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنْ اللَّاعِبِينَ ﴿٥٥﴾

55- “Onlar, ‘Sen bize gerçeği mi getirdin, yoksa bizimle alay mı ediyorsun?’ dediler.”

{ قَالُوا } “Onlar, dediler.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a dediler.

{ أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ } “Sen bize gerçeği mi getirdin?” Ey İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) dediğinde ciddi misin?

{ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ } “Yoksa bizimle alay mı ediyorsun?” Yoksa bizimle alay edenlerden misin?

قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَىٰ ذَلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾

56- “(İbrahim) dedi: ‘Hayır, Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki, onları O yaratmıştır. Ben de buna şahidlik edenlerdenim.’”

{ قَالَ } “(İbrahim) dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu.

{ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ } “Hayır, Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki, onları O yaratmıştır.” Onları O (c.c.) yaratmıştır.

{ وَأَنَا عَلَىٰ ذَلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ } “Ben de buna şahidlik edenlerdenim.” Size söylediğim şeye.

﴿٥٧﴾ وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ

57- “Allah’a yemin olsun ki, siz dönüp gittikten sonra putlarınıza elbette bir tuzak kuracağım!”

{ وَتَاللَّهِ } “Allah’a yemin olsun ki.” Allah’a kasem olsun ki, Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) bu buyruğu kendi içinde gizlice söyledi.

{ لَأَكِيدَنَّ } “Elbette bir tuzak kuracağım.” Hiç kuşkusuz kıracağım.

{ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا } “Siz gittikten sonra putlarınıza.” Ayrılmanızdan sonra.

{ مُدْبِرِينَ } “Dönüp.” Bayrama gidiciler olarak. Onlar bayramlarına gittiklerinde, İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ı şehirlerinde bıraktılar. Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) da onların puthanesine girdi.

﴿٥٨﴾ فَجَعَلَهُمْ جَذَآذًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ

58- “(Derken İbrahim,) başvurmaları için bıraktığı en büyükleri dışında, bütün putları paramparça etti.”

{ فَجَعَلَهُمْ جَذَآذًا } “(Derken İbrahim,) bütün putları paramparça etti.” Kırılmış hale getirdi.

{ لَهُمْ إِلَّا كَبِيرًا } “En büyükleri dışında.” En büyük putu kırmadı.

{ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ } “Başvurmaları için bıraktığı.” Bayramlarından döndüklerinde bunu araştırırsınlar diye. Puthanelerine döndüklerinde ve içeri girdiklerinde,

﴿٥٩﴾ قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ

59- “‘Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Kuşkusuz, bu kişi zalimlerden biridir!’ dediler.”

{ قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ } “‘Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Kuşkusuz, bu kişi zalimlerden biridir!’ dediler.” İlahlarımıza.

﴿٦٠﴾ قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ

60- “(İçlerinden bir kısmı), ‘İbrahim adında bir gencin, onları diline doladığını işitmiştik.’ dediler.”

{ قَالُوا سَمِعْنَا } “(İçlerinden bir kısmı), işitmiştik, dediler.” İçlerinden birisi “Ben işittim ki” dedi.

{ فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ } “İbrahim adında bir gencin, onları diline doladığını.” Onları kırmaktan ve onları ayıplamaktan bahsediyordu.

﴿٦١﴾ قَالُوا فَأْتُوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ

61- “(O halde,) dediler, onu insanların önüne getirin. Belki onun aleyhinde tanıklık ederler!”

{ قَالُوا } “(O halde,) dediler.” Nemrud onlara dedi ki.

{ فَأْتُوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ } “Onu insanların önüne getirin.” İnsanların gözünün önüne.

{ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ } “Belki onun aleyhinde tanıklık ederler.” Fiilini. Âyetin “Sözünü” anlamına geldiği de söylenmiştir. “Ona verilecek cezayı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ قَالُوا ءَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِالْهَيْتَا يَا إِبْرَاهِيمَ } ٦٢

62- “Bunu tanrılarımıza sen mi yaptın ey İbrahim!?” dediler.”

{ قَالُوا } “Dediler.” Nemrud, ona (‘aleyhi’s-selâm) şöyle dedi?

{ ءَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِالْهَيْتَا يَا إِبْرَاهِيمَ } “Bunu tanrılarımıza ey İbrahim sen mi yaptın?” Kırmayı.

{ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَسْأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ } ٦٣

63- “(İbrahim) dedi: ‘Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşabiliyorsa, ona kendiniz sorun!’”

{ قَالَ } “(İbrahim) dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ هَذَا بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ } “Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır.” Balta boynunda olan.

{ فَسْأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ } “Eğer konuşabiliyorsa, ona kendiniz sorun.” Eğer konuşuyorsa ta ki, size onların kırılmasını haber versin.

{ فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ } ٦٤

64- “Bunun üzerine vicdanlarına dönüp, ‘Gerçekten haksız olan, sizsiniz!’ dediler.”

{ فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنْفُسِهِمْ } “Bunun üzerine vicdanlarına dönüp.” Kınaya-rak.

{ فَقَالُوا } “Dediler.” Kralları olan Nemrud onlara şöyle dedi:

{ إِنَّكُمْ أَنْتُمْ الظَّالِمُونَ } “Gerçekten haksız olan, sizsiniz.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a zulmedenlersiniz.

﴿ ٦٥ ﴾ ثُمَّ نَكِسُوا عَلَى رُؤُسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ

65- “Sonra da eski inançlarına dönüp, ‘Putların konuşmayacağını, kuşkusuz sen de bilirsin, (ey İbrahim!’ dediler.)”

{ ثُمَّ نَكِسُوا عَلَى رُؤُسِهِمْ } “Sonra da eski inançlarına dönüp.” İlk görüşlerine döndüler. Nemrud şöyle dedi:

{ لَقَدْ عَلِمْتَ } “Kuşkusuz sen de bilirsin, (ey İbrahim dediler).” Ey İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)!

{ مَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ } “Putların konuşmayacağını.” Yani putları. Bundan dolayı onları kırdın.

﴿ ٦٦ ﴾ قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ

66- “(İbrahim) dedi: ‘Öyleyse siz, Allah’tan başka, size hiçbir yarar ve zarar vermeyen şeylere mi tapıyorsunuz?’”

{ قَالَ } “(İbrahim) dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا } “Öyleyse siz, Allah’tan başka, size hiçbir yarar vermeyen şeylere mi tapıyorsunuz?” Ona ibadet etmeniz halinde.

{ وَلَا يَضُرُّكُمْ } “Ve zarar.” Onu terk etmeniz halinde.

﴿ ٦٧ ﴾ أَفِ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

67- “Size de Allah’tan başka taptıklarınıza da yazıklar olsun! Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?”

{ اِفْ لَكُمْ } “Size de yazıklar olsun.” Pislikler size olsun. Helak olasınız anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ } “Allah’tan başka taptıklarınıza da Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?” Zarar ve yarar vermeyen şeylere ibadet edilmeyeceğine dair sizde hiç insan aklı yok mu?

﴿ ٦٨ ﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

68- “(Birbirlerine), ‘Eğer bir şey yapacaksanız, onu yakın ve böylece tanrılarınıza yardım edin!’ dediler.”

{ قَالُوا } “(Birbirlerine), dediler.” Kralları Nemrud onlara şöyle dedi;

{ حَرِّقُوهُ } “Onu yakın.” Ateşte.

{ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ } “Ve böylece tanrılarınıza yardım edin.” İlahlarını-
zın intikamını alınız.

{ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ } “Eğer bir şey yapacaksanız.” Ona bir şey yapacak-
sınız onu ateşe atınız.

﴿ ٦٩ ﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ

69- “Ama biz, ‘Ey ateş! İbrahim için serin ve zararsız ol!’ dedik.”

{ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا } “Ama biz, ‘Ey ateş! serin ol!’ dedik.” ısıyı soğutucu ol.

{ وَسَلَامًا } “Ve zararsız.” Soğukluktan da selamette ol.

{ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ } “İbrahim için.” Eğer “Zararsız ol” demeseydi soğukluk kuşkusuz Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ı dondururdu.

﴿ ٧٠ ﴾ وَارَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ

70- “Onlar (İbrahim’e) bir tuzak kurmak istediler, ama biz kendilerini daha çok zarara uğrayanlardan kıldık.”

{ وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا } “Onlar (İbrahim’e) bir tuzak kurmak istediler.”
Yakmak.

{ فَجَعَلْنَاهُمْ الْأَخْسَرِينَ } “Ama biz kendilerini daha çok zarara uğra-
yanlardan kıldık.” En aşağılardan.

﴿ ٧١ ﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ

71- “Böylece biz, onu ve Lut’u kurtararak, içinde âlemlere bereket-
ler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık.”

{ وَنَجَّيْنَاهُ } “Böylece biz, onu kurtararak.” Ateşten.

{ وَلُوطًا } “Ve Lut’u.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ı yerin dibine geçi-
verme cezasından kurtardık ve o ikisini ulaştırdık.

{ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا } “İçinde bereketler verdiğimiz ülkeye ula-
ştırdık.” Su ve ağaçla.

{ لِلْعَالَمِينَ } “Âlemlere.” Ki o mukaddestir. Filistin’dir ve
Ürdün’dür.

﴿ ٧٢ ﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ

72- “Ona (İbrahim’e) İshak’ı ve bir de Yakub’u bağışladık ve her bi-
rini de sâlihlerden kıldık.”

{ وَوَهَبْنَا لَهُ } “Ona (İbrahim’e) bağışladık.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-
selâm)’a.

{ إِسْحَاقَ } “İshak’ı.” Oğul olarak.

{ وَيَعْقُوبَ } “Ve yakub’u.” Oğlun oğlu olarak.

{ نَافِلَةً } “Bir de.” Oğul üzerine bir fazilet.

{ وَكُلًّا } “Ve her birini de.” Yani Hazret-i İbrahim, İshak, Yakub ve
evladlarını.

{ جَعَلْنَا صَالِحِينَ } “Sâlihlerden kıldık.” Dinlerinde resûller kıldık.

وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾

73- “Onları buyruğumuzla doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine iyilik yapmayı, namazı kılmayı ve zekât vermeyi vahyettik. Onlar bize kulluk eden kimselerdi.”

{ وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً } “Onları önderler yaptık.” Hayırda önderler.

{ يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا } “Buyruğumuzla doğru yolu gösteren.” İnsanları emrimize davet ediyorlardı.

{ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ } “Ve kendilerine iyilik yapmayı, vahyettik.” Taatle amel edişi. Âyetin “Lâ ilâhe illallâh’a davet ediş” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ } “Namazı kılmayı.” Namazı tastamam kılmayı.

{ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ } “Ve zekât vermeyi.” Zekâtı vermeyi.

{ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ } “Onlar bize kulluk eden kimselerdi.” İtaat ediciler.

وَلُوطًا أَتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسْتَقِينِ ﴿٧٤﴾

74- “Lut’a da hüküm ve ilim vermiş ve onu çirkin işler yapan o kasabadan kurtarmıştık. Onlar gerçekten yoldan çıkmış kötü bir toplum idiler.”

{ وَلُوطًا } “Lut’a da.” Ona da.

{ أَتَيْنَاهُ حُكْمًا } “Hüküm vermiş.” Ona anlayış bahşetmiştik.

{ وَعِلْمًا } “Ve ilim.” Peygamberlik.

{ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ } “Ve onu o kasabadan kurtarmıştık.” Sodom beldesinin ehlinden.

{ الْبَيِّ كَانَتْ تَعْمَلُ } “Yapan.” Ehli.

{ الْخَبَائِثُ } “Çirkin işler.” Yani livata.

{ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمٌ سَوَاءٌ } “Onlar gerçekten kötü bir toplum idiler.” Küfürlerinde kötülük.

{ فَاسْقَيْنَ } “Yoldan çıkmış.” Livata ile.

﴿ ٧٥ ﴾ وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

75- “Onu rahmetimizin içine aldık. Çünkü o, sâlih kimselerdendir.”

{ وَأَدْخَلْنَاهُ } “Onu içine aldık.” Onu ahirette idhal ederiz.

{ فِي رَحْمَتِنَا } “Rahmetimizin.” Cennetimizin içinde. Âyetin “Dünyada peygamberlikle ona ikramda bulunduk” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ } “Çünkü o, sâlih kimselerdendir.” Dinlerinde mürsellerdendir.

وَنُوحًا إِذْ نَادَى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ

﴿ ٧٦ ﴾ الْعَظِيمِ

76- “Daha önce Nûh da bize dua etmiş, biz onun duasını kabul etmiş, kendisini ve ailesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.”

{ وَنُوحًا } “Nûh da.” Ona da peygamberlikle ikramda bulunmuştuk.

{ إِذْ نَادَى } “Bize dua etmiş.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) kavmini helak etmesini Rabbine dua etmişti.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’dan önce.

{ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ } “Biz onun duasını kabul etmiş.” Duasına icabet etmiştik.

{ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ } “Kendisini ve ailesini kurtarmıştık.” Ve kendisine iman edenleri.

{ مِنْ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ } “O büyük sıkıntıdan.” Yani boğulmaktan.

وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ
فَاَعْرِفْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾

77- “Âyetlerimizi yalanlayan kavminden onun öcünü aldık. Çünkü onlar kötü bir toplum idiler. Bu yüzden onların hepsini suda boğduk.”

{ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ } “Kavminden onun öcünü aldık.” Kavme karşı. (وَنَصَرْنَاهُ) şeklinde okunursa âyetin “Onu kurtardık” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalanlayan.” Kitabımızı ve Resûlümüz Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ } “Çünkü onlar kötü bir toplum idiler.” Küfürlerinde.

{ فَاَعْرِفْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ } “Bu yüzden onların hepsini suda boğduk.” Tufanda.

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفِثَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ
وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾

78- “Davud’u ve Süleyman’ı da an. Hani onlar, halka ait davarların girdiği bir ekin tarlası hakkında hüküm vermişlerdi. Biz de hükümlerine tanık olmuştuk.”

{ وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ } “Davud’u ve Süleyman’ı da an.” Onları da an. Biz her ikisine de peygamberlik ve hikmetle ikramda bulunmuştuk.

{ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ } “Hani onlar, bir ekin tarlası hakkında hüküm vermişlerdi.” Kavmin bağı hakkında.

{ إِذْ نَفِثَتْ فِيهِ } “Girdiği.” Ona girmişti. Bağa giriş gece vakti gerçekleşmişti.

{عَنَّم الْقَوْمَ} “Halka ait davarların.” Başka bir kavmin davarları.

{وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ} “Biz de hükümlerine.” Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm) ile Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın hükmüne.

{شَاهِدِينَ} “Tanık olmuştuk.” Bilmiştik.⁶

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾

79- “Onun hükmünü hemen Süleyman’a bildirdik. Biz onların her birine hüküm ve ilim vermiştik. Davud’la birlikte tesbih etsinler diye, dağları ve kuşları buyruk altına aldık. Bütün bunları yapan bizdik.”

{فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ} “Onun hükmünü hemen Süleyman’a bildirdik.” Hükümde ve yargıda rıfkı.

{وَكُلًّا} “Biz onların her birine.” Davud ve Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{آتَيْنَا} “Vermiştik.” Bahşetmiştik.

{حُكْمًا} “Hüküm.” Anlayış.

{وَعِلْمًا} “Ve ilim.” Peygamberlik.

{وَسَخَرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ} “Davud’la birlikte tesbih etsinler diye, dağları buyruk altına aldık.” Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm) tesbih ettiğinde onunla birlikte.

⁶ İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “{نَفَسَتْ} sözcüğü geceleyin otladı anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Enbiyâ Sûresi. Hâfız ibn Hacer ise şöyle der: “Bu haberi İbn Ebî Hatem ibn Cüreyc’den, o da Ata’dan, o da İbn Abbâs’tan muttasıl olarak rivayet etmiştir. Dedi ki: “Bu, dilcilerin görüşüdür. O bakımdan çobansız olarak geceleyin otlamaları halinde {نَفَسَتْ} (geceleyin yayıldı, otladı) sözcüğü kullanılırken; çobansız olarak gündüz otlamaları halinde ise ‘Hemelet’ sözcüğü kullanılır.” *Fethü’l-Barî*, c. 8, s. 436. Taberî’nin nakline göre Katade de bu şekilde görüş beyan etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 17, s. 53.

{ وَالطَّيْرِ } “Ve kuşları.” Kuşları da.

{ وَكُنَّا فَاعِلِينَ } “Bütün bunları yapan bizdik.” Onlara bunu biz yaptık.⁷

- ⁷ a) İbn Cerir et-Taberî 78 ve 79. âyetin anlamı hakkında Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: İbn Abbâs diyordu ki: *وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ* (‘Bizler o ikisinin hükmüne şahid idik.’ Bu âyetlerin arka planı şudur: İki adam Hz. Davud (a.s.)’ın huzuruna vardılar. Biri tarla, yani bahçe sahibiydi. Diğeri de sürü sahibiydi. Tarla sahibi, ‘Bu adam sürüsünü benim tarlama salıverdi. Bu nedenle geride tarlamdan bir şey bırakmadı’ dedi. Bunun üzerine Hz. Davud (a.s.) ‘Git, koyunların bütünü sana aittir’ diyerek böyle bir hüküm verdi. Koyun sahibi Hz. Süleyman (a.s.)’ın huzuruna varıp Hz. Davud (a.s.)’ın verdiği hükmü kendisine haber verdi. Hz. Süleyman (a.s.), Hz. Davud (a.s.)’ın huzuruna varıp şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın Peygamberi! hüküm senin verdiğin gibi değildir.’ Hz. Davud (a.s.) ‘Peki nasıldır?’ diye sorunca Hz. Süleyman (a.s.) şöyle buyurdular: ‘Tarla, sürü sahibine verilecek ve sürü sahibi tarlayı ekip eski haline getirinceye kadar bakacak. Yani zarar verilmeden önceki haline getirecek. Hayvanlar ise tarla sahibine verilecek ve tarlası eski haline getirilinceye kadar geçen zaman zarfında hayvanlardan istifade edecek, onların sütünden ve yününden faydalanacak.’ Hz. Davud (a.s.) ‘İsabet ettin. Doğrusu, senin verdiğin hükümdür’ der. Allah Teâlâ bunu hemen Hz. Süleyman (a.s.)’a kavratmıştı.” *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 17, s. 51. Bu haberin isandının zayıf olduğunu önceden defalarca belirtmiştik. Bu rivayet bize Allah Teâlâ’nın *إِذْ نَفَسَتْ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَسَتْ* (‘Hani onlar, halka ait davarların girdiği bir ekin tarlası hakkında hüküm vermişlerdi.’) buyruğunda zikrettiği olayın açıklamasını sunmaktadır.
- b) Bu rivayetten anlaşıldığına göre; Hz. Davud (a.s.) sürü sahibine, sürüsünün ekin sahibinin ekinlerinde meydana getirmiş olduğu zarardan dolayı sürülerini ekin sahibine teslim etmesi hükmünü vermiştir. Koyunun kıymetinin ekinde meydana getirmiş olduğu zarara eş değer olması olasılık dahilindedir. Hz. Süleyman (a.s.) Allah Teâlâ’nın kendisine ilham ettiği şeyle ekin sahibinin malının aslının -ki bu topraktır, ağaçların kökleridir- baki olarak zail olmayacağını anladı. Ekininin ıslah edilmesi olanağı vardı. Bundan dolayı sürü sahibinin sürüsünün talan ettiği ekine karşılık -malının aslının gitmeksizin- koyunlarının verdiği ürünlerin ekin sahiplerine verilmesine hükmetti. Bu durum ekin sahibinin zararının tastamam karşılanmasına kadar sürecekti. Bu durumda ise ekin büsbütün sahibine dönecek koyunlar da tekrar sahiplerine döneceklerdi. Tabi bu durumda her iki taraf için de bir zulüm söz konusu değildi. Bu çözüm İbn Cerir et-Taberî’nin Şüreyh kanalıyla aktardığı şu rivayette de geçmektedir: “Koyunların yayılması geceleyin gerçekleşmişti. Ekin ise üzüm bağıydı.” Şüreyh der ki; “Davud (a.s.) koyunları bağ sahibine verdi. Bunun üzerine Hz. Süleyman (a.s.) ‘Bağ sahibinin arazisinin ve üzümlerinin aslı kendisinin olarak kaldı. Ona koyunların yünlerini ve sütlerini de ver’ dedi.” İşte bu, Allah Teâlâ’nın *فَقَهَّمْنَاهَا* (‘O’nun hükmünü hemen Süleyman(a.s.)’a bildirdik” (21/el-Enbiyâ/79) buyruğunun ta kendisidir.

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾

80- “Savaşın şiddetinden sizi korumak için, ona zırh yapma sanatını öğrettik. Hâlâ şükretmez misiniz?”

{وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ} “Ona zırh yapma sanatını öğrettik.” Yani zırhları.

{لِتُحْصِنَكُمْ لَكُمْ} “Sizi korumak için.” Sizi engellemesi/koruması için.

{مِنْ بَأْسِكُمْ} “Savaşın şiddetinden.” Düşmanlarınızın silahlarından.

{فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ} “Hâlâ şükretmez misiniz?” O’nun zırhlar nime-tine karşılık.

وَلَسَلَيْنَا الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾

81- “Süleyman’ın (emrine de) güçlü rüzgârı (verdik); onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere doğru esiyordu. Biz her şeyi biliyorduk.”

{وَلَسَلَيْنَا} “Süleyman’ın (emrine de verdik).” Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın emrine musahhar kıldık.

{الرِّيحَ عَاصِفَةً} “Güçlü rüzgârı.” Şiddetli kırıncı.

{تَجْرِي بِأَمْرِ} “Onun emriyle, esiyordu.” Allah’ın emriyle. Süleyman (‘aleyhi’s-selâm)’ın emriyle İstahr bölgesinden esmeye başlıyordu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا} “İçinde bereketler yarattığımız yere doğru.” Su ve ağaç ile. Âyette geçen yerden kasıt, “Erdü’l-Mukaddes”, yani Ürdün ve Filistin’dir.

{ وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ } “Biz her şeyi biliyorduk.” Onun emrine mu-
sahhar kıldık.

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوضُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ وَكُنَّا
لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾

82- “Şeytanlar arasında (Süleyman) için dalgıçlık yapan ve daha
başka iş için çalışanlar görenler vardı. Onların hepsini biz gö-
zeti-yorduk.”

{ وَمِنَ الشَّيَاطِينِ } “Şeytanlar arasında.” Şeytanlardan da boyun eğ-
dirdik.

{ مَنْ يَغُوضُونَ لَهُ } “(Süleyman) için dalgıçlık yapan vardı.” Hazret-i
Süleyman için denize dalıp da denizden cevher çıkartanlar.

{ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا } “Ve iş için çalışanlar görenler.” Yapılar.

{ دُونَ ذَلِكَ } “Daha başka.” Dalgıçlıktan başka.

{ وَكُنَّا لَهُمْ } “Onların hepsini biz.” Şeytanları.

{ حَافِظِينَ } “Gözetiyorduk.” Onun zamanında bir kişinin başka bir
kişiyi taşkınlıkta bulunmasını.

﴿٨٣﴾ وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

83- “Eyyûb’u da (an). Hani o Rabbine, ‘Başıma bu hastalık geldi. Sen
merhametlilerin en merhametlisisin!’ diye seslenmişti.”

{ وَأَيُّوبَ } “Eyyûb’u da (an).” Eyyûb (‘aleyhi’s-selâm)’ı da zikret.

{ إِذْ نَادَى رَبَّهُ } “Hani o Rabbine, diye seslenmişti.” Rabbine dua et-
mişti.

{ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ } “Başıma bu hastalık geldi. Sen
merhametlilerin en merhametlisisin.” Bedenimde şiddet/sıkıntı bana
isabet etti. Bana merhamet et ve beni kurtar.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ
رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذَكَّرَى لِلْعَابِدِينَ ﴿٨٤﴾

84- “Biz onun duasını kabul etmiş ve kederini gidermiştik. Katımızdan bir rahmet ve ibadet edenler için bir ibret olması için de ona, ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını daha vermiştik.”

{ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ } “Biz onun duasını kabul etmiş.” Duasına icabet etmiştik.

{ فَكَشَفْنَا } “Ve gidermiştik.” Kaldırdık.

{ مِنْ ضُرٍّ مَا بِهِ } “Kederini.” Şiddeti/sıkıntıyı.

{ وَآتَيْنَاهُ } “Ona, vermiştik.” Ona bahsettik.

{ أَهْلَهُ } “Ailesini.” Dünyada helak olmuş olan ailesini, cennette ona bahsettik.

{ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ } “Ve onlarla birlikte bir o kadarını daha.” Dünyada helak olanların bir misli olarak ona dünyada bir oğul bahşetmişti.

{ رَحْمَةً } “Bir rahmet.” Nimet.

{ مِنْ عِنْدِنَا وَذَكَّرَى لِلْعَابِدِينَ } “Katımızdan ve ibadet edenler için bir ibret olması için de.” Mü’minler için bir öğüt.

وَاسْمُعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾

85- “İsmail’i, İdris’i ve Zülkifl’i de an. Onlardan her biri sabreden kimselerdendi.”

{ وَاسْمُعِيلَ وَإِدْرِيسَ } “İsmail’i, İdris’i.” İsmail ve İdris (‘aleyhi’s-selâm)’ı zikret.

{ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ } “Ve Zülkifl’i de an. Onlardan her biri sabreden kimselerdendi.” Allah Teâlâ’nın emrine ve sıkıntılara.

۸۶ وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ

86- “Onları rahmetimizin içine aldık. Çünkü onlar sâlih kimselerdendi.”

{ وَأَدْخَلْنَاهُمْ } “Onları içine aldık.” Onları ahirette idhal ederiz.

{ فِي رَحْمَتِنَا } “Rahmetimizin.” Cennetimizin.

{ إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ } “Çünkü onlar sâlih kimselerdendi.” Zülkifl dışında diğerleri resûllerden idiler. Zira Zülkifl peygamber olmayıp, sâlih bir zât idi.

وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ۝۸۷

87- “Zünnun’u (Yunus’u) da an. Hani o, öfkeli bir halde gitmişti de, bizim kendisini hiçbir zaman sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Fakat sonunda karanlıklar içinde, “Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Sen bütün eksikliklerden uzaksın! Ben gerçekten zalimlerden oldum!” diye dua etti.”

{ وََذَا النُّونِ } “Zünnun’u (Yunus’u) da an.” Balık sahibini de yani Yunus ibn Metta’yı zikret.

{ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا } “Hani o, öfkeli bir halde gitmişti de.” Melekten bağı kopararak.

{ فَظَنَّ } “Sanmıştı.” Yani sandı.

{ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ } “Bizim kendisini hiçbir zaman sıkıştırmayacağımızı.” Cezalandırmayacağımızı.

{ فَتَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ } “Fakat sonunda karanlıklar içinde, diye dua etti.” Denizin karanlığında, balığın bağırsaklarının karanlığında ve balığın karnının karanlığında.

{ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ } “Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Sen bütün eksikliklerden uzaksın.” Sana tevbe ettim.

{ اِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ } “Ben gerçekten zalimlerden oldum.” Senin emrine gazap edişimle nefsimi zulmedenlerden oldum.

﴿ ٨٨ ﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ

88- “Biz onun duasını kabul ettik ve kendisini kederden kurtardık. İşte biz inananları böyle kurtarıyoruz.”

{ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ } “Biz onun duasını kabul ettik.” Duasını.

{ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ } “Ve kendisini kederden kurtardık.” Karanlıkların tasasından.

{ وَكَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ } “Biz inananları kurtarıyoruz.” Dua anında.

﴿ ٨٩ ﴾ وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ

89- “Zekerîyya’yı da (an). Hani o Rabbine şöyle dua etmişti: ‘Ey Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen vârislerin en hayırlısısın!’”

{ وَزَكَرِيَّا } “Zekerîyya’yı da (an).” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Zekerîyya (‘aleyhi’s-selâm)’ı da zikret.

{ إِذْ نَادَى } “Hani o şöyle dua etmişti.” Dua etmişti.

{ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي } “Rabbine. Ey Rabbim! Beni bırakma.” Beni terk etme.

{ فَرْدًا } “Tek başıma.” Yardımcısız bir şekilde, tek olarak.

{ وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ } “Sen vârislerin en hayırlısısın.” Yardım edenlerin en hayırlısısın.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ ﴿ ٩٠ ﴾

90- “Biz onun duasını da kabul ettik ve eşini (doğum yapmaya) el-verişli hale getirerek, ona Yahya’yı bağışladık. Doğrusu onlar iyiliklerde yarışıyor, umarak ve korkarak bize dua ediyorlar. Onlar bize karşı derin bir saygı içinde idiler.”

{ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ } “Biz onun duasını da kabul ettik.” Duasına icabet ettik.

{ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَى } “Ve ona Yahya’yı bağışladık.” Sâlih bir oğul olarak.

{ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ } “Eşini (doğum yapmaya) elverişli hale getirerek.” Oğula.

{ أَنَّهُمْ } “Doğrusu onlar.” Yani peygamberler. Âyetin “Doğrusu Hazret-i Zekeriyya ve Hazret-i Yahya (‘aleyhi’s-selâm)” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ } “İyiliklerde yarışıyor.” Taati işlemekte çok hızlı davranıyor, acele ediyorlardı.

{ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا } “Umarak ve korkarak bize dua ediyorlar.” Bu şekilde ve şu şekilde. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bize cennete rağbet arzusıyla, cehennem ateşi korkusuyla ibadet ediyorlardı.

{ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ } “Onlar bize karşı derin bir saygı içinde idiler.” Mütevazı idiler ve itaat edici idiler.

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا
آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿٩١﴾

91- “İrzini korumuş olan (Meryem’i) de an. Biz ona ruhumuzdan üfledik; kendisini ve oğlunu âlemler için bir mucize kıldık.”

{ وَالَّتِي } “(Meryem’i) de an.” Şu kadını da zikret.

{ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا } “İrzini korumuş olan.” Elbisesinin/gömleğinin yakasını koruyan.

{ فَفَتَحْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا } “Biz ona ruhumuzdan üfledik.” Hazret-i Ceb-rail (‘aleyhi’s-selâm) emrimizle Meryem (‘aleyhi’s-selâm)’ın gömleğinin ya-kasından üflemiştir.

{ وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً } “Kendisini ve oğlunu bir mucize kıldık.” Alamet ve bir ibret.

{ لِلْعَالَمِينَ } “Âlemler için.” İsrailoğulları için babasız bir oğul, do-kunulmaksızın bir doğum.

﴿ ٩٢ ﴾ إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ

92- “Gerçekten sizin ümmetiniz (dininiz) bir tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. O halde bana kulluk edin.”

{ إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً } “Gerçekten sizin ümmetiniz (dininiz) bir tek ümmettir.” Dininiz razı olunmuş tek bir dindir.

{ وَأَنَا رَبُّكُمْ } “Ben de sizin Rabbinizim.” Tek bir Rabdir.

{ فَاعْبُدُونِ } “O halde bana kulluk edin.” Bana itaat ediniz.⁸

﴿ ٩٣ ﴾ وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلُّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ

93- “Onlar kendi aralarında (din) işlerini parçaladılar. Oysa sonunda hepsi bize döneceklerdir.”

{ وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ } “Onlar kendi aralarında (din) işlerini parçala-dılar.” Dinlerinde kendi aralarında fırkalaştılar. Yani Yahudiler, Hi-ristiyanlar ve Mecusîler.

⁸ a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki; (أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً) ‘Gerçekten sizin üm-metiniz (dininiz) bir tek ümmettir.’ ifadesi dininiz tek bir dindir anlamına gel-mektedir. Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Enbiyâ Sûresi.

b) Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan ri-vayet etmiştir. Tefsirü’t-Taberî, c.17, s. 85.

c) İbn Manzur der ki: Ümmet sözcüğü tarikat/yol ve din demektir. Dini ve gö-rüşü olmayan kimseye ‘Fulanün lâ ümmete lehu’ denilir. Şairin şu sözü gibi: “Hek yesteve zu ümmetin ve kefur/Din diyanet sahibi ile kâfir kimse bir olur mu?” *Lisânü’l-Arab*, ‘Ü-M-M’ maddesi.

{كُلُّ إِنَّا رَاجِعُونَ} “Oysa sonunda hepsi bize döneceklerdir.” Her bir fırka.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾

94- “Her kim iman etmiş olarak sâlih amellerden işlerse, onun emeği boşa gitmez. Çünkü biz onu yazmaktayız.”

{فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ} “Her kim sâlih amellerden işlerse.” Kendisi ile Rabbi arasında taat işlerse.

{وَهُوَ مُؤْمِنٌ} “İman etmiş olarak.” İmanında tasdik edici olarak.

{فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ} “Onun emeği boşa gitmez.” Amelinin sevabı unutulmaz. Aksine amelinden dolayı sevaplandırılır.

{وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ} “Çünkü biz onu yazmaktayız.” Karşılık vermekteyiz ve sevaplandırmaktayız.

وَحَرَامٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾

95- “Helâk ettiğimiz bir kasaba halkının (bize) dönmeme imkânı yoktur!”

{وَحَرَامٌ} “İmkânı yoktur.” Başarı imkânı.

{عَلَى قَرْيَةٍ} “Bir kasaba halkının.” Mekke ehlinin Ebû Cehil ve ashabına.

{أَهْلَكْنَاهَا} “Helâk ettiğimiz.” Küfürle rezil rüsva kılıp alçalttığımız.

{أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ} “(bize) dönmeme.” Küfürlerinden imana ulaşma.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “İmkânı yoktur”, yani dönüş. “Bir kasaba halkının”, yani Mekke halkının. “Helak ettiği-

miz”, yani Bedir Savaşı’nda öldürülmekle. “Bize dönmeme”, yani dünyaya.

﴿٩٦﴾ حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ

96- “Sonunda Ye’cüc ile Me’cüc’ün önü açılır ve onlar her tepeden saldırıya geçerler.”

{ حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ } “Sonunda Ye’cüc ile Me’cüc’ün önü açılır.” Bu durumda çıkarlar.

{ وَهُمْ } “Ve onlar.” Yani Ye’cüc ve Me’cüc.

{ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ } “Her tepeden.” Her tepeden ve her yüksekçe yerden.

{ يَنْسِلُونَ } “Saldırıya geçerler.” Çıkarlar.

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾

97- “Ve gerçek söz olan (kıyâmet) yaklaşıncı, inkâr edenlerin gözleri dehşetten donakalır! ‘Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz bu durumdan habersizmişiz; hatta biz kendine zulmeden kimse-lermişiz!’ (derler).”

{ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ } “Ve gerçek söz olan (kıyâmet) yaklaşıncı.” Kıyâmet vaktinin kopuş zamanı yaklaşıncı onların sedden çıkışları esnasında,

{ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ } “Dehşetten dona kalır.” Zelil olur, neredeyse gözlerini kıpırdatamazlar.

{ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenlerin gözleri.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler. Şöyle derler:

{ يَا وَيْلَنَا } “Yazıklar olsun bize.” Ey pişmanlık.

{ قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا } “Gerçekten biz bu durumdan habersizmişiz.” Bugünden.

{ بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ } “Hatta biz kendine zulmeden kimselermişiz, (derler).” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenlermişiz.

﴿ ٩٨ ﴾ اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصْبُ جَهَنَّمَ اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ

98- “Siz ve Allah’tan başka taptığınız şeyler cehennem yakıtıdır. Siz oraya gireceksiniz.”

{ اِنَّكُمْ } “Siz.” Ey Mekke ehli.

{ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Ve Allah’tan başka taptığınız şeyler.” Putlar.

{ حَصْبُ جَهَنَّمَ } “Cehennem yakıtıdır.” (حَصْبُ) sözcüğü Habeşçede cehennemin yakıtıdır, anlamına gelmektedir.

{ اَنْتُمْ } “Siz.” Ey Mekke ehli ve ibadet ettiğiniz putlar.

{ لَهَا وَارِدُونَ } “Oraya gireceksiniz.” Gireceksiniz yani Cehenneme gireceksiniz.

﴿ ٩٩ ﴾ لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ

99- “Eğer onlar birer ilâh olsalardı oraya girmezlerdi. Onların hepsi orada sürekli olarak kalacaktır.”

{ لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ } “Eğer onlar olsalardı.” Putlar.

{ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا } “Birer ilâh. Oraya girmezlerdi.” Cehennem ateşine girmezlerdi.

{ وَكُلٌّ } “Onların hepsi.” İbadet eden ve kendisine ibadet edilen.

{ فِيهَا } “Orada.” Cehennem ateşine gireceklerdir.

{ خَالِدُونَ } “Sürekli olarak kalacaktır.” Sürekli olarak ikâmet edicilerdir.

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

100- “Onlar için artık orada iç çekme vardır! Onlar orada (iyi bir haber de) işitmezler.”

{ لَهُمْ فِيهَا } “Onlar için artık orada vardır.” Cehennemde.

{ زَفِيرٌ } “İç çekme.” Eşek sesi gibi ses çıkartırlar.

{ وَهُمْ فِيهَا } “Onlar orada.” Cehennemde ulurlar, ürürler.

{ لَا يَسْمَعُونَ } “(İyi bir haber de) işitmezler.” Rahmet ve şefaât se-sini, çıkış, bolluk seslerini işitmezler ve görmezler de.

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾

101- “Ama tarafımızdan kendilerine güzel sonuç yazılmış olanlara gelince; işte bunlar (cehennemden) uzak tutulurlar.”

{ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ } “Ama yazılmış olanlara gelince.” Vacip olan.

{ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ } “Tarafımızdan kendilerine güzel sonuç.” Cennet yani Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) ve Hazret-i Uzeyr (‘aleyhi’s-selâm).

{ أُولَٰئِكَ عَنْهَا } “İşte bunlar (cehennemden).” Cehennem ateşinden.

{ مُبْعَدُونَ } “Uzak tutulurlar.” Kurtarılmışlardır.

لَا يَسْمَعُونَ حَبِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾

102- “Onlar onun (cehennemin) uğultusunu bile duymazlar, canla-rının çektiği nimetler içinde sürekli olarak kalırlar.”

{ لَا يَسْمَعُونَ حَبِيسَهَا } “Onlar onun (cehennemin) uğultusunu bile duymazlar.” Sesini.

{ وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ } “Çektiği nimetler içinde.” Temenni ederler.

{ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ } “Canlarının. Sürekli olarak kalırlar.” Cennette ikâmet edicidirler.

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

103- “O en büyük korku bile, onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar: ‘İşte bu size vaat edilmiş olan gününüzdür!’”

{ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ } “O en büyük korku bile, onları tasalandırmaz.” Cehennem ateşi kapatılıp, ölüm cennet ile cehennem ateşi arasında boğazlandığında.

{ وَتَتَلَقَّيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ } “Melekler kendilerini şöyle karşılar.” Cennetin kapısının önünde müjde ile.

{ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ } “İşte bu size vaat edilmiş olan gününüzdür.” Dünyada.

“Siz ve Allah’tan başka taptığınız şeyler” buyruğundan buraya kadar olan âyet grubu şair Abdullah ibn Zebârî es-Sehmî’nin putlar nedeniyle Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile olan husumeti hakkında nazil olmuştur.

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

104- “Göğü kitap dürer gibi düreceğimiz gün, yaratmaya ilk başladığımız gibi, katımızdan verilmiş bir söz olarak onu yeniden var edeceğiz. Doğrusu biz bunu yaparız!”

{ يَوْمَ } “Gün.” Bugün kıyâmet günüdür.

{ نَطْوِي السَّمَاءَ } “Göğü düreceğimiz.” Sağ elimizle.

{ كَطَيِّ } “Dürer gibi.” Kitabın dürülmesi gibi.

{ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ } “Kitap.”⁹ Sahifeyi.

⁹ Anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle önceki bölümde yer alan “sicil” sözcüğünü bu bölüme aldık.

{ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ } “Yaratmaya ilk başladığımız gibi.” Onları ilk olarak nutfeden yarattığımız gibi.

{ نُعِيدُهُ } “Onu yeniden var edeceğiz.” Onu topraktan tekrar diriltiriz.

{ وَعَدًا عَلَيْنَا } “Katımızdan verilmiş bir söz olarak.” Bize vacip olarak.

{ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ } “Doğrusu biz bunu yaparız.” Ölümden sonra onları diriltiriz.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ
الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾

105- “Andolsun ki, biz Tevrat’tan sonra Zebur’da da, ‘Yeryüzüne ancak iyi kullarım mirasçı olacak.’ diye yazmıştık.”

{ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ } “Andolsun ki, biz Zebur’da da diye yazmıştık.” Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm)’ın Zebur’unda.

{ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ } “Tevrat’tan sonra.” Tevrat’ın ardından. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Andolsun ki, biz Zebur’da da diye yazmıştık”, peygamberlerin kitabında. “Tevrat’tan sonra”, Levh-i Mahfuz’da.

{ أَنَّ الْأَرْضَ } “Yeryüzüne.” Cennet yurduna.

{ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ } “Ancak iyi kullarım mirasçı olacak.” Muvahhidler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Yeryüzüne”, mukaddes yere. “Mirasçı olacak”, konaklayacak. “Ancak iyi kullarım”, İsrailoğullarından.

“İyi kullarım” sözcüğünden ahir zamanda anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿١٠٦﴾ إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ

106- “Şüphesiz bu (Kur'an)'da Allah'a ibadet eden kimseler için bir öğüt vardır.”

{ إِنَّ فِي هَذَا } “Şüphesiz bu (Kur'an)'da vardır.” Kur'an'da.

{ لَبَلَاغًا } “Bir öğüt.” Bir yeterlilik. Âyetin “Emir ve nehiyle öğüt” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِقَوْمٍ عَابِدِينَ } “Allah'a ibadet eden kimseler için.” Birleyen muvahhidler için.

﴿ ١٠٧ ﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

107- “Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”

{ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ } “Biz seni gönderdik.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِلَّا رَحْمَةً } “Ancak rahmet olarak.” Azaptan kurtuluş için.

{ لِّلْعَالَمِينَ } “Âlemlere.” Cin ve insanlardan sana iman edenlere. Âyetin “Nimet olarak” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ١٠٨ ﴾ قُلْ إِنَّمَا يُوحِي إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

108- “De ki: ‘Bana, ilâhınızın tek ilâh olduğu vahyolunuyor. Şimdi siz Müslüman oluyor musunuz?’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنَّمَا يُوحِي إِلَيَّ } “Bana, vahyolunuyor.” Bu Kur'an'da.

{ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ } “İlâhınızın tek ilâh olduğu.” Çocuksuz ve ortaklıksız.

{ فَهَلْ أَنْتُمْ } “Şimdi siz oluyor musunuz?” Ey Mekke ehli.

{ مُسْلِمُونَ } “Müslüman.” Kulluğu ve tevhidi ihlaslı olup da ikrar etmiyor musunuz?

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ أَذْنُكُمْ عَلَى سَوَاءٍ وَإِنْ أَذْرِي أَقْرَبُ أَمْ بَعِيدُ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾

109- “Eğer yine yüz çevirirlerse de ki: ‘Ben size düpedüz ilân ettim. Artık tehdit olunduğunuz (kıyâmet günü) yakın mı uzak mı bilemem!’”

{ فَإِنْ تَوَلَّوْا } “Eğer yine yüz çevirirlerse.” İmandan ve ihlastan.

{ فَقُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ أَذْنُكُمْ } “Ben size ilân ettim.” Size bildirdim. Ben ve sizler oldunuz.

{ عَلَى سَوَاءٍ } “Düpedüz.” Gizlilik olmaksızın aleni olarak açıklama üzere.

{ وَإِنْ أَذْرِي } “Artık bilemem.” Bilmiyorum.

{ أَقْرَبُ أَمْ بَعِيدُ مَا تُوعَدُونَ } “Tehdit olunduğunuz (kıyâmet günü) ya-kın mı uzak mı?” Azap.

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾

110- “Şüphe yok ki Allah, sözün açığını da bilir, gizlemekte olduk-larınızı da bilir.”

{ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ } “Şüphe yok ki, Allah, sözün açığını da bi-lir.” Ve eylemi.

{ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ } “Gizlemekte olduklarınızı da bilir.” Gizlemiş oldu-ğunuz sözü ve eylemi ve azabınızın ne zaman gerçekleşeceğini.

وَإِنْ أَذْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾

111- “Bilmem, belki de (azabın ertelenmesi,) sizi sınamak ve bir sü-reye kadar yaşatmak içindir!”

{ وَإِنْ أَذْرِي } “Bilmem.” Bilmiyorum.

{ لَعَلَّهُ } “Belki de (azabın ertelenmesi).” Yani azabı ertelemesi.

{ فَتَنَةٌ } “Sinamak.” Bir bela.

{ لَكُمْ وَمَنَاعٌ } “Sizi. ve yaşatmak içindir.” Mühlet.

{ إِلَى حِينٍ } “Bir süreye kadar.” Azabın ertelenmesine kadar.

قَالَ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

112- “(Muhammed) dedi ki: ‘Ey Rabbim! Aramızda gerçekte hükmet! Bizim Rabbimiz çok merhametli olan Allah’tır ki, sizin söylediklerinize karşı sığınılacak olan da O’dur!’”

{ قَالَ } “(Muhammed) dedi ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ } “Ey Rabbim! Aramızda gerçekte hükmet.” Benimle Mekke ehlinin arasında hak ve adaletle hükmet.

{ وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ } “Bizim Rabbimiz çok merhametli olan Allah’tır ki, sığınılacak olan da O’dur.” Ondan yardım isteriz.

{ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ } “Sizin söylediklerinize karşı.” Dile getirmiş olduğunuz yalana karşı.

سورة الحجّ 22- HAC SÛRESİ

Haccın zikredildiği sûredir. Şu beş âyet hariç sûrenin bütünü Mekkîdir.

(وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ) âyetten iki âyetin sonuna kadar.

(إِذْ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بَانَهُمْ ظُلُمُوا) âyetten iki âyetin sonuna kadar.

Son secde. Bu âyetler Medenîdirler. Kur'an'da geçen her (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) buyruğu Medenîdir. Kur'an'da geçen her (يَا أَيُّهَا النَّاسُ) buyruğu ise Mekkîdir. Kendisinde (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) buyruğunun olduğu hiçbir Mekkî âyet bulunmadığı gibi (يَا أَيُّهَا النَّاسُ) buyruğunun bulunduğu hiçbir Medenî âyet de bulunmamaktadır.

Sûrenin âyet sayısı 75, sözcük sayısı 1.291 ve harf sayısı da 5.135'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾

1- “Ey insanlar! Rabbinizden korkun! Çünkü kıyâmet gününün sar-sıntısı çok büyük bir şeydir!”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hac Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ } “Ey insanlar.” Özel ve geneldir. Ancak burada genel-dir.

{ اَتَّقُوا رَبَّكُمْ } “*Rabbinizden korkun.*” Rabbinizden korkunuz ve O’na itaat ediniz.

{ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ } “*Çünkü kıyâmet gününün sarsıntısı.*” Kıyâmetin kopuşu.

{ شَيْءٌ عَظِيمٌ } “*Çok büyük bir şeydir.*” Dehşeti.

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾

2- “Onu göreceğiniz gün, her emziren kadın emzirdiği çocuğunu unuttur, her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş gibi görürsün, halbuki onlar sarhoş değildirler. Çünkü Allah’ın azabı çok şiddetlidir!”

{ يَوْمَ تَرَوْنَهَا } “*Onu göreceğiniz gün.*” İlk sura üfürüşte, onu gördükleri esnada.

{ تَذْهَلُ } “*Unuttur.*” Meşgul olur.

{ كُلُّ مُرْضِعَةٍ } “*Her emziren kadın.*” Anne.

{ عَمَّا أَرْضَعَتْ } “*Emzirdiği çocuğunu.*” Oğlunu.

{ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا } “*Her gebe kadın çocuğunu düşürür.*” Hamile kadınlar karınlarındaki çocukları düşürür.

{ وَتَرَى النَّاسَ } “*İnsanları görürsün.*” Ayaktayken.

{ سُكَارَىٰ } “*Sarhoş gibi.*” Sarhoşluğun başlangıcı gibi.

{ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ } “*Halbuki onlar sarhoş değildirler.*” İçkiden dolayı sarhoş değildirler.

{ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ } “*Çünkü Allah’ın azabı çok şiddetlidir.*” Bundan dolayı hayrete düşerler. Sanki onlar sarhoş gibidirler.

﴿٣﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ

3- “İnsanlardan öyleleri vardır ki, Allah hakkında bilmeden tartışır ve her azgın şeytanın peşinden gider.”

{ وَمِنَ النَّاسِ } “İnsanlardan vardır ki.” Bu şahıs Nadr ibn Hâris’dir.

{ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ } “Öyleleri Allah hakkında tartışır.” Allah Teâlâ’nın dini ve kitabı hakkında mücadele eder.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } “Bilmeden.” Bilgiye dayanmaksızın, herhangi bir kanıt ve açıklama elinde olmaksızın.

{ وَيَتَّبِعُ } “Peşinden gider.” İtaat eder.

{ كُلِّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ } “Ve her azgın şeytanın.” İnatçı, şiddetli ve rahmet-i ilahîden kovulmuş.

﴿٤﴾ كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَإِنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ

4- “Oysa (şeytan) hakkında şöyle yazılmıştır: ‘Kim onu dost ve koruyucu edinirse bilsin ki, (şeytan) onu saptırır ve alevli ateş azabına sürükler.’”

{ كُتِبَ عَلَيْهِ } “Oysa (şeytan) hakkında şöyle yazılmıştır.” Şeytan hakkında şöyle hükmedilmiştir:

{ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ } “Kim onu dost ve koruyucu edinirse.” Ona itaat ederse.

{ فَإِنَّهُ يُضِلُّهُ } “Bilsin ki (şeytan) onu saptırır.” Hidayetten saptırır.

{ وَيَهْدِيهِ } “Sürükler.” O kimseyi davet eder.

{ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ } “Ve alevli ateş azabına.” Kendisine vacip olan tutuşturulmuş azaba.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ تُرَابٍ
ثُمَّ مِّنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِّنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُّخَلَّقَةٍ لِّبَيِّنَ
لَكُمْ وَنُقَرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا
ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يَّتَوْفَىٰ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ إِلَىٰ أَزْدَلِ
الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا
أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾

5- “Ey insanlar! Eğer öldükten sonra, yeniden dirilme konusunda şüphede iseniz, bilin ki, biz sizi topraktan, sonra meni damlasından, sonra dölllenmiş yumurtadan, sonra da yapısı belli belirsiz bir et parçasından yarattık ki size gücümüzü gösterelim. Biz doğmasını dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız; sonra sizi bir çocuk olarak dünyaya getiririz; sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için bırakırız. İcinizden kiminiz (erken) vefat ettirilir, kiminiz de ömrünün en düşkün çağına kadar ulaştırılır; öyle ki, önceden bilirken artık bir şey bilmez olur. Sen yeryüzünü de kupkuru ve cansız bir halde görürsün; fakat biz onun üzerine su indirdiğimizde o hareket eder, kabarır ve her çiftten bitkiler bitirir.”

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ } “Ey insanlar.” Ey Mekke ehli.

{ إِنَّ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ } “Eğer şüphede iseniz.” Kuşkuda iseniz.

{ مِّنَ الْبَعْثِ } “Öldükten sonra, yeniden dirilme konusunda.” Ölümünden sonra diriliş konusunda kuşkuda iseniz ilk yaratılışınız hakkında düşününüz. Zira sizin diriltilmeniz ilk olarak yaratılmanızdan daha güç değildir.

{ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ تُرَابٍ } “Bilin ki, biz sizi topraktan, yarattık ki.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan, Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı ise topraktan yarattık.

{ ثُمَّ } “Sonra.” Sizi bundan sonra yarattık.

{ مِنْ نُطْقَةٍ ثُمَّ مِنْ عَاقَةِ } “Meni damlasından, sonra dölölenmiş yumur-tadan.” Nutfenin ardından taze kandan.

{ ثُمَّ مِنْ مُصْعَةٍ } “Sonra da bir et parçasından.” Alakanın ardından ter-ü taze etten.

{ مُخَلَّقَةٍ } “Yapısı belli.” Tastamam olarak yaratılmıştır.

{ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ } “Yapısı belirsiz.” Ki söz konusu şey düşük olandır.

{ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ } “Size gücümüzü gösterelim.” Kur’an’da yaratılışınızın başlangıcını açıklayalım diye.

{ وَنَقَرُ فِي الرَّحَامِ } “Biz doğmasını rahimlerde tutarız.” Düşük ol-maktan. Âyetin “Rahimlerde terk ederiz” anlamına geldiği de söy-lenmiştir.

{ مَا نَشَاءُ } “Dilediğimizi.” Çocuğu.

{ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى } “Belli bir süreye kadar.” Belirli bir aya kadar.

{ ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ } “Sonra sizi dünyaya getiririz.” Rahimlerden.

{ طِفْلاً } “Bir çocuk olarak.” Bebek olarak.

{ ثُمَّ } “Sonra.” Sizi bırakırız.

{ أَشَدَّكُمْ لَتَبْلُغُوا } “Güçlü çağınıza ulaşmanız için bırakırız.” 18 yaşın-dan 30 yaşına kadar.

{ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى } “İçinizden kiminiz (erken) vefat ettirilir.” Ergenlik çağından önce ruhu kabzolunur.

{ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ } “Kiminiz de ulaştırılır.” Döndürölür.

{ إِلَىٰ أَزْدَلِ الْعُمَرِ } “Ömrünün en düşkün çağına kadar.” Yaşlılıktan sonra ilk haline.

{ لِكَيْلَا يَعْلَمَ } “Öyle ki, artık bilmez olur.” Öyle ki artık akledemez bir hale dönüşür.

{ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ } “Önceden bilirken.” İlk bilgisinin ardından.

{ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً } “Bir şey. Sen yeryüzünü de kupkuru ve cansız bir halde görürsün.” Kırılmış ölü olarak.

{ فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ } “Fakat biz onun üzerine su indirdiği-mizde o hareket eder.” Bitki ile. Hareket eder ve su ile müjdelenin anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَرَبَّتْ } “Kabarrır.” Bitkiler için şişer.

{ وَأَنْبَتَتْ } “Ve bitirir.” Su ile çıkar.

{ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ } “Her çiftten bitkiler.” Her çeşit güzel renkli.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُخَيِّ الْمَوْتَى وَأَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

6- “Bu böyledir, çünkü Allah gerçektir. Hiç şüphesiz ölüleri O diriltir ve O’nun her şeye gücü yeter.”

{ ذَلِكَ } “Bu böyledir.” Sizi dönüştürmedeki kudreti ve bunun dışındaki kudreti ikrar edesiniz ve öğrenesiniz diyerdir.

{ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ } “Çünkü Allah gerçektir.” Allah Teâlâ’ya kulluk haktır.

{ وَأَنَّهُ يُخَيِّ الْمَوْتَى } “Hiç şüphesiz ölüleri O diriltir.” Diriliş için.

{ وَأَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Ve O’nun her şeye gücü yeter.” Hayata ve ölüme.

وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ

7- “Elbette kıyâmet vakti de gelecektir; bunda hiçbir şüphe yoktur. Allah kabirlerdeki kimseleri diriltilip kaldıracaktır.”

{ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ } “Elbette kıyâmet vakti de gelecektir.” Gerçekleşecektir.

{ لَا رَيْبَ فِيهَا } “Bunda hiçbir şüphe yoktur.” Gerçekleşmesinde hiçbir kuşku bulunmamaktadır.

{ وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ } “Allah kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldiracaktır.” Karşılık vermek ve cezalandırmak için.

وَمَنْ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ

مُنِيرٍ ٨

8- “İnsanlardan öylesi vardır ki bilmeden, bir yol göstericisi olmadan ve aydınlatıcı bir kitabı da bulunmadan Allah hakkında tartışır.”

{ وَمَنْ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ } “İnsanlardan öylesi vardır ki Allah hakkında tartışır.” Allah Teâlâ’nın dini ve kitabı hakkında tartışmaya girişir.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } “Bilmeden.” Bir bilgiye dayanmaksızın.

{ وَلَا هُدًى } “Bir yol göstericisi olmadan.” Herhangi bir kanıtı da olmaksızın.

{ وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ } “Ve aydınlatıcı bir kitabı da bulunmadan.” Dedliğini açıklayacak herhangi bir kitabı da olmaksızın.¹

¹ Allah Teâlâ insanlardan bir grubun durumunu zikretmektedir. Bunlar Allah Teâlâ hakkında bilgi sahibi olanlar olmadığı gibi Allah’tan dosdoğru yol üzere hidayete erişen kimseler de değildirler. Ayrıca Allah Teâlâ’nın insanlar nurundan ve hidayetinden istifade etsinler diye Resûlüne indirdiği Kitabın nuruyla da aydınlığa sahip değildirler. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Allah azze ve celle hakkında bir mücadeleye girişmekte, O’nun celaline ve azametina layık olmayan şirk ve nakıs sıfatları kendisine nispet etmektedirler. Bu olumsuz tipler Allah azze ve cellenin sıfatları hakkında bilgiye sahip olan, O’nu tasdik eden ve O’nun katından gelen hidayet ve hakkı tasdik eden mü’min bireylerle amansız bir mücadele içine girmektedirler. İnsanları Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Allah azze ve celle katından getirmiş olduğu hakka uymaktan engellemeye çalışan ve bâtıl ideolojilerini ve çağrılarını insanların gözünde süsleyerek insanları hak yoldan engellemeye çalışan tiplerdir. Allah azze ve celle onların bu mücadeleleri hakkında şöyle buyurur: { وَمَنْ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ } “İnsanlardan öylesi vardır ki, bilmeden, bir yol göstericisi olmadan ve aydınlatıcı bir kitabı da bulunmadan Allah hakkında tartışır.”

ثَانِي عَطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنَذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَذَابُ الْحَرِيقِ ۙ

9- “Allah’ın yolundan saptırmak için, büyüklük taslayarak (tartışmayı sürdürür). Dünyada onun için bir rezillik vardır. Kıyâmet gününde de ona yangın azabını tattıracağız.”

{ ثَانِي عَطْفِهِ } “Büyüklük taslayarak (tartışmayı sürdürür).” Âyetlerden yüz çevirerek ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı da yalanlayarak boynunu eğip бүker.

{ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah’ın yolundan saptırmak için.” Allah Teâlâ’nın dininden ve O’na itaat etmekten.

{ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ } “Dünyada onun için bir rezillik vardır.” İleride gelecek olan Bedir Savaşı’nda öldürölmenin azabı.

{ وَنَذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَذَابُ الْحَرِيقِ } “Kıyâmet gününde de ona yangın azabını tattıracağız.” Cehennem azabını. Âyetin “Şiddetli bir azap tatıracağız” anlamına geldiği de söylenmiştir.²

² a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(ثَانِي عَطْفِهِ) ‘Büyüklük taslayarak’ ifadesi büyükenerek anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Hac Sûresi.

b) Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, (ثَانِي عَطْفِهِ) “Büyüklük taslayarak” buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: “Kendi nefsinde büyükenerek demektir.” Tefsir-ü’t-Taberî, c. 17, s. 21.

c) (ثَانِي عَطْفِهِ) ifadesi, insanları kendisine davet ettiği bâtilıyla böbürlenip kibirlenerek boynunu eğip бүker anlamındadır. Bu davranışın amacı; kendisinin güç ve ululuk sahibi olduğunu muhatabın düşünce dünyasında oluşturmaktır. Bu davranışıyla ayrıca insanların hak davete yönelmelerini engellenmek amacı da gütmektedir. Zira kendisinin galip ve onurlu, baskın unsur olduğunu, hak dine tabi olanların ise zayıf kimseler olduğunu, muhatabın düşünce dünyasına ve bakışlarına yerleştirerek bir tür haktan engelleme söz konusudur. Güce inanan insan tabiatı için bu tavır çok önemlidir ve etkin bir rolü bulunmaktadır. Ancak Allah Teâlâ onların bu tavırlarını ve davranışlarını hemen ortaya çıkartarak dünyada dahi rüsva oluşlarını açıklamaktadır. (لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ) “Dünyada onun için bir rezillik vardır.” Evet göstermelik tavırlar insan fitratına aykırı olduğundan dolayı insanlar böyle bir tavırdan nefret eder. Bu nefret ediş uygun ortam meydana gelince söz konusu tavır gösterenin rüsvalığı nokta-

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾

10- “Ona, ‘Bunlar, senin iki ellerinle kazandığın günahlar yüzündendir. Çünkü Allah, kullarına karşı zulmedici değildir.’ (denilir).”

{ ذَلِكَ } “Ona, Bunlar, (denilir).” İleride gerçekleşecek olan Bedir Savaşı’nda öldürülmen.

{ قَدَّمْتَ يَدَاكَ بِمَا } “Senin iki ellerinle kazandığın günahlar yüzündendir.” Şirkte ellerinle işlemiş olduğun şeyler nedeniyledir. “İnsanlardan öylesi vardır ki, bilmeden, bir yol göstericisi olmadan ve aydınlatıcı bir kitabı da bulunmadan Allah hakkında tartışır.” âyetinden buraya kadar olan bölüm Nadr ibn Hâris hakkında nazil olmuştur.

{ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ } “Çünkü Allah, kullarına karşı zulmedici değildir.” Suçsuz bir şekilde cezalandırıcı değildir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَغْبُذُ اللَّهَ عَلَى حَزَفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ
وَأَنْ أَصَابَتْهُ فَتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ
هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾

11- “İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah’a kulluğu sınırdadır. Öyle ki, kendisine bir iyilik gelse, onunla mutlu olur, ama başına onu sınamak için bir kötülük gelse, hemen (dinden) yüz çevirir. (Bu kişi), dünyayı da ahireti de kaybetmiştir. İşte apaçık kayıp budur.”

{ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَغْبُذُ اللَّهَ عَلَى حَزَفٍ } “İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah’a kulluğu sınırdadır.” Tecrübe, kuşku ve nimetin gözetlenmesi

sında çaba gösterir. İlginç olan şu ki, bu rüsvalığı Allah azze ve celle kendisine nispet etmemekteyken kıyâmet günündeki rüsvalığı kendisine nispet etmektedir. (وَنَذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ) “Kıyâmet gününde de ona yangın azabını tattıracağız.” Bu azap, şiddeti tasavvur dahi edilemeyen cehennem azabıdır. İnsanın hak yoldan inhirafı, kibirlenişi, göstermelik tavrı ve insanları hak dine girmekten engelleyişin cezasıdır.

vechi üzere. Bu âyet-i kerime Benî Esed ve Benî Gatafan münafıklarından olan Benî Hallaf hakkında nazil olmuştur.

{ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ } “Öyle ki, kendisine bir iyilik gelse.” Nimet.

{ اِطْمَأَنَّ بِهِ } “Onunla mutlu olur.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dininden diliyle razı olduğunu söyler.

{ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ } “Ama başına onu sınamak için bir kötülük gelse.” Sıkıntı.

{ اِنْقَلَبْ عَلَى وَجْهِهِ } “Hemen (dinden) yüz çevirir.” İlk dini olan Allah’a şirk koşmaya döner.

{ خَسِرَ الدُّنْيَا } “(Bu kişi), dünyayı da kaybetmiştir.” Dünyasını kaybetmekle aldanır.

{ وَالْآخِرَةِ } “Ahireti de.” Cennetini, kaybetmekle.

{ ذَلِكَ } “İşte budur.” Bu aldanış.

{ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ } “Apaçık kayıp.” Dünya ve ahiretin gitmesiyle apaçık bir aldanış içindedir.³

³ a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan aktarır: (وَمِنْ النَّاسِ مَنْ يَغْتَدُّ اللَّهُ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اِطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ اِنْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ) “İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah’a kulluğu sınırdan tutar.” buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Adam Medine’ye gelirdi. Şayet hanımı erkek çocuk doğurur, atları yavrulayacak olursa bu ‘İyi bir dindir’ derdi. Hanımı doğurmaz, atları da yavrulamazsa bu sefer: ‘Bu kötü bir dindir’ derdi.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Hac Sûresi, 2. Bâb, 4742 nolu hadis.

b) İbn Cerir et-Taberî, (وَمِنْ النَّاسِ مَنْ يَغْتَدُّ اللَّهُ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اِطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ اِنْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ) “İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah’a kulluğu sınırdan tutar. Öyle ki, kendisine bir iyilik gelse, onunla mutlu olur, ama başına onu sınamak için bir kötülük gelse, hemen (dinden) yüz çevirir.” buyruğu hakkında Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan aktardığına göre, o şöyle demiştir: “Âyette geçen fitne sözcüğü bela anlamına gelmektedir. Onlardan birisi Medine’ye geldiği zaman şayet orada bedeni sıhhat bulur, kısrağı güzel bir yavru doğurur, karısı erkek çocuk dünyaya getirirse, hoşnut olur ve kalbi mutmain olursa ‘Şu dinim üzere olduğumdan beri hayırdan başka bir şey bulmadım’ derdi. Eğer ona bir bela gelirse, Medine’nin acısı ona ulaşır, karısı kız çocuk doğurur ve sadaka ona gelmekte gecikirse şeytan ona gelir ve ‘Allah’a yemin olsun ki, şu dinin üzere olduğundan bu yana başına kötülükten başka bir şey gelmedi’ derdi. İşte fitne

يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ

الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾

12- “(Çünkü o), Allah’tan başka, kendisine ne zarar ne de yarar vermeyecek olan şeylere tapar. İşte en büyük sapkınlık budur!”

{ يَدْعُوا } “(Çünkü o), tapar.” Hallaf oğulları ibadet eder.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ } “Allah’tan başka, kendisine ne zarar vermeyecek olan şeylere.” Eğer ona ibadet etmezse.

{ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ } “Ne de yarar.” Kendisine ibadet ederse.

{ ذَلِكَ } “İşte budur.” Yanılgı/hata.

budur.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 17, s. 122. İbn Cerir’in Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı nakillerin zayıf olduğunu önceden vurgulamıştık.

c) Bu âyet İslam dinine girişte bir kısım insanların menfaatlerine göre hareket ettiklerini gözler önüne sermektedir. Rivayetlerden görüldüğü kadarıyla dine girip girmemekte ve girdiği yol hakkında kuşkuyla davranan bir takım bireyler söz konusudur. Bu tür bireyler emniyet ve bolluk ortamında İslam dinine girmekte, mü’minlerden gördüğü sevgi ve başkalarının kendi nefislerine tercih edilmesi gibi gerekçelerle bu dine karşı bir gönül dinginliği hissetmektedirler. Ancak mü’minlerin başına bir sıkıntı ve bir musibet indiğinde kendilerinden mal ve canlarıyla cihad etmelerini gerektiren kendilerince bir bela gerçekleştiğinde bu tipler hemen sözde sarılmış oldukları dinden irtidat ederler. Daha sonra küfür, dalalet ehlinin askerlerine katılırlar. Onları veli ve dost edinir, mü’minlerden gerçekleştirilmiş ümitlerinin onlarca gerçekleştirileceği ümidine kapılırlar.

d) (خَسِرَ الدُّنْيَا) “(Bu kişi), dünyayı da kaybetmiştir.” İslam’a bağlanmasıyla elde etmeyi umduğu gönül huzuru ve mutluluğu kaybeder.

(وَالْآخِرَةِ) “(Bu kişi), ahireti de kaybetmiştir.” Böyle kişiler Allah Teâlâ’yı inkâr ettiği için ve kendisi gibi hiçbir zarara ve yarara sahip olamayan kimseye iltica ettiği için dolayı ahiretini de perişan etmiştir.

(ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ) “İşte apaçık kayıp budur.” Ümit edilen her şeyde sükût-u hayale uğradığından dolayı büsbütün bir kayıp yaşamıştır. Zira en büyük hüsrân budur. Kişi hem dünyasını hem de ahiretini kaybetmiştir. Her zarar ve ziyanın bir şekilde giderilmesi mümkün olmasına karşın Allah’ın dosdoğru yolundan sapış ise hem dünyanın hem de ahiretin hüsrânıdır, ziyandır. Böyle bir ziyanın ise giderilmesi olanaksızdır.

{ هُوَ الضَّالُّ الْبَعِيدُ } “En büyük sapkınlık.” Hak ve hidayetten uzak.

﴿١٣﴾ يَدْعُوا لِمَنْ ضُرَّةٌ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ لِبَيْتِ الْمَوْلَى وَلِبَيْتِ الْعَشِيرِ

13- “O, kendisine zararı yararından daha çok olana da tapar. (Taptığı bu şey), ne kötü koruyucu, ne kötü arkadaştır!”

{ يَدْعُوا } “O, tapar.” Hallaf oğulları ibadet eder.

{ لِمَنْ ضُرَّةٌ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ } “Kendisine zararı yararından daha çok olana da.” Diyor ki, zarar veriş i yakın, fayda veriş i uzak olan kimseye.

{ لِبَيْتِ الْمَوْلَى } “(Taptığı bu şey), ne kötü koruyucu.” Rab.

{ وَلِبَيْتِ الْعَشِيرِ } “Ne kötü arkadaştır.” Dost ve arkadaştır. Diyor ki, kendisine ibadet edene zarar veren ibadet bu şekilde olduğuna göre bu ibadet edilen mâbud ne kötüdür.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾

14- “Hiç kuşkusuz Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Hiç şüphe yok ki Allah, ne dilerse yapar!”

{ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا } “Hiç kuşkusuz Allah, iman edip sokar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenleri.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenleri.” Kendileriyle Rableri arasında taat edenleri.

{ جَنَّاتٍ } “Cennetlere.” Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ } “Hiç şüphe yok ki Allah, ne dilerse yapar.” Bedbahtlığı ve mutluluğu.

Bu âyet de “Dünyada Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in yardım etmemesinden, bundan dolayı da bizimle Yahudiler arasındaki sevginin gitmesinden korkarız” diyen kimseler hakkında nazil olmuştur.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾

15- “Her kim Allah’ın dünyada ve ahirette ona (elçiye) yardım etmeyeceğini sanıyorsa, artık o kimse tavana bir ip atсын, sonra (ipi boğazına geçirip, ayağını) yerden kessin! Şimdi bu kimse bir baksın, başvurmuş olduğu çıkış yolu, öfkelenildiği şeyi giderebilecek mi?”

{ مَنْ كَانَ يَظُنُّ } “Her kim sanıyorsa.” Sanıyorsa.

{ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ } “Allah’ın ona (elçiye) yardım etmeyeceğini.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e galebe ile.

{ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ } “Dünyada ve ahirette.” Özur ve kanıt ile.

{ فَلْيَمْدُدْ } “Artık o kimse atсын.” Bağlasın.

{ بِسَبَبٍ } “Bir ip.” İple.

{ إِلَى السَّمَاءِ } “Tavana.” Evinin tavanına.

{ ثُمَّ لِيَقْطَعْ } “Sonra (ipi boğazına geçirip, ayağını) yerden kessin.” Boğulsun.

{ فَلْيَنْظُرْ } “Şimdi bu kimse bir baksın.” Kendisi hakkında düşünsün.

{ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ } “Başvurmuş olduğu çıkış yolu, giderebilecek mi?” Boğulması.

{ مَا يَغِيظُ } “Öfkelenildiği şeyi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hakkında duyduğu kini.

Âyet hakkında başka bir vecih de bulunmaktadır.

“Her kim Allah’ın ona (elçiye) yardım etmeyeceğini sanıyorsa”, dünyada rızık ve ahirette sevap ile. “Artık o kimse tavana bir ip at-sın”, evinin tavanına bir ip bağlasın. “Sonra (ipi boğazına geçirip, ayağını) yerden kessin! Şimdi bu kimse bir baksın”, kendi nefesine bir baksın. “Başvurmuş olduğu çıkış yolu giderebilecek mi?”, boğulması. “Öfkelenildiği şeyi”, rızık konusunda duyduğu kızgınlığı.⁴

⁴ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(بَسَبَ) ‘Evinin tavanına ip uzatsın’ demektir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Hac Sûresi.

b) Hâfız ibn Hacer şöyle der: “Bu haberi Abd ibn Humeyd Ebû İshak kanallıyla Temim’den, o da İbn Abbâs’tan şu sözlerle muttasıl olarak rivayet etmiştir: “Kim Allah’ın Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e dünyada ve ahirette yardım etmeyeceğini sanıyorsa; (فَلْيَمْدُ بَسَبَ) evinin tavanına bağlayacağı bir ipe kendini asıp sonra ayağını yerden kessin, kendini boğsun.” *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 441

c) Hâkim de aynı kanalla İbn Abbâs’tan gelen rivayeti aktarır: “Kim Allah’ın Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e yardım etmeyeceğini sanıyorsa.” Hâkim bu haberin isnadının sahih olduğunu, ancak Buhârî ve Müslim’in tahrîç etmediğini söyler. Zehebi de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 386.

d) Bu âyetin anlaşılması hakkında müfessirler farklı farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Ancak İbn Abbâs’ın rivayetine göre, o âyeti siyak sibak bağlamı içinde anlamaya çalışmışlardır. Zira Allah Teâlâ bu âyetten önce (ki biz bir önceki dipnotta âyetin anlamı hakkında bilgi sunmaya çalışmıştık) bir takım insanların kuşku ve şaşkınlığa dayalı olarak İslam dinine girdiğini belirtmiştik. Onlar Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in düşmanlarının çokluğu ve bağlılarının azlığı nedeni ile Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in düşmanlarına karşı galip gelemeyeceği beklentisine düşmüşlerdi. Zanlarına göre İslam nuru da sönecek, bâtil devlet hak devlete karşı galebe çalacaktı. Ancak Allah Teâlâ onların bu sanlarını boşa çıkarırcasına şöyle buyurdu: الدُّنْيَا: مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنَّ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا: وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُ بَسَبَ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُدْهِنُ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ) “Her kim Allah’ın dünyada ve ahirette ona (elçiye) yardım etmeyeceğini sanıyorsa, artık o kimse tavana bir ip at-sın, sonra (ipi boğazına geçirip, ayağını) yerden kessin! Şimdi bu kimse bir baksın, başvurmış olduğu çıkış yolu, öfkelenildiği şeyi giderebilecek mi?” Âyette söz konusu edilen yardım ise şudur: Dünyada yardım yeryüzünde hükümler. Ahiretteki yardım ise Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

16- “İşte böylece biz onu (Kur’an’ı) apaçık âyetler olarak indirdik. Şüphesiz Allah dilediğini doğru yola iletir!”

{ وَكَذَلِكَ } “İşte böylece.” İşte bu şekilde.

{ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ } “Biz onu (Kur’an’ı) âyetler olarak indirdik.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı âyetlerle.

{ بَيِّنَاتٍ } “Apaçık.” Helal ve haram ile.

{ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِي } “Şüphesiz Allah doğru yola iletir.” Dinine doğru iletir.

{ مَنْ يُرِيدُ } “Dilediğini.” Buna ehil olan kimseyi.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ
وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

17- “Şüphesiz o iman edenler, Yahudi olanlar, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecusîler ve Allah’a ortak koşanlar (yok mu), Allah kıyâmet gününde onların arasını ayıracaktır. Çünkü Allah her şeye şâhiddir.”

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا } “Şüphesiz o iman edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

iman ehline vad edilen sevap, inkâr edenlere yönelik tehdittir. Allah Teâlâ’nın Peygamberine yardımını engellemeye yönelik çareler ve araçlardan gücü kuvveti dahilinde bulunan varsa yerine getirsin. Bu gerçekleşmeyeceğine göre ki, asla hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir, evin tavanına bir ip assın da kendisini boğsun. Bakalım öfkesini dindirebilecek ve kinini de giderebilecek mi?

e) Âyetin son bölümü hakiki anlamda değil bir temsil olarak anlaşılmalıdır. Bu, Allah Teâlâ’nın, İslam güneşinin yeryüzünde batacağını düşünen şaşkınlara kınama ve ümitsizliğe düşürmeye yönelik bir darb-ı meselidir. Yani sizler Allah azze ve cellenin Resûlüne yardım etmeyeceğini sanıyorsanız biliniz ki, Allah Teâlâ O’nun yardımcısı ve destekçisidir. Öyleyse kininizden geberip gidiniz.

{وَالَّذِينَ هَادُوا} “Yahudi olanlar.” Medine ehlinin Yahudileri.

{وَالصَّابِئِينَ} “Sâbiîler.” Seyahat edenler. Bunlar Hristiyanlardan bir gruptur.

{وَالنَّصَارَى} “Hristiyanlar.” Yani Necran ehlinin Hristiyanları. Sey-yid ve Akib adlı iki kişi.

{وَالْمَجُوسَ} “Mecusîler.” Güneşe ve ateşlere kulluk edenler.

{وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا} “Ve Allah’a ortak koşanlar (yok mu).” Arap müş-rikler.

{إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ} “Allah ayıracaktır.” Hüküm verecektir.

{بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ} “Kıyâmet gününde onların arasını. Çünkü Allah her şeye.” Görüş ayrılıkları ve amellerinden dolayı.

{شَهِيدٌ} “Şâhiddir.” Bilendir.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالْدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ
مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّكْرِمٍ
إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾

18- “Görmedin mi? göklerdeki kimseler, yerdeki kimseler, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün hayvanlar ve insanlardan bir çoğu hep Allah’a secde ediyor. Ama bir çoğuna da azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılarsa, artık ona ikram eden olmaz. Gerçekten Allah ne dilerse yapar.”

{أَلَمْ تَرَ} “Görmedin mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana Kur’an’da haber verilmedi mi?

{أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ} “Göklerdeki kimseler, hep Allah’a secde ediyor.” Mahlukat.

{ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ } “Yerdeki kimseler.” Mü’minlerden.

{ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ } “Güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün hayvanlar.” Bunların bütünü Allah Teâlâ’ya secde ederler.

{ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ } “Ve insanlardan bir çoğu.” Onlara cennet vacip olmuştur ki, bunlar mü’minlerdir.

{ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ } “Ama bir çoğuna da azap hak olmuştur.” Cehennem azabı onlara vacip olmuştur. Bunlar da kâfirlerdir.

{ وَمَنْ يُّهِنِ اللَّهُ } “Allah kimi hor ve hakir kılar.” Bilgisizlikle.

{ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ } “Artık ona ikram eden olmaz.” Marifetle.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Allah Teâlâ kimi hor ve hakir kılar”, tanınmama ile. “Artık ona ikram eden olmaz”, marifet ile.

{ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ } “Gerçekten Allah ne dilerse yapar.” Mahluka-tına saadet ve bedbahtlığı, marifet ve bilgisizliği.

هَٰذَا خِطْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ
ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾

19- “Şu ikisi Rableri hakkında birbiriyle tartışan iki karşıt gruptur! (Bunlardan) inkâr edenlere ateşten giysiler biçilir, başlarının üstünden de kaynar su dökülür.”

{ هَٰذَا خِطْمَانِ } “Şu ikisi iki karşıt gruptur.” İki din ehli. Müslüman-lardan, Yahudilerden ve Hristiyanlardan.

{ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ } “Rableri hakkında birbiriyle tartışan.” Rableri-nin dini hakkında. Bunlardan her birisi “Ben Allah Teâlâ’nın dinine daha yakınım, daha öncelikliyim” dedi. Allah Teâlâ da onların ara-sında hükmederek şöyle buyurdu:

{ فَالَّذِينَ كَفَرُوا } “(Bunlardan) inkâr edenlere.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler yani Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{ قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ } “Ateşten giysiler biçilir.” Ateşten gömlek ve cübbe.

{ يُصَّبُ مِنْ فَوْقَ رُءُوسِهِمْ } “Başlarının üstünden de dökülür.” O başlarının üstüne.

{ الْحَمِيمِ } “Kaynar su.” Kaynatılmış su.

﴿ ٢٠ ﴾ يُضْهِرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ

20- “Bununla onların karınlarındakiler ve derileri eritilir.”

{ يُضْهِرُ بِهِ } “Bununla eritilir.” Kaynar su ile eritilir.

{ مَا فِي بُطُونِهِمْ } “Onların karınlarındakiler.” İç yağları ve başka şeyleri.

{ وَالْجُلُودُ } “Ve derileri.” Kaynar su ile deriler ve başka şeyler de eritilir.

﴿ ٢١ ﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ

21- “Bir de onlar için demir kamçılar vardır.”

{ وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ } “Bir de onlar için demir kamçılar vardır.” Başlarına vurulan kaynatılmış demirler.

كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ
الْحَرِيقِ ﴿ ٢٢ ﴾

22- “Acıdan dolayı, ne zaman oradan çıkmak isteseler, (her defasında) oraya geri döndürülürler ve “Tadın bakalım, yangın azabımı!” (denilir).”

{ كَلَّمَآ أَرَادُوآ أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا } “Ne zaman oradan çıkmak isteseler.” Cehennem ateşinden.

{ مِنْ غَمٍّ } “Acıdan dolayı.” Azabın üzüntüsünden/acısından.

{ أُعِيدُوا فِيهَا } “(Her defasında) oraya geri döndürülürler.” Demir kamçılarla dövülerek cehennem ateşine konulurlar.

{ وَذُوقُوا } “Ve Tadın bakalım.” Onlara tadınız denilir.

{ عَذَابَ الْحَرِيقِ } “Yangın azabını, (denilir).” Şiddetli.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾

23- “Şüphesiz Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Onlar orada altın bileziklerle ve incilerle bezenirler. Oradaki giysileri ise ipektir.”

{ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا } “Şüphesiz Allah, iman edip koyar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenleri.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenleri.” Kendileriyle Rableri arasında taat edenleri.

{ جَنَّاتٍ } “Cennetlere.” Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ يُحَلَّونَ فِيهَا } “Onlar orada bezenirler.” Cennette giydirilir.

{ مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ } “Altın bileziklerle.” Altın bilezikler.

{ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا } “Ve incilerle. Oradaki giysileri ise.” Cennette.

{ حَرِيرٌ } “İpektir.” Fazileti nitelendirilemez.

وَهْدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهْدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

24- “Onlar sözün en güzeline yöneltmişler ve övülmeye lâyık olan Allah’ın yoluna iletilmişlerdir.”

{ وَهْدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ } “Onlar sözün en güzeline yöneltmişler.” Dünyada güzel söze, lâ ilâhe illallâh sözüne iletilmişlerdir.

{ وَهْدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ } “Ve övülmeye lâyık olan Allah’ın yoluna iletilmişlerdir.” Ve eyleminde övülen Zât’ın dinine iletilmişlerdir.

“Hamid” sözcüğünün şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kendisini birleyeni öven. İşte bu, Allah Teâlâ’nın Yahudiler, Hristiyanlar ve müminlerin kendi aralarındaki tartışmalarındaki yargısıdır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نَذِقْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾

25- “Şüphesiz inkâr edenlere, Allah’ın yolundan, yerli olanlarla dışarıdan gelen insanlar için eşit kıldığımız Mescid-i Haram’dan alıkoyanlara ve orada zulümle yanlış yola saptırmak isteyenlere can yakıcı bir azap tattırırız.”

{ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Şüphesiz inkâr edenlere.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler. Ebû Süfyan ve ashabıdır. Kâfir olarak isimlendirilmesinin nedeni, o gün Ebû Süfyan’ın Müslüman olmamasından dolayıdır.

{ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah’ın yolundan, alıkoyanlara.” Allah Teâlâ’nın dininden ve O’na itaatten engelleyenle.

{ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ } “Mescid-i Haram’dan.” Umre yapmak isteyen Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve ashabını Hudeybiye Barışı yılında Mescid-i Haram’dan engellediler.

{ الَّذِي جَعَلْنَاهُ } “Kıldığımız.” Harem ve kible kıldığımız.

{ لِلنَّاسِ سَوَاءٌ الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ } “Yerli olanlarla dışarıdan gelen insanlar için eşit.” Yani mukim ve garip olan kimse eşit olarak teşri edilmiştir.

{ وَمَنْ يُرِدْ } “İsteyenlere.” Meyleden.

{ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ } “Orada zulümle yanlış yola saptırmak.” Bir kimseye.

{ نَذْفُهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ } “Can yakıcı bir azap tattırırız.” Acıtcı. Ona çok şiddetli bir darbe ile vururuz ki, ta ki hiç kimseye bir daha zulmetmesin. Bu âyetin Abdullah ibn Enes ibn Hanzala hakkında nazil olduğu söylenmiştir. Zira Abdullah ibn Enes Medine’de Ensar’dan birini kasıtlı bir şekilde öldürdü ve İslam dininden irtidat ederek çıktı. Mekke’ye sığındı. Onun hakkında âyetin şu bölümü nazil oldu: “Orada İsteyenlere”, sığınanlara. “Saptırmakla”, öldürmekle. “Zulümle”, şirk ile. “Can yakıcı bir azap tattırırız”, acıtcı. Doyurulmaz, susuzluğu giderilmez ve barındırılmaz. Nihayet, Harem’den çıkartılır da kendisine had uygulanır.

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ
لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعَ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾

26- “Bir zamanlar Kâbe’nin yerini hazırlamış ve İbrahim’e (şöyle demiştik): ‘Bana hiçbir şeyi ortak koşma; Evimi tavaf edecek, kıyama duracak, rükû ve secde edecek olanlar için temiz tut!’”

{ لِإِبْرَاهِيمَ وَإِذْ بَوَّأْنَا } “Bir zamanlar hazırlamış İbrahim’e.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a açıkladık.

{ مَكَانَ الْبَيْتِ } “Kâbe’nin yerini.” Bir gölge ile Beyt-i Haram’ın yerini. Hizasında bir gölge durdu. Bunun üzerine Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kâbe’yi bulutun hizasında yaptı. Biz ona şöyle vahyettik:

{ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا } “(Şöyle demiştik): ‘Bana hiçbir şeyi ortak koşma.’” Putlardan.

{ وَطَهَّرَ بَيْتِي } “Evimi temiz tut.” Putlardan mescidimi.

{ لِلطَّائِفِينَ } “Tavaf edecekler için.” Çevresini.

{ وَالْقَائِمِينَ } “Kıyama duracak.” Onda ikamet edenler için.

{ وَالرُّكَّعَ السُّجُودَ } “Rükû ve secde edecek olanlar için.” Her yöndeki bütün beldelerdeki namaz ehli olanlar için.

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

27- “İnsanları hacca çağır! Gerek yaya, gerek uzak yoldan, yorgun argın develer üstünde sana gelsinler!”

{ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ } “İnsanları çağır.” Zürriyetine nida et.

{ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ } “Hacca sana gelsinler.” Sana gelsinler diye.

{ رِجَالًا } “Gerek yaya.” Ayakları üzerinde yürüyerek.

{ وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ } “Yorgun argın develer üstünde.” Yorgun düşen her devenin üstünde binitli olarak.

{ يَأْتِينَ } “Gelsinler.” Gelsinler.

{ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ } “Gerek uzak yoldan.” Uzak yol ve yerden.⁵

⁵ a) { يَأْتُوكَ رِجَالًا } “Yaya olarak sana gelsinler” ifadesi ayakla gelsinler anlamındadır. { وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ } “Yorgun argın develer üstünde” ifadesi, yolculuğun uzunluğu nedeniyle yorulan, bedeni bitkin düşen ve zayıflayan bütün develer anlamına gelmektedir. { يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ } “Gerek uzak yoldan gelsinler”, yani her uzak yoldan.

b) Nitekim yukarıdaki anlamla örtüşen bir rivayeti İbn Cerir Taberî, İbn Cüreyc’den şöyle aktarır: İbn Abbâs dedi ki; { يَأْتُوكَ رِجَالًا } ‘Yaya olarak sana gelsinler’, sana yürüyerek gelsinler. { وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ } ‘Yorgun argın develer üstünde’, develerle. { يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ } ‘Uzak yoldan gelsinler’, uzaktan.” Bu haberi Taberî Katade ve Avfî kanalıyla da İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 17, s. 141.

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا أَوَّلِي الْأَيْمَنِ الْفُقَرَاءَ ﴿٢٨﴾

28- “(Böylece), kendileri için bir takım yararlar tanıksunlar ve Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde (keserken) üzerlerine Allah’ın adını anınsınlar. Artık onlardan hem kendiniz yiyin, hem de darlık içindeki yoksula yedinir!”

{لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ} “(Böylece), kendileri için bir takım yararlar tanıksunlar.” Dünya ve ahiretin faydalarına. Ahiretin faydaları dua ve ibadettir. Dünyanın faydaları ise kazanç ve ticaret ile.

{وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ} “Ve (keserken) üzerlerine Allah’ın adını anınsınlar.” Allah Teâlâ’nın ismini anınsınlar.

{فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ} “Belli günlerde.” Bilinen Teşrik günlerinde.

{عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ} “Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları.” Hayvanların boğazlanması üzerine.

{فَكُلُوا مِنْهَا} “Artık onlardan hem kendiniz yiyin.” Kurbanlıklardan.

{وَأَطِيعُوا} “Hem de yedinir.” Veriniz.

{الْبَائِسَ الْفَقِيرَ} “Darlık içindeki yoksula.” Son derece muhtaç, yokluk içinde olana.⁶

⁶ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ) ‘Belli günlerde (keserken) üzerlerine Allah’ın adını anınsınlar.’ Bilinen günler; zilhicce ayının ilk on günü, sayılı günlerse teşrik günleridir.” Buhârî, Kitâbü’l-İdeyn, 11. Bâb.

b) Hâfız ibn Hacer ise şöyle der: “Bu haberi Abd ibn Humeyd, Amr ibn Dinar kanalıyla İbn Abbâs’tan mevsul olarak rivayet eder. Bu rivayet de şu ifadeler geçmektedir: Sayılı günler teşrik günleri; belirli günler ise zilhicce ayının ilk on günüdür.” İbn Merdeveyh, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle aktarır: “Belirli günler terviye gününden önceki gün, tevriye günü ve Arefe günüdür. Sayılı günler ise teşrik günleridir.” Bu haberin isnadı sahihtir. *Fethü’l-Bârî*, c. 2, s. 458.

ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلِيَطَّوُّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

29- “Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve o Eski Evi (Kâbe’yi) tavaf etsinler!”

{ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ} “Sonra kirlerini gidersinler.” Yaptıkları haclarının ibadetleri olan başların tıraşı, şeytan taşlama, tırnakların kesilmesi ve bunun dışındaki diğer nüsukleri yerine getirerek tamamlasınlar.

c) (لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ) “Böylece, kendileri için bir takım yararlarla tanık olsunlar” ifadesinde geçen menfaatler geneldir. Ticaret yapma gibi hem dünyevî Mekke-i Mükerreme’de yapılan amel-i sâlihînin karşılığının kat kat oluşu gibi hem de uhrevî menfaatleri kapsar. Nitekim İbn Cerir (لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ) “Böylece, kendileri için bir takım yararlarla tanık olsunlar” buyruğu hakkında Mücahid’den şöyle rivayet etmektedir: Ticaret ve Allah Teâlâ’nın razı olduğu dünya ve ahiret işleridir. *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 17, s. 147.

d) (وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ) “Ve Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde (keserken) üzerlerine Allah’ın adını ansınlar.” Âyette geçen belirli günler hadiste de geçtiği üzere İbn Abbâs’ın görüşüne göre zilhicce ayının ilk on günüdür. Bu on günün Kurban Bayramı’nın ilk günüyle sonlanmaktadır. Bu kabule göre; âyette geçen Allah’ı zikredişi, kurbanlıkların boğazlanması esnasında çekilen tekbirler değildir. Zira hactaki kurban boğazlama günü bayramın ilk gününden başlar. Bu durumda bundan önceki dokuz günlük zaman dilimi boşta kalır. Öyle anlaşıyor ki, İbn Abbâs’a göre Allah’ı zikretmekten kasıt; O’na hamd etmeyi ve O’nun rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlara şükürdür ki, bu gerçekten güzel bir yorumdur. Zikri, hamd ve şükür kapsayacak bir şekilde genelleştirmiştir.

e) Ancak bu yorumu nakzedebilecek bir diğer rivayet de İbn Abbâs’tan aktarılmıştır. Bu rivayete göre belirli günler teşrîk günleridir. Bu rivayeti İbn Cerir Avfî kanalıyla rivayet etmiştir. *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 17, s. 148. Bu yoruma göre Allah’ı zikir kurban bayramı günlerinde kesilen “hedy” türü kurbanlıkların kesilmesi esnasında getirilen tekbirlerdir.

f) (فَكُلُوا مِنْهَا) “Artık onlardan hem kendiniz yiyeceğiniz”, yani hacta hedy olarak götürdüğünüz kurbanlık hayvanlardan. Ancak ‘yiyeceğiniz’ şeklindeki emir vaciplik değil de mendupluk ifade etmektedir. Cumhura göre kişinin kurbanından yemesi müstehaptır.

g) (وَأَطِيعُوا أَمْرَ الْبَيْتِ الْبَائِسِ الْفَقِيرِ) “hem de darlık içindeki yoksula yedirin!” “Be’s” şiddetli demektir. *Lisân-ü’l-Arab* ‘B-E-S’ maddesi. Yani şiddetli sıkıntı ve fakirlik içinde bulunanlara da yediriniz.

{ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ } “Adaklarını yerine getirsinler.” Kendilerine vacip olan şeyleri tamamlasınlar.

{ وَلْيَطَّوَّفُوا } “Tavaf etsinler.” Vacip tavaf.

{ بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ } “Ve o Eski Evi (Kâbe’yi).” Ona dahil olan her türlü zorbadan azade olur.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) döneminde tufandan boğulmaktan azade olmuştur.”

Bir başka anlam olarak, “Yeryüzünde bina edilen ilk evdir” denilmiştir.

Dördüncü olarak da “Çevresinde tavaf eden kimse hiç kuşkusuz özgürlüğüne kavuşmuştur” denilmiştir.

ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأَحَلَّتْ لَكُمْ
الْأَنْعَامَ إِلَّا مَا يُثَلَّى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا
قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾

30- “Bu böyledir. Her kim Allah’ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. (Haram oldukları) bildirilenler dışındaki hayvanlar, size helal kılındı. Artık putlara tapınma pisliğinden kaçının ve yalan sözden sakının!”

{ ذَٰلِكَ } “Bu böyledir.” Onlara belirtilen haccın ibadetlerini/nüsuklerini yerine getirsinler.

{ وَمَنْ يُعْظَمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ } “Her kim Allah’ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse.” Haccın nüsuklarını.

{ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ } “Bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır.” Sevap almakla.

{ وَأَحَلَّتْ لَكُمْ } “Size helal kılındı.” Size ruhsat olarak bahşedildi.

{الْأَنْعَامُ} “Hayvanlar.” Boğazlanan hayvanlar ve onların etleri-
nin yenilmesi.

{إِلَّا مَا يُثْلَى} “Bildirilenler dışındaki.” Ancak size haram kılınanlar.

{عَلَيْكُمْ} “Size (Haram oldukları).” Maide Sûresi’nde laşe, kan ve domuz eti gibi bildirilenler.

{فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ} “Artık putlara tapınma pisliğinden kaçın-
nın.” İçki içmeyi ve putlara ibadet etmeyi terk ediniz.

{وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ} “Ve yalan sözden sakının.” Bâtıl sözü ve ya-
lanı terk ediniz. Zira Cahiliyye Arapları telbiye getirdiklerinde
(لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ، لَا شَرِيكَ لَكَ إِلَّا شَرِيكَ هُوَ لَكَ ، تَمْلِكُهُ وَمَا مَلَكَ)
“Ey Allahım! Senin emrine amadeyim. Senin emrini yerine getirmeye hazırım. Se-
nin emrine hazırım. Senin herhangi bir ortağın bulunmamaktadır.
Bir ortağın vardır ki, o da sana aittir. Onun ve sahip olduğu şeyle-
rin mâlikisin” şeklinde telbiye getiriyorlardı. Allah Teâlâ da onlara
bu davranışı yasakladı.

خُفَاءَ اللَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ
فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

31- “Allah için, O’na ortak koşmayan, O’nun birliğine inanmış kim-
seler olun. Her kim Allah’a ortak koşarsa sanki o, yüksekten dü-
şüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapmış, ya da rüzgâr onu
uzak bir yere atmış (kimse) gibidir.”

{خُفَاءَ اللَّهِ} “Allah için, O’nun birliğine inanmış kimseler olun.” Allah
Teâlâ’ya telbiye ve hac ile ihlaslı olarak Müslümanlar olunuz.

{غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ} “O’na ortak koşmayan.” Telbiye’de ve hatta Allah
Teâlâ’ya ortak koşmayan.

{وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ} “Her kim Allah’a ortak koşarsa sanki o,
düşüp (kimse) gibidir.” Düşmüş.

{ مِنْ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ } “Yüksekten parçalanmış da kendisini kapmış.”
Onu almış.

{ الطَّيْرِ } “Kuşlar.” Ve dilediği yere götürmüş.

{ أَوْ تَهْوِي } “Ya da atmış.” Götürmüş.

{ بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ } “Rüzgâr onu uzak bir yere.” Uzak bir yere.

ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٣﴾

32- “Bu böyledir. Her kim Allah’ın simgelerine, kurbanlıklarına saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvâsındandır!”

{ ذَلِكَ } “Bu böyledir.” Allah Teâlâ’ya şirk koşan kimseden uzaklaşma.

{ وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللَّهِ } “Her kim Allah’ın simgelerine, kurbanlıklarına saygı gösterirse.” Haccın menasiklerine saygı gösterir de kurbanlıkların en semizini ve en büyüğünü boğazlarsa,

{ فَإِنَّهَا } “Şüphesiz bu.” Yani kurbanlıkların en semizinin ve en büyüğünün boğazlanması.

{ مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ } “Kalplerin takvâsındandır.” Kalplerin safvetinden ve kişinin ihlasındandır.

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٤﴾

33- “Sizin için (kurbanlıklarda) belli bir süreye kadar birtakım yararlar vardır. Sonra bunların varacakları yer eski ev (Kâbe)’dir.”

{ لَكُمْ فِيهَا } “Sizin için (kurbanlıklarda) vardır.” Hayvanlarda.

{ مَنَافِعُ } “Birtakım yararlar.” Binilmesinde ve sütlerinde.

{ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى } “Belli bir süreye kadar.” Gerdanlık takılınca ve hedy olarak belirleninceye kadar.

{ ثُمَّ مَحِلُّهَا } “Sonra bunların varacakları yer.” Boğazlanma yerine.

{ إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ } “Eski ev (Kâbe) dir.” Eğer umre için ise. Eğer hac için ise Mina’yadır.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ
بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَالْهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾

34- “Biz her ümmete kurban kesmeyi gerekli kıldık ki, Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanların üzerine O’nun adını ansınlar. Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır. Onun için yalnız O’na teslim olan Müslümanlar olun! (Allah’a itaat eden) alçakgönüllülere müjdele!”

{ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ } “Her ümmete.” Mü’minlere.

{ جَعَلْنَا مَنْسَكًا } “Biz kurban kesmeyi gerekli kıldık ki.” Hacları ve umreleri için onlara boğazlamayı gerekli kıldık.

{ لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ } “Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanların üzerine O’nun adını ansınlar.” Hayvanların boğazlanması anında Allah’ın ismini anınız.

{ فَالْهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ } “Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır.” Çocuksuz ve ortsız.

{ فَلَهُ أَسْلِمُوا } “Onun için yalnız O’na teslim olan Müslümanlar olun.” İbadette ve tevhide ihlaslı olunuz.

{ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ } “(Allah’a itaat eden) alçakgönüllülere müjdele.” Müçtehidleri ve ihlaslı olanları cennetle müjdele.

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ
وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾

35- “Onlar öyle kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer. Onlar başlarına gelene sabreden ve namaz kılan kimselerdir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah yolunda harcarlar.”

{الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ} “Onlar öyle kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman.” Allah katından bir şey kendilerine emrediliğinde.

{وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ} “Kalpleri titrer.” Kalpleri korkar.

{وَالصَّابِرِينَ} “Onlar sabreden.” Sabredenleri de cennetle müjdele.

{عَلَى مَا أَصَابَهُمْ} “Başlarına gelene.” Musibetlere ve sıkıntılara.

{وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ} “Ve namaz kılan kimselerdir.” Abdesti, rukuu, secdeleri ve kendilerinde vacip olan diğer şeylerle beş vakit namazı kılanları da cennetle müjdele.

{وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ} “Kendilerine verdiğimiz rızıktan da.” Mallardan.

{يُنْفِقُونَ} “Allah yolunda harcarlar.” Tasaddukta bulunurlar ve mallarının zekâtlarını eda ederler.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَاطْعَمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾

36- “Kurbanlık deve ve sığırları Allah’ın size olan simgelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. O halde ön ayaklarından biri bağlı olarak keserken üzerlerine Allah’ın adını anın. Cansız olarak yere düştüklerinde de etlerinden yiyin. Kanaat edip istemeyene de, isteyene de yedin. Böylece onları sizin buyruğunuza verdik ki, şükredesiniz!”

{وَالْبُدْنَ} “Kurbanlık deve ve sığırları.” Yani inek ve deveyi.

{جَعَلْنَاهَا لَكُمْ} “Size olan kıldık.” Sizin buyruğunuza amade kıldık.

{مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ} “Allah’ın simgelerinden.” Boğazlamanız için haccin eylemlerinden kıldık.

{لَكُمْ فِيهَا} “Sizin için onlarda vardır.” Kurbanlıklarda.

{ خَيْرٌ } “Hayır.” Sevap vardır.

{ فَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا } “O halde üzerlerine Allah’ın adını anın.” Boğazlanması anında.

{ صَوَّافٌ } “Ön ayaklarından biri bağlı olarak keserken.” Kusurlardan arınmış.

Sözcüğün sol el bağlanmış ve diğer üç ayağı üzere bırakılarak kesilmiş anlamına geldiği de söylenmiştir. Nun harfinin ötresiyle sözcüğün “Savafinün” şeklinde okunmuştur.⁷

{ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا } “Cansız olarak yere düştüklerinde de.” Boğazlanmasının ardından ruhu çıkınca.

{ فَكُلُوا مِنْهَا } “Etlerinden yiye.” Kurbanlıklardan.

{ وَأَطْعِمُوا } “Yediniz.” Veriniz.

{ الْقَانِعِ } “Kanaat edip isteyene de.” Azla kanaat eden dilenciye.

{ وَالْمُعْتَرِ } “İstemeyene de.” Sana itiraz edip istemeyene.

{ كَذَلِكَ } “Böylece.” Size belirtilen şeyle.

{ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ } “Onları buyruğunuza verdik ki sizin.” Onları zelil kıldık ki.

{ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } “Şükredesiniz.” Ta ki nimetine ve ruhsatına şükredesiniz.

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتَكْبِرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

37- “Onların ne etleri ne de kanları asla Allah’a ulaşmaz. Ancak O’na sizin takvânız ulaşır. Böylece Allah onları sizin buyruğunuza

⁷ { صَوَّافٌ } sözcüğü “Safinetün” sözcüğünün çoğuludur. Sözcüğün ifade ettiği anlam şudur: Çırpınmasın diye ön ayaklarından birisi bağlanarak yukarıya kaldırılmış olan demektir.

verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı, Allah'ı büyük tanıyasınız! Güzel davrananlara müjdele.”

{ لَنْ يَنَالَ اللَّهَ } “Asla Allah’a ulaşmaz.” Asla Allah Teâlâ’ya ulaşmaz.

{ لَحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا } “Onların ne etleri ne de kanları.” Cahiliyye’de Araplar kurbanlık hayvanların etlerini Kâbe’nin duvarına vurur, kanını sürerlerdi. Allah Teâlâ onları bu davranıştan engelledi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ onların ne etlerini ne de kanlarını kabul eder.

{ وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ } “Ancak O’na sizin takvânız ulaşır.” Ancak sizden südür eden tertemiz pak amelleri kabul eder.

{ كَذَلِكَ } “Böylece.” İşte bu şekilde.

{ سَخَّرَهَا } “Allah onları buyruğunuza verdi ki.” Zelil kıldı.

{ لَكُمْ لِنُكَتِرُوا اللَّهَ } “Sizin. Allah’ı büyük tanıyasınız.” Allah Teâlâ’ya tazimde bulunasınız diye.

{ عَلَىٰ مَا هَدَيْكُمْ } “Size doğru yolu gösterdiğinden dolayı.” Sizi dinine ve sünnetine hidayet ettiği gibi.

{ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ } “Güzel davrananlara müjdele.” Söz ve eylemle güzel davrananları cennetle müjdele. Âyetin “Kurbanlıklarla muhsin olanları müjdele” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ٣٨ ﴾ إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

38- “Allah iman edenleri korur. Çünkü Allah hâin ve nankörlerin hiçbirini sevmez.”

{ إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا } “Allah iman edenleri korur.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenleri Mekke kâfirlerinden.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ } “Çünkü Allah hâin hiçbirini sevmez.” Hain.

{ كَفُورٍ } “Ve nankörlerin.” Allah’ı inkâr eden.

﴿۳۹﴾ اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ

39- “Kendilerine karşı savaş açılanlara, zulme uğradıkları için (savaş) izni verildi. Şüphesiz Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir.”

{ اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ } “Kendilerine karşı savaş açılanlara, (savaş) izni verildi.” Mü’minlere Mekke kâfirleriyle savaşma konusunda izin verildi.

{ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا } “Zulme uğradıkları için.” Mekke kâfirleri onları zulmetmişti.

{ وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ } “Şüphesiz Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir.” Düşmanlarına karşı mü’minlere yardım etmeye.⁸

⁸ a) İmam Ahmed, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle aktarmaktadır: “Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke’den çıkartılınca Ebûbekir ‘Biz Allah içiniz ve muhakkak Allah’a döneceğiz. Peygamberlerini çıkarttılar, mutlaka helak edileceklerdir’ dedi. Bunun üzerine Allah azze ve celle اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ‘Kendilerine karşı savaş açılanlara, zulme uğradıkları için (savaş) izni verildi. Şüphesiz Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir.’ buyruğunu indirdi. Ebûbekir de dedi ki: ‘Bunun üzerine anladım ki, artık savaş olacaktır.’” İbn Abbâs “Bu, savaş hakkında nazil olan ilk âyettir” dedi. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 216. Bu haberin isnad zincirini İshak, Süfyan’ı’s-Sevrî, Ameş, Müslim el-Bittîn ve Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. İshak’ın tercüme-i halî hariç diğer ravilerin bütünü’nün tercüme-i hallerini sunmuştuk.

İshak ibn Yusuf ibn Mirdas el-Mahzumî el-Vasîfî. İmam Ahmed’in şeyhidir. Sika ve abiddir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 63, 450 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 115. Bu haberin senedinde bulunan ravilerin bütünü sika olduğundan dolayı haber sahih bir isnada sahip demektir. Bu haberi ayrıca İmam Neseî, İshak el-Ezrak kanalıyla aynı isnadla rivayet etmiştir. *Sünen-i Neseî*, Kitâbü’l-Cihad, “Cihad’ın Vâcip Oluşu” bâbı. Tirmizî hadisi Muhammed ibn Beşar kanalından ve Hâkim en-Nisâbü’rî de rivayet etmiş. Hâkim haberin Buhârî ve Müslim’in şartlarına uyduğu halde tahrîc etmedikleri notunu da düşmüştür. Zehebî de bu yargıyı onaylamıştır. *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü’t-Tefsir, Hac Süresi, 3171 nolu hadis; *el-Müstedrek*, Kitâbü’l-Cihad, c. 2, s. 66 ve Kitâbü’t-Tefsir, Hac Süresi, c. 2, s. 390

b) İbn Abbâs bu âyetin tarihsel arka planını ve zeminini bize sunmaktadır. Bu âyet cihad/kıtal hakkında nazil olan ilk âyettir ve mü’minlere savaşma hususunda izin vermiştir. Bunun gerekçesini de sunmaktadır: Zulme uğramak. Ayrıca Allah Teâlâ düşmanlarına karşı mü’minlere yardım edeceğine dair bir vâdde de bulunmaktadır.

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا
دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهَدَمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ
وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ
لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

40- “Onlar sırf, ‘Rabbimiz Allah’tır’ demeleri yüzünden haksız yere yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah bir kısım insanların (kötülüğünü), diğer bir kısmıyla önlemeseydi, herhalde manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılıp giderdi ki, bunların içinde Allah’ın adı çok anılmaktadır. Allah kendine yardım edene yardım edecektir. Şüphe yok ki, Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür.”

{الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ} “Onlar yurtlarından çıkarıldılar.” Mekke kâfirleri onları evlerinden çıkardı.

{بِغَيْرِ حَقٍّ} “Haksız yere.” Haksız ve suçsuz bir şekilde.

{إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ} “Sırf, ‘Rabbimiz Allah’tır.’ demeleri yüzünden.” Sadece onların “Allahtan başka ilah yoktur, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Allah’ın Resûlüdür” şeklindeki şahadetlerinden dolayı.

{وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ} “Eğer Allah bir kısım insanların (kötülüğünü), diğer bir kısmıyla önlemeseydi.” Peygamberlerle mü’minleri ve kâfirlere karşı da mü’minleri, özürsüz olarak oturanlara karşı mücahidleri savunur. Eğer bu olmamış olsaydı,

{لَهَدَمَتْ صَوَامِعُ} “Herhalde manastırlar, yıkılıp giderdi ki.” Ruhbanların ibadethaneleri.

c) (أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا) “Kendilerine karşı savaş açılanlara, zulme uğradıkları için (savaş) izni verildi.” Allah Teâlâ müşriklerin Müslümanlara zulmetmeleri nedeniyle Müslümanların müşriklerle savaşa girişmelerine izin vermiştir.

(وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ) “Şüphesiz Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir.” Mekke müşriklerine karşı Allah Teâlâ mü’minlere yardım edecektir. Hiçbir şey Allah Teâlâ’yı yardımda bulunma konusunda aciz bırakamaz.

{ وَيَعِ } “Kiliseler.” Yahudilerin ibadethaneleri.

{ وَصَلَوَاتُ } “Havralar.” Mecusîlerin ateşhaneleri. Zira sayılan grupların her birisi Müslümanların güvencesi altındadır.

{ وَمَسَاجِدُ } “Ve mescidler.” Müslümanların.

{ يُذَكَّرُ فِيهَا } “Bunların içinde anılmaktadır.” Mescidlerde.

{ اِسْمُ اللَّهِ } “Allah’ın adı.” Tekbir ve tehlille.

{ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ } “Çok. Allah yardım edecektir.” Düşmanlarına karşı.

{ مَنْ يُنْصُرْهُ } “Kendine yardım edene.” Cihad etmekle Peygambere yardım eden kimseye.

{ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ } “Şüphe yok ki Allah çok güçlüdür.” Peygamberine yardım etmeye ve Peygamberine yardım eden kimseye yardım etmeye.

{ عَزِيزٌ } “Mutlak üstündür.” Peygamberinin düşmanlarından intikam almakla.

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا
بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾

41- “Şayet biz onları (mü’minleri) yeryüzünde iktidara getirsek namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emreder ve kötülüğe engel olurlar. Bütün işlerin sonu sırf Allah’a aittir.”

{ الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ } “Şayet biz onları (mü’minleri) yeryüzünde iktidara getirsek.” Onları Mekke diyarında konaklattırıp ha-kim kılırsak.

{ أَقَامُوا الصَّلَاةَ } “Namazı kılarlar.” Beş vakit namazı tastamam kı-larlar.

{ وَآتَوُا الزَّكَاةَ } “Zekâtı verirler.” Mallarının zekâtını verirler.

{وَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ} “İyiliği emreder.” Tevhid ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e uymakla.

{وَنَهَوا عَنِ الْمُنْكَرِ} “Ve kötülüğe engel olurlar.” Küfür, şirk ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e muhalefet etmeye.

{وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ} “Bütün işlerin sonu sırf Allah’a aittir.” Ahirette bütün işlerin sonuçları Allah azze ve celleye döner.

وَإِنْ يَكْذِبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾

42- “Eğer bunlar seni yalanlıyorsa, bil ki onlardan önce Nûh, Ad ve Semud (kavimleri de kendi elçilerini) yalanlamıştı.”

{وَإِنْ يَكْذِبُوكَ} “Eğer bunlar seni yalanlıyorsa.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kureyş kabilesi.

{فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ} “Bil ki onlardan önce yalanlamıştı.” Senin kavminden önceki kavimler.

{قَوْمِ نُوحٍ} “Nûh, kavimleri (de kendi elçilerini).” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{وَعَادٌ} “Ve Ad.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{وَتَمُودُ} “Ve Semud.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمِ لُوطٍ ﴿٤٣﴾

43- “İbrahim kavmi ve Lut kavmi de (yalanladı).”

{وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ} “İbrahim kavmi de (yalanladı).” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{وَقَوْمِ لُوطٍ} “Ve Lut kavmi.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسَى فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ
فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾

44- “Ve Medyen halkı da (yalanladı). Aynı şekilde Musa da yalanlanmıştı! Ben o inkâr edenlere bir süre tanıdım, sonra da onları yakalayiverdim! Beni tanımamak nasılmış görsünler!”

{ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ } “Ve Medyen halkı da (yalanladı).” Hazret-i Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi de Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ وَكُذِّبَ مُوسَى } “Aynı şekilde Musa da yalanlanmıştı.” Kavmi Kıptiler de onu yalanlamıştı.

{ فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ } “Ben o inkâr edenlere bir süre tanıdım.” Kâfirlere küfürlerinde belirli bir zamana kadar mühlet tanıdım.

{ ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ } “Sonra da onları yakalayiverdim.” Cezalandırmayla.

{ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ } “Beni tanımamak nasılmış görsünler.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bak da benim onları cezalandırmakla değiştirmem nasılmış.

فَكَاتِبِينَ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا
وَبِئْسَ مَعْطَلَةٌ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾

45- “Nice kentler vardı ki, biz halkı zulme devam ederken onları helâk ettik. Şimdi onların damları çökmüş, duvarları üstüne yıkılmıştır. Geride nice kullanılamaz kuyularla, bomboş yüksek saraylar kalmıştır!”

{ فَكَاتِبِينَ مِنْ قَرْيَةٍ } “Nice kentler vardı ki.” Nice kasaba ehli vardır ki,

{ أَهْلَكْنَاهَا } “Biz onları helâk ettik.” Azapla.

{ وَهِيَ ظَالِمَةٌ } “Halkı zulme devam ederken.” Ehl-i müşrik ve kâfir idiler.

{ فَهِيَ خَاوِيَةٌ } “Şimdi onların damları çökmüş.” Düşmüştür.

{ عَلَىٰ غُرُوشِهَا } “Duvarları üstüne yıkılmıştır.” Tavanlarına.

{ وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ } “Geride nice kullanılamaz kuyularla.” Sahiplerinin kullanmaması ve üzerinde hiçbir kimsenin bulunmaması nedeniyle nice kullanılmaz hale gelmiş kuyu.

{ وَقَصْرِ مَشِيدٍ } “Bomboş yüksek saraylar kalmıştır.” Sağlam uzun. İçinde hiçbir sakini bulunmayan. Bu anlam sözcüğün (مَشِيد) şeklinde okunması halinde geçerlidir. Eğer sözcük (مُسَيِّد) şeklinde okunursa anlamı alçı ile badanalanmış saraylar olmuş olur.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُون لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي

فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

46- “Onlar yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı ki, bunları düşünecek kalpleri, işitecek kulakları olsun! Çünkü gözler kör olmaz, fakat göğüslerin içindeki kalpler kör olur.”

{ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ } “Onlar yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı ki.” Mekke ehli ticaretlerinde hiç yolculuğa çıkmadılar mı.

{ فَتَكُونُ } “Olsun.” Ta ki onlar olsunlar.

{ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا } “Bunları düşünecek kalpleri.” Korkutmayı akleden kalpleri. Başkalarına yapılan şeylere baktıklarında ve onlar hakkında düşündüklerinde.

{ أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا } “İşitecek kulakları.” Hakkı ve korkutmayı.

{ فَإِنَّهَا } “Çünkü.” Yani ibretsiz bir şekilde bakış. Âyetin “Şirk sözü” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ } “Gözler kör olmaz.” Bakıştan.

{ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ } “Fakat göğüslerin içindeki kalpler kör olur.” Hak ve hidayetten.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾

47- “Onlar senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah sözünden asla dönmez. Hiç kuşkusuz Rabbinin katında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir.”

{ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ } “Onlar senden çabuk gelmesini istiyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ بِالْعَذَابِ } “Azabın.” Nadr ibn Hâris’in vaktinden önce istemiş olduğu azap.

{ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ } “Allah sözünden asla dönmez.” Azap konusunda.

{ وَإِنَّ يَوْمًا } “Hiç kuşkusuz bir gün.” Azap görmeleri kendilerine vadedilmiş kimselerin azap göreceği o günde.

{ عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ } “Rabbinin katında sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir.” Dünya yıllarından.

﴿٤٨﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمَلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ

48- “Nice kentler vardı ki, halkı zulmedip dururken onlara süre tanıdım. Sonunda onları yakaladım. Dönüş yalnız banadır.”

{ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ } “Nice kentler vardı ki.” Nice kasaba ehli vardır ki,

{ أَمَلَيْتُ لَهَا } “Onlara süre tanıdım.” Onlara bir müddet tanıdım.

{ وَهِيَ ظَالِمَةٌ } “Halkı zulmedip dururken.” Ehl-i müşrik kâfir iken.

{ ثُمَّ أَخَذْتُهَا } “Sonunda onları yakaladım.” Dünyada onları cezalandırdım.

{وَالْيَوْمِ الْمَصِيرِ} “Dönüş yalnız banadır.” Ahirette dönüş.

﴿٤٩﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ

49- “De ki: ‘Ey insanlar! Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım.’”

{قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ} “De ki: Ey insanlar.” Ey Mekke ehli.

{إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ} “Ben sizin için.” Allah’tan.

{نَذِيرٌ} “Bir uyarıcıyım.” Korkutucu bir elçi.

{مُبِينٌ} “Apaçık.” Bildiğiniz dil ile.

﴿٥٠﴾ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

50- “İman edip iyi işler yapanlara gelince; onlar için bir bağışlanma ve güzel bir rızık vardır.”

{فَالَّذِينَ آمَنُوا} “İman edip gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} “İyi işler yapanlara.” Kendileriyle Rableri arasında.

{لَهُمْ مَغْفِرَةٌ} “Onlar için bir bağışlanma.” Dünyada günahlarına.

{وَرِزْقٌ كَرِيمٌ} “Ve güzel bir rızık vardır.” Cennette güzel bir sevap.

﴿٥١﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

51- “Âyetlerimizi etkisiz kılmak için çalışanlara gelince; onlar da cehennemliklerdir.”

{وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا} “Âyetlerimizi çalışanlara gelince.” Âyetlerimizi, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlayanlar.

{مُعَاجِزِينَ} “Etkisiz kılmak için.” Azabımızdan kurtulmuş değildir.

{أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ} “Onlar da cehennemliklerdir.” Cehennem ehlidirler.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾

52- “Biz senden önce hiçbir rasûl ve nebî göndermedik ki o, bir istekte bulunduğunda, şeytan onun isteğine illede beşeri arzular katmaya çalışmasın! Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi giderir ve sonra da Allah âyetlerini sağlamlaştırır. Allah, hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olmalıdır.”

{وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ} “Biz senden önce göndermedik ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{مِنْ رَسُولٍ} “Hiçbir rasûl.” Gönderilmiş hiçbir resûl.

{وَلَا نَبِيٍّ} “Ve nebî.” Resûl olmayan muhaddes.

{إِلَّا إِذَا تَمَنَّى} “O, bir istekte bulunduğunda.” Hazret-i Resûl okuduğunda veya Nebi bir söz buyurduğunda.

{أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ} “Şeytan onun isteğine illede beşeri arzular katmaya çalışmasın.” Resûlün kıraatine ve Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hadisine.

{فَيَنْسَخُ اللَّهُ} “Ne var ki Allah, giderir.” Allah Teâlâ açıklar.

{مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ} “Şeytanın katacağı şeyi.” Peygamberinin diline ta ki, bununla amel etmesin. Daha sonra Allah Teâlâ bunu muhkem kıldı.

{ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ} “Ve sonra da Allah sağlamlaştırır.” Açıklar.

{آيَاتِهِ} “Âyetlerini.” Peygamberi onunla amel etsin diye.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } “Allah, hakkıyla bilen.” Şeytanın, Peygamberinin diline ilka ettiği şeyi.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Ortadan kaldırılmasına hükmeder.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾

53- “(Böylece Allah) şeytanın kattığını, kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaştıranlar için bir sınama yapsın. Gerçekten zalimler (haktan) derin bir ayrılık içindedirler.”

{ لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ } “(Böylece Allah) şeytanın kattığını, yapsın.” Peygamberinin diline.

{ فِتْنَةً } “Bir sınama.” Bela.

{ لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ } “Kalplerinde hastalık olanlar.” Kuşku ve muhalefet olanlar için ta ki onunla amel etsinler diye.

{ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ } “Ve kalpleri katılaştıranlar için.” Allah Teâlâ’nın zikrinden uzak olmalarından dolayı.

{ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ } “Gerçekten zalimler.” Müşrikler Velid ibn Muğîre ve ashâbı.

{ لَفِي شِقَاقٍ } “(haktan) bir ayrılık içindedirler.” Muhalefet ve düşmanlık.

{ بَعِيدٍ } “Derin.” Hak ve hidayetden uzak.

وَلِيُعَلِّمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

54- “Bir de kendilerine ilim verilmiş olanlar, onun (Kur’an’ın), Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar;

böylece kalpleri ona saygıyla bağlansın. Gerçekten Allah, iman edenleri doğru yola ulaştırandır.”

{ وَلِيَعْلَمَ } “Bir de bilsinler de.” Allah Teâlâ’nın açıklamasını bilsinler.

{ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ } “Kendilerine ilim verilmiş olanlar.” Kur’an ve Tevrat’la ilim verilmiş olanlar, Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ أَنَّهُ } “O’nun (Kur’an’ın.)” Yani Hakk’ın açıklamasının bizzat.

{ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ } “Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu ona inansınlar.” Allah’ın açıklamasını tasdik etsinler.

{ فَتُحِبِّ لَهُ } “Böylece ona saygıyla bağlansın.” Ona, yani Allah’ın açıklamasına ihlasla boyun eğsinler, onu kabul etsinler.

{ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادٍ } “Kalpleri. Gerçekten Allah, ulaştırandır.” Korumaktadır.

{ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edenleri.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “Doğru yola.” Razi olduğu dosdoğru dine ki, bu din İslam’dır.

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمٍ عَقِيمٍ

55- “İnkâr edenler ise kıyâmet saati kendilerine ansızın gelinceye ya da o kısır günün azabı gelip çatıncaya kadar, Kur’an hakkında, kuşku duymaya devam edeceklerdir.”

{ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler ise, devam edeceklerdir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler. Bunlar Velid ibn Muğîre ve ashabıdır.

{ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ } “Kur’an hakkında, kuşku duymaya.” Kur’an hakkında kuşku duymaya. Ancak ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara mühlet ver.

{ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ } “Kıyâmet saati kendilerine gelinceye kadar.” Kıyâmetin kopuşu.

{ بَعْتَهُ } “Ansızın.” Aniden.

{ أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمٍ عَقِيمٍ } “Ya da o kısır günün azabı gelip çatıncaya.” Herhangi bir kurtuluş kapısı bulunmamaktadır ki bu gün Bedir Savaşı’dır.

الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ

56- “İşte o gün mülk Allah’ındır. O, insanlar arasında hükmünü verecektir. Artık iman edip sâlih amel işleyenler nimet cennetlerindedirler.”

{ الْمُلْكُ } “Mülk.” Hüküm verme.

{ يَوْمَئِذٍ } “İşte o gün.” Kıyâmet gününde.

{ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ } “Allah’ındır. O, insanlar arasında hükmünü verecektir.” Mü’minler ile kâfirler arasında Allah Teâlâ hüküm verecektir.

{ فَالَّذِينَ آمَنُوا } “Artık iman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amel işleyenler.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ } “Nimet cennetlerindedirler.” Hediyelerle ikram görürler.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ

57- “O inkâr edip, âyetlerimizi yalan sayanlara ise alçaltıcı bir azap vardır.”

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “O inkâr edip, âyetlerimizi yalan sayanlara.” Kitabımızı ve Resûlümüzü.

{ فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ } “İse alçaltıcı bir azap vardır.” Kendisiyle alçaltılacakları bir azap. Şiddetli bir azap anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾

58- “Allah yolunda hicret edip, sonra öldürülen veya ölen kimseleri Allah, güzel bir rızıkla rızıklandırır. Çünkü Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır!”

{ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolunda hicret edip.” Allah Teâlâ’ya taat içinde Mekke’den Medine’ye hicret edenler.

{ ثُمَّ قُتِلُوا } “Sonra öldürülen.” Allah yolunda düşmanlarının kendilerini öldürdüğü.

{ أَوْ مَاتُوا } “Veya ölen kimseleri.” Bir yolculukta ya da ikâmet halindeyken.

{ لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا } “Allah, güzel bir rızıkla rızıklandırır.” Ölüleri için cennette malları için güzel bir sevap. Dirileri için tertemiz helal ganimetler.

{ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ } “Çünkü Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.” Dünyada ve ahirette doyuranların en faziletlisidir.

﴿٥٩﴾ لَيَدْخِلْنَهُمْ مُّدْخَلَ رِزْوَانِهِ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ

59- “Allah onları hoşnut olacakları bir yere koyar. Çünkü Allah çok iyi bilir, çok yumuşak davranır.”

{ لَيَدْخِلْنَهُمْ مُّدْخَلَ رِزْوَانِهِ } “Allah onları hoşnut olacakları bir yere koyar.” Kendi nefisleri için. Âyetin “Onu kabul edecekleri, yani cenneti” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ} “Çünkü Allah çok iyi bilir.” Sevaplarını ve kerametlerini.

{حَلِيمٌ} “Çok yumuşak davranır.” Mü’minleri öldürenleri cezalandırmayı ertelemekle.

ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُؤٌ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

60- “Bu böyledir. Her kim kendisine yapılan eziyete, misliyle karşılık verir de, bundan sonra yine saldırıya uğrarsa, Allah ona mutlaka yardım eder. Çünkü Allah çok affeden, çok bağışlayandır.”

{ذَٰلِكَ} “Bu böyledir.” Bu Allah Teâlâ’nın mü’minler ile kâfirler arasında ahirette vereceği hükümdür.

{وَمَنْ عَاقَبَ} “Her kim karşılık verir de.” Velisini öldürürse.

{بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ} “Kendisine yapılan eziyete, misliyle.” Velisiyle.

{ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ} “Bundan sonra yine saldırıya uğrarsa.” Sonra kendisine zulüm devam ederse.

{لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ} “Allah ona mutlaka yardım eder.” Yani zalime karşı mazluma yardım edilir ki, zalimi öldürsün ve kendisinden diyet almasın. Bu kişi, velisi öldürülen bu nedenle de velisinin katilinden diyeti alan kimsedir. Ancak ona karşı taşkınlıkta bulunup da öldürse kendisi de öldürülür ve diyeti ondan alamaz.

{إِنَّ اللَّهَ لَعَفُؤٌ} “Çünkü Allah çok affeden.” Tevbe edenin kusurunu.

{غَفُورٌ} “Çok bağışlayandır.” Tevbe üzere vefat edene.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾

61- “Bu böyledir. Çünkü Allah, geceyi gündüzün içine katar, gündüzü de gecenin içine katar. Kuşkusuz Allah her şeyi işitir, görür.”

{ ذَلِكْ } “Bu böyledir.” Kardeşine saldıran kimsenin cezasıdır.

{ بِأَنَّ اللَّهَ يُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ } “Çünkü Allah, geceyi gündüzün içine katar.” Gündüze karşı geceyi uzatır da böylece gündüz geceden daha uzun olur.

{ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ } “Gündüzü de gecenin içine katar.” Geceye karşı gündüzü uzatır da böylece gece gündüzden daha uzun olur.

{ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ } “Kuşkusuz Allah her şeyi işitir.” İnsanların sözlerini.

{ بِبَصِيرٍ } “Görür.” Amellerini.

ذَلِكْ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ
اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

62- “Bu böyledir. Çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir. Onların O’ndan başka taptıkları ise bâtıldır. Şüphesiz Allah çok yücedir, çok büyüktür.”

{ ذَلِكْ } “Bu böyledir.” Bu kudret ikrar etmeniz ve bilmeniz için.

{ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ } “Çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir.” Allah Teâlâ’ya kulluk bizzat hakkın ta kendisidir. Zira Allah azze ve celle yegane kuvvet sahibidir.

{ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ } “Onların taptıkları ise.” İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُونِهِ } “O’ndan başka.” Allah’tan başka.

{ هُوَ الْبَاطِلُ } “Bâtıldır.” Zayıftır/güçsüzdür.

{ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ } “Şüphesiz Allah çok yücedir.” Her şeyden daha yücedir.

{ الْكَبِيرُ } “Çok büyüktür.” Her şeyden daha büyüktür.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ
اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾

63- “Görmedin mi ki, Allah gökten bir su indirmekle yeryüzü yemyeşil oluveriyor? Doğrusu Allah çok lütuf sahibidir, her şeyden haberdardır.”

{ أَلَمْ تَرَ } “Görmedin mi ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana Kur’an’da haber verilmedi mi?

{ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Allah gökten bir su indirmekle.” Yağmur.

{ فَتُخْضِحُ الْأَرْضَ } “Yeryüzü oluveriyor?” Yeryüzü dönüşüyor.

{ مُحْضَرَةً } “Yemyeşil.” Bitkilerle yemyeşile dönüşüyor.

{ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ } “Doğrusu Allah çok lütuf sahibidir.” Bitkileri çıkarmakla.

{ خَبِيرٌ } “Her şeyden haberdardır.” Bitkilerin yerlerinden haberdardır.

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

64- “Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Gerçekten Allah, kendine yeten, övgüye lâyık olandır.”

{ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur.” Mahlukat.

{ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ } “Gerçekten Allah, kendine yeten.” Mahlukatına karşı ihtiyacı bulunmamaktadır.

{ الْحَمِيدُ } “Övgüye lâyık olandır.” Eylemlerinde övülendir. Âyetin “Kendisini birleyeni övendir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَوُّفٌ رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾

65- “Görmedin mi, Allah bütün yerdekileri ve buyruğu ile denizde akıp giden gemileri sizin hizmetinize verdi? O göğü, izni olmaksızın yerin üzerine düşmemesi için tutmaktadır. Gerçekten Allah insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir.”

{ اَلَمْ تَرَ } “Görmedin mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana Kur’an’da haber verilmedi mi?

{ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ } “Allah sizin hizmetinize verdi.”⁹ Boyun eğdirdi, zelil kıldı.

{ مَا فِي الْاَرْضِ } “Bütün yerdekileri.” Ağaçları ve hayvanları.

{ وَالْفُلْكَ } “Gemileri.” Gemileri boyun eğdirdi.

{ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهِ } “Ve buyruğu ile denizde akıp giden.” İzniyle.

{ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ } “O göğü, tutmaktadır.” Göğü engellemektedir.

{ اَنْ تَقَعَ } “Düşmemesi için.” Düşmesin diye.

{ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهِ } “İzni olmaksızın yerin üzerine.” Kıyâmet gününe kadar emriyle.

{ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَّحِيمٌ } “Gerçekten Allah insanlara çok şefkatli çok merhametlidir.” Mü’minlere karşı.

﴿ ٦٦ ﴾ وَهُوَ الَّذِي اَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُوْرٌ

66- “Size hayatı veren, sonra sizi öldüren ve daha sonra yeniden diriltecek olan O’dur. Gerçekten insan çok nankördür.”

{ وَهُوَ الَّذِي اَحْيَاكُمْ } “Size hayatı veren, olan O’dur.” Annelerinizin rahimlerinden bebeler olarak.

{ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ } “Sonra sizi öldüren.” Küçükken/bebekken veya büyükken,

{ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ } “Ve daha sonra yeniden diriltecek.” Ölümünden sonra yeniden diriliş için.

⁹ Tefsir metninde bir sonraki bölümde geçen “leküm” sözcüğünü anlam bütünlüğünü gözetmek gayesiyle bu bölüme aldık.

{ إِنَّ الْإِنْسَانَ } “Gerçekten insan.” Yani kâfir Bedil ibn Verka el-Huzaî.

{ لَكْفُورٌ } “Çok nankördür.” Allah’ı, ölümden sonra dirilişi ve Müslümanların boğazladığı hayvanları inkâr edicidir.

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُونَكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾

67- “Biz her ümmete, uygulamakta oldukları bir ibadet tarzı gösterdik. Öyle ise onlar (Ehl-i Kitap) bu konuda seninle asla çekişmesinler! Sen Rabbine (ibadete) çağır. Çünkü sen gerçekten hidayete götüren dosdoğru bir yol üzerindesin.”

{ لِكُلِّ أُمَّةٍ } “Biz her ümmete.” Her din ehline.

{ جَعَلْنَا مَنْسَكًا } “Bir ibadet tarzı gösterdik.” Boğazlama yeri/zamanı/şekli. Âyetin “Mabed” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ هُمْ نَاسِكُوهُ } “Uygulamakta oldukları.” Kendi dinlerinin gereğince onu boğazlamaktadırlar.

{ فَلَا يُنَازِعُونَكَ } “Öyle ise onlar (Ehl-i kitap) seninle asla çekişmesinler.” Sana muhalefet etmesinler ve seni engellemesinler.

{ فِي الْأَمْرِ } “Bu konuda.” Boğazlama konusunda ve tevhidde.

{ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ } “Sen Rabbine (ibadete) çağır.” Rabbini birlemeye.

{ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ } “Çünkü sen gerçekten hidayete götüren dosdoğru bir yol üzerindesin.” Onun razı olduğu dosdoğru bir din üzerisin ki, bu din İslamdır.

وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾

68- “Eğer onlar seninle tartışılırsa de ki: ‘Allah yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilmektedir.’”

{ وَإِنْ جَادَلُوكَ } “Eğer onlar seninle tartışılırsa.” Boğazlama ve tevhid konusunda seninle tartışmaya girişirlerse. Bu âyet “Allah Teâlâ’nın

boğazladığı şeyler, sizin kendi bıçaklarınızla boğazladığınız şeylerden daha helaldir” demelerinden dolayıdır.

{ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ } “De ki: Allah yapmakta olduklarınızı hakıyla bilmektedir.” Dininizdeki boğazlamayı ve başka şeyleri.

اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾

69- “Allah, kıyâmet gününde, ayrılığa düştüğünüz konularda, aranızda hükmünü verecektir.”

{ اللَّهُ يَحْكُمُ } “Allah, hükmünü verecektir.” Hükmedecektir.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا } “Kıyâmet gününde, konularda, aranızda.” Boğazlama ve tevhid konusunda.

{ كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ } “Ayrılığa düştüğünüz.”¹⁰ Muhalefet ettiğiniz.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ
إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾

70- “Sen bilmez misin ki, Allah gökte ve yerde ne varsa hepsini bilir. Bütün bunlar bir kitaptadır. Gerçekten bu Allah’a göre kolaydır.”

{ أَلَمْ تَعْلَمْ } “Sen bilmez misin ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ } “Allah gökte ne varsa hepsini bilir.” Gök ehli arasındaki gerçekleşen hayırları.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Yer ehli arasında gerçekleşen hayır ve şerri.

{ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ } “Bütün bunlar bir kitaptadır.” Levh-i Mahfuz’da yazılıdır.

{ إِنَّ ذَلِكَ } “Gerçekten bu.” Kitap olmaksızın korumuştur.

{ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ } “Allah’a göre kolaydır.” Basittir.

¹⁰ “Küntüm fihî” ifadeleri tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزَلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ
وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾

71- “Onlar, Allah’ı bırakıp da O’nun, haklarında hiçbir delil indirmedigi ve kendilerinde de bir bilgi bulunmayan şeylere taparlar. O zalimler için hiçbir yardımcı yoktur!”

{ وَيَعْبُدُونَ } “Onlar, taparlar.” Yani Mekke kâfirleri.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزَلْ بِهِ سُلْطَانًا } “Allah’ı bırakıp da O’nun, haklarında hiçbir delil indirmedigi şeylere.” Herhangi bir Kitap ve özür.

{ وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ } “Ve kendilerinde de bir bilgi bulunmayan.” Kanıt ve açıklamanın.

{ وَمَا لِلظَّالِمِينَ } “O zalimler için yoktur.” Müşrikler için.

{ مِنْ نَصِيرٍ } “Hiçbir yardımcı.” Allah’ın azabından engelleyici.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ
يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأَنْتُمْكُمْ بِشَرٍّ مِنْ
ذَلِكُمْ أَلْتَارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبَشِّرِ الْمَصِيرَ ﴿٧٢﴾

72- “Onlara âyetlerimiz açık olarak okunduğu zaman, inkârcıların yüzlerinde hemen hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, neredeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracak olurlar! De ki: ‘Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Allah’ın, inkâr edenler için vaat etmiş olduğu cehennem! Orası ne kötü bir dönüş yeridir!’”

{ وَإِذَا تُتْلَىٰ } “Okunduğu zaman.” Kıraat edildiğinde.

{ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا } “Onlara âyetlerimiz.” Kur’an.

{ بَيِّنَاتٍ } “Açık olarak.” Emir ve nehyi açıklayıcı olarak.

{ تَعْرِفُ } “Sezersin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkârcıların yüzlerinde hemen.” Kur’an’a.

{ الْمُنْكَرُ } “Hoşnutsuzluk.” Kur’an’dan hoşnutsuzluk.

{ يَكَادُونَ يَسْطُونَ } “Onlar, neredeyse saldıracak olurlar.” Dövüp işini bitirmeyi/düşürmeye kastederler.

{ بِالَّذِينَ يَثْلُونَ } “Okuyanlara.” Kıraat edenleri.

{ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا } “Kendilerine âyetlerimizi.” Kur’an’ı.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ أَفَأَنْتُمْ كُمْ } “Size haber vereyim mi?” Size haber vereyim mi?

{ بِشَرِّ مَنْ ذَلِكُمْ } “Bundan daha kötüsünü.” Sizin dünyada Müslümanlara söylediğinizden daha kötüsünü. Zira Onlar “Pay açısından daha az pay sahibi olan hiçbir din ehlini görmedik” demişlerdi. Bunun üzerine Allah azze ve celle ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “De ki” bölümünden sonuna kadar olan bölümü indirdi.

{ الْآثَرُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Allah’ın, inkâr edenler için vaat etmiş olduğu cehennem!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenleri. Sizler Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edicilersiniz.

{ وَبَشِّرِ الْمَصِيرِ } “Orası ne kötü bir dönüş yeridir.” Oraya dönüş ne kötüdür.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا

يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبِ وَالْمَطْلُوبِ ﴿٧٣﴾

73- “Ey insanlar! Size bir örnek verildi, onu dinleyin: Sizin Allah dışında taptıklarınız, hepsi bir araya gelseler, bir sinek bile yaratamazlar. Eğer sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan geri alamazlar! İsteyen de istenen de ne kadar güçsüz!”

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ } “Ey insanlar.” Yani ey Mekke ehli.

{ ضَرْبَ مَثَلٍ } “Size bir örnek verildi.” İlahlarınızın durumunu örnekleyen bir açıklama yapıldı.

{ فَاسْتَمِعُوا لَهُ } “Onu dinleyin.” Bu misale cevap veriniz.

{ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ } “Sizin taptıklarınız.” İbadet ettikleriniz.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah dışında.” Putlar.

{ لَنْ يَخْلُقُوا ذَبَابًا } “Bir sinek bile yaratamazlar.” Bir sinek yaratmaya kâdir dahi olamazlar.

{ وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ } “Hepsi bir araya gelseler.” İbadet eden ile kendisine ibadet edilen bir sineği yaratmak için bir araya gelse .

{ وَإِنْ يَسْلُبْهُمْ } “Eğer onlardan kapsa.” Alsa.

{ الذُّبَابِ } “Sinek.” İlahlardan.

{ شَيْئًا } “Bir şey.” Onlara Cahiliyye Araplarının sürdükleri bal-
dan.

{ لَا يَسْتَقِذُّوهُ مِنْهُ } “Bunu ondan geri alamazlar.” Ona yardım ede-
mezler ve onu, yani ilahları sivrisinekten kurtaramazlar.

{ ضَعْفَ الطَّالِبِ } “İsteyen de, ne kadar güçsüz.” Yani put.

{ وَالْمَطْلُوبِ } “İstenen de.” Sivrisinek. Âyetin anlamı hakkında şöyle
de denilmiştir: “İsteyen de”, ibadet eden de. “İstenen de”, kendisine
ibadet edilen de.

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾

74- “Onlar, Allah’ın büyüklüğünü gereği gibi anlayamadılar! Gerçek-
ten de Allah, çok güçlü, çok yüce olandır.”

{ مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ } “Onlar, Allah’ın büyüklüğünü gereği gibi an-
layamadılar.” Allah azze ve celleyi bununla azameti gereğince tazim
edemediler. Bu âyet-i kerime Yahudiler hakkında nazil olmuştur.
Zira Onlar “Uzeyr, Allah’ın oğludur”, “Allah fakirdir, bizler zenginiz”,
“Allah’ın eli bağılıdır” ve “Allah gökleri ve yeri yarattıktan sonra isti-
rahat etti” tarzı ifadelerde bulundular. Allah Teâlâ da onların bu id-
dialarını/sözlerini reddetti ve “Onlar, Allah’ın büyüklüğünü gereği
gibi anlayamadılar” buyurdu .

{ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ } “Gerçekten de Allah, çok güçlü.” Düşmanlarına karşı.

{عَزِيزٌ} “Çok yüce olandır.” Yahudilerden intikam almakla.

﴿٧٥﴾ اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

75- “Allah hem meleklerden hem de insanlardan peygamberler seçer. Gerçekten Allah her şeyi işitir, görür.”

{اللَّهُ يَصْطَفِي} “Allah seçer.” Seçer.

{مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا} “Hem meleklerden peygamberler.” Risaletle. Yani Hazret-i Cebrail, Mikail, İsrail ve ölüm meleği.

{وَمِنَ النَّاسِ} “Hem de insanlardan.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)’i ve diğer peygamberleri.

{إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ} “Gerçekten Allah her şeyi işitir.” Onlar “Şu Peygamber’ne oluyor ki, yiyor ve çarşılarda gezip dolaşıyor” sözlerini dile getirdiklerinde onların bu sözlerini işitir.

{بَصِيرٌ} “Görür.” Cezalarını.

﴿٧٦﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَالَّى اللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورُ

76- “O, onların önlerindeki de arkalarındaki de bilir. Sonunda bütün işler Allah’a döndürülür.”

{يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ} “O, onların önlerindeki de bilir.” Ahiretin durumunu/işlerini.

{وَمَا خَلْفَهُمْ} “Arkalarındaki de.” Dünya işlerini yani melekleri.

{وَالَّى اللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورُ} “Sonunda bütün işler Allah’a döndürülür.” İşlerin ahiretteki sonuçlarını.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ازْكُرُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا
الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾

77- “Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin, Rabbinize ibadet edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ازْكُوا وَاسْجُدُوا } “Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin.” Namazda.

{ وَاعْبُدُوا } “İbadet edin.” İtaat ediniz.

{ رَبِّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ } “Rabbimize ve hayır işleyin ki.” Sâlih amel işleyiniz.

{ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } “Kurtuluşa eresiniz.” Hışımdan ve azaptan kurtulasınız diye.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَىٰكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّىٰكُمْ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَىٰكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ

78- “Allah yolunda, O’na yaraşır şekilde cihad edin. O sizi seçti ve dinde size bir güçlük yükledi. babanız İbrahim’in dinine (uyun). Allah, bundan önce de, bu kitapta (Kur’an’da) da size ‘Müslümanlar’ adını verdi ki, peygamber size karşı şâhid olsun, siz de bütün insanlara karşı şâhid olasınız. Artık namazı kılın, zekâtı verin ve Allah’a sarılın. Çünkü sizin mevlânız O’dur. O, ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır!”

{ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ } “Allah yolunda, O’na yaraşır şekilde cihad edin.” Allah için gereğince amel ediniz.

{ هُوَ اجْتَبَىٰكُمْ } “O sizi seçti.” Sizi dinine seçti.

{ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ } “Ve dinde size yükledi.” Dinin işinde/emrinde.

{ مِنْ حَرَجٍ } “Bir güçlük.” Darlık. Diyor ki, kim ayakta namaz kılmazsa oturarak namaz kılsın. Oturarak namaz kılmayan da uzanarak ima ile namaz kılsın.

- { مَلَّةَ أَبِيكُمْ } “Babanız dinine (uyun).” Babanızın dinine uyunuz.
- { إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمِيكُم } “İbrahim’in (Allah) size adını verdi ki.” Allah Teâlâ sizi isimlendirdi.
- { الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ } “Bundan önce de, Müslümanlar.” Bu Kur’an’dan önce peygamberlerin kitaplarında.
- { وَفِي هَذَا } “Bu kitapta (Kur’an’da) da.” Kur’an’da.
- { لِيَكُونَ الرَّسُولُ } “Peygamber olsun.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).
- { شَهِيدًا عَلَيْكُمْ } “Size karşı şâhid.” Sizin için tasdik edici ve tezkiye edici olsun.
- { وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ } “Siz de bütün insanlara karşı şâhid olasınız.” Peygamberlere.
- { فَاقِيمُوا الصَّلَاةَ } “Artık namazı kılın.” Beş vakit namazı abdestiyle, rükûuyla, secdesiyle ve vacip olan vaktini gözetmekle yerine getiriniz.
- { وَآتُوا الزَّكَاةَ } “Zekâtı verin.” Mallarınızın zekâtını veriniz.
- { وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ } “Ve Allah’a sarılın.” Allah Teâlâ’nın dinine ve Kitabına sınıksız tutununuz.
- { هُوَ مَوْلِيكُمْ } “Çünkü sizin mevlânız O’dur.” Sizi koruyandır.
- { فَنِعْمَ الْمَوْلَى } “O, ne güzel mevlâ.” Ne güzel koruyucu.
- { وَنِعْمَ النَّصِيرُ } “Ne güzel yardımcıdır.” Sizden kötülüğü ne güzel engelleyicidir.

سورة الْمُؤْمِنُونَ
23- MÜMINÜN SÛRESİ

Mü'minlerin kendisinde zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mek-kîdir. Âyet sayısı 119, sözcük sayısı 1.840 ve harf sayısı 4.800'dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

1- “Gerçekten mü'minler kurtuluşa ermiştir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mü'minun Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ } “Gerçekten mü'minler kurtuluşa ermiştir.” Diyor ki, hiç kuşkusuz Allah Teâlâ'yı birleyen muvahhidler kurtulmuş, başarıya ulaşmış ve mutluluğa erişmişlerdir. Onlar, kâfirler hariç cennete vâris olmuşlardır.

Âyetin anlamı hakkında “Hiç kuşkusuz imanlarını tasdik eden mü'minler kurtulmuş, başarıya ulaşmışlardır.” söylenmiştir. Felah iki vecih üzere de başarı ve bâkilik anlamına gelmektedir.

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾

2- “Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler.”

Ardından mü'minlerin niteliklerini belirterek şöyle buyurdular.

{الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ} “Onlar ki, namazlarında huşû içinde-
dirler.” İhbat edicidirler, alçak gönüllüdürler, sağa sola iltifat etmez-
ler. Namazda ellerini kaldırmazlar.

{الَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ} ٣

3- “Boş ve yararsız şeylerden uzak dururlar.”

{الَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ} “Boş ve yararsız şeylerden uzak du-
rurlar.” Bâtıldan ve yemin etmekten uzak durur ve onu terk edici-
dirler.

{الَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ} ٤

4- “Zekâtı vermek için çalışırlar.”

{الَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ} “Zekâtı vermek için çalışırlar.” Mallarının
zekâtını verirler.

{الَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ} ٥

5- “İrzarını korurlar.”

{الَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ} “İrzarını korurlar.” Organlarını haram-
dan koruyarak iffetli davranırlar.

{إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ} ٦

6- “Ancak eşleri ve kendilerine ait olan cariyeleri bunun dışındadır.
Çünkü onlar bundan dolayı kınanmış değillerdir.”

{إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ} “Ancak eşleri bunun dışındadır.” Dört hanım.

{أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ} “Ve kendilerine ait olan cariyeleri.” Sayı sınır-
laması bulunmaksızın köleler.

{فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ} “Çünkü onlar bundan dolayı kınanmış değiller-
dir.” Helali işlemekle.

﴿٧﴾ فَمَنْ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ

7- “Kim de bundan ötesini isterse, işte onlar sınırı aşanlardır.”

{ فَمَنْ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ } “Kim de bundan ötesini isterse.” Helalın dışındaki talep eden kimse ise.

{ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ } “İşte onlar sınırı aşanlardır.” Helalden harama doğru hareket ederek sınırı aşanlardır.

﴿٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ

8- “Yine onlar emânetlerine ve ahidlerine özen gösterirler.”

{ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ } “Yine onlar emânetlerine.” Oruç, abdest, cünüplük nedeniyle gusül abdesti alışı, vedia ve benzeri şeylerde kendilerine itimat edilen şeylere.

{ وَعَهْدِهِمْ } “Ve ahidlerine.” Kendileriyle Allah azze ve celle arasında veya kendileriyle diğer insanlara arasında.

{ رَاعُونَ } “Özen gösterirler.” Vefakâr davranarak ahidlerini ve emânetlerini korurlar.

﴿٩﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

9- “Ve onlar namazlarına devam ederler.”

{ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ } “Ve onlar namazlarına.” Namazlarının vakitlerine.

{ يُحَافِظُونَ } “Devam ederler.” Vefa göstererek.

﴿١٠﴾ أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ

10- “İşte asıl vâris olacak onlardır.”

{ أُولَئِكَ } “İşte.” Bu niteliklere sahip olanlar.

{ هُمُ الْوَارِثُونَ } “Asıl vâris olacak onlardır.” Konaklayacaklardır.

١١) الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

11- “Ki, Firdevs cennetine vâris olacak bu kimseler, orada sürekli olarak kalacaklardır.”

{ الَّذِينَ يَرِثُونَ } “Ki, vâris olacak bu kimseler.” Konaklayacak olanlar.

{ الْفِرْدَوْسَ } “Firdevs cennetine.” Rahmân’ın kasırları. Firdevs, Rum dilinde bahçe anlamına gelmektedir.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } “Orada sürekli olarak kalacaklardır.” Cennette ikâmet edicidirler. Ölmezler ve oradan çıkartılmazlar.

١٢) وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ

12- “Andolsun biz insanı çamurdan, süzülüp çıkarılmış bir özden yarattık.”

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ } “Andolsun biz insanı yarattık.” Âdemoğlunu.

{ مِنْ سُلَالَةٍ } “Süzülüp çıkarılmış bir özden.” Sıyırıp çıkardık.

{ مِنْ طِينٍ } “Çamurdan.” Ve çamur Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dır.

١٣) ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ

13- “Sonra onu sağlam bir yerde bir nutfe yaptık.”

{ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ } “Sonra onu yaptık.” Yani süzülüp çıkartılan özün suyunu.

{ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ } “Sağlam bir yerde bir nutfe.” Kişinin annesinin rahminde korunaklı bir yerde kıldık ki, nutfe kırk gün olsun.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَّوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

14- “Sonra o nutfeyi alakaya (aşılanmış yumurtaya) yarattık, alakayı da bir çiğnemlik et parçasına yarattık, bir çiğnemlik etten bir takım kemikler yarattık, kemiklere et giydirdik; sonra ona bambaşka, çok güzel bir yaratılış verdik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir!”

{ ثُمَّ خَلَقْنَا } “Sonra yarattık.” Sonra dönüştürdük.

{ الطُّفَّةَ عَلَقَةً } “O nutfeyi alakaya (aşılanmış yumurtaya).” Ter-ü taze kanlara çevirdik ki, kırk gün aşılanmış yumurta olsun.

{ فَخَلَقْنَا } “Yarattık.” Dönüştürdük.

{ الْعَلَقَةَ مُضْغَةً } “Alakayı da bir çiğnemlik et parçasına.” Kırk gün ete.

{ فَخَلَقْنَا } “Yarattık.” Dönüştürdük.

{ الْمُضْغَةَ عِظَامًا } “Bir çiğnemlik etten bir takım kemikler.” Etsiz.

{ فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا } “Kemiklere et giydirdik.” Mafsallar, damarlar ve bunun dışındaki şeyler.

{ ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ } “Sonra ona bambaşka, çok güzel bir yaratılış verdik.” Ona ruh bahsettik.

{ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ } “Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir.” Dönüştürücülerin en hâkimi.¹

¹ a) Abdürrezzak, Mücahid'den naklen, o şöyle der: Bizler İbn Abbâs'a “azl”i (meniye hanımın rahmine akıtmaksızın dışarıya akıtmayı) sorduk. İbn Abbâs cevaben “Size sormanızı erteliyorum” diye karşılık verdi. İnsanlar dediler ki; “Bizler aramızda bunu sorduk. Sonra onun yanına döndük. O bize خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ (O bizi insanı) dedi. Bizler ‘Andolsun biz insanı çamurdan, süzülüp çıkarılmış bir özden yarattık.’ âyetinden فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا (Kemiklere et giydirdik) âyetine kadar okuyarak şöyle dedi: ‘Yaratılışın bu safhasına uğrayıncaya kadar bu eylem nasıl mev’ude (kız çocuğunu diri diri topırağa gömmek veya düşük yapmak)’den olur?’” Musannef-i Abdürrezzak, “Azl” bâbı, c. 7, s. 145, hadis no: 12570. Beyhakî bu haberi Sevrî kanalıyla ve aynı isnadla rivayet eder. Sünenü'l-Beyhakî, c. 7, s. 330, Nikâh, “Azl” bâbı.

b) Abdürrezzak, Ata'dan şöyle rivayet etmektedir: Bir kişi İbn Abbâs'a şöyle dedi: "İnsanlar bunun, yani azlin küçük mev'ude olduğu görüşündedirler." İbn Abbâs cevaben "Subhanallah. Bu daha nutfe olacak, sonra alakaya geçiş yapacak alakadan da bir et parçasına dönüşecek ete de kemik giydirilecek." Parmaklarını birleştirip ardından göğsü doğru uzattı ve şöyle dedi: "Azil bunların bütününden öncedir. Bu nasıl mev'ude (diri diri toprağa gömülen kız hükmünde) olabilir ki? Daha buna ruh üflenecek. Azil ise bunların bütününden öncedir." *Musannefi Abdürrezzak*, "Azil" bâbı, c. 7, s. 145, hadis no: 12571.

c) Yine Abdürrezzak İbn Abbâs'tan şöyle nakletmektedir: İbn Abbâs'a bir kişi kendisi otururken hanımlara meninin akıtılmayıp dışarı bırakılmasını sordu. O da: "Bunda herhangi bir sakınca bulunmamaktadır." dedi. *Musannefi Abdürrezzak*, "Cariye ile azil edilmesi" bâbı, c. 7, s. 141, hadis no: 12553.

İlk hadisin senedi sika kişiler olan Sevrî, Ameş, Abdülmelik İbn Meysere ve Mücahid'den oluşmaktadır. Abdülmelik İbn Meysere hariç bütününden tercüme-i halini sunmuştuk.

Abdülmelik İbn Meysere el-Hilâlî, Ebû Zeyd el-Amirî el-Kûfî ez-Zerrad. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 524, 1357 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 215; *el-Hulâsa*, s. 246.

Ravilerin bütünü haberi bir öncekinden dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 332, 376 nolu madde; c. 6, s. 426, 886 nolu madde; *Tehzîbü'l-Kemal*, Süleyman el-Ameş'in tercüme-i hali.

İsnad zincirindeki bütün raviler sika ve haber de muttasıl olduğundan dolayı haber sahihtir. İkinci ve üçüncü haberin senedi İbn Cüreyc, Ata İbn Ebî Rebah ve Abdullah İbn Ebî Yezid'den oluşmuştur. Bunlar sika kişilerdir. Bu bakımdan haberin senedi sahihtir.

Abdullah İbn Ebî Yezid. Sikadır, çokça hadis rivayetinde bulunmuştur. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 540, 1522 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 254.

d) Günümüzde tartışılan korunma meselesinin klasik dönem şekli olan azil (menin hanımın rahmine değil de dışarıya akıtılması) İbn Abbâs'a göre caizdir. Ayrıca İbn Abbâs öyle bir ortamda bu görüşe sahiptir ki, azilin bir çeşit cinayet görüşünde olan bireyler bulunmaktadır o toplumda. İbn Abbâs bu görüşüne Müminün Süresi'nin bu âyetlerini dayanak kılmıştır. Gerçekten düşük ve çocuğun diri diri toprağa gömülmesi ile azil arasında dağlar kadar fark vardır. Bir meninin mev'ude olabilmesi için sayılan bütün evreleri geçirmesi ve kendisine ruh üflenmesi gerekmektedir.

Azil konusunda İmam Buhârî'nin ve İmam Müslim'in Cabir'den ve Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettiği hadisler bulunmaktadır ki, bu haberler böyle bir ameliyenin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından hoş karşılanmadığını ve yapılmamasının daha güzel ve öncelikli olduğunu ortaya koymaktadır.

İmam Buhârî Cabir'den şöyle rivayet etmektedir: "Bizler azil yapıyorduk ve Kur'an da nazil oluyordu." Buhârî, Nikâh, c. 9, s. 305.

Bu haber Müslim'de ise şöyle geçmektedir: "Bizler Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) zamanında azil yapardık. Derken Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bunu duydu; ama bizi nehyetmedi."

﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ

15- “Sonra siz bunun ardından elbette öleceksiniz.”

{ ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ } “Sonra siz bunun ardından elbette öleceksiniz.” Öleceksiniz.

﴿١٦﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ

16- “Sonra siz kıyâmet günü elbette yeniden diriltileceksiniz.”

{ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ } “Sonra siz kıyâmet günü elbette yeniden diriltileceksiniz.” Diriltileceksiniz.

﴿١٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ

17- “Andolsun, biz sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Biz yaratmaktan habersiz değiliz.”

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ } “Andolsun, biz sizin üstünüzde yedi yol yarattık.” Yedi kat gök. Kubbe misali birbirinin üstündedir.

{ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ } “Biz yaratmaktan habersiz değiliz.” Onları emirsiz ve nehiysiz terk edici değiliz.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ

بِهِ لِقَادِرُونَ ﴿١٨﴾

18- “Biz gökten belli miktarda su indirip onu yerde durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.”

İmam Müslim Ebû Said el-Hudrî’den naklettiğine göre o şöyle demiştir: “Bir takım esir kadınlar ele geçirdik. Artık (onlarla cinsel münasebette bulunurken) azil yapıyorduk. Sonra Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bunun hükmünü sorduk da bize ‘Siz bunu gerçekten yapıyor musunuz? Siz bunu gerçekten yapıyor musunuz? Siz bunu gerçekten yapıyor musunuz? Kıyâmet gününe kadar yaratılması mukadder hiç bir can yoktur ki, dünyaya gelmiş olmasın’ buyurdular.” Müslim, Nikâh, “Azil” bâbı, s. 1061.

{ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Biz gökten su indirip.” Yağmur.

{ بِقَدَرٍ } “Belli miktarda.” Yaşayıştan. “Size yetecek miktarı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَأَسْكَنَاهُ } “Onu durdurduk.” Onu dahil ettik.

{ فِي الْأَرْضِ } “Yerde.” Ondan kuyular, pınarlar, ırmaklar ve göl/göletler.

{ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ } “Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.” Yerdeki suyu yok etmeye.

فَأَنْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَاكِهٌ كَثِيرَةٌ
وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾

19- “Böylece onun ile (yağmurun sayesinde) sizin yararınıza hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bunlarda sizin için birçok meyveler vardır ve siz onlardan yersiniz.”

{ فَأَنْشَأْنَا لَكُمْ } “Böylece sizin yararınıza meydana getirdik.” Sizin için yarattık. Âyetin “Sizin için yerden bitirdik” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِهِ } “Onun ile (yağmurun sayesinde).” Su ile.

{ جَنَّاتٍ } “Bahçeleri.” Bahçeler.

{ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ } “Hurma ve üzüm bağları.” Üzüm.

{ لَّكُمْ فِيهَا } “Bunlarda sizin için vardır.” Bahçelerde.

{ فَوَاكِهٌ كَثِيرَةٌ } “Birçok meyveler.” Çeşitli bir çok meyveler.

{ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ } “Ve siz onlardan yersiniz.” Çeşitli ürünlerden.

﴿٢٠﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالذَّهْنِ وَصَبْغٍ لِلْأَكْلَيْنِ

20- “Yine Sina dağında da yetişen bir ağaç (daha meydana getirdik ki), (bu ağaç) hem yağ hem de yiyenlerin ekmeğine katık edecekleri (zeytin) verir.”

{ وَشَجَرَةً } “Yine bir ağaç (daha meydana getirdik ki).” Yağmurla ağaç bitirdik. Bu ağaç zeytin ağacıdır.

{ تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ } “Sina dağında da yetişen.” Ağaçlık dağdan. Tur, Nebt dilinde dağ anlamına gelmektedir. Sina ise Habeşçede ağaçlık yer anlamına gelmektedir.

{ تَنْبُتُ بِالذَّهْنِ } “(Bu ağaç) hem yağ verir.” Yağ çıkartır.

{ وَصَنِيعٌ لِلْأَكْلَيْنِ } “Hem de yiyenlerin ekmeğine katık edecekleri (zeytin).” Yiyenin kendisini ekmeğe katık ettiği şeyi.

وَأَنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾

21- “Hayvanlarda da sizin için elbet bir ibret vardır. Onların karınlarındakinden (sütlerinden) size içiriyoruz. Onlarda sizin için daha birçok yararlar vardır, nitekim etlerinden de yersiniz.”

{ وَأَنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ } “Hayvanlarda da sizin için vardır.” Devede.

{ لَعِبْرَةً } “Elbet bir ibret.” Alamet.

{ نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهَا } “Onların karınlarındakinden (sütlerinden) size içiriyoruz.” Sütlerinden. Fıski ile kan arasından halis süt çıkmaktadır.

{ وَلَكُمْ فِيهَا } “Onlarda sizin için vardır.” Binilmesinde ve taşınmasında.

{ مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ } “Daha birçok yararlar. nitekim etlerinden de yersiniz.” Etlerinden sütlerinden ve yavrularından.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

22- “Onların üzerinde ve gemilerde taşınırsınız.”

{ وَعَلَيْهَا } “Onların üzerinde.” Devenin üstünde karada.

{ وَعَلَى الْفُلْكِ } “Ve gemilerde.” Denizde gemilerde.

{ تُحْمَلُونَ } “Taşınırsınız.” Yolculuğa çıkarsınız.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ
إِلَهِ غَيْرِهِ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾

23- “Andolsun, biz Nûh’u kavmine elçi olarak gönderdik. ‘Ey kavmim’ dedi, ‘Allah’a ibadet edin, sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur. Korunmaz mısınız?’”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ } “Andolsun, biz Nûh’u kavmine elçi olarak gönderdik.” Kavmine.

{ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Ey kavmim, dedi,² Allah’a ibadet edin.” Allah Teâlâ’yı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرِهِ } “Sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur.” Size kendisine iman etmenizi istediğimin dışında.

{ أَفَلَا تَتَّقُونَ } “Korunmaz mısınız?” Allah Teâlâ’dan başkasına kul-luk etmekten hâlâ çekinmez misiniz?

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ
أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَكًا مَّا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي
أَبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾

24- “Kavminin inkârcı ileri gelenleri şöyle dediler: ‘Bu, sadece sizin gibi bir beşerdir. Size üstünlük sağlamak istiyor. Eğer Allah (elçi

² Önceki bölümde olan “fe kâle” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

göndermek) isteseydi, elbette melekler gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey işitmedik.”

{ فَقَالَ الْمَلَأُوا } “İleri gelenleri şöyle dediler.” Liderleri.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا } “Kavminin inkârcı. Bu.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı kastetmektedirler.

{ إِلَّا بَشَرٌ } “Sadece bir beşerdir.” İnsan.

{ مِثْلَكُمْ يُرِيدُ أَنْ يُتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ } “Sizin gibi. Size üstünlük sağlamak istiyor.” Risalet ve nübüvvet ile.

{ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ } “Eğer Allah (elçi göndermek) isteseydi.” Bize bir resûl göndermek isteseydi.

{ لَا نَزَلَ مَلَائِكَةٌ } “Elbette melekler gönderirdi.” Yani meleklerden birisini gönderirdi.

{ مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ } “Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey işitmedik.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın dediğini.

٢٥ **إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فْتَرَبِّصُوا بِهِ حَتَّى حِينٍ**

25- “Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir adamdır. Bu yüzden onu bir süre gözlem altında tutun!”

{ إِنْ هُوَ } “Bu.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı kastederek o.

{ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ } “Yalnızca kendisinde delilik bulunan bir adamdır.” Delilik bulunan.

{ فْتَرَبِّصُوا بِهِ } “Bu yüzden onu³ gözlem altında tutun.” Gözleyiniz.

{ حَتَّى حِينٍ } “Bir süre.” Ölüm anına kadar.

٢٦ **قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ**

³ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “bihi” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

26- “(Nûh) dedi: ‘Ey Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!’”

{ قَالَ } “(Nûh) dedi.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu:

{ رَبِّ انصُرْنِي } “Ey Rabbim! Bana yardım et!” Azap etmek suretiyle bana yardımda bulun.

{ بِمَا كَذَّبُونَ } “Beni yalanlamalarına karşı.” Risaleti.

فَاَوْحَيْنَا اِلَيْهِ اَنْ اِصْنَعِ الْفُلَكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحَيْنَا فَاِذَا جَاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التُّوْرُ فَاسْلُكْ فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اِثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبُنِي فِي الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا اِنَّهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٢٧﴾

27- “Biz de ona vahyettik ki: ‘Gözlerimizin önünde ve vahyimizle gemiyi yap. Sonra, buyruğumuz gelip de fırın kaynayınca, her cinsten birer çiftle birlikte -haklarında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışında- aileni de gemiye bindir. Zulüm yapanlar konusunda da bana başvurma. Çünkü onlar kesinlikle boğulacaklardır!’”

{ فَاَوْحَيْنَا اِلَيْهِ } “Biz de ona vahyettik ki.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı ona gönderdik ki.

{ اَنْ اِصْنَعِ الْفُلَكَ } “Gemiye yap.” Geminin yapımına başla.

{ بِاَعْيُنِنَا } “Gözlerimizin önünde.” Bizim gözetimimiz altında.

{ وَوَحَيْنَا } “Ve vahyimizle.” Sana vahyedişimizle.

{ فَاِذَا جَاءَ اَمْرُنَا } “Sonra, buyruğumuz gelip de.” Azabımızın vakti gelince.

{ وَفَارَ التُّوْرُ } “Fırın kaynayınca.” Su tandırdan kaynayınca. Âyetin “Şafak atınca” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَاسْلُكْ فِيْهَا } “Gemiye bindir.” Gemiye yükle.

{ مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ } “Her cinsten birer çiftle birlikte.” Dişi ve erkek olarak her sınıftan ikiye ikiye.

{ وَأَهْلَكَ } “Aileni de.” Aileni de yani sana iman eden aileni, yükle.

{ إِلَّا مَنْ سَبَقَ } “Daha önce olanlar dışında.” Vacip olan.

{ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ } “Haklarında hüküm verilmiş.” Azap.⁴

{ وَلَا تُخَاطِبُنِي } “Bana başvurma.” Bana dua etmek suretiyle müracaatta bulunma.

{ فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا } “Zulüm yapanlar konusunda da.” Kavminden inkâr edenlerin kurtuluşu hakkında.

{ إِنَّهُمْ مُعْرُقُونَ } “Çünkü onlar kesinlikle boğulacaklardır.” Tufanda.

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلِّ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
نَجَّيْنَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾

28- “Artık sen, yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde, ‘Bizi o zalim kavimden kurtaran Allah’a hamdolsun!’ de.”

{ فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ } “Artık sen, yerleştiğinde.” Sen bindiğinde.

{ وَمَنْ مَعَكَ } “Yanındakilerle birlikte.” Mü’minlerle birlikte.

{ عَلَى الْفُلِّ } “Gemiye.” Gemiye.

{ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Allah’a hamdolsun, de.” Allah’a şükürler olsun.

{ الَّذِي نَجَّيْنَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } “Bizi o zalim kavimden kurtaran.” Kâfir kavimden.

وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾

⁴ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “minhüm” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

29- “Ve yine de ki: ‘Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere indir. Çünkü sen konuk edenlerin en hayırlısısın!’”

{ وَقُلْ } “Ve yine de ki.” Gemiden indiğin esnada.

{ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا } “Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere indir.” Sulak ve ağaçlı.

{ وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ } “Çünkü sen konuk edenlerin en hayırlısısın.” Dünya ve ahirette.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

30- “Şüphesiz bunda nice ibretler vardır! Çünkü biz kullarımızı böyle deneriz.”

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz bunda vardır.” Onlara yaptığımız şeylerde.

{ لَآيَاتٍ } “Nice ibretler.” Onlara uysunlar diye Mekke ehli için alametler ve ibretler vardır.

{ وَإِنْ كُنَّا } “Çünkü biz.” Muhakkak biz.

{ لَمُبْتَلِينَ } “Kullarımızı böyle deneriz.” Belalarla. Âyetin “Cezalandırma ile sınarsınız” anlamına geldiği de söylenmiştir.

ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٣١﴾

31- “Sonra onların ardından başka bir nesil meydana getirdik.”

{ ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ } “Sonra onların ardından meydana getirdik.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin helak oluşunun ardından yarattık.

{ قَرْنًا آخَرِينَ } “Başka bir nesil.” Başka bir kavim.

فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ

أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾

32- “Onların içinden kendilerine, ‘Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka bir ilâhınız yoktur. Hâlâ korunmaz mısınız?’ diyen bir peygamber gönderdik.”

{ فَارْسَلْنَا فِيهِمْ } “Kendilerine, gönderdik.” Onlara gönderdik.

{ رَسُولًا مِنْهُمْ } “Onların içinden bir peygamber.” Neseplerinden.

{ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Allah’a kulluk edin, diyen.” Allah Teâlâ’yı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ } “Sizin O’ndan başka bir ilâhınız yoktur.” Size kendisine iman etmenizi emrettiğimin dışında, başka.

{ أَفَلَا تَتَّقُونَ } “Hâlâ korunmaz mısınız.” Allah Teâlâ’dan başkasına ibadet etmekten.

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِإِلْقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾

33- “Onun kavminden, kendilerine dünya hayatında refah verdiğimiz halde inkâr eden ve ahirete ulaşmayı yalanlayan varlıklı kişiler dediler ki: ‘Bu, sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir. Sizin yediğinizden yiyor, içtiğinizden içiyor!’”

{ وَقَالَ الْمَلَأُ } “Varlıklı kişiler dediler ki:” Liderler.

{ مِنْ قَوْمِهِ } “Onun kavminden.” Resûl’ün kavminden.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِإِلْقَاءِ الْآخِرَةِ } “İnkâr eden ve ahirete ulaşmayı yalanlayan.” Ölümden sonra dirilişi.

{ وَأَتْرَفْنَاهُمْ } “Kendilerine refah verdiğimiz halde.” Mal ve oğul ile kendilerine nimet verdiğimiziz.

{ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَذَا } “Dünya hayatında. Bu, değildir.” Yani Resûl’ü kastetmektedirler.

{ إِلَّا بَشَرٌ } “Bir insandan başka bir şey.” İnsan.

{ مِثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ } “Sizin gibi. Sizin yediğinizden yiyor,” Sizin yediğiniz gibi yiyor.

{ وَيَسْرُبُ مِمَّا تَسْرُبُونَ } “İçtiğinizden içiyor.” İçtiğiniz gibi içiyor.

﴿ ٣٤ ﴾ وَلَئِنْ أَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلُكُمْ إِنَّكُمْ إِذَا لَخَاسِرُونَ

34- “Eğer kendiniz gibi bir insana boyun eğerseniz, mutlaka ziyana uğrarsınız!”

{ وَلَئِنْ أَطَعْتُمْ بَشَرًا } “Eğer bir insana boyun eğerseniz.” İnsan olan birisine.

{ مِثْلُكُمْ إِنَّكُمْ إِذَا لَخَاسِرُونَ } “Kendiniz gibi. Mutlaka ziyana uğrarsınız.” Cahillerden ve aldananlardan olursunuz.

﴿ ٣٥ ﴾ أَلَيْدُكُمْ أَنْتُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنْتُمْ مُخْرَجُونَ

35- “O size, öldüğünüz, toprak ve kemik yığını hâline geldiğiniz zaman, yeniden (kabirden) çıkarılacağınızı mı vadediyor?”

{ أَلَيْدُكُمْ } “O size, vaat mı ediyor?” Bu Resûl.

{ أَنْتُمْ إِذَا مِتُّمْ } “Öldüğünüz, zaman.” Dönüştüğünüzde.

{ وَكُنْتُمْ تُرَابًا } “Toprak hâline geldiğiniz.”⁵ Ölümünden sonra.

{ وَعِظَامًا } “Ve kemik yığını.” Çürümüş.

{ أَنْتُمْ مُخْرَجُونَ } “Yeniden (kabirden) çıkarılacağınızı.” Ölümünden sonra dirileceğinizi.

﴿ ٣٦ ﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ

36- “Heyhât, o size vaat edilen şey ne kadar uzak!”

{ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ } “Heyhât, ne kadar uzak.” Uzaktır uzak.

⁵ Tefsir metninde önceki bölümde yer alan “küntüm” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

{ لِمَا تُوعَدُونَ } “O size vaat edilen şey.” Bu şey gerçekleşmeyecek.⁶

﴿٣٧﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ

37- “Çünkü bu dünya hayatından başka bir hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız; bir daha diriltilecek değiliz.”

{ اِنْ هِيَ } “Çünkü.” Bu değildir.

{ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا } “Bu dünya hayatından başka bir hayat yoktur.”

Dünyadaki.

{ نَمُوتُ وَنَحْيَا } “Ölürüz ve yaşarız.” Babalar ölür ve oğullar hayat sürür.

{ وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ } “Bir daha diriltilecek değiliz.” Ölümünden sonra dirilecek değiliz.

⁶ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ) ilahî buyruğu uzaktır, anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Mü'minûn Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 20.

b) (هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ) “Heyhât, o size vaad edilen şey ne kadar uzak!” ilahî buyruğu Allah Teâlâ'nın hikâye ettiği kâfirlerin sözüdür. Bu âyetten önce Allah azze ve celle (اَيَعِدْكُمْ اَنكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا اَنكُمْ مُخْرَجُونَ) “O size, öldüğünüz, toprak ve kemik yığının hâline geldiğiniz zaman, yeniden (kabirden) çıkarılacağınızı mı vaad ediyor?” buyururken bu âyetten sonra da حَيَاتُنَا الدُّنْيَا “Çünkü bu dünya hayatından başka bir hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız; bir daha diriltilecek değiliz.” buyurmaktadır. Görüldüğü gibi bu sözler kâfirlerin sözleri olduğu gibi sadedinde olduğumuz âyet de kâfirlerin sözüdür. Müşrikler bedenlerin ölümünden sonra dirilişini çok ama çok uzak görmektedirler.

Ebû Hayyan, (هَيْهَاتَ) kelimesinin açıklamasını yaparken şu bilgileri vermektedir: Heyhat sözcüğü isim fiildir. Müteaddi değildir. Açık olarak ya da muzmer olarak faili ref edebilir. Burada ise terkid şeklinde gelmiştir: لِمَا تُوعَدُونَ (هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ) “Heyhât, o size vaad edilen şey ne kadar uzak!” Fail burada açıkça geçmediğine göre failin takdir edilmesini kabul etmektedir. Bu durumda âyetin takdiri “Heyhate heyhate ihracüküm/çıkarılışınız gerçekten çok uzaktır çok uzak” (لِمَا تُوعَدُونَ) ibaresinin başındaki “lam” beyan içindir. Yani “vaad olduğunuz şeyi kastediyorum.” *Tefsir-ü İbn Hayyan*, c. 6, s. 405.

﴿٣٨﴾ إِنَّ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ

38- “Bu adam, yalnızca Allah’a karşı yalan uyduran biridir. Biz ona inanacak değiliz!”

{ إِنَّ هُوَ } “Bu adam.” Bu adam, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kastetmektedirler, değildir.

{ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَى } “Yalnızca uyduran biridir.” İftira eden.

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا } “Allah’a karşı yalan.” Sözlerinde/sözleriyle.

{ وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ } “Biz ona inanacak değiliz.” Söylediği şeylerde onu tasdik edecek değiliz.

﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ

39- “(Bunun üzerine, o Peygamber), ‘Ey Rabbim, dedi, beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!’”

{ قَالَ } “(Bunun üzerine, o Peygamber), dedi.” Resûl (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) dedi.

{ رَبِّ انصُرْنِي } “Ey Rabbim, bana yardım et.” Azap etmekle bana yardımda bulun.

{ بِمَا كَذَّبُونِ } “Beni yalanlamalarına karşı.” Risaleti.

﴿٤٠﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ

40- “(Allah) dedi: ‘Andolsun, onlar çok geçmeden pişman olacaklar!’”

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Allah azze ve celle buyurdu;

{ عَمَّا قَلِيلٍ } “Onlar çok geçmeden.” Az sonra.

{ لَيُصْبِحُنَّ } “Andolsun, olacaklar.” Olacaklardır.

{ نَادِمِينَ } “Pişman.” Cezalandırılma esnasında yalanlamalarına.

﴿٤١﴾ فَآخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

41- “Nitekim o korkunç ses onları yakaladı da kendilerini sel süprüntüsü haline getiriverdik. Uzak olsun o zalimler topluluğu!”

{ فَآخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ } “Nitekim o korkunç ses onları yakaladı da.”
Yani Hazret-i Cibrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın azap sesi.

{ فَجَعَلْنَاهُمْ } “Kendilerini getiriverdik.” Helak edilişlerinin ardından.

{ غُثَاءً } “Sel süprüntüsü haline.” Kuru.

{ فَبَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } “Uzak olsun o zalimler topluluğu.” Kâfirler.

﴿٤٢﴾ ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ

42- “Sonra onların ardından, başka nesiller meydana getirdik.”

{ ثُمَّ أَنْشَأْنَا } “Sonra meydana getirdik.” Yarattık.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ } “Onların ardından.” Onların helak oluşlarının ardından.

{ قُرُونًا آخَرِينَ } “Başka nesiller.” Nesilden sonra başka bir nesil. Bir nesilden diğer nesile kadar sekiz tane on yıldır (80 yıl). Nesil sekisen yıldır.

﴿٤٣﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ

43- “Hiçbir ümmet kendi süresini ne öne alabilir ne de geciktirebilir.”

{ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ } “Hiçbir ümmet ne öne alabilir.” Hiçbir ümmet helak oluşunu.

{ أَجَلَهَا } “Kendi süresini.” Vaktinden öncesine.

{ وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ } “Ne de geciktirebilir.” Vaktinden sonrasına.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةٌ رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ
بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾

44- “Sonra biz birbiri ardınca peygamberlerimizi gönderdik. Hangi ümmete peygamberi geldiyse, her defasında onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardınca helâk ettik ve onları birer efsâne yaptık. İman etmeyen bir toplum uzak olsun!”

{ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا} “Sonra biz birbiri ardınca peygamberlerimizi gönderdik.” Birbirinin ardı sıra, peş peşe olarak.

{كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةٌ رَسُولُهَا} “Hangi ümmete peygamberi geldiyse.” Bir ümmete resûl geldiğinde.

{كَذَّبُوهُ} “Her defasında onu yalanladılar.” Bu resûlü yalanladılar.

{فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا} “Biz de onları birbiri ardınca helâk ettik.” Helâk ile.

{وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ} “Ve onları birer efsâne yaptık.” Onların zamanlarında kendilerinden bahsediliyordu.

{فَبُعْدًا} “Uzak olsun.” Allah’ın rahmetinden fersah fersah uzak olsunlar.

{لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ} “İman etmeyen bir toplum.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٤٥﴾

45- “Sonra birtakım âyetlerimizle ve apaçık bir fermanla Musa’yı ve kardeşi Harun’u, gönderdik.”

{ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا} “Sonra birtakım âyetlerimizle Musa’yı ve kardeşi Harun’u, gönderdik.” Dokuz mucize ile.

{وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ} “Ve apaçık bir fermanla.” Apaçık bir kanıt ile.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾

46- “Firavun’a ve ileri gelen adamlarına (gidin, dedik). Ama onlar büyüklük tasladılar ve böbürlenlen bir topluluk oldular.”

{إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ} “Firavun’a ve ileri gelen adamlarına (gidin, dedik)” Kavmine.

{فَاسْتَكْبَرُوا} “Ama onlar büyüklük tasladılar.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a ve âyetlere iman etmekten büyüklendiler.

{وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ} “Ve böbürlenlen bir topluluk oldular.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a muhalefet eden, iman etmekten imtina ederek büyüklenen.

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾

47- “‘Şu iki adamın kavmi, bize kölelik ederken, şimdi bizim gibi olan iki insana mı inanacağız?’ dediler.”

{فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ} “Şimdi iki insana mı inanacağız? Dediler.” İki insana, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ile Hazret-i Harun (‘aleyhi’s-selâm)’ı kastetmektedirler.

{مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ} “Şu iki adamın kavmi, bize kölelik ederken, ve bizim gibi olan.” İtaat ediciler iken.

فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾

48- “Böylece bu iki peygamberi yalanladılar ve helâk edilenlerden oldular.”

{فَكَذَّبُوهُمَا} “Böylece bu iki peygamberi yalanladılar.” Risaleti.

{فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ} “Ve helâk edilenlerden oldular.” Denizde boğulanlardan oldular.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

49- “Andolsun biz Musa’ya, belki onlar doğru yola gelirler diye o kitabı da verdik.”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } “Andolsun biz verdik da.” Bahsettik de.

{ مُوسَى الْكِتَابِ } “Musa’ya, o Kitab’ı.” Yani Tevrat’ı.

{ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ } “Belki onlar doğru yola gelirler diye.” Sapıklıktan kurtulup hidayete ulaşsınlar diye.

﴿٥٠﴾ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ

50- “Meryem’in oğlu (İsa’yı) ve annesini de bir mucize kıldık ve onları yerleşmeye uygun olan ve suyu bulunan yüksek bir yere yerleştirdik.”

{ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ } “Meryem’in oğlu (İsa’yı) kıldık.” Yani Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ وَأُمَّهُ آيَةً } “Ve annesini de bir mucize.” Alamet ve ibret kıldık. Basız bir çocuk ve dokunulmaksızın bir doğum.

{ وَآوَيْنَاهُمَا } “Ve onları yerleştirdik.” O ikisini döndürdük.

{ إِلَى رَبْوَةٍ } “Yüksek bir yere.” Yüksekçe bir yere.

{ ذَاتِ قَرَارٍ } “Yerleşmeye uygun olan.” Nimetlerle donanmış dümdüz bir yere.

{ وَمَعِينٍ } “Ve suyu bulunan.” Akan açık bir suya ki, burası Şam’dır.

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ

﴿٥١﴾ عَلَيْهِمُ

51- “Ey peygamberler! Temiz ve helal olan şeylerden yiyin ve güzel işler yapın. Çünkü ben yaptıklarınızı bilirim.”

{ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ } “Ey peygamberler.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu

‘aleyhi ve sellem).

{ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ } “Temiz ve helal olan şeylerden yiyin.” Helalden yiyiniz.

{ وَاعْمَلُوا صَالِحًا } “Ve güzel işler yapın.” Kendin ile Rabbin arasında sâlih amel işle.

{ إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ } “Çünkü ben yaptıklarınızı bilirim.” Yani ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) işlediğini ve onların işlemiş oldukları hayırlı amelleri bilirim.

﴿ ٥٢ ﴾ وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ

52- “Sizin bu ümmetiniz (dininiz), bir tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise benden sakının!”

{ وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّةً وَاحِدَةً } “Sizin bu ümmetiniz (dininiz), bir tek ümmettir.” Sizin milletiniz tek bir millet; dininiz seçilmiş tek bir dindir.

{ وَأَنَا رَبُّكُمْ } “Ben de sizin Rabbinizim.” Tek bir Rab’dir. Size bunu ikram ettim.

{ فَاتَّقُونِ } “Öyle ise benden sakının.” Öyleyse bana itaat ediniz.

﴿ ٥٣ ﴾ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

53- “Fakat onlar kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her grup kendi yanındaki ile sevinmektedir.”

{ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ } “Fakat onlar kendi aralarındaki işlerini böldüler.” Dinlerinde kendi aralarında fırka fırka ayrıldılar.

{ زُبُرًا } “Parça parça.” Fırka fırka. Yahudiler, Hıristiyanlar, müşrikler ve Mecûsîler.

{ كُلُّ حِزْبٍ } “Her grup.” Her din ve fırka ehli.

{ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ } “Kendi yanındaki ile sevinmektedir.” Beğenmektedir.

٥٤ فَذَرَهُمْ فِي غَمَرَتِهِمْ حَتَّى جِينَ

54- “Onları bir süreye kadar dalgınlıkları ile baş başa bırak!”

{ فَذَرَهُمْ } “Onları baş başa bırak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onları terk et.

{ فِي غَمَرَتِهِمْ } “Dalgınlıkları ile.” Cehaletlerinde.

{ حَتَّى جِينَ } “Bir süreye kadar.” Bedir Savaşı’nın azabına kadar.

٥٥ أَيْحَسِبُونَ أَنَّمَا نُنَمِّدُهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَيْنَ

55- “Onlar sanıyorlar mı ki, kendilerine verdiğimiz mal ve oğullar ile.”

{ أَيْحَسِبُونَ } “Onlar sanıyorlar mı?” Fırkaların bağlıları.

{ أَنَّمَا نُنَمِّدُهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَيْنَ } “Ki kendilerine verdiğimiz ile mal ve oğullar.” Onlara dünyada bahsettiklerimizin nedeni ancak.

٥٦ نَسَارُ لَّهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ

56- “Onlara faydalar sağlamak için can atıyoruz. Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar!”

{ نَسَارُ لَّهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ } “Onlara faydalar sağlamak için can atıyoruz.” Dünyada bizden onlara hayırlar konusunda son derece acele ediyoruz. Âyetin “Ahirette” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ } “Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar.” Bizler onlara dünyada ikram etmekteyiz. Ahirette ise onları rezil rüsva edeceğiz.

٥٧ إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ

57- “Rablerine olan saygıdan dolayı, kalpleri titreyenler.”

Ardından Allah Teâlâ dünyada hayır davranışları işlemeye can havliyle çalışanları açıklayarak şöyle buyurdu:

{ إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ } “Rablerine olan saygıdan dolayı.” Rablerinin azabından.

{ مُسْفِقُونَ } “Kalpleri titreyenler.” Korkmaktadırlar, hayırlara koşarak işleyenler için bizden.

﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ

58- “Rablerinin âyetlerine inananlar.”

{ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ } “Rablerinin âyetlerine.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ يُؤْمِنُونَ } “İnananlar.” Tasdik ediyorlar, hayırlara koşarak işleyenlere bizden.

﴿٥٩﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ

59- “Rablerine ortak koşmayanlar.”

{ وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ } “Rablerine ortak koşmayanlar.” Putları.

﴿٦٠﴾ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ

60- “Ve onlar verdiklerini kalpleri titreyerek verirler. Çünkü onlar Rablerinin huzuruna döneceklerini bilirler.”

{ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا } “Ve onlar verdiklerini verirler.” Verdikleri sadakaları ve harcadıkları malı Allah yolunda verir ve harcarlar. Âyetin “Hayır amelleri işlerler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ } “Kalpleri titreyerek.” Korkarak.

{ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ } “Çünkü onlar Rablerinin huzuruna döneceklerini bilirler.” Ahirette. Onlardan kabul olunmaz.

﴿٦١﴾ أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ

61- “İşte onlar, hayır işlerine koşarlar ve bunun için yarışırılar.”

{ **أُولَٰئِكَ** } “İşte onlar.” Bu nitelikteki kişiler.

{ **يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ** } “Hayır işlerine koşarlar.” Sâlih amelleri işlemeye hemen koşarlar.

{ **وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ** } “Ve bunun için yarışırılar.” Onlar hayır amellerde yarışmaktadırlar.

وَلَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا

يُظْلَمُونَ ٦٢

62- “Biz hiç kimseyi gücünün üstünde bir şeyle yükümlü tutmayız. Katımızda gerçeği söyleyen bir kitap vardır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.”

{ **وَلَا تُكَلِّفُ نَفْسًا** } “Biz hiç kimseyi bir şeyle yükümlü tutmayız.” Amelle.

{ **إِلَّا وُسْعَهَا** } “Gücünün üstünde.” Takatinin üstünde.

{ **وَلَدَيْنَا** } “Katımızda vardır.” Yanımızda.

{ **كِتَابٌ يَنْطِقُ** } “Söyleyen bir kitap.” Bu hafaza divanıdır. Onların iyilikleri ve kötülükleri bu Kitap’ta bulunmaktadır. Bu Kitap söyler.

{ **بِالْحَقِّ** } “Gerçeği.” Onlara doğruluk ve adaletle şهادette bulunur.

{ **وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ** } “Ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.” İyiliklerinden bir şey eksiltmez. Kötülüklerine/günahları da bir şey eklenmez.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هَذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا

عَامِلُونَ ٦٣

63- “Fakat onların kalpleri bundan habersizdir. Çünkü onların bundan başka bir takım kötü işleri vardır ki, onlar bu işleri yapar dururlar.”

{ بَلْ قُلُوبُهُمْ } “Fakat onların kalpleri.” Mekke ehlinin kalpleri yani Ebû Cehil’in ve ashabının kalpleri.

{ فِي غَمْرَةٍ } “Habersizdir.” Cehalet ve gaflet içindedir.

{ مِنْ هَذَا } “Bundan.” Kitaptan. Âyetin “Bu Kur’an’dan gaflet içindedirler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَهُمْ أَعْمَالٌ } “Çünkü onların bir takım kötü işleri vardır ki.” Onlara takdir olunmuş ve yazılmış.

{ مِنْ دُونِ ذَلِكَ } “Bundan başka.” Hayır dışında, onlara emrettiğinin dışında.

{ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ } “Onlar bu işleri yapar dururlar.” Dünyada. Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara mühlet ver.

حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْعَرُونَ ﴿٦٤﴾

64- “Sonunda, onların refah içinde olanlarını sıkıntıya uğrattıp yakaladığımız zaman, bakarsın ki feryadı basarlar.”

{ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ } “Sonunda, onların refah içinde olanlarını yakaladığımız zaman.” Zorbalarını ve liderlerini yani Ebû Cehil ibn Hişam, Velid ibn Muğîre el-Mahzumî, As ibn Vâil es-Sehmî, Utbe ve Şeybe ve ashapları.

{ بِالْعَذَابِ } “Sıkıntıya uğrattıp.” Yedi yıl açlıkla.

{ إِذَا هُمْ يَجْعَرُونَ } “Bakarsın ki, feryadı basarlar.” Yalvarıp yakarıшта bulunurlar. Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

لَا تَجْعَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُمْ مِنَّا لَا تَنْصُرُونَ ﴿٦٥﴾

65- “Bugün feryat etmeyin! Çünkü bize karşı size yardım olunmaz.”

{ لَا تَجْعَرُوا } “Feryat etmeyin.” Yalvarıp yakarıшта bulunmayın.

{ الْيَوْمَ } “Bugün.” Azabımızdan.

{ اِنْكُمْ مِنَّا } “Çünkü bize karşı size.” Azabımızdan.

{ لَا تُنْصَرُونَ } “Yardım olunmaz.” Engellenmenseniz, korunmazsınız.

﴿ ٦٦ ﴾ قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُثْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰ أَغْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ

66- “Âyetlerim size okunuyordu da, arkanızı dönüyordunuz.”

{ قَدْ كَانَتْ آيَاتِي } “Âyetlerim.” Kur’an.

{ عَلَيْكُمْ تُثْلَى } “Size okunuyordu da.” Okunuyor ve sunuluyor.⁷

{ فَكُنْتُمْ عَلَىٰ أَغْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ } “Arkanızı dönüyordunuz.” İlk dininize eğilim gösteriyor ve dönüyorsunuz.

﴿ ٦٧ ﴾ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ

67- “Âyetlerime karşı kibirlenerek, geceleyin toplanıp hezeyanlar savuruyordunuz!”

{ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ } “Âyetlerime karşı kibirlenerek.” Beyt’e saygı göstererek. “Bizler Beyt’in ehliyiz” diyorsunuz.

{ سَامِرًا } “Geceleyin toplanıp.” Onun çevresinde geceleyin toplanıp konuşuyorsunuz.

{ تَهْجُرُونَ } “Hezeyanlar savuruyordunuz.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e, ashabına ve Kur’an’a hakarete bulunuyorsunuz.

﴿ ٦٨ ﴾ أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ

68- “Onlar o söz (Kur’an) üzerinde hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine daha önce atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?”

{ أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ } “Onlar o söz (Kur’an) üzerinde hiç düşünmediler mi?” Kur’an hakkında ve Kur’an’daki tehditler hakkında tefekkür etmiyorlar mı?

⁷ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “aleyküm” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık

{ اَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ } “Yoksa kendilerine daha önce atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?” Güvence ve beraat mı geldi yani Mekke ehline.

﴿٦٩﴾ اَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ

69- “Yoksa peygamberlerini tanımadıkları için mi onu inkâr ediyorlar?”

{ اَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ } “Yoksa peygamberlerini tanımadıkları için mi?” Resûllerinin nesebini.

{ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ } “Onu inkâr ediyorlar.” İnkâr etmektedirler.

﴿٧٠﴾ اَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ وَكَثَرْتُهُم لِلْحَقِّ كَارِهُونَ

70- “Ya da, ‘Onda bir delilik var!’ mı diyorlar? Hayır o, kendilerine gerçeği getirmiştir, fakat onların çoğu gerçekten hoşlanmıyorlar.”

{ اَمْ يَقُولُونَ } “Ya da, mı diyorlar?” Aksine diyorlar.

{ بِهِ جِنَّةٌ } “Onda bir delilik var.” Delilik.

{ بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ } “Hayır o, kendilerine gerçeği getirmiştir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara Kur’an’ı, tevhidi ve risaleti getirmiştir.

{ وَكَثَرْتُهُم لِلْحَقِّ } “Fakat onların çoğu gerçekten.” Kur’an’ı.

{ كَارِهُونَ } “Hoşlanmıyorlar.” İnkâr etmektedirler.

وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ
﴿٧١﴾ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ

71- “Eğer gerçek, onların tutkularına uysaydı, gökler, yer ve bunların içinde bulunan kimseler bozulur giderdi. Hayır, biz onlara

kendi şan ve şereflerini getirdik; fakat onlar kendi şereflerinden de yüz çevirdiler.”

{ وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ } “Eğer gerçek, onların tutkularına uysaydı.” Eğer ilah hevâlarına uymuş olsaydı, gökte bir ilah yerde de bir ilah olmuş olurdu.

{ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ } “Gökler, yer ve bunların içinde bulunan kimseler bozulur giderdi.” Mahlukat.

{ بَلْ آتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ } “Hayır, biz onlara kendi şan ve şereflerini getirdik.” Hazret-i Cebail (‘aleyhi’s-selâm)’ı onların peygamberlerine içinde onların şerefi ve izzeti olan Kur’an ile indirdik.

{ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ } “Fakat onlar kendi şereflerinden de.” İzzetlerinden ve şereflerinden.

{ مُعْرِضُونَ } “Yüz çevirdiler.” Yalanlamaktadırlar.

﴿ ٧٢ ﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَّاجٌ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

72- “Yoksa sen, onlardan bir karşılık mı istiyorsun? Rabbinin vereceği karşılık daha hayırlıdır. Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.”

{ أَمْ تَسْأَلُهُمْ } “Yoksa sen, onlardan mı istiyorsun?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehlinden.

{ خَرْجًا } “Bir karşılık.” Bir ücret mi istiyorsun da bunlar bundan dolayı sana icabet etmiyorlar.

{ فَخَرَّاجٌ رَبِّكَ } “Rabbinin vereceği karşılık.” Rabbinin cennetteki sevabı.

{ خَيْرٌ } “Daha hayırlıdır.” Onların dünyada vereceklerinden daha faziletlidir.

{ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ } “Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.” Dünya ve ahirette bahşedenlerin en faziletlisidir.

وَأَنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾

73- “Gerçek şu ki sen onları doğru bir yola çağırıyorsun.”

{ وَأَنَّكَ } “Gerçek şu ki sen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “Onları doğru bir yola çağırıyorsun.” Allah’ın razı olduğu dosdoğru dine ki bu din İslam’dır.

وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَّاكِبُونَ ﴿٧٤﴾

74- “Ama ahirete inanmayanlar, ısrarla doğru yoldan sapmaktadırlar!”

{ وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ } “Ama ahirete inanmayanlar,” Ölüm-den sonra dirilişe.

{ عَنِ الصِّرَاطِ } “Doğru yoldan.” Allah’ın dininden.

{ لَنَّاكِبُونَ } “Israrla sapmaktadırlar.” Meyletmektedirler.⁸

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾

75- “Eğer biz onlara acıyıp da içinde bulundukları sıkıntıyı gidersek bile, onlar yine de azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar, hiçbir şey görmezlerdi.”

⁸ a) İmam Buhârî der ki. İbn Abbâs dedi ki; “لَنَّاكِبُونَ” sözcüğü ‘kuşkusuz hak yoldan sapmaktadırlar’ anlamındadır. Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Mü’minûn Sûresi.
b) İbn Cerir Ata el-Horasânî ve Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demektedir: “Kuşkusuz hak yoldan sapmaktadırlar.” Tefsirü’t-Taberî, c. 18, s. 44.

c) İbn Abbâs bu âyette n-k-b sözcüğünün doğrudan sözlük anlamını vermiştir. Bundan dolayı yaptığı tefsir literal bir tefsirdir.

İbn Manzur N-K-B sözcüğü hakkında şöyle der: “Nekebe eni’ş-şey’i” yenkübu nekben, nükûben (2. Bâb) “Nekibe yenkebu” (4. Bâb), “Nekebe eni’t-tarîkı/yoldan saprı” sözcüğü yüz çevirmek, sapmak anlamındadır. Lisânü’l-Arab, ‘N-K-B’ maddesi.

{ وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ } “Eğer biz onlara acıyıp da.” Yani Mekke ehline.

{ وَكَشَفْنَا } “Gidersek bile.” Kaldırsak.

{ مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ } “İçinde bulundukları sıkıntıyı.” Açlığı.

{ لَلْجُورِ } “Onlar yine de bocalayıp dururlar.” İnat ederler.

{ فِي طُغْيَانِهِمْ } “Azgınlıkları içinde.” Küfürlerinde ve sapıklıklarında.

{ يَغْمَهُونَ } “Hiçbir şey görmezlerdi.” Şaşkın şaşkın devam edip giderlerdi. Hak ve hidayeti görmezlerdi.

﴿٧٦﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ

76- “Andolsun, biz onları azapla da yakaladık; ama onlar yine de Rablerine boyun eğmediler ve yalvarmıyorlar.”

{ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ } “Andolsun, biz onları azapla da yakaladık.” Açlık ve kıtlık ile.

{ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ } “Ama onlar yine de Rablerine boyun eğmediler.” Rablerine tevhit ile boyun eğmediler.

{ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ } “Ve yalvarmıyorlar.” İman etmiyorlar.

﴿٧٧﴾ حَتَّىٰ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ

77- “Ama sonunda önlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımız zaman, derhal onun içinde şaşkın ve umutsuz kalırlar!”

{ حَتَّىٰ } “Ama sonunda.” Onlara mühlet ver ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ } “Önlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımız zaman.” Yani açlık.

{ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ } “Derhal onun içinde şaşkın ve umutsuz kalırlar.” Her türlü hayırdan ümitlerini keserler.

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

78- "Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yaratan O'dur. Ne de az şükrediyorsunuz!"

{ وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمُ } "Sizin için yaratan O'dur." Ey Mekke ehli sizin için yaratan O'dur.

{ السَّمْعَ } "Kulaklar." Kendisiyle işiteceğiniz.

{ وَالْأَبْصَارَ } "Gözler." Kendisiyle göreceğiniz.

{ وَالْأَفْئِدَةَ } "Ve gönüller." Yani kendisiyle akledeceğiniz kalpler.

{ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ } "Ne de az şükrediyorsunuz." Ey Mekke ehli size yapılan iyilikler hususunda şükrünüz çok az.

وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾

79- "Sizi, yeryüzünde yaratıp yayan O'dur. Sonunda, O'na götürüleceksiniz."

{ وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ } "Sizi, yaratıp yayan O'dur." Sizi yaratan O'dur.

{ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ } "Yeryüzünde. Sonunda, O'na götürüleceksiniz." Ölümden sonra O'na döndürüleceksiniz ki amellerinizin karşılığını versin.

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾

80- "Sizi yaşatan ve öldüren de O'dur. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesi O'nun eseridir. Aklınızı kullanmaz mısınız?"

{ وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي } "Sizi yaşatan O'dur." Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ } "Ve öldüren de." Dünyada.

{ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ } "Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesi O'nun eseridir." Gece ve gündüzün dönüşmesi, gece ve gündüzün

gidiş gelişi, artıp eksilmeleri, gecenin karanlığı ve gündüzün aydınlığı bunların bütünü sizin için Allah Teâlâ'nın ölümleri yaratmasına ilişkin bir âyettir.

{ أَفَلَا تَعْقِلُونَ } “Aklinizi kullanmaz mısınız?” Ölümünden sonra dirilişi hâlâ tasdik etmiyor musunuz?

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾

81- “Hayır, onlar da öncekilerin söylediklerinin benzerini söylediler.”

{ بَلْ قَالُوا } “Hayır, söylediler.” Yani Mekke kâfirleri ölümden sonra dirilişi yalanladılar.

{ مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ } “Onlar da öncekilerin söylediklerinin benzerini.” Önceki toplumların ölümden sonra dirilişi yalanlamaları gibi.

قَالُوا إِذَا مِثْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَأَنَا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾

82- “Dediler ki: ‘Öldükten, toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra, biz mi yeniden diriltileceğiz?’”

{ قَالُوا إِذَا مِثْنَا وَكُنَّا تُرَابًا } “Dediler ki: Öldükten, toprak haline geldikten sonra mı?”

{ وَعِظَامًا } “Ve kemik yığını.” Çürümüş.

{ ءَأَنَا لَمَبْعُوثُونَ } “Biz mi yeniden diriltileceğiz?” Ölümünden sonra diriltilecek miyiz?

لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾

83- “Andolsun, bu tehdit bize de bizden önce atalarımıza da yapıldı. Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!”

{ لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا } “Andolsun, bu tehdit bize de atalarımıza da yapıldı.” Bize vadettiğin şey ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ مِنْ قَبْلَ } “Bizden önce.” Bize vadettiğin şeyden önce.

{ إِنَّ هَذَا إِلَّا } “Bu başka bir şey değildir.” Ey Muhammed (sallallâhu

‘aleyhi ve sellem) söylemiş olduğu şey.

{ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ } “Öncekilerin masallarından.” Onların dönemindeki öncekilerin sözleri ve yalanları.

قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾

84- “De ki: ‘Eğer biliyorsanız, (söyleyin bakalım); yeryüzü ve onda bulunanlar kimindir?’”

{ قُلْ } “Deki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhivesellem) Mekke kâfirlerine.

{ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا } “Yeryüzü ve onda bulunanlar kimindir?” Mahlukat. Cevap veriniz bakayım.

{ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ } “Eğer biliyorsanız, (söyleyin bakalım.)”

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾

85- “Onlar, ‘Allah’ındır.’ diyecekler. De ki: ‘Öyleyse düşünmez misiniz?’”

{ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ } “Onlar, ‘Allah’ındır.’ diyecekler. De ki:” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ } “Öyleyse düşünmez misiniz?” Hâlâ öğüt alıp da Allah’a itaat etmeyecek misiniz?

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾

86- “De ki: ‘Yedi göğün Rabbi ve büyük arşın Rabbi kimdir?’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara şunu da sor:

{ مَنْ رَبُّ } “Rabbi kimdir?” Yaratıcısı.⁹

{ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ } “Yedi göğün Rabbi ve büyük arşın.” Yüce serginin.

سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾

87- ““(Onlar) Allah’tır.” diyecekler. De ki: “Öyleyse siz Allah’tan sakınmaz mısınız?”

{ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ } ““(Onlar) Allah’tır, diyecekler.” Allah Teâlâ onları yaratmıştır, diyeceklerdir.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ أَفَلَا تَتَّقُونَ } “Öyleyse siz Allah’tan sakınmaz mısınız?” Allah Teâlâ’dan başkasına ibadet etmekten sakınmaz mısınız?

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾

88- “De ki: ‘Eğer biliyorsanız, (söyleyin bakalım); her şeyin hükümrânlığı elinde olan, koruyup kollayan; ama kendisi korunup kollanmayan kimdir?’”

{ قُلْ } “De ki. (Söyleyin bakalım);” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara şunu da sor:

{ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ } “her şeyin hükümrânlığı elinde olan kimdir?” Her şeyin hazinesi.

{ وَهُوَ يُجِيرُ } “Koruyup kollayan.” Hükmeden.

{ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ } “Ama kendisi korunup kollanmayan.” Kendisi hakkında hüküm verilemeyen. Âyetin “Mahlukatı azabından koruyan,

⁹ Tefsir metninde önceki bölümde yer alan “men” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için sonraki bölüme ekledik.

ancak kendisine yardım olunmayan kimdir? Zira hiçbir kimse O'nun azabı konusunda kimseye yardımcı olamaz.” anlamına geldiği de söylenmiştir. Cevap veriniz bakayım.

{إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ} “Eğer biliyorsanız.”

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

89- “Onlar yine, ‘Allah’tır!’ diyecekler. De ki: ‘Öyleyse nasıl olup da, böyle büyüleniyorsunuz?’”

{سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ} “Onlar yine, ‘Allah’tır!’ diyecekler.” Allah Teâlâ’nın yed-i kabzasındadır. Bunların bütünü Allah Teâlâ’nın hükümranlığı altındadır.

{قُلْ} “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki;

{فَأَنَّى تُسْحَرُونَ} “Öyleyse nasıl olup da böyle büyüleniyorsunuz?” Öyleyse neden Allah’a yalan isnat ediyorsunuz?

Âyetin “te” harfinin dammesiyle “tusharun” şeklinde okunması halinde “Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Bak bakayım nasıl da yalanla engelleniyorlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.¹⁰

بَلْ أَتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

90- “Doğrusu biz onlara gerçeği getirdik, onlarsa elbette yalan söylemektedirler!”

{بَلْ أَتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ} “Doğrusu biz onlara gerçeği getirdik.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı peygamberlerine “Allah Teâlâ’nın oğlu ve ortağı yoktur” bilgisini içinde barındıran Kur’an ile gönderdik.

{وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ} “Onlarsa elbette yalan söylemektedirler.” “Melekler Allah Teâlâ’nın kızlarıdır” şeklinde sözlerinde yalan söylemektedirler.

¹⁰ Öyle anlaşıyor ki, İbn Abbâs ayeti “fe ennâ tesharûn” şeklinde “ta” harfinin üstünüyle kıraat etmektedir. Resmi kıraat olan “fe ennâ tusharûn” ise ona göre ikinci bir kıraattır.

مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّا بَغْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿٩١﴾

91- "Allah çocuk edinmemiştir. O'nunla birlikte hiçbir ilâh yoktur. Öyle olsaydı her ilâh kendi yarattığını alıp götürür ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı! Allah, onların niteledikleri şeylerden uzaktır."

{ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ } "Allah çocuk edinmemiştir." Âdemoğullarından oğul, meleklerden de kızlar edinmemiştir.

{ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ } "O'nunla birlikte hiçbir ilâh yoktur." Ortak yoktur.

{ إِذَا } "Öyle olsaydı." Onların dedikleri gibi olmuş olsaydı.

{ لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ } "Her ilâh kendi yarattığını alıp götürür." Nef-sine/kendisine. Her ilah yarattığını istila ederdi.

{ وَلَعَلَّا بَغْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ } "Ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı." Birbirlerine galip gelmeye çalışırlardı.

{ سُبْحَانَ اللَّهِ } "Allah, uzaktır." Allah Teâlâ kendi kendisini tenzih etti. Âyetin "Yüksek tuttu ve teberri etti" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ عَمَّا يُصِفُونَ } "Onların niteledikleri şeylerden." Söyledikleri yalandan.

﴿٩٢﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

92- "Allah görünmeyeni ve görüneni bilir; onların ortak koştuıkları şeylerden yücedir!"

{ عَالِمِ الْغَيْبِ } "Allah görünmeyeni bilir." Kullardan gaip olan şeyleri. Âyetin "Olacak olan şeyleri" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالشَّهَادَةِ } “Ve görüneni.” Kulların bildiği. Âyetin “Olan şeyleri” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَتَعَالَى } “Yücedir.” Beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } “Onların ortak koştukları şeylerden.” Onların Allah’a ortak koştukları putlardan.

قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيدُنِي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾

93- “De ki: ‘Ey Rabbim! Eğer onların tehdit olundukları (azabı) mutlaka bana da göstereceksen.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ رَبِّ } “Ey Rabbim.” Ey Rabbim!

{ إِمَّا تُرِيدُنِي مَا يُوعَدُونَ } “Eğer onların tehdit olundukları (azabı) mutlaka bana da göstereceksen.” Azabı.

رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾

94- “Rabbim, beni bu zalim toplumun içinde bırakma!”

{ رَبِّ } “Rabbim.” Ey Rabbim.

{ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } “Beni bu zalim toplumun içinde bırakma.” Bedir Savaşı’nda kâfir kavimle birlikte.

وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُرِيكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾

95- “Biz onları tehdit ettiğimiz (azabı), sana göstermeye elbette gücümüz yeter.”

{ وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُرِيكَ } “Biz sana göstermeye elbette.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ } “Onları tehdit ettiğimiz (azabı) gücümüz yeter.” Bedir Savaşı’ndaki azabı.

٩٦ اِذْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةِ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ

96- “Sen kötülüğü en güzel şekilde sav! Biz onların yakıştırmakta oldukları şeyleri daha iyi bilmekteyiz.”

{ اِذْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةِ } “Sen kötülüğü en güzel şekilde sav.” Diyor ki, lâ ilâhe illallah tevhid kelimesiyle Ebû Cehil’den ve ashabından gelen şirki bertaraf et. Âyetin “Selam ile kendi kendinden çirkin şeyi bertaraf et” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ } “Biz onların yakıştırmakta oldukları şeyleri daha iyi bilmekteyiz.” Yalanı.

٩٧ وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ

97- “De ki: ‘Ey Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım.’”

{ وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ } “De ki: Ey Rabbim! sana sığınırım.” Sana tutunurum.

{ مِنْ هَمَزَاتِ } “Kışkırtmalarından.” Kaydırmalarından.

{ الشَّيَاطِينِ } “Şeytanların.” Kışkırtmasıyla kişiyi yıkan.

٩٨ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَخْضُرُونِ

98- “Ey Rabbim! Onların yanıma uğramalarından sana sığınırım.”

{ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَخْضُرُونِ } “Ey Rabbim! Onların yanıma uğramalarından sana sığınırım.” Yanımda hazır bulunmalarından, yani şeytanların namaz, kıraat anında ve ölüm anında.

٩٩ حَتَّىٰ اِذَا جَاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ

99- “Sonunda onlardan birine ölüm gelip çattınca, ‘Rabbim’ der, ‘Beni (dünyaya) geri döndür!’”

{ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ } “Sonunda onlardan birine gelip çatınca.” Yani Mekke kâfirlerine.

{ الْمَوْتُ } “Ölüm.” Yani ölüm meleği ve yardımcıları onların ruhlarını kabzetmek için.

{ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ } “‘Rabbim’ der, ‘Beni (dünyaya) geri döndür.’” Dünyaya.

لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

100- “Belki geride bıraktığım dünyada yararlı bir iş yaparım. Hayır, bu onun söylediği boş bir sözdür. Artık önlerinde yeniden diriltilecekleri güne kadar (geri dönmelerine engel) bir perde vardır.”

{ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا } “Belki yararlı bir iş yaparım.” Ve sana iman ederim.

{ فِيمَا تَرَكْتُ } “Geride bıraktığım dünyada.” Dünyada terk etmiş olduğum hususta ve yalanladığım şey konusunda.

{ كَلَّا } “Hayır.” Gerçekten dünyaya döndürülür.

{ إِنَّهَا } “Bu.” Ricat.

{ كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا } “Onun söylediği boş bir sözdür.” Sahibinin söylediği bir sözdür ve ona fayda da vermez.

{ وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ } “Artık önlerinde (geri dönmelerine engel) bir perde vardır.” Onların önünde.

{ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ } “Yeniden diriltilecekleri güne kadar.” Kabir.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾

101- “Sur’a üflendiği zaman, artık o gün, aralarında ne akrabalık bağı kalacak ne de birbirlerini arayıp soracaklardır.”

- { فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ } “Sura üflendiği zaman.” Diriliş için üflendiğinde.
- { فَلَا اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ } “Artık aralarında ne akrabalık bağı kalacak.” Aralarındaki akrabalık bağının hiçbir yararı bulunmamaktadır.
- { يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.
- { وَلَا يَسْأَلُونَ } “Ne de birbirlerini arayıp soracaklardır.” Bundan.

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾

102- “Artık, kimlerin tartıları ağır gelirse, onlar kurtuluşa erenlerdir.”

{ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ } “Artık, kimlerin tartıları ağır gelirse.” Mizanı iyiliklerle.

{ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } “Onlar kurtuluşa erenlerdir.” Hışım ve azap-tan kurtulmuşlardır.

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾

103- “Kimlerin tartıları da hafif gelirse, onlar da kendilerine yazık edenlerdir; (çünkü onlar) cehennemde sürekli olarak kalacaklardır.”

{ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ } “Kimlerin tartıları da hafif gelirse.” Mizanı iyilikler yönünden hafif gelirse.

{ أَنْفُسَهُمْ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا } “Onlar da kendilerine yazık edenlerdir.” Aldananlardır.¹¹

{ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ } “(Çünkü onlar) cehennemde sürekli olarak kalacaklardır.” İkâmet edicidirler, sürekli kalıcıdırlar. Ölmezler ve oradan çıkamazlar da.

¹¹ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “enfüsehum” kelimesini anlam бүтүнлүгүнү сағламак gayesiyle bu bölüme aldık.

تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

104- “Onların yüzlerini ateş yalar; öyle ki onun içinde dişleri açıkta kalır.”

{ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ } “Onların yüzlerini ateş yalar.” Onların yüzlerini döver. Kemiklerini yakar. Ateş onların etlerini yer.

{ وَهُمْ فِيهَا } “Öyle ki onun içinde.” Cehennem ateşinde.

{ كَالِحُونَ } “Dişleri açıkta kalır.” Gözlerini mavilik kaplamışken siyahlık onların yüzlerini ekşimtirerek bir şekilde sırtır.¹²

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾

105- “Âyetlerim size okunuyordu da siz onları yalanladınız, değil mi?”

{ أَلَمْ تَكُنْ } “Değil mi?” Allah Teâlâ onlara diyor ki, “Değil mi?”

{ آيَاتِي } “Âyetlerim.” Kur’an.

{ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ } “Size okunuyordu da.” Dünyada.

{ فَكُنْتُمْ بِهَا } “Siz onları.” Âyetleri.

{ تُكَذِّبُونَ } “Yalanladınız.” İnkâr ediyordunuz.

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾

¹² İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(كَالِحُونَ) sözcüğü asık suratlı demektir.” Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Mü'minûn Sûresi.

İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 56.

İbn Cerir der ki; “el-Külüh; dudakların dişleri açığa çıkaracak kadar kasılmasıdır.” İbn Cerir, “Külüh” sözcüğünün bu anlama geldiği hususunda Ebü'l-Ahvas kanalıyla Abdullah ibn Mesud'dan tahric ettiği şu haberi delil olarak kullanmıştır: “Abdullah bu âyeti okuyarak şöyle dedi: ‘Sen hiç ateşte tütsülenmiş bir baş görmedin mi? O başın dudakları kasılmış ve dişleri çıkmış haldedir.’” *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 56.

106- “Derler ki: ‘Ey Rabbimiz! Azgınlığımız bizi yendi. Biz sapık bir topluluk olduk.’”

{ قَالُوا } “Derler ki.” Kâfirler cehennem ateşinin içindeyken şöyle derler:

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا } “Azgınlığımız bizi yendi.” Levh-i Mahfuz’da bizim hakkımızda yazmış olduğun şey. Biz de bundan dolayı inanmadık.

{ وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ } “Biz sapık bir topluluk olduk.” Kâfir.

﴿ ١٠٧ ﴾ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ

107- “Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer bir daha eskiye dönersek, o zaman gerçekten biz zalimleriz.”

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ أَخْرِجْنَا مِنْهَا } “Bizi buradan çıkar.” Cehennem ateşinden.

{ فَإِنْ عُدْنَا } “Eğer bir daha eskiye dönersek.” Küfre.

{ فَإِنَّا ظَالِمُونَ } “O zaman gerçekten biz zalimleriz.” Kendi nefisle-rimize.

﴿ ١٠٨ ﴾ قَالِ احْسَبُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ

108- “(Allah) der ki: ‘Uzaklaşın oradan! Artık bana bir şey söylemeyin!’”

{ قَالِ } “(Allah) der ki.” Allah azze ve celle onlara şöyle buyurur:

{ احْسَبُوا فِيهَا } “Uzaklaşın oradan.” Cehennem ateşinde hakir olun.

{ وَلَا تُكَلِّمُونِ } “Artık bana bir şey söylemeyin.” Cehennem ateşinden çıkma konusunda benden hiçbir şey istemeyin.

إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا
وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿ ١٠٩ ﴾

109- “Çünkü kullarımdan bir zümre vardı, ‘Ey Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi bağışla, bize merhamet et, çünkü sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!’ diyorlardı.”

{ اِنَّهٗ كَانَ فَرِيقًا } “Çünkü bir zümre vardı.” Bir taife.

{ مِنْ عِبَادِي } “Kullarımdan.” Mü’minlerden.

{ يَقُولُوْنَ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz! Diyorlardı.” Ey Rabbimiz.

{ اٰمَنَّا } “Biz iman ettik.” Sana, Kitab’ına ve Resûl’üne.

{ فَاغْفِرْ لَنَا } “Bizi bağışla.” Günahlarımızı.

{ وَاَرْحَمْنَا } “Bize merhamet et.” Bize azap etme.

{ وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِيْنَ } “Çünkü sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!” Sen anne-babamızdan daha çok bize merhametlisin.

فَاتَّخَذْتُمُوْهُمْ سَخِرَآءً حَتّٰى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِيْ وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضَحَكُوْنَ ﴿١١٠﴾

110- “İşte siz onlarla alay ettiniz, öyle ki, bu durum, size beni hatırlamayı unutturdu. Siz onlara gülüp geçiyordunuz.”

{ فَاتَّخَذْتُمُوْهُمْ سَخِرَآءً } “İşte siz onlarla alay ettiniz.” İstihzada bulununuz.

{ حَتّٰى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِيْ } “Öyle ki, bu durum, size beni hatırlamayı unutturdu.” Öyle ki, bu beni birlemenizden ve bana itaat etmenizden engelledi.

{ وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضَحَكُوْنَ } “Siz onlara gülüp geçiyordunuz.” Onlarla istihza ediyordunuz.

اِنِّىْ جَزَيْتُهُمْ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوْا اِنَّهُمْ هُمُ الْفٰٓئِزُوْنَ ﴿١١١﴾

111- “İşte bugün ben onlara sabretmelerinin karşılığını verdim. Onlar, gerçekten muratlarına erenlerdir.”

{ اِنِّىْ جَزَيْتُهُمْ الْيَوْمَ } “İşte bugün ben onlara verdim.” Cennete.

{بِمَا صَبَرُوا} “Sabretmelerinin karşılığını.” Taatimi yerine getirmede ve eziyetlerinize karşı.

{أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ} “Onlar, gerçekten muratlarına erenlerdir.” Cenneti elde ettiler ve cehennem ateşinden kurtuldular. Bu âyet-i kerime Selman ve ashabıyla istihza etmelerinden dolayı Ebû Cehil ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾

112- “(Allah inkârcılara), ‘Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?’ der.”

{قَالَ} “(Allah inkârcılara), der.” Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur:

{كَمْ لَبِثْتُمْ} “Kaç kaldınız.” Kaldınız.

{فِي الْأَرْضِ} “Yeryüzünde.” Kabirlerde.

{عَدَدَ سِنِينَ} “Yıl.” Aylar ve günler.

قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾

113- “Onlar, ‘Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık; sayanlara (hesap tutan meleklerle) sor.’ derler.”

{قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا} “Onlar, ‘Bir gün kadar kaldık’ derler.” Ardından kaldıkları süre hakkında kuşkuya düşerler ve şöyle derler:

{أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ} “Veya günün bir kısmı.” Ardından şöyle derler: Bunu bilememekteyiz.

{فَسَلِ الْعَادِّينَ} “Sayanlara (hesap tutan meleklerle) sor.” Hafaza meleklerine. Âyetin “Ölüm meleği ve yardımcılarına sor” anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالَ إِنَّ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾

114- “(Allah) der: “Çok az bir süre kaldınız; keşke bilseydiniz!”

{ قَالَ } “(Allah) der:” Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur.

{ إِنَّ لَكُمْ } “Kaldınız.” Sizler kabirlerde hiç kalmadınız.

{ إِلَّا قَلِيلًا } “Çok az bir süre.” Cehennem ateşinde kalışınıza göre.

{ لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ } “Keşke bilseydiniz.” Bunu. Diyor ki, “Sözümü tasdik etmiş olsaydınız.”

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur: “Keşke bilseydiniz”, yani eğer dünyadayken bilmiş olsaydınız, “Bilseydiniz”, yani peygamberlerimi tasdik etseydiniz kuşkusuz o zaman bilirdiniz. “Kaldınız”, yani kabirlerde kalmadınız. “Çok az bir süre.” Bu tefsire göre cümlede bir takdim tehir bulunmaktadır.

﴿١١٥﴾ اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ

115- “Yoksa sizi boş yere yarattığımızı ve sizin gerçekten geri getirilmeyeceğinizi mi sanmıştınız?”

{ اَفَحَسِبْتُمْ } “Yoksa mi sanmıştınız?” Ey Mekke ehli zan mı etmiş-tiniz?

{ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا } “Sizi boş yere yarattığımızı.” Emirsiz ve nehiy-siz, sevapsız ve cezasız başıboş bir şekilde.

{ وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ } “Ve sizin gerçekten geri getirilmeyeceğinizi.” Ölümünden sonra.

﴿١١٦﴾ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ

116- “Gerçek hükümlerlik elinde olan Allah çok yücedir! O’ndan başka ilâh yoktur. O, yüce Arş’ın sahibidir.”

{ فَتَعَالَى اللّٰهُ } “Allah çok yücedir.” Çocuk ve ortak edinmekten yü-cedir ve beridir.

{ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ } “Gerçek hükümlerlik elinde olan. O’ndan başka ilâh yoktur. O, yüce arşın sahibidir.” Güzel sergi.

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ
إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾

117- “Her kim Allah ile birlikte diğer bir ilâha taparsa -ki bu konuyla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesabı Rabbinin yanındadır. Çünkü inkâr edenler kurtuluşa eremezler.”

{ وَمَنْ يَدْعُ } “Her kim taparsa.” İbadet ederse.

{ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ } “Allah ile birlikte diğer bir ilaha.” Putlara.

{ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ } “Ki bu konuyla ilgili hiçbir delili yoktur.” Allah Teâlâ dışında ibadet ettiği kimse için kendisinin lehinde hiçbir kanıt bulunmamaktadır.

{ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ } “O kimsenin hesabı.” Azabı.

{ عِنْدَ رَبِّهِ } “Rabbinin yanındadır.” Ahirette.

{ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ } “Çünkü kurtuluşa eremezler.” Güven içinde olmaz ve kurtulmaz da.

{ الْكَافِرُونَ } “İnkâr edenler.” Allah Teâlâ’nın azabından.

﴿١١٨﴾ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ

118- “De ki: ‘Ey Rabbim! Bağışla ve merhamet et! Sen merhamet edenlerin en hayırlısı!’”

{ وَقُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ رَبِّ اغْفِرْ } “Ey Rabbim! Bağışla.” Ümmetimin günahından vazgeç.

{ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ } “Ve merhamet et. Sen merhamet edenlerin en hayırlısı.” Ümmetimi ve onlara azap etme.

سورة النور
24- NÛR SÛRESİ

Nûr sözcüğünün kendisinde zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 64, sözcük sayısı 1.316 ve harf sayısı da 5.980'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾

1- “Bu bir sûredir ki, onu indirdik ve uygulanmasını farz kıldık. Hem de belki düşünüp tutarsınız diye, içinde apaçık âyetler indirdik.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nûr Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا } “Bu bir sûredir ki, onu indirdik.” Diyor ki, Hazret-i Cebrael (‘aleyhi’s-selâm)’ı bununla indirdik. “Enzalnâhâ” sözcüğündeki {هَا} “O” zamirinin kendisine döndürülmesi ile.

{ وَفَرَضْنَاهَا } “Ve uygulanmasını farz kıldık.” Bu sûrede helal ve haramı açıkladık.

{ وَأَنْزَلْنَا فِيهَا } “Hem de içinde indirdik.” Bu sûrede açıkladık.

{ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ } “Apaçık âyetler.” Emir ve nehy, farzlar ve hadleri.

{لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ} “Belki düşünüp tutarsınız diye.” Böylece emir ve nehyden öğüt alasınız da hadleri iptal etmeyesiniz.¹

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيْشَهْدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

2- “Zina eden kadın ve erkekten her birine yüzer değnek vurun! Gerçekten Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah’ın dini konusunda bunlara acıyacağınız tutmasın! Mü’minlerden bir topluluk da bunların cezalarına şâhid olsun!”

{الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي} “Zina eden kadın ve erkekten.” Ki bu ikisi Bekr kabilesinden iki kişiydiler ve zina ettiler.

{فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا} “Her birine vurun.” Zina konusunda.

{مِائَةَ جَلْدَةٍ} “Yüzer değnek.” Kırbaç.

{وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا} “Bunlara tutmasın.” O ikisine haddi ikamet etme hususunda.

{رَأْفَةٌ} “Acıyacağınız.” Rikkat.

{فِي دِينِ اللَّهِ} “Allah’ın dini konusunda.” Allah Teâlâ’nın hükmünü bu ikisine uygulama konusunda.

{إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ} “Gerçekten Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız.” Ölümden sonra dirilişe inanıyor idiyeniz.²

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(سُورَةُ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا) ‘Bu bir sûredir ki, onu indirdik ve uygulanmasını farz kıldık.’ ilahî buyruğu, açıkladığımız bir sûre, anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Nûr Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, (وَفَرَضْنَاهَا) buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o şöyle diyordu: “Biz onu açıkladık”. Tefsîr-ü’t-Taberî, c. 18, s. 66.

c) “Beyyennaha” şeklindeki İbn Abbâs’ın tefsiri şu anlama gelmektedir: İcab ve ilzam yoluyla bu sûredeki hükümleri açıkladık.

² Tefsir metninde {إِنْ كُنْتُمْ} ile {تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ} bölümleri ayrı ayrı tefsir edilmiştir. Ancak bizler anlam bütünlüğünü gözeterek iki bölümü hem çeviri de hem de tefsirde birleştirerek sunduk.

{ وَلْيَشْهَدْ عَذَابُهُمَا } “Bunların cezalarına şâhid olsun.” O ikisine had-din ikame edilmesi esnasında hazır bulunsun.

{ طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minlerden bir topluluk da.” Haddi koru-sunlar diye bir erkek veya iki erkek ya da daha fazla bir topluluk bulunsun.

الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

3- “Zina eden bir erkek, ancak zina eden veya müşrik olan bir ka-dınla evlenir; zina eden bir kadınla da, ancak zina eden veya müş-rik olan bir erkek evlenir. Bu, mü’minlere haram kılınmıştır.”

{ الزَّانِي } “Zina eden bir erkek,” Kitap ehlinde açıkça zina eden.

{ لَا يَنْكِحُ } “Evlenir.” Evlenemez.

{ إِلَّا زَانِيَةً } “Ancak zina eden bir kadınla.” Kitap Ehli’nin cariyele-rinden.

{ أَوْ مُشْرِكَةً } “Veya müşrik olan.” Müşrik Arapların cariyelerinden birisiyle.

{ وَالزَّانِيَةُ } “Zina eden bir kadınla da,” Kitap ehlinin kölelerinden veya müşriklerin kölelerinden.

{ لَا يَنْكِحُهَا } “Evlenir.” Onunla evlenir.

{ إِلَّا زَانٍ } “Ancak zina eden bir erkek.” Kitap ehlinde.

{ أَوْ مُشْرِكٌ } “Veya müşrik olan.” Müşrik Araplardan.

{ وَحُرِّمَ ذَلِكَ } “Bu, haram kılınmıştır.” Evlenme. Yani Kitap Ehli’nin köleleriyle ve hür müşriklerin cariyeleriyle evlenme.

{ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minlere.” Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabından bir grup hakkında nazil olmuştur. Bu grup Kitap Ehli kadınlarla/cariyelerle ve müşrik hür kadınlarla

evlenmek istediler. Bunlar Medine’de açıktan zina etmekle şöhret bulan kadınlar idiler. Onların kazançlarına rağbet meydana geldi. Bu âyet-i kerime nazil olunca bunu terk ettiler.

Şöyle de denilmiştir: “Zina eden bir erkek,” ehl-i kible denilen ve Ehl-i Kitap’tan. “Evlenir”, zina eder. “Ancak zina eden bir kadınla”, ancak kendisi gibi bir zinakar kadınla veya Ehl-i Kitap’tan bir kadınla. “Veya müşrik olan bir kadınla”, veya müşrik araplarından bir kadınla. “Zina eden bir kadınla da”, Kible ehlinde veya Ehl-i Kitap’tan veya müşrik Araplardan. “Evlenir”, onunla zina eder. “Ancak zina eden bir erkek”, kible ehlinde veya Kitap Ehli’nden veya. “Veya müşrik olan bir erkek”, müşrik Araplardan bir müşrik ile zina eder. “Bu, mü’minlere haram kılınmıştır”, zina.

وَالَّذِينَ يَزُمُونَ الْمَخْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾

4- “Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup da sonra dört şahid getiremeyenlere seksen değnek vurun! Ve asla şâhidliklerini kabul etmeyin. Bunlar fâsıkların ta kendileridir.”

{ وَالَّذِينَ يَزُمُونَ الْمَخْصَنَاتِ } “Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup da.” Müslüman, hür, iffetli hanımlara iftira atanlar.

{ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ } “Sonra dört şâhid getiremeyenlere.” Müslüman adil hür erkekler.

{ فَاجْلِدُوهُمْ } “Onlara vurun.” İftira konusunda.

{ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ } “Seksan değnek. Ve asla şâhidliklerini kabul etmeyin. Bunlar fâsıkların ta kendileridir.” İftira atmakla isyankar olanlara.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

5- “Ancak bundan sonra, tevbe edip durumlarını düzeltenler müstesnadır. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.”

{ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ } “Ancak bundan sonra, tevbe edip müstesnadır.” Bu iftiranın ardından.

{ وَأَصْلَحُوا } “Durumlarını düzeltenler.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Çünkü Allah çok bağışlayandır.” Tevbe edene karşı.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhametlidir.” Tevbe üzere vefat eden kimseye. Bu âyet-i kerime başından buraya kadar olan bölüm Abdullah ibn Übeyy ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾

6- “Karılarına zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şâhidleri olmayan kimselere gelince, onlardan her birinin şâhidliği (kendisinin) doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin edip, şâhidlik etmesidir.”

{ وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاجَهُمْ } “Karılarına zina isnadında bulunup da gelince.” Hanımlarına zina isnadında bulunanlar.

{ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ } “Şâhidleri olmayan kimselere.” Dediklerine ilişkin.

{ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ } “Kendilerinden başka. onlardan her birinin şâhidliği dört defa Allah adına yemin edip, şâhidlik etmesidir.” Kişi kendisinden başka ilah olmayan Allah adına dört defa yemin eder .

{ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ } “(Kendisinin) doğru söyleyenlerden olduğuna dair.” Hanıma ilişkin sözünde.

وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾

7- “Beşinci defa, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah’ın lânetinin kendi üzerine olmasını diler.”

{ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ } “Beşinci defa, Allah’ın lânetinin kendi üzerine olmasını diler.” Beşinci defasında “Allah’ın laneti erkeğin üzerine olsun” der.

{ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ } “Eğer yalan söyleyenlerden ise.” Kadının aleyhine söylediği hususta.

وَيَذَرُهَا عَنْهَا الْعَذَابُ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ

الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾

8- “(Kadının da) Onun (kocasının) yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahidlik etmesi kendisinden cezayı kaldırır.”

{ وَيَذَرُهَا } “Kaldırır.” Yani hâkim defeder.

{ عَنْهَا الْعَذَابُ } “(Kadının da) kendisinden cezayı.” Kadından recm cezasını uygulanmasını.

{ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ } “Dört defa Allah adına yemin ve şahidlik etmesi.” Kadın kendisinden başka ilah olmayan Allah adına dört defa yemin etmesi.

{ إِنَّهُ } “Onun (Kocasının).” Yani eşinin.

{ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ } “Yalan söyleyenlerden olduğuna dair.” Kendisi aleyhine söylediği şeylerde.

وَالْخَامِسَةُ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾

9- “Beşinci defa, eğer kocası doğru söyleyenlerden ise, Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını diler.”

{ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا } “Beşinci defa, Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını diler.” Kadına olsun.

{ إِنْ كَانَ } “Eğer kocası.” Eşi.

{ مِنَ الصَّادِقِينَ } “Doğru söyleyenlerden ise.” Kendisi aleyhinde söylediklerinde.³

³ a) Bu dipnotumuz mülaane olayına ilişkin olduğundan sadece bu âyete yönelik bir dipnot değildir. Mülaane konusunun ele alındığı 6. âyetten itibaren başlamaktadır. Yani dipnotumuz 6-9 âyetlerle ilişkilidir.

İmam Buhârî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etti ki: Hilal ibn Ümeyye, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in huzurunda karısına Şerik ibn Sehma ile zina ettiğini iddia etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem): “Ya delil getirirsin, ya da ceza sırtındadır” buyurdu.

Hilal: “Ey Allah’ın Resûlü! Bizden birisi hanımının üzerinde bir adam gördüğünde delil aramaya mı gidecek?” dedi.

Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem): “Ya delil getirirsin yahut sırtına had uygulamam” buyurmaya devam etti.

Hilal: “Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, ben muhakkak doğru söylüyorum. Muhakkak Allah benim sırtımı cezadan kurtaracak olanı indirecektir” dedi. Hz.

Cebrail indi ve Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e (وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاحَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ) “Karılarına zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahidleri olmayan kimselere gelince, onlardan her birinin şahidliği kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin edip, şahidlik etmesidir. Beşinci defa, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah’ın lânetinin kendi üzerine olmasını diler. Kadının da kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahidlik etmesi kendisinden cezayı kaldırır. Beşinci defa, eğer kocası doğru söyleyenlerden ise, Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını diler” âyetlerini indirdi. Daha sonra Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ayrıldı. Hilal’ın karısına haber gönderdi. Hilal geldi ve şahidlik etti. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “Allah biliyor ki, ikinizden birisi yalancıdır. İçinizden tevbe edeni yok mu?” diyordu. Sonra kadın kalktı ve şahidlik etti. Beşinci yemine geldiğinde onu durdurdular ve “Muhakkak bu beşinci şehâdet azabı vacip kılıcıdır” dediler.

İbn Abbâs der ki: “Kadın döndü ve duramadı. Biz (şehâdetlerden vazgeçip) döneneğini sandık. Sonra: ‘Kavmimi diğer günlerde rüsva etmeyeceğim’ dedi ve beşinci şehâdetinde de bulundu.”

Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “Onu gözetleyin. Eğer göz kapakları siyah, kalçaları dolgun, baldırları büyük bir çocuk dünyaya getirirse bu Şerik

ibn Sehman'ındır" buyurdu. Kadın bu vasıfları haiz bir çocuk doğurdu da Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "*Şayet Allah'ın kitabından geçenler olmasaydı, benimle onun hakkında başka bir durum olurdu*" buyurdu. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Nûr Sûresi, 4747 nolu hadis; Kitâbü's-Şehâdat, "Bir kimse birisi hakkında bir şey iddia ettiğinde veya bir erkeğe veya hanımına zina suçlamasında bulunduğu beyyine araması gerekir" bâbı 2671 nolu hadis; Kitâbü't-Talak, "La-netleşmeye erkek kadından önce başlar" bâbı 5307 nolu hadis.

Bu haberi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Beyhakî de tahrîç etmişlerdir. Ebû Dâvûd, Kitâbü't-Talak "Mûlaane" bâbı, 2254 nolu hadis; *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, Nûr Sûresi, c.9, s.26; es-Sünenü'l-Kübrâ, Kitâbü'l-Lian, c. 7, s. 394-5.

b) Bu rivayet İbn Abbâs'ın sîret hakkındaki geniş bilgisini de ortaya koymaktadır. Hadiste görüldüğü gibi Hilal ibn Ümeyye'nin kendi hanımını zina etmekle suçlaması olayı bulunmaktadır. İslam fıkına göre; kişi hanımının zina ettiği iddiasında bulunur da delil sunamazsa bu iddiası yalan da doğru da olabileceğinden dolayı iki taraftan birisine ya hadd uygulanır ya da yemin etmeleri halinde hadden kurtulurlar ancak yalan yere yemin eden şahıs ahiretini hüsrana uğratmış olur. İşte bu âyetler böyle bir olayı anlatmakta ve bununla ilgili fikhî hükümleri ortaya koymaktadır. İbn Abbâs'tan gelen rivayette görüldüğü gibi bu âyetler grubu Hilal ibn Ümeyye ve hanımı hakkında nazil olmuştur.

c) İmam Buhârî'nin diğer bir rivayetine göre ise bu rivayet Uveymir el-Aclanî hakkında nazil olmuştur. Uveymir Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelerek şöyle demiştir: "Bir kişi hanımını bir adamla bulsa, eğer o adamı öldürecek olsa siz de onu öldürürsünüz, adam ne yapsın?" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Allah Teâlâ senin ve hanımın hakkında âyet indirdi."

Evet âyetin kimin hakkında nazil olduğu tartışma konusudur. Kimileri söz konusu âyetler grubunun Uveymir hakkında indiğini, diğer bir bölümü ise Hilal hakkında nazil olduğunu söylerken bir grup âlim ise iki rivayeti birbirleriyle uzlaştırmaya çalışmışlardır. Bu son gruba göre; Hilal ibn Ümeyye hanımını bir adamla basmış ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e doğru yola çıkarken Uveymir karşılaşmıştır. Dolayısıyla âyet aynı zamanda ikisi hakkında nazil olmuştur.

Hâfız bu bilgileri sunduktan sonra iki rivayetin arasının bulunması görüşünü Nevevî ve Hatîb'e nispet etmiştir.

İbn Hacer devamla şöyle der: "Âyetin nüzûlünün Hilal'in olayı nedeniyle önce nazil olmuş olma olasılığı vardır. Uveymir, Hilal'in olayı hakkında bir bilgiye sahip olmadan Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in huzuruna vardığında Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine hükmü bildirmiştir. Bundan dolayı Hilal kıssasında (فَتَنَ جَبْرَائِيلَ) "*Sonra Cebrail ('aleyhi's-selâm) nazil oldu*" ifadeleri geçerken Uveymir kıssasında Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine "*Allah Teâlâ senin hakkında bu âyeti indirmiştir*" ifadeleri geçmektedir. Bu, "Allah Teâlâ senin hakkında bu âyeti indirmiştir" ifadelerin anlamı şudur: Bu âyet durumu senin gibi olanlar hakkında nazil olmuştur.

﴿١٠﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ

10- “Allah’ın size lütfu ve merhameti olmasaydı ve Allah, gerçek-ten tevbeleri çok kabul eden, tam hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (haliniz nice olurdu!).”

{ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ } “Allah’ın lütfu olmasaydı (haliniz nice olurdu!)” Allah Teâlâ’dan gelen lütuf olmamış olsaydı.

{ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ } “Size ve merhameti.” Sizden yalancı olanları muhakkak açıkladı.

{ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ } “Ve Allah, gerçekten tevbeleri çok kabul eden.” Tevbe edenin kusurlarını affeden.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı.” Töhmetsiz halde erkek ile kadın arasında mülâaneye hükmetmiştir.

Bu âyet-i kerime bu sorunla karşı karşıya bulunan Asım ibn Adiy el-Ensârî hakkında nazil olmuştur.

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾

11- “(Peygamber’in eşine) zina iftirasında bulunanlar sizin içinizden bir topluluktur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın; aksine bu, sizin için bir iyiliktir. O iftiracılar her birine günahahtan kazandığı vardır. İçlerinden günahın büyüğünü yüklenen için ise büyük bir azap vardır!”

İbn Sabbağ eş-Şâmil adlı eserinde olayı bu şekilde değerlendirmiştir. Ebû Ya’la’nın Enes’ten aktardığı şu hadis de olayın İbn Abbâs rivayetinde geçen Hilal hakkında nazil olduğunu desteklemektedir: İslam’da uygulanan ilk mülaane olayı Şerik ibn Sehma hakkındadır. Hilal O’nun kendi hanımıyla zina ettiğini iddia etmiştir. *Fethü’l-Barî*, c. 9, s. 450.

{ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ } “(Peygamber’in eşine) zina iftirasında bulunanlar.” Yalanı dile getirenler.

{ عُصْبَةٌ } “Bir topluluktur.” Bir topluluktur.

{ مِنْكُمْ } “Sizin içinizden.” Bu âyet Aişe ve Safvan ibn Muattal hakkında ileri geri konuşmaları nedeniyle münafık Abdullah ibn Übeyy ibn Selül, Hassan ibn Sabit el-Ensârî ve Ebûbekir es-Sıddık’ın teyzesinin oğlu Mistah ibn Üsase, Abbad ibn Abdülmuttalib, Hamne bint Cahş el-Esedî hakkında nazil olmuştur.

{ لَا تَحْسَبُوهُ } “Bunu sanmayın.” Yani Aişe ve Safvan’a iftirayı sanmayınız.

{ شَرًّا لَكُمْ } “Kendiniz için bir kötülük.” Ahirette.

{ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ } “Aksine bu, sizin için bir iyiliktir.” Sevap konusunda.

{ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ } “O iftiracıları her birine vardır.” Aişe ve Safvan ibn Muattal’ın konusuna dalıp konuşanlardan.

{ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ } “Günahından kazandığı.” Bu konuya dalıp konuştuğu miktarca.

{ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ } “Günahın büyüğünü yüklenen.” Yayan, bu konuda sözün en büyüğünü söyleyen ki, bu şahıs Abdullah ibn Übeyy’dir.

{ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ } “İçlerinden için ise büyük bir azap vardır.” Dünyada had, ahirette ise cehennem azabı vardır.

لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُبِينٌ ﴿١٢﴾

12- “Bunu (iftirayı) işittiğiniz zaman, mü’min erkek ve kadınların, içlerinden hüsnü zanda bulunarak, ‘Bu, apaçık bir iftiradır.’ demeleri gerekmez miydi?”

{ لَوْلَا } “Gerekmez miydi?” Deseydiler ya.

{ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ } “Bunu (iftirayı) işittiğiniz zaman.” Aişe ve Safvan’a atılan iftira hakkında.

{ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَأَنفُسِهِمْ } “Mü’min erkek ve kadınların, içlerinden zanda bulunarak.” Anneleri hakkında.

{ خَيْرًا } “Hüsnü.” Diyor ki, Ümmü'l-Mü'minin Aişe hakkında annelerinizin hakkındaki zanda bulunsaydınız.

{ وَقَالُوا } “Demeleri.” Deseydiniz ya.

{ هَذَا } “Bu.” İftira.

{ إِنَّكَ مُبِينٌ } “Apaçık bir iftiradır.” Apaçık bir yalandır.

لَوْلَا جَأُؤُ عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾

13- “Yine, (bu iddiayı ortaya atanların) ispat için dört şâhid getirmeleri gerekmez miydi? Madem ki, şâhid getiremediler, öyleyse onlar Allah katında yalancıların ta kendileridir.”

{ لَوْلَا جَأُؤُ عَلَيْهِ } “Yine, (bu iddiayı ortaya atanların) ispat için getirmeleri gerekmez miydi?” Dediklerine şâhid getirseydiler ya.

{ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ } “Dört şâhid.” Adaletli, bu dedikleri konusunda kendilerini tasdik eyleyen.

{ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ } “Mademki şâhid getiremediler.” Dört şâhid.

{ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ } “Öyleyse onlar Allah katında yalancıların ta kendileridir.” Ardından Aişe’ye ve Safvan’a iftira atmayan ancak bu konuya dalanlar hakkında şu âyeti indirdi.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾

14- “Eğer dünyada ve ahirette üstünüzde Allah’ın lütfu ve merhameti olmasaydı, yaydığınızdan (bu iftiradan) dolayı, size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.”

{ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ } “Allah’ın lütfu olmasaydı.” Allah Teâlâ katından.

{ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ } “Üstünüzde. Eğer dünyada ve ahirette merhameti size mutlaka dokunurdu.” Kuşkusuz size isabet ederdi.

{ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ } “Yaydığınızdan (bu iftiradan) dolayı.” Aişe ve Safvan’ın durumu hakkında daldınız.

{ عَذَابٌ عَظِيمٌ } “Büyük bir azap.” Dünya ve ahirette şiddetli bir azap.

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِالسِّتِّكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّئًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

15- “Çünkü siz, hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığınız şeyi dilinize doluyor ve ağızdan ağıza dolaştırıyorsunuz. Allah katında çok büyük bir günah olmasına rağmen, siz onun önemsiz bir şey olduğunu sanıyorsunuz!”

{ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِالسِّتِّكُمْ } “Çünkü siz, dilinize doluyor.” Zira onu birbirinize aktarıyor.

{ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ } “Ve ağızdan ağıza dolaştırıyorsunuz.” Dillerinizle söylüyorsunuz.

{ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ } “Hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığınız şeyi.” Kanıt ve açıklama.

{ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّئًا } “Siz onun sanıyorsunuz!” Yani Aişe ve Safvan iftirasını sanıyorsunuz.

{ هَيِّئًا } “Önemsiz bir şey olduğunu.” Önemsiz bir günah olduğunu.

{ وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ } “Allah katında çok büyük bir günah olmasına rağmen.” Cezalandırma konusunda.

وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾

16- “Siz, onu (o iftirayı) işittiğinizde, ‘Bunu konuşmamız bize yakışmaz, hâşâ bu çok büyük bir iftiradır!’ demeniz gerekmez miydi?”

{ وَلَوْلَا } “Gerekmez miydi?” Deseydiniz ya.

{ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ } “Siz, onu (o iftirayı) işittiğinizde.” Aişe ve Safvan iftirasını.

{ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا } “Bize yakışmaz, demeniz.” Bize caiz değildir.

{ أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا } “Bunu konuşmamız.” Yalanı.

{ سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ } “Hâşâ bu çok büyük bir iftiradır.” Büyük bir yalandır.

يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾

17- “Eğer inanan insanlar iseniz, bir daha bu gibi durumlara düşmemeniz için, Allah size öğüt veriyor.”

{ يَعِظُكُمُ اللَّهُ } “Allah size öğüt veriyor.” Allah Teâlâ sizi korkutuyor ve size yasak kılıyor.

{ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا } “Bir daha bu gibi durumlara düşmemeniz için.” Bu tarz bir şeye dönmemenizi.

{ إِنْ كُنْتُمْ } “Eğer iseniz.” İdiyseniz.

{ مُؤْمِنِينَ } “İnanan insanlar.” Tasdik ediciler iseniz.

وَيُذَكِّرُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾

18- “Ve Allah âyetlerini size açıklıyor. Allah hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ وَبَيِّنَ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ } “Ve Allah âyetlerini size açıklıyor.” Emir ve nehy ile.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } “Allah hakkıyla bilir.” Sözlerinizi.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Size hükmettiği hadde.

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾

19- “Mü'minler arasında edepsizce sözlerin yayılmasını arzu edenler için, hiç kuşkusuz dünyada da ahirette de can yakıcı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.”

{ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ } “Arzu edenler için.” Yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ أَنْ تَشِيعَ } “Yayılmasını.” Açığa çıkmasını.

{ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا } “Mü'minler arasında edepsizce sözlerin.” Aişe ve Safvan konusunda.

{ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Hiç kuşkusuz can yakıcı bir azap vardır.” Dövme.

{ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ } “Dünyada da ahirette de.” Abdullah ibn Übeyy'e özel cehennem azabıyla ceza.

{ وَاللَّهُ يَعْلَمُ } “Allah bilir.” Aişe ve Safvan'ın zina etmediğini.

{ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ } “Siz bilmezsiniz.” Bunu.

﴿٢٠﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَوْفٌ رَحِيمٌ

20- “Eğer üstünüzde Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı ve Allah, gerçekten çok şefkatli ve merhametli olmasaydı (haliniz nice olurdu)?”

{عَلَيْكُمْ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ} “Eğer üstünüzde Allah’ın lütfu olmasaydı (haliniz nice olurdu)?”⁴ Allah Teâlâ’dan.

{وَرَحْمَتُهُ} “Ve rahmeti.” Aîşe ve Safvan’a iftira etmeyene.

{وَأَنَّ اللَّهَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ} “Ve Allah, gerçekten çok şefkatli ve merhametli olmasaydı.” Mü’minlere karşı.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُواتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَّى مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾

21- “Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa, bilsin ki o (şeytan), edepsizlikleri ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah’ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, içinizden hiçbirisi asla temize çıkamazdı. Ama Allah, dileğini temize çıkarır. Çünkü Allah işitir ve bilir.”

Ardından Allah Teâlâ onlara şeytana uymayı yasaklayarak şöyle buyurdu:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} “Ey iman edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{لَا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيْطَانِ} “Şeytanın adımlarına uymayın.” Şeytanın süslemesine ve vesvesesine.

{وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُواتِ الشَّيْطَانِ} “Kim şeytanın adımlarına uyarsa.” Şeytanın süslemesine ve vesvesesine.

{فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ} “Bilsin ki o (şeytan), edepsizlikleri emreder.” Çirkin söz ve davranışı.

⁴ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “aleyküm” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{وَالْمُنْكَرِ} “Ve kötülüğü.” Şeraitte ve sünnette bilinmeyen şeyleri.

{وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ} “Eğer Allah’ın lütfu olmasaydı.” Allah Teâlâ’nın fazlı.

{عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ} “Üstünüzde ve rahmeti.” Koruma ve tevfiğ ile.

{مَا زَكَّى} “Temize çıkamazdı.” Birleyemezdi ve salaha erişemezdi.

{مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي} “İçinizden hiçbirisi asla. Ama Allah, temize çıkarır.” Muvaffak kılar ve ıslah eder.

{مَنْ يَشَاءُ} “Dilediğini.” Buna ehil olan kimseyi.

{وَاللَّهُ سَمِيعٌ} “Çünkü Allah işitir.” Sözlerini.

{عَلِيمٌ} “Ve bilir.” Sizi ve davranışlarınızı.

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ
وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِيُغْفِرُوا وَلِيُضْفَحُوا إِلَّا
تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٣﴾

22- “İçinizden fazilet ve servet sahibi olanlar akrabaya, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere (mallarından) bir şey veremeyeceklerine dair yemin etmesinler. Affetsinler, hoş görüde bulunsunlar! Allah’ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

Ardından Ebûbekir’in “Aişe konusunda söze dalan akrabaya, Mis-tah ve ashabına asla infakta bulunmayacağım” şeklinde yemin etmesinden dolayı Ebûbekir hakkında âyet indirerek şöyle buyurdu:

{وَلَا يَأْتَلِ} “Yemin etmesinler.” Yemin etmesi gerekmez.

{أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ} “İçinizden fazilet sahibi olanlar.” Harcama konusunda.

{ وَالسَّعَةِ } “Ve servet.” Mal ile.

{ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى } “Akrabaya, (mallarından) bir şey vermeyeceklerine dair.” Vermeyeceklerine yani bahşetmeyeceklerine veya akrabaya infak etmeyeceklerine. Bu Ebûbekir’in teyzesinin oğlu Mis-tah idi.

{ وَالْمَسَاكِينَ } “Yoksullara.” Miskin idi.

{ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Ve Allah yolunda hicret edenlere.” Allah Teâlâ’ya taat içinde yaşardı ve muhacir idi.

{ وَلِيُغْفُوا } “Affetsinler.” Terk etsinler.

{ وَلِيُصْفَحُوا } “Hoş görüde bulunsunlar.” Kusurlarını görmezlikten gelsinler.

{ أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ } “Allah’ın sizi bağışlamasını istemez misiniz?” Ey Ebûbekir Allah Teâlâ’nın seni bağışlamasını istemez misin?

{ وَاللَّهُ غَفُورٌ } “Allah çok bağışlayan.” Kusurları görmezlikten gelir.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhametli olandır.” Tevbe eden kimseye.

Bunun üzerine Ebûbekir “Evet, ya Rabbi! Severim” dedi. Bu âyetin ardından akrabasına ikramda bulundu, ona ihsanda bulundu.

إِنَّ الَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

23- “O namuslu, bir şeyden habersiz, mü’min kadınlara zina iftirası atanlar, bu dünyada da ahirette de lânetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir azap vardır.”

Ardından Aişe ve Safvan konusunda söze dalan Abdullah ibn Übeyy ve ashabı hakkında âyet indirerek şöyle buyurdu:

{ إِنَّ الَّذِينَ يَزْمُونَ } “Zina iftirası atanlar.” Zina.

{ الْمُحْصَنَاتِ } “O namuslu.” Hür kadınlara.

{ الْعَافِلَاتِ } “Bir şeyden habersiz.” Zinadan habersiz iffetli.

{ الْمُؤْمِنَاتِ } “Mü’min kadınlara.” Allah Teâlâ’nın tevhidini tasdik eden kadınlara yani Aişe’ye.

{ لُعْنُوا } “Lânetlenmişlerdir.” Azap göreceklere.

{ فِي الدُّنْيَا } “Bu dünyada da.” Celde cezasıyla.

{ وَالْآخِرَةِ } “Ahirette de.” Cehennem azabıyla yani Abdullah ibn Übeyy.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ } “Onlar için büyük bir azap vardır.” Dünyada olandan daha şiddetli. Yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabı için.

﴿ ٢٤ ﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

24- “O gün dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarına şahidlik edecektir.”

{ يَوْمَ } “O gün.” Bu gün kıyâmet günüdür.

{ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ } “Şâhidlik edecektir.” Abdullah ibn Übeyy ve ashabına.

{ أَلْسِنَتُهُمْ } “Dilleri.” Dediklerine.

{ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Elleri ve ayakları, yapmış olduklarına.” Dünyada.

﴿ ٢٥ ﴾ يَوْمَئِذٍ يُوفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ

25- “O gün, Allah onlara, hak ettikleri cezayı tam olarak verecek ve onlar Allah’ın apaçık gerçek olduğunu anlayacaklar!”

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ يُوفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ } “Allah onlara, hak ettikleri cezayı tam olarak verecek.” Allah Teâlâ onlara amellerinin karşılığını adaletle eksiksiz tastamam bir şekilde verecektir.

{ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ } “Ve onlar Allah’ın apaçık gerçek olduğunu anlayacaklar.” Yani Allah Teâlâ’nın dünyada buyurduklarını.

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ

كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

26- “Kötü kadınlar, kötü erkekler içindir, (onların dengidirler); kötü erkekler de kötü kadınlar içindir. İyi kadınlar, iyi erkekler için, iyi erkekler de iyi kadınlar içindir. İşte bu iyiler (iftiracıların) söylediklerinden çok uzaktırlar. Kendileri için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır!”

Yine onlar hakkında şu âyette de inmiştir:

{ الْخَبِيثَاتُ } “Kötü kadınlar.” Söz ve eylemin çirkin olanı.

{ لِلْخَبِيثِينَ } “Kötü erkekler içindir, (onların dengidirler.)” Çirkin erkek ve hanımlara yaraşır. Âyetin “Kötü erkeklere layıktırlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالْخَبِيثُونَ } “Kötü erkekler de.” Kötü erkekler ve hanımlar da.

{ لِلْخَبِيثَاتِ } “Kötü kadınlar içindir.” Çirkin söz ve eylemlere tabi olurlar. Âyetin “Onlara layıktırlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

“Kötü kadınlar.” Kadınlardan kötü olanlar, yani Aişe meselesine dalan Hamne bint Cahş el-Esedî. “Kötü erkekler içindir.” Erkeklerden kötü olanlara, yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabına ve Hassan ibn Sabit’e benzemiştir.

“Kötü erkeklerde”, yani erkeklerden kötü olanlar Abdullah ibn Übeyy ve ashabı. “Kötü kadınlar içindir”, yani kadınlardan kötü olanlara, Aişe konusuna dalan kadınlara benzemiştir.

{ وَالطَّيِّبَاتُ } “İyi kadınlar.” Söz ve eylemin temiz olanı.

{ لِلطَّيِّبِينَ } “İyi erkekler için.” Erkekler ve kadınlara yaraşır. Âyetin “Onlara layıktırlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالطَّيِّبُونَ } “İyi erkekler de.” Erkekler ve kadınlarda.

{ لِلطَّيِّبَاتِ } “İyi kadınlar içindir.” Temiz söz ve eyleme tâbi olurlar. Âyetin “Onlara layıktırlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

Denilmiştir ki, “İyi kadınlar”, yani kadınlardan iyi olanlar -Aişe- “İyi erkekler için”, yani erkeklerden iyi olanlar içindir, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e aittir, benzemiştir.

“İyi erkekler de.” Erkeklerden iyi olanlar, yani Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem). “İyi kadınlar içindir.” Kadınlardan iyi olanlar içindir, yani Aişe’ye benzemiştir.

{ أُولَئِكَ } “İşte bu iyiler.” Aişe ve Safvan.

{ مُبِرُّونَ مِمَّا يَقُولُونَ } “(İftiracıların) söylediklerinden çok uzaktırlar.” Onlara atılan lekeden.

{ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ } “Kendileri için bağışlanma vardır.” Dünyada günahları için.

{ وَرَزَقَ كَرِيمٌ } “Ve güzel bir rızık.” Cennette. Diyor ki: “Bir erkek ve hanım güzel bir şekilde övüldüğünde ve buna ehil olduğunda bunu o ikisi hakkında tasdik eder.” Bunu işiten “O ikisi böyledir” der.

Bir erkek ve hanım kötü bir şekilde övüldüğünde ve buna ehil olduğunda o ikisi hakkında tasdik eder. Bunu işiten “O ikisi böyledir” der.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

27- “Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi fark ettirip, ev halkına selâm vermeden girmeyin! Bu sizin için daha hayırlıdır. Herhalde bunu düşünüp anlarsınız!”

Daha sonra mü'minleri birbirlerinin evine izinsiz girmekten engelleyerek şöyle buyurdu:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} *"Ey iman edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ} *"Kendi evlerinizden başka evlere, girmeyin."* Sizin olmayan evlere girmeniz.

{حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا} *"Geldiğinizi fark ettirip, ev halkına selâm vermeden."* Daha sonra geldiğini hissettirip de "Gireyim mi?" desin. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ذَلِكُمْ} *"Bu."* Selam veriş ve izin isteyiş.

{خَيْرٌ لَّكُمْ} *"Sizin için daha hayırlıdır."* Ve daha doğrudur.

{لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ} *"Herhalde bunu düşünüp anlarsınız."* Öğüt alasınız diye. Bundan dolayı izinsiz olarak birbirinizin evine girmeyiniz.

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ازْجِعُوا فَازْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- "Eğer orada kimse bulamazsanız, girmenize izin verilinceye oraya girmeyin. Size, 'Geri dönün!' denilirse, hemen dönün. (Çünkü) bu, sizin için daha temizdir. Allah, yapmakta olduklarınızı bilir."

{فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا} *"Eğer orada bulamazsanız."* Evlerde.

{أَحَدًا} *"Kimse."* Size izin verecek birisini.

{فَلَا تَدْخُلُوهَا} *"Oraya girmeyin."* İzinsiz bir şekilde.

{حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ} *"Girmenize izin verilinceye."* Girmeye.

{وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ازْجِعُوا} *"Size, 'Geri dönün!' denilirse."* Şayet sizi geri çevirirlerse (reddederlerse).

{فَازْجِعُوا} *"Hemen dönün."* İnsanların kapılarının önünde durmayınız.

{هُوَ} “(Çünkü) bu.” Dönüş.

{أَزْكَى لَكُمْ} “Sizin için daha temizdir.” Sizin açınızdan insanların kapılarının önünde durmaktan daha faydalıdır.

{وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ} “Allah, yapmakta olduklarınızı.” İzin istemeyi ve başka davranışları.

{عَلِيمٌ} “Bilir.”

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

29- “İçinde oturulmayan, ancak yararlanma hakkınız bulunan evlere girmenizde size bir günah yoktur. Allah sizin açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de bilir.”

Allah Teâlâ mü'minlere kendi evleri olmayan bir takım evlere ki, bu evler yol üzerindeki hanlardır, kervansaraylardır, izinsiz girilmesine ruhsat vererek şöyle buyurdular:

{لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ} “Size bir günah yoktur.” Sıkıntı.

{أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ} “İçinde oturulmayan, evlere girmenizde.” Haneler ve benzeri evler gibi belirli bir oturanı olmayan.

{فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ} “Ancak yararlanma hakkınız bulunan.” Sizin için yaz ve kış mevsimlerinde sıcaktan, soğuktan korunma konusunda faydalanma bulunmaktadır.

{وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ} “Allah sizin açığa vurduklarınızı da bilir.” İzin istemeyi ve selam veriş.

{وَمَا تَكْتُمُونَ} “Gizlediklerinizi de.” Cevabı ve izni.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ
أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

30- “Mü’min erkeklere söyle; gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu, kendileri için daha temizdir. Allah onların yapmakta olduklarından haberdardır.”

Allah Teâlâ ardından onlara gözlerini ve iffetlerini korumayı emrederek şöyle buyurdu:

{ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ } “Mü’min erkeklere söyle.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ يَعْصُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ } “Gözlerini sakınsınlar.” Gözlerini haramdan ve kelimada sıladan.

{ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ } “Ve ırzlarını korusunlar.” Haramdan.

{ ذَلِكَ } “Bu.” Gözün ve iffetin korunması.

{ أَزْكَى } “Daha temizdir.” Daha yararlıdır.

{ لَهُمْ } “Kendileri için.” Ve kendileri için daha hayırlıdır.

{ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ } “Allah onların yapmakta olduklarından haberdardır.” Hayr ve şerrden.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْصِينَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٠﴾

31- "Mü'min kadınlara da söyle; gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Kendiliğinden görüneni dışında süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini, kocaları veya babaları veya kocalarının babaları veya kendi oğulları veya kocalarının oğulları veya erkek kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya kendi kadınları veya sahip oldukları köleleri veya cinsel arzu taşımayan tâbi erkeklerden yahut henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey iman edenler! Hepiniz topluca Allah'a tevbe edin ki, kurtuluşa eresiniz!"

{ وَقُلْ } "Söyle." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ } "Mü'min kadınlara da sakınsınlar." Engellesinler.

{ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ } "Gözlerini." Haramdan, erkekleri görmeye çalışmaktan ve konuşma konusunda da erkeklerle bağ kurmaktan.

{ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ } "Ve ırzlarını korusunlar." Haramdan.

{ وَلَا يُبْدِينَ } "Göstermesinler." Ortaya sermesinler.

{ زِينَتَهُنَّ } "Süslerini." Kolçak gerdanlık.

{ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا } "Kendiliğinden görüneni dışında." Elbiseleri.

{ وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ } "Başörtülerini salsınlar." Başörtüsünü salıversinler.

{ عَلَى جُيُوبِهِنَّ } "Yakalarının üzerine." Göğüslerine, göğsün yukarı kısmına ve bunu sıkıca bağlasınlar. Ardından Allah Teâlâ süsleri de zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ } "Süslerini, göstermesinler." Kolçak gerdanlık ve bunun dışındaki süslerini.

{ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ } "Kocalarından başkalarına." Eşlerine.

{ أَوْ آبَائِهِنَّ } "Veya babaları." Nesep veya süt yönünden babalarına.

{ أَوْ آبَاءُ بُعُولَتِهِنَّ } “Veya kocalarının babaları.” Eşlerinin babalarına.

{ أَوْ أَبْنَاءُهَا } “Veya kendi oğulları.” Nesep veya süt yönünden oğullarına.

{ أَوْ أَبْنَاءُ بُعُولَتِهِنَّ } “Veya kocalarının oğulları.” Eşlerinin başka kadınlardan olan oğullarına.

{ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ } “Veya erkek kardeşleri.” Nesep veya süt yönünden.

{ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ } “Veya erkek kardeşlerinin oğulları.” Nesep veya süt yönünden.

{ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ } “Veya kız kardeşlerinin oğulları.” Nesep veya süt yönünden oğullarına.

{ أَوْ نِسَائِهِنَّ } “Veya kendi kadınları.” Kendi dinleri olan Müslüman hanımlara. Zira bir Müslüman kadını Yahudi, Hıristiyan veya Mecûsî bir kadının bedenini açık olarak görmesi helal değildir.

{ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ } “Veya sahip oldukları köleleri.” Köle için değil de cariye için caizdir.

{ أَوْ التَّابِعِينَ } “Veya tâbi erkeklerden.” Eşlerine.

{ غَيْرِ أُولِي الْأَرْزَةِ } “Cinsel arzu taşımayan.” Şehvet sahibi olmayan.

{ مِنَ الرِّجَالِ } “Erkeklerden.” Ve hanımlardan. Hayaları çıkartılmış son derece yaşlı.

{ أَوْ الطِّفْلِ } “Yahut erkek çocuklardan.” Yani küçük çocuk.

{ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ } “Henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan.” Küçüklüklerinden dolayı hanımlarla cinsel ilişki kudreti bulunmayan, hanımların da kendileriyle cinsel münasebet kurma kudreti olmayan küçük erkek çocuklar. Erkeklerin ve kadınların avretlerinden hiçbir şeyi bilmeyen çocukların hanımların süslerini şüphelenmeksizin görmelerinde bir sakınca bulunmamaktadır.

{ وَلَا يُضْرَبْنَ بِأَرْجُلَيْهِنَّ } “Ayaklarını yere vurmasınlar.” Bir ayağını diğere vurmasın. Halhalı halhala vurarak çalması.

{ لِيَعْلَمَ } “Bilinsin diye.” Bilinsin ve zâhir olsun diye.

{ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ } “Gizledikleri süsleri.” Örttükleri süslerini. Yani yabancı bir kişinin yanında halhallerini.

{ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا } “Hepiniz topluca Allah’a tevbe edin ki.” Küçük büyük bütün günahlardan.

{ أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } “Ey iman edenler! kurtuluşa eresiniz.” Böylece hışım ve azaptan kurtulasınız diye.⁵

⁵ a) Ebû Dâvûd, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: (وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَصْوَاجِهِنَّ...) “Mü’min kadınlara da söyle: Gözlerini sakınsınlar...” (24/en-Nûr/31) âyet-i kerimesi nesh edilmiş ve bundan (وَالْفَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَزُجُونَنَّهُنَّ...) “Evlenme isteği kalmamış oturan (yaşlı) kadınların...” (24/en-Nûr/60) istisna edilmiştir.

Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Libas, (وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَصْوَاجِهِنَّ...) “Mü’min kadınlara da söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar...” âyeti bâbı, 4111 nolu hadis.

Bu haberin senedinde önceki hadislerde hakkında bilgi verdiğimiz Ali ibn Hüseyin İbn Vâkîd el-Mervezî bulunmaktadır ki, bu şahıs vehimlileri bulunan, bazı hadislerde yanlışları olan bir ravidir. Ancak bu rivayet onun yanlışlığı haberler zümresinden değildir. Bu nedenle hadis hasen hadis kategorisindedir.

b) Nesh sözcüğü ilk dönemlerde tahsisi de kapsayacak bir şekilde geniş bir kullanım alanı bulunmaktaydı. Rivayette geçen neshten kasıt sonraki dönemlerde terimsel anlamı daralmaya giden hükmün kaldırılması anlamındaki nesh değildir. İbn Abbâs nesh ile tahsisi kastetmektedir. Yani İbn Abbâs’a göre; Allah Teâlâ kadınlardan evlenme ümidi kalmayan yaşlı bayanların, kadınların geneline yönelik hükümden istisna edildiğini söylemektedir.

c) Evlenme ümidi olmayan yaşlı hanımların istisna edildiği konu (وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ) “Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar” hükmüdür. Yani boğaza kadar hanımın başını örten baş örtüsüdür. Bu baş örtüyü takmamalarında söz konusu hanımlar için bir sıkıntı bulunmamaktadır. Bunlar yaşlılıklarından dolayı kendilerini görenlerin fitneye düşmeyeceği yaşlı hanımlardır. Evlilik konusunda kendilerine rağbet edilmez. Ziynetlerini erkeklere açıp gösterme gibi bir amacı gütmeyeceği müddetçe baş örtülerini takmamalarında bir sakınca bulunmamaktadır.

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾

32- “Bir de sizden olan bekârları, köle ve câriyelerinizden durumları evlenmeye uygun olanları evlendirin! Eğer bunlar yoksul iseler, Allân lütfundan onlara zenginlik verir. Allah lütfu çok geniş olan, (her şeyi) bilendir.”

Daha sonra Allah Teâlâ mü'minlere evlenmemiş ve eşleri olmayan erkek ve kız çocuklarını, kardeşlerini ve kız kardeşlerini evlendirmeye özendirerek şöyle buyurdu:

{ وَأَنْكِحُوا } “Bir de evlendirin.” Evlendiriniz.

d) (وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا) “Dışarıda kendiliğinden görünen kısmı hariç süslerini göstermesinler” buyruğundan murad elbiselerdir. İbn Abbâs bu görüştedir. İbn Cerir Ebû'l-Ahvas kanalıyla İbn Mesud'dan rivayetine göre; o (وَلَا يُبْدِينَ) “Dışarıda kendiliğinden görünen kısmı hariç süslerini göstermesinler” buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Elbisedir.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 117.

Bu haberin isnadı İbn Müsenna, Muhammed ibn Cafer, Şûbe, Ebû İshak, Ebû Ahvas ve İbn Mesud'dan oluşmaktadır. İbn Müsenna, Şûbe, Ebû İshak es-Sübe'î'nin tercüme-i hallerini sunmuştuk.

Muhammed ibn Cafer el-Medenî. Gandar lakabıyla şöhret bulmuştur. Sahihü'l-Kitap olmasına rağmen kendisinde gaflet bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 151, 108 nolu madde.

Ebû'l-Ahvas, Avf ibn Malik ibn Nadle el-Cüşemî. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 90, 796 nolu madde.

Bu haberin isnadı, muttasıldır. Zira ravilerin her biri haberi bir öncekinden dinlemiştir. *Tehzibü't-Tehzib*, c. 9, s. 425, 696 nolu madde; c. 9, s. 96, 129 nolu madde; c. 4, s. 338, 580 nolu madde; c. 8, s. 169, 305 nolu madde.

Muhammed ibn Cafer dışındakiler sika olduğundan söz konusu ravide de ara ara gaflet gerçekleştiklerinden dolayı bu haber sahih bir haberdır.

e) (مَا ظَهَرَ مِنْهَا) “Kendiliğinden görünen” ifadesinden muradın sürme, kına ve yüzük olduğunu söylenmiştir. Nitekim İbn Cerir, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan (وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا) “Kendiliğinden görüneni dışında süslerini göstermesinler.” buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Açık olan ziynet; yüz, avucun kınası ve yüzüktür. İşte bunlar insanlardan onun yanına varan olduğunda evinde açığa çıkan ziynetlerdir.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 118.

{الْأَيَامَى مِنْكُمْ} “Sizden olan bekârları.” Kızlarınızı, kız kardeşlerinizi. Âyetin evli olmayan oğullarınızı ve kardeşlerinizi evlendirin anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ} “Köle durumları evlenmeye uygun olanları.” Kölelerinizden sâlih olanları evlendirin.

{وَأَمَّاكُمْ إِنْ يَكُونُوا} “Ve câriyelerinizden. Eğer bunlar iseler.” Yani hür iseler.

{فُقَرَاءَ يُعْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ} “Yoksul. Allan lütfundan onlara zenginlik verir.” Rızkindan.

{وَاللَّهُ وَاسِعٌ} “Allah lütfu çok geniş olan.” Hürün ve kölenin.

{عَلَيْكُمْ} “(Her şeyi) bilendir.” Rızıklarını.

وَلَيْسْتَغْفِرَ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَالَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ
فِيهِمْ خَيْرًا وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ
عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْتُمْ تَحْصُنَا لِنَبْتَلَكُمْ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ
يُكْرِهْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِمْ غَفُورٌ رَحِيمٌ

33- “Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah lütfundan kendilerine zenginlik verinceye kadar iffetlerini korusunlar. Sahip olduğunuz köle ve câriyelerinizden, sizinle mükâtebe (özgür olma) antlaşması yapmak isteyen olur ve siz de bunda bir iyilik görürseniz, hemen antlaşma yapın! Allah’ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin! Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, iffetli kalmak isteyen câriyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları buna zorlarsa, hiç şüphesiz Allah, bu zorlanmalarından sonra da (onlar için) çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{وَلَيْسْتَغْفِرَ} “İffetlerini korusunlar.” Zinadan sakınarak.

{الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا} “Evlenme imkânı bulamayanlar.” Evlenmek için gücü/genişliği olmayan.

{ حَتَّى يُعْطِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ } “Allah lütfundan kendilerine zenginlik verinceye kadar.” Kendi rızkından. Bu âyet-i kerime, Huvaytub b. Abdu'l-Uzza'ya ait bir köle hakkında nazil olmuştur. Bu efendisinden mükâtebe talebinde bulunmuş, efendisi de bu talebi kabul etmemişti.

{ وَالَّذِينَ يَبْتِغُونَ الْكِتَابَ } “Sizinle mükâtebe (özgür olma) antlaşması yapmak isteyen olur.” Sizinle mükâtebe antlaşması talep eden.

{ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ } “Sahip olduğunuz köle ve câriyelerinizden.” Yani kölelerinizden.

{ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا } “Ve siz de bunda bir iyilik görürseniz, hemen antlaşma yapın.” Yarar ve vefa buluyorsanız.

{ وَأَتَوْهُمْ } “Siz de onlara verin.” Onlara bahşediniz yani insanlarmın cümlesine.

{ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ } “Allah'ın size vermiş olduğu malından.” Allah Teâlâ'nın size bahşettiği maldan. Ta ki, onlar da mükâtebe borçlarını ödeyebilsinler.

Denilmiştir ki: Mevla, mükâteb kölesinden alacağının üçte birisini bağışlamaya özendirilmiştir.

Ayrıca bu âyet-i kerime Abdullah ibn Übeyy ve ashabı hakkında nazil olmuştur. Onların cariyeleri vardı. Onlar bu cariyelerini zina etmeye zorlar ve hem ücretlerini almak, hem de çocuklarının kazancına sahip olmayı arzularlardı. Allah Teâlâ da bu davranışı kendilerine yasaklayıp haram kılmak için şöyle buyurdu:

{ وَلَا تُكْرِهُوا } “Zorlamayın.” Zorlamayınız.

{ فَتَيَاتِكُمْ } “Câriyelerinizi.” Cariyelerinizi.

{ عَلَى الْبَغَاءِ } “Fuhşa.” Zinaya ve fisk u fücura.

{ إِنْ أَرَدْتَ } “İsteyen.” Onların istemelerinin ardından.

{ تَحْصُنَا } “İffetli kalmak.” Zinadan sakınarak iffetli davranmak isterlerse.

{ لِسَبْعُوا } “Elde edeceksiniz diye.” Bununla elde etmek istemeniz.

{ عَرَضَ الْحَيَوةَ الدُّنْيَا } “Dünya hayatının geçici menfaatlerini.” Onların kazançlarını ve çocuklarını.

{ وَمَنْ يُكْرِهَهُنَّ } “Kim onları buna zorlarsa.” Onları zorlarsa yani cariyeleri zinaya zorlarsa.

{ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ } “Hiç şüphesiz Allah, bu zorlanmalarından sonra da.” Ve onların tevbelerinden sonra.

{ غَفُورٌ } “(Onlar için) çok bağışlayan.” Sorgulamaya çekmekten vazgeçici.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Ölümden sonra.⁶

⁶ a) Abdürrezzak es-San’ânî ibn Cüreyç’den rivayet ettiğine göre, İbn Cüreyç âyette geçen hayır sözcüğü hakkında Ata ve Amr ibn Dinar’ın tefsirini zikrettikten sonra şöyle der: İbn Abbâs’tan bana ulaştığına göre, o (إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا) “Siz de bunda bir iyilik görürseniz” ayetinde geçen hayrın mal anlamına geldiğini söylemiştir. *Musannef*, Kitâbü'l-Mükateb, 1. Bâb, c. 8, s. 368, 15570 nolu hadis.

Bu haberin senedinden inkıta/kopukluk bulunmaktadır. Zira İbn Cüreyç her ne kadar sika da olsa bu rivayette ravi İbn Abbâs’tan kendisine rivayet eden raviyi belirtmiştir. Bu bağlamda haber inkıttadan/kopukluktan dolayı zayıftır. İbn Cerir de bu haberi Avfi kanalıyla tahric etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 128.

b) İbn Abbâs âyette geçen hayrı zanaat elde etme kudreti ve kazanabilme kudreti olarak tefsir etmiştir. İbn Cerir, (فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا) “Eğer onlarda bir hayır görürseniz hemen anlaşma yapınız” buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o şöyle diyordu: “Eğer onlarda bir çözüm görürseniz (yani bir sanat ve kazanç elde edebileceklerse) bunu yapın, değilse onları insanlar üzerine yük olmaya bırakmayın.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 127.

Görüldüğü gibi İbn Abbâs bu yorumunda kölenin ezilmemesini ve insanlık onurunun korunmasını temel almıştır. Zira köle mal kazanacak bir güce sahip olmaz da mükateb akdini yapacak olursa diğer insanlara yük olması nedeniyle daha çok değer kaybına neden olacaktır.

Nitekim bu yorum âyetin anlamına ve ruhuna da daha uygun düşmektedir.

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ
وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

34- “Andolsun, (bu Kur’an’da) size açıklayıcı âyetler, sizden önce gelip geçenlerden bir örnek ve korunanlar için bir öğüt indirdik.”

{ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ } “Andolsun, (bu Kur’an’da) size açıklayıcı âyetler, indirdik.” Diyor ki, Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Peygamberinize apaçık âyetlerle, helal ve haramla, emir ve zina ve ahlaksızca davranışlardan yasaklamakla.

{ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ } “Sizden önce gelip geçenlerden bir örnek.” Sizden önce geçmiş olan mü’minlerin ve kâfirlerin nitelikleri.

{ وَمَوْعِظَةً } “Bir öğüt.” Yasaklama.

{ لِّلْمُتَّقِينَ } “Ve korunanlar için.” Zinadan ve ahlaksızca davranışlardan.

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكُوهٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ
الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ
شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ
لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ وَيَضْرِبُ
اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣٥﴾

c) İbn Abbâs’tan rivayet edilen görüşü Taberî de seçkin görüş olarak kabul etmektedir. Taberî tefsirinde görüşleri sıraladıktan sonra bu görüşü kabul ettiğini belirtir ve gerekçelerini de sıralar. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 18, s. 129.

d) Tahavî ise şu yorumda bulunmaktadır: “Bundan kastın mal olduğunu söyleyenlerin görüşü bize göre sahih değildir. Çünkü kölenin kendisi efendisinin malıdır. Onun ayrıca bir malı nasıl olabilir? Bize göre buyruğun anlamı şudur: Sizler onların din(dar) ve doğru kimseler olduklarını bilerseniz, ayrıca onların size karşı kendileri üzerindeki kitabet bedelini eksiksiz ödemek ve davranışlarında doğru olmakla yükümlü olduklarını ve bunun kendileri için bir ibadet olduğunu bilerek size karşı böylece davranacaklarını bilmeniz halinde onlarla yazışınız.” *Tefsirü’l-Kurtubî*, c. 12, s. 245.

35- “Allah, göklerin ve yerin nurudur. O’nun nurunun misali, içinde lamba bulunan bir kandile benzer. O lamba bir billur içindedir; o billur da sanki (onun) inciye benzeyen bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da ait olmayan mübarek bir zeytin ağacı(nın yağı)ndan tutuşturulur. Öyle ki, onun yağı ateş değmese bile, neredeyse ışık verir! (Bu ışık) nur üstüne nurdur. Allah dilediği kimseye nuruyla hidayet verir. Allah işte insanlara böyle örnekler verir. Allah her şeyi bilir.”

Ardından Allah Teâlâ mü’minlere kendi kerametini ve lütfunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** } “Allah, göklerin ve yerin nurudur.” Gökler ve yer ehlini hidayete erdiricisidir.

Allah Teâlâ katından gelen hidayet iki yönlüdür: Tibyan ve tariftir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ gökleri yıldızlarla, yeri de bitki ve sularla süsleyendir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ gök ehlinin kalplerini ve yer ehlinin de mü’minlerin kalplerini nurlandırır.

{ **مِثْلُ نُورِهِ** } “Onun nurunun misali.” Mü’minlerin nurunun misali. Âyetin “Allah Teâlâ’nın mü’minin kalbindeki nuru” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ **كَمِشْكُوهٍ** } “Bir kandile benzer.” Küçük oyuk gibidir.

{ **فِيهَا مِصْبَاحٌ** } “İçinde lamba bulunan.” Âyette takdim tehir bulunmaktadır. Diyor ki, “Bir kandile benzer”, lamba gibidir. Lamba da siracdır.

{ **الْمِصْبَاحُ** } “O lamba.” Sirac.

{ **فِي زُجَاجَةٍ** } “Bir billur içindedir.” Cevherden bir kandilin içindedir.

{الْزَّجَاجَةُ} “O billur da.” Mişkattaki kandil ki, bu Habeş diline göre, nüfuz edilemeyen duvardaki küçük bir oyuktur.

{كَانَهَا} “Sanki (onun) gibidir ki.” Yani billur.

{كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ} “İnciye benzeyen bir yıldız.” Beş tane yıldızdan aydınlatıcı bir yıldızdır. Bunlar Utarid/Merkür, Müşteri/Jüpiter, Zühre/Venüs, Behram/Merih ve Zuhal/Satürn’dür. Bu yıldızların her birisi inci gibidir.

{يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ} “Ağacı(nın yağını)dan tutuşturulur.” Kandilin yağı ağacın yağından alınır.

{مُبَارَكَةٌ زَيْتُونَةٍ} “Mübarek bir zeytin.” Ki, bu ağaç zeytin ağacıdır.

{لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ} “Doğuya da batıya da ait olmayan.” O Sahrada yüksekçe bir yerde bulunan bir ağaçtır. Ona ne doğunun gölgesi ne de batının gölgesi isabet eder.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: O öyle bir yerdedir ki, güneş ne doğduğu esnada ne de battığı esnada ona isabet eder.

{يَكَادُ زَيْتُهَا} “Öyle ki onun yağı neredeyse.” Ağacın yağı.

{يُضِيءُ} “Işık verir.” Kabuğunun arkasından.

{نَارٌ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ} “Ateş değmese bile.”⁷ Ona dokunmazsa dahi.

{نُورٌ عَلَى نُورٍ} “(Bu ışık) nur üstüne nurdur.” İşte bu nur üzerine nurdur. Lamba nurdur, kandil nurdur, zeytin yağı nurdur.

{يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ} “Allah nuruyla hidayet verir.” Allah Teâlâ bu nurunu yani marifeti ikram eder. Âyetin “Allah Teâlâ diniyle ikram eder” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{مَنْ يَشَاءُ} “Dilediği kimseye.” Bu ikrama ehil olan kimseye.

⁷ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “nârün” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

“Onun nuru” ifadesinden “Mübarek bir ağacı(nın yağını) dan tutuşturulur.” olan bölümüne kadar şöyle tefsir edilmiştir: Hazret-i Muhammed’in babalarının sulbündeki nuru bu vasıf üzeredir.

Diyor ki, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in nuru Hanif Müslüman olan İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’da idi. “Zeytin”, Hanif dini. “Doğuya da batıya da ait olmayan”, Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) Yahudiliğe veya Hıristiyanlığa ait değildir. “Öyle ki, onun yağı ateş değmese bile, neredeyse ışık verir!” Diyor ki, Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın amelleri neredeyse babalarının sulbünde bu nitelik üzere idi.

Şu buyruğa kadar: “Mübarek bir ağacı(nın yağını)dan tutuşturulur.” Diyor ki, sanki Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in nurudur. “Ateş değmese dahi”, görülür. Eğer Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) peygamber olmasa idi o yine de muhakkak bu nura sahip olurdu.

Şöyle de denilmiştir: “Ateş değmese dahi”, yani Allah Teâlâ Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a ikram etmemiş olsaydı o bu nura sahip olmazdı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ mü’min kuluna bu nurla ikram da bulunmasaydı mü’min kul bu nura sahip olamazdı.

{ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ } “Allah işte insanlara böyle örnekler verir.” İşte bu şekilde Allah Teâlâ insanlara marifet niteliğini açıklamaktadır.

{ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ } “Allah her şeyi.” Kullarına olan kerametini.

{ عَلِيمٌ } “Bilir.”

Bu, Allah Teâlâ’nın insanlar marifete şükretsınler diye marifet için, marifetin faydasını ve övgüsünü açıklamak için verdiği örnektir. Nasıl ki ‘sırac’ kendisiyle hidayete ulaşılan bir nurdur, marifet de kendisiyle hidayete ulaşılan bir nurdur.

Aynı şekilde kandil de kendisinden faydalanılan bir nurdur. Marifet de bu şekildedir. Kendisiyle hidayete ulaşılır.

İnciye benzeyen yıldızlar da denizin ve karanın karanlıklarında bu şekildedir. Marifet de bu şekildedir. Küfrün ve şirkin karanlıklarında kendisiyle hidayete ulaşılır.

Mübarek zeytin ağacının kandil yağı da bu şekildedir. Allah Teâlâ'dan kuluna gelen marifet de bu şekildedir.

Doğuya batıya ait olmayan zeytin ağacı da bu şekildedir. Mü'minin Yahudi ve Hristiyan olmayan Hanif dini de bu şekildedir. Ağacın yağı ateş dokunmasa dahi aydınlatıcıdır. Şeriatlar da bu şekildedir. Mü'minlerin imanı övülmüştür. İmanın yanında diğer faziletleri bulunmasa dahi övülmüştür.

Sirac, kandil ve mişkat de nur üzerine nurdur. Marifet de bu şekilde nurdur. Mü'minin kalbi de nurdur. Göğsü nur, giriş yeri nur, çıkış yeri nur. Nûr üzerine nurdur. Allah Teâlâ nurunu dilediği kimseye hidayet eder. Allah Teâlâ bu nurlarla ehil olan kimseye ikramda bulunur. İşte Allah Teâlâ marifeti böyle nitelendirdi.

فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَيُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿٣٦﴾

36- “(Bu kandil) Allah’ın yükseltilmesine ve içinde kendi adının anılmasına izin verdiği evlerdedir. Onların içinde sabah akşam O’nu tesbih eder(ler).”

{ فِي بُيُوتٍ } “(Bu kandil) evlerdedir.” Diyor ki, bu kandiller bazı evlerde asılıdır. Kandillerin evler olduğu da söylenmiştir.

{ أُذِنَ لِلَّهِ } “Allah’ın izin verdiği.” Allah Teâlâ’nın emrettiği.

{ أَنْ تَرْفَعَ } “Yükseltilmesine.” Bina edilmesi ki, bunlar mescidlerdir.

{ وَيُذَكَّرَ فِيهَا } “Ve içinde anılmasına.” Mescidlerde.

{ اسْمُهُ } “Kendi adının.” Tevhidi.

{ يُسَبِّحُ لَهُ } “O’nu tesbih eder(ler)” Allah Teâlâ için namaz kılarlar.

{ فِيهَا } “Onların içinde.” Mescidlerde.

{ بِالْعُدُوِّ } “Sabah.” Sabahleyin sabah namazını.

{ وَالْأَصَالِ } “Akşam.” Aşiyye vaktinde ise öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını.

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ
الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾

37- “Birtakım insanlar ki, ne ticaret ne de alış veriş onları Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetle döneceği günden korkarlar.”

{ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ } “Birtakım insanlar ki, onları alıkoymaz.” Onları meşgul edip engellemez.

{ تِجَارَةٌ } “Ne ticaret.” Dışarıdan mal getirip götüreren ticaret türünde.

{ وَلَا بَيْعٌ } “Ne de alış veriş.” Alış-veriş peşinen.

{ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ } “Allah’ı anmaktan.” Allah Teâlâ’ya taatten. Bunun beş vakit namaz olduğu da söylenmiştir.

{ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ } “Namaz kılmaktan.” Beş vakit namazı abdesti, rükûu, secdeleri ve namazda diğer vacip olan şeylerle.

{ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ } “Ve zekât vermekten.” Yani mallarının zekatını eda etmekle.

{ يَخَافُونَ يَوْمًا } “Onlar, günden korkarlar.” Günün azabından ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ } “Kalplerin ve gözlerin dehşetle döneceği.” Halden hale dönüşeceği. Bazen tanıyacaklar bazen de tanımayacaklar.

لَيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

38- “Çünkü Allah (o günde), onlara işledikleri amellerin en güzeliyle mükâfatını verecek ve lütfundan onlara fazlasını da ihsan edecektir. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.”

{ لَيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا } “Çünkü Allah (o günde), onlara işledikleri amellerin en güzeliyle mükâfatını verecek.” Dünyada işledikleri amellere ihsan etmekle.

{ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ } “Lütfundan onlara fazlasını da ihsan edecektir.” Kerametinden bire dokuz verir.

{ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ } “Ve Allah dilediğine hesapsız rızık verir.” Sınırsız, hadsiz ve minnetsiz.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهُ عِنْدَهُ فَوْقِيَهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾

39- “İnkâr edenlere gelince; onların işleri, ıssız bir çöldeki seraba benzer, susayan onu su sanır; ama oraya varınca hiçbir şey olmadığını anlar ve yanında Allah’ı bulur. (Allah ise) onun hesabını görür. Allah hesabı çabuk görendir.”

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenlere gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenlere.

{ أَعْمَالُهُمْ } “Onların işleri.” Onların amellerinin ahiretteki misali.

{ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ } “İssız bir çöldeki seraba benzer.” Dünyadaki bir yer parçasında.

{ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً } “Susayan onu su sanır.” Susamış olan kimse uzaktan su sanır.

{ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا } “Ama oraya varınca hiçbir şey olmadığını anlar.” İncekten. Kâfir de bu şekildedir. Kâfir kıyâmet gününde amelinden hiçbir şey bulamaz.

{ وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ } “Ve yanında Allah’ı bulur.” Allah Teâlâ’nın katında günahlarının cezasını bulur. Âyetin “Allah Teâlâ’yı kendisine azap etmeye hazır bir halde görür” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَوَقَّيْهُ حِسَابَهُ } “(Allah ise) onun hesabını görüverir.” Allah Teâlâ onun azabını karşılıksız verir.

{ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ } “Allah hesabı çabuk görendir.” Cezası şiddetli olandır. Âyetin “Hesaba çektiğinde hesaba çekişi süratlidir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرِ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ
سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكْذُ بِرَبِّهَا
وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾

40- “Ya da (onların işleri) derin bir denizdeki karanlıklara benzer ki, onu üstünden bir dalga bürür, dalganın üstünde de bir bulut. Birbiri üstüne yığılmış karanlıklar! Öyle ki içinde bulunan kimse, elini çıkarsa neredeyse onu bile göremez! Allah bir kimseye nur vermemişse, artık onun nuru olmaz.”

{ أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرِ لُجِّيٍّ } “Ya da (onların işleri) derin bir denizdeki karanlıklara benzer ki.” Diyor ki, kâfirin kalbindeki inkârcılığın/ nankörlüğün misali derinliğin kapsadığı büyük bir okyanustaki karanlık gibidir.

{ يَغْشَاهُ } “Onu bürür.” Onun üstüne çıkar.

{ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ } “Üstünden bir dalga.” Başka bir dalga.

{ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ } “Dalganın Üstünde de.” İkinci dalganın üstünden de.⁸

⁸ “Mevcün” sözcüğü tefsir metninde bir önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için sonraki bölüme ekledik.

{ سَحَابٌ } “Bir bulut.” Kâfirin kalbi bu şekildedir. Kalbindeki nan-körlüğün misali denizin karanlığı gibidir. Onun kalbinin misali büyük bir deniz gibidir. Göğsünün misali korkunç bir dalga gibidir. Amellerinin misali kendisinden faydalanılmayan bulut gibidir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir ve onlar için (dünya ve ahirette) büyük bir azap vardır.” İşte bu şu ilahî buyruktur.

{ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكْذِبْ بِهَا } “Birbiri üstüne yığılmış karanlıklar! Öyle ki içinde bulunan kimse, elini çıkarsa neredeyse onu bile göremez,” Şiddetli karanlıktan dolayı kâfir de aynen bu şekildedir. Kalbindeki karanlığın şiddetinden dolayı hakkı ve hidayeti göremez.

{ وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا } “Allah bir kimseye nur vermemişse,” Dünyada marifet.

{ فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ } “Artık onun nuru olmaz.” Ahirette marifeti olmaz. Âyetin “Allah Teâlâ dünyada kimse imanla ikramda bulunmamışsa ahirette imandan ona ait bir şey yoktur.” anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَافَّاتٍ كُلُّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾

41- “Görmez misin ki, göklerde ve yerde bulunanlarla dizi dizi kanat çırpıp uçan kuşlar Allah’ı tesbih ediyor? Onlardan her biri kendi duasını ve tesbihini bilmiştir. Allah da onların yapmakta olduklarını çok iyi bilir.”

{ أَلَمْ تَرَ } “Görmez misin ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana Kur’an’da haber verilmedi mi?

{ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ } “Allah’ı tesbih ediyor.” Allah Teâlâ için namaz kılyor.

{ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde bulunanlarla.” Melekler.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Mü’minler.

{ وَالطَّيْرِ } “Kanat çırpıp uçan kuşlar.” Ve kuşlar tesbih ediyor.

{ صَافَاتٍ } “Dizi dizi.” Kanatları açık olan.

{ كُلٌّ } “Onlardan her biri.” Onlardan her birisi.

{ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ } “Kendi duasını bilmiştir.” Kime namaz kılacağını.

{ وَتَسْبِيحَهُ } “Ve tesbihini.” Kime tesbih ettiğini.

Âyetin “Allah Teâlâ namaz kılanın namazını (dua edenin duasını) ve tesbih edenin tesbihini bilir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ } “Allah da onların yapmakta olduklarını çok iyi bilir.” Hayır ve şerri.

وَاللَّهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾

42- “Göklerin ve yerin hükümrânlığı Allah’ındır. Dönüş de ancak Allah’adır.”

{ وَاللَّهُ مُلْكٌ } “Hükümrânlığı Allah’ındır.” Hazineleleri.

{ السَّمَوَاتِ } “Göklerin.” Yağmur.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerin.” Bitkiler.

{ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ } “Dönüş de ancak Allah’adır.” Ölümden sonra diriliş.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى
الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ
فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنًا بَرَقَهُ يَذْهَبُ
بِالْأَبْصَارِ ﴿٤٣﴾

43- “Yine görmez misin ki, Allah bulutları sürüklüyor, sonra onları bir araya getirip yığıyor? İşte görüyorsun ki bunların arasından yağmur çıkarıyor! O, gökten, sanki oradaki dağlardan dolu indirir de, onu dilediğine isabet ettirir, dilediğinden de uzak tutar, Bu bulutlardan çıkan şimşegin parıltısı neredeyse gözleri alır!”

{ اَلَمْ تَرَ } “Yine görmez misin ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana Kur’an’da haber verilmedi mi?

{ اَنَّ اللّٰهَ يُرْكِبُ } “Allah sürüklüyor.” Sevk ediyor.

{ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ } “Bulutları. Sonra onları bir araya getirip.” Bulutları birbirine ekliyor.

{ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا } “Sonra onları yığıyor.” Birbirinin üstüne yığıyor. Diyor ki, cümlenin aslı şu şekildedir: (يَجْعَلُهُ رُكَامًا ثُمَّ يُؤَلِّفُهُ) “Sonra onları yığıp bir araya getiriyor” cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ فَتَرَى الْوَدْقَ } “İşte görüyorsun ki yağmur.” Yağmur.

{ يُخْرِجُ مِنْ خِلَالِهِ } “Bunların arasından çıkarıyor.” Bulutların arasından iniyor.

{ وَيَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ } “O, gökten, sanki oradaki dağlardan dolu indirir de.” Diyor ki, gökte dağdan dolu indirir.

{ فَيَصِيبُ بِهِ } “Onu isabet ettirir.” Allah Teâlâ bu dolu ile azap eder.

{ مِنْ يَشَاءُ } “Dilediğine.” Azaba ehil olan kişiye.

{ وَيُضْرِفُهُ } “Uzak tutar.” Azabını engeller.

{ عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ } “Dilediğinden de. Bu bulutlardan çıkan şimşegin parıltısı neredeyse.” Bulutun şimşeginin aydınlığı.

{ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ } “Gözleri alır.” Nurunun şiddetinden dolayı.

﴿٤٤﴾ يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ

44- “Allah, gece ile gündüzü döndürüp duruyor. Kuşkusuz bunda, basiret sahipleri için elbette bir ibret vardır!”

{ يَقْلِبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ } “Allah, gece ile gündüzü döndürüp duruyor.” Geceyi giderip gündüzü getirir, gündüzü giderip geceyi getirir. Bu giderip getirme işlemi gece ve gündüzün döndürüp durmasıdır.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Kuşkusuz bunda, vardır.” Belirtilen gece ve gündüzün döndürülüp durmasında ve bunun dışındaki şeylerde.

{ لَعِبْرَةٌ } “Elbette bir ibret.” Alamet bulunmaktadır.

{ لِأُولِي الْأَبْصَارِ } “Basiret sahipleri için.” Dinde. Âyetin “Gözde” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾

45- “Allah her canlıyı sudan yarattı. Onlardan kimisi karnı üstü sürünür, kimisi iki ayak üstünde yürür, kimisi de dört ayak üstünde yürür. Allah ne dilerse yaratır. Çünkü Allah her şeye gücü yetendir.”

{ وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ } “Allah her canlıyı yarattı.” Yeryüzünde.

{ مِنْ مَاءٍ } “Sudan.” Erkek ve kadının suyundan.

{ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ } “Onlardan kimisi karnı üstü sürünür.” Yılan ve benzerleri.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ } “Kimisi iki ayak üstünde yürür.” İnsanlar ve insana benzeyenler.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ } “Kimisi de dört ayak üstünde yürür.” Hayvanlar/davarlar.

{ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ } “Allah ne dilerse yaratır.” Dilediği gibi.

{ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Çünkü Allah her şeye gücü yetendir.” Yaratmaya ve başka şeylere.

﴿٤٦﴾ لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

46- “Andolsun biz, açıklayıcı âyetler indirdik. Allah dilediğini doğru yola iletir.”

{ لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ } “Andolsun biz, açıklayıcı âyetler indirdik.” Diyor ki, Biz Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı apaçık âyetlerle, emir ve nehy ile gönderdik.

{ وَاللَّهُ يَهْدِي } “Allah iletir.” Dinine irşad eder.

{ مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğini.” Buna ehil olan kimseye ikramda bulunur.

{ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “Doğru yola.” Rız olduğu dosdoğru din ki bu din İslam’dır.

وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47- “Onlar, ‘Allah’a ve elçiye inandık ve itaat ettik.’ diyorlar. Sonra da içlerinden bir grup, bunun ardından yüz çeviriyor. Bunlar iman etmiş değildir.”

“Bir parça arazi arasında mukasemede hüküm verilmesi için Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in yanına Ali (radiyallâhu ‘anh) ile birlikte gitme” diyen Osman ibn Affan’ın kavmi hakkında bu âyet indi. Zira o, buna eğilim gösteriyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ bununla onları kınadı ve şöyle buyurdu;

{ وَيَقُولُونَ } “Onlar, diyorlar.” Osman ibn Affan’ın kavmi.

{ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ } “Allah’a ve elçiye inandık.” İmanımızla Allah’ı ve Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i tasdik eyledik.

{ وَأَطَعْنَا } “Ve itaat ettik.” Bize emrettiği şeye.

{ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ } “Sonra da bir grup, yüz çeviriyor.” Bir taife.

{ مِنْهُمْ } “İçlerinden.” Osman’ın kavminden.

{ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ } “Bunun ardından.” Allah’ın hükmüne ilişkin bu sözü söylemelerinin ardından.

{ وَمَا أَوْلَيْكَ بِالْمُؤْمِنِينَ } “Bunlar iman etmiş degillerdir.” İmanları konusunda tasdik edici degillerdir.

وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve elçisine çağrıldıkları zaman, bakarsın ki içlerinden bir grup yüz çeviriyor!”

{ وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ } “Onlar, Allah’a çağrıldıkları zaman.” Allah Teâlâ’nın Kitabı’na.

{ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ } “Hüküm vermesi için ve elçisine.” Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ بَيْنَهُمْ } “Aralarında.” Allah’ın Kitabı’yla, Allah’ın hükmüyle.

{ إِذَا فَرِيقٌ } “Bakarsın ki bir grup.” Taife.

{ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ } “İçlerinden, yüz çeviriyor.” Allah’ın Kitabı’ndan ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hükmünden.

وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾

49- “Ama eğer (Allah ve elçisinin verdiği) hüküm, kendi lehlerine olursa, ona hemen boyun eğip gelirler!”

{ وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ } “Ama eğer kendi lehlerine olursa.” Osman’ın kavminin lehine.

{ الْحَقُّ } “(Allah ve elçisinin verdiği) hüküm.” Hüküm/karar.

{ يَأْتُوا إِلَيْهِ } “Ona hemen gelirler.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ مُذْعِنِينَ } “Boyun eğip.” İtaat ederek hızlıca yönelerek.

أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمْ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
وَرَسُولُهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

50- “Onların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa bir şüphe içinde midirler? Ya da Allah’ın ve elçisinin kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zalimler kendileridir!”

{ أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ } “Onların kalplerinde bir hastalık mı var?” Kuşku ve nifak.

{ أَمْ ارْتَابُوا } “Yoksa bir şüphe içinde midirler?” Hatta onlar Allah Teâlâ’dan ve Resûl’ünden kuşku duymaktadırlar.

{ أَمْ يَخَافُونَ } “Ya da korkuyorlar mı?” Ya da korkuyorlar mı?

{ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ } “Allah’ın haksızlık edeceğinden.” Zorbalık edeceğinden mi?

{ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ } “Ve elçisinin kendilerine.” Hükümde.

{ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ } “Hayır, asıl zalimler kendileridir.” Kendi kendilerine zarar verenlerdir. Onlar imanlarında münafık olan kimse-lerdir.

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ
أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾

51- “Aralarında hüküm vermesi için, Allah’a ve elçisine çağrıldıkları zaman, iman edenlerin sözü ancak, ‘İşittik ve itaat ettik.’ demeleridir. İşte asıl kurtuluşa erenler bunlardır!”

Allah Teâlâ ardından ihlaslı olanların sözlerini zikrederek şöyle buyurdu:

{ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ } “İman edenlerin sözü ancak.” İhlaslı mü’minlerin sözleri Osman’ın sözü gibidir. Zira Osman, Ali (radiyallâhu ‘anh)’a “Ak-sine ben seninle birlikte Allah’ın Resulüne gelirim. Aramızda her ne

hüküm verirse ona razı olurum” diye karşılık vermişti. Allah Teâlâ bu sözünden dolayı onu övdü ve şöyle buyurdu: “İman edenlerin sözü...”, yani muhlislerin.

{ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ } “Allah’a çağrıldıkları zaman.” Allah’ın Kitabına.

{ وَرَسُولِهِ } “Ve elçisine.” Resulünün sünnetine.

{ لِيَحْكُمَ } “Hüküm vermesi için.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hükmetmesi için.

{ بَيْنَهُمْ } “Aralarında.” Allah’ın Kitabıyla ve Allah’ın hükmüyle.

{ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا } “İşittik demeleridir.” İcabet ettik.

{ وَأَطَعْنَا } “Ve itaat ettik.” Bize emrettiğin şeye.

{ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } “İşte asıl kurtuluşa erenler bunlardır.” Hışım ve azaptan kurtulanlar, yani Osman ibn Affan.

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾

52- “Her kim Allah’a ve elçisine itaat eder, Allah’tan korkar ve O’ndan korunursa, işte asıl bunlar başarıya ulaşanlardır!”

Ayrıca yine Osman’ın “Allah’a kasem olsun ki, ey Allah’ın Resûlü, eğer dilersen malımın bütününe sadaka olarak veririm” sözü hakkında âyet indi. Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Her kim Allah’a ve elçisine itaat eder.” Hükümde.

{ وَيَخْشَ اللَّهَ } “Allah’tan korkar.” Geçip giden şeylerde.

{ وَيَتَّقْهُ } “Ve O’ndan korunursa.” Kalan şeylerde.

{ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ } “İşte asıl bunlar başarıya ulaşanlardır.” Cenneti elde ederek ve cehennem ateşinden kurtularak kazançlı çıkanlar bunlardır.

وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا
طَاعَةً مَّعْرُوفَةً إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

53- “(O münafıklar) sen kendilerinden istediğin takdirde, (mutlaka savaşa) çıkacaklarına dair, Allah’a en ağır yeminleriyle yemin etmektedirler. De ki: ‘Yemin etmeyin! İtaatin ölçüsü bellidir. Bilin ki, Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır.”

{ وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ } “(O münafıklar) Allah’a en ağır yeminleriyle yemin etmektedirler.” Osman olabildiğince Allah adına kuvvetli yemin ederek.

{ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ } “Sen kendilerinden istediğin takdirde, (mutlaka savaşa) çıkacaklarına dair.” Malının bütünü.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ لَا تُقْسِمُوا } “Yemin etmeyin.” Yemin etmeyiniz.

{ طَاعَةً مَّعْرُوفَةً } “İtaatin ölçüsü bellidir.” Belirli güzel bir taattir. Yaparsanız. Ancak size vacip olan güzel belirli bir taat içinde itaat ediniz.

{ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ } “Bilin ki, Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır.” Hayır ve şerrden.

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ
وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا
الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

54- “De ki: ‘Allah’a itaat edin, Peygamber’e de itaat edin!’ Eğer yüz çevirerseniz, (bilin ki, Peygamber’in sorumluluğu) ancak ona yüklenen, sizin sorumluluğunuz da size yüklenendir. Eğer O’na itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber’e düşen sadece açık bir şekilde duyurmaktır.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Osman’ın kavmine.

{ أَطِيعُوا اللَّهَ } “Allah’a itaat edin.” Farizalar konusunda.

{ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ } “Peygamber’e de itaat edin.” Sünnetlerde ve hükümde.

{ فَإِنْ تَوَلَّوْا } “Eğer yüz çevirirseniz.” Allah’a ve Resûl’üne itaat etmekten yüz çevirirseniz.

{ فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ } “(Bilin ki Peygamber’in sorumluluğu) ancak ona yüklenen.” Tebliğ emridir.

{ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ } “Sizin (sorumluluğunuz) da size yüklenendir.” Emrolunduğunuz şeylerde icabet etmektir.

{ وَإِنْ تُطِيعُوهُ } “Eğer O’na itaat ederseniz.” Allah Teâlâ’nın size emrettiği şeylerde Ona itaat ediniz.

{ تَهْتَدُوا } “Doğru yolu bulmuş olursunuz.” Sapıklıktan kurtulup.

{ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ } “Peygamber’e düşen sadece açık bir şekilde duyurmaktır.” Allah Teâlâ’dan geleni.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

55- “Allah, sizden iman edip iyi işler yapanlara şunu vaat etmiştir: Kendilerinden öncekileri nasıl sahip ve hakim kıldıysa, onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacak; kendilerine, onlar için seçip beğendiği dinlerini (İslâm’ı) tatbik gücü verecek ve korkularının ardından kendilerini güvene kavuşturacaktır. Çünkü onlar bana kulluk ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar yoldan çıkmış olanlardır!”

{ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ } “Allah, sizden iman edip şunu vaat etmiştir.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabı.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “İyi işler yapanlara.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ } “Onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacak.” Onların bir bölümünü diğer bir bölümünün ardından.

{ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Kendilerinden öncekileri nasıl sahip ve hakim kıldysa.” İsrailoğullarından Yuşa ibn Nûn, Kalib ibn Yufenna’dır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ben onlardan önceki İsrailoğullarını düşmanlarının helak ettiklerinin ardından kendi yurtlarına yerleştirdiğim gibi Müslümanları da Mekke yurduna yerleştireceğim.

{ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ } “Kendilerine, tatbik gücü verecek.” Onlar için izhar edeceğim.

{ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ } “Onlar için seçip beğendiği dinlerini (İslâm ‘ı)” Razi olup onlar için seçtiği.

{ وَلَيَسِّدَنَّ لَهُمْ } “Ve kendilerini kavuşturacaktır.” Mekke’ye.

{ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ } “Korkularının ardından.” Düşmandan.

{ آمَنًا } “Güvene.” Düşmanlarının helak oluşlarının ardından.

{ يَغْبُدُونِي } “Çünkü onlar bana kulluk ederler.” Bana Mekke’de kulluk etsinler diye.

{ لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا } “Ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar.” Putları.

{ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ } “Artık bundan sonra kim inkâr ederse.” Hakim sağlayıp yerleştirmenin ve korkularını güvenle değiştirmelerinin ardından.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ } “İşte bunlar yoldan çıkmış olanlardır.” İsyan-kârlardır.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

56- “Namazı kılın, zekâtı verin ve Peygambere itaat edin ki, size merhamet edilsin!”

{وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ} “Namazı kılın.” Beş vakit namazı tastamam kılınız.

{وَأَتُوا الزَّكَاةَ} “Zekâtı verin.” Mallarınızın zekâtını veriniz.

{وَاطِيعُوا الرَّسُولَ} “Ve Peygamber’e itaat edin ki.” Hükümde.

{لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} “Size merhamet edilsin.” Size rahmet edilsin de azap görmeyesiniz diye.

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِي النَّارِ وَلَيْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

57- “İnkâr edenlerin, yeryüzünde (Allah’ı) âciz bırakacaklarını sanma! Onların varacağı yer cehennem ateşidir. Ne kötü varış yeridir orası!”

{لَا تَحْسَبَنَّ} “Sanma.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{الَّذِينَ كَفَرُوا} “İnkâr edenlerin.” Mekke kâfirlerinin.

{مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ} “Yeryüzünde (Allah’ı) âciz bırakacaklarını.”

Yeryüzünde Allah’ın azabından kaçacaklarını.

{وَمَا لَهُمْ} “Onların varacağı yer.” Onların dönecekleri nokta.

{النَّارِ} “Cehennem ateşidir.” Ahirette.

{وَلَيْسَ الْمَصِيرُ} “Ne kötü varış yeridir orası.” Şeytanlarla birlikte oraya varacaklardır. Bu âyet-i kerime Ebû Cehil ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

58- “Ey iman edenler! Sahip olduğunuz köle ve cariyelerle, içinizden henüz ergenlik çağına ulaşmamış olanlar, şu üç vakitte (yanınıza girmek için) sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğleyin giysilerinizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazından sonra. Bunlar sizin üç eksikli vaktinizdir. Bu vakitler dışında, birbirinizin yanına girip çıkmada, ne size ne de onlara bir günah yoktur. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklıyor. Allah (her şeyi) bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

Daha sonra Ömer’in “Ben Yüce Allah’ın oğullarımıza, hizmetçilerimize bu üç saatte, saatlerde izin almadan girmelerini yasaklamış olmasını ne kadar da arzu ederdim” sözü hakkında şu âyet nazil oldu:

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ لِيَسْتَأْذِنَكُمْ } “(Yanınıza girmek için) sizden izin istesinler.” Sizin huzurunuz varma konusunda.

{ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ } “Sahip olduğunuz köle ve cariyelerle.” Küçük köleler.

{ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ } “Henüz ergenlik çağına ulaşmamış olanlar.” Ergenliğe ulaşmamış olanlar.

{ مِنْكُمْ } “İçinizden.” Hürlerinizden.

{ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ } “Şu üç vakitte.” Üç saatte.

{ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ } “Sabah namazından önce.” Sabah için fecrin atmaya başlamasından sabah namazı kılınıncaya kadar.

{ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ } “Öğleyin giysilerinizi çıkardığınız vakit.” Kaylule esnasında öğle namazı kılınıncaya kadar.

{ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ } “Ve yatsı namazından sonra.” Yatsı namazının son vaktinden tan yerinin ağarmasına kadar.

{ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ } “Üç eksikli vaktinizdir.” Üç halvet vaktinizdir.

{ لَكُمْ } “Bunlar sizin.” Daha sonra bunun ardından onların huzuruna izinsiz girme konusunda Allah Teâlâ şunlara ruhsat vererek şöyle buyurdu:

{ لَيْسَ عَلَيْكُمْ } “Ne size yoktur.” Evlerin sahiplerine/efendilerine.

{ وَلَا عَلَيْهِمْ } “Ne de onlara.” Oğullara ve küçük hizmetkarlara, büyükler için geçerli değildir.

{ جُنَاحٌ } “Bir günah.” Sıkıntı.

{ بَعْدَهُنَّ } “Bu vakitler dışında.” Bu üç özel vaktin dışında.

{ طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ } “Yanına girip çıkmada.” Hizmet için.

{ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ } “Birbirinizin.” Birbirinizin yanına izinsiz olarak girip çıkmaktasınız. Büyük hizmetkarlar ve büyük oğullar ise babalarının ve sahiplerinin yanına girme hususunda her vakit izin istemelidirler.

{ كَذَلِكَ } “İşte.” İşte bu şekilde.

{ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ } “Allah size âyetlerini böyle açıklıyor.” Allah Teâlâ bunu açıkladığı gibi emir ve nehyi de açıklamaktadır.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } “Allah (her şeyi) bilir.” Maslahatlarınızı en iyi bilendir.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Size özel elbisesiz olduğunuz vakitlerde küçük çocuklara izin isteme konusunda verdiği hükümde.

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ

قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

59- “Sizden olan çocuklar ergenlik çağına eriştiklerinde, kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklıyor. Çünkü Allah (her şeyi) bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

Ardından küçükleri dışta bırakarak büyükleri zikrederek şöyle buyurdu.

{ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ } “Sizden olan çocuklar eriştiklerinde.” Hürle-
rinizden ve kölelerinizden.

{ الْحُلُمُ } “Ergenlik çağına.” İhtilama.

{ فَلْيَسْتَأْذِنُوا } “İzin istesinler.” Sizin yanınıza varma konusunda her an.

{ كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Kendilerinden öncekilerin izin istedik-
leri gibi.” Zikredilen kardeşlerinin.

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ } “Allah size âyetlerini açıklıyor.” Allah Teâlâ bunu
açıkladığı gibi emrini ve nehyini de açıklıyor.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } “Çünkü Allah (her şeyi) bilir.” Maslahatınızı.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Yanınıza girme konu-
sunda büyüklerin her an izin istemeleri gerektiği şeklinde verdiği
hükümde.⁹

⁹ a) İmam Ebû Dâvûd es-Sicistanî İkrime'den şöyle rivayet etmiştir: Irak halkın-
dan bir cemaat İbn Abbâs'a "Ey Abbâs'ın oğlu! İçinde bulunan emirlerle emro-
lunduğumuz halde, hiç kimsenin kendisiyle amel etmediği Allah azze ve cel-
lenin şu رَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثٌ مِمَّنْ بَلَغَ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَصُومُونَ ثِيَابُكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمَنْ بَعْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ" 'Ey iman edenler! Sahip olduğunuz köle ve cariyelerle, içi-
nizden henüz ergenlik çağına ulaşmamış olanlar, şu üç vakitte yanınıza girmek
için sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğleyn giysilerinizi çıkardı-
ğınız vakit ve yatsı namazından sonra. Bunlar sizin üç eksikli vaktinizdir. Bu va-
kitler dışında, birbirinizin yanına girip çıkmada, ne size ne de onlara bir günah
yoktur. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklıyor. Allah (her şeyi) bilir, tam hüküm
ve hikmet sahibidir.' buyruğu hakkında görüşün nedir?" diye sormuşlar.

El-Ka'nebi bu âyet-i kerimeyi âyetin sonunda yer alan كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ (İşte Allah size âyetlerini böyle açıklıyor. Allah (her şeyi) bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.) kelimelerine kadar okudu. İbn Abbâs da şöyle kar-
şılık vermiştir: "Allah mü'minlere karşı çok yumuşak ve merhametlidir. Bu ne-
denle onların sürekli örtünmelerini ister. Bu âyet-i kerime nazil olduğu sıra-
larda ise halkın evlerinde perdeler ve özel hazırlanmış kilitli odalar da yoktu.
Bazen hizmetçiler, çocuklar yahut da adamın (yanında, başkasından) öksüz

kalmış kız çocuğu adam hanımı ile cinsi münasebette iken odasına girebiliyordu. İşte bu yüzden Allah bu açık saçıklık vakitlerinde onlara (odalara girmek için) izin istemeyi emretti. Sonra onlara örtüyü ve hayrı getirdi. Ve ben bu âyetle amel eden bir kimseyi görmedim.” Ebû Dâvûd dedi ki: Ubeydullah ile Ata rivayet ettikleri hadis, bu hadisi zayıflatmaktadır. Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Edeb, “Kişinin açık saçık bulunduğu üç vakitte izin istemenin gerekliliği” bâbı. 5192 nolu hadis.

Bu haberin senedini Abdullah ibn Mesleme, Abdülaziz ibn Muhammed, Amr ibn Ebî Amr Meysere, İkrime oluşturmaktadır. İkrime'nin tercüme-i halini sunmuştuk.

Abdullah ibn Mesleme, Ebû Abdurrahman Abdullah ibn Mesleme ibn Kaneb el-Kanebi el-Harisi. Sika ve abiddir. İbn Mace dışında *Kütüb-ü Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 451, 638 nolu madde; *Tezkiret-ül-Huffâz*, c. 1, s. 383, 382 nolu madde

Abdülaziz ibn Muhammed ibn Ubeyd ed-Deraverdi, Ebû Muhammed el-Cuheni. Sâduktur. Başkasının kitaplarından hadis rivayet eder ve bu nedenle de yanırlıdır. Neseî onun Ubeydullah el-Amirî'den rivayetlerinin münker olduğunu belirtir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 512, 1248 nolu madde; *el-Mizan*, c. 2, s. 633, 5125 nolu madde. İbn Hacer ise *Hedyû's-Sârî* adlı eserinde Kitabından tahdiste bulunduğu hadislerinin sahih olduğunu belirtir. *Hedyû's-Sârî*, s. 420.

Amr ibn Ebî Amr Meysere. Sikadır, bazen yanırlı. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 75; *el-Hulâsa*, 292.

Hadisin isnadında bir kopukluk söz konusu değildir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 6, s. 31, 51 nolu madde; c. 6, s. 353, 677 nolu madde; c. 8, s. 82, 122 nolu madde. Bu haberin senedinde bulunan ravilerden Abdülaziz ibn Muhammed dışındakiler sikadır. Bu kişi de doğru sözlü olmasına rağmen Abdullah ibn Umer'î'den rivayet ettiği hadisler münkerdir. Ancak bu hadiste görüldüğü gibi söz konusu ravi Abdullah ibn Ömer'den rivayet etmemektedir. Hadis bu itibarla hasen hadis kategorisindedir. Fakat İbn Ebî Hatem bu haberi sahih olan başka bir kanalla İbn Abbâs'tan rivayet ettiğinden Ebû Dâvûd'un bu haberi de sahih li gayrihi kategorisine yükselmektedir. İbn Kesir ibn Ebî Hatem'in rivayet ettiği kanal için şöyle der: “Bu haberin, İbn Abbâs'a kadar varan isnadı sahihtir.” *Tefsîr-ü İbn Kesir*, c. 3, s. 317.

Ancak bu hadis daha güzeldir. Zira bu hadise göre âyet nesh edilmiş değildir. İbn Abbâs'ın Kur'an'ın âyetlerini i'mal etme noktasındaki görüşünü ve tekinliğini de görüyoruz.

b) İmam Ebû Dâvûd es-Sicistanî'nin Ubeydullah ibn Ebî Yezid'den rivayetine göre, kendisi İbn Abbâs'ı şöyle derken işitmiştir: Bir âyet var ki, insanların çoğu onunla amel etmemişlerdir. Bu, izin isteme âyetidir. Ben şu cariyeme dahi emrediyorum, o da yanıma girmek için izin ister. Ebû Dâvûd dedi ki: Ata bunu bu şekilde İbn Abbâs'tan “*onun gereğini emreder*” lafzı ile rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Edeb, “Kişinin açık saçık bulunduğu üç vakitte izin istemenin gerekliliği” bâbı. 5191 nolu hadis.

Bu haber sened bakımından tahvil sigasıyla rivayet edilen ender hadislerdendir. (Sözcük; değiştirmek manasına olup bir hadisin çeşitli isnadlarla rivayeti

sırasında bir isnaddan diğerine geçmeye denir. Aynı hadisin bir isnadından diğerine geçişte araya bir "ha" harfi konularak işaretlenir. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Mücteba Uğur, Tahvil Maddesi.)

Ebû Dâvûd bu hadisi üç tane şeyhi aracılığıyla rivayet etmiştir. Bunlar İbn Serh, İbn Sabbah ve İbn Abedeh'dir.

Gerçekten hadis, rivayet ilmi açısından örnek hadislerdendir. Muhaddislerin hadisi eda ediş esnasındaki dikkatlerine özel önem verdiğini gösterir türdeki hadislerdendir. Hadisin ilk rivayeti tahdis sigası ile iken ikinci kanalı ihbar türüdür. Hadis sika ravilerden oluştuğundan dolayı sahih bir hadistir.

c) Bu âyet Cahiliyye karanlığında yaşayan, edebden yoksun bir toplumda İslâmî edeb kurallarının nasıl yerleştirildiğinin bir örneğini göstermektedir. Cariye/kölelerin ve çocukların üç özel vakitte velilerinin yanına girmek istediklerinde izin istemelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu üç özel vakit; sabah namazından önce, öğle namazından sonra ve yatsı namazından sonrasındır. Bu üç özel vakitle sınırlandırılmasının gereği bu zaman dilimlerinde kişinin hanımıyla başa kaldığı zamanlardır. Bu zaman dilimlerinin dışındaki vakitlerde ise izin istememenin herhangi bir sakıncası bulunmamaktadır.

Ancak şu kadar var ki, bu hüküm ergenlik çağına yaklaşmış çocuklar için geçerli değildir. Onlar hangi zaman diliminde olursa olsun anne babalarının yanlarına vardıklarında her zaman izin istemelidirler. *وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا*

استأذَنَ الذِّبْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ "Sizden olan çocuklar ergenlik çağına eriştiklerinde, kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler." (24/en-Nûr/59)

d) İbn Abbâs'tan aktarılan ilk rivayette insanların bu edeb kuralını yerine getirmemelerinin gerekçesi de belirtilmiştir. Bu gerekçe vahyin indiği dönemde insanların evlerinde örtülerin bulunmayışındır. Allah Teâlâ üç özel vakitte izin istemeyi teşri etti. Allah azze ve celle insanlara lütufta bulunup da mal bahşedince ve insanlar örtülü evlerde oturmaya başlayınca kölelerin ve çocukların, velilerinin ve anne babalarının yanlarına girdiklerinde izin isteme olgusu görülmemeye ve uygulanmamaya başladı. İşte İbn Abbâs bu edeb kuralının İslam toplumunda uygulanılmasının terk edilmesine bir serzenişte bulunmakta ve aydın rolünü ifa etmektedir.

e) İkinci hadis ile ilgili teknik bir konu bulunmaktadır. *Sünen-i Ebû Dâvûd*'un bazı nüshalarında hadis "*lem ye'mür biha ekserü'n-nasi/insanların çoğunluğu bununla emretmemişlerdir.*" şeklinde geçmekteyse de bu nüshalar yanlıştır. Bu ifadeye göre anlam verilmez ki, biz de bu ifadeye göre hadise anlam vermedik. Zira âyette bir takım insanlar için tahsis/daraltma söz konusu değildir. Nitekim İbn Kesir de tefsirinde Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inden alıntı yaparken hadisi belirttiğimiz sözlerle alıntılarını yapmıştır. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 3, s. 317.

f) "Ben şu cariyeme dahi emrediyorum, o da yanıma girmek için izin ister" ifadesi İbn Abbâs'ın ilahî emri uygulama noktasındaki gayretini ortaya koymaktadır. Yani Allah'ın lütfuyla evlerimizde örtülerin ve kapıların bulunduğu bu zaman diliminde dahi Allah'ın bu âyetteki emrini yerine getirmek amacıyla üç özel vakitte, cariyeler huzuruma girerken dahi izin istemektedirler.

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَزُجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ
أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَغْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ
وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

60- “Evlenme isteği kalmamış oturan (yaşlı) kadınların, -süs yerle-
rini teşhir etmemeleri şartıyla- dış örtülerini çıkarmalarında,
kendileri için bir günah yoktur. Ama iffetlice sakınmaları ken-
dileri için daha hayırlıdır. Allah işitendir, bilendir.”

{ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ } “Oturan (yaşlı) kadınların.” Aciz, yaşlı kadınların.

{ الَّتِي } “O kadınlar ki.” Aybaşı görmekten kesilmiş, menopoz dö-
nemine girmiş.

{ لَا يَزُجُونَ نِكَاحًا } “Evlenme isteği kalmamış.” Evlenmeyen, evliliğe
de gereksinim duymayan.

{ فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ } “Kendileri için yoktur.” Aciz, yaşlı kadınlara.

{ جُنَاحٌ } “Bir günah.” Sıkıntı.

{ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ } “Dış örtülerini çıkarmalarında.” Yabancı erkek-
ler yanında dış örtülerini.

{ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ } “Süs yerlerini teşhir etmemeleri şartıyla.” Ya-
abancı erkekler yanında üzerlerindeki ziyneti açığa vurmaksızın,
süslenmeksizin.

{ وَأَنْ يَسْتَغْفِفْنَ } “Ama iffetlice sakınmaları.” Yabancı yanında dış el-
bise ile durmaları.

{ خَيْرٌ لَهُنَّ } “Kendileri için daha hayırlıdır.” Dış elbiselerini çıkar-
malarından daha hayırlıdır.

{ وَاللَّهُ سَمِيعٌ } “Allah işitendir.” O yaşlı kadınların sözlerini.

{ عَلِيمٌ } “Bilendir.” Onların amellerini.¹⁰

¹⁰ { وَأَنْ يَسْتَغْفِفْنَ } “İffetli davranmaları” ifadesi baş örtülerini takmamaktan kaçınarak
iffetli davranmaları elbise giyinmeleri, baş örtülerini ve cilbâblarını takmaları
{ خَيْرٌ لَهُنَّ } “Kendileri için daha hayırlıdır” yani baş örtüsünü takmamaktan ken-
dileri için daha hayırlıdır.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

61- “Köre güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur. Aynı şekilde size de kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anah-tarlarına sahip olduğunuz (evlerde) yahut dostlarınızın (evle-rinde), yemek yemenizde bir güçlük yoktur. Toplu olarak veya ayrı ayrı yemenizde de üzerinize bir günah yoktur. Evlere gir-diğinizde, birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esen-lik dileği ile selâm verin. İşte Allah düşünüp anlayasınız diye, âyetleri size böyle açıklıyor!”

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ (مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا) “Ey iman edenler, mallarınızı aranızda karşılıklı rıza ile gerçekleştirdiğiniz ticaret yolu hâric; bâtil yollarla yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah, sizin için Rahîm olandır.” (4/en-Nisa/29) âyeti nazil olunca içerdiği anlamdan dolayı birbiriyle vekâlet ilişkisi içinde bulunanlar zulmedebilme kor-kusundan ve zulümden dolayı sıkıntıya girdiler. Bunun üzerine Al-lah azze ve celle birbirleriyle vekalet ilişkisi içinde olan mü'minlere ruhsat vererek şöyle buyurdu;

{ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ } “Köre güçlük yoktur.” Kör ile birlikte yemek yiyen kimseye bir sıkıntı, bir günah bulunmamaktadır.

{ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ } “Topala güçlük yoktur.” Topal ile birlikte yemek yiyen kimseye bir sıkıntı, bir günah bulunmamaktadır .

{ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ } “Hastaya da güçlük yoktur.” Hasta ile birlikte yemek yiyen kimseye bir sıkıntı, bir günah bulunmamaktadır.

{ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ } “Aynı şekilde size de bir güçlük yoktur.” Bir sıkıntı ve bir günah.

{ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ } “Kendi evlerinizde yemek yemenizde.” İzinsiz bir şekilde oğullarınızın evlerinden adalet ve insaf ölçüleri içinde.

{ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ } “Veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde.” Her yönden.

{ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ } “Veya kız kardeşlerinizin evlerinde.” Her yönden.

{ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ } “Veya amcalarınızın evlerinde.” Babalarınızın kardeşlerinden.

{ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ } “Veya halalarınızın evlerinde.” Babalarınızın kız kardeşlerinin evlerinden.

{ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَالِكُمْ } “Veya dayılarınızın evlerinde.” Annelerinizin kardeşlerinden.

{ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ } “Veya teyzelerinizin evlerinde.” Annelerinizin kız kardeşlerinin evlerinde.

{ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ } “Veya anahtarlarına sahip olduğunuz (evlerde.)” Yani hazinelerinin anahtarları yanınızda olan mallara yani cariyeye ve kölelere.

{ أَوْ صَدِيقِكُمْ } “Yahut dostlarınızın evlerinde.” Ortaklarınıza konakladığında veya arkadaşlarınıza konakladığınızda. Bu âyet Mâlik ibn Zeyn ve Haris ibn Ammar hakkında idi. Zira bu ikisi arkadaş idiler.

{ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ } “Üzerinize bir günah yoktur.” Günah.

{ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا } “Toplu olarak yemenizde de.” Topluca adalet ve insaf ölçüsü içinde.

{ أَوْ أَشْتَاتًا } “Veya ayrı ayrı.” Ayrı ayrı. Bu âyetin kapsamına kör, topal ve sakat vb. girmiştir.

{ فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا } “Evlere girdiğinizde,” Yani evlerinize veya mes-cidlere içinde hiçbir kimsenin olmadığı halde girerseniz.

{ فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ } “Birbirinize, selâm verin.” Rabbimizden üze-rimize selam olsun deyiniz.

{ تَحِيَّةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ } “Allah katından bir esenlik dileği ile.” Allah Teâlâ’dan size bir keramet.

{ مُبَارَكَةٌ } “Ve mübarek.” Sevapla.

{ طَيِّبَةٌ } “Hoş.” Bağışlama ile.

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekildedir.

{ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ } “Allah âyetleri size açıklıyor.” Size bunu açık-ladığı gibi emir ve nehyi de.

{ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ } “Düşünüp anlayasınız diye.” Emredildiğiniz şeyi dü-şünüp anlamanız için.¹¹

¹¹ a) Ebû Dâvûd, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan Allah azze ve cellenin الرَّبِّ الْبَرِّ الْأَمِينِ “Ya İyâhü’l-Lâzîz” emriyle: *أَمْنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا* “Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin ve birbirinizin canına kıymayın. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir.” (4/en-Nisa/29) buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir. Bu âyet-i kerimenin nüzûlünden sonra, herhangi bir kimse, başka bir kimsenin yanında yemek yemekten çekinirdi. Bu âyet Nûr Sûresi’nde yer alan diğer âyet-i kerimede nesh edildi.

Allah Teâlâ *أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا* “Aynı şekilde size de kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarını-zın evlerinde veya halalarının evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde yahut dostlarınızın evlerinde, yemek yemenizde bir güçlük yoktur. Toplu olarak veya ayrı ayrı yeme-nizde de üzerinize bir günah yoktur.” (24/en-Nûr/61) diye buyurunca, bu sefer zengin kişi, yakınlarından bir başkasını yemeğine davet eder ve “Ben bu yemeği yemekten çekiniyorum” der ve şöyle devam ederdi: “Yoksul bir kimse buna ben-den daha bir hak sahibidir.” İşte bu gibi tutumları dolayısıyla, Allah Teâlâ on-lara, üzerinde Allah’ın adının anılmış olduğu şeylerden yemek ile Kitap Ehli’nin yiyeceklerini helal kıldı. Ebû Dâvûd, Kitâbü’l-Etime, 6. Bâb, 3753 nolu hadis.

Bu haberi Beyhakî Ebû Dâvûd'dan alıntılararak tahrîc etmiştir. *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 7, s. 274, Kitâbü's-Sadak, "Başkasının malını yemede hükümdarlığı-nın neshedilmesi" bâbı.

Bu haberin isnadında durumunu önceki rivayetlerde belirttiğimiz Ali ibn Hüseyin ibn Vâkid bulunmaktadır. Bu şahıs doğru sözlü olmasına rağmen vehimleri bulunan bir şahıstı. Bu nazarla hadisin zayıf olma olasılığı bulunmaktadır. Zira ravi bu haberinde yanlışmış ve vehme düşmüş olabilir. Ancak Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahrîc ettiği hadis bu rivayeti pekiştirmektedir. Bu durumda haber sahih li ğayrihi kategorisine yükselmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 168.

b) (لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ) "Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin" buyruğu haksızca anlamına gelmektedir. Bunun kapsamına faiz, kumar ve çeşitli bâtlı alışveriş türlerinin bütünü girmektedir.

c) Allah Teâlâ'nın (إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ) "Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin" buyruğu munkatı bir istisnadır. Yani, ama karşılıklı rıza ile yapılan ticaret yoluyla yiyebilirsiniz. Ticaret ise alış-veriştir. Bu buyruk, Allah Teâlâ'nın, önceden de geçtiği gibi (وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا) "Allah alış-verişi helal, faizi haram kılmıştır" (2/el-Bakara/275) buyruğunu andırmaktadır. *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 5, s. 151.

d) (لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مُفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةٌ طَيِّبَةٌ كَذَلِكَ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) "Aynı şekilde size de kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarının evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde yahut dostlarınızın evlerinde, yemek yemenizde bir güçlük yoktur. Toplu olarak veya ayrı ayrı yemenizde de üzerinize bir günah yoktur. Evlere girdiğinizde, birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği ile selâm verin. İşte Allah düşünüp anlayasınız diye, âyetleri size böyle açıklıyor!" buyruğu Müslümanların başlangıçta sıkıntı çektikleri bazı emirlerin kaldırılmasına yönelik bir buyruktur. Allah Teâlâ'nın mü'min bireylere yönelik bir rahmetini ortaya koymaktadır. Bu zorluğun kaldırılması cihad emriyle de ilişkili midir, yoksa o konuda herhangi bir hüküm getirmeyip kötürüm, a'ma ve hasta olan mümin bireylerin kendilerine emanet edilmiş evlerden gönül rahatlığıyla yemek yemelerine mi yöneliktir? Âyetin zâhiri son olasılığı desteklemektedir. Nitekim İbn Cerir et-Taberî'nin, Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud'dan şu rivayeti de bu olasılığı kuvvetlendirmektedir: "Müslümanlar savaşa çıkarlar. Evlerini, evlerinden rızıklanıp yesinler diye geride kalan, aralarında ihtiyaç sahibi fakirlere bırakırlardı. Ancak onlar da ev sahipleri yokken bu evlere girmek konusunda sıkın-

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٢﴾

tiya düşerlerdi. İşte Allah azze ve celle bu âyeti indirerek bu sıkıntıyı kaldırdı.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 169.

e) İbn Cerir et-Taberî bu yemek yemedeki mü'min bireylerin gönül darlığı noktasında çeşitli rivayetler aktarır. Örneğin, tek başına misafiri olmaksızın yemek yeme konusunda gönül darlığına düşen bireyler bunlardandır.

İbn Cerir Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demektedir: İnsanlar kişinin yemeği tek başına yeme konusunda böyle bir davranış sergilemekten kaçınır ve sıkıntıya düşerlerdi. Öyle ki, ancak bir konukla birlikte yemek yerlerdi. Nihayet (لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا) “*Toplu olarak veya ayrı ayrı yemenizde de üzerinize bir günah yoktur.*” buyruğu nazil oldu. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 172.

f) (أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَ) “*Veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde*”, yani vekili olduğunuz mallarınız ve anahtarlarını elinizde bulundurduğunuz evlerden maruf ölçüler içinde yemenizde herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır.

İbn Cerir et-Taberî (أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَ) “*Veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde*” buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle demektedir: “Kişi bir kethüdayı malına vekil kılar. Allah Teâlâ vekil kılınan şahsa vekil kılının yiyeceğinden, hurmasından yemesi ve sütünden içmesi ruhsatını verdi.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 170.

g) (مَفَاتِحَ) sözcüğü miftah/anahtar anlamına gelen mifteh sözcüğünün çoğuludur. Miftah ise mefâtih ve mefâtiş şeklinde çoğul kılınır. Mefâtih sözcüğü miftahın; mefâtiş sözcüğü ise mifteh'in çoğulu olduğu da söylenmiştir. *El-Müfredat*, “F-T-H” maddesi; *Tefsirü'l-Alûsî*, c. 18, s. 220.

h) İbn Abbâs'ın *Sünen*'de geçen “Bu âyet Nûr Sûresi'nde yer alan diğer âyet-i kerimede nesh edildi.” sözlerinden neyi kastettiği tam açık değildir. Neshin ilk dönemde geniş bir kullanım alanının olduğunu belirtmiştik. Nûr Sûresi'ndeki bu âyetin Nisâ Sûresi'ndeki âyeti nesh edici değil de açıklayıcı olması daha zahir olandır. Zira neshde hükmün kaldırılması bulunmaktadır. Ancak Nisâ Sûresi'ndeki âyetin hükmü neshedilmemiştir. Bu sözün İbn Abbâs'ın sözünden öte ravilerden birisinin yanılığı olma olasılığı da bulunmaktadır. Nitekim Ebû Dâvûd'un haberinin sened tartışmasını kısaca yapmış ve Ali ibn Hüseyin ibn Vâkid'in yanılırları bulunan bir şahıs olduğunu belirtmiştik. Ayrıca yukarıya alıntıladığımız İbn Cerir et-Taberî'nin rivayeti Ebû Dâvûd'un rivayetinden daha kuvvetlidir. Bu rivayet de neshe ilişkin herhangi bir değini olmadığı gibi Nisâ Sûresi'ndeki âyeti açıklayıcı bir durumun olduğu hissedilmektedir.

62- “Mü’minler ancak Allah’a ve Peygamberine inanmış kimselerdir. Onlar onunla (Peygamberle) birlikte önemli bir işle meşgulken ondan izin almadan (bırakıp) gitmezler. Şu senden izin isteyenler, gerçekten Allah’a ve elçisine iman etmiş kimselerdir. Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver ve kendileri için Allah’tan bağış dile. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ } “Mü’minler ancak.” İmanlarında sâdık olanlar.

{ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ } “Allah’a ve Peygamberine inanmış kimselerdir.” Gizlilikte ve açıkta.

{ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ } “Onlar onunla (Peygamberle) birlikte.” Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte dirler.

{ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ } “Kamuyu ilgilendiren¹² bir işle meşgulken.” Cuma gününde veya bir gazvede.

{ لَمْ يَذْهَبُوا } “(Bırakıp) gitmezler.” Mescidden çıkmazlar ve gazveden dönmezler.

{ حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ } “Ondan izin almadan.” Yani Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den izin istemeden.

{ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ } “Şu senden izin isteyenler.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Tebük Gazvesi’nden dönmek için.

Bu kişi Ömer ibn Hattab’dır. Ömer’in geçerli bir mazereti bulunduğundan dolayı Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den Medine’ye dönme konusunda izin istemişti.

{ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ } “Gerçekten Allah’a ve elçisine iman etmiş kimselerdir.” Kalben ve aşikare.

{ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ } “Öyle ise, senden izin istediklerinde.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ihlaslı mü’minler.

¹² Hamdi Döndüren Hoca’nın “alâ emrin câmiin” bölümüne verdiği anlam şudur: “Önemli bir iş.” Ancak biz İbn Abbâs’ın cuma ve gazve şeklindeki tefsirini temel alarak âyetin mealinde küçük bir değişikliğe giderek “kamuyu ilgilendiren” şeklinde çevirdik.

{ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ } “Bazı işleri için.” İhtiyaçları için.

{ فَأَذِنَ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ } “Sen de onlardan dilediğine izin ver.” Muhlislerden dilediğine.

{ وَاسْتَغْفِرَ لَهُمُ اللَّهُ } “Ve kendileri için Allah’tan bağış dile.” Gittiklerinde.

{ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Çünkü Allah, çok bağışlayan.” Tevbe edeni.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhametli olandır.” Tevbe üzere vefat edene.

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَسْتَلُونُ مِنْكُمْ لَوْ أَدَّا فَلَيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

63- “Peygamber’in çağırmasını, aranızda herhangi birinizin diğerini çağırmasıyla bir tutmayın! Allah, içinizden, birini siper ederek sıvışıp gidenleri bilmektedir. Bu yüzden, (Peygamber’in) onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine can yakıcı bir azap isabet etmesinden sakınsınlar!”

{ لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ } “Peygamberin çağırmasını, aranızda bir tutmayın.” Yani Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ismiyle “Ey Muhammed” diyerek çağırmayın.

{ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا } “Herhangi birinizin diğerini çağırmasıyla.” O’nun ismiyle. Ancak O’na tazim gösterin, O’nu yüce tutun, O’na şeref veriniz. O’na “Ey Allah’ın Peygamberi”, “Ey Allah’ın Resûlü!”, “Ey Ebû’l-Kâsım” deyiniz.

{ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَسْتَلُونُ مِنْكُمْ } “Allah, içinizden, sıvışıp gidenleri bilmektedir.” Sizden mescidden çıkanları.

{ لَوْ أَدَّا } “Birini siper ederek.” Birbirinizi siper edinmenizi. Münafıklar mescidden çıktıklarında kendilerini hiçbir kimsenin görmediği zamanda izinsiz bir şekilde çıkarlardı.

{ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ } “Bu yüzden, (Peygamber’in) onun emrine aykırı davrananlar, sakınsınlar.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in emrine, âyetin “Allah’ın emrine” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ } “Başlarına bir belâ gelmesinden.” Belanın.

{ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Veya kendilerine can yakıcı bir azap isabet etmesinden.” Darp ile.

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُزْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

64- “Dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah’ındır. O, sizin (ne yolda, ne durumda) olduğunuzu bilir. (İnsanlar kendisine) döndürülecekleri günde ise ne yaptıklarını onlara haber verir. Allah, her şeyi bilir!”

{ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah’ındır.” Mahlukat.

{ قَدْ يَعْلَمُ } “O, olduğunuzu bilir.” Yani Allah Teâlâ bilir.

{ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ } “Sizin (ne yolda, ne durumda.)” Küfür-iman, tasdik-tekzib, ihlas-nifak, istikamet-meyl ve bunun dışındaki diğer durum-larınızı.

{ وَيَوْمَ يُزْجَعُونَ إِلَيْهِ } “(İnsanlar kendisine) döndürülecekleri günde ise.” Allah Teâlâ’ya ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ فَيُنَبِّئُهُمْ } “Onlara haber verir.” Allah Teâlâ onlara haber verecektir.

{ بِمَا عَمِلُوا } “Ne yaptıklarını.” Dünyada.

{ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } “Allah, her şeyi bilir.” Amellerini.

Kendisinde Furkan'ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekki, âyet sayısı 97, sözcük sayısı 1.392 ve harf sayısı ise 3.760'dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا

1- “Allah'ın şanı ne yücedir ki, âlemlere bir uyarıcı olması için kulu üzerine (Muhammed'e) Furkan'ı indirdi!”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Furkan Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ تَبَارَكَ الَّذِي } “Allah'ın şanı ne yücedir ki.”¹ Diyor ki, bereket sahibi-dir. Âyetin “Yücedir, aşkındır, makamı uludur, çocuk ve ortak edinmekten beridir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ نَزَّلَ الْفُرْقَانَ } “Furkan'ı indirdi.” Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile indirdi.

{ عَلَى عَبْدِهِ } “Kulu üzerine (Muhammed'e).” Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ لِيَكُونَ } “Olması için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) olsun diye.

¹ “Ellezî” ism-i mevsulu tefsir metninde bir sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

{لِلْعَالَمِينَ} “Âlemlere.” Cinlere ve insanlara.

{نَذِيرًا} “Bir uyarıcı.” Kur’an ile korkutucu bir resul olsun diye.

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ
شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾

2- “Göklerin ve yerin mülkü O’nundur. O, bir çocuk edinmedi, mülkünde hiçbir ortağı da yoktur. Her şeyi yaratmış ve bir ölçüye göre düzenleyerek takdir etmiştir.”

{الَّذِي لَهُ مُلْكُ} “Mülkü O’nundur.” Hazineleleri.

{السَّمَوَاتِ} “Göklerin.” Yağmurun.

{وَالْأَرْضِ} “Ve yerin.” Bitkilerin.

{وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا} “O, bir çocuk edinmedi.” Yahudi ve Hristiyanların dediği gibi.

{وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ} “Mülkünde hiçbir ortağı da yoktur.” Arap müşriklerinin dedikleri ve bu şekilde O’nunla mücadeleyle girdikleri gibi.

{وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ} “Her şeyi yaratmış.” Kendisine ibadet edenleri ve ibadet etmeyenleri.

{فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا} “Ve bir ölçüye göre düzenleyerek takdir etmiştir.” Ecellerini, rızıklarını, amellerini takdir ile yaratmıştır.

Âyetin “Her dişi ve erkek için takdir etmiştir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا
يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَوَةً
وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

3- “Onlar Allah’ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, kendileri yaratılmış olan, kendilerine ne zarar ne de yarar veremeyen; öldürme,

diriltme ve öldükten sonra yeniden canlandırma gücüne sahip olmayan birtakım tanrılar edindiler.”

{ وَاتَّخَذُوا } “Onlar edindiler.” Mekke kâfirleri, Ebû Cehil ve ashabı.

{ مِنْ دُونِهِ } “Allah’ı bırakıp.” Allah’ın dışında.

{ إِلَهَةً } “Birtakım tanrılar.” İbadet ettikleri.

{ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا } “Hiçbir şey yaratamayan.” Bir şey yaratmaya güçleri yetmeyen.

{ وَهُمْ يُخْلَقُونَ } “Kendileri yaratılmış olan.” Kendileri yaratılmış ve yontulmuş olan yani putlar.

{ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ } “Kendilerine veremeyen.” Yani putlar.

{ ضَرًّا } “Ne zarar.” Zararın bertaraf edilmesi.

{ وَلَا نَفْعًا } “Ne de yarar.” Kendileri için de başkaları için de yararın elde edilmesine.

{ وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا } “Öldürme, gücüne sahip olmayan.” Hayatı kısaltma gücüne sahip olmayan.

{ وَلَا حَيَوَةً } “Diriltme.” Hayatı uzatma gücüne. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Öldürme, gücüne sahip olmayan”, bir nutfe yaratmaya gücü yetmeyen. “Diriltme”, onda ruh meydana getirme gücüne sahip olmayan.

{ وَلَا نُشُورًا } “Ve öldükten sonra yeniden canlandırma.” Ölümden sonra diriliş.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكُ افْتَرِيهِ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ
فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾

4- “İnkâr edenler, ‘Bu, (Muhammed’in) uydurduğu yalandan başka bir şey değildir. Bu konuda başka bir topluluk da ona yardımda bulundu.’ dediler. Böylece haksız ve asılsız bir söz uydurdular.”

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler, dediler.” Mekke kâfirleri.

{ اِنْ هٰذَا } “Bu, değildir.” Bu Kur’an değildir.

{ اِلَّا اِفْكٌ } “Yalandan başka bir şey.” Yalandan.

{ اِفْتَرٰهُ } “(Muhammed’in) uydurduğu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kendi yanından onu ortaya koymuştur.

{ وَاَعَانَهُ عَلَيْهِ } “Bu konuda ona yardımda bulundu.” Uydurulması konusunda.

{ قَوْمٌ اٰخَرُونَ } “Başka bir topluluk da.” Cebr, Yesar ve Ebû Fukeyhe er-Rumî.

{ فَقَدْ جَاؤْ ظُلْمًا } “Böylece haksız bir söz uydurdular.” Şirk.

{ وَزُورًا } “Ve asılsız.” Yalan.

۵ وَقَالُوا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ اَكْتَسَبَهَا فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا

5- “Yine onlar, ‘(Bu Kur’an) öncekilerin masallarıdır, başkalarına yazdırmış da sabah akşam kendisine okunmaktadır.’ dediler.”

{ وَقَالُوا } “Yine onlar, dediler.” Yani Nadr ve ashabi.

{ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ } “(Bu Kur’an) öncekilerin masallarıdır.” Bu Kur’an kendi çağlarındaki öncekilerin sözleri ve yalanlarıdır.

{ كَتَبَهَا } “Başkalarına yazdırmış da.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bunları Cebr ve Yesar’dan okumasını istemiştir.

{ فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ } “Kendisine okunmaktadır.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e okunmaktadır.

{ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا } “Sabah akşam.” Sabah vakti ve akşam vakti.

قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ كَانَ غَفُوْرًا

رَحِيْمًا ۞

6- “De ki: ‘Onu, göklerin ve yerin sırrını bilen (Allah) indirmiştir. Şüphesiz O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki;

{ أَنْزَلَهُ } “Onu, (Allah) indirmiştir.” Yani Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile indirdi.

{ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا } “Göklerin ve yerin sırrını bilen. Şüphesiz O, çok bağışlayan,” Tevbe eden kimseye.

{ رَحِيمًا } “Çok merhamet edendir.” Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَقَالُوا مَا لِهَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا
أَنْزَلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾

7- “Dediler ki: ‘Bu Peygamber’e ne oluyor? Yemek yiyor ve çarşı-
larda geziyor. Kendisiyle birlikte uyarması için, ona bir melek in-
dirilmeli değil miydi?’”

{ وَقَالُوا } “Dediler ki.” Ebû Cehil ve ashabı, Nadr ve ashabı, Ümeyye
ibn Halef ve ashabı.

{ مَا لِهَذَا الرَّسُولِ } “Bu Peygamber’e ne oluyor?” Bu Peygamber ne-
dir?

{ يَأْكُلُ الطَّعَامَ } “Yemek yiyor.” Yediğimiz gibi.

{ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ } “Ve çarşılarda geziyor.” Bizim gidip geldiği-
miz gibi yolda gidip geliyor.

{ لَوْلَا } “Değil miydi?” İndirilseydi ya.

{ أَنْزَلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا } “Kendisiyle birlikte uyarması için, ona
bir melek indirilmeli.” O’na kendisine yapılmak istenen kötülüğü ha-
ber verecek bir yardımcısı.

أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنَّ
تَبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾

8- “Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya kendisinin, ürünün-
den yiyeceği bir bahçesi olmalı değil miydi? Yine o zalimler şöyle
dediler: ‘Siz, ancak büyülenmiş bir adama uymaktasınız!’”

{ أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ } “Yahut kendisine bir hazine verilmeli değil miydi?” Veya kendisine mal indirilmeli değil miydi? Ki, bu mal kendisine yardımcı olsun.

{ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ } “Veya kendisinin, bir bahçesi olmalı.” Bahçe.

{ يَأْكُلُ مِنْهَا } “Ürününden yiyeceği.” Böylece doysun.

{ وَقَالَ الظَّالِمُونَ } “Yine o zalimler şöyle dediler.” Müşrikler Ebû Cehil, Nadr, Ümeyye ve ashapları.

{ إِنْ تَتَّبِعُونَ } “Siz, uymaktasınız.” Muhammed’e sizler tâbi olmu-
yorsunuz ancak.

{ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا } “Ancak büyülenmiş bir adama.” Akıllı mağlup ol-
muş deli birisine.

٩ أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا

9- “Bir bak, senin için nasıl benzetmeler yaptılar da çıkmaza girdi-
ler. Artık hiçbir yol bulamazlar!”

{ أَنْظُرْ } “Bir bak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ } “Senin için nasıl benzetmeler yaptılar da.”
Senin için nasıl açıklamalarda bulundular, sana nasıl isimler taktı-
lar. Sihirbaz, kahin, yalancı, şair ve mecnun. Âyetin “Seni sihirlenmiş
olan kimseye benzettiler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَضَلُّوا } “Çıkmaza girdiler.” Hileleri sonuçsuz kaldı ve böylece
hataya düştüler.

{ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا } “Artık hiçbir yol bulamazlar.” Senin hakkında
söyledikleri sözlerden çıkış yolu bulamazlar. Senin için söyledikle-
rinin doğruluğuna ilişkin kanıt da bulamazlar.

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ

١٠ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا

10- “Şanı yüce olan Allah, dilerse sana bunlardan daha iyisini, altlarından ırmaklar akan cennetleri verir ve senin için köşkler de yapar!”

{ تَبَارَكَ } “Şanı yüce olan.” Diyor ki, Allah Teâlâ.

{ الَّذِي إِنْ شَاءَ } Allah “dilerse.” Muhakkak dilemiştir.

{ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ } “Sana bunlardan daha iyisini, verir.” Dediklerinden daha hayırlısını.

{ جَنَّاتٍ } “Cennetleri.” Ahirette bahçeleri.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْأَنْهَارِ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا } “Ve senin için köşkler de yapar.” Cennette senin için altından, gümüşten köşkler kılar. Bunlar senin için onların dediklerinden “Bunlar dünyada olsaydı da” daha hayırlıdır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah Teâlâ dilerse dünyada bunların dedikleri köşkları ve bahçeleri sana bahşeder. Yani sana doğu ve batıdaki kaleleri, şehirleri kâfirlere rağmen bahşeder.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

11- “Onlar, üstelik kıyâmet gününü de yalanladılar. Biz ise o kıyâmet gününü yalanlayanlar için alevli bir ateş hazırladık.”

{ بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ } “Onlar, üstelik kıyâmet gününü de yalanladılar.” Ancak onlar kıyâmet gününü yalanladılar.

{ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ } “Biz ise o kıyâmet gününü yalanlayanlar için hazırladık.” Kıyâmet gününün gerçekleşmesini yalanlayanı.

{ سَعِيرًا } “Alevli bir ateş.” Yakıtı olan bir ateş.

إِذَا رَأَوْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾

12- “(Bu ateş) onları uzak bir mesafeden görünce, onlar bunun öfkesini ve uğultusunu işitirler.”

{ إِذَا رَأَتْهُمْ } “(Bu ateş) onları görünce.” Cehennem ateşini.

{ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ } “Uzak bir mesafeden.” Beş yüz yıllık mesafeden.

{ سَمِعُوا لَهَا } “Onlar bunun işitirler.” Cehennem ateşinin.

{ تَغِيظُهَا } “Öfkesini.” Âdemoğlunun kını gibi.

{ وَزَفِيرًا } “Ve uğultusunu.” Eşegin anırışı gibi sesini.

وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾

13- “Elleri boyunlarına bağlı olarak, onun dar bir yerine atıldıkları vakit de oracıkta yok olmayı isterler.”

{ وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا } “Onun atıldıkları vakit de.” Cehennem ateşine atıldıklarında.

{ مَكَانًا ضَيِّقًا } “Dar bir yerine.” Mızrağın altındaki dipçik vazifesini gören demirin dar oluşu gibi.

{ مُقَرَّنِينَ } “Elleri boyunlarına bağlı olarak.” Şeytanlarla birlikte bağlanmış olarak.

{ دَعَوْا هُنَالِكَ } “Oracıkta isterler.” Bu sıkıştırma esnasında.

{ ثُبُورًا } “Yok olmayı.” Yazıklar olsun. Yazıklar olsun ve helakler olsun bize derler.

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾

14- “Bugün bir kez yok olmayı değil, birçok kez yok olmayı isteyin! (denilir).”

Allah Teâlâ onlara buyurur ki:

{ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا } “Bugün bir kez yok olmayı değil, (denilir)”

Bir kez yok olmayı değil.

{ وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا } “Birçok kez yok olmayı isteyin.” Size isabet eden şeyden dolayı.²

قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءٌ وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾

15- “De ki: ‘Bu mu daha iyi, yoksa takva sahiplerine vaat olunan ebedilik cenneti mi? Orası onlar için bir mükâfat ve son varış yeri olmuştur.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline, Ebû Cehil ve ashabına.

{ أَذَلِكَ } “Bu mu?” Size zikredilen helak, pişmanlık ve cehennem ateşi mi?

{ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ } “Daha iyi, yoksa ebedilik cenneti mi?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına ait olan.

{ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ } “Takva sahiplerine vaat olunan.” Küfür, şirk ve ahlaki olmayan davranışlardan sakınan.

{ كَانَتْ } “Orası olmuştur.” Olmuştur.

{ لَهُمْ } “Onlar için.” Ebedilik cenneti.

{ جَزَاءٌ وَمَصِيرًا } “Bir mükâfat ve son varış yeri.” Ahirette.

² a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(ثُبُورًا) ‘helak’ sözcüğü veyl (yazıklar olsun bize çığığıdır) anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Furkan Sûresi. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. Tefsirü’t-Taberî, c. 18, s. 187.

b) (ثُبُورًا) sözcüğü Arap dilinde kişinin bir şeyden engellenmesi demektir. “Ma seberake en haze'l-emri/Seni bu işten alıkoyan şey nedir?” ifadesinde de bu anlam vardır. Sözcük bu âyette ise dünya yaşamında Allah Teâlâ’ya itaatten ve Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kendilerine Allah katından getirdiklerinden engellenmeleri ve dolayısıyla da cezaya müstehak olmaları nedeniyle cehennemliklerin pişmanlığı bildiren çağrısı anlamındadır. Tefsirü’t-Taberî, c. 18, s. 188.

c) İbn Manzûr der ki; (ثُبُورًا) sözcüğü helak olma, hüsrana uğrama ve veyl anlamındadır. Lisânü'l-Arab, ‘S-B-R’ maddesi.

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا ﴿١٦﴾

16- “Orada onlar için ne isterlerse var, hem orada ebedi olarak kalacaklar. Bu, Rabbinden yerine getirilmesi istenen bir vaattir.”

{ لَهُمْ فِيهَا } “Orada onlar için var.” Cennette.

{ مَا يَشَاءُونَ } “Ne isterlerse.” Arzuladıkları ve canlarının çektikleri.

{ خَالِدِينَ } “Hem orada ebedi olarak kalacaklar.” Cennette ebedi olarak kalıcıdırlar. Ölmezler ve çıkartılmazlar.

{ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا } “Bu, Rabbinden yerine getirilmesi istenen bir vaattir.” Onlar Allah Teâlâ’dan istekte bulunurlar. Allah azze ve celle de bunu yerine getirir.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ

عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾

17- “O gün Rabbin, onları Allah’tan başka taptıkları şeylerle toplar ve der ki: ‘Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yolu kaybettiler?’”

{ وَيَوْمَ } “O gün.” Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَحْشُرُهُمْ } “Rabbin, onları toplar.” Yani putların kullarını.³

{ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka taptıkları şeylerle.” Putlar.

{ فَيَقُولُ } “Ve der ki.” Allah Teâlâ putlara der ki. Âyetin “Allah Teâlâ meleklerle der ki” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ } “Şu kullarımı siz mi saptırdınız?” Taatimden. Ben onlara size ibadet etmelerini mi emrettim?

³ “Rabbin onları toplar” şeklinde verilen meal, âyetin sözcükleriyle uyuşmamaktadır. Zira âyette “siz” sözcüğü geçmektedir. Bunun için âyete şu şekilde mana vermek daha doğru olacaktır: “O gün Rabbin, onları Allah’tan başka taptıkları şeylerle toplar...”

{ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ } “Yoksa kendileri mi yolu kaybettiler?” Yoldan saptilar ve kendi hevâlarınca sizlere ibadet ettiler.

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَأَبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾

18- “Onlar, ‘Seni tenzih ederiz! Seni bırakıp da, başka dostlar edinmek bize yaraşmaz! Ama sen, onlara ve atalarına o kadar bol nimet verdin ki sonunda seni anmayı unuttular ve helâki hak eden bir kavim oldular.’ derler.”

{ قَالُوا } “Onlar, derler.” Yani putlar.

{ سُبْحَانَكَ } “Seni tenzih ederiz.” Onu tenzih ederler.

{ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا } “Bize yaraşmaz.” Bizim hakkımız değildir.

{ أَنْ نَتَّخِذَ } “Edinmek.” İbadet etmemiz.

{ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ } “Seni bırakıp da, başka dostlar.” Rabler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Onlar derler”, yani melekler. “Seni tenzih ederiz”, O’nu tenzih ederler. “Bize yaraşmaz”, bize caiz değildir. “Edinmek”, ibadet etmemiz. “Seni bırakıp da, başka dostlar”, Rabler. Onlara bize ibadet etmelerini emretmemiz bize nasıl caiz olabilir ki?

{ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ } “Ama sen, onlara o kadar bol nimet verdin ki.” Onları küfürde o kadar yücelik verdin ki.

{ وَأَبَاءَهُمْ } “Ve atalarına.” Onlardan öncekilere.

{ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ } “Sonunda seni anmayı unuttular.” Sonunda tevhide ve sana itaati terk ettiler.

{ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا } “Ve helâki hak eden bir kavim oldular.” Helak olan. Kalpleri fâsid bir topluluk oldular. Allah Teâlâ bunun üzerine putlara kulluk yapanlara şöyle buyurur:

فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نَذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

19- “Demek (tanrı diye taptıklarınız,) sizi söylediklerinizde yalancı çıkardılar. Artık ne (azabı) geri çevirmeye ne de bir yardıma çare bulabilirsiniz! İçinizden kim zulmederse, ona büyük bir azap tattıracağız.”

{ فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ } “Demek (tanrı diye taptıklarınız,) sizi söylediklerinizde yalancı çıkardılar. Artık ne (azabı) çare bulabilirsiniz!” Yani kâfirler.

{ صَرْفًا } “Geri çevirmeye.” Meleklerin geri çevirmesi. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Putların onlar aleyhindeki şahadetlerinden sarf edilmesi. Veya azabın kendi nefislerinden engellenmesi.

{ وَلَا نَصْرًا } “Ne de bir yardıma.” Engelleme.

{ وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ } “İçinizden kim zulmederse.” Ey mü’minler topluluğu sizden kim inkar ederse. Âyetin “Ey kâfirler topluluğu! Sizden kim küfür üzere ayak diretir, süreklilik gösterirse.” anlamına da geldiği söylenmiştir

{ نَذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا } “Ona büyük bir azap tattıracağız.” Cehennem ateşinde.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَضْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

20- “Biz senden önce de peygamberleri (başka türlü) göndermedik; şüphe yok ki onlar hem yemek yiyorlar, hem de çarşılarda dolaşıyorlardı. Bir de sizi birbirinizle sınarız, bakalım sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi görmektedir.”

{ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ } “Biz senden önce de (başka türlü) göndermedik.”

Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ } “Peygamberleri. Şüphe yok ki onlar hem yemek yiyorlar.” Yediğin gibi. Bu müşriklerin “Şu Resûl’e ne oluyor ki, yemek yiyor” sözlerine cevaptır.

{ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ } “Hem de çarşılarda dolaşıyorlardı.” Yürüdügün gibi yollarda.

{ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً } “Bir de sizi birbirinizle sınarız.” İmtihan ederiz. Arap olan mevali ile sosyal statüsü üstün olanı düşük olan ile zengini fakir ile. Allah Teâlâ Ebû Cehil’e ve ashabına şöyle bu-yurmaktadır:

{ أَتَضْبِرُونَ } “Bakalım sabredecek misiniz?” Peygamber’le birlikte. Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem), Selman ve ashabi ile. Ta ki, dinde onlarla birlikte olasınız diye. Şer’î açıdan durum eşittir. Onlarla birlikte oturursunuz.

{ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا } “Rabbin her şeyi görmektedir.” Onların buna sabretmediğini.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Bakalım sabredecek misiniz”, Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabi! Onların eziyetlerine sabredebilecek misiniz? Ben de sonuçta size sabredenlerin sevabını vereyim. “Rabbin her şeyi görmektedir”, iman eden ile iman etmeyeni.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَكُةُ أَوْ نَرَى رَبَّنَا

لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾

21- “Bizimle karşılaşmayı ummayanlar, ‘Bize meleklerin indirilmesi ya da bizim Rabbimizi görmemiz gerekmez miydi? dediler. Andolsun ki, onlar kendi içlerinde büyüklük tasladılar ve büyük bir azgınlık ettiler.”

{ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا } “Bizimle karşılaşmayı ummayanlar, dediler.” Ölümünden sonra dirilişi yani Ebû Cehil ve ashabı.

{ لَوْلَا نُزِّلَ } “İndirilmesi gerekmez miydi?” İndirilseydi ya.

{ عَلَيْنَا الْمَلَكَةُ } “Bize meleklerin.” Allah Teâlâ’nın senin bize resul olarak gönderildiğini haber verseydi.

{ أَوْ نَرَى رَبَّنَا } “Ya da bizim Rabbimizi görmemiz.” Ondan senin hakkında soralım.

{ لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ } “Andolsun ki, onlar kendi içlerinde büyüklük tasladılar.” İman etmekten kaçındılar. Zira onlar Rab Teâlâ’nın rüyetini istediler.

{ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا } “Ve büyük bir azgınlık ettiler.” İmandan büyük bir kaçışla kaçındılar.

Âyetin “Meleklerin kendilerine azabı inişini sorduklarından dolayı büyük bir cürette bulundular” anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَوْمَ يَرُونَ الْمَلَكَةَ لَا بُشْرَى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾

22- “Onların melekleri görecekları gün, işte o gün, günahkârlara hiçbir müjde yoktur. Ve (size sevinmek) yasak edilmiş, diyecekler.”

{ يَوْمَ } “Gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَرُونَ الْمَلَكَةَ } “Onların melekleri görecekları.” Ölüm esnasında.

{ لَا بُشْرَى } “Hiçbir müjde yoktur.” Melekler onlara “Size hiçbir müjde yoktur” diyecekler.

{ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ } “İşte o gün, günahkârlara.” Müşriklere cennetle.

{ وَيَقُولُونَ } “Ve diyecekler.” Yani melekler.

{ حِجْرًا مَحْجُورًا } “(Size sevinmek) yasak edilmiş.” Kâfirleri cennetle müjdeleme kesinkes bir şekilde haramdır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “*Ve diyecekler*”, yani kâfirler melekleri gördükleri esnada. “*Size sevinmek yasak yasak*”, bizimle sizin aranızda uzaklık var uzaklık.

وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا ﴿٣٣﴾

23- “Onların yaptıkları her bir işi ele alırsız ve onu toz duman ederiz.”

{ وَقَدِمْنَا } “Ele alırsız.” Kastederiz.

{ إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ } “Onların yaptıkları her bir işi.” Dünyada işledikleri hayrı.

{ فَجَعَلْنَاهُ } “Ve onu ederiz.” Ahirette.

{ هَبَاءً مَنْثُورًا } “Toz duman.” Hayvanların tırnaklarındaki toprak gibi.

Âyetin, “Güneşin ışığında dönüşen bir şey gibi kılırsız. Bir oyuğa girdiğinde görülen ancak kendisine dokunulamayan” anlamına geldiği de söylenmiştir.⁴

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾

24- “O gün cennetliklerin kalacakları yer daha iyi ve dinlenecekleri yer pek güzeldir.”

{ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ } “Cennetliklerin.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabi.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا } “Kalacakları yer daha iyi.” Menzil.

⁴ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(هَبَاءً مَنْثُورًا) rüzgârın savurdıkları şey anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Furkan Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 19, s. 4.

b) İbn Cerir et-Taberî (هَبَاءً مَنْثُورًا) “Toz duman” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Yere dökülmüş su anlamındadır.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 19, s. 5.

{ وَأَحْسَنُ مَقِيلًا } “Ve dinlenecekleri yer pek güzeldir.” Ebû Cehil’in ve ashabının kalacakları, dinlenecekleri yerden.

وَيَوْمَ تَشَقُّ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا ۝٢٥

25- “O gün, gökyüzü bulutlarla parçalanır ve melekler sıra sıra indirilir.”

{ وَيَوْمَ تَشَقُّ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ } “O gün, gökyüzü bulutlarla parçalanır.” Rab Teâlâ’nın keyfiyeti bilinmeyen bir şekilde nüzulü.

{ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا } “Ve melekler sıra sıra indirilir.” Sıra sıra.

أَلَمْ لِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ۝٢٦

26- “İşte o gün, gerçek mülk Rahmân’ındır. Kâfirlere ise o pek çetin bir gündür!”

{ أَلَمْ لِكُ } “Mülk.” Hüküm veriş.

{ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ } “İşte o gün, Gerçek.” Adalet.

{ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا } “Rahmân’ındır. Kâfirlere ise o pek çetin bir gündür.” Zorluğu şiddetlidir. Bu gün kâfirlere karşı çok sıkıntılı kılınmıştır.

وَيَوْمَ يَعِضُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ

سَبِيلًا ۝٢٧

27- “O gün zalim kimse ellerini ısırp şöyle diyecek: ‘Keşke, ben de Peygamber’in yanında bir yol tutsaydım!’”

{ وَيَوْمَ يَعِضُ الظَّالِمُ } “O gün zalim kimse ısırp.” Kâfir Ukbe ibn Ebî Muayt.

{ عَلَى يَدَيْهِ } “Ellerini.” Parmaklarını.

{ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا } “Şöyle diyecek: Keşke, ben de Peygamber’in yanında bir yol tutsaydım.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dini üzere istikamet etseydim.

يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾

28- “Eyvah bana, keşke falanı dost edinmeseydim!”

{ يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا } “Eyvah bana, keşke falanı dost edinmeseydim.” Dinde halis, kalıcı dostluk, Übeyy ibn Halef el-Cumahî.

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

29- “Çünkü bana geldikten sonra, beni Kur’an’dan o saptırdı. Zaten şeytan insanı yapayalnız ve yardımsız bırakıverir!”

{ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ } “Çünkü beni Kur’an’dan o saptırdı.” Tevhid-den ve taatten.

{ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي } “Bana geldikten sonra:.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) tevhidle gelmişken.

{ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا } “Zaten şeytan insanı yapayalnız ve yardımsız bırakıverir.” Rüsve edici. İnsan kendisine ihtiyaç duyduğunda rezil rüsve edici.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾

30- “Peygamber der ki: ‘Ey Rabbim! Kavmim, bu Kur’an’ı büsbütün terk ettiler.”

{ وَقَالَ الرَّسُولُ } “Peygamber der ki.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) buyurdu:

{ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا } “Ey Rabbim! Kavmim, bu Kur’an’ı büsbütün terk ettiler.” Hakaret edilmiş, terk edilmiş bir şekilde. Onu ikrar etmediler. Kur’an’dakilerle amel etmediler.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا
وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

31- “İşte biz böylece her peygamber için günahkârlardan bir düşman var ettik. (Bununla birlikte) yol gösterici ve yardımcı olarak Rabbin yeter!”

{ وَكَذَلِكَ } “İşte böylece.” Ebû Cehil’i sana düşman kıldığımız gibi.

{ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ } “Biz her peygamber için var ettik.” Senden önce.

{ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ } “Günahkârlardan bir düşman.” Onun müşrik kavminden.

{ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا } “(Bununla birlikte) yol gösterici Rabbin yeter.” Koruyucu.

{ وَنَصِيرًا } “Ve yardımcı olarak.” Sana murad edilen şeyden engelledik.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

32- “Yine o küfre düşenler dediler ki: ‘Bu Kur’an, O’na bir defada indirilmeli değil miydi?’ Biz onu senin kalbine iyice yerleştirelim diye böyle parça parça indirdik ve onu ağır ağır bir okuyuşla okuduk.”

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Yine o küfre düşenler dediler ki.” Ebû Cehil ve ashabı.

{ لَوْلَا } “Değil miydi?” İndirilseydi ya.

{ نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً } “Bu Kur’an, O’na bir defada indirilmeli.”

Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a Tevrat, Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’a İncil, Hazret-i Davud (‘aleyhi’s-selâm)’a Zebur indirildiği gibi.

{ كَذَلِكَ } “Böyle.” Diyor ki: Biz Kur’an bölüm bölüm Hazret-i Cebail (‘aleyhi’s-selâm) ile indirdik.

{ لُئِشْتَبَ بِهِ فُؤَادَكَ } “Biz onu senin kalbine iyice yerleştirelim diye parça parça indirdik.” Onunla nefsinı hoş etmek ve kalbini korumamız için.

{ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا } “Ve onu ağır ağır bir okuyuşla okudu.” Emir ve nehiyle onu sana eksiksiz bir şekilde açıklıyoruz.

Âyetin “Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı onunla âyet âyet bölüm bölüm indiriyoruz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ٣٣ ﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا

33- “Onlar sana (herhangi) bir meselle gelmezler ki, buna karşı biz sana gerçeği ve açıklamanın daha güzelini getirmiş olmayalım!”

{ وَلَا يَأْتُونَكَ } “Onlar sana gelmezler ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ بِمَثَلٍ } “Herhangi bir meselle.” Sıfat, kanıt ve açıklama ile.

{ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ } “Buna karşı biz sana gerçeği getirmiş olmayalım.” Sıfat, açıklama ve kanıt ile ve onların kanıtlarını çürüten şeyle.

{ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا } “Ve açıklamanın daha güzelini.” Onların kanıtlarına karşı açıklama ve kanıtın daha güzelini.

الَّذِينَ يُخْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿ ٣٤ ﴾

34- “O yüzüstü cehenneme sürülecek olanlar var ya; işte onlar, yerleri en kötü, yolları en sapık olanlardır.”

{ الَّذِينَ يُخْشَرُونَ } “Sürülecek olanlar var ya.” Çekilecek olanlar.

{ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ } “O yüzüstü.” Kıyâmet gününde.

{ إِلَىٰ جَهَنَّمَ } “Cehenneme.” Yani Ebû Cehil ve ashabı.

{ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا } “İşte onlar, yerleri en kötü, olanlardır.” Ahirette menzil bakımından ve dünyada da amel yönünden.

{ وَأَصْلُ سَبِيلًا } “Yolları en sapık.” Hak ve hidayetten uzak.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا ۝٣٥

35- “Andolsun biz, Musa’ya o kitabı verdik ve kardeşi Harun’u da kendisinin yanında yardımcı yaptık.”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } “Andolsun biz, verdik.” Bahsettik.

{ مُوسَى الْكِتَابِ } “Musa’ya o kitabı.” Yani Tevrat’ı.

{ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا } “Ve kardeşi Harun’u da kendisinin yanında yardımcı yaptık.” Yardımcı.

فَقُلْنَا أَهْبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمْزَنَاهُمْ تَذْمِيرًا ۝٣٦

36- “‘Haydi, âyetlerimizi yalan sayan o kavme gidin!’ dedik. Sonunda o kavmi yerle bir ettik!”

{ فَقُلْنَا أَهْبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا } “Haydi, âyetlerimizi yalan sayan o kavme gidin, dedik.” Dokuz âyet ile. Yani Firavun’a ve onun Kıptî kavmine. Ancak onlar iman etmediler.

{ فَدَمْزَنَاهُمْ تَذْمِيرًا } “Sonunda o kavmi yerle bir ettik.” Onları denizde boğmak suretiyle helak ettik.

وَقَوْمِ نُوحٍ لَمَّا كَذَبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً
وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ۝٣٧

37- “Nûh kavmini de peygamberleri yalanladıkları vakit suda boğduk ve onları insanlara bir ibret yaptık. Biz zalimler için can yakıcı bir azap hazırlamışızdır.”

{ وَقَوْمِ نُوحٍ } “Nûh kavmini de.” Helak ettik.

{ لَمَّا كَذَبُوا الرُّسُلَ } “Peygamberleri yalanladıkları vakit.” Yani Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı ve resûllerin bütünü.

{ أَغْرَقْنَاهُمْ } “Suda boğduk.” Tufanla.

{ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً } “Ve onları insanlara bir ibret yaptık” Kendilerine uyulmasın diye onları bir ibret kıldık.

{ وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ } “Biz zalimler için hazırlamışızdır.” Müşriklere Mekke müşriklerine.

{ عَذَابًا أَلِيمًا } “Can yakıcı bir azap.” Cehennem ateşinde acıtıcı bir azap.

﴿ ٣٨ ﴾ وَعَادًا وَثَمُودًا وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا

38- “Ad’ı, Semud’u, Ress halkını ve bunların arasında daha birçok kavimleri (helâk ettik!)”

{ وَعَادًا } “Ad’ı, (helâk ettik).” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmini helak ettik.

{ وَثَمُودًا } “Semud’u.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmini.

{ وَأَصْحَابَ الرَّسِّ } “Ress halkını.” Hazret-i Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmini.

{ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا } “Ve bunların arasında daha birçok kavimleri.” İsimlerini belirtmediğimiz kavimleri de helak ettik.

﴿ ٣٩ ﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا

39- “Onların her birine öğüt olarak meseller anlattık. (Öğüt almadıkları için de) hepsini kırıp geçirdik!”

{ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ } “Onların her birine öğüt olarak meseller anlattık.” Her nesil için kendilerinden önce geçmiş olan nesillerin azabını anlatıp açıkladık. Ancak iman etmediler.

{ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا } “(Öğüt almadıkları için de) hepsini kırıp geçirdik.” Onların bir bölümünü diğer bölümünün ardından helak ettik.

وَلَقَدْ آتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمِطِرَتْ مَطَرُ السَّوءِ أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا

بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿ ٤٠ ﴾

40- “(Şu Kureyş putperestleri) belâ yağmuruna tutulan o kente uğramışlardır. Peki onu görmediler mi? Hayır, onlar öldükten sonra dirilmeyi ummuyorlar!”

{ وَلَقَدْ آتَوْا } “(Şu Kureyş putperestleri) uğramışlardır.” Mekke kâfirleri geçmişlerdir.

{ عَلَى الْقَرْيَةِ } “O kente.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kasabalarından.

{ الَّتِي أَفْطَرْتُ مَطَرِ السَّوءِ } “Belâ yağmuruna tutulan.” Yani taş ile azaba.

{ أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرُونَهَا } “Peki onu görmediler mi?” Ona ve ehline yapılan şeyi görmediler mi ki Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’ın kendilerine söylediklerini yalanlıyorlar?

{ بَلْ كَانُوا لَا يَزِجُونَ شُرُوءًا } “Hayır, onlar öldükten sonra dirilmeyi ummuyorlar.” Ölümünden sonra dirilmekten korkmuyorlar.

وَإِذَا رَأَوْكَ أَنْ يَخْذُونَكَ إِلَّا هُزُوءًا أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾

41- “Onlar seni gördükleri vakit, alay ederek (diyorlar ki): ‘Bu mu o Allah’ın peygamber diye gönderdiği?’”

{ وَإِذَا رَأَوْكَ } “Onlar seni gördükleri vakit.” Mekke kâfirleri.

{ أَنْ يَخْذُونَكَ إِلَّا هُزُوءًا } “Alay ederek.” Senin hakkında ancak alay ederek ve seninle dalga geçerek şöyle diyorlar:

{ أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا } “(Diyorlar ki:) ‘Bu mu o Allah’ın peygamber diye gönderdiği?’” Bize.

إِنْ كَادَ لَيُضِلَّنَا عَنْ إِلَهِنَا لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ
حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

42- “Eğer tanrılarımıza tapmakta sebat göstermeseydik, neredeyse bizi tanrılarımızdan saptıracaktı! Onlar azabı gördükleri vakit, kimin yolunun sapık olduğunu bilecekler!”

{ اِنْ كَادَ } “Neredeyse.” Muhakkak az kalsın gerçekleşecekti.

{ لِيُضِلُّنَا } “Bizi saptıracaktı.” Bizi çevirecekti.

{ عَنْ اِلٰهِنَا } “Tanrılarımızdan.” İlahlarımıza kulluk etmekten.

{ لَوْلَا اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا } “Eğer tanrılarımıza tapmakta sebat göstermeseydik.” İlahlarımıza ibadette sebat göstermeseydik.

{ وَسَوْفَ يَغْلَمُونَ } “Bilecekler.” Bu Allah Teâlâ’dan onlara yönelik bir tehdittir.

{ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اضَلُّ سَبِيلًا } “Onlar azabı gördükleri vakit, kimin yolunun sapık olduğunu.” Dininin ve kanıtının.

﴿٣٣﴾ اَرَاَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰىهُ اَفَاَنْتَ تَكُوْنُ عَلَيْهِ وَكِيلًا

43- “Sen tutkularını kendine ilâh edinen kimseyi gördün mü? Şimdi ona sen mi vekil olacaksın?”

{ اَرَاَيْتَ } “Gördün mü?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰىهُ } “Sen tutkularını kendine ilâh edinen kimseyi.” Kendi nefsinin hevâsıyla ilahına kulluk edinen kimseyi. Yani Nadr ve ashabı.

{ اَفَاَنْتَ } “Sen mi.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ تَكُوْنُ عَلَيْهِ وَكِيلًا } “Şimdi ona vekil olacaksın.” Bu fesaddan çıkmaya koruyucu mu olacaksın? Bu âyeti cihad âyeti nesh etmiştir. “Azaba kefil sen mi olacaksın?” anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَمْ تَحْسَبُ اَنْ اَكْثَرُهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ يَغْفِلُونَ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿٤٤﴾

44- “Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini ya da düşüneceklerini mi sanıyorsun? Onlar sırf hayvan gibi, hatta gi-dişçe daha da sapkındırlar!”

{ اَمْ تَحْسَبُ } “Yoksa sen, sanıyor musun?” Ey Muhammed (sallallâhu

‘aleyhi ve sellem).

{ اَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ } “Onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini.” Hakkı.

{ أَوْ يَغْتَلُونَ } “Ya da düşüneceklerini mi?” Senin sözünü dinlediklerinde hakkı akıl edebileceklerini mi?

{ إِنْ هُمْ } “Onlar.” Onlar hakkı kesinlikle anlamazlar.

{ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ } “Sırf hayvan gibi.” Sadece yeme ve içme gibi eylemlerini yerine getirebilen, akıl edemeyen hayvanlar gibidirler. Hakkı işitip dinleme konusunda böyledirler.

{ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا } “Hatta gidişçe daha da sapkındırlar.” Kanıttan ve dinden daha uzak. Zira hayvanların aleyhine kanıt ve yol bulunmamaktadır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾

45- “Rabbini görmedin mi? Gölgeyi nasıl uzatmaktadır? Dileseydi onu elbet hareketsiz de kılardı. Sonra biz ona güneşi delil kıldık.”

{ أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ } “Rabbini görmedin mi?” Rabbinin yapışına bakmadın mı?

{ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ } “Gölgeyi nasıl uzatmaktadır?” O nasıl da tan yerinin ağarmasının ardından ve güneşin doğuşundan önce doğudan batıya doğru gölgeyi uzatıp yaydı.

{ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا } “Dileseydi onu elbet hareketsiz de kılardı.” Onu sürekli olarak bırakırdı. Yani gölgenin beraberinde güneş bulunmaksızın.

{ ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ } “Sonra biz ona güneşi kıldık.” Gölgeye.

{ دَلِيلًا } “Delil.” Nerede güneş olursa gölge ondan önce olur. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Delil kıldık”, onu takip eden.⁵

⁵ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(ا مَدَّ الظِّلَّ) tan yerinin ağarmaya başladığı vakit ile güneşin doğması arasında uzayan ve yayılan gölgedir. (سَاكِنًا)

ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾

46- “Sonra da gölgeyi yavaş yavaş çekerek kendimize çekip almaktayız.”

{ثُمَّ قَبَضْنَاهُ} “Sonra da gölgeyi çekip almaktayız.” Yani gölgeyi.

{إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا} “Yavaş yavaş çekerek kendimize.” Azar azar. Âyetin “Gizli gizli” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالتَّوَمَّ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾

47- “Geceyi size bir örtü ve uykuyu dinlenme vakti yapan O’dur. O gündüzü de çalışma zamanı yaptı.”

{وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا} “Geceyi size bir örtü yapan O’dur.” Her şeyin kendisinde giyindiği bir giysi.

“Devamlı duran”, (ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ دَلِيلًا) “Sonra biz güneşin doğuşunu, gölgenin meydana gelmesine bir delil yapmışızdır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Furkan Sûresi.

Görüldüğü gibi İbn Abbâs bu âyette gözlemlerine dayanarak âyeti tefsir etmeye çalışmıştır. İbn Abbâs’ın Kur’an’ı anlama noktasında kevnî olgulara dikkat ettiğini kevnî olayları kapsayan âyetlere onlar ışığında anlam verdiğini de görmekteyiz.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsîrû’t-Taberî*, c. 19, s. 18.

b) (أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ) “Rabbini görmedin mi, gölgeyi nasıl uzatmaktadır?” buyruğu tan yerinin ağarmasından güneşin doğuşuna kadar olan bölümdür. Yani gölgeden kasıt bu iki vakit arasında gölgenin uzatılıp yayılmasıdır.

c) Alûsî der ki; “Bu zaman dilimi vakitlerin en güzeli. Zira halis karanlığa karşı insan tabiatı nahoş davranır. Halis karanlık görüşü engeller.” *Tefsîrû’l-Alûsî*, c. 19, s. 26. “Güneş ışınları ise havayı ısıtır ve gözü hayrete düşürür.” *Tefsîrû’l-Alûsî*, c. 19, s. 26.

d) (ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ دَلِيلًا) “Sonra biz ona güneşi delil kıldık.” Yani Allah azze ve celle güneşin doğuşunu bu gölgeye delil kıldı. Onun bu delaletinin çeklip sonra sona erişine alamet olma olasılığı da bulunmaktadır. Ayrıca bu delaletin Alûsî’nin de belirttiği gibi günün diğer vakitlerine karşı bir meziyete ve fazilete sahip olduğuna da alamet olabilir.

{ وَالنَّوْمَ سُبَاتًا } “Ve uykuyu dinlenme vakti.” Bedenlerinizin rahatlaması için.

{ وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا } “O gündüzü de çalışma zamanı yaptı.” Geçim kaynaklarınızın talebi için.

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾

48- “Yine rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O’dur. Biz gökten tertemiz bir su indirdik.”

{ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا } “Yine rüzgârları müjdeci olarak gönderen O’dur.” Tertemiz.

{ بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ } “Rahmetinin önünde.” Yağmurun öncesinde.

{ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا } “Biz gökten tertemiz bir su indirdik.” Tertemiz kılıp kendisi temizlenilmeyen.

لِنُخَيِّ بِهٖ بَلَدَةً مِّنَّا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾

49- “Ki onunla ölü bir beldeyi diriltelim, yarattığımız nice hayvan sürülerine ve birçok insan topluluklarına su sağlayalım.”

{ لِنُخَيِّ بِهٖ بَلَدَةً مِّنَّا } “Ki onunla ölü bir beldeyi diriltelim.” Kendisinde herhangi bir bitkinin bitmediği bir yeri.

{ وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا } “Yarattığımız nice hayvan sürülerine su sağlayalım.” Hayvanları.

{ وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا } “Ve birçok insan topluluklarına.” Yarattıklarımız, birçok insan yarattık.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾

50- “Andolsun bunu, insanların öğüt almaları için, aralarında çeşitli şekillerde anlatmışızdır. Ama insanların çoğu dayatmakta, nankörlükten başkasına yanaşmamaktadır.”

{ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ } “Andolsun bunu, aralarında çeşitli şekillerde anlatmışızdır.” Yani yağmuru yıllara taksim etmişizdir.

{ لِيَذْكُرُوا } “İnsanların öğüt almaları için.” Bundan öğüt alsınlar diye.

{ فَالْبَاحِ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا } “Ama insanların çoğu dayatmakta, nankörlükten başkasına yanaşmamaktadır.” Ancak kabul etmediler. Allah Teâlâ’yı ve nimetlerini inkar üzere ayak direttiler.

﴿٥١﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا

51- “Eğer biz dileseydik elbet her kasabaya bir uyarıcı gönderirdik.”

{ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ } “Eğer biz dileseydik elbet her kasabaya gönderirdik.” Her kasaba ehline.

{ نَذِيرًا } “Bir uyarıcı.” Korkutucu bir resûl. Ancak sevap ve karametin her birisi sana ait olsun diye seni bütün insanlara resul olarak gönderdik.

﴿٥٢﴾ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا

52- “(Mademki yalnız seni gönderdik), öyleyse kâfirlere boyun eğme ve (bu Kur’an’la), onlara karşı olanca gücünle büyük bir savaş ver!”

{ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ } “(Mademki yalnız seni gönderdik), öyleyse kâfirlere boyun eğme.” Ebû Cehil ve ashabının sana emrettiği şeye.

{ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا } “Ve (bu Kur’an’la), onlara karşı olanca gücünle bir savaş ver.” Kur’an ile.

{ كَبِيرًا } “Büyük.” Kılıçla.

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّخْجُورًا

53- “İki denizi birbirine salıveren O’dur. Şu tatlı ve susuzluğu giderici, bu da tuzlu ve acıdır. O, ikisinin arasına birbirine geçmele-
rine engel bir perde koymuştur.”

{ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ } “İki denizi birbirine salıveren O’dur.” İki de-
nizi salıveren.

{ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ } “Şu tatlı ve susuzluğu giderici.” Tatlı ve tertem-
miz/güzel.

{ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ } “Bu da tuzlu ve acıdır.” İçilemeyecek kadar acı
ve tuzlu su.

{ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا } “O, ikisinin arasına koymuştur.” Tuzlu ve tatlı su-
yun arasına.

{ بَرْزَخًا } “Bir perde.” Engel.

{ وَجَجَرًا مَحْجُورًا } “Birbirine geçmelerine engel.” Biri diğerinin ta-
dını değiştirmekten kesinkes bir şekilde engellenmiş.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ
قَدِيرًا

54- “O sudan bir insan yaratıp ona bir soy bahşeden ve sıhriyet bağı
ile akraba yapan O’dur. Rabbinin (her şeye) gücü yeter.”

{ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ } “O sudan yaratıp O’dur.” Erkek ve dişinin
suyundan.

{ بَشَرًا } “Bir insan.” Birçok mahlukatı.

{ فَجَعَلَهُ نَسَبًا } “Ona bir soy bahşeden.” Evlenilmesi helal olmayan
yakın akrabayı.

{ وَصِهْرًا } “Ve sıhriyet bağı ile akraba yapan.” Evlenilmesi yakın
olan akrabayı ve başkasını.

{ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا } “Rabbinin (her şeye) gücü yeter.” Yarattığından
helal ve haram kılmaya.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

55- “Onlar Allah’ı bırakıp kendilerine ne yarar ne de zarar veremeyen şeylere tapıyorlar! Böylece inkârcı kişi Rabbine karşı uğraşıp durmaktadır.”

{ وَيَعْبُدُونَ } “Onlar tapıyorlar.” Mekke kâfirleri.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ } “Allah’ı bırakıp kendilerine ne yarar veremeyen şeylere.” Kendisine ibadet edilmesi ve taatte bulunulması halinde dünyada ve ahirette.

{ وَلَا يَضُرُّهُمْ } “Ne de zarar.” Kendisine ibadetin terk edilmesi ve masiyette bulunulması halinde dünyada ve ahirette.

{ وَكَانَ الْكَافِرُ } “Böylece inkârcı kişi.” Ebû Cehil.

{ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا } “Rabbine karşı uğraşıp durmaktadır.” Dışa çıkmıştır. Âyetin “Rabbine karşı kâfirler için küfre yardımcı yoktur” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾

56- “Biz seni ancak bir müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik.”

{ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ } “Biz seni gönderdik.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehli için.

{ إِلَّا مُبَشِّرًا } “Ancak bir müjdecî.” Cennetle.

{ وَنَذِيرًا } “Ve uyarıcı olarak.” Cehennem azabından.

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾

57- “De ki: ‘Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Ancak Rabbine varan yola girmek isteyene yol gösteriyorum.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ } “Ben buna karşı sizden istemiyorum.” Tevhid ve Kur’an üzere.

{ مِنْ أَجْرِ } “Bir ücret.” Karşılık ve rızık.

{ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا } “Ancak Rabbine varan yola girmek isteyeneye yol gösteriyorum.” İmanla yol bulan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Ancak isteyen kimse”, Rabbini birlemek isteyen. “Girmek”, bu tevhide. “Rabbine varan yola”, Rabbine dönen yola girip de sevabını bulmak isteyen.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ
بِذُنُوبٍ عِبَادِهِ خَبِيرًا

58- “Sen ölümsüz ve daima diri olana (Allah’a) güvenip dayan ve O’nu hamd ile tesbih et! Kullarının günahlarından O’nun haberdar olması yeter.”

{ وَتَوَكَّلْ } “Sen güvenip dayan.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ } “Ölümsüz ve daima diri olana (Allah’a).” Ebâ Tâlib ve Hatice (radiyallâhu ‘anh) gibi ölenlere ve herhangi hareket kabiliyeti olmayan ölümlere tevekkül etme.

{ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ } “Ve O’nu hamd ile tesbih et.” O’nun emriyle namaz kıl.

{ بِهِ وَكَفَىٰ } “Yeter.” Allah Teâlâ yeter.

{ بِذُنُوبٍ عِبَادِهِ خَبِيرًا } “Kullarının günahlarından O’nun haberdar olması.” Bilen.

الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ
عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسُئِلَ بِهِ خَبِيرًا

59- “Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan, sonra Arş’a hükmeden Rahmân’dır. Haydi ne dileyeceksen o her şeyden haberdar olandan (Allah’tan) dile!”

{ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakilerini yaratan.” Mahlûkâtı ve harikulade olan şeyleri.

{ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ } “Altı günde.” Dünyanın ilk gününden. Her günün uzunluğu saydıklarınızdan bin yıla eşittir. Altı günün ilk günü cumartesi son gün ise cuma günü idi.

{ ثُمَّ اسْتَوَى } “Sonra hükmeden.” İstikrar bulan.

{ عَلَى الْعَرْشِ } “Arş’a.” Âyetin “Arşı dolduran” anlamına geldiği de söylenmiştir .

{ الرَّحْمَنُ } “Rahmân’dır.” Cümlede takdim tehir bulunmaktadır. Diyor ki, Rahmân Arş’a istiva etti.

{ فَسَلِّ بِهِ } “Haydi ne dileyeceksen dile.” Bununla.

{ خَبِيرًا } “O her şeyden haberdar olandan (Allah’tan.)” Allah bilendir. Âyetin “Allah hakkında ilim ehlinde sor. Onlar sana haber verirler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾

60- “Onlara, ‘Rahmân’a secde edin!’ denildiğinde, ‘Rahmân da neymiş? Senin bize emrettiğine mi secde edeceğiz?’ derler ve (bu emir), onların nefretini artırır.”

{ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ } “Onlara, denildiğinde.” Mekke kâfirlerine.

{ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ } “Rahmân’a secde edin.” Rahmân’a tevhid ile boyun eğiniz.

{ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ } “‘Rahmân da neymiş?’ derler.” Biz Müseyilemetü’l-Kezzab’dan başka rahmân tanımıyoruz.

{ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا } “Senin bize emrettiğine mi secde edeceğiz?” Çokça yalan söyleyen yalancıya.

{ وَزَادَهُمْ } “*Ve (bu emir,) onların arttırır.*” Rahmân’ın zikri. Âyetin “Kur’an” anlamına geldiği de söylenmiştir. Ayrıca Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in çağrısı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ نُفُورًا } “*Nefretini.*” İmandan uzaklaşarak.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا

مُنِيرًا ﴿٦١﴾

61- “Gökte burçlar yaratan, orada bir kandil (güneş) ve nurlu bir ay var eden Allah ne yücedir!”

{ تَبَارَكَ } “*Ne yücedir.*” Bereket sahibidir.

{ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا } “*Gökte burçlar yaratan, Allah.*” Yıldızlar. Âyetin ‘saraylar’ anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَجَعَلَ فِيهَا } “*Orada var eden.*” Gökte.

{ سِرَاجًا } “*Bir kandil (güneş)*” Âdemoğlunu gündüz vakti aydınlatan güneşi.

{ وَقَمَرًا مُنِيرًا } “*Ve nurlu bir ay.*” Âdemoğlunu gece vakti aydınlatan ayı.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنۢ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ

شُكُورًا ﴿٦٢﴾

62- “Yine ibret almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbirini ardınca getiren O’dur.”

{ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً } “*Gece ile gündüzü birbirini ardınca getiren O’dur.*” Birbirinden farklı kılan.

{ لِّمَنۢ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ } “*Yine ibret almak isteyenler için.*” Onların farklılığından öğüt almak dileyen.

{ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا } “Veya şükretmek.” Sâlih amel. Gece terk ettiğiyle gündüz amel eden, gündüz yapmadığını gece yapan.⁶

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ
الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾

63- “O çok merhametli olan Allah’ın (has) kulları o kimselerdir ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve cahiller kendilerine laf attığı vakit, ‘Selâmetle’ deyip geçerler.”

{ وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ } “O çok merhametli olan Allah’ın (has) kulları.”
Rahmân’ın has kulları.

{ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا } “O kimselerdir ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler.” Allah Teâlâ korkusundan tevazu ile.

⁶ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; “(خَلْفَةً) ‘Birbiri ardınca.’ Geceleyin kendisinden bir amel kaçmış olan kimse ona gündüz vakti erişir veya gündüz vakti bir ameli kaçmış olan kimse ona geceleyin erişir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Furkan Sûresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 19, s. 30.

b) İbn Abbâs’ın (خَلْفَةً) sözcüğüne vermiş olduğu anlam, sözcüğün doğrudan anlamı değildir. Allah Teâlâ’nın gece ve gündüzü ardı sıra kılması şeklinde bize bahsetmiş olduğu lütfun faydasını açıklamaktadır.

c) Bu âyet tefekküre davet eden ve verilen nimetlere karşılık kulu Rabbine şükretmeye çağıran âyetlerdendir. Gece ve gündüz vakitlerinde Allah Teâlâ’ya kulukta bulunmak isteyenler için bu kevnî olguda alametler bulunsun diye Allah Teâlâ gece ve gündüzü ardı sıra kılmıştır. Eğer gece veya gündüz sonu olmayan bir şekilde ebedilik kazansaydı namaz ve oruç için vakitler gerçekleşmezdi. Nitekim Taberî’nin Abdurrahman İbn Zeyd’den rivayetinde bu anlama vurgu yapılmıştır. O şöyle demiştir: “Eğer Allah azze ve celle gece ve gündüzü ardı sıra kılmasaydı nasıl amel edilecek bilinemezdi. Eğer zamanın bütünü gece olsaydı kimse nasıl oruç tutacağını bilemezdi. Ya da bütün bir zamanı gündüz kılsaydı hiçbir kimse nasıl namaz kılacağını bilemezdi.”

Devamla şöyle der: “(خَلْفَةً) sözcüğü gidiş geliş anlamındadır. Bu gider berikisi gelir. Allah Teâlâ gündüz ve geceyi kullar için peşisıra kıldı.” Sonra أَرَادَ أَنْ يُدَكِّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا “Yine ibret almak veya şükretmek isteyenler için” âyetini kıraat etti. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 19, s. 31.

{ وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ } “*Ve cahiller kendilerine laf attığı vakit.*” Kâfirler ve fâsıklar onlarla konuştuklarında.

{ قَالُوا سَلَامًا } “*Selâmetle, deyip geçerler.*” Güzel bir şekilde karşılık verirler. Sözün doğru olanını söylerler.

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾

64- “Onlar geceleri Rablerine secdeler ve kıyamlar ederek yatarlar.”

{ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ } “*Onlar geceleri Rablerine yatarlar.*” Namazla.

{ سُجَّدًا وَقِيَامًا } “*Secdeler ve kıyamlar ederek.*” Gece namazında.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اضْرِبْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾

65- “Onlar şöyle derler: ‘Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azabını sav; doğrusu onun azabı sürekli dir.’”

{ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا } “*Onlar şöyle derler: ‘Ey Rabbimiz.’*” Ey Rabbimiz.

{ اضْرِبْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا } “*Bizden cehennem azabını sav; doğrusu onun azabı sürekli dir.*” Ayrılmaz, tutkun/yapışır ve ısrar edici.

إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾

66- “Orası ne kötü bir uğrak, ne kötü bir konaktır!”

{ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا } “*Orası ne kötü bir uğrak.*” Menzil.

{ وَمُقَامًا } “*Ne kötü bir konaktır.*” Barınak.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

67- “Onlar, harcadıklarında ne israf, ne de cimrilik ederler, ama bu ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”

Ardından onların harcamalarını konu edinerek şöyle buyurdu:

{وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا} “Onlar, harcadıklarında ne israf.” Masiyette harcamada bulunmazlar.

{وَلَمْ يَفْتُرُوا} “Ne de cimrilik ederler.” Hak yolunda harcamaktan da geri durmazlar.

{وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ} “Ama bu ikisi arasında.” İsrâf ve cimrilik arasında.

{فَوَامَا} “Orta bir yol tutarlar.” Orta ve adilane bir şekilde.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾

68- “Yine onlar Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapmazlar, Allah’ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Her kim bunları yaparsa ağır cezaya çarpar.”

{وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ} “Yine onlar Allah ile birlikte tapmazlar.” Allah Teâlâ ile birlikte ibadet etmezler.

{إِلَهًا آخَرَ} “Başka bir tanrıya.” Putlardan birisine.

{وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ} “Allah’ın haram kıldığı cana, kıymazlar.” Öldürülmesini haram kıldığını öldürmezler ve öldürülmesini de helal görmezler.

{إِلَّا بِالْحَقِّ} “Haksız yere.” Recm, kısas ve irtidat.

{وَلَا يَزْنُونَ} “Ve zina etmezler.” Zinayı helal saymazlar.

{وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ} “Her kim bunları yaparsa.” Helal sayarsa.

{يَلْقَ أَثَامًا} “Ağır cezaya çarpar.” Cehennemde bir vadidir. Bir kuyu olduğu da söylenmiştir.⁷

⁷ a) İmam Buhârî Said ibn Cübeyr’den rivayetine göre kendisine İbn Abbâs haber vererek şöyle demiştir: Müşriklerden bazıları çok cana kıymış, çok zina etmiş sonra da Hz. Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem)’e gelerek “Senin kendisine davet ettiğin şey, hiç şüphesiz güzel bir şeydir. Keşke bize, işlediğimiz bunca günahlar için bir keffaret bulunduğunu haber versen” dediler. Bunun üzerine

şu âyetler nazil oldu: **وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ (قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ)** “*De ki: Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. O, gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olanıdır.*” (39/ez-Zümer/53).

Bu hadisi İmam Müslim, Beyhakî, Beyhakî ve Hakim en-Nisâbü’r de rivayet etmişlerdir. Müslim, Kitâbü’l-İman, 54. Bâb, 122 nolu hadis; es-Sünenü’l-Kübrâ, Kitâbü’s-Siyer, “Bir Müslüman’ı öldürüp sonra Müslüman olan harbi kâfir” bâbı, c.9, s.98; el-Müstedrek, Kitâbü’t-Tefsir, Furkan Sûresi, c. 2, s. 403.

b) Bu âyetler ve Allah Teâlâ’nın Zümer Sûresi’ndeki **قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ** “*De ki: Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. O, gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olanıdır.*” (39/ez-Zümer/53) buyruğu, Yüce Allah’ın, kulların tevbelelerinde ihlaslı oldukları takdirde bütün günahlarını affederek tevbe edeceklerini bildirmektedir.

İbn Abbâs bu âyetlerin şirk ehli hakkında nazil olduğunu bildirmektedir. Şirk ehlinin günahı ne kadar çok ve ne kadar büyük olsa da şirk koşma, zina etme, öldürme gibi, tevbe edip İslam dinine girmeleri halinde günahlarının bağışlanacağını ortaya koymaktadır.

c) Ancak bu rivayet tevbe ediş halinde günahların affolunacağı olgusu sadece müşriklere has olduğu anlamına gelmemektedir. İbn Abbâs sadece o dönemdeki vakıayı anlatmıştır. Kaldı ki, tefsir usulünde ‘sebebin hususiliğine değil lafzın umumiliğine itibar edilir’ kuralı gereği âyet geneldir. Bundan dolayı bir mü’minin ne derece günahı çok olursa olsun sâdık ve nasuh söz tevbe gerçekleştirdiğinde tevbesi makbuldur.

d) Ancak tartışılan bir konu vardır ki, kasden adam öldüren kişinin tevbesinin kabul edilip edilmemesidir. Yani Nisâ Sûresi 93. âyeti **وَمَنْ يَتُكِلْ مُؤْمِنًا مَّتَعِمًا فَجَارًا** “*Ancak kim mü’min bir kimseyi kasten öldürürse, (bilsin ki) cezası, içinde sürekli olarak kalacağı cehennemdir.*” (4/en-Nisa/93) sadedinde olduğumuz bu âyet ile Zümer Sûresi’ndeki âyetin kapsamına girmekte midir yoksa bu bir istisna olup onların tevbeleri kabul olunmayacak mıdır? Nisâ Sûresi 93. âyeti incelerken İbn Abbâs’ın kasten adam öldüren kişinin tevbesinin makbul olmayacağı şeklindeki görüşüne değinmiş ve o bölümde açıklamıştık. Ancak bu görüş İbn Abbâs’ın yanlışlarından. Zira hem âyetin zâhiri bu yoruma karşıdır hem de kasten adam öldüren kişinin tevbesinin makbul olacağına dair bir çok hadis vardır. En basitinden çok yaygın olarak bilinen Buhârî, Müslim, İbn Mace ve İmam Ahmed’in Ebû Said el-Hudrî’den rivayet ettikleri geçmiş asırlarda yüz kişiyi öldürüp tevbe eden ve sonra da cennete giren kişi hadisi dahi yeterli derecede bir hadistir.

٦٩ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا

69- “Kıyâmet günü onun azabı kat kat olur ve orada alçaltılmış olarak temelli kalır.”

{ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ } “Kıyâmet günü onun azabı kat kat olur ve orada temelli kalır.” Cehennem azabında.

{ مُهَانًا } “Alçaltılmış olarak.” Zelil kılınmış alçaltılmış olarak.

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

70- “Ancak tevbe ve iman edip sâlih bir amel işleyenler müstesnadır. Çünkü Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ إِلَّا مَنْ تَابَ } “Ancak tevbe edip müstesnadır.” Küfürden.

{ وَآمَنَ } “Ve iman.” Allah’a.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا } “Sâlih bir amel işleyenler.” İman ettikten sonra halis olarak.

{ فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ } “Çünkü Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir.” Allah Teâlâ onları küfürden imana, masiyetten taata, putlara kulluktan kendisine kulluğa, şerden hayra dönüştürür.

{ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا } “Allah çok bağışlayan.” Tevbe eden kimseye karşı.

{ رَحِيمًا } “Çok merhametli olandır.” Tevbe üzere vefat eden kimseye karşı.

٧١ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا

71- “Her kim tevbe eder ve iyi bir işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah’a döner.”

{ وَمَنْ تَابَ } “Her kim tevbe eder.” Günahlardan.

{وَعَمِلَ صَالِحًا} “Ve iyi bir işlerse.” Kendisi ile Rabbi arasında kalbinden halisane bir şekilde.

{فَأَنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَنَابًا} “Şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah’a döner.” Karşılıklı nasihatte bulunarak. Âyetin “Allah katında sevabını bulur” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾

72- “Yine onlar yalan yere şahidlik etmezler, boş sözle karşılaştıklarında vakarla geçip giderler.”

{وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ} “Yine onlar yalan yere şahidlik etmezler.” Yalan meclislerinde hazır bulunmazlar.

{وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ} “Boş sözle karşılaştıklarında.” Bâtıl meclislerinde.

{مَرُّوا كِرَامًا} “Vakarla geçip giderler.” Hilm ile yüz çevirirler.

وَالَّذِينَ إِذَا دُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

73- “Onlar, kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığında, onlara karşı sağır ve kör kimseler gibi davranmazlar.”

{وَالَّذِينَ إِذَا دُكِّرُوا} “Onlar, kendilerine hatırlatıldığında.” Kendilerine öğüt verildiğinde.

{بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا} “Rablerinin âyetleri. Onlara karşı davranmazlar.” Allah Teâlâ’nın âyetlerine.

{صُمًّا} “Sağır.” İşitmeyen sağırılar.

{وَعُمْيَانًا} “Ve kör kimseler gibi.” Görmeyen körler gibi. Ancak onlar işitmekte ve görmektedirler.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

74- “Onlar şöyle derler: ‘Ey Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder yap!’”

{ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا } “Onlar şöyle derler: Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ } “Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla.” Derler ki, hanımlarımızı ve zürriyetlerimizi sâlihler kıl ki, onlardan dolayı gözlerimiz aydınlık olsun.

{ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا } “Ve bizi takvâ sahiplerine önder yap.” Bizi de sâlihlerden kıl ki, onlar bize uysunlar.

﴿٧٥﴾ أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا

75- “İşte bunlar sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamları ile mükâfatlandırılacak ve orada saygı ve selâm ile karşılanacaklar.”

{ أُولَٰئِكَ } “İşte bunlar.” Bu niteliklerin sahipleri.

{ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ } “Cennetin en yüksek makamları ile mükâfatlandırılacak.” Cennette en yüce derecelerle mükafatlandırılacaklardır.

{ بِمَا صَبَرُوا } “Sabretmelerine karşılık.” Allah Teâlâ’ya taatte, fakirlik ve sıkıntılarda.

{ وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا } “Ve orada karşılanacaklar.” Cennette.

{ تَحِيَّةً } “Saygı ile.” Allah’tan.

{ وَسَلَامًا } “Ve selâm.” Melekler onları bununla karşılarlar. Cennete girdiklerinde melekler onları bu saygı, Allah Teâlâ’dan da saygı ve selam ile karşılarlar.

﴿٧٦﴾ خَالِدِينَ فِيهَا حَسَنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

76- “Orada sürekli olarak kalacaklar. Orası ne güzel durulacak bir yer ve ne güzel bir makamdır!”

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “Orada sürekli olarak kalacaklar.” Cennette ikamet edicidirler. Ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ حَسَنَتْ مُسْتَقَرًّا } “Orası ne güzel durulacak bir yer.” Menzil.

{ وَمَقَامًا } “Ve ne güzel bir makamdır.” Barınak.

قُلْ مَا يَعْْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ

لِزَامًا

77- “De ki: ‘Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin! Madem ki yalanladınız, (o halde yarın) olacak ceza elzem olan (yakanızı bırakmaz!)’

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ مَا يَعْْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي } “Rabbim size ne diye değer versin.” Rabbim cismelerinizi ve suretlerinizi ne yapsın?

{ لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ } “Duanız olmasa.” Allah Teâlâ size tevhibi emretti.

{ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ } “Madem ki yalanladınız.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ فَسَوْفَ يَكُونُ } “Olacak (O halde yarın.)” Bu Allah Teâlâ’dan onlara yönelik bir tehdittir.

{ لِزَامًا } “Elzem olan ceza (yakanızı bırakmaz.)” Bedir Savaşı’nda öldürülme, vurulma ve esir alınma ile azap görüşünüz. Yani Peygamberinizi yalanladınız. O halde yarın ceza yakanızı bırakmayacaktır’.

26- ŞUARÂ SÛRESİ

Kendisinde “Şuarâ/şairlerin” zikredildiği sûredir. ‘ve’s-Şuarâu’ sözcüğüyle başlayıp sûrenin sonuna kadar olan bölüm hariç sûrenin бүтünü Mekkedir. Zira söz konusu bölüm Medine’de nazil olmuştur. Âyet sayısı 227’dir. Sözcük sayısı 1.267 ve harf sayısı ise 5.542’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

طسم ١

1- “Tâ, Sîn, Mîm.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Şuarâ Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ طسم } “Tâ, Sîn, Mîm.” Diyor ki, “Tâ”, O’nun gücü ve kudreti; “Sîn”, yücelik ve üstünlüğü; “Mîm” ise mülkü demektir. “Tâ sîn mîm”in, kendisiyle yemin edilen bir yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ٢

2- “Bunlar apaçık kitabın âyetleridir.”

{ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ } “Bunlar apaçık Kitab’ın âyetleridir.” Diyor ki, yemin ederim ki, bu sûre helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayan Kur’an’ın âyetleridir.

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

3- “Onlar iman etmeyecekler diye sen, neredeyse kendini kıyacaksın!”

{ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ } “Sen, neredeyse kendini kıyacaksın.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara karşı üzüntünden dolayı kendi kendini öldüreceksin.

{ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ } “Onlar iman etmeyecekler diye.” Yani Kureyş mü’min olmayacak diye. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onların iman etmesini çok arzulamakta ve onların iman etmelerini istemekteydi.

إِنْ نَشَأْ نُنْزِلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾

4- “Biz dilersek onların üzerine gökten bir mucize indiririz de ona boyunları eğilekalır!”

{ إِنْ نَشَأْ نُنْزِلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً } “Biz dilersek onların üzerine gökten bir mucize indiririz de.” Alamet.

{ فَظَلَّتْ } “Kalır.” Dönüşür.

{ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ } “Ona boyunları eğile.” Zelil bir şekilde.

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرِ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحَدَّثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾

5- “(Bununla birlikte) onlara Rahmân’dan yeni bir öğüt gelmez ki, ondan yüz çevirmiş olmasınlar!”

{ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرِ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحَدَّثٍ } “(Bununla birlikte) onlara yeni bir öğüt gelmez ki.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın peygamberlerine Kur’an ile getirdiği şey.

{ مِنَ الرَّحْمَنِ } “Rahmân’dan.” Peşi sıra yeni bir şeyi getirmekle.

{ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ } “Ondan yüz çevirmiş olmasınlar.” Kur’an’ı yalanlamış olmasınlar.

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَاتِيهِمْ أَنْبُؤًا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦﴾

6- “Üstelik (onu) yalanladılar; ama alay edip durdukları şeyin haberleri kendilerine yakında gelecektir!”

{ فَقَدْ كَذَّبُوا } “Üstelik (onu) yalanladılar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ فَسَيَاتِيهِمْ أَنْبُؤًا } “Ama haberleri kendilerine yakında gelecektir.” Haberleri.

{ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ } “Alay edip durdukları şeyin.” Azabın. Âyetin, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an ile alay etmelerinin cezalarının haberi anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾

7- “Yeryüzüne bir bakmadılar mı? Biz orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirmişiz.”

{ أَوَلَمْ يَرَوْا } “Bir bakmadılar mı?” Mekke kâfirleri.

{ إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ } “Yeryüzüne. Biz orada her çiftten nice bitkiler yetiştirmişiz.” Her renkten/türden.

{ كَرِيمٍ } “Güzel.” Görünüşte güzel.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

8- “Şüphesiz ki, bunda mutlak bir ibret vardır! Ama onların çoğu iman etmezler.”

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz ki, bunda vardır.” Bitkilerin renklerinin/türlerinin farklılığında.

{ لَآيَةً } “Mutlak bir ibret.” Alamet ve ibret.

{ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ } “Ama onların çoğu iman etmezler.” Mü’min değildirler. Onların bütünü kâfir oldular. Bunlar Bedir Savaşı’nda helak olanlardır.

٩ وَانْ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

9- “Hiç şüphesiz senin Rabbin mutlak üstündür, çok merhametlidir.”

{ وَانْ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ } “Hiç şüphesiz senin Rabbin mutlak üstündür.” Onlardan intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhametlidir.” Mü’minlere karşı.

١٠ وَاذْ نَادَى رَبُّكَ مُوسَىٰ أَنْ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

10- “Bir vakit Rabbin Musa’ya nida edip (demişti ki): ‘Git o zâlim kavme.’”

{ وَاذْ نَادَى } “Bir vakit nida edip.” Çağırdığında.

{ رَبُّكَ مُوسَىٰ } “Rabbin Musa’ya.” Rabbin Musa’ya emretti anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَنْ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ } “(Demişti ki): Git o zâlim kavme.” Kâfir kavme.

١١ قَوْمَ فِرْعَوْنَ أَلَا يَتَّقُونَ

11- “Firavun’un kavmine. Onlar hâlâ sakınmayacaklar mı?”

{ قَوْمَ فِرْعَوْنَ } “Firavun’un kavmine.” Kavimden bedel.

{ أَلَا يَتَّقُونَ } “Onlar hâlâ sakınmayacaklar mı?” Onlara de ki, “Allah Teâlâ’dan başkasına ibadet etmekten hâlâ sakınmayacak mısınız?”

١٢ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ

12- “(Musa) dedi: ‘Ey Rabbim, onların beni yalanlamalarından korkarım.’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu ki:

{ رَبِّ اِنِّىْ اَخَافُ اَنْ يَّكْذِبُوْنَ } “Ey Rabbim, onların beni yalanlamalarından korkarım.” Risalet konusunda.

وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَى هَارُونَ ﴿١٣﴾

13- “Göğsüm daralır, dilim açılmaz. Bu yüzden Harun’a da elçilik görevi ver.”

{ وَيَضِيقُ صَدْرِي } “Göğsüm daralır.” Onların beni yalanlamalarına karşılık. Âyetin, kalbim korkar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي } “Dilim açılmaz.” Dilim onun heybetinden dolayı akıcı bir şekilde konuşamaz.

{ فَأَرْسِلْ إِلَى هَارُونَ } “Bu yüzden Harun’a da elçilik görevi ver.” Harun (‘aleyhi’s-selâm)’ı da benimle gönder ki, bana yardımcı olsun. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Bu yüzden Harun’a da elçilik ver.” Cebrail’i Harun’a gönder ki, benimle birlikte yardımcı olarak bulunsun.

وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾

14- “Üstelik benim üzerimde onlara karşı işlediğim bir suç da var, bu yüzden onların beni öldürmelerinden korkarım.”

{ وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ } “Üstelik benim üzerimde onlara karşı işlediğim bir suç da var bu yüzden onların beni öldürmelerinden korkarım.” Kıptiyi öldürmemin kisası.

قَالَ كَلَّا فَادْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾

15- “(Allah) dedi: ‘Hayır, ikiniz de âyetlerimizle gidin. Biz sizinle birlikteyiz ve her şeyi işitmekteyiz.’”

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ كَلَّا } “Hayır.” Gerçekten ey Musa. Öldürme konusunda onları size musallat kılmayacağım.

{ فَادْهَبَا بِآيَاتِنَا } “İkiniz de âyetlerimizle gidin.” Dokuz mucize ile. Yed-i Beyzâ, asâ, tufan, çekirge, haşere, kurbağa, kan, ürünlerde eksiklik ve kıtlık.

{ أَنَا مَعَكُمْ } “Biz sizinle birlikteyiz.” Siz ikinize yardımcıyım.

{ مُسْمِعُونَ } “Ve her şeyi iştirmektedir.” Onun siz ikinize söylediklerini iştiorum.

﴿ ١٦ ﴾ فَاتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ

16- “Haydi, Firavun’a gidin ve ona deyin ki: ‘Biz, gerçekten Âlemlerin Rabbi’nin elçileriyiz.’”

{ فَاتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Haydi, Firavun’a gidin ve ona deyin ki: ‘Biz, gerçekten Âlemlerin Rabbi’nin elçileriyiz.’” Sana ve kavmine Âlemlerin Rabbi’nin elçisiyiz.

﴿ ١٧ ﴾ أَن أَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ

17- “İsrailoğullarını bizimle birlikte gönder.”

{ أَن أَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ } “İsrailoğullarını bizimle birlikte gönder.” Ve onlara azap etme. Bunun üzerine Firavun, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a baktı.

﴿ ١٨ ﴾ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ

18- “(Firavun) dedi: ‘Biz seni çocukken yanımızda büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?’”

{ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا } “(Firavun) dedi: ‘Biz seni çocukken yanımızda büyütmedik mi?’” Ey Musa sen küçükken.

{ وَلَبِثْتَ } “Geçirmedin mi?” Kaldın.

{ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ } “Hayatının birçok yıllarını aramızda.” Otuz yıl.

﴿١٩﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ

19- “Sonunda, o yaptığın (kötü) işi de yaptın, sen nankörlerden birisin!”

{ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ } “Sonunda, o yaptığın (kötü) işi de yaptın.”
O kişiyi öldürdün.

{ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ } “Sen nankörlerden birisin.” Nimetimle saatle.

﴿٢٠﴾ قَالَ فَعَلْتُهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ

20- “(Musa) dedi: ‘Ben o zaman o işi yaptım, çünkü şaşkınlardan dım.’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ فَعَلْتُهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ } “Ben o zaman o işi yaptım; çünkü şaşkınlardandım.” Bana verdiği nimetlerle cahillerden idim.

فَفَرَزْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ
الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾

21- “Sizden korktuğum için de aranızdan kaçtım. Ama Rabbim bana daha sonra hikmet verdi ve beni peygamberlerden yaptı.”

{ فَفَرَزْتُ } “Aranızdan kaçtım.” Kaçtım.

{ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ } “Sizden korktuğum için de,” Nefsime karşı öldürülmem ile.

{ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا } “Ama Rabbim bana daha sonra hikmet verdi.” Anlayış, ilim ve peygamberlik.

{ وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ } “Ve beni peygamberlerden yaptı.” Sana ve kavmine.

﴿٢٢﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدَتْ بَنِي إِسْرَءِيلَ

22- “O başıma kaktığın iyilik de senin İsrailoğullarını köleleştirmen yüzündendir.”

{ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ } “O iyilik de.” Bu nimet.

{ تَمُنُّهَا عَلَيَّ } “Başıma kaktığın.” Ey Firavun. Bana cefanı hatırlatma.

{ أَنْ عَبَّدْتَ } “Senin köleleştirmen yüzündendir.” Köleleştirme suretiyle.

{ بَنِي إِسْرَءِيلَ } “İsrailoğullarını.”

٣٣ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ

23- “Firavun dedi: ‘Âlemlerin Rabbi dediğin nedir?’”

{ قَالَ فِرْعَوْنُ } “Firavun dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi dediğin nedir?” Ey Musa bana ısrarla anlatmayı istediğin Âlemlerin Rabbi kimdir?

٢٤ قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ

24- “(Musa) dedi: ‘Göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunanların Rabbidir; gerçekten iman etmiş olsanız (bunu anlarsınız)!’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerin, yerin Rabbidir.” Diyor ki, “Âlemlerin Rabbi göklerin ve yerin Rabbidir.”

{ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Ve bu ikisi arasında bulunanların.” Mahlukâtın ve harikuladeliklerin.

{ إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ } “Gerçekten iman etmiş olsanız (bunu anlarsınız).” Allah Teâlâ’nın bu ikisini yarattığını tasdik ediciler iseniz.

٢٥ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْمِعُونَ

25- “(Firavun) çevresinde bulunanlara, ‘Söylediklerini işitiyor musunuz?’ dedi.”

{ قَالَ } “(Firavun) dedi.” Firavun dedi.

{ لَمَنْ حَوْلَهُ } “Çevresinde bulunanlara.” Meclis arkadaşlarına.

{ أَلَا تَسْمَعُونَ } “Söylediklerini işitiyor musunuz?” Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın dediğine kulak veriyor musunuz? Firavun’un çevresinde oturan 250 kişi vardı. Üzerlerinde altınla bezenmiş dibactan kaptanlar vardı. Bunlar Firavun’un erkânı idi. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a ‘Bizi kendisine davet ettiğin göklerin ve yerin rabbi kimdir ey Musa?’ dediler.

﴿ ٢٦ ﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ

26- “(Musa) dedi: ‘O, sizin de Rabbiniz, sizden önceki atalarınızın da Rabbidir!’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ } “O, sizin de Rabbiniz sizden önceki atalarınızın da Rabbidir.” O, sizin Rabbinizdir.

﴿ ٢٧ ﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمْ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ

27- “(Firavun) dedi: ‘Size gönderilen bu elçiniz, kesinlikle akıl hastasıdır.’”

{ قَالَ } “(Firavun) dedi.” Firavun meclis arkadaşlarına.

{ إِنَّ رَسُولَكُمْ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ } “Size gönderilen bu elçiniz, kesinlikle akıl hastasıdır.” Dediler ki, ‘Ey Musa! Bizi kime davet ediyorsun. Bizim ve bizden öncekilerin rabbi kimdir?’

﴿ ٢٨ ﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنتُمْ تَعْقِلُونَ

28- “(Musa) dedi: ‘Doğunun, batının ve bu ikisi arasında bulunanların da Rabbidir; aklınızı kullanırsanız (bunu anlarsınız)!’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبُّ الْمَشْرِقِ } “Doğunun, Rabbidir.” O, doğunun Rabbidir.

{ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُتُبَكُمْ تَعْقِلُونَ } “Batının ve bu ikisi arasında bulunanların da. Aklınızı kullanırsanız (bunu anlarsınız)” Bunu tasdik ederseniz.

قَالَ لَئِنْ اتَّخَذْتَ إِلَهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾

29- “(Firavun) dedi: ‘Eğer benden başka bir ilâh edinirsen, seni mutlaka zindana atılanlardan ederim!’”

{ قَالَ } “(Firavun) dedi.” Firavun Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a şöyle dedi:

{ لَئِنْ اتَّخَذْتَ } “Eğer edinirsen.” İbadet edersen.

{ إِلَهًا غَيْرِي } “Benden başka bir ilâh.” Ey Musa.

{ لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ } “Seni mutlaka zindana atılanlardan ederim.” Zindanda hapsedilenlerden olursun. Firavun’un zindanı ölümden daha beterdi. Firavun bir kişiyi zindana attığında onu yalnız başına yaşayacağı, hiçbir şeyi işitemeyeceği ve hiçbir şeyi göremeyeceği bir yere atardı. Firavun, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ı bununla tehdit edip korkutmaktadır.

قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾

30- “(Musa) dedi: ‘Sana apaçık ispat edecek bir şey getirmiş olsamda mı?’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ أَوَلَوْ جِئْتُكَ } “Sana getirmiş olsamda mı?” Ey Firavun.

{ بِشَيْءٍ مُبِينٍ } “Apaçık ispat edecek bir şey.” Sözlerimi doğrulayacak apaçık bir kanıt.

قَالَ فَاتِّبِعْ بَنِي إِسْرَءِيلَ إِنَّهُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٣١﴾

31- “(Firavun) dedi: ‘Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi getir onu bakalım!’”

{ قَالَ } “(Firavun) dedi.” Firavun dedi ki.

{ فَأْتِ بِهِ } “Haydi getir onu bakalım.” Ey Musa.

{ إِنَّ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ } “Eğer doğru söyleyenlerden isen.” Bana ve kavmime gönderilmiş resûl olduğun konusunda doğru söyleyenlerden isen.

﴿ ٣٣ ﴾ فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ

32- “(Bunun üzerine Musa), esasını bırakıverdi. Bir de ne görsünler, o apaçık (kocaman) bir ejderha oluverdi!”

{ فَأَلْقَى } “(Bunun üzerine Musa), bırakıverdi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) bırakıverdi.

{ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ } “Asasını. Bir de ne görsünler, o bir ejderha oluverdi.” Erkek, sarı bir yılan.

{ مُّبِينٌ } “Apaçık (Kocaman).” Büyük. Bulunan yılanların en büyüğü. Firavun “Bu apaçık beyyinedir. Bundan başkası var mı?” diye sordu.

﴿ ٣٣ ﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ

33- “Ardından elini (koynundan) çıkardı, (bir de ne görsünler), o da bakanlara bembeyaz oluverdi!”

{ وَنَزَعَ يَدَهُ } “Ardından elini (koynundan) çıkardı.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) elini koltuk altından çıkardı.

{ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ } “(Bir de ne görsünler), o da bakanlara bembeyaz oluverdi.” Bu mucizeye bakanların hoşuna giden, güneşin aydınlığı gibi bir aydınlığa sahipti.

﴿ ٣٤ ﴾ قَالَ لِلْمَلَأِ حَوْلَهُ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ

34- “(Firavun) çevresinde bulunan ileri gelenlere, ‘Bu’ dedi, ‘Gerçekten usta bir sihirbazdır!’”

{ قَالَ } “(Firavun) dedi.” Firavun dedi ki.

{ لِلْمَلَا حَوْلَهُ إِنَّ هَذَا } “Çevresinde bulunan ileri gelenlere,... bu.”

Resûl.

{ لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ } “Gerçekten usta bir sihirbazdır.” Sihir konusunda mahir birisidir.

﴿ ٣٥ ﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ

35- “Sihriyle sizi yurduunuzdan çıkarmak istiyor; şimdi ne diyeceksiniz?”

{ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ } “Sizi yurduunuzdan çıkarmak istiyor.” Mısır’dan.

{ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ } “Sihriyle. Şimdi ne diyeceksiniz?” Bu konuda bana görüşlerinizi bildiriniz.

﴿ ٣٦ ﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَبْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

36- “Dediler ki: ‘Onu ve kardeşini bir süre alıkoy ve kentlere top-
layıcılar gönder.’”

{ قَالُوا أَرْجِهْ } “Dediler ki: ‘Onu bir süre alıkoy.’” Onu bir süreliğine tut.

{ وَأَخَاهُ } “Ve kardeşini.” Ve o ikisini öldürme.

{ وَأَبْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ } “Ve kentlere gönder.” Kentlere sihirbazlara.

{ حَاشِرِينَ } “Toplayıcılar.” Görevli memurlar.

﴿ ٣٧ ﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ

37- “Bütün usta sihirbazları sana getirsinler!”

{ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ } “Bütün sihirbazları sana getirsinler!” Sihirbaz-
ları.

{ عَلِيم } “Usta.” Sihrinde mahir olan. Onlar da Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın yaptığı şeyin benzerini yapsınlar.

﴿ ٣٨ ﴾ فُجِّعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ

38- “Böylece sihirbazlar belirli bir günün belirlenen vaktinde bir araya toplandı.”

{ فُجِّعَ السَّحَرَةُ } “Böylece sihirbazlar bir araya toplandı.” Yetmiş iki sihirbaz.

{ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ } “Belirli bir günün belirlenen vaktinde.” Bilinen bir günde sözleşme vaktinde ki, bu gün panayır günü idi. Bu günün onların bayram günü olduğu da söylenmiştir. Onların nevrüz günü olduğu da söylenmiştir.

﴿ ٣٩ ﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿ ٤٠ ﴾ هُمْ الْغَالِبِينَ

39-40- “Halka, ‘Siz de toplanır mısınız?’ denildi. Onlar, ‘Eğer üstün gelirlerse, herhalde sihirbazlara uyarız!’ (dediler).”

{ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ لَعَلَّنَا نَتَّبِعَ السَّحَرَةَ } “Halka, ‘Siz de toplanır mısınız?’ denildi. Onlar, ‘Herhalde sihirbazlara uyarız!’ (dediler).” Sihirbazların dinine.

{ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ } “Eğer üstün gelirlerse.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a.

﴿ ٤١ ﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّا لَمَّا لَآجِرُونَ إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ

41- “Sihirbazlar gelince, Firavun’a, ‘Eğer biz üstün gelirsek, mutlaka bize bir ödül vardır, değil mi?’ dediler.”

{ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّا لَلْأَجْرَاءُ } “Sihirbazlar gelince, Firavun’a, ‘Mutlaka bize bir ödül vardır, değil mi?’ dediler.” Malla bir karşılık/ ücret verilir.

{ إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْعَالِيْنَ } “Eğer biz üstün gelirsek.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a karşı.

٤٢ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذَا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ

42- “(Firavun) dedi: ‘Evet, o takdirde siz elbette gözde kimselerden olacaksınız.’”

{ قَالَ } “(Firavun) dedi.” Firavun dedi ki.

{ نَعَمْ } “Evet.” Benim katımda size ait olarak istediğiniz vardır.

{ وَإِنَّكُمْ إِذَا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ } “O takdirde siz elbette gözde kimselerden olacaksınız.” Değer, mevki ve huzuruma girişte.

٤٣ قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ

43- “Musa onlara, ‘Atacağınızı atın!’ dedi.”

{ قَالَ لَهُمْ مُوسَى } “Musa onlara, dedi.” Sihirbazlara.

{ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ } “Atacağınızı atın!”

٤٤ فَالْقُوا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْعَالِيُونَ

44- “İplerini ve değneklerini attılar. ‘Firavun’un gücüne andolsun, elbette biz üstün geleceğiz!’ dediler.”

{ فَالْقُوا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ } “İplerini ve değneklerini attılar.” Yetmiş iki ip ve yetmiş iki asâ/değnek attılar.

{ وَقَالُوا } “Dediler.” Yani sihirbazlar dediler.

{ بِعِزَّةِ } “Gücüne andolsun.” Kudretine.

{ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ } “Firavun’un elbette biz üstün geleceğiz.”
Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ya.

﴿٤٥﴾ فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ

45- “Ardından Musa da asasını attı. Bir de ne görsünler, o, onların uydurduklarını yutuyor!”

{ فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ } “Ardından Musa da asasını attı. Bir de ne görsünler, o, yutuyor.” Lokma ederek yutuyor.

{ مَا يَأْفِكُونَ } “Onların uydurduklarını.” Sihir kanalıyla onların uydurmuş oldukları şeyleri.

﴿٤٦﴾ فَأَلْقَى السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ

46- “Bunun üzerine sihirbazlar derhal secdeye kapandılar.”

{ فَأَلْقَى السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ } “Bunun üzerine sihirbazlar derhal secdeye kapandılar.” Çok süratli bir şekilde secde ettiler. Sanki onlar ellerindeki ipleri ve değnekleri attılar ve onun Allah Teâlâ’dan olduğunu anladılar.

﴿٤٧﴾ قَالُوا أَمَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

47- “Dediler ki: ‘İman ettik biz, Âlemlerin Rabbi’ne.”

{ قَالُوا أَمَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ } “Dediler ki: ‘İman ettik biz, Âlemlerin Rabbi’ne.”
Firavun onlara; ‘Sadece beni kastediyorsunuz!’ deyince onlar.

﴿٤٨﴾ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ

48- “Musa ve Harun’un Rabbine.”

{ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ } “Musa ve Harun’un Rabbine.”

قَالَ أَمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ أَدْنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ
السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَا قُطْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خِلَافٍ
وَلَا ضَلِيلَتِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾

49- "(Firavun) dedi: 'Ben size izin vermeden, ona iman ettiniz, öyle mi? Meğer o, size sihri öğreten büyüğünüzmüş! Ama şimdi anlayacaksınız. Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim ve hepinizi çarmıha gerdireceğim!'"

{ قَالَ } "(Firavun) dedi." Firavun dedi.

{ أَمَنْتُمْ لَهُ } "Ona iman ettiniz, öyle mi?" Onu tasdik ettiniz değil mi?

{ قَبْلَ أَنْ أَدْنَ لَكُمْ } "Ben size izin vermeden." Size bunu emretmeden.

{ إِنَّهُ } "Meğer o." Yani Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{ لَكَبِيرُكُمُ } "Büyüğünüzmüş." Bilgininiz.

{ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ } "Size sihri öğreten. Ama şimdi anlayacaksınız." Size ne yapacağımı.

{ لَا قُطْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خِلَافٍ } "Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim." Sağ elinizi sol ayağınızla.

{ وَلَا ضَلِيلَتِكُمْ أَجْمَعِينَ } "Ve hepinizi çarmıha gerdireceğim." Mısır nehrinin kıyısında.

﴿٥٠﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ

50- "Onlar; 'Zararı yok' dediler, 'Biz zaten Rabbimize döneceğiz.'"

{ قَالُوا لَا ضَيْرَ } "Onlar, 'Zararı yok' dediler." Dünyada bize yaptığın şeyler ahirette bize zarar vermez.

{ إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ } "Biz zaten Rabbimize döneceğiz." Allah Teâlâ'ya ve sevabına dönücüleriz.

﴿٥١﴾ إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا أَنْ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ

51- “Üstelik biz, ilk iman edenler olduğumuz için Rabbimizin, bizi hatalarımızı bağışlamasını umarız.”

{ إِنَّا نَطْمَعُ } “İçin umarız.” Ummaktayız.

{ خَطَايَانَا أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا } “Rabbimizin, bizi hatalarımızı, bağışlamasını.” Şirk koşmamızı.

{ أَنْ كُنَّا } “Üstelik biz, olduğumuz.” Olmamız nedeniyle.

{ أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ } “İlk iman edenler.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a.

﴿٥٢﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِيٰ إِنَّكُمْ مُّتَّبِعُونَ

52- “Musa’ya, ‘Kullarımı geceleyin yola çıkar, çünkü izleneceksiniz!’ diye vahyettik.”

{ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي } “Musa’ya, ‘Kullarımı geceleyin yola çıkar’ diye vahyettik.” İsrailoğullarından sana iman eden kullarımı gecenin başında yola koy.

{ إِنَّكُمْ مُّتَّبِعُونَ } “Çünkü izleneceksiniz.” Firavun ve kavmi sizi idrak edecek.

﴿٥٣﴾ فَارْسَلْ فِرْعَوْنَ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

53- “Sonra Firavun, şehirlere asker toplayıcılar gönderdi (ve şunu ilan ettirdi).”

{ فَارْسَلْ فِرْعَوْنَ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ } “Sonra Firavun, şehirlere asker toplayıcılar gönderdi (ve şunu ilan ettirdi)” Görevli memurlarını.

﴿٥٤﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ

54- “Bunlar (İsrailoğulları), sayıları az, önemsiz bir topluluktur.”

{ إِنَّ هَؤُلَاءِ } “Bunlar (İsrailoğulları),” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın ashabı.

{ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ } “Sayıları az, önemsiz bir topluluktur.” Az bir gruptur.

وَأَنَّهُمْ لَنَا لِعَايِطُونَ ﴿٥٥﴾

55- “Bize karşı kin ve nefret besliyorlar.”

{ وَأَنَّهُمْ لَنَا لِعَايِطُونَ } “Bize karşı kin ve nefret besliyorlar.” Kızgındırlar, bizden süratlice ayrılıp uzaklaştılar.

وَأَنَا لَجَمِيعٍ حَازِرُونَ ﴿٥٦﴾

56- “Biz ise uyanık ve tedbirli bir topluluğuz!”

{ وَأَنَا لَجَمِيعٍ حَازِرُونَ } “Biz ise uyanık ve tedbirli bir topluluğuz.” Silahtan yararlanan ve silahlı kuşanan kimseleriz.

فَاخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾

57- “Ama (sonunda), biz onları (Firavun ve kavmini) çıkardık; bahçelerden, pınarlardan.”

{ فَاخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ } “Ama (sonunda), biz onları (Firavun ve kavmini) çıkardık; bahçelerden.” Bahçeler.

{ وَعُيُونٍ } “Pınarlardan.” Tertemiz su.

وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾

58- “Hazinelerden ve güzel makamlardan.”

{ وَكُنُوزٍ } “Hazinelerden.” Mallardan.

{ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ } “Ve güzel makamlardan.” Güzel evler.

كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٥٩﴾

59- “Böylece bütün bunlara İsrailoğullarını mirasçı yaptık.”

{ كَذٰلِكَ } “Böylece.” Bana isyan edene böyle karşılık veririm.

{ وَاَوْرَثْنٰهَا } “Bütün bunlara mirasçı yaptık.” Yani Mısır’a.

{ بَنِيْ اِسْرَآءِیْلَ } “İsrailoğullarını.” Onların helak oluşlarının ardından.

فَاتَّبَعُوْهُمْ مُّشْرِقِیْنَ ﴿٦٠﴾

60- “Derken (Firavun ve adamları) güneş doğarken (İsrailoğullarının) ardına düştüler.”

{ فَاتَّبَعُوْهُمْ مُّشْرِقِیْنَ } “Derken (Firavun ve adamları) güneş doğarken (İsrailoğullarının) ardına düştüler.” Güneşin doğuşunda.

فَلَمَّا تَرَآءِ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰی اِنَّا لَمُدْرِكُوْنَ ﴿٦١﴾

61- “İki topluluk birbirini görünce, Musa’nın adamları, ‘İşte şimdi yakalandık!’ dediler.”

{ فَلَمَّا تَرَآءِ } “Birbirini görünce.” Zâhir olunca.

{ الْجَمْعَانِ } “İki topluluk.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın topluluğu ile Firavun’un topluluğu.

{ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰی اِنَّا لَمُدْرِكُوْنَ } “Musa’nın adamları, ‘İşte şimdi yakalandık!’ dediler.” Yani ey Musa onlar bize ulaştılar.

قَالَ كَلَّا اِنَّ مَعِيَ رَبِّیْ سَیَهْدِیْنِ ﴿٦٢﴾

62- “(Musa), ‘Hayır’ dedi, ‘Rabbim benimledir, bana yolunu gösterecektir!’”

{ قَالَ } “(Musa), dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ كَلَّا } “Hayır.” Gerçekten onlar bize ulaşamazlar.

{ اِنَّ مَعِيَ رَبِّیْ سَیَهْدِیْنِ } “Rabbim benimledir, bana yolunu gösterecektir.” Beni onlardan kurtaracak ve beni yola hidayet edecektir.

فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾

63- “Bunun üzerine Musa’ya, ‘Asan ile denize vur!’ diye vahyettik. Vurunca deniz infilak etti ve her bir parça koca bir dağ gibi oluverdi!”

{ فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ } “Bunun üzerine Musa’ya, ‘Asan ile denize vur!’ diye vahyettik.” O da vurdu .

{ فَانْفَلَقَ } “Vurunca deniz infilak etti.” Yarıldı ve denizde on iki yol açıldı.

{ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ } “Ve her bir parça oluverdi.” Her yol.

{ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ } “Koca bir dağ gibi.” Büyük bir dağ gibi.

وَأَزَلَفْنَا ثُمَّ الْآخَرِينَ ﴿٦٤﴾

64- “Sonra diğerlerini de oraya yaklaştırdık.”

{ وَأَزَلَفْنَا ثُمَّ الْآخَرِينَ } “Sonra diğerlerini de oraya yaklaştırdık.” Diyor ki, Firavun’u ve kavmini öfke içinde alıkoyduk.

“Denizde alıkoyduk. Onların bütünü kâfir idi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَنْجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾

65- “Musa’yı ve onunla birlikte olanların hepsini kurtardık.”

{ وَأَنْجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ } “Musa’yı ve onunla birlikte olanların hepsini kurtardık.” Boğulmaktan.

ثُمَّ أَعْرَفْنَا الْآخَرِينَ ﴿٦٦﴾

66- “Sonra da diğerlerini suda boğduk.”

{ ثُمَّ أَعْرَفْنَا الْآخَرِينَ } “Sonra da diğerlerini suda boğduk.” Firavun’u kavmini denizde.

٦٧ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

67- “Şüphesiz bunda bir ibret vardır! Ama onların çoğu iman etmiş degillerdir.”

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz bunda vardır.” Onlara yaptığımız şeyde.

{ لَآيَةً } “Bir ibret.” Bir alamet ve bir ibret.

{ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ } “Ama onların çoğu iman etmiş degillerdir.” Mü'min olmadılar.

٦٨ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

68- “Şüphe yok ki, senin Rabbin, mutlak üstündür, çok merhametlidir!”

{ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ } “Şüphe yok ki, senin Rabbin, mutlak üstündür.” Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhametlidir.” Mü'minlere karşı. Zira onları boğulmaktan kurtardı.

٦٩ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ

69- “Onlara İbrahim’in kıssasını da oku!”

{ وَاتْلُ } “Oku!” Oku.

{ عَلَيْهِمْ } “Onlara.” Kavmin Kureyş’e.

{ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ } “İbrahim’in kıssasını da.” Kur’an’da Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’in haberini.

٧٠ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ

70- “Hani o, babasına ve kavmine, ‘Siz neye tapıyorsunuz?’ demişti.”

{ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ } “Hani o, babasına demişti.” Azer’e.

{ وَقَوْمِهِ } “Ve kavmine.” Putlara kulluk edenlere.

{ مَا تَعْبُدُوْنَ } “Siz neye tapıyorsunuz?”

﴿ ٧١ ﴾ قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنُظِلُّ لَهَا عَاكِفِيْنَ

71- “Onlar, ‘Birtakım putlara taparız da onlar sayesinde toplanırız.’ dediler.”

{ قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا } “Onlar, ‘Birtakım putlara taparız da dediler.” İlahlara.

{ فَتُظِلُّ لَهَا عَاكِفِيْنَ } “Onlar sayesinde toplanırız.” Onlara ibadet edicilerden olacağız ve onlara ibadet üzere kalacağız.

﴿ ٧٢ ﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذَا تَدْعُوْنَ

72- “(İbrahim), ‘Peki’ dedi, ‘Siz dua ettiğiniz zaman onlar sizi işitirler mi?’”

{ قَالَ } “(İbrahim) dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذَا تَدْعُوْنَ } “‘Peki’ ‘Siz dua ettiğiniz zaman onlar sizi işitirler mi?’” Dedi ki, ilahlara dua ettiğinizde ilahlar size icabet ediyorlar mı?

﴿ ٧٣ ﴾ اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّوْنَ

73- “Veya size bir fayda ya da zarar verebilirler mi?”

{ اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ } “Veya size bir fayda verebilirler mi?” Kendilerine itaat etmeniz halinde yaşamlarınızda.

{ اَوْ يَضُرُّوْنَ } “Ya da zarar.” Kendilerine isyan etmeniz halinde size yaşamlarınızda.

﴿٧٤﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكُمْ يَفْعَلُونَ

74- “‘Hayır, ama biz atalarımızı böyle yapar bulduk.’ dediler.”

{ قَالُوا بَلْ } “‘Hayır’ dediler.” Hayır.

{ وَجَدْنَا } “Ama biz bulduk.” Ancak biz bulduk.

{ آبَاءَنَا كَذَلِكُمْ يَفْعَلُونَ } “Atalarımızı böyle yapar.” Onlara ibadet eder bulduk, biz de bundan dolayı onlara uyararak putlara ibadet etmek-teyiz.

﴿٧٥﴾ قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ

75- “(İbrahim) dedi: ‘Hiç düşündünüz mü, neye tapıyorsunuz?’”

{ قَالَ } “(İbrahim) dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) şöyle bu-yurdu:

{ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ } “Hiç düşündünüz mü, neye tapıyorsunuz?”

﴿٧٦﴾ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ

76- “Siz ve eski atalarınız.”

{ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ } “Siz ve eski atalarınız.” Önceki babalarınızın ibadet ettiği şeyleri.

﴿٧٧﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ

77- “Hiç şüphesiz bütün bunlar benim düşmanımdır; ancak Âlemlerin Rabbi (benim dostumdur.)”

{ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي } “Hiç şüphesiz bütün bunlar benim düşmanımdır.” Onlardan beri olduğunu ilan etti.

{ إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ } “Ancak Âlemlerin Rabbi (benim dostumdur)” An-cak onlardan Âlemlerin Rabbi’ne ibadet eden kimse müstesna.

٧٨ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ

78- "O ki, beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir."

{ الَّذِي خَلَقَنِي } "O ki, beni yaratan." Nutfeden.

{ فَهُوَ يَهْدِينِ } "Ve bana doğru yolu gösterendir." Beni din üzere koruyan ve bana hak ve hidayeti gösteren.

٧٩ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ

79- "Bana yediren ve içirendir."

{ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي } "Bana yediren." Bana rızık veren ve acıktığımda beni doyurandır.

{ وَيَسْقِينِ } "Ve içirendir." Susadığım zaman beni kana kana su içirir.

٨٠ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ

80- "Hastalandığım zaman, bana O şifa verir."

{ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ } "Hastalandığım zaman, bana O şifa verir." Hastalandığımda şifa vererek beni hastalıktan kurtarandır.

٨١ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ

81- "Benim canımı alacak, sonra yeniden diriltecek olan O'dur."

{ وَالَّذِي يُمِيتُنِي } "Benim canımı alacak O'dur." Dünyada.

{ ثُمَّ يُحْيِينِ } "Sonra yeniden diriltecek olan." Kıyâmet gününde.

٨٢ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ

82- "Ve ceza gününde, kusurlarımı bağışlayacağını umduğum da O'dur."

{ وَالَّذِي أَطْمَعُ } “Ve umduğum da O’dur.” Umarım.

{ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي } “Kusurlarımı bağışlayacağını.” Günahımı.

{ يَوْمَ الدِّينِ } “Ceza gününde.” Hesap gününde. Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın hatası; “Ben hastayım”, “Hayır bunu o büyükleri yapmıştır” ve hanımı için “Bu benim kız kardeşimdir” şeklindeki sözleri idi.

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَالْحَقِّنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾

83- “Ey Rabbim! Bana hikmet ver ve beni sâlihler arasına kat.”

{ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا } “Ey Rabbim! Bana hikmet ver.” Anlayış ve ilim.

{ وَالْحَقِّنِي بِالصَّالِحِينَ } “Ve beni sâlihler arasına kat.” Cennette resûl olan babalarım kat.

وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾

84- “Beni sonra gelecekler içinde, doğrulukla anılanlardan eyle!”

{ وَاجْعَلْ لِي } “Beni eyle.” Güzel bir övgü.

{ لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ } “Sonra gelecekler içinde doğrulukla anılanlardan.” Benden sonra kalanlar arasında.

وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾

85- “Beni, nimeti bol cennetine mirasçı olanlardan kıl!”

{ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ } “Beni, nimeti bol cennetine mirasçı olanlardan kıl.” Naim cennetine konaklananlardan.

وَاعْفُزْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٨٦﴾

86- “Babamı da bağışla. Çünkü o yolunu şaşırınlardan oldu.”

{ وَاعْفُزْ لِأَبِي } “Babamı da bağışla.” Babama da hidayet bahşet.

{ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الصّٰلِّينَ } “Çünkü o yolunu şaşıranlardan oldu.” Kuşkusuz o, sapkın kâfirlerden idi.

٨٧ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ

87- “İnsanların diriltileceği gün, beni utandırma.”

{ وَلَا تُخْزِنِي } “Beni utandırma.” Bana azap etme.

{ يَوْمَ يُبْعَثُونَ } “İnsanların diriltileceği gün.” Kabirlerden.

٨٨ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ

88- “O gün ne mal fayda verir ne de çocuklar.”

{ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ } “O gün ne mal fayda verir.” Malın çok oluşu.

{ وَلَا بَنُونَ } “Ne de çocuklar.” Çocuğun çok oluşu.

٨٩ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

89- “Ancak Allah’a temiz bir kalp ile gelen başka.”

{ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ } “Ancak Allah’a temiz bir kalp ile gelen başka.” Günahtan, dünya sevgisinden arınmış. Âyetin, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabına kin beslemekten arınmış anlamına geldiği de söylenmiştir.

٩٠ وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ

90- “O gün cennet, takva sahiplerine yaklaştırılır.”

{ وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ } “O gün cennet, yaklaştırılır.” Cennet yakınlaştırılır.

{ لِلْمُتَّقِينَ } “Takva sahiplerine.” Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan sakınanlara. Böylece cennet onlara ait bir menzil olur.

٩١ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ

91- “Azgınlara için de cehennem hortlatılır!”

{ وَبُرَزَتِ الْجَحِيمِ } “Cehennem hortlatılır.” Açığa çıkarılır. Âyetin, cehennem belirgin olur anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِلْغَايِنِ } “Azgınlara için de.” Kâfirler için. Böylece cehennem kâfirlerin menzili olur.

وَقِيلَ لَهُمْ آيِنَ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُم
أَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾

92-93- “Onlara, ‘Allah’ı bırakıp da taptıklarınız nerede? Size yardım ediyorlar mı veya kendilerini kurtarıyorlar mı?”

{ وَقِيلَ لَهُمْ } “Onlara denilir.” Putlara kulluk edenlere.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ آيِنَ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ } “Allah’ı bırakıp da taptıklarınız nerede?” Dünyada ibadet ettiğiniz putlar.

{ هَلْ يَنْصُرُونَكُم } “Size yardım ediyorlar mı?” Allah’ın azabını sizden engelliyorlar mı?

{ أَوْ يَنْتَصِرُونَ } “Veya kendilerini kurtarıyorlar mı?” Azabı kendi nefislerinden engelleyebiliyorlar mı?

فَكَذَّبُوا بِهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾

94-95- “Artık onlar, o azgınlara ve İblis orduları topluca tepetaklak oraya (cehenneme) atılırlar.”

{ فَكَذَّبُوا بِهَا هُمْ } “Artık tepetaklak oraya (cehenneme) atılırlar.” Onlar oraya atılırlar ve cehennem ateşinde toplanırlar.

{ هُمْ } “Onlar.” Mekke kâfirleri ve diğer kâfir insanlar.

{ وَالْغَاوُونَ } “O azgınlara.” Cin kâfirleri ve ilahları.

{ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ } “Ve İblis orduları.” İblis’in zürriyeti.

{ أَجْمَعُونَ } “Topluca.” Ve onlar şeytanlardır.

٩٦ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ

96- "Onlar orada birbirleriyle çekişerek şöyle derler."

{ قَالُوا } "Şöyle derler." Yani kâfirler.

{ وَهُمْ فِيهَا } "Onlar orada." Cehennem ateşinde.

{ يَخْتَصِمُونَ } "Birbirleriyle çekişerek." İlahlarıyla, liderleriyle ve İblis'in zürriyeti ile.

٩٧ تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

97- "Vallahi biz, gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz!"

{ تَاللَّهِ } "Vallahi." Allah'a kasem olsun ki.

{ إِن كُنَّا } "Biz, gerçekten." Muhakkak idik.

{ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ } "Apaçık bir sapıklık içindeymişiz." Dünyada apaçık bir hata içinde idik.

٩٨ إِذْ نُسَوِّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

98- "Çünkü sizi Âlemlerin Rabbi'ne eşit seviyede tutuyorduk."

{ إِذْ نُسَوِّكُمْ } "Çünkü sizi eşit seviyede tutuyorduk." Sizi sayıyorduk.

{ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ } "Âlemlerin Rabbi'ne." İbadet konusunda.

٩٩ وَمَا أَضَلُّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ

99- "Ama bizi ancak o günahkârlar saptırdı!"

{ وَمَا أَضَلُّنَا } "Ama bizi saptırdı." Bizi iman ve taatten ancak şunlar engelledi.

{ إِلَّا الْمُجْرِمُونَ } "Ancak o günahkârlar." Kendilerine uyduğumuz bizden önceki müşrikler.

﴿١٠٠﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ

100- “Artık bizim için şefâatçilerden yok.”

{ فَمَا لَنَا } “Artık bizim için yok.” Bizim için bulunmamaktadır.

{ مِنْ شَافِعِينَ } “Şefâatçilerden.” Bize şefaât edecek melekler, peygamberler ve sâlihler.

﴿١٠١﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ

101- “Ne de yakın bir dost!”

{ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ } “Ne de yakın bir dost.” Durumumuza önem veren yakınlık sahibi birisi.

﴿١٠٢﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

102- “Keşke, (dünyaya) bir kere daha dönebilsek de iman edenlerden olabilseydik!”

{ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً } “Keşke, (dünyaya) bir kere daha dönebilsek de.” Dünyaya bir defa dönüş daha olsaydı.

{ فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } “İman edenlerden olabilseydik.” İman eden mü'minlerle birlikte.

﴿١٠٣﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

103- “Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmezler.”

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz bunda vardır.” Onların zikredilen hallerinde.

{ لَآيَةً } “Elbette bir ibret.” Bir alamet ve bir ibret.

{ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ } “Ama onların çoğu iman etmezler.” Dünyaya dönseler de. Âyetin, mü'min olmadılar. Onların bütünü kâfirdir anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

104- “Şüphe yok ki, senin Rabbin, mutlak üstündür, çok merhametlidir.”

{وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ} “Şüphe yok ki, senin Rabbin, mutlak üstündür.” Onlardan intikam almakla.

{الرَّحِيمُ} “Çok merhametlidir.” Mü'minlere karşı.

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾

105- “Nûh kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.”

{كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ} “Nûh kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.” Nûh'u ve Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kendilerine zikrettiği peygamberlerin bütünü.

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾

106- “Hani, kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti: ‘(Siz Allah’tan) korkmaz mısınız?’”

{إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ} “Hani, kardeşleri onlara şöyle demişti.” Peygamberleri.

{نُوحٌ} “Nûh.” Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) onların dinde kardeşi değildi. Ancak akrabalıkları bulunmaktaydı.

{أَلَا تَتَّقُونَ} “(Siz Allah’tan) korkmaz mısınız?” Allah Teâlâ’dan başkasına ibadet etmekle.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾

107- “Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.”

{إِنِّي لَكُمْ} “Şüphesiz ben size.” Allah’tan.

{ رَسُولٌ أَمِينٌ } “Gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.” Risalet. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ben sizin aranızda bundan önce güvenilir birisiydim. Bugün beni nasıl töhmet altında tutarsınız?

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ١٠٨

108- “Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan korkun.” Size emrettiği tevbe ve iman konusunda Allah Teâlâ’dan korkunuz.

{ وَأَطِيعُوا } “Ve bana itaat edin.” Emrime ve dinime uyunuz.

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ١٠٩

109- “Buna karşılık ben sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfatımı verecek olan ancak Âlemlerin Rabbi’dir.”

{ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ } “Buna karşılık ben sizden istemiyorum.” Tevhid.

{ مِنْ أَجْرٍ } “Hiçbir ücret.” Bir rızık.

{ إِنْ أَجَرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Benim mükâfatımı verecek olan ancak Âlemlerin Rabbi’dir.” Benim rızım.

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ١١٠

110- “Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan korkun.” Size emrettiği tevbe ve iman konusunda Allah Teâlâ’dan korkunuz.

{ وَأَطِيعُوا } “Ve bana itaat edin.” Vasiyetime/tavsiyelerime uyunuz.

قَالُوا أَنْتُمْ مِنْ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ١١١

111- “Dediler ki: ‘Senin ardına hep düşük kimseler düşmüşken, biz hiç sana iman eder miyiz?’”

{ قَالُوا أَلَمْ نؤمنْ لَكَ } “Dediler ki: ‘Biz hiç sana iman eder miyiz?’” Ey Nûh! Seni tasdik mi edeceğiz?

{ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ } “Senin ardına hep düşük kimseler düşmüşken.” Bizim ayak takımımız ve zayıflarımız düşmüşken. Onları çevren-den kovarak uzaklaştırdı ki, sana iman edelim.

قَالَ وَمَا عَلَّمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾

112- “(Nûh) dedi: ‘Onların yapmakta oldukları hakkında benim bir bilgim yoktur!’”

{ قَالَ } “(Nûh) dedi.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ وَمَا عَلَّمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Onların yapmakta oldukları hakkında benim bir bilgim yoktur.” Onların muvaffak olduğunu veya sizin muvaffak olduğunuzu bilmiyorum.

إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَى رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾

113- “Onların hesabı ancak Rabbime aittir. Bir bilseniz!”

{ إِنْ حِسَابُهُمْ } “Onların hesabı.” Onların sevapları ve geçimleri.

{ إِلَّا عَلَى رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ } “Ancak Rabbime aittir. Bir bilseniz.” Keşke bunu bir bilseydiniz.

وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾

114- “Üstelik ben iman edenleri yanımdan kovacak değilim.”

{ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ } “Üstelik ben iman edenleri yanımdan kovacak değilim.” Allah Teâlâ’ya kulluktan.

إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١١٥﴾

115- “Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.”

{ **إِنَّا إِنَّا لَا نَذِيرُ مُبِينٌ** } “Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.” Ben ancak sizin bildiğiniz dille sizi korkutan bir resûlüm.

{ **قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ** } ۱۱۶

116- “Dediler ki: ‘Ey Nûh! Eğer bu söylediklerine bir son vermezsen, mutlaka taşta tutulanlardan olacaksın!’”

{ **قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ** } “Dediler ki: ‘Ey Nûh! Eğer bu söylediklerine bir son vermezsen.’” Sözlerinden vazgeçmezsen.

{ **لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ** } “Mutlaka taşta tutulanlardan olacaksın.” Sana iman eden garipleri öldürdüğümüz gibi sen de öldürülenlerden olursun.

{ **قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ** } ۱۱۷

117- “(Nûh), ‘Ey Rabbim’ dedi, ‘Şüphesiz kavmim beni yalanladı.’”

{ **قَالَ** } “(Nûh), dedi.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ **رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ** } “Ey Rabbim, şüphesiz kavmim beni yalanladı.” Risalet konusunda ve bana iman eden garipleri de öldürdüler.

{ **فَأَفْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ** } ۱۱۸

118- “Artık benimle onların arasında sen bir açışla aç (hükümünü ver). Beni ve beraberimdeki mü’minleri kurtar!”

{ **فَأَفْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا** } “Artık benimle onların arasında sen bir açışla aç (hükümünü ver).” Benimle onlar arasında adaletle hükmet.

{ **وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ** } “Beni ve beraberimdeki mü’minleri kurtar!” Onların azaplarından.

{ **فَأَنْجِنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ** } ۱۱۹

119- “Biz de onu ve beraberinde olanları o dolu gemide taşıyarak kurtardık.”

{ فَانجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ } “Biz de onu ve beraberinde olanları kurtardık.” Mü'minleri.

{ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ } “O dolu gemide taşıyarak.” Geriye sadece yükseltilmesi kalan, dolu, ağır, mücehhez gemide.

ثُمَّ اعْرِفْنَا بِغَدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾

120- “Sonra da bunun ardından, geride kalanları suda boğduk.”

{ ثُمَّ اعْرِفْنَا بِغَدُ } “Sonra da bunun ardından, suda boğduk.” Hazret-i Nûh (aleyhi's-selâm) gemiye bindikten sonra.

{ الْبَاقِينَ } “Geride kalanları.” Kavminden.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾

121- “Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir.”

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz bunda vardır.” Onlara yaptığımız şeyde.

{ لَآيَةً } “Elbette bir ibret.” Onların ardından gelenler için bir alamet ve bir ibret vardır.

{ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ } “Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir.” Mü'min değillerdi. Onların bütünü kâfirdi.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

122- “Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.”

{ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ } “Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür.” Onlardan intikam almakla. Zira onları tufanda boğmuştur.

{الرَّحِيمِ} “Çok merhametlidir.” Mü'minlere karşı. Zira Allah azze ve celle onları boğulmaktan kurtarmıştır.

كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾

123- “Ad kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.”

{كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ} “Ad kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ı ve Hazret-i Hûd’un onlara anlattığı peygamberlerin bütünü.

إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾

124- “Hani kardeşleri Hûd onlara şöyle demişti: ‘(Siz Allah’tan) korkmaz mısınız?’”

{إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ} “Hani kardeşleri onlara şöyle demişti.” Peygamberleri.

{هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ} “Hûd. (Siz Allah’tan) korkmaz mısınız?” Allah Teâlâ’dan başkasına ibadet etmekten.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾

125- “Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.”

{إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ} “Şüphesiz ben, size gönderilmiş bir peygamberim.” Allah Teâlâ’dan.

{أَمِينٌ} “Güvenilir.” Risalet konusunda.

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٢٦﴾

126- “Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”

{فَاتَّقُوا اللَّهَ} “Allah’tan korkun.” Allah Teâlâ’nın size emrettiği tevbe ve iman konusunda.

{ وَأَطِيعُونَ } “*Ve bana itaat edin.*” Size emrettiğim şeylerde.

﴿١٢٧﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

127- “Ben bunun için sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, Âlemlerin Rabbi’ne aittir.”

{ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ } “*Ben bunun için sizden istemiyorum.*” Tevhide.

{ مِنْ أَجْرٍ } “*Bir ücret.*” Karşılık.

{ إِنْ أَجَرِيَ } “*Benim ücretim,*” Sevabım.

{ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ } “*Âlemlerin Rabbi’ne aittir.*”

﴿١٢٨﴾ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ

128- “Siz her tepe üzerine bir alâmet bina edipmi eğleniyorsunuz?”

{ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً } “*Siz her tepe üzerine bir alâmet bina edip mi?*” Her yol üzerinde bir alamet.

{ تَعْبَثُونَ } “*Eğleniyormusunuz.*” Size uğrayan garipleri dövüyor-sunuz ve elbiselerini alıyorsunuz. Bunlar yol üzerindeki öşür alıcılar idiler.

Âyet için başka bir yön de bulunmaktadır: “Siz her tepe üzerine bir alâmet bina edip”, her çarşıya. “Bir alamet”, bir emare. “Eğleniyor musunuz?” Size uğrayanlarla alay mı ediyorsunuz?

﴿١٢٩﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ

129- “Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?”

{ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ } “*Sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?*” Evler, köşkler ve havuzlar.

{ لَعَلَّكُمْ } “*Umarak.*” Sanki sizler.

{ تَحُلُّدُونَ } “*Temelli kalacağınızı.*” Dünyada ebedi kalacaksınız gibi. Ebedi kalmayacaksınız.¹

وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾

130- “Tutup yakaladığınız zaman, merhametsiz zorbalar gibi yakalıyorsunuz.”

{ وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ } “*Tutup yakaladığınız zaman, merhametsiz zorbalar gibi yakalıyorsunuz.*” Onları ceza için yakaladığınızda zorba kimselerin cezalandırması gibi yakalıyorsunuz. Kızgınlıkla dövüyor ve öldürüyorsunuz.

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٣١﴾

131- “Artık Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ } “*Artık Allah’tan korkun.*” Allah Teâlâ’nın size emrettiği tevbe ve iman konularında Allah Teâlâ’dan korkunuz.

{ وَأَطِيعُوا } “*Ve bana itaat edin.*” Emrime uyunuz.

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَحُلُّدُونَ) ‘*Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?*’ buyruğu ‘Sanki siz oralarda ebedi ve baki kalacaksınız gibi’ anlamındadır.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Şuarâ Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 19, s. 96.

b) (وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَحُلُّدُونَ) “*Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?*” buyruğu Hz. Hûd (‘aleyhi’s-selâm’)ın kavmine yönelik buyruklarıdır. Bu âyetten önce Allah Teâlâ’nın (اتَّبِعُوا بَعْثَ إِلَهِكُمْ) “*Siz her tepe üzerine bir âlâmet bina edip eğleniyor musunuz?*” buyruğu geçmektedir. Yani Hz. Hûd (‘aleyhi’s-selâm’) onların dünya hayatında ebedi kalıp da ahiret sanki hiç yokmuş gibi yaşamalarını şaşkınlıkla karşılamakta ve bu tutum ve bakış açılarını kınamaktadır. Onlar, yollarda kendisiyle övünüp böbürlendikleri ve kuvvetlerine bir âlâmet addettikleri bütün yüksek mekânlarda şaşkınlık uyandıran sapasağlam yapılar inşa etmekteydiler.

c) İbn Abbâs şöyle der: “(وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَحُلُّدُونَ) ‘*Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?*’ buyruğu, ‘Sanki bu dünya hayatında ebedi kalacakmışınız gibi yüksek yüksek köşkler, ulu kuleler mi edinip duruyorsunuz?’ anlamına gelmektedir.”

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾

132- “Bildiginiz şeyleri size veren Allah’tan korkun.”

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan korkun.” O Allah’tan korkunuz ki.

{ أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ } “Bildiginiz şeyleri size veren.” Size bahşetti.

أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿١٣٣﴾

133- “O size davarlar ve oğullar, verdi.”

Ardından onlara bahş ettiği şeyleri açıklamak üzere şöyle bu-yurdu:

{ أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ } “O size davarlar ve oğullar verdi.” Size hayvan-lar ve oğullar bahşetti.

وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾

134- “Bahçeler ve pınarlar verdi.”

{ وَجَنَّاتٍ } “Bahçeler verdi.” Bahçeler.

{ وَعُيُونٍ } “Ve pınarlar.” Tertemiz su.

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾

135- “Şüphe yok ki, ben sizin hakkınızda, büyük bir günün azabın-dan korkuyorum!”

{ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ } “Şüphe yok ki, ben sizin hakkınızda, korkuyorum.” Sizin başınıza geleceğini biliyorum.

{ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ } “Büyük bir günün azabından.” Küfür, şirk ve put-lara kulluk etmekten tevbe etmezseniz, cehennem azabında başı-nıza gelecek olan büyük günün azabından.

قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَضْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾

136- “Onlar dediler ki: ‘Sen öğüt versen de, öğüt verenlerden olmasan da, bize göre birdir!’”

{ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ } “Onlar dediler ki: ‘Sen öğüt versen de, bize göre birdir.’” Bize yasaklasan da.

{ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ } “Öğüt verenlerden olmasan da.” Bizi nehyedenlerden olmasan da.

١٣٧

137- “Bu, eskilerin geleneğinden başka bir şey değildir.”

{ إِنَّ هَذَا } “Bu, değildir.” Bizim üzerimizde olduğumuz bu durum değildir.

{ إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ } “Eskilerin geleneğinden başka bir şey.” Öncekilerin dini, önceki babalarımızın dini. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Bu değildir”, senin söylediğin şey. “Eskilerin geleneğinden başka bir şey”, öncekilerin düzmecelerinden başka bir şey.

١٣٨

138- “Biz azaba uğratılacak da değiliz!”

{ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ } “Biz azaba uğratılacak da değiliz.” Dediğin gibi bu din üzere.

١٣٩

139- “Böylece onu yalanladılar. Biz de onları helâk ettik. Doğrusu bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir.”

{ فَكَذَّبُوهُ } “Böylece onu yalanladılar.” Risaleti ve Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın onlara söylediği şeyleri.

{ فَاهْلَكْنَاهُمْ } “Biz de onları helâk ettik.” Rüzgâr ile.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Doğrusu bunda vardır.” Onlara yaptığımız bu uygulamada.

{ لَايَةً } “Elbette bir ibret.” Onların ardından gelenler için bir ibret ve bir alamet bulunmaktadır.

{ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ } “Ama onların çoğu iman etmiş değildir.” Onlar iman etmiş değillerdi. Onların bütünü kâfir idi.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾

140- “Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.”

{ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ } “Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür.” Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمِ } “Çok merhametlidir.” Mü’minlere karşı. Zira onları kendilerine rüzgârla azap etmekten kurtardı.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤١﴾

141- “Semud kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.”

{ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ } “Semud kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Hazret-i Sâlih’i ve Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın onlara haber verdiği resûllerin bütünü yalanladı.

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٢﴾

142- “Hani kardeşleri Sâlih onlara şöyle demişti: (‘Siz Allah’tan) korkmaz mısınız?’”

{ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ } “Hani kardeşleri onlara şöyle demişti.” Peygamberleri.

{ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ } “Sâlih. (Siz Allah’tan) korkmaz mısınız?” Allah’tan başkasına ibadet etmekten.

١٤٣ اِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِيْنٌ

143- “Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.”

{ اِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ } “Şüphesiz ben, size gönderilmiş bir peygamberim.” Allah katından.

{ اَمِيْنٌ } “Güvenilir.” Risalet.

١٤٤ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوْا

144- “Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”

{ فَاتَّقُوا اللّٰهَ } “Allah’tan korkun.” Allah’ın size emretmiş olduğu tevbe ve iman konusunda O’ndan sakınınız.

{ وَاَطِيعُوْا } “Ve bana itaat edin.” Emrime ve dinime uyunuz.

١٤٥ وَمَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيْ اِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

145- “Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi’ne aittir.”

{ وَمَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ } “Ben buna karşı sizden istemiyorum.” Tevhide.

{ مِنْ اَجْرٍ } “Bir ücret.” Bir karşılık ve bir rızık.

{ اِنْ اَجْرِيْ اِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِيْنَ } “Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi’ne aittir.” Benim sevabım.

١٤٦ اَتْتَرَكُوْنَ فِىْ مَا هٰهٰنَا اَمِيْنٍ

146- “Siz burada güven içinde bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?”

{ اَتْتَرَكُوْنَ فِىْ مَا هٰهٰنَا } “Siz burada bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?” Bu nimetler içinde.

{ اَمِيْنٍ } “Güven içinde.” Ölümünden, yok oluştan ve azaptan.

١٤٧ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

147- “Bu bahçelerde ve pınarların başında.”

{ فِي جَنَّاتٍ } “Bu bahçelerde.” Bahçelerde.

{ وَعُيُونٍ } “Ve pınarların başında.” Tertemiz sular.

١٤٨ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ

148- “Ekinler ve yumuşak tomurcuklu güzel hurmalıklar arasında.”

{ وَزُرُوعٍ } “Ekinler.” Ekinler.

{ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا } “Ve tomurcuklu güzel hurmalıklar arasında.” Ürünü/ meyvesi.

{ هَضِيمٌ } “Yumuşak.” Yumuşak, latif ve olgun.

١٤٩ وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ

149- “Siz dağlardan ustalıkla evler yontuyorsunuz.”

{ وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ } “Siz dağlardan yontuyorsunuz.” Dağları.

{ بُيُوتًا فَارِهِينَ } “Ustalıkla evler.” Mahir bir şekilde. Âyetin elifsiz olarak (فَرِهِينَ) şeklinde okunması halinde şu anlama geldiği de söylenmiştir: Mallarınızla şımarıp büyükenerek.

١٥٠ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

150- “Artık Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ } “Artık Allah’tan korkun.” Allah’ın size emrettiği şeylerde Allah’tan korkunuz.

{ وَأَطِيعُوا } “Ve bana itaat edin.” Emrime ve tavsiyelerime uyunuz.

وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُشْرِفِينَ ﴿١٥١﴾ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾

151-152- "Yeryüzünde fesad çıkaran, ıslah etmeyen, o aşırı gidenlerin sözüne uymayın."

{ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُشْرِفِينَ } "O aşırı gidenlerin sözüne uymayın." Müşriklerin sözlerine.

{ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ } "Yeryüzünde fesad çıkaran." Küfür, şirk ve Allah'tan başkasına ibadete çağrıda bulunmakla.

{ وَلَا يُصْلِحُونَ } "Islah etmeyen." Salahı emretmeyen.

قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾

153- "Dediler: 'Sen iyice büyülenmiş birisin!'"

{ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ } "Dediler: 'Sen iyice büyülenmiş birisin.'" Bizim gibi karın sahibi sıradan birisisin. Melek ve peygamber değilsin.

مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٤﴾

154- "Sen de ancak bizim gibi bir insansın! Eğer doğru söyleyenlerden isen bize bir mucize getir!"

{ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ } "Sen de ancak bir insansın." Bir insansın.

{ مِثْلُنَا } "Bizim gibi." Yediğimiz ve içtiğimiz gibi yiyip içmekteisin.

{ فَأْتِ بِآيَةٍ } "Bize bir mucize getir." Sözlerinin doğruluğunu gösterecek.

{ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ } "Eğer doğru söyleyenlerden isen." Azabı getirmekle ve senin bize gönderilmiş bir resul olduğuna.

قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾

155- “(Sâlih) dedi: ‘İşte dışı bir deve! Su içme hakkı (bir gün) onundur, belli bir günün su içme hakkı da sizin!’”

{ قَالَ } “(Sâlih) dedi.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ هَذِهِ نَاقَةٌ } “İşte dışı bir deve.” Sizin için benim peygamberliğime delalet edecek bir mucize.

{ لَهَا شَرْبٌ } “Su içme hakkı (bir gün) onundur.” Sudan bir gün.

{ وَلَكُمْ شَرْبٌ يَوْمٌ } “Bir günün su içme hakkı da sizin.” Sudan.

{ مَغْلُومٌ } “Belli.” Sıra ile. Bir gün ona ait, bir gün de size ait.

وَلَا تَمْسُوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ يَوْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٥٦﴾

156- “Sakin ona bir kötülükle dokunmayın, sonra sizi büyük bir günün azabı yakalayır!”

{ وَلَا تَمْسُوهَا بِسُوءٍ } “Sakin ona bir kötülükle dokunmayın.” Boğazlamakla.

{ فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ يَوْمٌ عَظِيمٌ } “Sonra sizi büyük bir günün azabı yakalayır.” Büyük.

فَعَقَرُوهَا فَاصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿١٥٧﴾

157- “Derken onu kestiler, fakat pişman da oldular!”

{ فَعَقَرُوهَا } “Derken onu kestiler,” Onu öldürdüler.

{ فَاصْبَحُوا } “Fakat oldular.” Oldular.

{ نَادِمِينَ } “Pişman da.” Öldürülmesine.

فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾

158- “Çünkü kendilerini o azap yakalayır. Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir.”

{ فَآخَذَهُمُ الْعَذَابُ } “Çünkü kendilerini o azap yakalayiverdi.” Üç gün sonra.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz bunda vardır.” Onlara yaptığımız şeyde.

{ لَّآيَةٍ } “Elbette bir ibret.” Onların ardından gelenler için bir ibret ve bir alamet.

{ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ } “Ama onların çoğu iman etmiş değildir.” Bu alamete iman etmemişlerdi. Onların bütünü kâfir idi.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

159- “Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.”

{ وَإِنَّ رَبَّكَ } “Şüphesiz senin Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لَهُوَ الْعَزِيزُ } “İşte O, mutlak üstündür.” Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhametlidir.” Mü’minlere.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾

160- “Lut kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.”

{ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ } “Lut kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.” Hazret-i Lut’u ve Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kendilerine haber vermiş olduğu peygamberlerin bütünü.

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطُ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾

161- “Hani, kardeşleri Lut onlara şöyle demişti: ‘(Siz Allah’tan) korkmaz mısınız?’”

{ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ } “Hani, kardeşleri onlara şöyle demişti.” Peygamberleri.

{ لَوْطَ لَا تَتَّقُونَ } “Lut (Siz Allah’tan) korkmaz mısınız?” Allah Teâlâ’dan başkasına ibadet etmekten.

﴿ ١٦٢ ﴾ اِنِّى لَكُمْ رَسُوْلٌ اٰمِيْنٌ

162- “Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.”

{ اِنِّى لَكُمْ رَسُوْلٌ } “Şüphesiz ben, size gönderilmiş bir peygamberim.” Allah katından.

{ اٰمِيْنٌ } “Güvenilir.” Risalet.

﴿ ١٦٣ ﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوْا

163- “Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”

{ فَاتَّقُوا اللّٰهَ } “Allah’tan korkun.” Allah Teâlâ’nın size emrettiği tevbe ve iman konularında O’ndan sakınınız.

{ وَاَطِيعُوْا } “Ve bana itaat edin.” Dinime ve emrime itaat ediniz.

﴿ ١٦٤ ﴾ وَمَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيْٓ اِلَّا عَلَى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ

164- “Ben sizden, buna karşı bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi’ne aittir.”

{ وَمَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ } “Ben sizden, buna karşı istemiyorum.” Tevhide karşılık.

{ مِنْ اَجْرٍ } “Bir ücret.” Bir ücret.

{ اِنْ اَجْرِيْٓ اِلَّا عَلَى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ } “Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi’ne aittir.” Sevabım.

﴿ ١٦٥ ﴾ اَتَاْتُوْنَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعٰلَمِيْنَ

165- “İnsanlar içinden erkeklere mi gidiyorsunuz?”

{ اَتَاْتُوْنَ الذُّكْرَانَ } “Erkeklere mi gidiyorsunuz?” Erkeklerin arka organına mı?

{ مِنَ الْعٰلَمِيْنَ } “İnsanlar içinden.” Âlemlerin arasından.

﴿١٦٦﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ

166- “Ve Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşan bir kavimsiniz!”

{ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ } “Ve Rabbinizin sizin için yarattığı bırakıyorsunuz?” Rabbinizin sizin için helal ettiğini.

{ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ } “Eşlerinizi.” Hanımlarınızın ön organını.

{ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ } “Doğrusu siz sınırı aşan bir kavimsiniz.” Helalı aşip harama varıyorsunuz.

﴿١٦٧﴾ قَالُوا لَيْنَ لَمْ تَنْتَهُ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ

167- “Dediler: ‘Ey Lut! Bu sözlerine bir son vermezsen, mutlaka sürgün edilenlerden olacaksın!’”

{ قَالُوا لَيْنَ لَمْ تَنْتَهُ يَا لُوطُ } “Dediler: ‘Ey Lut! Bu sözlerine bir son vermezsen.’” Sözlerinden.

{ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ } “Mutlaka sürgün edilenlerden olacaksın.” Vatanımız Sodom’dan.

﴿١٦٨﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ

168- “(Lut) dedi: ‘Doğrusu ben sizin bu yaptıklarınızdan tiksinti duyuyorum!’”

{ قَالَ } “(Lut) dedi.” Hz. Lut (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu.

{ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ } “Doğrusu ben sizin bu yaptıklarınızdan.” Çirkin.

{ مِنَ الْقَالِينَ } “Tiksinti duyuyorum.” Buğzedenlerdenim.

﴿١٦٩﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ

169- “Ey Rabbim! Beni ve ailemi bunların yapmakta olduklarından kurtar!”

﴿١٧٠﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ

170- “Bunun üzerine biz, onu ve bütün ailesini kurtardık.”

﴿١٧١﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ

171- “Ancak geride kalanların içinde yaşlı bir kadın da (kaldı).”

{إِلَّا عَجُوزًا} “Ancak yaşlı bir kadın da (kaldı).” Münafık hanımı.

{فِي الْغَابِرِينَ} “Geride kalanların içinde.” Geride kalıp helak olanlarla birlikte o da geride kaldı.

﴿١٧٢﴾ ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ

172- “Sonra diğerlerini helâk ettik.”

{ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ} “Sonra diğerlerini helâk ettik.” Kavminden geride kalanları helak ettik.

﴿١٧٣﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ

173- “Üzerlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki, o uyarılanların yağmuru ne kötü bir yağmur oldu!”

{وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ} “Üzerlerine yağdırdık ki.” Yabancılarına ve yolcularına.

{مَطَرًا} “Öyle bir yağmur.” Taş.

{فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ} “O uyarılanların yağmuru ne kötü bir yağmur oldu.” Taş yağmuru ne kadar da kötüdür. Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm) onları uyarıp korkuttuysa da iman etmediler.

﴿١٧٤﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

174- “Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmiş değildir.”

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz bunda vardır.” Onlara verdiğimiz bu cezada.

{ لَايَةً } “Elbette bir ibret.” Onlardan sonra gelenler için bir ibret ve bir alamet bulunmaktadır.

{ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ } “Ama onların çoğu iman etmiş değildir.” Onlar mü’min değillerdi. Onların bütünü kâfir idi.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

175- “Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.”

{ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ } “Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür.” Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhametlidir.” Mü’minlere.

كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾

176- “Eyke halkı da gönderilen peygamberleri yalanladı.”

{ كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ } “Eyke halkı da gönderilen peygamberleri yalanladı.” Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Hazret-i Şuayb’ı ve bütün peygamberleri yalanladı.

إِذْ قَالَ لَهُمُ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

177- “Hani, Şuayb onlara şöyle demişti: ‘(Siz Allah’tan) korkmaz mısınız?’”

{ إِذْ قَالَ لَهُمُ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ } “Hani, Şuayb onlara şöyle demişti: (Siz Allah’tan) korkmaz mısınız?” Allah’tan başkasına kulluk etmekten.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾

178- “Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.”

{ اِنِّى لَكُمْ رَسُوْلٌ } “Şüphesiz ben, size gönderilmiş bir peygamberim.” Allah tarafından.

{ اٰمِيْنٌ } “Güvenilir.” Risaleti.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوْنَ (۱۷۹)

179- “Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”

{ فَاتَّقُوا اللّٰهَ } “Allah’tan korkun.” Allah’ın size emrettiği tevbe ve iman konularında O’ndan sakınınız.

{ وَاَطِيعُوْنَ } “Ve bana itaat edin.” Emrime ve tavsiyelerime uyunuz.

وَمَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيْ اِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِيْنَ (۱۸۰)

180- “Ben sizden buna karşı bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi’ne aittir.”

{ وَمَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ } “Ben sizden buna karşı istemiyorum.” Tevhide.

{ مِنْ اَجْرٍ } “Bir ücret.” Bir ücret/karşılık.

{ اِنْ اَجْرِيْ اِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِيْنَ } “Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi’ne aittir.” Sevabım.

اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُخْسِرِيْنَ (۱۸۱)

181- “Ölçüyü tam yapın da eksiltenlerden olmayın!”

{ اَوْفُوا الْكَيْلَ } “Ölçüyü tam yapın da.” Ölçüyü ve tartıyı eksiksiz yerine getiriniz.

{ وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُخْسِرِيْنَ } “Eksiltenlerden olmayın.” Ölçüyü ve tartıyı eksik tartanlardan olmayınız. Onlar ölçü ve tartı konusunda kötü uygulamada bulunanlardan oldular.

وَزِنُوْا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ (۱۸۲)

182- “Ve doğru terazi ile tartın.”

{ وَزَنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ } “Ve doğru terazi ile tartın.” Adaletli bir tartı ile.

{ ۱۸۳ } وَلَا تَبْخُسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

183- “Halkın mallarını değerinden düşürmeyin! Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın!”

{ وَلَا تَبْخُسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ } “Halkın mallarını değerinden düşürmeyin.” Ölçü ve tartıda insanların haklarını kısmayınız ve eksiltmeyiniz.

{ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ } “Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.” Yeryüzünde masiyetleri işlemeyiniz. Fesad, ölçü ve tartının kısılması ve Allah Teâlâ’dan başkasına kulluğa davettir.

{ ۱۸۴ } وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِيلَ الْأَوَّلِينَ

184- “Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan (Allah) sakının!”

{ وَاتَّقُوا } “Sakının.” Korkunuz.

{ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِيلَ الْأَوَّلِينَ } “Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan-dan, (Allah).” Sizden öncekileri yaratan.

{ ۱۸۵ } قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ

185- “Onlar şöyle dediler: ‘Sen, iyice büyülenmiş birisin!’”

{ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ } “Onlar şöyle dediler: ‘Sen, iyice büyülenmiş birisin.’” Bizim gibi karın sahibi sıradan birisisin. Melek ve peygamber değilsin.

{ ۱۸۶ } وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ

186- “Sen de ancak bizim gibi bir insansın. Biz senin, yalancılardan biri olduğunu düşünüyoruz.”

{ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ } “Sen de ancak bir insansın.” İnsansın.

{ مِثْلُنَا } “Bizim gibi.” Yediğimiz ve içtiğimiz gibi yiyip içmekte-sin.

{ وَإِنْ نَظُنُّكَ } “Biz senin, düşünüyoruz.” Muhakkak seni zannetmekteyiz.

{ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ } “Yalancılardan biri olduğunu.” Sözlerinde.

﴿١٨٧﴾ فَاسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

187- “Eğer doğru söyleyenlerden isen, üzerimize gökten bir parça düşür!”

{ فَاسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا } “Üzerimize bir parça düşür.” Parça.

{ مِّنَ السَّمَاءِ } “Gökten.” Azap.

{ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ } “Eğer doğru söyleyenlerden isen.” Azabın gelişinde hususunda doğru söyleyenlerden isen.

﴿١٨٨﴾ قَالَ رَبِّیْ اَعْلَمْ بِمَا تَعْمَلُونَ

188- “(Şuayb) dedi: ‘Rabbim, yapmakta olduklarınızı daha iyi bilir!’”

{ قَالَ } “(Şuayb) dedi.” Hazret-i Şuayb (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبِّیْ اَعْلَمْ بِمَا تَعْمَلُونَ } “Rabbim, yapmakta olduklarınızı daha iyi bilir!” Küfürde. Sizi ve sizin azabınızı bilir.

﴿١٨٩﴾ فَكَذَّبُوهُ فَآخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

189- “Böylece onu yalancı saydılar da sonunda o gölge gününün azabı onları yakalayiverdi! O, gerçekten büyük bir günün azabıydı!”

{ فَكَذَّبُوهُ } “Böylece onu yalancı saydılar da.” Risaleti.

{ فَآخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ } “Sonunda o gölge gününün azabı onları yakalayiverdi.” Bulut gibi onların üzerindeki azabın durmasını. Bulut sıcaklığıyla onları yaktı.

{ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ } “O, gerçekten büyük bir günün azabıydı.” Onlara karşı azaptan dolayı çok şiddetli bir gündü.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾

190- “Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmiş değildir.”

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz bunda vardır.” Onlara verdiğimiz cezada.

{ لَآيَةً } “Elbette bir ibret.” Kendilerinden sonra gelenler için bir ibret ve bir alamet bulunmaktadır.

{ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ } “Ama onların çoğu iman etmiş değildir.” Mü’min değillerdi. Bütünü kâfir idi.

وَأَنَّ رَبَّكَ لَهْوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾

191- “Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.”

{ وَأَنَّ رَبَّكَ لَهْوَ الْعَزِيزُ } “Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür.” Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhametlidir.” Mü’minlere.

وَأَنَّهُ لَنَزَّلَ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾

192- “Şüphe yok ki, bu (Kur’an), Âlemlerin Rabbi’nin indirmesidir.”

{ وَأَنَّهُ } “Şüphe yok ki bu (Kur’an)” Yani Kur’an.

{ لَنَزَّلَ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi’nin indirmesidir.” Konuşmadır.

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾

193- “Onu Rûhu’l-emîn (Cebrail) indirdi.”

{ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ } “Onu Rûhu’l-emîn (Cebrail) indirdi.” Allah Teâlâ Cebrail-i Emin’i, Kur’an ile risaleti peygamberlerine ulaştırmak için indirdi.

عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾

194- "Uyarıcılardan olası diye, senin kalbinin üzerine."

{ عَلَى قَلْبِكَ } "Senin kalbinin üzerine." Senin hıfzının kudretine. Âyetin, onu sana tilavet ettiğinde anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ } "Uyarıcılardan olası diye." Kur'an ile korkutanlardan olası diye.

بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾

195- "Apaçık Arapça bir dille."

{ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ } "Apaçık Arapça bir dille." Diyor ki, Kur'an arap dilinin gereğince nazil olmuştur. Âyetin, Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara dillerince anlat anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾

196- "Şüphesiz o, daha öncekilerin kitaplarında da vardır."

{ وَأَنَّهُ } "Şüphesiz o." Yani Kur'an'ın övülmesi ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in övülmesi.

{ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ } "Daha öncekilerin kitaplarında da vardır." Sen- den önceki peygamberlerin kitaplarında yazılı idi.

أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنَّا يَعْزِمُهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿١٩٧﴾

197- "İsrailoğulları bilginlerinin bunu bilmesi onlar için yeterli bir delil değil mi?"

{ أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ } "Onlar için yeterli değil mi?" Mekke ehlinin.

{ آيَةٌ } "Bir delil." Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in peygamberliğine bir alamet.

{ أَنَّا يَعْزِمُهُ } "Bunu bilmesi." Onlara haber vermesi.

{ عُلِّمُوا بَنِي إِسْرَءِيلَ } “İsrailoğulları bilginlerinin.” İsrailoğulları bilginlerinden Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an hakkında soracak olurlar ise onlar bu hususu kendilerine haber verirler.

۱۹۸ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ

198- “Biz onu, Arapça bilmeyenlerden birisine indirseydik de.”

{ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ } “Biz onu, indirseydik de.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile indirseydik.

{ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ } “Arapça bilmeyenlerden birisine.” Arapça konuşmayan birisine.

۱۹۹ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ

199- “Bunu onlara okusaydı, yine de ona iman etmezlerdi.”

{ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ } “Bunu onlara okusaydı.” Kureyş’e.

{ مَا كَانُوا بِهِ } “Yine de ona.” Kur’an’a.

{ مُؤْمِنِينَ } “İman etmezlerdi.” Çünkü onlar kendi dillerinde olan şeye inanmadılar, nerede kaldı ki, kendi dillerinde olmayan bir şeye inansınlar.

۲۰۰ كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ

200- “Biz onu, günahkârların kalplerine böylece soktuk!”

{ كَذَٰلِكَ } “Böylece.” İşte bu şekilde.

{ سَلَكْنَاهُ } “Biz onu, soktuk.” Yalanlamayı bıraktık.

{ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ } “Günahkârların kalplerine.” Müşriklere Ebû Cehil ve ashabına.

۲۰۱ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ

201- “Bu yüzden o can yakıcı azabı görünceye kadar ona iman etmezler.”

{ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ } “Ona iman etmezler.” Böylece Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an’a inanmasınlar diye.

{ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ } “Bu yüzden o can yakıcı azabı görünceye kadar.” Acıtcı.

فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾

202- “(İşte o azap) onlara, kendileri farkında olmadan, ansızın geliverecektir!”

{ فَيَأْتِيَهُمْ } “(İşte o azap) onlara, geliverecektir.” Azap.

{ بَغْتَةً } “Ansızın.” Aniden.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } “Kendileri farkında olmadan.” Azabın kendilerine inişini.

فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

203- “O zaman onlar, ‘Acaba bize (iman etmemiz için) bir süre verilir mi?’ derler.”

{ فَيَقُولُوا } “O zaman onlar, derler.” Azabın kendilerine inişi anında.

{ هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ } “Acaba bize (iman etmemiz için) bir süre verilir mi?” Azap ertelenir mi?

أَفِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾

204- “Oysa onlar, (dünyada iken) bizim azabımızın çabuk gelmesini istiyorlardı?”

{ أَفِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ } “Oysa onlar, (dünyada iken) bizim azabımızın çabuk gelmesini istiyorlardı?” Azabın gelişini.

٢٠٥ أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ

205- “Ne dersin? Biz onları yıllarca nimetlerden yararlandırırsak.”

{ أَفَرَأَيْتَ } “Ne dersin?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ } “Biz onları yıllarca nimetlerden yararlandırırsak.” Küfürleri içinde.

٢٠٦ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ

206- “Sonra tehdit olundukları azap onlara (başlarına) gelse!”

{ ثُمَّ جَاءَهُمْ } “Sonra onlara (başlarına) gelse.” Hatta onlara gelse.

{ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ } “Tehdit olundukları azap.” Azap.

٢٠٧ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ

207- “Nimetler içinde yaşadıkları o yıllar, kendilerine bir yarar sağlar mı?”

{ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ } “Kendilerine bir yarar sağlar mı?” Allah’ın azabından.

{ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ } “Nimetler içinde yaşadıkları o yıllar.” Ertelenip süre verildikleri.

٢٠٨ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ

208- “Bununla birlikte biz herhangi bir beldeyi uyarıcılar göndermedikçe helâk etmedik.”

{ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ } “Bununla birlikte biz herhangi bir beldeyi helâk etmedik.” Kasaba ehlini.

{ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ } “Uyarıcılar göndermedikçe.” Korkutucu resûller.

٢٠٩ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ

209- “Uyarı yapılmıştır. Çünkü biz zulmedici değiliz.”

{ ذِكْرَى } “Uyarı yapılmıştır.” Korkutucu elçiler Allah’ın azabından onları sakındırıyorlardı.

{ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ } “Çünkü biz zulmedici değiliz.” Onları helak etmekle.

﴿ ٢١٠ ﴾ وَمَا تَنْزَلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ

210- “Bu (Kur’an’ı) şeytanlar indirmedir.”

{ وَمَا تَنْزَلَتْ بِهِ } “Bu (Kur’an’ı) indirmedir.” Kur’an’ı.

{ الشَّيَاطِينُ } “Şeytanlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ahbine.

﴿ ٢١١ ﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ

211- “Bu hem onlara yaraşmaz, hem de buna güçleri yetmez.”

{ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ } “Bu hem onlara yaraşmaz.” O şeytanlar buna ehil de değildir.

{ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ } “Hem de buna güçleri yetmez.” Ve buna güçleri de yetmez.

﴿ ٢١٢ ﴾ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمْعَزُولُونَ

212- “Çünkü onlar, (vahyi) işitmekten uzak tutulmuşlardır.”

{ إِنَّهُمْ } “Çünkü onlar.” Yani şeytanlar.

{ عَنِ السَّمْعِ } “(Vahyi) işitmekten.” Vahye kulak vermekten.

{ لَمْعَزُولُونَ } “Uzak tutulmuşlardır.” Engellenmişlerdir.

﴿ ٢١٣ ﴾ فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ

213- “(Öyleyse sen), Allah ile birlikte başka bir tanrıya kulluk edip yalvarma, yoksa azaba uğratılanlardan olursun.”

{ فَلَا تَدْعُ } “(Öyleyse sen), kulluk edip yalvarma.” İbadet etme.

{ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ } “Allah ile birlikte başka bir tanrıya.” Putlara.

{ فَتَكُونُ مِنَ الْمُعَذِّبِينَ } “Yoksa azaba uğratılanlardan olursun.” Cehennem azabında.

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾

214- “Sen (önce) en yakın hısımlarını uyar!”

{ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ } “Sen (önce) en yakın hısımlarını uyar.” Ak-rabalık bağı olanları.²

² a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle anlatmıştır: “(وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) ‘Sen (önce) en yakın hısımlarını uyar!’ âyeti nazil olduğunda Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Safa’ya tırmandı, sonra da Kureys boylarına: ‘Ey Fihri oğulları; ey Adiyy oğulları!’ diye seslenmeye başladı ve onlar toplandılar. Bizzat gelemeyenler, ne olduğuna bakması için bir elçisini gönderdi. Ebu Leheb ve Kureys gelip toplanınca Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: ‘Şu vadide atlılar olduğunu, size hücum, etmek istediklerini haber vermiş olsaydım ne derdiniz? Beni doğrular mıydınız?’ Onlar: ‘Evet’ dediler, ‘Senden doğruluktan başka bir şey görmedik.’ Bunun üzerine: ‘O halde ben, şiddetli bir azaptan önce sizi uyarıyorum’ buyurdu. Ebu Leheb ‘Kahrolasıca, bizi bunun için mi topladın?’ dedi de Allah Teâlâ *يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّكَ إِذْ دُعِيتَ إِلَى الْوَحْيِ وَالْإِسْلَامِ فَقَدْ كُذِّبْتَ فَتَعْلَمُ أَنَّكَ أَنْذَرْتَ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ* (111/Leheb/1-2) âyetini indirdi.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Şuarâ Sûresi, Sebe’ Sûresi, Tebbet Sûresi, 4770, 4801, 4971, 4972 nolu hadisler.

Bu haberi İmam Müslim, İmam Ahmed, İmam Tirmizî, Ebû Avâne, Beyhakî ve Taberî de rivayet etmiştir. Müslim, 208 nolu hadis, Kitâbü’l-İman “Yakın akrabalarını uyar” âyeti bâbı; *Sünenü’t-Tirmizî*, Kitâbü’t-Tefsir, Tebbet Sûresi, 3363 nolu hadis; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 307; *es-Sünenü’l-Kübra*, Kitâbü’l-Kısmi’l-Fey’, “Feyin Divana Verilmesi” bâbı, c. 6, s. 371; *Kitâbü’s-Siyer*, c. 9, s. 7; *Tefsirü’t-Taberî*, c. 19, s.120; *Müsned-i Ebû Avane*, c. 1, s. 92.

b) (وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) “Sen (önce) en yakın hısımlarını uyar!” âyetinde geçen aşiret sözcüğünün anlamı şöyledir: Kişinin aşireti, en yakın babalarının oğulları demektir. Diğer bir ifade ile kişiye baba yönünden nesepçe en yakın kimselerdir. Gerçi kabile için kullanıldığı da söylenmiştir. *Lisânü’l-Arab*, “A-Ş-R” maddesi.

Rağıb el-İsfahanî ise şöyle der: “Aşiret, kişinin kendileriyle çoğaldığı ehlidir. Yani kişi için aşiret kâmil sayı konumundadır. İşte, aşere tam kâmil sayı demektir.” *Müfredat*, “A-Ş-R” maddesi.

“Akrebîn” sözcüğünün de âyette kullanımından anlıyoruz ki, bunlar Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in en yakınlarıdır. Zaten aşiret sözcüğü ak-raba anlamına geliyordu. (أَقْرَبِينَ) sözcüğü ile bu daha da özelleşti.

﴿٢١٥﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

215- “Ve sana uyan mü'minlerin üzerine de (şefkat) kanatlarını indir!”

{ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } “Ve sana uyan mü'minlerin üzerine de (şefkat) kanatlarını indir.” Mü'minlere kanatlarını yumuşat.

﴿٢١٦﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ

216- “Onlar, sana karşı gelirlerse de ki: ‘Ben sizin yapmakta olduklarınızdan uzağım!’”

{ فَإِنْ عَصَوْكَ } “Onlar, sana karşı gelirlerse.” Kureys.

{ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ } “De ki: ‘Ben sizin yapmakta olduklarınızdan uzağım.’” Ve küfrünüzde söylediklerinizden.

c) Kimi rivayetlerde geçtiğine göre; kendisine neseb bakımından Kureys’in en yakınlarını davet etmiştir. Bunlar da Abdümenaf oğullarıdır. Hatta Hâşim oğullarından bazı bireylerdir. Bu konudaki rivayetler farklılık göstermektedir. Kimi rivayetlerde Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Hâşim oğullarından kırk kişiyi ziyafete davet etmiş ardından onlara ilahî risaleti tebliğ etmiştir. *Mecmeü'l-Beyan*, c. 7, s. 322.

İmam Buhârî’nin Ebû Hüreyre’den rivayet ettiği şu hadiste Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in âyeti nasıl tefsir ettiğini görmekteyiz: “(وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) ‘Sen (önce) en yakın hısımlarını uyar!’ âyetini indirdiği zaman Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ayağa kalkarak şöyle hitap etti: ‘Ey Kureys topluluğu (veya buna yakın bir sözcük söyledi)! Müslüman olup nefislerinizi Allah’ın azabından satın alınız. Ben, Allah’ın azabından hiçbir şeyi sizden men edemem. Ey Abdü Menaf oğulları! Sizden de ben Allah’ın azabından hiçbir şeyi def edemem! Ey Abbâs ibn Abdülmuttalib! Senden de Allah’ın azabından hiçbir parçasını men edemem. Ey Allah Elçisi’nin halası Safiyye! Senden de ben Allah’ın azabından bir kısmını olsun def edemem. Ey Muhammed’in kızı Fatıma! Malımdan ne dilerse iste (veririm, fakat) Allah’ın azabından bir parçasını bile senden savıp def edemem’ buyurdu.”

Bu iki rivayet arasında gerçeğe en uygun olanı Tabersî’nin rivayetidir. Buhârî’nin rivayeti genel davet ile ilgili olabilir. En yakın akrabaları şeklinde özelleştirilen âyet ifadesiyle uyum göstermemektedir. Ebû Hüreyre’nin rivayetine göre; Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kureys’i boy boy davet etmiştir. Diğer bir ifadeyle daveti genelleştirmiştir. Halbuki âyet özel bir davetten bahsetmektedir. Allah azze ve celle Kureys’in davet edilmesini isteseydi genel bir ifade kullanabilirdi. Bu yorum da İbn Abbâs’ın yanılırları cümlesindendir.

﴿٢١٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

217- “Sen, o mutlak üstün ve çok merhametli olan Allah’a güvenip dayan.”

{ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ } “Sen, o mutlak üstün Allah’a güvenip dayan.”
Düşmanlarından intikam almakla.

{ الرَّحِيمِ } “Ve çok merhametli olan.” Sana ve mü’minlere.

﴿٢١٨﴾ الَّذِي يَرِيكَ حِينَ تَقُومُ

218- “O ki, (gece) namaza kalktığın zaman seni görür.”

{ الَّذِي يَرِيكَ حِينَ تَقُومُ } “O ki, (gece) namaza kalktığın zaman seni görür.” Namaza.

﴿٢١٩﴾ وَتَقَلُّبِكَ فِي السَّاجِدِينَ

219- “Ve secde edenler arasında dolaşmanı da.”

{ وَتَقَلُّبِكَ فِي السَّاجِدِينَ } “Ve secde edenler arasında dolaşmanı da.”
Rükûda, secdede ve kıyamda namaz ehli olanlar ile birlikte. Âyetin, önceki babalarının sulplerinde anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٢٢٠﴾ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

220- “Çünkü O, her şeyi işitendir, bilendir.”

{ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ } “Çünkü O, her şeyi işitendir.” Sözlerini.

{ الْعَلِيمُ } “Bilendir.” Onları ve amellerini.

﴿٢٢١﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ

221- “Şeytanların kime ineceğini size haber vereyim mi?”

{ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ } “Size haber vereyim mi?” Size haber vereyim mi?

{ عَلَى مَنْ تَنْزَلُ الشَّيَاطِينُ } “Şeytanların kime ineceğini.” Kehaneti getireceklerini.

تَنْزَلُ عَلَى كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾

222- “Onlar her günahkâr yalancıya inerler.”

{ تَنْزَلُ عَلَى كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ } “Onlar her günahkâr yalancıya inerler.” Fısku fücürda bulunanlara kâhinlere. Bu şahıs Müseylemetü'l-Kezzab ve Talha'dır.

يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثُرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾

223- “Onlar (şeytana) kulak verirler, onların çoğu yalancıdır.”

{ يُلْقُونَ السَّمْعَ } “Onlar (şeytana) kulak verirler,” Meleklerin sözlerine şeytanlar kulak verir.

{ وَأَكْثُرُهُمْ كَاذِبُونَ } “Onların çoğu yalancıdır.” Sadece bir şey dinlerler. Bu dinledikleri bir şeyi yüz şey yaparlar. Sonra da kâhinlere bunu haber verirler.

وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿٢٢٤﴾

224- “Şâirlere gelince; onlara da şaşkınlar uyarlar.”

{ وَالشُّعْرَاءُ } “Şâirlere gelince.” Abdullah ibn Zebârî ve ashabı şiiir söylerlerdi.

{ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ } “Onlara da şaşkınlar uyarlar.” Onlardan da raviler rivâyet ederler.³

أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾

³ { وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ } “Şâirlere gelince; onlara da şaşkınlar uyarlar.” İbn Abbâs der ki: “Bunlar kâfirlerdir. Cinlerin ve insanların sapkınları kendilerine uyarlar.” Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 19, s. 177.

225- “Görmez misin? onlar her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar.”

{ أَلَمْ تَرَ } “Görmez misin?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana haber verilmedi mi?

{ أَنَّهُمْ } “Onlar.” Yani şairler.

{ فِي كُلِّ وَادٍ } “Her vadide.” Her fen ve vechde.

{ يَهيمُونَ } “Şaşkın şaşkın dolaşırlar.” Giderler ve gelirler. Yergide bulunurlar ve överler.

وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾

226- “Ve onlar yapmayacakları şeyleri söylerler.”

{ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ } “Ve onlar söylerler.” Şiirlerinde.

{ مَا لَا يَفْعَلُونَ } “Yapmayacakları şeyleri.” Ben ve ben. Böyle değildir. Âyetin, yapmaya güçlerinin yetmediği şeyleri anlamına geldiği de söylenmiştir. Her ikisi şaşkındır. Şair ve rivâyet eden.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا
مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

227- “Ancak iman edip iyi amel işleyenler, Allah’ı çok ananlar ve haksızlığa uğradıklarında, kendilerini savunanlar böyle değildir. Haksızlık yapanlar, nasıl bir dönüşle döndürüleceklerini yakında bileceklerdir!”

{ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ancak iman edip böyle değildir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman eden Hassan ibn Sabit ve ashabı.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “İyi amel işleyenler.” Kendileriyle Rableri arasında taat amel işleyenler.

{ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا } “Allah’ı çok ananlar.” Şiirde.

{ وَانْتَصَرُوا } “Kendilerini savunanlar.” Kâfirleri reddetmek için Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve ashabını.

{مِنْ نَعْدَ مَا ظَلَمُوا} “*Ve haksızlığa uğradıklarında.*” Kâfirler kendilerini hicvederler.

{ وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا } “Haksızlık yapanlar, yakında bileceklerdir.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve ashabını.

{ اَيُّ مُقَلَّبٍ يَنْقَلِبُ } “Nasıl bir dönüşle döndürüleceklerini.” Ahirette döndürülecekleri bir merci ki, bu merci cehennem ateşidir. Yani ‘Yasin ve Kur’an-ı Hâkim’e inanmazlarsa, Allah Teâlâ Kitabının sırlarını en iyi bilendir.⁴

4 a) Ebû Dâvûd'un İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o, (وَالشُّعْرَاءُ) (أَلَا الَّذِينَ يَسْتَهْجُونَ) *"Şairlere gelince; onlara da şaşkınlara uyarlar."* âyetini okumuş ve şöyle demiştir: "Allah Teâlâ âyetin şairlerle ilgili olan bu hükmünden (أَمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا أَلَيْسَ لِمَنِ ظَلَمُوا أُنَىٰ مُتَقَلِّبِ الْقُرْآنِ) *"Ancak iman edip iyi amel işleyenler; Allah'ı çok ananlar ve haksızlığa uğradıklarında, kendilerini savunanlar böyle değildir. Haksızlık yapanlar, nasıl bir dönüşle döndürüleceklerini yakında bileceklerdir!"* (26/eş-Suarâ/227) buyruğu ile anılan kimseleri bu hükmün dışında tutarak nesh ve istisna etmiştir." Ebu Dâvûd, Kitabü'l-Edeb, "Şiir hakkında gelen hadisler» bâbı.

b) Bu haberin senedinde önceden defalarca belirttiğimiz Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd el-Mervezî bulunmaktadır. Bu şahıs doğru sözlü olmasına rağmen yanlışlıkları olan bir şahıstır.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsîrû't-Taberî*, c. 19, s. 179. Bu kanalla rivayet edilen haberin hasen olduğunu söylemiştik. Buna göre; bu durumda Ebû Dâvûd'un rivayetinde söz konusu ravinin yanlışladığını anlıyoruz. Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği haber sahîh li-gayrihi kategorisine yükselmiş oluyor.

c) İbn Abbâs, âyette söz konusu edilen şairler kâfirlerdir, cinlerden ve insanlardan sapkın olanların kendilerine tâbi oldukları şairlerdir. İbn Abbâs، اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا وَانْتَصَرُوا مِنْۢ بَعْدِ مَا ظَلَمُوْا وَاَسٰعَلِمَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُوْنَ "Ancak iman edip iyi amel işleyenler, Allah'ı çok ananlar ve haksızlığa uğradıklarında, kendilerini savunurlar böyle değildir. Haksızlık yapanlar, nasıl bir dönüşle döndürüleceklerini yakında bileceklerdir!" âyetindeki istisnayı şiir eyleminden tevbe edip mü'min olan kimseler olarak değil de şiirlerini iman ve sâlih amelle tezyin edenlere yönelik olarak anlamıştır. Görüldüğü gibi, nesh de tahsis anlamındadır. Yani mü'min şairler bu hükmün dışındadır.

Dizin

A

Abdan ibn Eşva' 143
abdest 523
Abdullah ibn Enes 485
Abdullah ibn Mesud 100, 215
Abdullah ibn Sa'd ibn Ebî Serh 148
Abdullah ibn Selam 230, 234, 334, 506
Abdullah ibn Übeyy 573, 578, 582, 585, 586, 587, 597
Abdullah ibn Ümeyye el-Mahzumî 47, 224
Abdullah ibn Zebarî es-Sehmî 460, 734
açlık 153, 154, 552
Ad 15, 406, 499, 653, 707
Aişe 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588
Akabe 79
Akıl sahibi insanlar 406
Akîb 254, 480
akrabalık 561, 562
Akşam ve yatsı namazı 212, 407
alamet 90, 91, 170, 197, 231, 292, 312, 360, 657, 693, 701, 706, 708, 709, 712, 717, 721, 725, 726

Alay 49, 81, 82, 162, 192, 276, 304, 428, 430, 654, 675
Ali 611, 613
Âl-i Yakub 309
Alkame 221
Ammâr ibn Yâsir 107, 108, 147, 152
Anlayış 313, 447, 679, 697
Antakya 286, 289
Araplar 207, 495
Arefe 487
arkadaş 285, 291, 626
Arş 112, 187, 222, 354, 420, 421, 567, 662, 663
asâ 12, 230, 371, 376, 678, 686
Ashab-ı Kehf 77, 220, 239, 243, 244, 252, 253, 254, 261, 291, 292, 293, 337
As ibn Vâil es-Sehmî 83, 345, 547
Azer 327, 329, 437, 694
Azgınlık 288

B

bahçe 262, 448, 524
Bahîre 103
başların tıraşı 488
baş örtüleri 594, 624

bedevi 128
Bedil ibn Verka el-Huzaî 513
Bedir Savaşı 30, 79, 99, 344, 410,
428, 457, 472, 473, 507, 544,
559, 672, 675
Bekr kabilesi 570
Belka atı 390
Benî Esed 474
Benî Gatafan 474
Benî Hallaf 474
Beş vakit namaz 32, 268, 345, 498,
520, 604, 618
Beyt 35, 164, 167, 168, 485, 548
Beyt-i Mukaddes Mescidi 164
beyyine 576
Bildircın eti 383
Bilal 107
Boğazlanma 491
Buhtunnasr 166, 167, 168, 418
bulut 606, 607

C-Ç

Cahiliyye 17, 490, 495, 517, 623
Cahiliyye Arapları 490, 517
cariye 593, 626
Cebele 30
Cebr 146, 636
Cedî 94
Celde 586
Ceysur 288
Cumartesi günü 160
Cündüb ibn Züheyr el-Amirî 306
çekirge 12, 230, 371, 678
çocuk 86, 127, 163, 187, 225, 234,
238, 241, 288, 308, 310, 313,
317, 323, 345, 349, 350, 421,
423, 468, 469, 474, 542, 558,
575, 593, 633, 634

D

deli 80, 638

Delilik 531, 549
Demir 299, 483
Diriliş 269, 394, 470, 553, 562
Diriltme 635
dişi deve 196, 197, 198, 369
Dişi deve mucizesi 74, 197
Dokuz mucize 12, 540, 678
domuz 155, 490
dört şâhid 572, 579
Duvar 301
düşkün 468, 469

E

Ebûbekir 62, 214, 342, 496, 578,
584, 585
Ebû Cehil 28, 79, 153, 188, 189,
220, 412, 413, 428, 456, 547,
560, 566, 618, 635, 637, 638,
641, 645, 646, 648, 650, 651,
659, 661, 727
Ebû Fukeyhe er-Rumî 636
Ebû Futrus 261
Ebû Süfyan 484
Efsus 251, 252
ehl-i kible 572
Ehl-i Kitap 292
El 12, 71, 77, 79, 111, 198, 199, 212,
218, 228, 230, 310, 335, 349, 356,
366, 403, 478, 621, 629
En büyük put 439
Ensar 485
Ergenlik 469, 621
Esrar 289
Esved ibn Abdıyağus 83
Esved ibn Muttalib 81, 83
Eyke 73, 721

F

fâcir 44, 152, 153, 175, 358
faiz 628
fakirlik 181, 219, 488, 671

Fakirlik korkusu 230
Fars 278
Ferkadan 94
Fesad 723
fetih 200, 433
fırka 139, 456, 543
Filistin 231, 232, 244, 443, 449
Firavun 13, 230, 231, 357, 361, 362,
364, 365, 366, 368, 369, 371, 373,
374, 378, 381, 382, 386, 435,
541, 652, 676, 678, 680, 681,
682, 683, 684, 685, 686, 687,
688, 689, 690, 691, 692
fitne 200, 201, 474
Furkan 194, 633, 641, 647, 657,
665, 668

G

Gayza 73
gemi 293
Gevreş el-Hemedanî 166, 167

H

Habbâb ibn Eret 346
Habeş 601
Haccın nüsuqları 489
Hacer 36, 67, 76, 125, 204, 213, 221,
243, 261, 292, 300, 310, 325, 329,
447, 478, 487, 576, 622
Hadur 418
Hallaf oğulları 475, 476
Hâm 103
Hamza 295
Hanif 602, 603
Hanne 309
Hanzala 28, 79, 485
Haris ibn Ammar 626
Haris ibn Ka'b 374
Haris ibn Kays 83
haşere 230, 371, 678
hayat atı 390

Hazret-i Âdem 55, 56, 57, 58, 201,
202, 208, 264, 271, 334, 371, 399,
400, 401, 402, 428, 468, 524
Hazret-i Bilal 175
Hazret-i Davud 447, 461, 650
Hazret-i Eyyûb 450
Hazret-i Harun 320, 332, 334, 362,
363, 366, 374, 375, 377, 378, 384,
385, 388, 389, 435, 436, 540, 514,
652, 677, 687
Hazret-i Hud 15, 499, 653, 707
Hazret-i İbrahim 64, 65, 66, 159,
326, 330, 331, 334, 437, 438,
440, 441, 442, 443, 485, 499,
602, 693, 694, 695, 697
Hazret-i İdris 333, 334, 451
Hazret-i İsa 232, 318, 319, 320, 321,
323, 324, 325, 459, 542, 650
Hazret-i İshak 37, 38, 311, 330, 331,
334, 443
Hazret-i İsmail 36, 37, 38, 332,
334, 451
Hazret-i Lut 66, 67, 69, 70, 72, 73, 206,
443, 445, 499, 654, 717, 720
Hazret-i Musa 13, 164, 230, 231,
278, 280, 281, 283, 284, 285,
286, 331, 332, 355, 357, 360,
369, 372, 373, 375, 376, 378,
382, 384, 385, 388, 389, 390,
391, 541, 650, 676, 678, 679,
680, 681, 682, 683, 685, 686,
687, 688, 689, 690, 691
Hazret-i Nuh 165, 173, 334, 445,
489, 499, 531, 532, 534, 652,
702, 704, 705, 706
Hazret-i Sâlih 15, 73, 197, 499, 653,
712, 716
Hazret-i Süleyman 446, 447, 448,
449, 450

Hazret-i Şuayb 15, 73, 500, 653,
721, 724

Hazret-i Yahya 309, 310, 312, 313,
454

Hazret-i Yakub 331

Hazret-i Yuşa 280

Hazret-i Zekeriyya 148, 220, 221, 308,
310, 311, 312, 313, 453, 454

Hesap günü 59, 697

hevâ 358

Hızır 278, 280, 281, 282, 283, 284,
285, 286, 288, 290, 291, 292,
293

hicret 107, 148, 149, 150, 152, 216,
217, 236, 508, 584, 585

hikmet 11, 12, 55, 56, 116, 117, 185,
289, 293, 313, 504, 505, 577, 582,
619, 620, 621, 679, 697

hilm 64

Himyer 213

Hıristiyan 238, 593, 603

Hud 204, 499, 707, 709, 711

Hudeybiye Barışı 484

Hurma dalı 318, 319

Huvaytîb b Abdu'l-Uzza 597

Huzaa 181, 195

hüccet 17, 18, 182, 204

hür 368, 571, 572, 596

I-İ

ibret 72, 73, 90, 91, 92, 119, 120,
122, 123, 231, 317, 406, 451, 455,
529, 542, 609, 610, 652, 653, 664,
665, 675, 693, 701, 706, 711, 712,
716, 717, 720, 721, 725

İftira 156, 210, 373, 538, 572, 579

ikinci namazı 407

ilham 122, 246, 295, 363, 369,
448

ilim 98, 99, 280, 281, 289, 313,
327, 444, 447, 505, 506, 663,
679, 697

İmran ibn Masan 309

İncil 76, 108, 194, 239, 321, 409,
415, 650

infak 585

intikam 10, 12, 42, 117, 498, 518,
676, 693, 702, 706, 712, 717,
721, 725, 733

İrin 21

irtidat 30, 148, 182, 475, 485, 667

İsrâ 178, 191, 192, 198, 199, 200,
204, 207, 215, 217, 218, 220,
221, 228, 235

İsrafil 193, 395, 518

İsrailoğulları 317, 382, 455, 689,
690, 726, 727

İstahr 449

K

Kâbe 36, 485, 488, 489, 491, 492,
495

kabir 404

Kalib ibn Yufenna 617

kan 12, 120, 207, 230, 371, 490, 529,
601, 602, 603, 664, 678

kandil 601, 602, 603, 664

Karun 206

Kaşih 289

Katus 167, 168

Kaylule 619

kehanet 79, 81

Kenan 437

kerime Uyeyne ibn Hısn el-Fezârî
258

Kiptî 13, 365, 652

kısas 30, 172, 182, 667

kısır 311, 506, 507

kıtlık 12, 230, 371, 552, 678

Kıtmir 249, 254
Kinde 138
Kitap Ehli 79, 415, 571, 572, 627
köle 124, 127, 595, 596, 597, 598,
619, 621
Köleleştirme 680
Kral Dakyanus 246, 252
kudret helvası 382, 383
kulluk 35, 84, 104, 155, 176, 272,
278, 327, 328, 346, 358, 388,
444, 455, 470, 480, 510, 530,
535, 616, 617, 643, 655, 694,
699, 710, 721, 730
kurbağa 12, 230, 371, 678
Kurban 488
Kurban Bayramı 488
Kureyş 30, 78, 80, 81, 164, 235, 237,
337, 342, 406, 499, 654, 674, 693,
727, 731, 732
Kureyza oğulları 78

L

Lamba 600, 601
lânet 59
laşe 156, 490
Levh-i Mahfuz 196, 345, 369, 461,
514, 564
livata 445

M

Makam-ı Mahmud 216
Maksilmiyna 251
Mâlik ibn Zeyn 626
malların yok olması 230
Maryakubî 254
Mecusî 252
Medine 77, 81, 85, 107, 150, 152,
200, 211, 216, 217, 221, 236, 474,
480, 485, 508, 572, 630, 673
Medyen 364, 365, 500

Mekke 10, 15, 22, 30, 31, 34, 35, 36,
40, 50, 80, 82, 88, 102, 103, 105,
106, 107, 109, 111, 131, 144, 146,
148, 150, 152, 153, 188, 191, 194,
197, 198, 199, 200, 206, 216, 217,
220, 221, 223, 224, 226, 227, 228,
229, 230, 235, 236, 237, 255, 256,
260, 267, 274, 294, 343, 346, 353,
406, 409, 410, 411, 412, 420, 423,
425, 426, 427, 429, 431, 433, 436,
456, 458, 462, 464, 468, 485, 488,
495, 496, 497, 498, 501, 503, 508,
515, 516, 534, 547, 549, 550, 552,
553, 554, 555, 561, 567, 617, 618,
635, 641, 653, 654, 661, 663, 672,
675, 699, 726

Melk 254

Mensek 296

mensuh 76, 145, 223

Mersed ibn Semame 174

Meryem 232, 307, 309, 314, 315,
316, 317, 318, 319, 320, 322,
325, 329, 335, 338, 343, 348, 349,
350, 352, 454, 455, 542

Mescid-i Haram 163, 164, 200,
484

Mesih 124

Mısır 148, 231, 372, 375, 684, 688,
691

Mikail 423, 518

Mina 492

Miraç 199, 200

Misak günü 29

Misilleme 161

Mistah 578, 584, 585

Mizan 54, 304, 622

mucize 196, 197, 198, 230, 316,
317, 360, 409, 413, 414, 454,
455, 542, 674, 715, 716

Muğire oğulları 30

muhalefet 36, 106, 386, 499, 505,
513, 541

muhkem 76, 223, 504

muhlis 46, 158, 169

muhsin 495

Muktesimler 80

Mutimler 274

muttakiler 409

Mühlet 59, 433, 464

mülk 267, 507, 648

Münafık 66, 720

Münker ve Nekir 29, 171

müteşabih 76, 223

N

Nadir oğulları 78, 408

Nadr ibn Hâris 169, 170, 190, 342,
428, 467, 473, 502, 636, 637,
638, 655

Naim cenneti 697

nasih 76, 223

Necran 124, 253, 480

Necran Hristiyanları 124

Nemrud 42, 98, 437, 440, 441,
442

Nevruz 373

nifak 613, 632

nutfe 87, 263, 264, 524, 526, 635

O-Ö

Oğulların boğazlanması 13

ortak koşma 24, 25, 28, 264, 266,
306, 485, 490, 545, 616, 617

Osman ibn Affan 128, 148, 611,
614

Öğüt 44, 92, 276, 354, 367, 435,
589, 653, 711

Ölçü 184, 723

Ölümünden sonra diriliş 96, 116, 169,
188, 232, 252, 304, 306, 371,

468, 535, 551, 554, 570, 608,
635, 646

Ölüm meleği 566

Ömer 30, 62, 193, 619, 630

öncekilerin masalları 79, 554, 636

P

panayır 373, 685

R

Recm 182, 329, 667

Risa 66

Rum 243, 278, 297, 301, 524

rükûu 604

rüya 199, 200

rüzgâr 207, 244, 490, 491

S-Ş

Safvan 578, 579, 580, 581, 582, 583,
585, 588

Sâibe 103

Sakif 163, 210, 394

Sakif oğulları 394

sâlih bir evlad 331

Sâmirî 384, 385, 386, 387, 390,
391

Sâre 38

Sarhoş edici 121

Sarm 289

secde 57, 58, 84, 111, 112, 201,
233, 271, 377, 397, 400, 465,
480, 481, 485, 486, 518, 519,
663, 687, 733

Sekar 81

Selam secdesi 57, 271, 400

Selman 257, 566, 645

Semud 15, 41, 196, 197, 198, 406,
499, 653, 712

Sıkıntı 195, 205, 219, 427, 474, 590,
620, 624

sıla-i rahmi 100, 138, 178

sihir 81, 413
Sihirbaz 377, 638
sirac 602
Sodom 444, 719
Suheyb 107
şair 80, 84, 460, 638
Şam 211, 406, 542
şefaât 216, 348, 396, 408, 423, 424,
459, 701
Şeybe 76, 79, 213, 243, 547
şeytan taşlama 488
Şiir 736
şirk 25, 28, 62, 100, 101, 103, 109,
162, 167, 218, 341, 348, 351, 398,
409, 412, 435, 471, 474, 485, 491,
499, 641, 668, 698, 710, 715
Şükür 38, 128, 205, 238

T

Tahiyyat/selam secdesi 201
Talak 576
Târic 296
tartı 53, 184, 722, 723
Taş yağmuru 720
Tavil 296
Tebük 630
teheccüd namazı 215
Telbiye 490
Temliha 251
Teşrîk günleri 487
tevbe 575, 668, 703, 707, 709, 710,
713, 718, 722, 736
Tevrat 76, 108, 164, 165, 194, 220,
233, 239, 313, 321, 409, 415,
461, 506, 542, 650, 652
tırnakların kesilmesi 488
Tih Çölü 382
tufan 12, 230, 371, 678
tul-u emel 46
Tuva 356, 357

U-Ü

Ubeyde 111, 262
Ukbe ibn Ebî Muayt 648
uluhiyet 238, 239
Utbe 79, 219, 547, 628
Uyeyne ibn Hısn el-Fezarî 239
Uzeyr 349, 350, 459, 517
Übeyy ibn Halef 87, 274, 339, 340,
649
Übeyy ibn Halef el-Cumahî 87, 339,
340, 649
ücret 286, 291, 293, 298, 550, 661,
662, 686, 703, 708, 713, 718,
722
Ümeyye 30, 128, 201, 575, 576,
637, 638
Ümeyye ibn Halef 637
Ümeyye oğulları 30, 201
Ümm-ü Hani bint Ebû Tâlib 164
Ürdün 231, 232, 443, 449

V

Vaile 66
Vasîle 103
Velid ibn Muğîre el-Mahzumî 79,
83, 547
vesvese 401
Veyl 10, 324
vezir 332, 362

Y

Yafes 298
Yafes oğulları 298
Yahuda 261, 262
Yahudi 79, 81, 238, 324, 479, 480,
593, 603, 634
Yahudilik 89
yalan 25, 79, 115, 118, 135, 141, 156,
246, 247, 290, 292, 373, 374, 413,
489, 490, 507, 508, 538, 557, 574,
575, 576, 652, 663, 670

yalanlama 41, 49, 197
yedi âyet 75, 76, 77, 78
Yed-i Beyzâ 368, 371, 678
Yemen 418
Yesar 146, 636
Yestefad 252
yılan 359, 360, 402
Yoksul 596, 627
Yunus 198, 204, 237, 452
Yusuf 213, 334, 496
Yuşa ibn Nûn 278, 290, 617

Z

Zakkum 199
zan 567
Zaura 66
Zebur 194, 461, 650
zekât 321, 333, 444, 604
zeytin 90, 204, 529, 600, 601, 603
Zillet 181, 238
zina 570, 571, 572, 573, 575, 576,
577, 578, 582, 585, 597, 599,
667, 668
Zindan 168
Zülkarneyn 294, 295, 297, 298, 300,
301, 337
Zülkifl 451, 452